

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KONGE OG FOLK

GENNEM BRÆNDINGEN

1937-1945

KONG CHRISTIAN

Marts 1943

DRONNING ALEXANDRINE

Efteraaret 1939

TH. THAULOW

KONGE OG FOLK

GENNEM BRÆNDINGEN

1937–1945

H. HAGERUP – KØBENHAVN

MCMXLV

PAPIR FRA DE FORENEDE PAPIRFABRIKKER
★
TRYKT I BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S
CLICHÉER UDFØRT AF FA. WENDT & JENSEN
★
OPLAG: 3000 EKSEMPLARER

Printed in Denmark

FORORD

KONGE OG FOLK GENNEM BRÆNDINGEN er tænkt som en Fortsættelse af „Kong Christian X og det danske Folk“, men kan ogsaa læses selvstændigt. Den er skrevet, som Aarene gik og giver derfor Dagenes Stemninger.

Til de første Afsnit er der knyttet en Del Noter og Henvisninger. Det blev imidlertid vanskeligere og vanskeligere at skaffe dokumentariske Oplysninger ad officiel Vej, bl. a. fordi Bladene censureredes mere og mere, og fordi de udenlandske Blade ikke maatte indføres. Oplysningerne maatte skaffes gennem de illegale Blade og søges bedst muligt verificeret ved Forespørgsel hos Folk, som antoges at sidde inde med nogen Viden. De sidste Afsnit er derfor ikke forsynet med Noter. I Hovedsagen maa Bogen derfor modtages som mine Erindringer fra de fem Krigsaar.

København i Maj 1945.

TH. THAULOW

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
INDLEDNING	
Regeringsjubilæet 1937	13
Udenrigspolitisk Oversigt	23
Forsvarspolitik, Ikke-Angrebspagt.	
Indre Forhold	37
Arbejdsforhold, Forfatningssag, Opløsning, Stauninghus-Forliget, Kronprinsparrets Rejse.	
1940-41	
Den 2. Verdenskrigs Begyndelse	51
Krigsudbruddet, Lovgivning, Arbejderforhold, Landbruget, 1. Finlandskrig, Neutralitetstilstand.	
Den 9. April 1940	64
Neutralitetspolitik, Invasionstrusel, Statsministerens Nytaarstale, Rigsdagsbeslutning af 19. Januar, tyske Forberedelser til Angreb paa Danmark, Advarsler, intet Forsvarsberedskab, Overfaldet, tysk Opraab, „Overenskomst“, hvorfor foretog Tyskland Overfaldet, Kongens Budskab til Folket, Statsministerens Tale i Rigsdagen.	
De første Dage efter Besættelsen	100
Forfærdelse, 5. Kolonne, Norge, Sverige, Selvbefrejdelser, Kong Christian, Danmark i Krig, uværdig Opførsel af danske Statsborgere, DNSAP, LS, det tyske Mindretal i Sønderjylland.	
Under Besættelsens Tryk	121
Illegale Blade, Tyskernes Optræden i Landet, Censur, Radio, Spioner.	
Samlingsregering	128
Tysk Kommandoskifte, Samlingsbestræbelser, Samlingsministerium, spændte politiske Forhold, Ønsker om en stærk Regering, Angreb paa Ministeriet.	
Europas Nyordning, det nordiske Spørgsmaal samt Færøerne, Island og Grønland.	140
Storgermanien, Neueuropa, Forsøg paa en dansk-tysk Mønt- og Toldunion, Tilmærmelser til Tyskland, England og Europa, det nordiske Spørgsmaal, Færøerne, Island, Grønland, Stauning-Interviewet, 2. finske Krig, Tyskland i Krig med Rusland, Nordisme.	
Dansk Samling, Kongens 70 og 71 Aars Fødselsdage	171
Stemning i Landet, Kong Christian og Dronning Alexandrine, Kongens 70 Aars Fødselsdag, politisk Samling, Kongens 71 Aars Fødselsdag.	

	Side
Lidt Indenrigspolitik	190
Erhvervene, Rationeringer, indenlandsk Brændsel, Mangel paa Materialer og Raastoffer, Prisstigning, Landbruget, Arbejderne, totalisær Luftkrig, Priskontrol, Pengeforhold, Nedkuling af ledige Kapitaler.	
Dansk og tysk Gnidning, Antikominternpagten, vore Gesandter, Frikorps Danmark	203
Det tyske Mindretal i Sønderjylland, dansk Militær, Danske svigter, DNSAP, Dansk-tysk Forening, dansk-tysk Vekselvirkning, Kommunismen forbydes, Frikorps Danmark, Arrestation af Kommuniste, Antikominternpagten, Gesandt Grev Reventlow, Gesandt Kauffmann.	
1942-44	
Krigen	221
Retstilstand, Frikorps Danmark, Statsminister Staunings Død, Christmas Møller, Sabotage, Spioner	240
Ørum Loven, Dr. phil. la Cour, Propaganda for Frikorps Danmark, Statsministerens Død, Kommunismen, Christmas Møller flygter, Frikorps Danmark paa Besøg.	
Kongens 30 Aars Regeringsjubilæum og Sygdom, 72 Aars Fødselsdag, Krise, Kongens Fald med Hesten, ny Regering, Besættelsen strenges	258
Kongens 30 Aars Regeringsjubilæum, Kongen syg, Kongens 72 Aars Fødselsdag, Telegramaffæren, Spænding, ny tysk General, Scavenius' Tale til Pressen, Eftergivenhedspolitik, Nationalsocialismen og Kong Christian, Statsminister Buhls Tale paa Rigsdagen, Kongens Fald med Hesten, tysk Ultimatum, Ministerkrise, nyt Ministerium, tysk Rettergang, Tyskerne forlanger den danske Hærs Vaaben.	
Raastoffer, Levnedsmidler, Brændsel, Pengespørgsmaal m. m.	281
Raastofmangel, Erstatningsvarer, Salg til Tyskerne, Varernes Fordeling, Kulmangel, Prisstigning, Tvangsopsparring, Danske beskæftiget i Tyskland.	
Bomber over Landet, Sabotage, midlertidigt tysk Omslag overfor Danmark, Valg	291
Bombning af B og W's Maskinfabrik, Fabriksværn, Sabotage, et sidste Forsøg paa Dannelse af en nazipræget Regering, tysk Venlighed, Valg, Kongen atter syg, Kongen overtager igen Regeringen.	
29. August, Militærdiktatur og Jødeforfølgelser	301
Tyskland svækkes, Frygt for at Krigen skal naa Danmark, Kommunismen og Rusland, DNSAP, Frikorpsoptøjer, voksende Sabotage, Uroligheder, Regeringens Opraab til Befolkningen, tysk Ultimatum, Regeringen svarer Nej, Overfaldet den 29. August, Overfaldet gælder ogsaa Sorgenfri, Overvejelser om Hærens Optræden under Overfaldet, tysk Bekendtgørelse, Arrestationer, forøget Censur, skærpet tysk Rettergang, Kongens 73 Aars Fødselsdag, Departementscheferne overtager Administrationen, forgæves tysk Forsøg paa Dannelse af en Regering, vore Gesandter, Jøderne arresteres og deporteres, Politiet, de fangne danske Soldater frigives.	
Næste tyske Fremstød, Invasionstrusel, Lovløshed	340
Gestapo, Sabotørerne, løse Forhold, Schalburgkorpsets Optøjer, Politiet, Trusel om engelsk Invasion, Tyskland befæster Danmark, danske Arbejdere i tysk Tjeneste, tysk	

Forfølgelse, Folk gaar „under Jorden“, de første Dødsdomme, Millionbøder til Byerne, Arrestation af norske Studenter, forøget Sabotage, Kontrasabotage, Stikkerdrab og Clearingmord, Kaj Munks Mord, tysk Propaganda, Dr. Best skriver i Bladene og taler til Pressen, skærpet Telegram- og Postcensur, Politiet, Fængsling af danske Embedsmænd, Grænsegendarmeriets Chef dræbt.

Folkestrejke, Uro	363
Sabotage, Schalburgtage, Arrestationer, Legitimationskort, Spærretid, Uroligheder, Folkestrejke, Regeringserklæring, Erklæring fra Arbejdsgivere og Fagforbund, Folkestrejken fortsætter.	
Rigspolitiets Opløsning, Desperation	380
Aarsdagen for 29. August, Provokationer, fortsatte tyske Befæstningsarbejder i Landet, Fanger føres fra Frøslevlejren til Tyskland, Overfald paa Politiet, politimæssig Undertagelsestilstand, Angreb paa Amalienborg, Politiet sendes til Tyskland, hvor mange dør, Tyskernes usandfærdige Beskyldninger mod Politiet, Radio, Hipo, Sort Børs, Lovløshed, Tyskerne beslaglægger Færger, Indskrænkning af Trafiken, Arrestationer, Politifolk føres fra Tyskland til Frøslevlejren, Schalburgtage, Razzia'er, stadige Transporter af Danske til Tyskland, forøget tysk Forfølgelse af vor Modstandsbevægelse.	
Island, Kong Christian, Den nordiske Sag, Landegrænsen	400
Island bliver Republik, Kongen, Frygt for Kongefamiliens Deportation, dalende Interesse for Nordismen, Danske i Sverige, Sverige og Norge, Grev Folke Bernadotte, vaagnende Interesse for at flytte Grænsen til Ejderen, Danske i England.	
1945	
Krigens sidste Maaneder	411
Skærpelse paa alle Omraader, vil Tyskerne sætte sig fast i Danmark, Krigen nærmer sig Afslutningen, allieret Anerkendelse af vor Modstandsbevægelse, allieret Fremrykning, nye Tropper til Danmark, ny tysk General til Danmark, Jernbanesabotage og anden Sabotage, Terror, vor Import standser, Indskrænkning af Kulforbruget, nye Restriktioner, Persontrafikken paa Banerne ophører, tyske Flygtninge og saarede, tyske Soldater til Danmark, danske Fanger hjem fra Tyskland, engelsk Bombardement i København, fortsatte Henrettelser, de Allierede gaar mod Rhinen, Vildskab paa Gaderne, den tyske General i Danmark vil forsvare Landet, de Allierede rykker over Oder og Rhin, Englænderne naar Lübeck og Holsten.	
Befrielsen	440
Forberedelse til tysk Opbrud, nyt Ministerium forberedes, forhastet Kapitulationstelegram, Englænderne gaar over Kielkanal, tysk Kapitulation, Jubel, Befrielsesdagen, 5. Maj, Kampe i Byerne, Klapjagt paa Hipo og Stikkere, Englændernes Ankomst til Danmark, den danske Brigades Ankomst fra Sverige, Bornholm, Tyskerne rømmer Landet, Rigsdagen aabnes af Kongen.	
Afslutning	464
Noter og Henvísninger	473
Personregister	478

REGERINGSJUBILÆET 1937

DE 16. MAJ skulde Kong Christian og Dronning Alexandrine fejre deres 25 Aars Regeringsjubilæum. I nogen Tid forinden var man overalt i Landet i Gang med Forberedelserne til paa denne Dag — trods Tidens mange Vanskeligheder — at kunne bringe Kongeparret det danske Folks Hyldest.

Under de kraftige Dønninger fra de politiske Brydninger i Europa var der selv indenfor vore mere republikansk indstillede Kredse siden Paaskekrisen 1920 foregaaet en bemærkelsesværdig Forskydning i Indstillingen til Kongemagten, idet det havde vist sig, at den demokratiske Ide ligesaavel kunde virkeliggøres under en Konge som uden en Konge. Endda havde Kong Christians danske Personlighed pludselig vist sig at være det bedste Værn for Demokratiet og mod de autoritære Ideer. Hans Kontakt med de jævne Kredse og i det hele taget hans personlige Forhold til hele Folket havde skabt et enestaaende Ven-skab og en Fortrolighed mellem Konge og Folk samtidig med, at hans „fyrstelige Instinkt“, som Redaktør Stavnstrup skrev, „havde røbet sig som en haandfast, politisk Realitet“. „Social-Demokraten“ fremhævede, at Kongedømmet havde vist større Modstandskraft overfor Diktaturlysterne end Republikken. Det indrømmede, at det socialdemokratiske Parti aldrig havde været Tilhænger af et Kongedømme, uden at Ordet Republik dog nogensinde havde staaet paa Partiets Program. Man var gaaet ud fra som en given Ting, at det i Princippet var republikansk. Men, skrev Bladet videre, Verden over er Synet paa dette Problem blevet betydeligt ændret de senere Aar. I Dag hed det Demokrati eller Diktatur. Folkenes Frihed og Selvstyre var det afgørende Indhold i Statsformen¹.

Paa lignende Maade udtalte „Politiken“, at i sig selv laa den republikanske Ide ikke den danske Folkekarakter fjern, men den havde ingen Aktualitet. I Tilpasningen mellem Demokratiet og Kongedømmet havde Danmark fundet en Form, som fungerede tilfredsstillende. Den Jævnhed, der var over Kongehuset, passede til den sociale Struktur i vort Land.²

Aldrig i de sidste Menneskealdre havde Anerkendelsen af Kongemagten som det grundlæggende i vor Forfatning lydt mere eenstemmigt. Kong Christian var blevet hele sit Folks bedste Ven. Samhørigheden var fuldstændig, og følgelig kunde alle uden Hensyn til politisk Anskuelse være enig om at gøre Kongeparrets Jubilæum til en virkelig Folkefest.

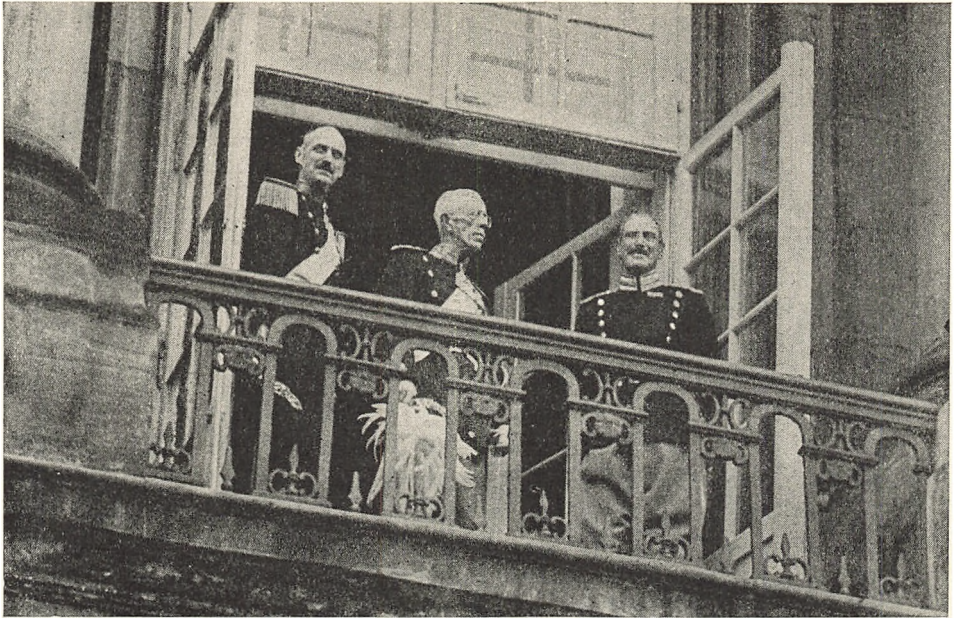
I Dagene den 14–15. Maj ankom de skandinaviske Gæster, nemlig Kongerne Gustav og Haakon, Prins Carl af Sverige, Prinsesse Ingeborg og flere. Det var travle Dage paa Amalienborg. Ved 13-Tiden den 15. — Pinselørdag — modtog Kongen og Dronningen i Christian VII's Palæ paa Amalienborg ikke mindre end 98 Deputationer fra Institutioner og Organisationer i København. Fra det øvrige Land mødte Deputationerne den følgende Dag. Til Stede i Palæet var hele den kongelige Familie med Undtagelse af Kronprinsparret, der først senere paa Dagen kom flyvende direkte hertil fra Kroningshøjtidelighederne i London. Efter Modtagelserne tog Majestæterne ud til Lyngby Kirke, hvor de gik til Alters — samme Kirke, hvor de i 1912 paa samme Maade havde forberedt sig til Regeringens Overtagelse.

Den 16. var hele Danmark festsmykket fra Morgenstunden. Flagene var hejst, Æresporte rejst, og mange Huse havde pyntet sig fra Kælder til Kvist med de pragtfuldeste Dekorationer. I hvert eneste Butiksvindue saas Billeder af Kongen og Dronningen omgivet af Blomster eller Pynt i de rød-hvide Farver. Bladene udkom i store, smukke Jubilæumsudgaver, og den kgl. Mønt havde til Dagen slaaet en Jubilæumstokrone. Alle var grebne af Feststemning, og utallige Lykønskninger, smukke Buketter og Gaver bragtes til Amalienborg, ofte fra de fjerneste Kroge i Landet. Smaakaarsfolk sendte deres bedste Blomster, og Børn ofrede deres Sparepenge til Postkort eller Æsker med Chokolade til Kongen og Dronningen. Det ene rørende Træk efter det andet gav Udtryk for det kærlige Sindelag overfor Kongeparret baade fra Smaa og Store.

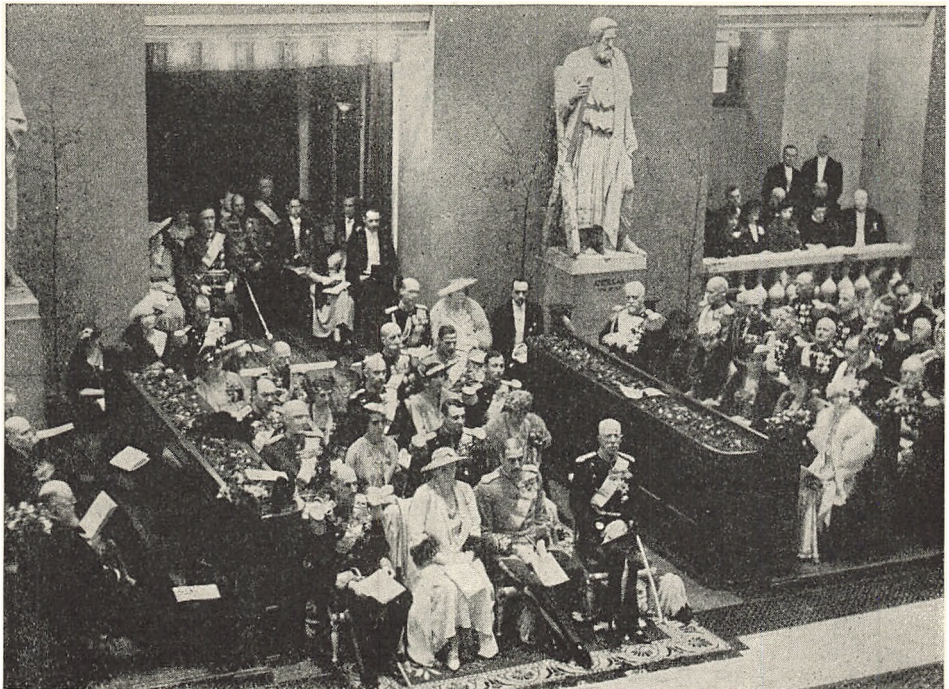
Længe før Morgendisen havde hævet sig, stod de første taalmodige Tilskuere paa Amalienborg for at faa et Glimt af Kongen at se, naar han red ud paa sin Morgentur. Deres lange Venten blev belønnet. Ved 8-Tiden sloges Palæets Porte op, og Majestæten red ud paa sin daglige, næsten verdenshistoriske Ridetur og som sædvanlig uden anden Ledsagelse end Sværme af unge Mennesker paa Cykle og hilst af travle Københavnerne, som omkring dette Klokkeslet haster afsted til deres Arbejdssteder.

I Dag var Hilsenerne endnu hjerteligere og fortroligere. Rundt om i Gaderne, hvor Kongen kom ridende, lød det: til Lykke, Kong Christian, og Majestæten hilste igen og svarede Tak-Tak. Hans Eskorte forøgedes hurtigt med nye Hundreder af Cyklister, og fra Vinduer og Sporvogne blev der vinket og viftet med Lommetørklæder eller svinget med Hatte — til Lykke, til Lykke.

Kl. 9 trak Vagtparaden op i rød Gala, medens Kanonsalutten drønedes fra Batteriet Sixtus. En Times Tid efter mødte et mægtigt Kor paa 300 københavnske Sangere, som bragte deres Sangerhilsen. Kongen kom ud paa Palæets Balkon og udtalte: „Paa egne og Dronningens Vegne takker jeg Dem alle for den Hyldest, De viser os paa vor Jubilæumsdag. Paa en Dag som denne er det naturligt at lade Tankerne glide tilbage til den første Dag, vi stod Ansigt til Ansigt med

De tre Konger ved Regeringsjubilæet 1937.

Kongefamilien i Domkirken. Kongens Regeringsjubilæum 1937.

hinanden. Det har været en rig Tid, og det Haandtryk, vi dengang gav hinanden — billedlig talt — betød et Venskab, som siden har holdt. Jeg har stadig og vil ogsaa i Fremtiden beflitte mig paa at gøre mig værdig til den Tillid, De har vist mig. Lad os samles i Ønsket om en lykkelig Fremtid for vort Fædreland. Danmark leve!“

Mængden paa Pladsen sang: „Der er et yndigt Land“, Kronprinsparret samt Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde kaldtes ud og hyldedes. Nu trak Kongen sig tilbage, men kun for et Øjeblik efter at komme til Syne med den lille Prinsesse Elisabeth paa Armen. Hun vinkede, og Mængden svarede med ny Begejstring. Sluttelig kom de tre nordiske Konger sammen ud paa Altanen, og alle Halsens Kræfter lagdes i de sidste, rungende Hurraraab.

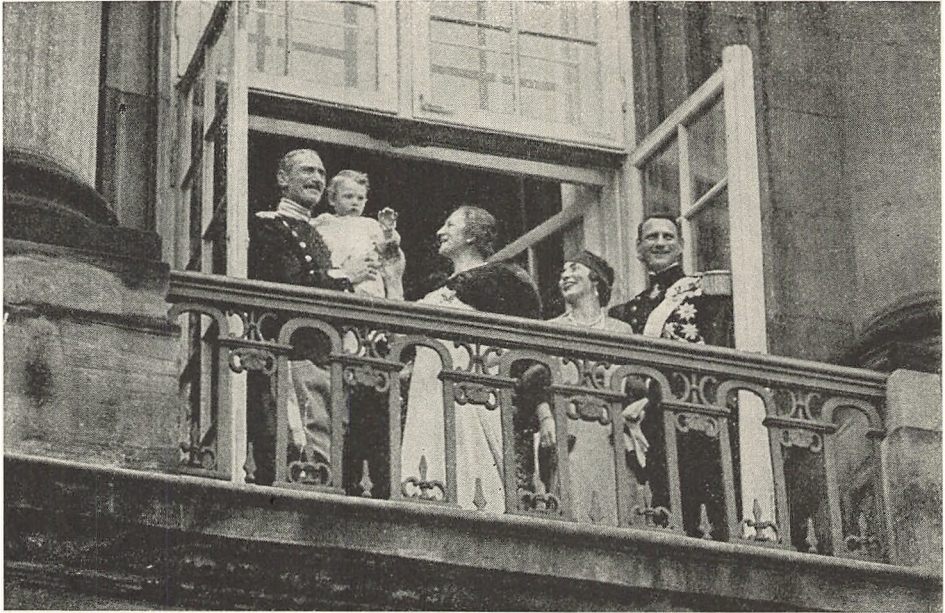
Under Eskorte af Gardehusarer og ledsaget af Kongerne af Sverige og Norge samt hele den kongelige Familie kørte Kongeparret Kl. 10 fra Amalienborg over Kongens Nytorv og videre ad Strøget til Festgudstjenesten i Domkirken. Overalt, hvor den store Kortege kom frem, ringede Leveraabene fra de Hundreder tusinder af Mennesker, som paa hele Ruten kantede Torve og Gader. Oppe i det kgl. Teaters Loggia stod 200 sønderjyske Børn med smaa Dannebrogsgflag og grønne Grene. Da Kongens og Dronningens Vogn kom udfor dem, standsede den, Kong Christian rejste sig halvt op og vinkede op til Børnene, medens Taarerne strømmede nedad hans Kinder.

I Kirken talte Sjællands Biskop, Fuglsang-Damgaard, om, at al god Gave er oven fra og sluttede med Bøn om Beskærmelse for Kongen og Dronningen. Vejen tilbage til Amalienborg gik ad Farimagsgade, Østerbrogade, Grønningen og Bredgade. Udfor Kommunehospitalet stod Sygeplejerskerne i deres hvide Dragter og paa Østerbrogade Soldaterforeningerne med deres Ældste, den 96-aarige Veteran, Generalmajor Hegermann-Lindenchrone paa Fløjen. Paa Lille Triangel havde Idrætsmændene taget Opstilling med Bannere og udenfor den franske Skole stod Børnene med nyudsprungne Bøgegrene. Overalt kappedes Gamle og Unge om at vise deres Loyalitet — glade og feststemte — i Foraarets Tegn. Smilende hilste Majestæterne til begge Sider uden at blive trætte, medens Jubelen bruste imod dem i Salver af Hurra'er, og Blomster i Kaskader dryssede ned i Vognen — et ægte H. C. Andersensk Æventyr om en elsket Konge i rød Uniform og en elsket Dronning i hvidt i Guldkaret med seks Heste foran, røde Kuske og Lakajer og baade foran og bag Vognen Husarer i Gala med røde Dolmans og galaselede Heste.

Paa lignende festlig Vis kørte Kongeparret i Guldkaret Kl. 13,15 til Rigsdagen. Vore Lands- og Folketingsmænd var samlet i Folketingssalen, og Folketingets Formand, Redaktør Hans Rasmussen, hilste Kongen og Dronningen i en lang og hjertelig Tale, og idet han mindede om Kongens Ord i 1912: „Dan-

Kongens Regeringsjubilæum 1937.
Kortegen gennem Strøget.

Kongen med Prinsesse Elisabeth, Dronningen, Kronprinsessen og Kronprinsen paa Regeringspalæets Balkon. Regeringsjubilæet 1937.

marks Lykke, Danmarks Frihed og Selvstændighed skal være mit Maal“, sagde han, at Danmarks Selvstændighed var os alle en Livssag. Straks efter rejste Kong Christian sig op og svarede: „Mødet med os i Dag tager jeg som et Vidnesbyrd om Sammenhold indenfor vort Samfund. Den Tak, der er rettet til mig, skal højere op, til Vorherre, der har hjulpet mig, men jeg takker for den Tillid, der gennem disse Aar er vist mig, og jeg tror, at selv om Veje og Midler kan være forskellige, er Maalet for Rigsdagens Arbejde dog det samme, Folkets Lykke. I Ønsket herom mødes vi i Fællesskab i Haabet om Held og Lykke og Fremgang for Folk og Land. Danmark leve!“

Slag i Slag fulgte Begivenhederne. Kl. 14,15 modtog Majestæterne de fremmede Gesandter og de højeste Embedsmænd. Kl. 17,40 talte først Danmarks og Islands Statsministre i Radioen og derefter Kongen. Majestæten sagde: „Landsmænd, nær og fjern, modtag Dronningens og min dybtfølte Tak for alle de mange Beviser paa Venlighed, Forstaaelse og Kærlighed, der altid er vist os, og som i disse Dage i saa rigt Maal er tilgaaet os og vore, og som langt overgaar, hvad vi har fortjent, men som vi vil tage til Opmuntring. Vi vil beflitte os paa fremdeles ved Guds Hjælp at gøre os værdige til den Tillid, der er vist os i det svundne Aar, en Tillid, jeg siger Tak for, og som har hjulpet mig gennem svære som lykkelige Dage. Blandt de sidste staar Genforeningen for os alle i

Mindets straalende Glans, hvor vi oplevede, hvad vore Fædre haabede paa. Dronningen og jeg gengælder de varme Ønsker, der er udtalt for os paa vor Højtidsdag, lige hjerteligt, idet vi ønsker Guds Velsignelse for alle Hjem i Danmark og Island samt for alle Landsmænd i det fjerne“.

Hele Dagen stod Titusinder af Mennesker paa Amalienborg, lykkelige, saa snart Majestæterne kom til Syne paa Palæets Balkon. Det gjorde de gentagne Gange, og hver Gang bruste Glæde og Begejstring op mod dem, særlig da Kongen atter tog sin Sønnedatter, den lille Prinsesse Elisabeth, paa Armen og lod hende vinke ned til Mængden.

Kl. 20 fandt det store Galataffel Sted paa Christiansborg. Her talte først Kong Gustav og mindedes Samarbejdet mellem de nordiske Lande under Verdenskrigen. Majestæten sluttede: „Vi bør lære af forbigangne Tider, hvis Ufærd endnu en Gang skulde true Nordens Lande“. Kong Haakon sluttede sig til Svenskekongens Ord og henvendte derefter Ordet til Dronningen. Han priste hende, fordi hun altid havde staaet ved sin Gemals Side, hvor store Vanskelighederne end havde været. „Du har“, sagde Kongen, „i Særdeleshed udført din Gerning paa en saadan Maade, at du med Rette kaldes Landets Moder“.

Efter at Kong Christian havde besvaret disse Taler, hilste Statsminister Stauning Danmarks Konge i det danske Folks Navn og takkede for alt stort og godt, som var fuldbyrdet under hans Ledelse. Paany tog Majestæten Ordet og sluttede med nogle Ord, som havde staaet som Overskrift i et af de mange i Dagens Anledning udkomne Jubilæumsskrifter: een Konge — eet Folk. „Det“, sagde Kongen, „var det Maal, som Dronningen og jeg vil bestræbe os paa at virkeliggøre“.

Mørket var efterhaanden faldet paa, og et vældigt Fakkeltog bestaaende af 4000 Studenter drog fra Rosenborg Eksercerplads gennem Købmagergade over Amagertorv til Slotsholmen. Under Sangen „Du danske Mand“ marcherede de ind foran Christiansborg Slot. Alle Lygter blev slukket, og Kongefamilien traadte ud paa den lille Balkon over Kongeporten. Den ledende Senior hyldede Landets første Student, hvorpaa Studentersangforeningen sang Carl Dumreichers Kantate, hvis første Vers er:

Konge af Danmark,
Her er vor Hilsen,
Faklernes Flammer,
Ungdommens Sang.
Kaldet til Kronen,
Ansvaret, Arven,
mødte du mandigt
Tidernes Gang.

Kongens 25 Aars Regeringsjubilæum.
Studenternes Fakkeltog.

Kongen svarede: „Danske Studenter — Tale og Sang og Faklernes Glans — Symbolet paa Aand, Visdom og Arbejde og evigt glødende Ild — det er det, der skal tænde vore Hjerter, saa vi i Ungdommen dygtiggøres til det Arbejde, Fædrelandet kræver af os. Tak for alle gode Minder gennem Aarene, for Samvær med Dem. Jeg ønsker hver især af Dem en lykkelig Fremtid og en Ungdom, viet til Arbejdet og til Dygtiggørelsen i Fædrelandets Tjeneste“.

Derefter udtalte Kongen sin Tak for Faklerne i København og Baverne ude i Landet — „det er noget, der rører mig“. Sluttelig udbragte Majestæten et Leve for Danmark, der besvaredes med rungende Hurra'er og „Der er et yndigt Land“. Mere end 300,000 Mennesker stod hin lyse Majaften tæt pakket foran Rigsborgen og hyldede Kongen og Dronningen, Kronprinsparret og Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde. „Tre Konger“, raabte Folk — „de skal nok komme“, svarede Kongen, og et Øjeblik efter kom Nordens tre Konger ud paa Balkonen i det skarpe Projektørlys — maaske Aftenens smukkeste Øjeblik, hvor den hundredtusindtallige Mængde dybt grebet brød ud i en rungende Begejstring over denne Personification af det nordiske Fællesskab.

Saa slukkedes Projektørerne, Gadebelysningen tændtes, og Mængden spredtes, saaledes at den indre By i nogle Timer summede af et Mylder af Mennesker. En Del stormede atter ind paa Amalienborg, og igen maatte Kongen

og Dronningen ud paa Balkonen og vinke. Saa sagde Kongen: „Tak for i Dag — skal vi saa for sidste Gang raabe et Leve for vort gamle Fædreland og saa gaa hjem og i Seng“.

Trængselen paa Strøget var saa stor, at Samariter og Falcks Redningskorps maatte hjælpe Hundreder af besvimeede Mennesker. Aldrig havde man oplevet et saa imponerende Fest-Opbud af Borgere. Paa Raadhuspladsen arrangerede Kommunen Dans, og gennem en Højtaler opfordredes Folk til at give Plads. „Ikke sandt“, lød det, „vi er enige om, at vi er kommen her i Aften for at ha' det rart“. Ja, blev der svaret i tusindtalligt Kor. Dansepladsen blev ryddet, og til langt ud paa Natten gik Dansen under aaben Himmel — Kongeballet. Folket festede — alle Tidens største Københavnerfest, blev der skrevet. Ved 2-Tiden var Munterheden paa sit højeste, og et Tusind unge Mennesker fandt pludselig paa, at de vilde til Amalienborg for at bringe Kongeparret deres Pinsehilsen! Det blev dog forhindret i al Fredsommelighed.

Den næste Dag — 1. Pinsedag — var Hviledag. Kong Christian og Dronning Alexandrine var dog tidlig oppe for at gaa i Kirke. Kongerne af Sverige og Norge afrejste og om Aftenen holdtes et større Aftenselskab paa Christiansborg. 2. Pinsedag genoptoges Festlighederne. Om Formiddagen holdt Kongeparret en meget stor Kur paa Christiansborg og trykkede over 1000 Mennesker i Haanden. Kl. 16 kørte de gennem Byen til Raadhuset, hvor de modtoges med Lurtoner og Musik. Borgerrepræsentationens Formand, Borgmester Julius Hansen udtalte Københavns ærlige og oprigtigt følte „Tak og Anerkendelse for Kongens og Dronningens Fællesfølelse med hele Nationen, for Loyalitet og Troskab“. Kong Christian takkede. Aarene, sagde han, var næsten gaet, uden at han og Dronningen havde vidst af det, og „jeg synes kun, at det er saa kort Tid siden, Dronningen og jeg kom her for første Gang. Min Ungdom er faldet i København, og for alle gode Minder vil Dronningen og jeg i Dag sige Tak. Men vi vil ikke takke alene for den overstrømmende og kærlige Modtagelse, København i disse Dage har givet os; vi takker ogsaa hver Købstad og hvert Sogn i Danmark for den Maade, hvorpaa de har fejret Højtidsdagen“. Kongen sluttede med et Leve for Hovedstaden.

Atter hilst af Tusinder af Mennesker kørte Kongeparret hjem for noget senere at tage til det kgl. Teater, atter eskorteret af Gardehusarer. Gallaforestillingen her var en Oplevelse. Da Majestæterne traadte ind i Kongelogen, spillede Kapellet den danske og islandske Nationalsang og en tilstedeværende udbragte et Kongen leve. Saa gik Tæppet op for det 1. Billede af Operaen Kaddara, efterfulgt af 3. Akt af Balletten Napoli og 3. Akt af Elverhøj. Jubelen rungede gennem det store, fuldt besatte Rum, og Teatrets Kunstnere præsterede deres yderste. Aldrig før har Elverhøj været en saa smuk Afslutning paa en minde-
rig Begivenhed.

Dermed var Jubilæet forbi, og Kongeparret tog ud til Sorgenfri. Der havde været festet over hele Landet og paa Island. Heroppe var der i Dagens Anledning indsamlet et Fond, som fik Navnet Christian X's Fond.

Rundt i Europa afholdt vore Landsmænd store Kongefester. Udlandets Blade bragte anerkendende Artikler om Danmarks populære Kongepar. I en urolig Tid var Verdens Øjne rettet mod det lille Danmark med sin Konge og Dronning, der paa en saa enestaaende Maade var intim med deres Land og Folk.

Ogsaa det tyske Mindretal i Sønderjylland bragte Kongen og Dronningen en uforbeholden Hyldest i sin Presse. Det mindede om den Gang, da Kong Christian i Haderslev havde delt sin Buket ligeligt mellem de to Monumenter for de i Verdenskrigen faldne dansksindede og tysksindede Soldater fra Sønderjylland. Majestæten havde derved vist Tyskerne fuld Honnør, og det glemte man ikke. Den 13. Maj takkede Mindretallets Folketingsmand, Pastor Joh. Schmidt i Nordschleswigsche Zeitung Kong Christian for hans Holdning over for den tyske Folkegruppe i Nordslesvig. Han skrev, at Kongen havde gjort det let for det tyske Mindretal at opfylde sine Pligter mod Danmark. „Vi skylder det danske Folk vor Agtelse og hædrer i Kongen dette Folks Repræsentant. — Jeg kan udtale min Tak til Kongen, fordi han paa ridderlig Vis søgte at vise sin Ærbødighed for det tyske Folk. Jeg tænker her først og fremmest paa den Lejlighed, hvor han i Haderslev viste de i Verdenskrigen faldne Tyskere den samme Ære som dem, hvis Hjerter slog for det danske Folk“.

Den 5. December s. A. (1937) var Kongen i Studenterforeningen. Den ledende Senior bød Majestæten velkommen første Gang efter Regeringsjubilæet, hvorpaa Studenterne raabte et nifoldigt Hurra. Saa rejste Kongen sig: — „Ja, jeg er jo saa lang, at jeg knapt behøver at gaa op paa Talerstolen“, sagde han, idet han gik op paa Podiet. Herfra holdt han følgende Tale: „— Jeg har baade paa Tryk og i Tale faaet bekræftet, at hvad vi har oplevet i de sidste 25 Aar, det har vi oplevet i Fællesskab, og det siger jeg Tak for, men jeg bringer en særlig Tak til Kredsen heroppe. Tak for den Modtagelse, De altid har givet mig. Jeg har det Indtryk, at de Unge ikke er bange for mig, og det sætter jeg megen Pris paa. Ungdommen skal ikke være Pessimister, men Optimister. Sæt Deres Energi ind paa at gøre en Indsats, saa gaar det nok, og gør Universitetet og Deres Land Ære senere hen i Livet.“

UDENRIGSPOLITISK OVERSIGT

FORSVARSPOLITIK

VERSAILLESFREDEN havde ikke bragt den Ro og Folkeforbundet ikke den evige Fred, som Verden saa inderligt havde haabet paa. Det sydede i Europa som i en Vulkan — politisk, økonomisk og socialt. De gamle Pengeværdier brød sammen, og hvert Land forskansede sig bag sine Grænser for at bjerge Resterne af sin Velstand. I Tyskland og Rusland blev den gamle Privatkapitalisme fuldstændigt udryddet og erstattet med en Statskapitalisme, som ikke gjorde Sagen bedre. Dertil kom indre Opløsning i alle Forhold, og Bestræbelserne maatte rettes imod at dæmme op for den stigende Arbejdsløshed.

Den spanske Borgerkrig, der brød ud i 1936, skærpede nok i nogen Grad de marxistiske og antimarxistiske Modsætninger, men den førte ikke, som frygtet, til nogen international Konflikt. Den aabenbarede imidlertid overfor Omverdenen, at Tyskland var ved at rejse sig efter Nederlaget.

Rigskansler Hitler havde de første Aar efter sin „Tronbestigelse“ højtideligt forsikret Verden om, at det tredie Rige betød Fred. Ganske vist genindførte han i 1935 den almindelige Værnepligt i Tyskland — paa Trods af Versailles-traktaten — men samme Aar (10/3 1935) erklærede han sig villig til at slutte Ikke-Angrebspagter med alle mulige Lande, og i 1937 garanterede han Holland og Belgien deres Neutralitet. Men samtidig med at han overfor hele Europa bedyrede sin glødende Fredskærlighed saa overbevisende, at han blev troet — og dermed var hans Maal naaet — satte han Oprustningen til Lands og i Luften op i det størst mulige Tempo og i en Hemmelighed, som kun kan gennemføres i Diktaturstater. Med en imponerende Energi søgte han og hans Mænd at genskabe den militære Aand i Riget, og her taaltes saa vist ingen Pacifisme!

De engelske og franske Militærattachéer i Berlin indberettede til deres Generalstabe om uhyre militære Kraftpræstationer, men de formaaede ikke at ruske deres Nationer op af Sejrsrusen fra 1918 og Genêvedrømmen, før Tyskland havde et uindhenteligt Forspring i sine Rustninger. „Strudsepolitikken“ beherskede England.

Vor Udenrigspolitik blev ledet neutralt til alle Sider, d. v. s. med den traditionelle Hældning mod vor store Nabo mod Syd. Versaillesfreden gjorde ingen Forandring heri. Det blev ogsaa paaskønnet. Tyskland glemte ikke, at Udenrigs-

minister, Dr. phil. P. Munch i Egenskab af Medlem af Folkeforbundsfor­samlingen i 1935 som den eneste tog Afstand fra Vestmagternes skarpe Resolutionsforslag mod Rigskansler Hitlers Genindførelse af den almindelige Værnepligt. Det gjorde ogsaa et godt Indtryk i det tredie Rige, at Kong Christian baade i Foraaret 1937 og i 1938 paa Vej til Cannes lagde Vejen over Berlin og aflagde Besøg hos Rigskansler Hitler.

Siden Ottawa-Konferencens Dage havde England givet sine Dominions alle mulige Importfortrin for Landbrugsvarer. Danmark kunde nok foreløbig faa Lov til fortsat at levere sin fortræffelige Bacon, Smør og Æg m. m., men til stadig mere trykkede Priser og mod, at vi til Gengæld foretog flest mulige af vore Indkøb derovre. Da Tyskland i Januar 1936 i Iver efter Selvforsyning satte Smørtolden saa højt i Vejret, at det ganske tog Vejret fra vor Eksport, klyngede Landbruget sig endnu mere til Storbritanien. Vore Importforhold blev følgelig lagt helt om, saaledes at Englands Andel kom til at vokse kraftigt— bl. a. til 80 % af vor Kulforsyning.

Snart opdagede imidlertid Tyskland, at det ikke kunde overkomme paa en Gang at lave nok Kanoner og nok Smør. Dets stigende Krigsproduktion hindrede det agrarisk i at kunne være sig selv nok, og det begyndte atter at ville købe Mad hos os. Dog skulde vi til Gengæld købe mest muligt hos det.

Af Hensyn til Eksporten pressede vort Landbrug paa for at faa Importen fra begge Lande forøget ikke blot med Raastoffer af al mulig Art, men ogsaa af Færdigvarer, selv om dette yderligere vilde forøge vor i Forvejen alt for store Arbejdsløshed indenfor Industrien. Det var ikke nemt for vor Regering at skulle balancere mellem London og Berlin og samtidig gøre baade vort Landbrug og vor Industri tilpas. Ved Overenskomsten med Tyskland i September 1935 opnaaede den visse Forøgelse af vor Landbrugseksport, men til Gengæld maatte Danmark forpligte sig til at købe tyske Kul til et Beløb af 11 Mill. Kr. Pengene skulde betales straks i Sterling, men Kullene skulde først leveres om otte Aar, da Aftalen med England ikke tillod en saa stor øjeblikkelig Kulimport fra et andet Land.

Tyskland var os tættest paa Livet, og vi kunde ængstes for, at de Trusler mod vor nye Landegrænse, som jævnlig fremsattes af det tyske Mindretal i Sønderjylland, omsider vandt Øre i Berlin. Altsaa maatte vi strække os vidt overfor det tredie Rige. Vi købte aarligt for omtrent 100 Mill. Kr. flere tyske Varer, end vi eksporterede til det. Desuden havde vi — ligesom andre Lande — fra Verdenskrigens Tid et betydeligt „indefrosset“ Tilgodehavende staaende i Tyskland, og det var der ingen Udsigt til at faa fri. Da vi ogsaa maatte gøre nødvendige Indkøb i andre Lande, voksede vore Valutavanskeligheder — „Valutapuklen“ steg, som det sagdes i de Aar, og Industrien havde svært ved at faa de nødvendige Raamaterialer.

Den 31. Oktober 1936 røbede „Sorø Amtstidende“, at der i de hemmelige Handelsaftaler med Tyskland fra Januar 1936 stod to Uhyrligheder. Da vore Hotelværter havde trængt paa for at faa de tyske Turister herop, havde vi for det første maattet forpligte os til for hver 100 Kr., disse lagde her i Landet, at overføre det samme Beløb i Sterling til den tyske Rigsbank, uden at vi fik nogen tilsvarende Afgift for danske Turister i Tyskland. For det andet skulde vi yde Tyskland et maanedligt Beløb paa 2 Mill. Kr. i fri Valuta (Sterling), uden at vi herfor modtog nogen som helst Genydelse. Midt i vor alvorlige Valutamisère skulde vi altsaa yderligere hvert Aar betale vor strenge Nabo en Tribut blot for at faa Lov til at handle dernede! „Sorø Amtstidende“s Afsløring vakte Bitterhed i vide Kredse, og Udenrigsministeren havde under Omtalen af vor Handelsoverenskomst paa Rigsdagen ikke meddelt et eneste Ord herom.

Det var altsaa ikke helt uden Grund, at de Handelsaftaler, som vi i disse Aar sluttede med Tyskland, opfattedes som en Sejr for det tyske Diplomati. „Daily Telegraph“ bragte den 22. Maj (1937) et Forlydende om, at den tyske Rigsminister, Dr. Schacht, som Betingelse for et økonomisk Samarbejde med Danmark havde krævet Tilbagegivelse af Sønderjylland. Denne opsigtsvækkende Meddelelse blev gengivet i norske og svenske Blade og satte adskillige Rygter i Omløb herhjemme. Paa Hjemrejsen fra Genève i Juni s. A. aflagde imidlertid Udenrigsminister, Dr. Munch, Besøg hos Dr. Schacht i Berlin, og umiddelbart herefter skrev „Berliner Tageblatt“, at der ikke mere eksisterede noget Grænse-spørgsmaal mellem Danmark og Tyskland. I Tillid hertil afkræftede baade Statsminister Stauning og Handelsminister Hauge i August enhver Paastand om, at Bevarelsen af vor Landegrænse havde spillet ind i Handelsforhandlingerne mellem Tyskland og Danmark.

Statsminister Stauning besøgte i April (1937) England, og efter Hjemkomsten udtalte han, at der var skabt Klarhed vedrørende Englands og Danmarks gensidige Stilling med Hensyn til de økonomiske Forhold. I Juni s. A. rejste vort Kronprinspar til Verdensudstillingen i Paris og modtoges med stor Opmærksomhed af den franske Præsident. I December besøgte Kongen og Dronningen London. Vort Forhold til Udlandet maatte saaledes forekomme tilfredsstillende, og de Forhandlinger, der førtes paa Aarets nordiske Udenrigsministermøde, drejede sig, officielt, især om Fællesoptræden i Genève.

I vore nordiske Nabolande sporedes der imidlertid nogen Ængstelse for denne vor handelspolitiske Tilnærmelse til Tyskland. Saaledes kom det norske „Arbeterbladet“ i Sommeren 1937 med en Række, iøvrigt ret overdrevne, Artikler herom, skrevne af Redaktør Vogt, og med Udgangspunkt i disse bragte det svenske „Dagens Nyheter“ nogle Betragtninger om Danmarks voksende Afhængighed af vor sydlige Nabo. Det saa i denne Grunden til den danske Regerings kølige Standpunkt overfor al Tale om nordisk Samarbejde og be-

klagede, om denne nye Orientering mod Syd vilde betyde en Sprængning af „Rammerne for fælles nordisk Selvhævdelse“.

Hen paa Efteraaret 1937 satte den stadige spanske Borgerkrig og Japans udfordrende Optræden overfor England atter Europas Diplomati i nervøs Bevægelse. Sammen med vore indre, økonomiske Vanskeligheder var det nok til at vække en vis Ængstelse, og Ingeniør Knud Højgaard foreslog i Oktober indtrængende, men forgæves, Dannelsen af en Samlingsregering.

Socialdemokratiets forsvarspolitiske Gennembrud i 1935 havde inden for Værnene og de forsvarsvenlige Kredse vakt en Del Forhaabninger. Det viste sig imidlertid kun alt for snart, at der ikke stod Vilje bag de mange, smukke Ord til Trods for, at der dog efterhaanden var vaagnet nogen Forstaaelse for Sagen i de yngre, socialdemokratiske Kredse. De gamle Socialdemokrater havde ondt ved at følge med i Svingningen, og det var kun ment som et lille Hip til de Radikale, da Statsminister Stauning sagde paa et Møde i Sønderborg i December 1936, at han ikke kunde tro, at disse havde saa meget mod en god Forsvarsordning, da intet Ministerium havde brugt saa meget til Bevogtning af Landet som det radikale under Verdenskrigen 1914–18. Stillet overfor Alternativet Smør eller Kanoner, som det hed, valgte ogsaa Socialdemokratiet det første. Det vilde sige, at for at kunne skaffe de mange Millioner til Sociallovene, maatte Forsvaret vedblivende sættes paa Smalkost.

Siden Illusionerne om Folkeforbundet var begyndt at blegne, havde de tyske, officieuse Blade gentagne Gange advaret os mod stor militær Nonchalance — naturligvis overfor England!¹ „Deutsche Wehr“ havde saaledes i 1934 hilst den vaagnende Forsvarsvilje i det danske Folk velkommen. Thi, skrev det, den nyvakte, sunde Forsvarsaand gør det danske Folk Ære og vil sætte det i Stand til at opfylde sine internationale Forpligtelser som neutral Stat. „Völkischer Beobachter“ skrev i 1935 en Artikel om Danmarks Stilling som Nøgle til Østersørummet, at dansk Afrustning vilde være en Udfordring til Neutralitetskrænkelser, medens et dansk Forsvar af Sund og Bælter paa den anden Side vilde betyde en voldelig Krænkelse af Gennemsejlingsfarvandene, der kunde være forbundet med Risiko². — Det skal dog hertil bemærkes, at dette sidste, altsaa en militær Spærring af disse Farvande, netop aldrig har ligget inden for dansk Forsvarspolitik. Naar vi spærrede Sundet og Bælterne i 1914, var det efter tysk Ordre.

Hærloven af 1932 trængte imidlertid haardt til visse Forbedringer, og Regeringen erklærede sig ogsaa villig til at gaa med til en Revision. Det vakte derfor Skuffelse, da Forsvarsminister Alsing Andersen i Februar 1937 forelagde Forslag til en ny Forsvarslov, der ikke var væsentlig bedre. Den var heller ikke udarbejdet af den ansvarlige Sagkundskab, men af Krigsministeriets Direktør og

andre Embedsmænd. Specielt vakte det Sorg, at de frivillige Korps foresloges ophævet. Kort efter fremlagdes de to militære Sagskundskabers Forslag, men de mødte kun Forargelsens Ramaskrig.

I den følgende Tid blev Forsvarssagen Genstand for den ivrigste Diskussion, der fik Genlyd helt ovre i Sverige. Det svenske Højres Formand, Professor Gøsta Bagge, foreslog saaledes under Finanslovdebatten i den svenske Rigsdag i Stockholm den 20. Januar, at der indledes et militært Samarbejde med Danmark³. Ja, Planerne gik endog videre og lige til ogsaa at omfatte en økonomisk Sømmenslutning. I gamle Dage — i Midten af 1800-Tallet — havde Svenskerne ikke altid været villige hertil, særlig fordi der dengang tillige krævedes en Toldunion. Nu laa Forholdene imidlertid anderledes, og Faremomentet for de tre nordiske Lande trængte sig paa.

Baade Professor Bagges Tale og Generalpostdirektør Ørnes Artikel mod vor Valutaordning (se senere) samt Kritiken af den dansk-tyske Vareudveksling gav Statsminister Stauning Anledning til sin meget ildeklingende Tale paa Studentermødet i Lund den 8. Marts (1937), hvor ogsaa Sveriges Statsminister Albin Hansson var til Stede. Først vendte Stauning sig mod Ørne og henviste til, at England købte for 675 Mill. Kr. af vore Landbrugsvarer, hvorimod Sverige kun var Aftager for faa Millioner. Sverige vilde ikke være i Stand til Genydelse af blot en Brøkdel af Danmarks Forbrug af Raastoffer. Han frabad sig Sveriges Indblanding i vore Forhold. Dernæst afviste han al Tanke om et nordisk Forsvarsforbund. Fælles, nordiske Neutralitetsregler kunde ikke forliges med vore Rettigheder i Nationernes Forbund, og han spurgte, om Danmark maaske havde faaet overdraget Opgaven som Lænehund eller anden Vagtopgave paa Nordens Vegne⁴?

De danske Blade mente, at Talen var blevet til i Samraad med Udenrigsminister, Dr. P. Munch, og andre ansaa det tillige for muligt, at den radikale, fanatiske Afrustningsmand, tidligere Handelsminister J. Hassing-Jørgensen havde haft en Finger med i Spillet. Planen skulde være lagt, medens Statsministeren laa som Patient paa Kommunehospitalet i København. Hvorom alting er, saa blev den i al Fald fremsat i en saadan Form, at den virkede stødende overfor Sverige.

For at bøde paa Virkningen udtalte Statsministeren i Foreningen Norden den 11. Marts i Stockholm, at der var indløbet enkelte Misforstaaelser i Referaterne af hans Tale i Lund. Men inden han havde faaet sagt det, udsendte Formændene for Det konservative Folkeparti, Venstre og Det frie Folkeparti samme Dag — altsaa den 11. Marts — en enstemmig vedtaget Protest, hvori de kaldte Talen for lige saa uklog som uværdig, lige saa udansk som unordisk. Der maatte ikke i Norden herske Tvivl om, at det danske Folk som Helhed ikke stod bag den.

I Arbejdernes Almanak i Julen 1937 forsvarede Statsministeren sine Ord i

Lund som aaben og ærlig Tale. Den svenske Kapitalismes Krav om at forsyne Danmark med Varer var ikke opfyldelig, og han havde helt aflivet den skadelige Tale om et Forsvarsforbund!

I Løbet af Foraaret 1937 behandlede Forsvarslovene paa Rigsdagen. Venstre nægtede at komme frem med sine Ønsker, og de Konservative holdt sig til Sagkundskabens Forslag. Den 5. Maj vedtoges det Alsing Andersenske Projekt i Landstinget. De Radikale havde ikke villet strække sig videre end til en Ordning af gendarmerimæssig Karakter, en Ordning, der „dog ikke udelukkede isolerede Kamphandlinger“ som for Eks. Bevogtning af nødlandede, fremmede Flyvemaskiner, Afvæbning og Bevogtning af udenlandske Militærstyrker, som trængte ind paa vort Territorium, Minestrygning, Afvisning af fremmede Orlogsskibe indenfor vort Søterritorium o. s. v. Den 21. Juni holdt de frivillige Korps under stor Deltagelse deres Afskedsparade.

Paa det nordiske, interparlamentariske Raadmøde i Stockholm den 23. Maj udtalte Folketingsmand, Dr. phil. Krag, at man i Danmark haabede paa et begrænset, militært Samarbejde i Norden — en Paastand, som de radikale og socialdemokratiske Blade skyndte sig at tage Afstand fra. „Nationaltidende“ skrev i den Anledning, at disse Blades Holdning „skyldtes en dengang fremherskende dansk Uvilje mod alt militært Ansvar og Angst for at komme i en Alliance, som kunde føre os ind i en Krig mod Øst sammen med Sverige og Finland, men saa sandelig ikke Frygt for, at nogen vilde hjælpe os, hvis det blev paa vor Port, Krigen bankede⁵“.

I sin Nytaarstale 1938 i den socialdemokratiske Presse talte Statsministeren bekymret om Stormagternes stærke Oprustning, og Udenrigsministeren skrev i en Nytaarskronik i „Politiken“: „Alle lever i Utryghedens Tegn, økonomisk saavel som politisk“. Navnlig understregede han de ideologiske Modsætninger som en Fare for Freden. I Radioen udtalte han, at Europas Folk levede i en Krigsfrygt, der tog til. Forstaaelse syntes umulig.

Tidligt meldte Foraaret sig. Allerede den 25. Marts sprang Holbergs Kastanie ved Frue Plads ud. Saa tidligt havde vi ikke længe haft Foraar. Vejret var vidunderlig mildt og Solen lutter Smil. Alligevel kunde Sindene ikke falde i Ro.

Den 1. Marts talte Rigskansler Hitler truende Ord om Europas Fred og ikke mindst truende mod de smaa Stater. Tolv Dage efter rykkede tyske Tropper ind i Østrig for — under Protest fra England og Frankrig — at besætte Førerens Fædreland og inkorporere det i det tredie Rige. Overalt i Verden dirrede Nerverne. Nazismens Magt steg og steg og begyndte at lægge sit Pres paa de omliggende Smaalande. Trods alle tidligere Forsikringer om Venskab voksede Nervøsiteten herhjemme for vor Landegrænse. I det polske Senat faldt skarpe

Udtalelser mod Litauen, medens det omsider lykkedes General Franco at faa Situationen i Spanien i sin Haand.

Uroen i Europa førte herhjemme kun til, at Regeringen beordrede Indkaldelsesordrerne til en Sikringsstyrkes Mandskab udsendt til Sognefogeder og Politikontorer samt Marinens hjemsendelsesberettigede Mandskab tilbageholdt og vore Orlogsskibe udlagte i Sund og Bælt. Den ansete Ingeniør Per Kampmann opfordrede til national Samling, eventuelt Dannelse af en Samlingsregering. Maalet var Styrkelse af Danmarks Forsvar og Optagelse af militære Realitetsforhandlinger⁶ med de andre nordiske Lande, men under Anonymet „Politicus“ afviste Statsminister Stauning i den socialdemokratiske Presse al Tale baade om Samlingsregering og nordisk Forsvarsforbund. Den 30. Marts holdt Studenterne et Forsvarsmøde i Casino med Professor Østrup og Skibsreder A. P. Møller som Talere.

Dog — een Ting bevirkede Uroen, nemlig at Indenrigsminister Dahlgaard efter flere Aars Forberedelse omsider fremsatte Forslag til Lov om Foranstaltninger til Beskyttelse af den civile Befolkning mod Luftangreb — Foranstaltninger, som f. Eks. Oberst de Fine Skibsted allerede i Begyndelsen af Trediverne havde slaaet energisk til Lyd for. Tillige mærkedes paany en forsvarsvenlig Strømning indenfor Socialdemokratiet. Selv „Politicus“ erklærede, at Anskaffelsen af militært Materiel maatte fremskyndes og sluttede: *„Der hviler et tungt Ansvar paa Regeringen, hvis de Ulykker, hvorom der tales, virkelig indtræffer.“*⁷ Den 2. April skrev „Social-Demokraten“: „— Vi havde haabet, at ligesom Socialdemokratiet og det radikale Venstre nu i 9 Aar har kunnet tale sig til Rette om Tingene, vilde man ogsaa kunne naa Enighed om Militærspørgsmaalet, som nu efter Sveriges og Norges Stilling til Verdensbegivenhederne derude uvægerlig trænger sig paa. Vi havde haabet, at de Radikale vilde have forstaaet Øjeblikkets Bud og vilde gaa med til de Foranstaltninger, som den store Del af Landets Befolkning anser for nødvendige og rimelige. *Blot anskaffe en lignende Indstilling, som da den radikale Regerings Forsvarsminister P. Munch under Verdenskrigen brugte det ene Hundrede Millioner efter det andet til Militærforanstaltninger — ikke fordi vi vilde med i Krigen, men af Hensyn til Danmarks Sikkerhed og Neutralitet. Situationen er nu næsten den samme“.*

Først i April (1938) forelagde Finansminister Buhl Forslag om Bemyndigelse til at laane 50 Mill. Kr. til Beredskabskøb af Raastoffer, Brændsel m. m. samt til at fremskynde Tilvejebringelsen af det i Hærloven 1937 bevilgede Materiel og til at gennemføre den civile Luftbeskyttelse. Der var altsaa ikke Tale om Ekstraanskaffelser til Forsvaret, men alligevel benyttede de Radikale Anledningen til i denne sidste Time at demonstrere deres forsvarsfjendtlige Indstilling — endog imod Anskaffelserne til Civilbeskyttelsen. I en storpolitisk Tale i Folketinget den 12. April benægtede Udenrigsministeren, at der fra Berlin var stillet

Forespørgsel angaaende Danmarks militære Forhold eller Krav om en Grænse-regulering.

I Sverige havde man derimod allerede i 1936 begyndt en kraftig Oprustning, og paany lød der Røster om et nordisk Forsvarsforbund, en Tanke, som det Rigmarskal Gøring nærstaaende Blad „Essener Nationalzeitung“ gav sin Tilslutning. Stadig mødte den imidlertid Kulde hos den danske Regering — endog om et fælles Forsvar alene af Øresund. Mest Opsigt vakte en Radiotale den 4. April af den svenske Udenrigsminister Sandler. Han ønskede vel ikke noget egentligt Forsvarsforbund, men dog et vist militært Samarbejde i et fælles, udvidet Neutralitetsberedskab. Bl. a. udtalte han: „Gives der begrænsede Omraader og Spørgsmaal, for hvilke det gælder, at en vis Koordination af alle, henholdsvis flere nordiske Landes Forsvarskraft kan give vore Chancer for at undgaa Krig forøget Styrke? Jeg kan i Dag blot svare: „Det er værd at prøve“.

Det blev sagt umiddelbart, før de nordiske Udenrigsministre mødtes i Oslo til Drøftelse af den udenrigspolitiske Situation og for at blive enige om en Modernisering af de fælles Neutralitetsregler af 1912, men i Overensstemmelse med Haag-Konventionerne. Heroppe fra gav Dr. Munch sin svenske Kollega en vis Tilslutning, dog i yderst forsigtige Udtryk.

I Juli samledes Oslo-Staterne, d. v. s. de tre gamle nordiske Lande samt Belgien, Luxembourg og Nederlandene, i København, og i Erkendelse af den internationale Situations Utryghed vedtog de at erklære, at de betragtede Folkeforbundets Sanktionssystem som ikke værende af obligatorisk Karakter. Dette vilde kort sagt sige, at de ikke længere vilde lege med i Stormagternes Spil.

Vi havde ganske vist i 1935–36 sluttet op i Folkeforbundets Front mod Italien i Anledning af dets Angreb paa Abessinien og endog erklæret os villige til en Skærpelse af Sanktionerne, saa længe de kun bestod i økonomiske og finansielle Foranstaltninger. Overfor Tyskland havde vi vovet os til at stemme med i Fordømmelsen af dets Brud paa Locarnotraktaten ved den afsluttede Pagt med Sovjet og paafølgende Besættelse af Rhinzonen. Efterhaanden som det mere og mere viste sig at være yderst smaat med den kollektive Sikkerhed, som Forbundet kunde byde sine Medlemmer, begyndte de smaa Stater dog at blive lidt forsigtige og havde allerede i Juli 1936 taget Forbehold overfor fremtidig Deltagelse i Anvendelsen af Sanktionsbestemmelserne. Tilliden til Folkeforbundets Magt smuldrede hen, og det nu oprækkende Uvejr bragte os den Tanke nærmere, hvor livsfarligt det kunde blive at gaa med i økonomiske Sanktioner mod Tyskland og England, saaledes som vi tidligere havde gjort det mod det fjernere liggende Italien. Vort ynkelige militære Beredskab gjorde det ganske simpelt umuligt for os at drage de fulde Konsekvenser af vort fortsatte Medlemskab,

og ved den ovennævnte Erklæring trak vi os ogsaa faktisk ud af Forbundet. Paa Udenrigsministermødet i Stockholm det følgende Aar (1939) vedtoges et officielt Kommuniké om, at det var de nordiske Landes faste Beslutning at holde sig udenfor alle Magtgrupper, som kunde dannes i Europa.

Civilklædte tyske Officerer berejste Skandinavien paa Kryds og tværs, tyske Orlogsmænd holdt Øvelser i danske Farvande paa ret nærgaaende Vis og tyske Militærflyvere krydsede hen over dansk Landterritorium, men det forbødes Pressen at omtale det. Tyskland forberedte sig øjensynlig paa Krig!

Allerede i 1935 (2/3) havde Gøteborg Handels- og Sjøfartstidning fortalt, at Rigmarskal Göring havde udarbejdet en Plan til under en Storkrig at besætte Danmark og de baltiske Lande af Hensyn til Tysklands Forsyning med Mad. I Sommeren 1938 besøgte han i sin Motoryacht de vigtigste danske Havnebyer og kom ogsaa til København. Han kendte jo Danmark ret godt fra den Tid, da han efter forrige Verdenskrig som arbejdsløs Krigsflyver var her for at tjene sit Brød som Civilflyver. Han havde da specielt lært at holde af det danske Wienerbrød, og selv om han nu gjorde et opsigtsvækkende Forplejningstogt pr. Automobil ud til et Konditori paa Frederiksberg for at købe sine elskede „Skrubber“, saa var det dog næppe af Hensyn til Tysklands Forplejningssituation, han var heroppe. Han var jo først og fremmest Chef for det tyske Flyvervæsen.

Hen paa Efteraaret (1938) kulminerede Uroen, da Rigskansler Hitler paa Partidagen i Nürnberg den 12. September sluttede sin Tale med stærke Angreb paa Czekoslovakiet og krævede Selvbestemmelsesret for Sudetertyskerne. Kong Christian skulde samme Dag være afrejst paa Efteraarsferie til Skagen, men blev i Hovedstaden. Rygterne svirrede, og alle ventede nervøst paa, hvad Radio og Dagblade kunde meddele. Tusinder af Danske vendte hjem fra Udlandet.

Forgæves søgte den engelske Premierminister Chamberlain at tale Fredens Sag, men paa et Møde i Rhinbyen Godesberg den 22.–23. September afbrød Rigskansler Hitler videre Forhandling. Et Par Dage efter — den 26. September — erklærede han i en Tale i Sportspalæet i Berlin, at naar Sudeterland var indlemmet i Riget, *havde Tyskland ikke flere territoriale Krav i Europa*, men han kunde ikke fravige Kravet om dettes øjeblikkelige Besættelse. England og Frankrig truede med at komme Czekoslovakiet til Hjælp, og selv U. S. A. begyndte at røre paa sig. Situationen var kritisk.

Paa Konferencen i München den 29. September enedes imidlertid Daladier, Chamberlain, Mussolini og Hitler om Betingelserne for Sudeterlands Besættelse. Hitler havde sejret. Han havde set sine Modstanderes militære Svaghed og drevet sine Krav igennem med frygtløs Fasthed, medens de andre af Krigsfrygt ofrede det lille Czekoslovakiet.

Øjeblikkelig indtraadte en foreløbig Afspænding, som vakte Glæde overalt. Chamberlain og Hitler udsendte den 30. September en Erklæring, hvori de udtrykte deres Folks Ønsker om aldrig mere at føre Krig mod hinanden. Under Rigsudenrigsminister Ribbentrops Ophold i Paris kort efter udsendtes ogsaa herfra en tilsvarende Erklæring. Den 1. Oktober besatte Tyskland Sudeterland.

Frankrigs og Englands ængstelige Eftergivenhed fyldte det tyske Naziparti med en Selvfølelse og et Overmod, som gav sig Udtryk i kraftige Taler og forøgede Overgreb mod Jøder og politiske Modstandere. Mange af disse flygtede til omliggende Lande.

Herhjemme skærpedes Politikontrollen ved Grænsen, men ikke faa Flygtninge slap alligevel ind i Landet, og Regeringen følte sig forpligtet til at give dem Opholdstilladelse, i de fleste Tilfælde dog kun midlertidigt. Tillige modtoges bl. a. en Del jødiske Videnskabsmænd og et Par Tusinde andre Jøder, hvoraf nogle skulde gennemgaa en Uddannelse ved Landbruget for efter nogen Tids Forløb at sendes videre til Palæstina. Da Krigen udbrød i 1939, maatte vi dog lade dem forblive i Landet. De ubemidlede, tyske Flygtninge fik Hjælp af fire, sammenarbejdende Komitéer, hvoriblandt det af 2. Internationale startede Mateottifond. For sig selv stod Kommunisternes Komité „Røde Hjælp“.

Sidst i September tog „Nya dagliga Allehanda“ til Orde for et nordisk Forsvarsforbund, men mødte den samme Kulde ikke blot hos Statsminister Stauning, men nu ogsaa hos hans svenske Partifælle, Statsminister Per Albin Hansson. Derimod udtalte den socialdemokratiske Folketingsmand, Professor Hartvig Frisch, at Militærspørgsmaalet nu ikke længere kunde klares med traditionelle Vaneargumenter. Ogsaa Venstre tog til Orde for en forbedret Forsvarsordning. Som Svar herpaa udtalte Statsministeren under Finanslovsdebatten den 14. Oktober — som altid i uklare Udtryk, naar det gjaldt Forsvaret — at vi kun skulde have „passende militære Styrker“, at vi kun havde „begrænsede militære Op-gaver“, og at han i den internationale Konflikt ikke saa nogen Begrundelse for en Udvikling, der havde Karakter af Oprustning. Dagen efter sagde han dog i Studenterforeningen, at Manglerne ved vort Forsvar skulde afhjælpes. Udenrigsministeren maatte indrømme, at Erfaringerne havde vist, at Folkeforbundet ikke kunde skænke sine Medlemmer nogen Sikkerhed. Paa Rigsdagen førtes en meget heftig Forsvarsdebat den 4. November (1938).

I den følgende Tid blev Militærspørgsmaalet det stadigt tilbagevendende Problem, hver Gang vore Rigsdagsmænd tog den politiske Situation op til Drøftelse. I et Interview i Januar 1939 udtalte det socialdemokratiske Partis nye Formand, Folketingsmand Hedtoft-Hansen, bl. a.: „Det er en Selvfølge, at vi har Pligt til at afvise baade tilfældige og bevidste Neutralitetskrænkelser, saa længe vi har Mulighed herfor. En neutral Stat maa selvfølgelig betragte det som sin første Pligt — saa vidt det er gørligt — at afværge, at dens Territorium

benyttes af de krigsførende Magter. Ligeledes tog han Livet af den i pacifistiske Kredse saa yndede Brug af Ordet „Militarist“ som Betegnelse for dem, som vilde have Landet forsvaret.

Samme Aar udkom Hermann Rauschnings Bog: „Hitler har sagt til mig“. Den vakte Opsigt, men de fleste rystede tvivlende paa Hovedet over de deri fremsatte Udtalelser af Rigskansleren. Var de virkelig sande? Tiden har vist, at de er det. Han vilde ikke nøjes med som Bismarck at samle det nationale Tyskland, men vilde undertvinge hele Europa ved Lynkrig mod Vest, Øst, Syd og mod Nord til Nordkap gennem Sverige. Tvang Konjunkturerne ham til at gaa over i Defensiven, vilde han sikre sig Panter som Holland, Schweiz, Danmark og de skandinaviske Lande!

Med hensynsløs Beslutsomhed drev Adolf Hitlers Politik mod den 2. Verdenskrig. Danzig-Spørgsmaalet var taget op, og uden Hensyn til Ikke-Angrebspagten (af 26/1 1934) med Polen krævedes i Januar 1939 Fristadens Indlemmelse i det tyske Rige. Den 1. Februar (1939) udtalte Præsident Roosevelt, at De forenede Staters Grænse i Tilfælde af Krig laa i England og Frankrig, og han tilsagde Demokratierne sin Støtte. Dette afskrækkede ikke Rigskansler Hitler, og den 15. Marts lod han Bøhmen og Mæhren besætte af tyske Tropper. Den 21. Marts formuleredes de endelige Krav vedrørende Danzig, og Polen svarede med delvis Mobilisering og Tilbud om Forhandling om en Nyordning af Fristadens Forhold og en teknisk Lettelse af Korridortrafikken. Slag i Slag fulgte nu den 22. Marts Litauens Afstaaelse af Memelomraadet og den 23. Tysklands Indrykning i Slovakiet. Den 31. Marts gav England sit Garantitilsagn til Polen, hvorefter Hitler omgaaende opsagde Ikke-Angrebspagten og erklærede, at England intet havde at gøre i Mellemeuropa. Tyskland vilde ikke roligt se paa den britiske Indkredsningspolitik. Tonen var skarp og uforsonlig. England svarede med Indførelse af almindelig Værnepligt. Den 7. April besatte Italien Albanien, og den 5. Maj afviste Polen det tyske Forslag om Danzigs Indlemmelse i det tredie Rige. Dermed rullede Lavinen.

Alt dette vakte naturligvis Bekymring herhjemme. Nogle konservative Politikere omdelte i Marts paa Rigsdagen et Udkast til en Lov, der skulde bemyndige Forsvarsministeren til at oprette et Forsvarsraad, til Indkaldelse af en Beredskabsstyrke og til at anvende Penge til Anskaffelse af moderne Krigsmateriel. Det førte naturligvis ikke til noget. Statsminister Stauning sagde den 14. April i Rigsdagen, at vi selvfølgelig fulgte alle Begivenheder med Interesse, og vi maatte ogsaa træffe saadanne Forberedelser, som Forholdene gjorde nødvendige, men han advarede indtrængende mod Rygter. Danmark og sikkert hele Norden betragtedes med Tillid udefra. Alle vidste, at der var Fredsvilje i Norden, og at vi kun ønskede at medvirke til Fredens Sikring. Han sluttede med at tage

Afstand fra den Misforstaaelse, at Danmark levede under Tryk og Tvang, og opfordrede til Ro og Besindighed.

Omtrent samtidig holdt det radikale Parti sit Landsmøde i København, hvor det fastholdt sit gamle Syn paa Forsvaret og erklærede, at Maaden, hvorpaa Danmarks Stilling skulde betrygges overfor de Farer, som truede, var en strengt upartisk Holdning overfor begge de stridende Magtgrupper, Forstaaelse af de andre nordiske Lande og Fasthed i Landets Styre. Skibsreder A. P. Møller foreslog i et aabent Brev den 24. April til Statsminister Stauning at lade afholde en Folkeafstemning om, hvorvidt Befolkningen ønskede, at Danmark skulde ligge forsvarsløst hen eller have det bedst mulige Værn for sin Neutralitet og Selvstændighed, mulig i Samarbejde med de andre nordiske Lande. Statsministeren kaldte Dagen efter Skibsrederens Brev for ejendommeligt, men gik dog med til fra sidst i April — og til ind i Juli — at indkalde 6–7000 Mand til Hæren og 1000 til Marinen. Ligeledes vedtog Rigsdagen et Laan paa 25 Millioner Kr. til Beredskabsindkøb samt at indkalde nogle Tusind Frinumre og utjenstdygtige fra Sessionen til Uddannelse i Luftbeskyttelsestjenesten.

Den 15. April (1939) tilstillede Præsident Roosevelt Rigskansler Hitler og Mussolini et Budskab, hvori han opfordrede dem til at afgive Forsikring om, at han i en Periode paa 10 Aar ikke vilde angribe eller foretage Invasion i 30 nærmere angivne Lande og heriblandt Danmark. I den Anledning lod Rigskansleren forespørge de Tyskland omgivende Smaalande, om de følte sig truet? Vi — ligesom Sverige og Norge — svarede naturligvis benægtende. Vi kunde jo ikke andet. Den 2. Maj tilbød Tyskland derefter de nordiske Lande to-sidede Ikke-Angrebspagter, der ikke vilde lægge sig hindrende i Vejen for, at vi under en Stormagtskrig fortsatte vor normale Handel med Tysklands mulige Modstandere. Der stilledes heller ingen militære Betingelser af nogen Art. Det lød bestikkende. Pagten lød:

TYSK-DANSK IKKE-ANGREBSPAGT AF

25/9 1939

Art. 1.

Kongeriget Danmark og det tyske Rige vil i intet Tilfælde skride til Krig eller til nogen anden Art af Magtanvendelse mod hinanden.

I Tilfælde af, at det fra en tredie Magts Side skulde komme til en Aktion af den i Stk. 1. betegnede Art mod en af de kontraherende Parter, vil den anden kontraherende Part ikke paa nogen Maade yde en saadan Aktion sin Støtte.

Art. 2.

Denne Traktat vil være at ratificere, og Ratifikationsdokumenterne vil snarest muligt være at udveksle.

Traktaten træder i Kraft med Udvekslingen af Ratifikationsdokumenterne og gælder fra da af for et Tidsrum af 10 Aar. I Tilfælde af, at Traktaten ikke senest et Aar før Udløbet af denne Frist er opsagt af en af de kontraherende Parter, forlænges dens Gyldighed med yderligere 10 Aar. Det samme gælder for de følgende Perioder.

Tilføjelse.

Ved den i Dag stedefundne Undertegnelse (den 31. Maj) af den dansk-tyske Traktat er der blevet konstateret Enighed mellem de to Parter angaaende følgende Punkter:

En Støtte i den i Traktatens Art. I. Stk. 2. omhandlede Betydning fra den ikke i Konflikten deltagende kontraherende Parts Side foreligger ikke, naar denne Parts Optræden er forenelig med de almindelige Regler for Neutralitet. Det vil saaledes ikke være at betragte som en utilladelig Støtte, naar den normale Vareudveksling og Varetransit fortsætter med den ikke i Konflikten deltagende kontraherende Part.

Efter at Sagen var behandlet paa et nordisk Ministermøde i Stockholm den 9. s. M. svarede Sverige, Norge og Finland imidlertid afvisende for ikke at mistænkeliggøre deres upartiske Neutralitetspolitik, hvorimod Danmark af Hensyn til det nære Naboforhold erklærede sig rede til Forhandling, hvad i høj Grad vakte Tysklands Behag. *Ikke-Angrebspagten blev sluttet og ratificeret den 1. Juni* — under Protest af Kommunisterne, medens Nazisternes Fører, Frits Clausen, i Folketinget udtalte Haabet om, at Pagten fra dansk Side maatte blive Udgangspunkt for militær Forstaaelse med Tyskland. Den 24. Juni udveksledes Dokumenter, og Traktaten var dermed i Kraft. Samme Dag aflagde Dr. Munch Besøg hos Rigsudenrigsminister Ribbentrop paa dennes Gods „Sonnenburg“ i Oderdalen, hvor han spiste Frokost med Ministeren og en Række Embedsmænd fra det tyske Udenrigsministerium. Frokosten havde dog ikke officiel Karakter.

Danmark havde handlet ud fra egne Interesser og de særlige geografiske Hensyn, hvad nok vakte Forstaaelse i Udlandet, men ogsaa Kritik. F. Eks. skrev det franske Blad „Le temps“, at vor Beslutning ikke kunde bringes i Overensstemmelse med den traditionelle danske Neutralitet. Hertil svarede Forsvarsminister Alsing Andersen den 8. Juli, at Ikke-Angrebspagten ikke ændrede Danmarks Stilling som uafhængig og neutral Stat.

Pagten vakte heller ingen større Tillid i den danske Befolkning og indenfor de nordisk indstillede Kredse endda en Del Bitterhed over, at vi ikke havde holdt Fodslag med de andre nordiske Lande. Tilsvarende Bebrejdelser kom

ogsaa til Orde i Sverige, særlig blandt dem, som stod tilsluttet Udenrigsminister Sønders nordiske Politik. Men Udenrigsminister, Dr. P. Munch, erklærede som sin Opfattelse, at Forskellen i Opfattelse i Holdning mellem de nordiske Lande ikke kunde bringe nogen Svækkelse af det nordiske Samarbejde!

Endnu i Juli tog den radikale Ungdom paa sit Landsmøde — i ramme Alvor — Afstand fra „de stigende Tendenser til dansk Oprustning“! Vor Historie gentog sig om Sorgløshed og naiv Tro paa, at vort Land kunde der ikke ske noget. Vi vilde jo kun Neutralitet og Fred!

Du Pusling-Land, som hygger dig i Smug,
mens hele Verden brænder om din Vugge.

(Jeppe Aakjær)

„Berliner Børsen-Zeitung“ lullede os i Søvn med, at hverken i Skandinavien eller i det baltiske Omraade havde Tyskland magtpolitiske Planer. De fire skandinaviske Stater, der var blevet historiske, var for Tyskland en selvfølgelig Realitet. Direktøren for Rigsdepartementet for Befolkningspolitik og Racehygiejne, Walter Gross, havde skrevet i 1938, at da Nationalsocialismens Tanke laa paa biologiske Linier, begærede den intet uden Fred. Den nationalsocialistiske Statsidé var den fredeligst tænkelige, og Tyskland ønskede kun Førerskab uden Krig og uden at tage Fremmedlegemer ind under sit Styre.

Men, skriver Hermann Rauschning, ved en Sammenkomst sagde Føreren, at naar de andre Stater var tilstrækkelig demoraliserede indadtil, naar de var paa Revolutionens Rand, og naar den sociale Uro truede med at splitte det hele, saa var hans Time kommen til at slaa.

INDRE FORHOLD

PRODUCER, PRODUCER — lød Parolen indenfor Landbruget i Trediverne. Det var Vejen for at komme over de daarlige Konjunkturer. Snart voksede imidlertid Produktionen langt over, hvad der kunde finde Afsætning, selv om Mad naturligvis var noget af det, som først og fremmest havde Chance for at naa ind over de afspærrede Landegrænser. Priserne faldt, og Overproduktionen gav Tab samtidig med, at Skatterne steg og Driftsudgifterne voksede. I 1936 var Høsten tilmed lille, og Landbrugskrisen blev akkurat saa alvorlig og langvarig som dem, der ramte vort Land i Aarene 1818–28 efter Napoleonskrigene og i Firserne.

Ogsaa Handelen havde haarde Vilkaar at arbejde under og havde praktisk talt haft det, siden Tvangsøkonomien satte ind under den forrige Verdenskrig. Valutaordningen, de høje Skatter og Lovgivningen lagde sin tunge Haand paa det frie Initiativ, som nu engang er det ansporende i al Handel.

Regeringen stod fast paa Bevarelsen af Valutaordningen og hævdede, at dens Nødvendighed var betinget af de verdensøkonomiske Forhold. Departementschef Einar Cohn udtalte i Juni 1937 paa et Pressekursus paa Hindsgavl, at kun en fuldstændig verdenspolitisk Afspænding kunde give Danmark Muligheden for at komme bort fra den.

Overfor dette Problem stod vi nemlig helt anderledes end vore skandinaviske Naboer. Vi havde hverken Sveriges efterspurgte Malme eller Norges verdensomspændende Skibsfart, men var nøje knyttet til de Lande, som var Aftagere af vore Landbrugsprodukter. Tyskland og England forlangte begge med stigende Styrke, at vi skulde gøre vore størst mulige Indkøb hos dem for at udligne Forskellen mellem vor Eksport dertil og Import derfra. Følgelig var vi tvunget til at begrænse vore Køb i andre Lande til de nødvendigeste Varer. Men Markederne blev derved færre, hvorved Vanskelighederne voksede og Priserne steg.

Fordelen ved Valutaordningen var først og fremmest større Beskæftigelse i Byerne, fordi vi kunde holde Færdigvarer fra Udlandet ude, navnlig fra de Lande, hvor vi ikke havde saa megen Valuta at købe for. Mange nye Industrier blev startet og trivedes godt under denne Beskyttelse. Men samtidig var Valutaordningen rigtignok ogsaa Midlet, hvorved Staten langsomt lagde Industri og Handel under sin Kontrol.

Den kunde nemlig kun opretholdes under et planøkonomisk Diktatur. Ordningen var tillige usmidig og vakte derfor Uvilje i store Kredse. Dens Tilhængere taltes hovedsagelig blandt Arbejderne, Husmændene og visse Dele af Industrien.

Landmændene eller rettere sagt Venstre var selv Fader til Ordningen — ved Kanslergadeforliget 1933. Det kunde følgelig ikke lige straks vende sig imod den, og vistnok først i Maj 1938 udtalte den tidligere Venstreminister, Dr. Krag, paa et Møde i Grindsted, at nu vilde de af med Valutacentralen. Den havde kun bragt Skuffelse. Kronen var heller ikke sænket helt ned til den aftalte Minimumkurs (Sterling 22,50), medens det, som Socialdemokratiet dengang havde faaet til Gengæld, nemlig Socialreformen, trivedes saa godt, at man nu var oppe paa over 300 Mill. Kr. aarlig alene til Aldersrente. Landbruget krævede Ret til selv at disponere over sin indtjente Valuta uanset, at intet andet Erhverv for Eks. Skibsfarten og Eksportindustrien, havde en saadan Ret.

Kravet om en Sænkning af Kronekursen udtaltes dog ikke gerne alt for offentlig, fordi det greb saa dybt ind i andre Erhvervsinteresser, og for megen Tale om et saa kildent Problem kunde let afføde Uro. Nationalbankdirektør Bramsnæs afviste iøvrigt Kravet i en Nytaarsartikel i „Social-Demokraten“, hvori han forklarede, at vi havde laant for rigeligt i Udlandet i tidligere Tid, og at der skulde betaales Renter og Afdrag paa disse Laan. Vi havde kun faa hjemlige Raastoffer, og den lille Høst i 1936 skabte yderligere Vanskeligheder.

I Januar 1937 fandt Handelen og Industrien imidlertid uventet hinanden i et Forslag til Valutacentralens Afvikling paa visse Betingelser. Det gik ud paa at overføre de valutamæssige Opgaver til Nationalbanken og at overflytte en Del af de importregulerede Varer til den saakaldte Friliste. Forslaget overrakte Folketingets Valutaudvalg den 13. Januar af en Deputation fra Industriraadet, Grosserersocietetet og en Række Byerhvervsorganisationer.

Landmændene gik deres egne Veje, hvad i høj Grad bidrog til at styrke Ministeriets Stilling. De samvirkende Landboforeninger vedtog nemlig i Stedet for en Henvendelse til Regeringen om Foranstaltninger til Imødegaaelse af Gælds-sanerungen og Nedsættelse af Ejendomsskatterne.

Ministeriets Svar til Byerhvervene blev et Afslag. Midt i Maj nedsatte dog Handelsminister Kjærboel et sagkyndigt Udvalg af Embedsmænd, som paa Basis af Erhvervenes Forslag skulde undersøge Mulighederne for Ændringer i Importreguleringssystemet. Udvalget endte sine Overvejelser hen paa Efteraaret, og i sin Betænkning af 22. Oktober erklærede det sig uenig med Byerhvervene. Nogen Løsning naede man saaledes ikke, og lige til Udbruddet af den 2. Verdenskrig var Kampen om Valutaordningen det mest prægende i vor indre Politik.

Det forlød dog, at der absolut ikke var Enighed mellem de Radikale og Socialdemokraterne om de økonomiske Veje, og visse Rygter talte paa et Tids-

punkt om Muligheden for en Sprængning af Regeringsalliancen. Det skete dog ikke, og Nationalbankdirektør Bramsnæs gennemtrumfede en Forhøjelse af Diskontoen til 4 ½%. Ved Lov af 18. Maj s. A. forbødes Prisaftaler, og der ned-sattes et Priskontrolraad paa 9 Medlemmer.

Siden Regeringsskiftet var der saavel af Stat som af Kommune lagt Skat paa Skat paa Borgerne, og lidet hjalp det, at man i 1937 ved Loven om Udligning mellem Hovedstadskommunerne søgte at fordele Skatterne mere jævnt. Statsministeren erkendte paa de samvirkende Fagforbunds Generalforsamling i Maj 1937, at man ikke kunde se bort fra Skattebyrden¹. Ægget af Kritiken erklærede han dog to Aar efter paa Socialdemokratiets Kongres i Januar 1939, at al Klage over Skatterne var uærlig Tale! Og 1939–40 blev det haardeste Skatteaar inden Krigen.

Navnlig vendte Kritiken sig mod Socialreformens vældige Beløb, der stillede alt for svimlende Krav til vort lille Lands Økonomi. Den havde tilmed virket i uheldig Retning — nedbrydende paa den personlige Selvopholdelsesdrift, som man dog i gamle Dage satte højt i Ære. Med lidt Ekstrafortjeneste i Ny og Næ kunde Arbejdsløshedshjælpen slaa til, og hvorfor saa arbejde? Understøttelsen af Staten betragtedes som en Ret og blev for mange næsten som et Erhverv. Baade paa Landet og i Byerne fandt der Misbrug Sted. Det samme gjaldt Aldersrenten. Ældre Folk, som hæderligt havde lagt lidt til Side til de gamle Dage, var tvunget til at skaffe sig af med det opsparede for at kunne opnaa Statens Hjælp. Statskassen blev med andre Ord den store Forsørger for alle — baade for dem, som ikke kunde arbejde, og for dem, som ikke vilde. Princippet „Staten som Barnepige for os alle“ blev ustandseligt angrebet af Regeringsoppositionen. Arbejdsminister Kjærbøl svarede engang hertil i et Interview, at det var der ikke noget at sige til. Det samme benyttede ogsaa Erhvervene sig af, naar det kneb for dem, og de ikke gennem deres Organisationer eller paa anden Maade kunde klare sig. „Jeg tror, at Kravene om Statens Bistand har været langt stærkere end Administrationens Lyst til at gribe ind“².

Valutaordningens Modstandere fik ogsaa Støtte fra Sverige, hvor enkelte Statsøkonomer mente, at den stod hindrende i Vejen for den frie Vareudveksling mellem de nordiske Lande. For Eks. skrev den tidligere, socialdemokratiske Trafikminister, Generalpostdirektør Anders Ørne i Januar 1937, at den danske Valutaordning dannede en uigennemtrængelig Beskyttelsesmur, i Ly af hvilken der skabtes nye Industrier, som savnede selvstændige Livsmuligheder. Samhørigheden i Norden og den indbyrdes Afhængighed var saa stor, at den gav god Grund til at overveje Muligheden af at vende Udviklingen. Sverige kunde yde finansiel Støtte til Afviklingen af Valutacentralen, men Nøglen til Proble-

mets forberedende Løsning laa dog i Storbritanniens Haand³. Den kendte, svenske Nationaløkonom, Professor Cassel, støttede Ørnes Tanker ved en Artikel i Februar i „Svenska Dagbladet“⁴.

Handelsminister Kjærboel afviste pure sin svenske Partifælles Indblanding „i et af de vigtigste Spørgsmaal i Dagens politiske Strid i Danmark“⁵. Bedre Held havde heller ikke de Konservatives Ordfører paa den danske Rigsdag, Folketingsmand Christmas Møller, da han i Februar fremsatte Forslag om Sammenkaldelse af en nordisk, økonomisk Konference (jvnf. Statsminister Stau-nings Tale i Lund). I December 1937 vedtog Regeringspartierne en Forlængelse af Valutaordningen paa 2 Aar.

Paa et Møde i Haderslev i Marts 1937 krævede L. S. og Landboforeningerne „Ligestilling“ med de andre Erhverv, d. v. s. fri Raadighed over deres indtjente Valuta, endvidere Skattelettelse, Smørordning samt højere Skat paa de store Indtægter og Formuer. Desuden forlangtes Skat paa Luksusvarer. Statshus-mændene krævede paa deres Side paa et Møde i Randers i April „Føde, Husly og Klæder til dem, der driver Statens Ejendomme“ samt alle Tvangsauktioner over Statshusmandsbrug standset.

Svineproduktionen var jo praktisk talt den eneste, rentable Landbrugs-eksport, og den var navnlig Husmændenes. Deres Interesse var derfor lave Kornpriser. I denne Interesses forskel mellem det store og det lille Landbrug satte Regeringen ind, idet den til Fordel for sidstnævnte tillod en rigelig Kornimport, hvorved Kornpriserne holdtes nede. I Løbet af Vinteren og Foraaret vedtoges en ny Sukkerordning, der satte Sukkerprisen noget i Vejret, en ny Kornlov, en Lov om Statstilskud og Tillægsjord til „indeklemte“ Husmænd ved Ekspropriation fra større Gaarde, en Lov om Tilskud til vanskeligt stillede Fiskere samt en Lov, hvorefter der stilledes indtil 100 Mill. Kr. til Raadighed som Laan ved Gældssanering for Landboere, og her bragtes den konjunktur-bestemte Rente i Anvendelse (hvad dog en Del af det mindre Landbrug fortrød under Højkonjunkturerne i 1941-42).

Hele Vinteren drøftedes Landbrugets økonomiske Forhold i Landbrugsforeningerne og paa Rigsdagen. Med Tilslutning af alle Landboforeninger pegede Landbrugsraadet paa en øget Udnyttelse af Hjemmemarkedet. Der gennemførtes ogsaa i Maj en Smørordning med højere Hjemmepris og Stats-tilskud, men allerede en Maaned efter begyndte Landmændene at blive ked af den, fordi den høje Smørpris jøg Befolkningen over i et voksende Margarineforbrug. Der vedtoges ogsaa en ny Henstandslov, og der nedsattes en Kommis-sion, som skulde overveje Landbrugets Gældsproblemer.

Statsministerens stadigt gentagne Ønske i denne Tid var et godt Samarbejde mellem Arbejderne, de smaa Bønder og Husmændene⁶. Paa de samvirkende

Fagforbunds Generalforsamling i Maj 1937 udtalte han saaledes, at Situationen var streng for Landbruget, enten Grunden saa var for høj Pris paa Ejendommene, for stor Gældsstiftelse eller anden Aarsag. Der maatte gennemgribende Reformers til for at bringe det lille Landbrug paa ret Køl. Husmænd og Bønder stod Arbejderne nærmest. Anderledes skarp var Tonen overfor de større Brug.

Ved en socialdemokratisk Fest i Horsens sidst i Marts sagde Statsministeren, at Landbrugets erhvervmæssige Stilling ikke var undergaaet en Udvikling som de andre Erhverv. De kunde ikke kræve Frihed til planløs Produktion, naar Afsætningen skulde betales med Standsning af andre Erhverv og Forøgelse af Arbejdsløsheden (ved Ophævelse af Valutaordningen). I Juli 1938 ytrede han til Pressen, at det aldrig kunde blive Regeringens Sag at skabe Rentabilitet i et privatøkonomisk Erhverv. Intet andet havde faaet Hjælp som Landbruget.

Overalt — udenfor Husmændenes Kreds — hørtes derfor kun Utilfredshed med Regeringen og dens Politik. Gaardenes Indtægter var saa smaa, at der maatte gøres store Indhug i de opsparede Midler. Den større Landbostand var dog ikke ganske uden Skyld i det spændte Forhold til Regeringen. Dertil havde Landboforeningernes, Landbopressens og navnlig L. S.'s Fordringer de sidste Aar været for udfordrende. „Flensborg Avis“ skrev i Maj 1937, at de Foranstaltninger, som Landbruget krævede, gik paa tværs af det økonomiske Livs Love. Krav om Rentesænkning og Gældsnedskæring maatte før eller senere vende sig mod dem selv. Det, Regeringen havde tilbudt, var kun en Nødhjælp og kunde heller ikke være andet, thi et Hovederhverv kunde nu engang ikke opretholdes ved Tilskud. Kunde et Produktionsapparat ikke holdes rentabelt, maatte det lægges om.

Omtrent saadan havde Landbruget selv talt i Tyverne, da Industrien var i Vanskeligheder.

Almindelig politisk og social Uro og Følelsen af økonomisk Overanstrengelse prægede Danmarks indre Liv i disse Aar. Der knurredes over den partipolitiske Sikkerhed, hvormed det radikal-socialistiske Styre optraadte, efter at disse to Partier ved Valgene i Efteraaret 1936 havde faaet Flertal i Landstinget. Statsministeren talte uophørlig om Nødvendigheden af Planøkonomi — var han allerede ved at gaa den nationalsocialistiske, totalitære Udvikling i Møde? Var det socialistiske Diktatur med dets Valutaordning og Regulering af Import og Eksport ikke bare Begyndelsen til den fuldstændige Prisgivelse af Erhvervene under en stiv og skematisk Statsadministration? Bag det stod Fagforeningerne som en Stat i Staten — Fagforeningsvældet blev det kaldt. Det rakte langt ud i Kommunerne, hvor de ikke-socialistiske Embedsmænd ofte kunde føle sig som kun taalte i Samarbejdet med de socialdemokratiske Bystyrer. Mange Steder forlangtes Fagforeningsbog ved al kommunal Ansættelse, og det berømte aarhusian-

ske „Er De Socialdemokrat — ja eller nej“ blev Tidens Slagord. „Nationaltidende“ skrev i Maj 1937, at den sidste Rigsdagssamlings Resultater, der paa adskillige Omraader var af en fuldkommen revolutionerende Karakter, repræsenterede al den Socialisme, man kunde ønske sig — den kommunale Skatteudligning, Merindkomstskat og Tillægsskatter, Bevillinger til offentlige Arbejder, Priskontrol, Forbud mod Overarbejde, Jord til indeklemte Husmænd o. s. v. — man maatte være meget unøjsom, om man forlangte mere Socialisme.⁷ Helt oppe fra Færøerne lød der Kritik, og lidt over Nytaar kom den separatistiske Kongsbonde J. Patursson til København for i en Audiens at anmode Kongen om Udskrivning af nye Valg til Lagtinget. Majestæten modtog ham den 17. Januar (1938) i Nærværelse af Statsministeren og lovede at overveje hans Anmodning, „men selv om man ikke kan følge den Vej, som anvises, maa Færøernes Befolkning være overbevist om, at det bestandig er min og Ministeriets Opgave at yde den Bistand og Støtte, som hver Tid maatte gøre fornøden“.

Hen paa Efteraaret steg dog Landbrugets Eksportpriser. Høsten blev ogsaa større end i mange Aar tidligere, Græsset var rigeligt og Oliekagepriserne faldende. Smørprisen steg for Eks. saa meget, at Smørordningen satte sig selv ud af Kraft. Til Gengæld gik Kornpriserne noget nedad, og en ondartet Mund- og Klov-syge hærgede Besætningerne. Paa et Møde i Landbrugsministeriet den 3. December sluttedes et opsigtsvækkende Forlig mellem Landbrugsminister Bording og Landbrugsorganisationerne om en ny Svinereguleringsordning paa Bekostning af de 8-9000 større Gaarde, der gennemsnitlig maatte afgive 50 Svinekort til Husmændene. Som Vederlag fik de en lidt højere Kornpris. „Berlingske Tidende“ skrev: „Engang for længe siden var Fedning af Stude den mest penge-givende Driftsgren for det danske Landbrug, og som Forholdene var dengang, fik Herremændene en Fortrinsret til denne Produktion. I Øjeblikket er det Svineavl, der er Landbrugets gode Produktionsgren, og som Forholdene nu stiller sig, er det blevet Medlemmerne af Husmandsforeningerne, der har faaet Fortrinsretten. Saaledes er det under skiftende Tidens forandrede Produktionsvilkkaar stadig de politiske Magthavere, der har nærmest Adgang til de økonomiske Privilegier“⁸.

Størsteparten af Landbrugerne saa dog lysere paa Fremtiden, og Statsminister Stauning udtalte i sin Nytaarsartikel til den socialdemokratiske Presse, at de bedre Prisforhold snart vilde overflødiggøre Landbrugsordningerne — bortset fra Gældssaneringen.

Denne var imidlertid Venstre langt fra stemt for. Landboforeningerne erklærede i en Skrivelse til Landbrugsraadet den 17. Marts (1938), at vel var Gældsproblemet af stor Vigtighed, men vigtigere end Lovbestemmelser, der tilsigtede at hjælpe de mest gældsbelastede, vilde det være, om Staten i størst mulig Udstrækning støttede Bestræbelserne for at tilvejebringe et rimeligt For-

hold mellem Landbrugets Indtægter og Udgifter, saaledes at dette kunde klare sig ved egen Hjælp. Det, som Landboforeningerne ønskede, var Lettelse af Ejendomsskatterne og Afvikling af Valutaordningen. Heller ikke et Forslag om konjunkturbestemt Rente fandt de af større Værdi — kun en meget beskedent Hjælp til de vanskeligst stillede Landmænd. Med Husmandsforeningernes Billigelse udsatte Regeringen Behandlingen af dette Lovforslag til den næste Samling. I Krogene paa Rigsdagen blev der hvisket om en yderligere Sænkning af Kronen, og den faldt virkelig ogsaa — som ganske af sig selv!

Den 3. Juli (1938) afholdtes i Odense et socialdemokratisk Arbejder- og Bondestævne med Taler af Statsminister Stauning og flere af hans mest prominente, nordiske Partifæller, saaledes den finske Finansminister Tanner, den norske Statsminister Johan Nygaardsvold og den svenske Statsminister Per Albin Hansson. Som Protest afholdt L. S. den 26. Juli smstds. et rent Bondestævne, hvor der taltes haardt til Regeringen. Lige saa uforsonligt faldt Ordene paa de danske Mejeriers Fællesrepræsentations Møde i Aarhus Dagen efter. Valutaordningens Fader, forh. Statsminister Madsen-Mygdal sagde paa et Folkestævne i samme Maaned, at Regeringens Afspærringspolitik alene bar Skylden for, at Eksporten til Tyskland formindskedes. I Oktober gik Landbrugsraadet atter imod Valutacentralen og den konjunkturbestemte Rente, som derimod forsvaredes af det lille Landbrug, men som en Ordning paa Frivillighedens Grundlag.

Aaret efter — 1939 — fortsattes Bedringen i Landbrugskonjunkturerne saavel for de større som for de smaa Brug. Kornpriserne nød godt af Tørke i Australien og paa New Zealand, og Afsætningen af Flæsk til England gik mere tilfredsstillende, fordi den engelske Hjemmeproduktion var slaaget fejl. Med uformindsket Heftighed fortsattes dog Striden om de landøkonomiske Spørgsmaal, uden at man kom et Haarsbred videre.

Socialdemokratiet havde allerede i 1929 i Vrede over Landstingets Uføjelighed profeteret dets Afskaffelse og i sin Programudtalelse i 1934 varslet Forfatningsstrid. Da det i 1936 — sammen med de Radikale — ogsaa vandt Flertal i Landstinget, kønedes imidlertid Iveren. Nu blev det i Stedet for det konservative Folkepartis Formand, Folketingsmand Christmas Møller, der blev den ivrigste af alle. Hans Haab stod til en folkelig-politisk Klaring ved gennem det fremspirende „Folkefællesskab“ at skabe en politisk Midtsamling af alle gode Kræfter paa bredt og folkeligt Grundlag.

Troen paa dette „Folkefællesskab“ byggede han paa den senere Tids sociale Tilnærmelse mellem Klasserne og Stænderne i Byerne, først mellem Arbejdsledere og Arbejdere, som under Tyvernes Erhvervsvanskeligheder havde faaet Øjet op for, i hvor høj Grad de befandt sig i samme Baad. Dernæst kom Sam-

fundets voksende Demokratisering, den stigende Folkeoplysning, Planeringen af det økonomiske Niveau indenfor de 90 % af Befolkningen — senere efter den 9. April yderligere fremmet ved de fælles Kaar under den fremmede Besættelse. Man saa, hvorledes Ligefølelsen blandt Ungdommen udviklede sig paa naturlig Maade. Akademikere, Handelsfolk, Arbejdere, Værnenes Befalingsmænd o. s. v. kunde udmærket gaa i Spænd sammen udenfor Arbejdstiden. Af sig selv afslebtes Partiliniernes skarpe Kanter, især mellem Konservative og Socialdemokrater, og navnlig efter at de sidste havde omformet sig til et borgerligt, nationalt Parti, i hvis Geledder Dannebrog mere og mere fortrængte de marxistisk-revolutionære, røde Faner.

Christmas Møller kaldte Landstinget for en belejret Fæstning, under hvilken Grunden var ved at skride. Det var tabt for den gamle Konservatisme og kunde ikke generobres under den nuværende Grundlov. Følgelig tog han ikke i Betænkning i Spidsen for en Nykonservatisme at ribbe Forfatningen for al Beskyttelse mod en ungdommelig, politisk Yderliggaaen. Men efter hans Mening var der ingen Vej udenom, hvis Konservatismen igen skulde kunne faa Indflydelse. Det var 3. Gang, at Konservatismen søgte at afpasse sig efter Tidens Udvikling, nemlig 1. Gang ved det historiske Forlig i 1894 for at redde sig ud af et forfatningsmæssigt Uføre, 2. Gang i 1915 for at redde, hvad endnu reddes kunde ud af en forfatningsmæssig Situation, og nu i 1939 for at genskabe et stort Folkeparti.

Grundlovssagen var altsaa rejst og blev fra nu af det stadigt tilbagevendende Diskussionsemne i Pressen. Mod Venstres og Bondepartiets Stemmer nedsattes i Januar 1937 en Forfatningskommission, og i December s. A. tilstillede Statsministeren den sin Skitse til en Forfatningsændring med Eetkammer, 21 Aars Valgretsaldre o. s. v., og de Radikale gav Skitsen deres Velsignelse, skønt de i deres yngre Dage havde været svorne Tilhængere af Tokammersystemet⁹.

Kærligheden til den nye Grundlov var dog fra Statsministerens Side tilsyneladende ikke særlig varm. Han udtalte saaledes paa et Møde i Lyngby i Januar 1938: „Regeringspartierne ønsker naturligvis en Demokratisering af Forfatningen og en Forenkling af Rigsdagen. Men vi har en Forfatning, der i Princippet har anerkendt Demokratiet, hvilende paa lige Valgret. Vi har . . . faaet Bugt med det kunstige Landstingsflertal. Man kan leve under denne Forfatning, naar Vælgerflertallet blot sørger for at sikre den Stilling, som opnaaedes i 1936“¹⁰. Samtidig skrev „Politicus“ i den socialdemokratiske Provinspresse, at Forfatningssagen ikke var nogen Livssag for Ministeriet¹¹.

Forfatningssagen kunde heller ikke vinde større Interesse i Befolkningen. Udviklingen forløb jo godt nok uden den, og ingen fornuftig Ikke-Politiker saa nogen Rimelighed i Paastanden om, at den kun 23 Aar gamle Grundlov allerede var ubrugelig. Selv Socialdemokraterne havde dog i 1915 været henrykte for den. Det nye Forslags tidlige Valgretsaldre og Eetkammersystem faldt for Brystet.

Var det ikke en letsindig Radikalisering midt i en urolig Periode, hvor de nye Ideologier Verden over var i fuld Gang med at kaste det sidste Slægtleds politiske Idealer og netop tilkæmpede Friheder i Brokkassen? Der var heller ikke — som i 1915 — nogen national, samlende Stemning i Folket til at bære Sagen igennem. Tidspunktet kunde ikke være daarligere valgt, og Ideen forekom nærmest at være en Politiker-Kæphest!

Medens Uvejrsskyer trak mere og mere truende sammen over Europa, begyndte vore Rigsdagsmænd imidlertid ufortrødent at arbejde paa den nye Forfatning, og Folketingsmand Christmas Møller indsendte for egen Regning en Skitse til en ny Grundlov. Venstre stillede sig stadig lige afvisende overfor ethvert Samarbejde i denne Sag, skønt de andre Partier erklærede sig villige til at gaa langt i Forhandlingerne. Venstres Fører, Dr. Krag, udtalte paa et Venstremøde i Grindsted i Maj 1938, at Venstre først og fremmest ønskede en anden økonomisk og erhvervsmæssig Politik, og det vilde ikke bort fra 25 Aars Valgretsaldere. Endvidere forlangte det Folkeafstemninger for vigtigere Love, Ejendomsrettens Beskyttelse, Domstolenes fulde Uafhængighed af Statsmagten samt fri og lige Adgang til Erhverv — altsaa uden Fagforeningstryk.

Der kunde saaledes ikke fremskaffes et fælles Forslag for de fire store Partier. Forfatningskommissionen endte sit Arbejde med et Forslag i Juni, og med dette som Grundlag fremsatte Statsministeren i Oktober Regeringens Forfatnings- og Valglovsforslag.

Det blev mødt med stærk Utilfredshed af et Mindretal Politikere og af nogle statsretskyndige Jurister. Professor, Dr. jur. Knud Berlin kritiserede det saaledes i „Skatteborgeren“ og i „Berlingske Tidende“, men navnlig rettede Professor, Dr. jur. Poul Andersen meget stærke og meget vægtige Angreb mod det i „Ugeskrift for Retsvæsen“. Kampen blev ret heftig. Det konservative Folkeparti spaltede sig i to Grupper for og imod, men de, som var imod, og Venstre var ikke nok til paa Rigsdagen at spænde Ben for det hele Foretagende. I en meget fornøjelig Debat i Folketinget aabenbaredes det, at forhv. Statsminister Madsen-Mygdals Venstreministerium i 1928 trods sin Antisocialisme alligevel havde søgt at slaa en Handel af med Socialdemokraterne for at opnaa Enkeltmandskredse — altsaa imod de Konservatives Forholdstalsvalgmaade. Dr. Krag indrømmede det, men: „Paris var vel nok en Messe værd!“¹²

Forfatningsforslaget vedtoges i Februar 1939. Ved Valgene i April beholdt Regeringspartierne deres Flertal i begge Ting, endda med et Par nye, tingvalgte Medlemmer i Landstinget. Grundlovsændringen vedtoges følgelig for 2. Gang, men trods al mesterlig ført Propaganda førte den direkte Folkeafstemning den 23. Maj til Forkastelse. For at være vedtaget kræves nemlig 45 % af alle stemmeberettigede, men der opnaedes kun 44,46 %. Mindst var Tilslutningen i de østjydske Byer. Modstanderne var ganske simpelt blevet hjemme, hvad Statsministeren kaldte „en utiltalende Form for politisk Kamp“¹³.

Hovedæren for Grundlovsforslagets Stranding tilfaldt Venstre, men iøvrigt havde „Folk af alle politiske Lejre“ bidraget til Resultatet. Statsministeren tog straks Afstemningen til Følge og erklærede, at dermed maatte enhver Tanke om en Forfatningsændring udskydes indtil videre. I Skuffelse over Nederlaget nedlagde Christmas Møller sine Hverv som Formand for den konservative Rigsdagsgruppe og for Partiet.

Liberalismens Kulmination under Verdenskrigsaarernes Medbør havde lagt Livet i Danmark i et nyt Leje, præget af en stigende social og økonomisk Forandringsfuldhed og en politisk Splittethed, som gik ud over de bærende Kræfter i Nationen. Vi var blevet et handlesvagt Folk. Paa Rigsdagen kæmpedes mere om rene partimæssigt egoistiske Interesser end om Anskuelser og Ideer. Samfundsmoral og Samfundsdisciplin var paa Vej til at blive komiske og antikverede Begreber og Kriminalfilm og lavtstaaende Ugeskriftlitteratur til en Hovedbestanddel i Tidens aandelige Ballast. Ungdommen skulde opdrages efter den yderliggaaende Liberalismes bedste Grundsætninger om overdreven Humanitet og Individets Friheder og Rettigheder. Rundhaandet blev der strøet ud med Løfter om Herligheder. Det gav en ny, uhemmet Mentalitet¹⁴, præget af Respektløshed overfor saa at sige alle Forhold, Mangel paa Idealer og dybere Interesser, Stilløshed og Modsætning til Hjemmene og den ældre Generation, men maaske ogsaa af et sundere, kammeratligt Fællesskab mellem de to Køn. Dog — stigende Løn og øget Frihed vænnede til flere og flere Fornøjelser, større Pengeforbrug og mindsket Opsparing, og alt for mange unge Kvinder kastede af bar Iver efter Ligestilling med Mandkønnet mere af traditionelt Kvindepræg og Kvindedyd overbord, end skønt var.

Den impulsive Justitsminister Steincke bragte netop i disse Aar en vis Uro om sin Person ved sin kritiske Indstilling, bl. a. overfor Dommerstanden og Dagspressen, som han for Eks. angreb i Studenterforeningen i December 1937 i en livlig, men skarp Indledning til en Lørdagsdiskussion. Hans Forslag til en Presselov og til en ny Appelret blev til Gengæld begge mødt saa voldsomt, at det første kun førtes igennem Rigsdagen med store Ændringer, medens det sidste helt gled ud. Paa et Møde i Aalborg i 1938 udtalte han: „Har Demokratiet da Fejl? Ja, utvivlsomt. Under Paavirkning af en salonradikal Mentalitet, oparbejdet i et Storstadsbourgeoisie, som det skulde være særlig fristende at efterabe, har man spillet Komedie med alle de aandelige og moralske Værdier, som intet ordnet Samfund tør lade haant om“.

Opløsningen gik ned til de helt unge under Mottoet: „Ungdommens Frihed“ og fik afgjort Sukces blandt disse „Tidens Børn“ — „den moderne Ungdoms Oprør“, som dette „mellemkrigs Fænomen“ engang blev kaldt. Der var intet i Tiden eller i al Fald meget lidt, som løftede, og Ungdommen øste ublufærdigt

af Øjeblikkets Kar, samvittighedsløst applauderet for sin „moderne Virkeligheds-trang“.

Selv Barneskolen undgik ikke Paavirkningen. Som visse Kredse i sin Tid havde kastet sig over Disciplinen i Hæren, saaledes tog de nu ogsaa Skoletugten under Behandling. Den var for antikveret! Naturligvis skulde Skolebørnene have deres Vilje og deres egen Levelære lige saa vel som de Voksne! Deres sarte Sind skulde forskaanes for Mindelser om Krig, og derfor skulde Historiebøgerne ribbes for alt om Fædrenes stolte Bedrifter. Var det underligt, at vi som en Udløber af al denne „Humanisme“ fik de foragtelige „Swingpjatter“?

Formanden for Forældreraadenes Landsorganisation tog Spørgsmaalet op den 23. April 1937 og udtalte, at Sensationspressens ansvarsløse Drøftelse af indre Forhold i Skolen gjorde ubodelig Skade. Dagen efter tog Københavns Kommunalærerforening Afstand fra „et enkelt Blads Sensationslyst“, der havde undergravet Skolens Autoritet og i betydelig Grad svækket Disciplinen. Paa Danmarks Lærerforenings Repræsentantskabsmøde først i August s. A. udtaltes i en Resolution, at Skolens Bestræbelser for Indøvelse af gode Vaner for Orden og Opførsel for Tiden var alvorlig truet, bl. a. ved offentlig Omtale af disciplinære Enkeltheder. Der gik imidlertid Aar og Dag, uden at der skete noget, og først den 21. Oktober det følgende Aar udsendte Undervisningsministeren et Cirkulære om Forholdsregler til Opretholdelse af Ro og Orden i Folkeskolen. Spørgsmaalet om Ungdommens Disciplin vedblev imidlertid at fange Interesse og Midlerne til Opretholdelsen af den var jævnt hen under Diskussion langt op i Fyrreerne.

Ogsaa paa andre Omraader blev Bestræbelser for Genoprettelse af Samfundsmoralen mødt med radikalt Mishag. Her skal imidlertid blot mindes om Modstanden mod Fosterfordrivelsesloven af 18. Maj 1937.

Under den almindelige Utilfredshed havde de udenlandske „ismer“ let Spil. Nationalsocialisterne agiterede paa stormfulde Møder i voldsomme Udtryk mod Regering og Demokrati, og i April 1938 lavede de endog Uro i Rigsdagen ved Nedkastning af Agitationsplakater fra Tilhørerpladserne i Folketingssalen. Den Slags ungdommelig Ubændighed vakte vel Anstød, men alligevel saa mange i disse Aar med Sympati hen til Hitlers og Mussolinis faste Styre, fordi det angav en Vej ud af Tidens nationale og moralske Opløsning. Ved Folketingsvalget i 1939 kunde Nationalsocialisterne derfor ogsaa mønstre et Stemmetail paa 31,000, der skaffede dem tre Mandater.

Kommunisterne havde allerede lagt deres mest urolige Tid bag sig, og de virkede nu mere i det Stille. Navnlig koncentrererede de sig om Fagforeningerne, hvor de vandt en Del yngre Arbejdere, fordi Kommunismen betød en socialdemokratisk Modernisme. Langsomt aad de sig ind i Bestyrelser og Udvalg,

og i nogle af Foreningerne naaede de ogsaa op paa Formandspladserne. For Kommunismen afgav naturligvis ogsaa Arbejdsløsheden den bedste Jordbund at virke i.

Siden 1920 havde dette smertende og vanskelige Problem — skabt ikke blot af Tidens økonomiske Vanskeligheder, men bl. a. ogsaa af Kvindernes forøgede Deltagelse i Erhvervslivet — været Hovedemnet i al offentlig Diskussion. Man havde endnu ikke fundet Udvej til at løse det, og for Tusinder af unge Mænd blev Arbejdsløsheden en sørgelig, permanent Tilstand. Stadig laa Tallet paa Arbejdsledige oppe omkring de 100,000, trods god Beskæftigelse i Jernindustrien, i Byggefagene og ligefrem Mangel paa kvalificeret Arbejdskraft i flere andre Fag. Samtidig klagede Landbruget over ikke at kunne faa tilstrækkeligt af unge Arbejdere, fordi Karle og Piger strømmede til Byerne, fristet af disses højere Arbejds løn og livligere Underholdning. Det var en af Hovedgrundene til Landboernes Harme mod Sociallovene — at der stadig udbetaltes Understøttelse til arbejdsledige Unge i Byen samtidig med, at de stod med Tilbud om Beskæftigelse.

Der var nok god Vilje fra ansvarlig Side til at søge Spørgsmaalet løst, men ikke politisk Frigjorthed nok til at se bort fra alle Vælgerhensyn og ingen Forstaaelse af, at demokratiske Principper godt kan forliges med et fast Styre. Der savnedes en Regering, som med et Krafttag kunde samle alle Kræfter til et Brud med Tidens Slendrian. Man snakkede og diskuterede, og Tallet paa velhønerede Nævn og Kommissioner steg til over 150. Først da der fra flere Sider gennem Pressen og i Rigsdagen blev lagt et Tryk paa Regeringen, kom der mere praktisk Gang i Overvejelserne.

Fagforbundene foreslog 40 Timers Arbejdsuge, og Socialdemokratiet anbefalede Industriens Rationalisering, et ændret Skattesystem og Bankvæsenet sat under Statskontrol. Den 7. Marts udtalte den socialdemokratiske Folketingsmand, Professor, Dr. phil. Hartvig Frisch i Folketinget de agitatoriske Ord om, at Vejen til Afskaffelse af Arbejdsløsheden var Ophævelse af Ejendomsretten. Naar de Konservative og Venstre derfor agiterede for at afskaffe Arbejdsløsheden, var det at ringe med Dødklokkerne for den private Ejendomsret. Det blev sagt saaledes, at man maatte faa det Indtryk, at Professoren havde Sympati for Dødklokkerne!

Rigsdagen bevilgede Millioner til offentlige Arbejder og Nødhjælpsarbejder i Følge Lov af 1/5 1937 om Beskæftigelse af Arbejdsløse. Samme Aar vedtoges ogsaa Loven om Nedsættelse af den adgangsberettigede Alder til at faa Aldersrente fra 65 til 60 Aar for at skaffe Plads for de Unge. Da alle disse store Summer ikke maatte tages indirekte, tyede man til Merindtægtsskatter og Tillægsskatter af Indtægter og Formuer. Finanskyndige saa med dybeste Bekymring paa vort Lands økonomiske Fremtid. Stigende sociale Udgifter, stigende Skatter,

stigende Lønninger og Priser — hvor vilde det føre hen? Ustandselig rettedes der stærke, kritiske Angreb mod Finansminister H. P. Hansens Finansstyre. I Juni 1937 tog han sin Afsked paa Grund af Overanstrengelse og afløstes af Direktør for Skattevæsenet V. Buhl.

Videre fulgte Love om Overarbejde og det følgende Aar om Oprettelse af smaa Landbrug og om Beskæftigelse af unge og langvarigt arbejdsløse gennem en Beskæftigelsescentral. Da heller ikke alt dette slog til, kaldtes der paa det private Initiativ, og behjertede Mænd stiftede en Forening til Afhjælpning af Arbejdsløshed. I Januar (1938) samledes en Del Politikere i Statsministerens Hjem, og man enedes her om en Række Love — *Stauninghus-Forliget* — baade til Støtte for Landbruget og for Beskæftigelsen, saaledes konjunkturbestemt Rente for en Del af Landbrugets Gæld (mellem 85 % og 110 % af Ejendoms-skylden), Støtte til Boligbyggeriet m. m. Det radikale „Kalundborg Dagblad“ insinuerede dog, at Forliget kun var indgaaet mellem Regeringen og Fagforeningerne. Der havde ingen Radikale været med¹⁵!

Opgangen i Erhvervslivet hjalp ogsaa til, og ikke faa Arbejdere fik Beskæftigelse i Tyskland. Ved Grundlovsfesten i 1939 kunde Statsministeren udtale, at vi nu havde den laveste Arbejdsløshedsprocent, idet Antallet af Arbejdsledige var dalet til 67,525.

Aaret bragte ogsaa de sædvanlige Trusler om Arbejdskonflikter. De alvorligste var i Foraaret 1937 og omfattede et stort Antal Fag. Et Forslag af Forligsmanden, der satte Timelønnen noget op, navnlig for de lavest lønnede, blev vedtaget af Arbejderne, men ikke af Arbejdsgiverne. I sidste Øjeblik — den 9. April — gennemførte Regeringen under Protest af Kommunisterne en Lov, hvorefter Overenskomsterne skulde fornyes paa Mæglingforslagets Betingelser. De Konservative og Venstre stemte imod og foreslog i Stedet for tvungen Voldgift.

Regeringens Indskriden blev modtaget med blandede Følelser. De samvirkende Fagforbund vedtog paa deres Generalforsamling den 25. Maj en Erklæring om, at Arbejderne maatte erkende, at Statens Indgreb i Overenskomstkonflikten havde været nødvendig, men Formanden, Folketingsmand Chr. Jensen, mente dog, at det vilde være forkasteligt, om denne Maade i Fremtiden vilde betyde en Forringelse af Organisationernes Evne til paa egen Haand at løse deres Mellemværende.

I de følgende Aar fandt der ikke desto mindre flere lignende Statsindgreb Sted i Overenskomstkonflikter, hvad enten det var Arbejdsgiverne eller Arbejderne, som nægtede at bøje sig for Forligsmandens Kendelse. Træt af disse evigt tilbagevendende Konflikttrusler, der ikke kunde andet end virke til Skade for Erhvervslivet, vedtog de samvirkende Fagforbund i Februar 1939 nye

Afstemningsregler, der i nogen Grad eliminerede den kommunistiske Indflydelse.

Alt i alt var hele denne Mellemløstid i for høj Grad fyldt med materielt Stræb og blottet for alt det, som kunde løfte op over Hverdagen. Nationalmusæets Direktør, Dr. phil. Nørlund sagde paa den nordiske Studenterdag i Foraaret 1942, at det vel havde været en Tid med stigende Forstaaelse mellem de forskellige Dele af Samfundet, men den var for lidt præget af Eftertanke og Idé. „Politik var at klare Vanskelighederne, at slippe uden om de farlige Skær. Der var ingen aandelige eller politiske eller nationale Førere, som blæste i Basuner for os, og det skal vi maaske være glade for. Men der var heller ikke — siden Grundtvig — nogen, som talte rigtig stort og varmt og klogt til vore Hjerter og vor Fantasi“. Doktoren ønskede hverken Æventyr eller Hasardpolitik, men „det vilde være en Misforstaaelse at tro, at Realitetssansen alene skabte Historie. Den store Politik har altid et Islæt i sig af Romantik, af det uoverskuelige. Naar de nordiske Folk en Gang igen mødes for at tage nye Opgaver op, vil jeg ønske dem et saadant Stænk af Romantik og Vovemod i deres sunde Realisme“.

Trods Spændingen i Europa gik Dagene uden større Bekymringer for Fremtiden, optaget, som vi var, af det store Grundlovvalg, Ikke-Angrebspagten med Tyskland, den 10. Internationale Handelskammer-Kongres i København, Indvielsen af Broen over Vildsund samt Verdensudstillingen i New York og Kronprinsparrets Rejse til U. S. A.

Hvor Kronprins Frederik og Kronprinsesse Ingrid kom frem derovre, blev de modtaget med den største Opmærksomhed og den hjerteligste Glæde, navnlig af Dansk-Amerikanerne. Den 2. Maj aabnede Kronprinsen den danske Pavillon paa Udstillingen og var derefter Præsident Roosevelts Gæst. Efter Hjemkomsten til København overrakte en Deputation med Statsministeren i Spidsen Kronprinsparret en Adresse, hvori der udtaltes en Tak for deres Indsats paa Rejsen til Gavn for Danmark og de Danske i det fremmede.

Den 29. Juli (1939) afholdt L. S. sit aarlige Bondestævne i Aarhus under meget stor Tilslutning. Der vedtoges en Resolution med Forlangende om gode Priser paa Landbrugsvarer, Halvering af Landbrugets faste Skatter, Konvertering af Prioritetsgælden og en ny Pengepolitik med lavt Renteniveau, Afvikling af Margarineindustrien o. s. v. Formanden for L. S., Gaardejer Knud Bach, erklærede, at hvis der ikke inden den 1. Januar 1940 blev ydet Landbruget Retfærdighed, vilde han nægte at betale sine Skatter!

DEN 2. VERDENSKRIGS BEGYNDELSE

SOMMEREN 1939 gik med Forsøg paa at undgaa den oprækkende Krig, men forgæves. Som i de enkelte Samfund saaledes ogsaa i Verdenspolitiken stod de ubesiddende indædt misundelige overfor de besiddende. Udenrigsminister Ribbentrop udtalte engang senere — i September 1943 — at Italien, Tyskland og Japan ikke paa tilstrækkelig Maade kunde ernære deres voksende Befolkninger. De besiddende Stater, der tilsammen ejede — eller deres Interessesfære beherskede — tre Fjerdedele af Jordens Overflade, havde ingen Forstaaelse af de ubesiddende Nationer. Derfor maatte de ubesiddende Nationer med Magt kræve deres Ret. Den 23. Juli (1939) rettede Kong Leopold af Belgien i Radioen i Oslo-Staternes Overhoveders Navn en Fredsappel til den hele Verden om at standse Bevægelsen henimod Krigen. Den fik heller ingen Betydning. I Begyndelsen af August tog Spændingen til. Den 23. afsluttedes en russisk-tysk Ikke-Angrebspagt, og samme Dag erklærede England, at det fastholdt sine Forpligtelser til at støtte Polen i Tilfælde af Krig. Dagen efter aflystes den tyske Partidag i Nürnberg.

I Tillid til Vestmagternes Hjælp afslog Polen paany den 31. Tysklands Krav om Danzig og om en Folkeafstemning til Afgørelse af „Korridorens“ Skæbne, Dagen efter rykkede tyske Tropper ind over den polske Grænse uden Hensyn til Følgerne. Hitler vilde Krigen. England og Frankrig kunde ikke svigte deres Ord og beordrede Generalmobilisering. Højtideligt bekræftede Pagter og Traktater reduceredes med eet til værdiløse Papirlapper — saa kynisk, som aldrig før — og mange Aars ideelt og møjsommeligt Fredsarbejde var spildt. Det var dog endnu blot en Europaskrig — en Storkrig, som Hitler kaldte den.

I Midten af August var Udlændingene begyndt at forlade Danmark med Skib, Tog og Flyvemaskine. En hollandsk Turistdamper i København blev den 23. telegrafisk kaldt hjem. Efter et Ministermøde Dagen efter søgte Statsministeren at berolige Stemningen ved i Radioen at forsikre, at alle Forberedelser til hurtigt at kunne øge Vagtstyrken baade til Lands og til Vands var truffet. Da Formændene for de konservative Rigsdagsgrupper den 25. rettede en Henvendelse til Statsministeren om at indlede Foranstaltninger til Sikring baade af Landets Neutralitet og Selvstændighed, svarede denne med at henvise til sine Udtalelser fra Ministermødet den foregaaende Dag.

Paany faldt Kurserne paa Københavns Børs, og i dybeste Alvor modtoges Efterretning om, at Tyskland den 27. havde lukket for al Trafik over Landegrænsen og indført skærpet Bevogtning langs den.

Kongeparret var paa Skagen, men rejste den 27. med Kongeskibet „Dannebrog“ til København. Det var Søndag, og i alle Landets Kirker blev der bedt

Kronprinsessen som Lotte.

for Fred. Udenrigsministeren var netop kommen hjem fra Oslostaternes Konference i Bruxelles og udsendte s. D. — 27. August — gennem Reuters Bureau en Erklæring om, at Danmark var fast besluttet paa at bevare sin Neutralitet under en kommende Krig. Han var overbevist om, at det kunde lade sig gøre, og han mente tillige, at vi kunde oprettholde vor normale Handel med Storbritanien og Tyskland. *Danmark havde en Hær og en Flaade for at bevare sin Neutralitet, men han følte sig overtydet om, at det ikke vilde blive nødvendigt at bruge den¹.*

Den 28. afgav de tyske Gesandter i Belgien, Holland, Schweiz og Luxem-

bourg Erklæring om, at Tyskland vilde respektere disse Landes Neutralitet i Tilfælde af Krig. En lignende Erklæring blev ogsaa overbragt os, hvorefter den engelske Gesandt to Dage efter erklærede, at England vilde gøre det samme, saa længe Tyskland holdt sit Ord.

Disse Løfter skabte ikke større Tryghed. Der var nok roligt i Landet, men Stemningen var alvorlig, og indenfor behjertede Kredse af Befolkningen gik man i Gang med Forberedelse af forskellige Hjælpearbejder for alle Tilfældes Skyld. Allerede i 1938 (efter München-Forhandlingerne) var der under det danske Røde Kors's Dameafdeling i København efter engelsk Mønster oprettet en Beredskabskolonne, hvis Opgave skulde være Uddannelse af Samaritter,

Barneplejersker og Kogersker til Brug under Krig. Ved Krigsudbruddet fik den travlt, saaledes at den fuldt organiseret ved en Højtidelighed i Studenterforeningen kunde overdrages Dronningen som Protektrice i April 1940. Paa Grund af 9. April blev dog Overdragningen udsat til Juni. Den gik senere delvis over i DKB. Røde Kors opfordrede Kvinder og militærfri Mænd mellem 18 og 60 Aar til frivilligt at lade deres Blodtype bestemme til Brug for Saarede. Den 8. September (1939) afholdt Dansk Luftværnsforening (stiftet 1934) et stort Kvindemøde i Forum til Start af en kvindelig Hjælpetjeneste under Bombardement og Krig. Det blev den første Begyndelse til den nuværende, landsomfattende Lottebevægelse, som under Navn af Danske Kvinders Beredskab (DKB) organiseredes i Marts 1940 med Kronprinsesse Ingrid som virksom Protektrice. To Aargange indkaldtes til Luftbeskyttelsen, og ikke mange Dage efter saa man disse unge Mænd (C. B.-Politi) patrouillere paa Gaderne Side om Side med vore granvoksne Politibetjente. Københavnervittigheden døbte dem straks „Føl“, medens de ved Brandvæsenet ansatte (C. B.-Brandmænd) kaldtes „Kyllinger“ (den røde Hane!). Den 29. August indkaldtes tillige Mandskab til Marinens Minevæsen. Udenrigsministeren udtalte til en Interviewer i Oslo, da han ankom dertil den 30. for at deltage i et nordisk Ministermøde: „Vi klarer den meget godt (i Danmark), vi tager det hele med Ro og Fatning og haaber det bedste, og endnu er der jo Grund til at haabe. Jeg tør sige, at Danskerne tager det endnu roligere end i September i Fjor, ja, end i Marts i Aar“.

I det stille rugede dog Bekymringen for den kommende Tid, og ustandseligt blev man stillet overfor det ængstende Spørgsmaal: kommer Krigen — og i saa Fald vil vi som i 1914–18 kunde holdes udenfor? Vi havde jo ganske vist smukke Løfter og Ikke-Angrebspakt, men den sidste Tids Begivenheder havde kun alt for uhyggeligt vist Værdiløsheden af den Slags.

I 1914 var det hele kommen saa overvældende, uden at nogen i Forvejen havde videre Anelse om, at der var ondt i Gære. Denne Gang var der gaaet et helt Aars uhyggelige Varsler forud, og nu vidste vi tilmed, hvad en Verdenskrig betød af Brutalitet. Og denne Gang stod vi med et Neutralitetsværn, som praktisk talt var uden Værdi!

Stormagternes Diplomati arbejdede under Højtryk, og om Eftermiddagen den 31. August udkom de første Løbesedler med Bud om, at England mobiliserede sin Flaade.

Redaktionernes Telefoner kimedede uafbrudt, Folk samledes om Radioen, men Aftenen gik uden større Sensationer. Først Formiddagen efter — den 1. September — meldtes det, at Rigskansler Hitler Kl. 10 sejrssikkert havde proklameret Krigen i en Tale i den tyske Rigsdag. Øjeblikkeligt samledes Ministrene først til Ministermøde og derefter til Konference med Kongen. Hertil var de to øverste Forsvarschefer tilsagt.

Krigsudbruddet 1939. Menneskemængden paa Raadhuspladsen.

Den kommanderende General krævede Indkaldelse af en Beredskabsstyrke. Mødets Resultat blev dog kun Indkaldelse af alt Mandskab til Marinen og af 5 Aargange til Hæren, saaledes at denne, inklusive Rekrutstyrken, bragtes op paa ca. 36,000 Mand eller kun *omtrent Halvdelen af den Sikringsstyrke, som laa inde efter Krigsudbruddet i 1914. Tilmed bestemtes det allerede nu, at ca. 17,000 af de Indkaldte skulde hjemsendes efter 14 Dages Tjeneste med Uniform, men uden Vaaben.* Til Erstatning indkaldtes i Oktober Frinumrene af Aargang 1938 og ligeledes Rekrutaargangen 1939, der ellers først skulde have været indkaldt i Foraaret 1940. I December hjemsendtes yderligere en Aargang og den 31. Januar 1940 den sidste af de indkaldte Aargange. *Sikringsstyrken kom herefter kun til at bestaa af ca. 6000 uddannede Folk og ca. 6000 Rekrutter.*

Hurtigt indløb Meddelelse om de tyske Troppers Indmarch i Polen. Hele Aftenen den 1. September var Københavns Indre et bølgende Hav af Mennesker. Kun med Møje kunde Automobilene bane sig Vej gennem Hovedgaderne, og Restauranterne var fulde af diskuterende Grupper. Statsministeren opfordrede til Ro og Besindighed.

Den følgende Dag suppleredes Gadebilledet med de indkaldte Soldater. Hamstringerne begyndte at gribe om sig, saaledes at Priserne steg og steg. Derimod fandt der ikke Udtræk Sted af Sparekasser og Banker i større Grad, saaledes som Tilfældet var ved Udbruddet af den forrige Verdenskrig.

Først den 3. September meddeltes det, at Krigen mellem England og Tyskland vilde begynde s. D. Kl. 11 og mellem Frankrig og Tyskland Kl. 17. Dermed var Danmark i den samme dødsensfarlige Situation som i 1914. Radioledelsen suspendede indtil videre alle Udsendelser, der var i Modstrid med Situationens Alvor, saaledes Dansemusik og muntre Underholdninger. Den 3. var en Søndag, og Kongeparret overværede Gudstjenesten i Lyngby, hvor Sognepræst E. C. Larsen holdt en dybtfølt Prædiken, grebet af Øjeblikkets Utryghed.

Forskellige beskedne Sikringsforanstaltninger blev sat i Gang. Saaledes udlagdes Miner om København — officielt for at kontrollere Besejlingen af Byen. Vore Orlogsskibe forlod Marinestationen for at optage Bevogtningen af Farvande og Minespæringer, Hærens Afdelinger lagdes i Kantonnement for at være klar til at imødegaa, hvad der kunde hænde, men udstillede ikke — som i forrige Krig — Poster ved Havne og vigtige Trafikknudepunkter. Samtidig udlagde Tyskland Miner paa internationalt Territorium Syd for Sundet og Bælterne. Disse Spærrebælter supplerede vi senere efter tysk Krav med Miner i Storebælt mellem Langeland og Lolland, tæt Nord om den tyske Spærring, og i Lillebælt mellem Als og Ærø. I begge Bælter anlagdes afmærkede Løb til Gennemsejling med Lods. Der var Lodsvang, men ikke for tyske Orlogsskibe. Samtidig minerede vi de vestlige Adgange til Smaalandsfarvandet, og England udlagde Miner i Nordsøens sydlige Del om Helgoland og over mod den jyske Kyst.

Den 4. September om Eftermiddagen fløj en udenlandsk Flyver hen over Esbjerg og nedkastede fire Bomber, som ødelagde et Hus, dræbte en Kvinde og saarede syv andre Personer. Bomberne viste sig at være britiske, og England gjorde Undskyldning. Et Par Dage efter fløj andre britiske Flyvere over Sønderjylland og nedkastede Opraab paa Tysk til Befolkningen — vel i den Tro at de var over Tyskland. Nu blev Regeringen tvunget til at sætte det militære Luftværn i Funktion², og alt, hvad den danske Hær ejede af moderne Luftværns-skyts, sendtes til det sydlige Jylland.

Overalt i Byerne fik man travlt med de befalede Pulterkammerrydninger, Opstilling af Sandkasser paa Lofterne mod Brandbomber, Organisation af Husvagter m. m. Tilflugtsrum indrettedes i Kældre og beskyttedes med Sandkasser eller Murfyldninger foran Vinduer og Døre. Den 6. September vedtoges Love om Pligt til at stille privat Ejendom til Raadighed til Indretning af offentlige Tilflugtsrum, om Ordning af Byernes mulige Evakuering og om Tilvejebringelse af Befordringsmidler hertil.

Stadig var der Kredse, som stod uforstaaende overfor alle disse Foranstaltninger, for selv om de ikke var militære, saa smagte de dog af Fugl! For Eks. udtalte Aalborgs Borgmester, at der i alle Samfundsklasser i Befolkningen var rejst en stærk Opposition mod de planlagte Luftværnsforanstaltninger. Byens Konservative protesterede mod denne Udtalelse, men et radikalt Blad skrev, at

Indenrigsminister Dahlgaard altsaa havde haft Ret i at „tage roligt og fornuftigt“ paa dette Spørgsmaal, saa at Befolkningen ikke blev bebyrdet med alt for store og unyttige Udgifter. Tilfældet vilde, at Aalborg blev den By, som hurtigst fik Brug for sine Luftbeskyttelsesforanstaltninger!

For 2. Gang stod Kong Christian med det tunge Ansvar for Land og Folk midt i et krigende Europa. Der stilledes Krav til hans Nerver, og sidst i September maatte han søge Sengen et Par Dage med Smerter i Hjertet.

Midt i September foretoges en mindre Rekonstruktion af Ministeriet, idet Justitsminister K. K. Steincke og Minister for offentlige Arbejder N. P. Fisker trak sig tilbage og erstattedes med Politimester Sv. Unmack Larsen og Borgmester Axel J. Sørensen. Minister Fisker havde søgt sin Afsked af Helbredshensyn, og Minister Steincke officielt, fordi han under den nu foreliggende Situation maatte opgive at skaffe sig Oprensning for nogle efter hans Mening ubegrundede og uretfærdige Angreb mod sig. Senere hen forklarede han dog i et Interview, at den vigtigste Grund til, at han tog sin Afsked, vel „nok var den, at jeg efterhaanden blev politisk talt mere og mere isoleret. Jeg kæmpede nemlig en ganske bevidst Kamp for — skal vi sige — at styrke og bringe mere Orden ind i Demokratiet, som efter min Mening ellers ikke, som Forholdene i Verden laa, vilde kunne føre Udviklingen fremad. Disse Bestræbelser fandt Udtryk gennem en Række Love, lad mig nævne Social-Reformen, der er helt anderledes, end Folk tror, forskellige Forsøg paa at bekæmpe Arbejdsløsheden, de syv Børne-Love, Svangerskabs-Loven, Presse-Loven, Enheds-Politiet samt Ændringer i Straffe- og Retspleje-Lov med flere. Men jeg kan ikke sige, at jeg havde Sukces i Pressen, thi jo mere det lykkedes mig at faa gennemført, desto hyppigere og voldsommere blev jeg stemplet som Reaktionær, og tilsidt blev Hr. Stauning med Stab, derunder de radikale Forridere, lige saa kede af mig som jeg af Forholdene. Vi skiltes derfor under almindelig Tilfredshed; han aandede op, og jeg aandede frit“³.

Medens man i 1914 havde maattet saa at sige improvisere overfor Vanskelighederne, kunde den nuværende Regering arbejde paa Grundlag af Erfaringerne fra den Gang. Straks den 2. September gav Rigsdagen Handelsministeren en lignende, vidtgaende Bemyndigelse, som den i 1914 havde givet Indenrigsministeren, nemlig Fuldmagt til Iværksættelse af midlertidige Foranstaltninger med Hensyn til Landets Forsyning med Varer, Raastoffer m. m., til at udstede Bestemmelser om Varernes hensigtsmæssige Fordeling, til Prisregulering og til Udstedelse af Forbud mod Eksport. Til Hjælp nedsattes „det erhvervsøkonomiske Raad“ bestaaende af 43 Medlemmer repræsenterende Regering, Rigsdag og Erhvervsliv. Under dette Raad nedsattes atter en Række af Nævn, saaledes Brændselsnævn, et Ernærings- og Husholdningsnævn, et Kornnævn o. s. v.

En Række af Bekendtgørelser kunde derfor hurtigt udstedes, saaledes Forbud mod Hamstring, Vareaager og Kædehandel, imod Udtræk af Sparekasser og Banker udover 300 Kr. ugentlig, mod privat Udsendelse paa Kortbølger, mod udendørs Reklamebelysning, om 30 % Indskrænkning i Toggangen o. s. v. Krigsforsikringen for Skibe sattes atter i Kraft, Sømændene fik forhøjet Hyre, og Skibene paamaledes Nationalitetsmærker. Tillige gaves der Bestemmelser for Begrænsning i Stigning og Fald af Aktie- og Obligationskurser og sattes Maksimalpriser paa Korn og Brød. Samtidig blev Benzin, Sukker, Kaffe og The rationeret, og al privat Automobilkørsel forbødes.

Videre forbødes al offentlig og privat Omtale af danske Skibes Bevægelser, Ladninger eller Positioner, og Regeringen søgte tillige bedst muligt at hindre den Spionage i vore Havne, som under den forrige Krig havde kostet os saa mange gæve Sømænds Liv og saa mange Skibes Forlis. Alligevel meldte Vanskelighederne paa Søen sig snart. Den 30. September blev fire danske Dampere opbragt og ført til tysk Havn. De tre var lastede med Landbrugsprodukter. Slag i Slag indløb der Telegrammer om Standsning af vore Ruteskibe eller Minesprængning af Eksportbaade og Kulbaade — oftest med Tab af mange Menneskeliv.

Den 3. Oktober aabnede Statsministeren Rigsdagen med en Tale, hvori han spaaede, at selv om Danmark havde erklæret sig ubetinget neutral, vilde Krigens Virkninger blive følelige for os alle. Navnlig maatte vi være forberedte paa Pristigninger. Alt skulde sættes ind paa at bevare vort Land uskadt, at opretholde Beskæftigelsen og at undgaa Inflation, om hvis Virkninger under den forrige Krig vi endnu havde de uhyggeligste Erindringer. Det almindelige Lovgivningsarbejde maatte hvile foreløbigt. Inflationen skulde undgaaes ved flere indirekte Skatter, der kunde presse Forbruget ned (Lov af 27/3 1940).

Stadig udgik der fra Regeringen Opfordring paa Opfordring til at vise Borgersind og Samfundsfølelse — Samling i Folket. Statsministeren tilbød den 31. August de Konservative og Venstre at lade sig repræsentere i Regeringen ved „konsultative“ Ministre uden Portefølje, men Venstre forlangte en virkelig Samlingsregering med Mindretalspartiernes Deltagelse i Regeringsansvaret paa lige Fod med Flertalspartierne gennem Besættelse af Fagministerposter. Der forhandlede om Sagen langt ind i Januar 1940. Det var ikke let at overvinde mange Aars Udkløftning i Sær- og Partiinteresser, og jo mere Tiden gik med stigende Landbrugsopposition og uformindsket Uenighed om de sociale og de forsvarspolitiske Spørgsmaal, jo vanskeligere blev det for Partierne at række hinanden Haanden.

Lige levende fortsattes Angrebene paa Regeringens Skatte- og Handelspolitik i stigende Bitterhed mod „Fagforeningsvældet“. Det bebrejdedes Social-

demokratiet, at dettes stærke Tilknnytning til Fagforeningerne efterhaanden var blevet til politisk Underkastelse. Statsminister Stauning udtalte ved Nytaarskiftet 1940: „Belæring om Tidens Alvor, det synes jeg, den danske Nation trænger til. At undergrave en Regering af politiske Modstandere i Fredstid kan være baade nyttigt og fornøjeligt, men at udføre denne Øvelse i en Tid som den nuværende, synes jeg, indebærer en vis Fare“. I Oktober bebudede National-socialisternes Fører, Dr. Frits Clausen, at han i Tillid til det danske Folkefællesskab vilde rejse Kravet om, at man overlod dem Magten.

Krigstruslen havde bragt et stærkt Fald i Sterlingkursen, og den 28. August 1939 forlod Sverige Sterling og knyttede sig til Dollars. Danmark holdt endnu fast ved Sterling de første 8 % nedad, men den 1. September bestemte Nationalbanken sig til ikke at følge Sterling længere paa dens Fald. Kursen 4,32 Dollars for 1 Pund Sterling skulde fastholdes og Kursnoteringen altsaa fastsættes i Forhold hertil. Valutanoteringen paa Børsen suspenderedes indtil videre. Samme Dag fastsatte England Maksimalpriser paa vort Smør, Bacon og Æg paa Grundlag af den sidste Uges Priser.

Forfærdet saa Landbruget sit Eksportgrundlag ganske forrykket samtidig med, at Priserne paa Foderstoffer tog Fart opad. Det mødte derfor Sterlingsfaldet med Protest, men Regeringen nægtede at bøje sig af Frygt for Ulykkerne ved en Inflation. Det var uforsvarligt at løse en Krigstids Vanskeligheder ved mer eller mindre vilkaarlige Manipulationer med Landets Mønt.

Derimod tilbød den at holde Landbruget skadesløs for Tab ved foreløbig indtil Udgangen af Januar 1940 at tilstaa det et Tilskud af Statskassen paa 6 % af den ugentlige Eksportværdi af Bacon, Skinker og Bøve samt af Smør, Mælkekonserves og Æg saaledes, at de ugentlige Noteringer forhøjedes tilsvarende, hvorved Priserne paa Hjemmemarkedet blev højere end Eksportpriserne. Desuden tilbød Regeringen Fragtlettelse paa det Foderkorn, som indførtes.

Formanden for de jyske Landboforeninger, Landstingsmand Hauch, nægtede paa Venstres Vegne at gaa med til dette Forslag. Han forlangte Sterlingkursen 22,40 fastholdt og erklærede, at alle andre Foranstaltninger kun kunde faa Karakter af „Almisse“. Husmændene var derimod tilfredse med det af Regeringen foreslaaede.

Siden Udstykningslovenes Praktisering var disses Antal i Løbet af faa Aar vokset til lidt over Halvdelen af Landets ca. 200,000 Landbrug. Denne forcerede Forøgelse var sket paa Bekostning af de store og større korndyrkende Arealer, som netop under den forrige Krig havde godtgjort deres Betydning ved at gøre Landet selvforsynende med Brød- og Foderkorn⁴. Nu var disse Arealer altsaa formindskede med ca. 40 %, og trods Udstykningens ideelle Baggrund maatte selv dens Talsmænd indrømme Betæneligheden ved med en Krigssituation for Øje at fortsætte⁵. Dertil kom andre Vanskeligheder som høje Byggepriser og

Jordpriser, som gjorde Anlægget af Husmandslokker for kostbart. Selv de eksisterende, nyere Husmandsbrug havde alt for store Vanskeligheder ved at kunne forrentes, og da Staten nu engang havde givet Husmandsbevægelsen denne Udvikling, følte den sig forpligtet til i disse Kriseaar at træde hjælpende til.

Flertallet af Landbrugerne stillede sig straks villige til at hjælpe med at bære Landet gennem Krigstilstanden, men de forudgaaende Aars Mindrefortjeneste eller endog Underskud tvang dem til at forlange, at man ikke udsatte dem for yderligere økonomisk Belastning. Det vilde være uretfærdigt at beskære dem for den Merfortjeneste, som der kunde blive Tale om, og som var en Nødvendighed for atter at faa Bedrifterne paa Fode. De fleste Venstreblade erklærede dog samtidig, at der ikke tilsigtedes nogen „Krigsgevinst“. Naar de maatte gaa imod den midlertidige Støttelov, som af Regeringen foreslaaet, var det, fordi den frembød „rene Paraller med det berygtede Oktoberforlig 1931“, og dermed, tilføjede „Nationaltidende“ var det ondeste sagt, som Venstrepressen havde at sige!⁶

Støtteloven vedtoges imidlertid den 10. November og tillige forlængedes de forskellige Landbrugsordninger til Udgangen af Januar 1940. Som Protest mod Sterlingfracaldet indkaldte Landbrugsraadet til et Møde i Odense den 21. November. Her mødtes Repræsentanter for Landboforeninger, Mejeriforeninger, Slagterier og forskellige Andelsforeninger, men ingen fra Husmandsforeningerne. Landbrugsraadet fik Bemyndigelse til — ved udsendte Brevkort — at sikre sig hver enkelt Landmands Underskrift paa, at det overlodes Mejeriernes og Slagteriernes Hovedorganisationer at træffe Beslutning vedrørende Svine- og Mælkeproduktionen, for saavidt Beslutningen har „en Forbedring af Landbrugets Vilkaar“ til Formaal. Forpligtelsen skulde gælde til Udgangen af 1940.

Det var en hel ny Fremgangsmaade. Landstingsmand Hauch med Landbrugsraadet havde stillet sig paa Linie med L. S.'s Erhvervsudvalg og pointerede endog dette i en Udtalelse om, at der i den foreliggende Situation ikke skulde være nogen Uoverensstemmelse mellem dette og Landbrugsraadet. Man truede med intet mindre end Produktionsstrejke, saafremt Regeringen ikke vilde bøje sig og vende tilbage til Sterlingkursen 22,40. Men den voldsomme Tone, som var anslaaet paa Mødet, havde dog stødt mange Landmænd og vakt levende Misbilligelse i Bybefolkningen. Man havde om Sommeren oplevet L. S.'s store Møde i Aarhus, og nu hørte man enslydende Toner ogsaa fra de mere besindige Landmænd. Som Protest meldte Husmændene sig ud af Landbrugsraadet.

Naar Landbrugsminister Bording ikke ønskede at lovgive paa længere Sigt end til Udgangen af Januar 1940, var Grunden den, at man vilde afvente Resultatet af de Forhandlinger, som var i Gang med England.

Først i September var nemlig en Delegation med Nationalbankdirektør

Bramsnæs i Spidsen afrejst til London for at faa den faldende Sterlingkurs udlignet ved højere Priser. Det lykkedes ikke denne Gang, men en ny Delegation i November-December med Prins Axel som Præsident opnaaede en mindre, midlertidig Forhøjelse.

Loven af 10. November 1939 blev derpaa forlænget med nogle Ændringer, og den 2. Januar genoptoges Forhandlingerne i London under Prins Axels fortsatte Præsidium. De afsluttedes sidst i Marts (Handelstraktat af 2. April) med et nedslaaende Resultat, der ikke blot truede Landbrugets, men ogsaa hele Landets Økonomi. Den 28. Marts sluttede Landbrugsministeren derpaa Forlig med Landbrugsorganisationerne om en Ordning for de første Maaneder, der tilsikrede Gaardene en noget højere Kornpris. Landstingsmand Hauch gik altsaa her mod Forliget af 1937, idet han, som der blev skrevet, havde „fortrudt sin Ekstratur“ med Husmændene dengang.

Blandt Landmændene vakte Englands Stilling et Mismod, som slog over i Bitterhed mod deres gamle Kunde. Manges Øjne vendtes mod Syd, i nogen Grad glemmende, at i Aarene 1932–33 havde ogsaa Tyskland til Dels lukket af for vor Landbrugseksport ved drastiske Kontingenteringsbestemmelser og Toldforhøjelser paa Kvæg. Senere havde det ganske vist tilbudt sig som Aftager af store Svin — de saakaldte Tysklandssvin — for god Betaling, men i Færdigvarer, hvad Regeringen naturligvis ikke kunde gaa med til for ikke at forøge vor i Forvejen alt for store Arbejdsløshed. Vor Landbostand var forvænt. I Tillid til sin fremragende Kvalitetsproduktion havde den altid ment sig sikker i Konkurrencen og havde aldrig rigtigt prøvet at staa som Offer for det ellers ikke ukendte Købmandsforhold, at Kunde trykker Sælger. Det var vel en Dumhed af England, men iøvrigt var hele Misèren til syvende og sidst til Dels en Følge af Landbrugets egen ensidige Eksportpolitik. Produktionen var i den sidste Menneskealder øget til det dobbelte, men deres Eksportorganisationer havde holdt vor erfarne Handelsstand ude. Landmændene vilde selv og havde tillidsfuldt knyttet sig til een eneste, stor Aftager, England, og endog fortsat med det, efter at denne siden Konferencen i Ottawa i 1932 faktisk saa smaat var begyndt at likvidere Danmark som Landbrugsleverandør. Hvor Handelen havde faaet Lov til at tage fat, havde den brudt Veje til nye Markeder, for Eks. indenfor Konservesindustrien. I endnu højere Grad var endda England nu, det stod overfor det store Opgør med Tyskland, i Nødvendigheden af at maatte knytte Baandet stærkere til sine Dominions, og det havde vel ogsaa nok en Anelse om, at Danmarks Tilførsler over Nordsøen i det lange Løb ikke kunde opretholdes under Krigen. Det havde jo Erfaringen fra 1917 efter den uindskrænkede Undervandsbaadskrigs Begyndelse.

Til Skuffelsen over Forhandlingerne med England føjede sig Udsigten til en Landbrugskonflikt omfattende Mejerister, Slagtere og Arbejdere i Mark og

Skov. Forligsmanden stillede den 3. April et Mæglingsforslag, som skulde besvares senest den 15. April. Efter Landets Besættelse den 9. April enedes man dog om at fortsætte paa de hidtidige Betingelser.

Den tyske Hærs overlegne Teknik og nye, overraskende Taktik i Luften og paa Landjorden skaffede Rigskansler Hitler Sejrr over Polen i Løbet af en Maaned. Sammen med Sovjetunionen foretoges derpaa dettes 4. Deling.

Dermed var Rusland dog ikke tilfredsstillet. Tyskland havde givet Eksempel, og næppe var det polske Felttog endt, før det vendte sig mod Litauen, Estland og Letland, som foreløbig blev aftvunget en Del Flaadehavne og Luftstøttepunkter.

Turen kom derefter til Finland, med hvem Rusland ganske vist havde Ikke-Angrebspagt, men den 7. Oktober anmodede Udenrigskommissær Molotov den finske Regering om at sende en Repræsentant til Moskva til Forhandling om politiske og økonomiske Spørgsmaal. Med bange Anelser fulgte man i Norden de sparsomme Meddelelser om disse Forhandlinger og den stadig skarpere, antifinske Tone i de russiske Dagblade. Den 1. November udtalte den finske Udenrigsminister Erkko, at der ved Ordningen af det finsk-russiske Forhold maatte tages Hensyn til Finlands vitale Interesser. Der gaves Værdier, som selv et lille Folk ikke kunde ofre. Den 30. November fløj de russiske Bombeflyvere ind over Helsingfors, Viborg og flere andre Byer. Den store Krig var saaledes kommet os paa uhyggelig nært Hold.

Straks efter Fredsbruddet var Samarbejdet mellem de nordiske Lande sat i Gang og, skrev Udenrigsminister, Dr. Munch, denne Gang mere forberedt end i 1914. Trods Statsminister Staunings Tale i Lund var særlig Danmark og Sverige kommet til at staa hinanden nær i disse Aar. Den brutale, russiske Knytnæve, som nu holdtes truende over Finland, bragte de svenske, norske og danske Hjerter til at banke i Takt for dets Sag. Den 12. Oktober gjordes en fælles Démarche i Moskva, hvori man fremholdt Finlands nære Samhørighed med det øvrige Norden.

Det mest storslaaede Udtryk herfor blev dog de fire Statsoverhoveders Møde i Stockholm den 18. Oktober (1939), altsaa midt under Finnernes Forhandlinger med Moskva. Kongerne af Danmark, Sverige og Norge med Finlands Præsident staaende imellem sig paa Stockholms Slot henrev det svenske Folk i den mest overstrømmende Jubel. I en betagende Stund samledes det i Hundredetusindvis omkring det svenske Kongeslot og sang „Vor Gud han er saa fast en Borg“ som et Alvorens Manifest ud over den krigende Verden om et enigt Nordens Fredsvilje. De fire Statsoverhoveder talte ud til Mængden. Kong Christian sagde: „Jeg sender en Hilsen til Danmark og Island her fra Stockholms Slot. Vort Møde er bygget paa Grundlaget, der lagdes i Malmø 1914, med fortsat

Forhandling og Drøftelse af fælles Interesser, og som den Gang rykker de nordiske Folk tættere sammen overfor de Vanskeligheder, der rammer dem. Gid disse Dages Samvær maa vise sig frugtbringende for Nordens Fremtid og blive et efterfølgelsesværdigt Forbillede for andre Nationer“.

Det var ikke muligt at love Finland væbnet Intervention, da ingen af de nordiske Lande var stærke nok til at yde en saadan Hjælp. Man nøjedes med at enes om Omfanget af den nordiske Samarbejdspolitik, diplomatisk, materielt og humanitært, men navnlig fik Mødet sin Betydning ved overfor hele Verden at blive Udtryk for den nordiske Samhørighed. Det udsendte Kommuniké understregede — ligesom Kommunikéet fra Kongemødet i Oslo i 1917 — de fem Landes neutralpolitiske Fællesskab og Krav om, at deres Neutralitet blev respekteret. I gensidig Fortrolighed og Samvirke vilde de følge den samme Retningslinie, som de med Held havde fulgt under den første Verdenskrig, og de betonedes deres Beredskab til at virke i Forsoningens Tjeneste uden dog at bebude noget Initiativ til neutral Mægling.

Først i December (1939) opfordrede Finland Folkeforbundet til at søge de russiske Angreb standsede, og paa et dansk-svensk-norsk Udenrigsministermøde i Oslo den 7. December enedes man om ved en Henvendelse til Forbundet at søge tilvejebragt fredelig Forhandling mellem Sovjetunionen og Finland. Et Par Dage efter traadte det ogsaa sammen og rettede telegrafisk en Opfordring til Sovjet om at standse Fjendtlighederne og indgaa paa Forhandling, men Svaret blev et Afslag. Den 14. December udtalte Forbundet derefter sin Fordømmelse af det russiske Overfald, men der var Betænkelighed overfor militære Sanktioner. De nordiske Delegationer udtalte sig bestemt imod dem. Finland var vel Nordens Ven og Nabo, men i Henhold til tidligere Udtalelser kunde man ikke gaa med til Sanktioner af den ene eller anden Art. Heller ikke vovede Norge og Sverige — den 2. Marts 1940 — at give Tilladelse til, at engelske og franske Tropper ilede Finnerne til Hjælp over deres Territorier. Derimod lovede de al den humanitære og materielle Hjælp, som de formaaede, og Løftet blev holdt i fuldeste Maal under Mottoet: Finlands Sag er vor.

I den usædvanlig haarde Vinter kæmpede Finnerne alene deres heltmodige Eksistenskamp med en Dytighed, som langt overgik, hvad Russerne havde ventet. Tyskland stod ved Sovjets Side, men over hele den øvrige Verden lød den største Beundring for det lille Folks sejge og tapre Modstand. Hver Sejr hilstes med Jubel, og fra alle Lande strømmede Pengene ind til dets Hjælp. Det var dog ikke nok til at redde det. Trods uforglemmelige Bedrifter og de glimrende Sejre ved Suomusalmi, Nord for Ladogasøen og flere andre Steder, trods det mest heroiske Kampmod maatte Finnerne efter tre Maaneders Anstrengelser give op af Mangel paa Søvn og Ammunition. Den 13. Marts fandt Kapitulatio-
nen Sted.

Danmark havde fulgt Finnernes Forsvarskamp med en Beundring, der selv de radikale Blade med sig. Naar det gjaldt det lille Finland overfor Kolossen Rusland, gjaldt der ikke noget: hvad skal det nytte. Der indsamledes over 8 Millioner Kr. til Finlandshjælpen. Jernbanetog efter Jernbanetog sendtes afsted med Tøj, Korn, Smør og Kød samt med en Ambulance med Læger og Sygeplejersker. Omtrent 1100 unge Danske meldte sig som Frivillige og uddannedes i Uleåborg, men naaede ikke at blive sat ind i Fronten. Derimod deltog over en halv Snes danske Flyvere aktivt i Kampene, og fem satte Livet til. Tillige blev der organiseret en landsomfattende Organisation af frivillig, civil Arbejds-kraft, og mange Tusinder af danske Familier tilbød at modtage evakuerede, finske Børn. Danske Kvinder strikkede uldent Undertøj til Soldaterne, men kom desværre saa sent i Gang, at det meste først naaede derop, da Krigen var forbi.

Dybt havde det lille sagesløse Folks fortvivlede Kamp grebet hele Norden, hvortil Finland havde knyttet sig efter sin Frihedskrig. Vi følte, at dets Forsvar gjaldt os alle. Statsminister Stauning udtalte den 5. December i Folketinget, at den finske Krig havde „gjort et særdeles dybt Indtryk i Danmark, hvor Samfølelsen med det finske Folk nu er stærkere end nogensinde før“.

Kun Kommunisterne viste Rusland deres Sympati ved at tiljuble dets onde Propaganda mod Finland al mulig Bifald. Folketinget tog i Harme Afstand fra deres „Haandlangertjeneste“ ved paa Finlands Frihedsdag den 7. December at forlade Salen, da den kommunistiske Folketingsmand Aksel Larsen tog Ordet for at motivere en Forespørgsel til Handelsministeren.

Under den europæiske Storkrig gled vort Folk snart over i den samme Neutralitetstilstand som i 1914–18, men Bekymringer fik vi i rigeligt Maal — for vore Søfolk. Telegram paa Telegram meldte om Krigsforlis, og allerede i Marts 1940 var vore Tab oppe paa 258 Sømænd og Skibe til ialt 80,000 Tons.

Landbrugseksporten søgtes gennemført bedst muligt trods de smaa Priser i England og Farerne paa Søen. Samtidig gjorde vi, hvad vi kunde, for at forøge vore Vareforraad, som ogsaa senere hen viste sig at være over al Forventning store. Erhvervslivet kom i bedre Gang end paa noget andet Tidspunkt i Krisens 10 Aar, men der maatte spares paa Kul og Koks. Den 8. Februar udstedte Handelsministeriet en Bekendtgørelse om Lukning af Varmtvandsforsyningen i Husene og om Forbud mod højere Varmegrad i Stuerne end 18 Grader. I Kirker, Biografteatre m. m. maatte Temperaturen ikke være over 10 Grader, og Restauranter skulde lukkes Kl. 24. Gas- og Elektricitetsforsyningen indskrænkedes. København forekom de første Aftener saa underlig fremmed, fordi den pludselig var berøvet sine straalende Lysreklamer og sine oplyste Vinduer.

Stille gled vi over i det nye Aar. Ved Nytaarstaflet paa Amalienborg udtalte Kong Christian, at vi med Deltagelse fulgte Finlands Kamp. Majestæten takkede

alle dem, som deltog i Beredskabstjenesten, og vore Søfolk, som trodsede Farerne og fortsatte med at sejle for at skaffe os vore Fornødenheder. Han tænkte paa alle dem, der allerede havde mistet Livet og deres sørgende Efterladte. Sluttelig sendte Kong Christian følgende Telegram til Finlands Præsident: „Gud beskytte Finland“.

Vinteren blev haard og lang. I flere Uger var Forbindelsen mellem Landsdelene afbrudt paa Grund af Is. Den 1. Februar maatte endog Overfarten over Storebælt indstilles, og der oprettedes en Flyverute København-Fyn. Mange spadserede over Bæltet fra Korsør til Nyborg, men sidst i Februar kunde Overfarten genoptages, dog med Isbrydere, og først fra 5. Marts med Færgerne. Ogsaa Ruteskibene fra København til Jylland opgav en Tid at forcere den tykke Is.

DEN 9. APRIL 1940

Der 6. Oktober (1939) udtalte Rigskansler Hitler officielt: „Den Kendsgerning, at Danmark vandt sin Grænse ved Versaillesfreden, har ikke foranlediget Konsekvenser fra vor Side. Tværtimod har jeg tilvejebragt et loyalt og venskabeligt Forhold til Danmark¹. Vi har ikke rejst Krav paa nogen Revision, men afsluttet en Ikke-Angrebspagt med Danmark. Forholdet til denne Stat er herigennem blevet rettet mod et uforanderligt loyalt og venskabeligt Samarbejde“. Rigsudenrigsminister Ribbentrop tilføjede nogle Dage efter, at det tyske Riges Grænser mod Nord, Øst, Syd og Vest nu var definitive.²

Vort politiske Naboforhold til Tyskland var saaledes fuldt tilfredsstillende. Den stærke Reaktion mod Udviklingen af det totalitære System, som — til Tider ret uforsigtigt — i sin Tid kom til Orde i vor Presse straks efter Nazismens Overtagelse af Magten, var nu bragt til Tavshed. Kong Christian havde et Par Gange paa sine Gennemrejser i Berlin vist Rigskansler Hitler den Ære at hilse paa ham, og Udenrigsminister, Dr. Munch havde gentagne Gange vist, navnlig i Genève, at vi ønskede et godt Forhold til det tredie Rige. Uden Hensyn til dettes Systemskifte var den venskabelige Neutralitetslinie med sin fastlagte Hældning blevet fortsat i fuld Forstaaelse af vor Stilling som et lille Naboland. Derimod havde Ministeren været overhørig overfor de mange Opfordringer til os i de officøse, tyske Tidsskrifter og Blade om at sørge for et bedre Neutralitetsværn.

Den kommanderende Admiral, Viceadmiral Rechnitzer, havde op gennem Trediverne søgt at komme paa venskabelig Fod med de tyske Marinemyndigheder, idet han — som Viceadmiral Kofoed-Hansen ved Krigsudbruddet i 1914 — mente det rigtigt at tage Konsekvensen af, at vi laa helt indenfor Tysklands og udenfor Englands Magtsfære. Det uheldige var, at han fyldte to Hoved-

stillinger, nemlig baade som Søværnets øverste Chef og som Marineministeriets Direktør. I Modsætning hertil var den kommanderende General, General-løjtnant Prior, kun Hærens Øverste og kunde uden Sideblik til Indenrigs- og Udenrigspolitik blot varetage sit Lands og sit Værns militær-faglige Tarv.

Krigens Udbrud ændrede heller ikke Danmarks neutralpolitiske Forhold til Tyskland, hvad dette ogsaa fuldt anerkendte. Vi efterkom endog de Ønsker, som den tyske Flaadeledelse fremsatte, bl. a. med Hensyn til Minespærring af Adgangene til Østersøen. De mange tyske Neutralitetskrænkelser gjorde vi heller ikke noget Nummer af. Fra Englands Side havde der kun været Tale om et Par Neutralitetskrænkelser — den alvorligste var Torpederingen af en tysk Damper den 24. Marts 1940 paa dansk Søterritorium udfor Jyllands Vestkyst.

Ved Rigskansler Hitlers 50 Aars Fødselsdag den 20. April 1939 var bl. a. Viceadmiral Rechnitzer indbudt til Festlighederne i Berlin. Den tyske Storadmiral Raeder udtalte herunder til ham — med Førerens Billigelse — at Tyskland i intet Tilfælde havde til Hensigt at krænke Danmarks Neutralitet, en Udtalelse, som Føreren personlig bekræftede kort efter overfor Viceadmiralen. Den følgende Dag blev det under en Konference med Chefen for den tyske Marinestabs Operationsafdeling ligeledes ganske utvetydigt gjort gældende, at Tyskland i en Krig med England overhovedet ikke regnede med Muligheden af engelske Operationer i Østersøen. Et neutralt Danmark var i Tysklands egen velforstaaede Interesse saavel strategisk som handelspolitisk.

Saaledes saa man altsaa paa Sagerne den Gang, og følgelig udtalte vore Ministre i Løbet af 1939 gentagne Gange deres Tryghed ved Situationen. De stolede paa de mange beroligende Erklæringer og paa Ikke-Angrebspagten, og vi kunde roligt indrette os paa at blive siddende i vort fredelige, lille Land som Tilskuere til det blodige Spil paa Arenaen. Udenrigsminister, Dr. P. Munch skrev i „Folkung“s Septemhernummer, at der ikke var nogen Grund til at tro, at vor Neutralitet denne Gang skulde være mere truet end i 1914. Kun maatte man se den Vanskelighed i Øjnene, som Flyveteknikens Udvikling indebar for de neutrale Lande. Han sluttede: „Den nærmeste Fremtid vil imidlertid vise, om vi har været forudseende nok, og om Forudseenhed vil have Evne til at holde Krigen borte fra vore (de nordiske) Lande“.

I Begyndelsen af December samledes de nordiske Udenrigsministre til Møde i Oslo, hvor de bl. a. drøftede Finlands Appel til Folkeforbundet og Mulighederne for en fredelig Forhandling mellem Finland og Rusland ved Folkeforbundets Mægling. Tyskland var allerede i 1933 udtraadt af Forbundet, og „Deutsches Nachrichtenbüro“ rettede nu den 7. December et Angreb paa de nordiske Lande, idet det hævdede, at man fra engelsk og fransk Side havde søgt at gøre

Tyskland medansvarlig for Ruslands Overfald paa Finland, og Drøftelsen paa det nordiske Udenrigsministermøde huede det derfor ikke. Tyskland havde altid været de nordiske Interessers naturlige Ven, men ikke desto mindre stod de nordiske Lande stadig som Tilhængere af Folkeforbundet og fulgte i Englands Køl vand. Tyskland haabede, at de Ledende i de nordiske Lande en Dag vilde komme paa andre Tanker og give Udtryk for deres Folks naturlige Interesse for Venskabet med det tyske Folk.

Vistnok under Hensyn hertil undlod Danmark, Sverige og Norge paa Folkeforbundets Delegeretforsamling den 14. December at stemme for Englands og de andre Magters Fordømmelse af Ruslands Angreb paa Finland, idet de henviste til de nordiske Landes Holdning til Sanktionssystemet.

Den tyske Regering stod paa dette Tidspunkt paa den venskabeligste Fod med Rusland, hvilket bl. a. fik Udtryk ved Rigskansler Hitlers Lykønskningstelegram til Stalin den 21. December i Anledning af dennes 60 Aars Fødselsdag — en Gestus, som faldt det tyske Folk for Brystet. For at aflede Opmærksomheden fra dette Forhold til Sovjet kastede nu ogsaa den tyske Regering sig ud i en for os ubehagelig Propaganda.

I England lød Kravet om direkte Hjælp til Finland højere og højere, navnlig efter at Premierminister Chamberlain midt i Maanedens officielt havde lovet den. I Tyskland opfattedes dette Krav blot som et Paaskud for Vestmagterne til at besætte Skandinavien for herfra dels at angribe Sovjetunionen og de tyske Østersøhavne og dels at lægge Haand paa Malmlejerne i Sverige. For enhver Pris maatte dette forhindres. Officielt blev det erklæret, at Tyskland ikke kunde staa desinteresseret overfor en saa farlig Plan.

I Januar (1940) var Krigsskuepladsens Udvidelse til Skandinavien Genstand for ivrig Drøftelse i alle Europas Blade og i de amerikanske med. England, mente man, vilde maaske nok have stor militær Interesse i de nordiske Stater, men, skrev „New York Times“s Korrespondent i London, det vilde undgaa at rykke uanmodet ind i disse smaa Lande. Dog, Krigen kunde let tage en Vending, der vilde gøre dem til Valplads med eller mod deres Vilje³.

Den 5. Januar blev det autoritativt erklæret i Berlin, at Tyskland ansaa Neutralitet for uforenelig med Medlemskab i Folkeforbundet. Omtrent 40,000 tyske Soldater kantonnerede i denne Vinter i Sydslesvig, og naturligt følte disse Troppers Tilstedeværelse saa nær vor Grænse som en uhyggelig Trusel. Paa Melding om visse Troppebevægelser tæt Syd for Flensborg sattes Jyske Division den 7. Januar i Alarmberedskab. Samme Dag gik imidlertid den engelske Krigsminister Hore-Belisha af, og da han havde været Talsmand for en mere energisk Krigsførelse, syntes Faren derfor nu mindre. I al Fald indtraadte der en Afspænding. Som Grund hertil lod man indenfor diplomatiske Kredse forstaa, at det var Ikke-Angrebspagten mellem Tyskland og Danmark, som havde vist

sin Effektivitet! I Juli udtraadte vort Land uden Betænelighed af Folkeforbundet.

Ude i Befolkningen anede man intet om Øjeblikkets Færlighed, og Statsminister Staunings Udtalelser i Radio og Presse ved Aarsskiftet kom derfor almindeligvis som en Overraskelse. Medens baade den svenske Statsminister og Udenrigsminister samt den norske Kronprins nok bebudede haarde Tider i deres Taler, men alligevel i mandige Ord manede til Samling, lød den danske Statsministers Ord næsten hændervridende og selvopgivende — om at Rationering og andre Foranstaltninger, der allerede var gennemført, vilde blive det rene Legeværk mod det, der kunde blive os til Del, hvis Krigen fortsatte. Han ligefrem klamrede sig til vor Ikke-Angrebspagt med Tyskland i Haabet om, „at vore Rettigheder som selvstændig Stat — den ældste i Verden — vilde blive respekteret“. Hvad vi havde at udrette, sluttede han, i det Aar, som kom, gjaldt ikke den enkelte og ikke de politiske Retninger og Partier. „Nu gjaldt det Danmark og det danske Folk“. Til et Blad udtalte han, at vi levede paa en Vulkan. Den havde hidtil vel holdt sig i Ro, men vi vidste ikke hvor længe!

Vist for første Gang gav Statsministeren ogsaa en aaben Tilstaaelse om sit Forsvarsstandpunkt, som viste sig at være paa Linie med de Radikales. Han udtalte: „Vi kunde paa Grund af Landets Karakter ikke skabe et Forsvarsvæsen som andre Lande, selv om Viljen havde været til Stede; og disse Forhold i Forening med den Uvilje mod Krig, som efterhaanden er udviklet i Befolkningen, har ført Danmark ind i en Stilling, der umuliggør alle Forestillinger om effektive Krigshandlinger. Vort Land er indrettet paa at udøve en Bevogtning for Neutraliteten, idet Krigsførelse i egentlig Forstand er udelukket paa Grund af de geografiske Forhold, ligesom Befolkningens ringe Størrelse ogsaa udelukker Tilstedeværelsen af en Hær, der kan tage Kampen op imod de Magter, der kan tænkes at staa kampberedt over for Danmark“.

Disse Nytaarsudtalelser vakte uhyre Opsigt og blev stærkt kritiseret i Pressen⁴. Folk spurgte sig selv, om Statsministeren mon var vidende om, at der var noget ondt i Gære mod os? Med Udgangspunkt i Statsministerens Tale forespurgte Chefen for Gardehusarregimentet, Oberst Giersing, den 11. Januar i et aabent Brev det konservative Partis Formand, hvorfor Partiet ikke havde frasagt sig Medansvaret for den svage Forsvarspolitik, som Regeringen førte?

Det blev Dagen efter besvaret af begge Formændene henholdsvis for det konservative Parti og den konservative Rigsdagsgruppe med „Hus forbi“. Statsministeren fandt dog Anledning til den 12. Januar at erklære, at Landets Kræfter selvfølgelig skulde sættes ind for at afværge Angreb paa Landets Neutralitet. Naar han ikke havde sagt det i sin Nytaarstale, var det „for at undgaa Selvfølgeligheder“⁵. Det radikale Venstre erklærede i Februar, at det ikke havde ændret sit Grundsyn paa det danske Militærvæsens Muligheder og Opgaver⁶.

I den svenske Rigsdag den 17. Januar redegjorde Statsminister Per Albin Hansson for Sveriges Neutralitetspolitik under den russisk-finske Krig og blev herefter ret heftigt angrebet af den forhenværende Udenrigsminister Sandler⁷. Diskussionen fortsattes den følgende Dag, og bl. a. udtalte den fremragende Socialdemokrat Frederik Strøm: „Hvis de nordiske Folk paa et tidligere Tidspunkt havde indset Styrken af et nordisk Forsvarsforbund, er det min faste Tro, at Finland vilde have undgaaet Krigen“. Videre sagde han: „Vi gjorde en utilgivelig Fejl, da vi for 15 Aar siden nedskar vort militære Forsvarsvæsen, og ligeledes, da vi for 6 Aar siden, skønt advaret af Udviklingen, ikke hurtigere og mere effektivt oprustede til Værn for Freden og vor Frihed. Det eneste, vi endnu kan gøre, er at opbyde alle vore Kræfter, saaledes at vi i det hurtigste Tempo skaffer os en Flaade, en Hær og et Luftværn, der er meget stærkere end det, vi nu har. Vi maa indhente, hvad vi har forsømt“⁸. Rigsdagen udtalte sluttelig, at Sverige vilde møde ethvert Angreb paa sin Neutralitet med Vaabenmagt.

Handling fulgte paa Ord. Den svenske Rigsdag bevilgede Millioner til sit Forsvar, og Mænd af alle politiske Partier gik ud i Folket for at rejse Selvtilliden.

To Dage efter Mødet i den svenske Rigsdag — altsaa den 19. Januar — tog omsider ogsaa vort Folketing Anledning til at vedtage følgende Udtalelse: „*Folketinget beslutter at udtale, at man fra alle Sider i det danske Folk er enig om, at Landets Neutralitet skal oprettes, og at de Midler, der raades over, om fornødent skal anvendes for at hævde og værne Rigets Fred og Uafhængighed og tilsiger Ministeriet sin Støtte i Arbejdet herfor*“.

Samtlige Partiers Ordførere sluttede sig ubetinget hertil, og Formanden for Socialdemokratiets Rigsdagsgruppe, Professor, Dr. phil. Hartvig Frisch, erklærede endog, at Partiet var rede til at sætte ind alt, hvad det raadede over af „Produktionskraft og Snilde, af Udholdenhed og Magtmidler for at bevare vort Land frelst og frit“. Ganske vist fortæller den radikale Forsvarsmodstander, Overretssagfører E. Krenchel i sin Bog: „Danmarks militære Fremtid“, at Udtalelsen kun vedtoges for at undgaa en Pressediskussion, men dette gælder vel kun for de Radikales Vedkommende?

Med denne opsigtsvækkende Udtalelse var Regeringens og Rigsdagens Kraftanstrengelse ogsaa gjort. Der blev ikke indkaldt en eneste Mand mere og ikke bevilget en Øre ekstra til Materiel. *Hele Landets Beredskabsstyrke var paa dette Tidspunkt bragt ned til kun ca. 14,000 Mand, hvoraf endda Halvdelen Rekrutter.* Letsindigt lod vi staa til, og hverken Tyskland eller England havde heller større Tillid til vor Forsvarsvilje. Den første sagde det rent ud den 9. April 1940, og under en Presse-Lunch i London den 2. Februar s. A. udtalte Premierministeren *Winston Churchill til nogle nordiske Journalister, at han allerede havde afskrevet Danmark. Som en gammel Nation af Ære burde det dog forsvare sig.*

Luften dirrede af Uro fra de store Magters Opmarch, men det trak alligevel ud med større Krigshandlinger, og de sendte kun Flaader af Bombeflyvere ind over hinandens Byer og hinandens Skibe.

Stærkere og stærkere betonedes England og Frankrig Nødvendigheden af en Skærpelse af Blokadekrigen mod Tyskland og særlig med Hensyn til dettes Tilførsler af Malm fra Sverige. Faren for Nordens Neutralitet blev større for hver Dag, der gik. Den 16. Februar trængte en engelsk Jager „Cossack“ efter sin Regerings Ordre ind i Jøssingfjord paa Vestsiden af Norge og entrede under Kamp en derliggende, tysk Transportdamper, der havde 400 engelske Krigsfanger ombord. De blev nu befriede. Norge protesterede kraftigt, og i Tyskland rasede man over denne uhørte Neutralitetskrænkelse samt over, at Norge ikke havde forhindret den, skønt det havde to Kanonbaade liggende paa Fjorden. Paa et Møde paa Christiansborg den 25. Februar enedes Danmarks, Norges og Sveriges Udenrigsministre om at stadfæste Enigheden om Landenes Neutralitetspolitik og at afvise alle Paastande om, at denne udøvedes under Tryk. Tillige blev man enig om at gøre alvorlig Indsigelse mod den folkeretsstridige Søkrigsførelse og at søge den afbødet. Som nævnt afslog Sverige den 2. Marts en engelsk-fransk Anmodning om Tilladelse til at sende Tropper gennem Landet til Hjælp for Finland.

I Begyndelsen af s. M. samledes betydelige tyske Styrker i det nordlige Brandenburg for i al Hemmelighed at blive organiseret og uddannet til et bestemt, forestaaende Felttog — hvorhen, vidste kun de mest indviede⁹. Endnu sidst i Marts var Østersøen ikke sejlklar paa Grund af Is.

Den 1. April sendte vor Gesandt i Berlin, Kammerherre Zahle, Marineattachéen, Kommandørkaptajn Kjølsten til København for at meddele, at Tyskland nærrede Frygt for et Angreb fra Vestmagternes Side paa Malmlejerne i Sverige og den norske Malmtransit. Marineattachéen kommenterede Meddelelsen mundtligt overfor Udenrigsministeren og Søværnskommandoen. Dagen efter afholdt Rigskansler Hitler et betydningsfuldt Møde med Cheferne for Hæren, Luftværnet og Marinen samt Rigsmarskal Göring og Rigsudenrigsminister Ribbentrop.

Tilsvarende Meddelelser gengaves i Pressen. Den 3. om Aftenen kom „Daily Telegraphs“ udsendte Medarbejder i Stockholm til London og fortalte, at Tyskerne i Østersøen havde koncentreret en Flaade af fladbundede Fartøjer samt af Skibe, der normalt befarer Bremen og Hamborg. I de nordtyske Byer stod 400,000 Mand (?) rede til Indskibning. Meddelelsen var ikke helt forkert. I Følge nu offentliggjorte, tyske Kilder afgik den første Transport af Tropper og Artilleri til Narvik, Trondhjem og Bergen fra Svinemünde i Dagene 2-5. April, medens Hovedtransporten afsejlede den 6.-8.¹⁰.

I Sverige var man fuldt klar over, at hvis England tog videregaaende Skridt

mod den norske Malmtrafik, vilde Tyskerne gaa i Land paa den norske Sydkyst. Norge havde ganske vist ikke noget stærkt Forsvar, men mange naturlige Forhindringer mod en Invasion, som imidlertid ikke kunde gennemføres uden samtidig at krænke dansk Neutralitet. Sundet, Storebælt og Skagerak var dog endnu saa fyldt med Drivis, at der foreløbig ikke kunde blive Tale om noget Lynforetagende.

Kong Christian holdt den 4. April Selskab paa Amalienborg for en Del Sejlsportsvenner fra Kgl. Dansk Yachtklub i København, men efter Modtagelsen af en alvorlig Meddelelse trak Majestæten sig hurtigt tilbage for at raadslaa med sine Ministre. Samme Eftermiddag ved 19-Tiden var nemlig den danske Legationssekretær fra Berlin ankommet med yderst vigtige og absolut vel dokumenterede Efterretninger, der stammede fra utilfredse, tyske Officerskredse. De meddelte, at der forestod et Angreb paa vort Land i Løbet af den kommende Uge. Tillige forberedtes en Offensiv mod Holland, Norge og muligvis Belgien. I Løbet af de sidste Nætter var Tropper med lette Tanks, Ammunition m. m. blevet indladet i Svinemünde, hvor der ogsaa laa en Del af den tyske Orlogsflaade. Lignende Efterretninger var tilgaaet den hollandske og norske Legation.

Om disse alvorlige Meddelelser fik Generalkommandoen først Underretning i et summarisk Referat den 6. og Rigsdagens udenrigspolitiske Nævn ikke før i sidste Øjeblik. Statsministeren afslog at indkalde det for ikke at vække Uro! *Den kommanderende General maatte lige til den 6. April nøjes med de Efterretninger, Hærens eget Efterretningsvæsen kunde skaffe.*

Den 5. supplerede Gesandten sin Depesche af 4. April med nogle personlige Betragtninger uden dog direkte at afsvække, hvad han havde meldt i denne — tværtimod. Han kunde blot tænke sig Muligheden af, at de modtagne Efterretninger maaske kunde være udsendt med Vilje af det tyske Udenrigsministerium for at fremkalde en ønsket Reaktion. Troppetransporterne kunde gælde Norge for det Tilfælde, at England virkelig gik i Land her. Endelig havde Tyskland flere Gange før forberedt en Ekspedition, uden at den var blevet til noget. Gesandten tilføjede: „Jeg anser det for min Pligt at udtale, at den kgl. Regering paa ingen Maade bør skyde den Tanke fra sig, at Situationen kan være yderst alvorlig eller i Løbet af faa Dage eller Timer bliver det“. Der vistes de i Berlin værende danske Presserepræsentanter en usædvanlig Tillukkethed fra deres officielle Forbindelser. Dagen efter indberettede Gesandten igen, at han ikke fandt en personlig Henvendelse til den tyske Regering om Sagen klog. Han var tilbøjelig til at mene, at de tyske Forberedelser var rettet mod Norge, hvis allierede Stridskræfter skulde sætte sig fast her, men den tyske Generalstab skulde iøvrigt ikke gerne se en Udvidelse af Fronten under Hensyn til den ønskelige Koncentration paa Vestfronten. Et ret usikkert Rygte fortalte om Tilstedeværelsen af fire Liniedivisioner i Holsten.

Den danske Regering slog sig til Taals hermed. Gjaldt nemlig Angrebet Danmark, maatte der vel ogsaa være Tale om Indrykning i Jylland, som strategisk var vor vigtigste Landsdel for Tyskerne i Krigen mod England, men endnu havde man ikke faaet en eneste sikker Efterretning om tyske Troppesammen- dragninger Syd for Grænsen. Søndag den 7. kom den herværende svenske Gesandt op i Udenrigsministeriet og meddelte, at Faren sikkert var drevet over!

Den 8. indberettede imidlertid Kammerherre Zahle, at den tyske Transport- flaaede havde forladt Stettin den 4., hvor den iøvrigt heller ikke vedblivende kunde ligge uden at blive observeret. Der blev sagt, at den først skulde naa sit Bestemmelsessted en Uges Tid senere, og hvis den da ikke blev i tyske Farvande, maatte det dreje sig om et langt Togt — helt op til det nordligste Norge? Den svenske Gesandt (i Berlin) havde været personlig hos ham og meddelt, at han fra god Kilde havde erfaret, at de tyske Planer gik ud paa en hel eller delvis Besættelse af Danmark. Dagen forud var de tyske Gesandter i Oslo og Stock- holm ankommet med Flyvemaskine til Berlin for at modtage Instruktioner.

Samtidig meddelte Radioen, at Vestmagterne den 5. havde tilstillet baade Norge og Sverige en Protestnote mod den svenske Malmeksport til Tyskland over Narvik og videre gennem de norske Territorialfarvande. I Noten erklæredes rent ud, at de to Landes Regeringer „ikke længere var helt frie Organer“. Samme Dag — altsaa den 5. — fremviste Rigsmarskal Göring i Berlin for derværende skandinaviske, hollandske, belgiske og schweitziske Diplomater og Militær- attachéer en ny, imponerende Storfilm, hvor man viste, hvorledes en voldsom Indsats af det tyske Panser- og Flyvevaaben paa faa Dage havde lagt Polens Byer i de uhyggeligste Ruiner. Saadan vilde det ogsaa gaa England! Dagen efter — altsaa Lørdag den 6. — holdt den tyske Gesandt i København en Fest i Legationen for en Kreds af vore Militære, Diplomater og andre højtstaaende Embedsmænd. Efter Middagen kørtes de i Automobiler til Biografteatret i Dagmarhus, hvor den samme Film blev forevist. Den virkede saa uhyggelig, at mange af de Indbudte ved Bortgangen ikke var i Tvivl om, at det vilde komme til at gaa os paa samme Maade, hvis vi vovede at modsætte os Tysklands Vilje. Det havde øjensynlig ogsaa været Hensigten med denne Film at skræmme — baade her og i Berlin!

Den tyske Presse udtalte aabenlyst, at Nordens Neutralitet hang i en tynd Traad. De skandinaviske Lande kunde i Løbet af Dage eller Timer være en europæisk Krigsskueplads. Lørdag den 6. April sagdes det fra autoritativ Side i Wilhelmstrasse, at nærværende Week-end for den tyske Politik først og frem- mest var præget af Vestmagternes Krigsaktivisering mod den skandinaviske Neutralitet. Der vilde ikke hengaa lang Tid mellem en engelsk Aktion og en tysk Reaktion, hvad angik Krigens Udbredelse til Skandinavien. Der taltes om Nor- dens Passivitet og om, *at de nordiske Lande ikke mere var i Besiddelse af den rette*

*Modstandsånd til Afværgelse af Neutralitetskrænkelser. Tyskland var ikke mere i Tvivl om, at Norden gik sin Skæbne i Møde*¹¹. Tyske Flyvere foretog store Rekognosceringer over Nordsøen og et kraftigt Bombardement af den engelske Flaade i Scapa Flow.

Udenrigspolitik og Forsvarspolitik hører nu engang ubrydeligt sammen. Lige saa stærkt vort Neutralitetsforsvar efterhaanden var blevet svækket, lige saa svag maatte ogsaa vor politiske Selvhævdelse udadtil blive. Det mærkedes kun alt for tydeligt i disse skæbnetunge Dage. Baade den 5. og 6. blev der forhandlet indenfor de ganske faa Indviedes Kreds, idet den kommanderende General dog, som nævnt, først den sidstnævnte Dag fik en kortfattet Oversigt over de foreliggende Oplysninger! Muligheden for en Besættelse af Danmark har man ikke kunnet skyde fra sig, og dette er næppe heller sket (Dr. P. Munch?). Vice-admiral Rechnitzer regnede dog ikke med den, men mente snarere, at det drejede sig om Besættelse af enkelte Punkter, f. Eks. Læsø og maaske Frederikshavn for at sikre Vejen til Norge. I saa Fald skulde vi blot lukke Øjnene! England havde jo allerede afskrevet os, og Hjælp fra den Kant var usandsynlig, hvad enten det drejede sig om det ene eller det andet. Med vort usle Forsvar formaaede vi intet alene, og altsaa gjaldt det blot om at lade som ingenting! Politikerne beroligede man med, at forhv. Udenrigsminister Scavenius vilde blive sendt til Tyskland for at skaffe nærmere Underretning om, hvad der truede os! General Prior foreslog, at Regeringen dog søgte at forudse forskellige Eventualiteter, særlig ultimative Krav, for at gøre sig klart, hvorledes man vilde stille sig i hvert Tilfælde. Baade Forsvarsministeren og Viceadmiralen mente dog, at *det var bedre at vente, til Kravene forelaa*. Videre foreslog Generalen Indkaldelse af 6 Aargange, idet en fuldstændig Mobilisering vilde tage 6 Dage og Sikringsstyrkens Fuldstændiggørelse 2 Dage. Baade Forsvarsministeren og Viceadmiralen tog atter Afstand fra Generalens Forslag, fordi det vilde vække Uro. Sidstnævnte fulgte tillidsfuldt Dr. Munch og støttede sig til de nu aargamle og forældede Løfter fra Rigskansler Hitler og Storadmiral Raeder — givet, som de var under helt andre Forudsætninger. Hvis Tyskland virkelig vilde, sagde han, kunde det alligevel ved Blokade tvinge os til Eftergivenhed paa faa Dage. Langt snarere gjaldt Aktionen Norge!

Andre Advarsler indløb fra udenlandske Legationer og gennem Pressen. „Nationaltidende“s Korrespondent i Berlin, Jacob Kronika, telegraferede den 6. „(Nationaltidende“ den 7.), at man i Berlin i Øjeblikket kun talte om Norden. Det danske Blad „Fædrelandet“ havde meddelt, at Englænderne havde en Ekspeditionshær paa 100,000 Mand parat, og i Tyskland troede man paa „Fædrelandet“! Tyskerne nærrede ikke mere Tvivl om, at Norden nu skulde gøres til Krigsskueplads, og de savnede et effektivt Neutralitetsforsvar i Norge og Sverige. S. D. meldte Ritzaus Bureau fra det svenske Tidningernes Telegrambureau, at

det ikke saa ud til, at Tyskerne vilde sidde stille og lade England og Frankrig fuldbyrde deres Planer mod Norden. Efter alt at dømme var Tyskland klar til at handle baade hurtigt og paa overraskende Maade.

Natten mellem den 7. og 8. April udlagde engelske og franske Krigsskibe Minespærringer i de vestnorske Territorialfarvande. Om Morgenen — den 8. — bragte „Nationaltidende“ følgende alvorlige Korrespondance fra Jacob Kronika i Berlin: „Paany har mørke Skyer trukket sig sammen om Norden. En fuldkommen nøgtern Vurdering af Øjeblikkets storpolitiske Fakta tilligemed Iagttagelsen af bestemte Fremtoninger tvinger til den Konstatering, at Freden i Norden atter en Gang er i yderste Fare. Skæbnens Hjul er øjensynlig allerede sat i Gang. *Om et Døgn eller mindre kan der være skabt en helt ny Situation i Skandinavien.* Disse Ord er ingenlunde Udslag af en Panikstemning eller lignende. Alvoren over Norden er saa tung, at vi Nordboere har Brug for al vor Sindsstyrke, al vor Tankeklarhed og al vor Beslutsomhed“. Foreløbig, sluttede han, var Norge i Forgrunden, dernæst Sverige. Danmarks Navn var overhovedet ikke fremme.

Det vakte nogen Forbavselse, at der Søndag den 7. April kørte 8 tyske Militær-Benzinvogne ud ad Strandvejen mod Nord¹². Dog — hvem gjorde sig Bekymringer om en militær Aktion mod os eller andre nordiske Stater?

Næste Morgen — den 8. April — indløb der Melding til Generalstaben om, at en tysk Motorkolonne af en Længde paa 50–60 km Kl. 8 havde forladt Hamborg og over Rendsborg var paa Vej mod Flensborg. Tillige meldtes, at en tysk Eskadre bestaaende af nogle Orlogsskibe og ca. 70 Trawlere gik Nord paa gennem Storebælt og Kl. 9 passerede Refsnæs. Ved Minespærringen udfor Falsterbo laa et Par større Skibe. En dansk Journalist i Berlin havde indberettet, at der kunde ventes en tysk Aktion i Løbet af et Par Timer.

Kl. 10,30 holdtes et bevæget Møde mellem Forsvarsministeren og de to Øverstkommanderende med Generalstabschefer. *Generalen forlangte nu Indkaldelse af fuld Sikringsstyrke*, d. v. s. ca. 57,000 Mand, hvoraf de 26,000 i Jylland. Desuden foreslog han alle Hærens Afdelinger øjeblikkelig sat i Alarmberedskab, Indkaldelse af Besætningerne til Kystforterne og Iværksættelse af Flyveropklaring langs Grænsen. Viceadmiralen sluttede sig hertil, og Ministeren lovede at forelægge Forslagene i et Møde hos Kongen Kl. 11, hvor ogsaa Statsministeren og Udenrigsministeren vilde være til Stede.

Kort før Kl. 14 vendte han tilbage og meddelte, at det var besluttet *ikke* at indkalde Sikringsstyrken og i det hele ikke at foretage sig noget, som kunde udlægges som Udæskning. Kun skulde der iværksættes Alarmtilstand, Flyveropklaring, og Indkaldelse af Krydseren „Niels Juel“s Besætning. Kl. 13 udgav Generalen Ordre om Alarmberedskab for hele Hæren.

Noget senere indløb der Melding om, at de tyske Motorkolonner Kl. 12,15 var naaet ca. 1¹/₂ km Syd for den danske Grænse. Der var ialt ved Flensborg 2400 Køretøjer, og der var bestilt Kvarter til ca. 9000 Mand. Tilsammen med en Styrke Syd for Tønder har de forreste tyske Tropper i Sydslesvig formodentlig andraget en stærk Panserdivision. Tyske Befalingsmænd havde røbet overfor Forbipasserende, at de skulde over den danske Grænse Kl. 16. General Kaupisch har i et Interview i Juli 1945 erklæret, at den samlede tyske Angrebsstyrke mod Danmark i April 1940 udgjorde to Divisioner Infanteri, en motoriseret Tankbrigade, en Afdeling Tanks, to Grupper Jagerflyvere og et Regiment Bombemaskiner, ialt ca. 35,000 Mand, 80–90 Bombemaskiner og ca. 50 Jagere.

Finansministeriet, under hvem Grænsegendarmeriet sorterer, havde givet dette Ordre til ikke at skyde i Tilfælde af Grænseoverskridelse og kun holde de militære Myndigheder underrettede. Ministeriet ønskede imidlertid denne Ordre bekræftet af Forsvarsministeriet, og til Trods for, at Generalstabschefen gik absolut imod dette og hævdede, at det stred imod Overenskomsten med Krigsministeriet, fik Finansministeriet den ønskede Bekræftelse.

Om der iøvrigt i Løbet af den 8. blev givet visse Ordre til Politi, Jernbaner, Post og Telegraf, er endnu ikke opklaret, men det formodes, at Regeringen ogsaa her har taget visse Forholdsregler i Overensstemmelse med sit Standpunkt, at lade Landet ligge dødt.

Om Aftenen meddelte Radioen, at et tysk Transportskib var blevet sænket af Englænderne ved Lillesand i Norge, og at norske Fiskere havde reddet ca. 150 tyske Soldater. I Norge fortalte Rygter, at disse skulde have været til Bergen for at hjælpe Nordmændene mod Englænderne! Den norske Regering naaede dog den Aften ikke udover Drøftelsernes Stadium. Den havde nok faaet Meddelelse om Tilstedeværelsen af tyske Krigsskibe i danske Farvande, men ikke om at de havde passeret Nord om Skagen. Det drejede sig snarere om et Angreb paa Danmark!

For faa Dage siden var netop Besætningen paa Søforterne om København og paa Krydseren „Niels Juel“, der laa i Flaadens Leje, blevet hjemsendt for at give Plads til nye Rekrutter. Vagtskibene i Sundet var inddragne paa Grund af Is og endnu ikke genudlagte, da der stadig saas en Del Drivis. Resten af vore Orlogsmænd laa spredt i København og i Provinshavnene, uden Organisation og uden Instruktion om Situationen.

Ordren om Alarmberedskab tilgik iøvrigt heller ikke de under Marineministeriet hørende Myndigheder. Trods alle Advarsler modtog Søforterne i denne mest kritiske Nat i Danmarks nyere Historie ingen forstærket Besætning og fik tværtimod Ordre til at give forøget Landlov, fordi Mandskabet i den sidste Tid havde været meget indespærret paa Grund af Isforholdene. Chefen for Middel-

grunden befaledes d. 8. April til anden Tjeneste, og Kommandoen overtoges af en ung Officer. Heller ikke blev Minerne om København aktiverede, og der udlagdes intet Vagtskib, skønt Inspektionsskibet „Islands Falk“ laa ved Nordre Toldbod sejlklar til at gaa til Island. Chefen for Marinens Minevæsen telefonerede ved 17-Tiden til Søværnskommandoen, om han dog ikke skulde sætte Minespæringerne i Funktion, men fik Afslag, og det blev ham tilladt at gaa hjem. Ligeledes spurgte Chefen for Krydseren „Niels Juel“, om Magasiner og Beklædningsdepoter ikke skulde holdes aabne om Natten af Hensyn til den genindkaldte Besætning, men der blev svaret, at Situationen ikke var saa alvorlig, at det ansaas for nødvendigt. De om Aftenen allerede mødte Matroser blev derfor bedst muligt bragt under Tag, hvor man kunde finde Plads til dem, eller de fik Lov til selv at søge Nattelogis i Byen. Krydserens Chef gik hjem.

I Løbet af Dagen var Udenrigsministeren gentagne Gange i Forbindelse med den tyske Gesandt. Kl. 15,15 kom denne op til Dr. Munch og beklagede sig over de af England i de norske Farvande udlagte Miner. Det kunde faa de alvorligste Konsekvenser for Norge og *wilde ogsaa kunde komme til at berøre Danmark*. I saa Fald haabede han, at vi vilde tage det fornuftigt. Det var dog kun hans personlige Betragtninger — han havde ikke modtaget nogen Instruks. Da Dr. Munch sagde, at vi ofte havde tænkt paa at afholde en Prøveindkaldelse med det Mandskab, som var hjemsendt i Uniform, og at der nu kunde være Anledning til det, svarede Gesandten, *at det vilde være det værste Vanvid!*

Vidste mon den tyske Gesandt da intet om, hvad der forberedtes? Sikkert — i al Fald fortæller de, som talte med ham i Løbet af den 8. April, at han var kendelig nervøs for, hvad den danske Regering bestemte sig for.

Lidt senere paa Eftermiddagen skulde Udenrigsministeren modtage de udenlandske Gesandter, men forinden kom den svenske og norske Gesandt op til ham for at drøfte Begivenhederne med ham. General Prior havde ikke ladet sine militære Efterretninger gaa til Kongen, fordi han stoledes paa — og maatte stole paa — at naar han havde afleveret dem til de ansvarlige Ministre, at disse da loyalt holdt Majestæten underrettet.

Kl. 17 udbad General Prior sig en ny Samtale med Forsvarsministeren. I Nærværelse af Viceadmiralen og Krigsministeriets Direktør meddelte han de sidst indløbne Efterretninger og anmodede om Tilladelse til at foretage en Del forsvarlige Troppeskudninger, bl. a. af Garnisonen i Sønderborg til Aabenraa, af Luftværnsbatterierne i Sønderjylland, hvis Positioner var nøje kendte af Tyskerne, samt af en Del nordjyske Afdelinger nærmere Grænsen som Støtte for Gendarmeriet. Sluttelig indstillede han atter indtrængende, at Sikringsstyrken indkaldtes, og tilføjede, at senere vilde det vanskeligt kunde lade sig gøre, hvad Ministeren gav ham Ret i. Med Hensyn til Indkaldelse af flere Aar-

gange henviste denne til den tyske Gesandts Ord om „det værste Vanvid“. Iøvrigt lovede han Svar senere.

Omtrent paa dette Tidspunkt blev det meldt, at den fjendtlige Motorkolonne øjensynlig traf Forberedelser til at overnatte Syd for Grænsen uden at overskride denne. Der var heller ikke indløbet Meldinger om Transporter ad Søvejen mod Sjælland, og Forsvarsministeren overlod Generalløjtnant Prior at afgøre, om han fortsat vilde opretholde Alarmitilstanden eller gaa til „forhøjet Beredskab“. Generalen valgte det sidste for at give Soldaterne den Hvile, han kunde skaffe dem. Medvirkende til denne Beslutning var maaske ogsaa et vist Mismod over, at Regeringen intet vilde foretage sig — bare ligge musestille. En anstrengende Alarmitilstand var ikke til større Nytte, naar der alligevel ikke maatte træffes nogen som helst Forberedelse. Ordren om Alarmitilstandens Forandring til forhøjet Beredskab udgik lidt over Kl. 19. Dog fik Jyske Division frie Hænder med Hensyn til Sønderjylland, og Divisionsgeneralen ansaa det for rigtigst, at Alarmitilstanden bevaredes henede. De sønderjyske Afdelinger modtog saaledes ingen Ordre om at gaa over til forhøjet Beredskab.

Kl. 20 holdt Ministeriet for første Gang et Møde med Partiudvalgene. Udenrigsministeren skal have forklaret Situationen beroligende. Den var ikke saa alvorlig og i al Fald vilde en tysk Aktion kun komme til at berøre det nordlige Jylland. Han og Statsministeren paatænkte endog Udstedelse af en Proklamation til Folket om, at der ingen Fare var paa Færde. Forsvarsministeren erklærede, at de militære Øverstkommanderende var enige med ham i, at der ikke skulde mobiliseres, men han fortiede, at den kommanderende General havde forlangt Sikringsstyrken indkaldt. Heller ingen af Politikerne forlangte yderligere militære Forberedelser. De var jo næsten alle utilstrækkelig oplyste om Situationen og ganske desorienterede. Folketingsmand Dr. Krag ansaa endog saadanne for en betænkkelig Sag. Den tyske Gesandt havde jo kaldt det en Dumhed! Kun spurgte nogle af de konservative Rigsdagsmænd, om der skulde gøres Modstand, hvis Fjenden alligevel gik over Grænsen, og herpaa svarede Forsvarsministeren ja, men Udenrigsministeren og Statsministeren undvigende.

En Time senere holdtes Ministermøde, og der forelaa nu den yderligere militære Melding, at der ventedes 28 Troppetog til Flensborg. Ministeriet fastholdt ikke desto mindre, at *der hverken maatte indkaldes flere Soldater eller iværksættes nogen som helst Forskydning eller Sammendragning af Tropper*. Nu var det vel ogsaa for sent at forøge Sikringsstyrken. Udenrigsministeren udtalte, at han ikke vidste, hvad der vilde ske, men skete der noget, haabede han, at det vilde ske lempeligt.

Endog Flertallet af Ministrene synes ikke at have været informeret om den fulde Sandhed i Situationens Alvor — eller de har maaske ladet sig berolige af Udenrigsministeren? Ikke engang Kong Christian havde noget Indtryk af den

Fare, der truede. Da der ved Hoffet om Aftenen ved Taflet blev talt om den ved den norske Kyst sænkede, tyske Troppettransportdamper, og en Tilstedeværende ytrede Frygt for, at Tyskerne i Stedet for vilde gaa i Land i Danmark, svarede Kongen, at det troede han ikke paa — *det* var der ingen Fare for. I den tryggeste Stemning gik Majestæterne derefter i det kgl. Teater. Havde Kong Christian haft den mindste Frygt for, at der var onde Anslag i Gære mod Danmark, vilde han med sin ærlige og følsomme Natur aldrig have kunnet holde sin Samvittighed i Ro og være gaaet i Teatret.

Om Aftenen kolliderede to tyske, armerede Trawlere i den sydlige Del af Storebælt, og den ene sank. En dansk Torpedobaad, „Glenten“, ilede til Hjælp og saa, at der var tyske Tropper ombord. Klar over, at disse Transporter næppe kunde gælde Norge, skyndte „Glenten“ sig til Kjeldsnor Fyr for ved 22 $\frac{1}{2}$ -Tiden at indberette det sete. Det var nemlig forbudt vore Orlogsmænd at sende Radiomeddelelser om tyske Flaadebevægelser. Noget senere modtog Chefen for Marinestationen ved Nyborg Svar fra Marineministeriet, at den danske Regering havde forhandlet med den tyske Gesandt, som havde erklæret, at der ikke tilsigtedes noget Angreb paa Danmark!

Danmark laa i Fred, uden nogen militær Sikkerhedsforanstaltning, og det store Flertal af Befolkningen gik i Seng uden blot den mindste Anelse om, hvad Morgendagen vilde bringe af ondt over Landet. Kun de mere indviede var ængstelige.

Dog blev Forsvarsministeren med sine to Direktører om Natten i Forsvarsministeriet — for det Tilfælde, at der alligevel skulde hænde noget!¹³

Medens den tyske Hovedflaade stævnedes Nord paa, havde et Par tyske Skibe om Aftenen lagt sig for Anker mellem Hesselø og Sjællands Odde og andre i Bælternes sydlige Del. En enkelt — en stor Rutedamper af den Slags, som til daglig sejler mellem Hamborg, Bremen og Helgoland, sneg sig Nord om Sjælland og ned i Sundet, styret med kyndig Haand efter de blinkende, danske Fyr saa nær Land, som muligt, af Frygt for engelske Undervandsbaade. Skibet havde Soldater ombord — en Bataillon Fodfolk foruden en Del Pionerer, Telegraffolk o. s. v., men Mandskabet holdtes omhyggeligt under Dækket. Kun Chefen vidste, at Maalet var en Overrumpling af København. En tysk Isbryder var sendt forud og sat Stævne udfor Middelgrunden for at assistere ved Indsejlingen.

Bataillonschefen, Major Glein, har beskrevet Sejladsen i „Militær Wochenblatt“ Nr. 40, 1941, spændende og levende, dog med en Del maritime Fejltagelser. Ved Helsingør lod han sine Folk vække. De fik Frokost og gjorde sig derefter rede til Udskibning.

Udkiggen paa Kronborg havde set Skibet og meldt det til Middelgrunden,

da det forekom mistænkeligt. Paa Fortet var imidlertid Besætningen, som nævnt, indskrænket til en yngre Officer og ganske faa Folk. Der var Lodstvang gennem Minespærringen, og de hejste derfor Signalet: Stands for Lods. Det blev ikke respekteret. Da man fra Fortet satte Lyskasteren paa Skibet, hejste dette tysk Krigsflag og rettede sin Lyskaster ind paa Fortet for at blænde. Det var ganske nytteløst, skriver Major Glein, og større og større blev de tyske Officerers Bekymring. Stadig tav vel de danske Kanoner, men hvorledes skulde de komme igennem de danske Minefelter uden Lods? Skulde de ikke hellere vende om og prøve paa at gaa i Land et andet Sted paa Sjællands Kyst? Dog nej — Ordren lød paa at gaa i Land i København. Lykkedes det ikke, fik de dog en ærlig Soldaterdød.

Paa Middelgrunden vilde man forsøge med et Varselsskud, men Kanonen var vinter-indfedtet og kikkede! Det tyske Skib stoppede imidlertid selv — for at afvente Isbryderen. Et Øjeblik efter kom denne Syd fra, hvor den havde faaet dansk Lods, og nu gik det atter fremad. Den københavnske Lodsdamper løb henimod Tyskerne, men blev — paa Dansk — afvist under Trusel om at blive beskudt. Fyrlinierne brændte klart!

Den vagthavende Officer paa Middelgrunden havde telefonisk søgt Tilladelse hos Søforternes Overkommando paa Lynetten til at aktivere Minerne. Der svarede herfra — formodentlig efter Forespørgsel i Søværnskommandoen — med et Nej! Først da Skibet var omtrent inde i Havnen, kom Tilladelsen, men da var det for sent.

Paa Lynetten stod Søforternes øverste Chef og saa i sin Kikkert den tyske Damper komme ind gennem Havneløbet, men efter de Instruktioner, han hidtil havde modtaget, mente han sig ikke berettiget til at alarmere. Han har iøvrigt senere forklaret, at han i Halvmørket havde faaet det Indtryk, at det var et Hospitals-skib — tiltrods for at det førte Krigsflag og ikke var malet som et Hospitals-skib, hvidt med grøn Stribe og røde Kors paa Skorstenene! Havnens Udkig stod ude paa Nokken af Langeliniemolen og ventede et Kulskib, men først nogle Timer senere. Han blev derfor forbavset over allerede nu at se to Skibe for indgaende. Da de satte Kurs mod Langeliniekajen, ilede han derhen for at avertere, at der skulde de ikke lægge til. Han saa da, at der var tyske Soldater ombord. Kl. 4,20 (dansk Tid) lagde Skibet til Kajen¹⁴.

Øjeblikkelig gik Tropperne i Land, dækket af Maskingeværer. Nogle faa Folk sejlede ind og besatte Krydseren „Niels Juel“. To Cyklepatrouiller overmandede let Politi- og Toldvagterne og overskar Telefonledningerne. Ligeledes overrumpledtes „Islands Falk“, før Mandskabet var kommet op paa Dækket.

Kl. 4 — stadig den 9. April — ringede Udenrigsministeriets Direktør Mohr til Dr. Munch og meldte, at den tyske Gesandt uopholdelig ønskede en Samtale. Dr. P. Munch bad Mohr være til Stede. Kl. 4 holdt Gesandten Automobil

udenfor Dr. Munchs Villa i Øster Allé, og Gesandten, v. Renthe-Fink, forelagde Dr. Munch Tysklands Fordringer i 13 Punkter. Der ønskedes Svar snarest, men Udenrigsministeren erklærede, at han først maatte konferere med Kongen, hvad Gesandten ogsaa indrømmede Rigtigheden af.

Den tyske Bataillonschef havde Ordre til at besætte Kastellet for at give Gesandstens Fordringer Eftertryk og til at bryde mulig dansk Modstand med alle til Raadighed staaende Midler. Af samme Grund vilde København blive overfløjet af tyske Bombeflyvere.

Vejret tegnede fint, og kun ganske faa Mennesker hastede afsted til Fods eller pr. Cykle gennem Byens morgentomme Gader. Uden et eneste Skud var det lykkedes det tyske Skib at passere gennem den Sikkerhedskæde, som paa Søsidan var lagt om Hovedstaden af Forter og Minespærringer — endog uden at et eneste Alarmraab var naaet til Garnisonens Afdelinger eller Flaadens Skibe. Ansvarer herfor kan ikke lægges andre Steder end paa Chefen for Søværnskommandoen, Viceadmiral Rechnitzer. Hæren havde stolet paa Marinen.

Som det nu var gaet, var de tyske Troppers videre Opgave let at løse. Ikke et Halmstraa blev lagt dem i Vejen. Hovedstyrken gik til Kastellet, hvis Norgesport blev sprængt af Pionererne. Vagten overmandedes paa et Øjeblik, og Kastellet besattes, medens dets Beboere, vækket ved Portens Sprængning, stod i Vinduerne og med Forfærdelse saa de tyske Troppers Indrykning. Snart efter blev der banket paa Dørene til de forskellige Familier, og tyske Soldater gav Ordre til Officererne om at samles i Generalkommandoboligen, andre Befalingsmænd og Menige i Gymnastiksalen samt Kvinder og Børn i Kirken. I sidste Øjeblik — medens tyske Revolvere pegede ind gennem Vinduerne — lykkedes det Adjutanten ved Københavns Kommandantskab at sende telefonisk Melding til Generalkommandoen i Proviantgaarden ved Christiansborg Slot. Klokken var da 4,55. Maskingeværer bragtes i Stilling til Bestrygning af Portene for det Tilfælde, at nogen vilde forsøge at fravryste Besættelsestropperne deres Erobring.

Oppe i Forsvarsministeriet kom Forsvarsministeren Kl. 4,30 ind til Viceadmiral Rechnitzer og sagde: „Nu er Klokken faldet i Slag. Den tyske Gesandt har lige nu meldt sig hos Udenrigsministeren“. Direktøren for Krigsministeriet telefonerede straks til General Prior og bad ham uophødelig komme op i Ministeriet. Samtidig meldte han, at et tysk Skib med Tropper ombord var løbet paa en Mine i Langelandsbæltet, og et Øjeblik efter, at tyske Tropper var gaet i Land paa Fyn. Generalen svarede straks: „Saa maa vi mobilisere“. Kl. 4,45 kørte Generalen fra Kastellet. Slag i Slag indløb nu de frygtelige Meldinger om tysk Landgang overalt og tyske Troppers Overskriden af Landegrænsen. Ministeren og de to Forsvarschefer beordredes til Møde hos Kongen. Forinden gaves der Kl. 5,10 Ordre til Livgarden om at gøre klar til Modstand, til samtlige

Afdelinger i Landet om at alarmere og til Flyverne i Værløselejren om straks at afgaa til Mobiliseringsflyvepladserne.

Da General Priors Automobil fra Amalienborg Kl. ca. 5,40 naaede tilbage til Kastellet — altsaa uden Generalen — blev den beskydt. Chaufføren kaldte paa de patrouillerende Politibetjente, og i den Tro, at det drejede sig om nogle forrykte Mennesker, som gik om paa Kastelsvolden og skød, telefonerede de efter Hjælp. Et Øjeblik efter kom ogsaa en stor Politiautomobil kørende forsigtigt ned ad Toldbodvej. Politibetjentene sprang ud, og med Revolverne spændt gik de fremad i Kæde mod Kastellet. Udfor Esplanaden saa man dem gøre Holdt, lidt forbavsede og overraskede. En Deling tyske Soldater kom marcherende ad Langelinievejen, og i et Nu var Politiet afvæbnet og ført som Fanger ind i Kastellet.

De tyske Soldater spærrede derpaa Toldbodvej med en Barrikade af Politiautomobiler og nogle holdende Lastautomobiler. Uforstyrret gravede de Skyttehuller inde mellem Træerne og lukkede Gitterporten til Toldboden. En halv Snes Mand gik op til St. Kongensgade, hvor et Par Poster blev udstillet for at hindre Færdsel nedad Toldbodvej, medens Resten drog ad St. Kongensgade. Stærke Patrouiller sendtes opad Amaliegade og Bredgade.

Fra Langelinie var samtidig sendt Styrker til Østerport Station, hvor det forbødes de Rejsende at stige ud af Togene. Indenrigsminister Dahlgaard var allerede kommet ud paa Perronen, og da han protesterede og navngav sig, blev han taget til Fange og ført til Kastellet. Samme Behandling fik en Del militære Befalingsmænd, som var paa Vej til deres Tjeneste, heriblandt Krigsministeriets Departementschef. Han forsøgte at flygte i et Automobil, men et Par Skud gennem Vognen tog Modet fra Chaufføren, og han standsede.

De tyske Patrouiller i Bredgade og Amaliegade mødte ingen Modstand, før de naaede henimod Amalienborg. Patrouillen i St. Kongensgade naaede derimod uhindret op til Kongens Nytorv, hvor de fangede en ung Officer. Han slog imidlertid sine Vogtere til Jorden og flygtede, medens et Par Arbejdere sprang til for at assistere. De blev dog hurtigt gjort ukampdygtige med et Par Haandgranater og førtes som Saarede til Hospitalet.

Livgarden var blevet alarmeret ved Skydningen fra Kastellet Kl. ca. 5,10. Fem Minutter efter modtog den ogsaa Alarmeringsordren fra Krigsministeriet med Befaling til at gøre klar til Modaktion. Forstærkning afsendtes Kl. 5,30 pr. Automobiler til Amalienborg. Vagten her havde besat Adgangene til Pladsen ved Hjørnerne af Amaliegade og ved Frederiksgades Hjørne mod Bredgade. Kl. 5,35 gaves Ordre til at skyde, efter at de tyske Patrouiller havde aabnet Ilden mod Posterne og de efterhaanden ankommende Forstærkninger. 3 Gardere saaredes.

Kongen blev vækket lidt over Klokken 5 uden Tanke om noget saa skæbnesvangert. Først da han fra sine Vinduer saa, at der blev udleveret skarp Ammunition til Vagten, forstod han, at der forestod noget yderst alvorligt, og han bad Dronningen om ogsaa at staa op. Kronprinsen saa lidt efter ud ad sit Vindue og opdagede Statsministeren, der stod og bankede paa Porten til Kongens Palæ. I et Øjeblik var han i Klæderne og ovre hos sin Fader.

Ministrene var mødt Kl. 5,30. Situationen var da den, at den tyske Besættelse af Danmark var ved at fuldbyrdes. Kong Christian stilledes saaledes overfor et fait accompli. Som Majestæten sad og drøftede Situationen med Statsministeren og Udenrigsministeren, brummede de første, tyske Bombemaskiner i lav Højde hen over Byen — ialt to Eskadriller paa tilsammen ca. 38 Maskiner. Ude over Sundet blev der skudt Varselskud efter dem fra vore Søforter.

I Joustuen ventede Forsvarsministeren, de to øverste Forsvarschefer og Direktøren for Udenrigsministeriet. Telefonen ringede, og den tyske Gesandt ønskede at tale med sidstnævnte. Han beklagede sig over, at der var skudt mod de tyske Flyvere fra Forterne. Hørte Skydningen ikke øjeblikkelig op, kunde han ikke garantere for, at der ikke vilde blive kastet Bomber i Byen. Viceadmiralen tog straks Telefonen og forbød al Skydning indenfor Marinens Omraade — altsaa før der endnu forelaa nogen Forholdsordre fra Kongen og Regeringen. Han vendte sig derefter om til den kommanderende General og spurgte, om han ikke ogsaa vilde udgive en lignende Ordre til Hæren. General Prior svarede, at det vilde han ikke, før Kongens og Regeringens Beslutning forelaa. Som nævnt, var Forsvarsministeren til Stede i Stuen uden at gribe ind.

Saa kaldtes de fire Herrer ind til Kongen og Ministrene. Paa det nuværende Tidspunkt var det umuligt at mobilisere. De tyske Tropper havde allerede besat flere af Mobiliseringsstederne og de store Jernbaneknudepunkter, medens de tyske Flyvere fløj truende lavt hen over Hovedstadens Tage. Stemningen var nervøs og trykket og Kongen stærkt bevæget. Men havde vore Soldater kæmpet længe nok ovre i Sønderjylland for at overbevise Verden om vor Neutralitetsvilje? Generalen mente det ikke og vilde fortsætte. Han tilbød at føre Kongen og Regeringen ud til Høveltejren, hvor der laa en Bataillon, men Kongen svarede, at han vilde blive i København. Under Mødet kom Dronningen ind, betaget over Situationen, som Hendes Majestæt fik forklaret af Kronprinsen.

Under Trykket af alt det, som var sket, Tyskernes hurtige Indrykning i Jylland og Landgangen paa Øerne, Overrumplingen af vore Krigsskibe, de sorte, drønende Bombeflyvere over Hovedstaden, Kastelets Besættelse og Skudene ude fra Slotspladsen toges den alvorlige Beslutning om at gaa ind paa de tyske Fordringer. Videre Modstand var haabløs. En Overenskomst kaldte Tyskerne den, men, skriver den senere Handelsminister Christmas Møller, der blev ikke

forhandlet med dem, og der kan følgelig ikke være Tale om en Overenskomst. Det var militære Krav, som den danske Regering bøjede sig for, og til Gengæld lovede Tyskerne højtideligt, at de heller ikke skulde blande sig i Landets indre Forhold. De vilde respektere Danmarks politiske Uafhængighed, og det skulde ikke anvendes som Operationsbasis mod England eller andre Lande. Kun paa højtidelige Løfter kom Danmarks Forhold til Tyskland i den følgende Tid til at hvile.

Statsminister Stauning udtalte om Aftenen i Rigsdagen: „Under Indtrykket af disse alvorlige, *uvarslede* Begivenheder og af en Viden om, at Bombardementsmaskiner overfløj Landets Hovedstad, maatte Kongen og Medlemmer af Ministeriet i Morges Kl. 5–5¹/₂ tage Standpunkt til den foreliggende Situation og til Meldingen om, at den tyske Regering besatte Landet med tysk Militær. Vi valgte at søge Landets Forhold ordnede under denne Besættelse *i Tillid til Forsikringen om, at Tyskland ikke har den Hensigt igennem de iværksatte Foranstaltninger at antaste Danmarks territoriale Integritet og politiske Uafhængighed.* Vi valgte denne Vej for at skaane Landet og Folket for en Krigstilstands Følger“.

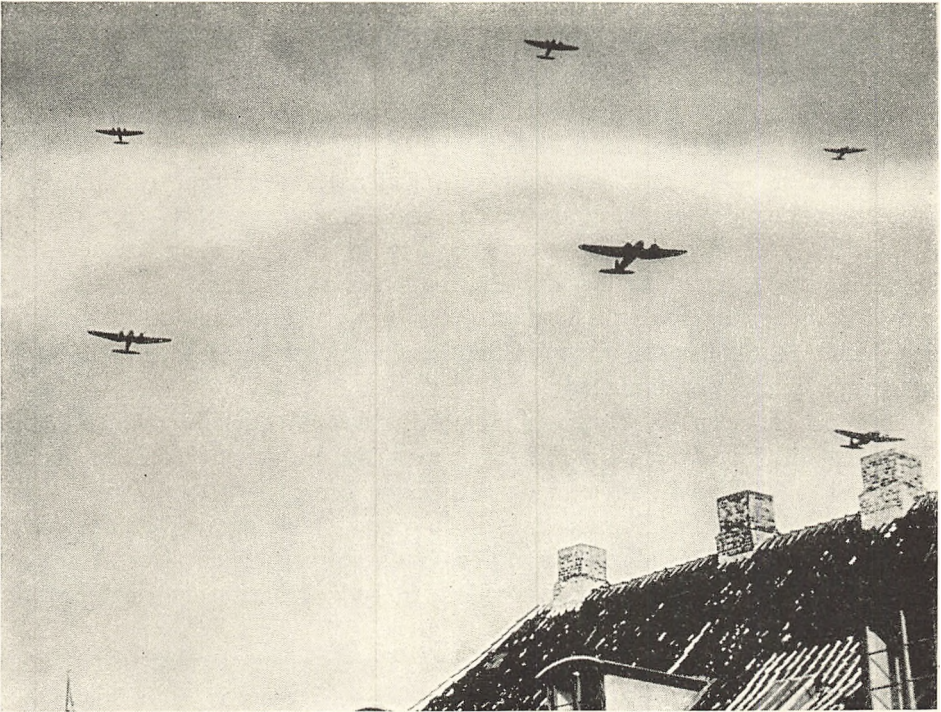
Mødet hos Kongen var forbi. „Vi gik ud“, skriver Generallojtnant Prior. „En dyb Følelse af Sorg, Bitterhed og Skam greb mig. Jeg kunde ikke telefonere fra Amalienborg. Man opfordrede mig til at standse Skydningen paa Slotspladsen, men det kunde jeg ikke formaa mig selv til. Jeg gik hen til Hjørnet for at se, hvor Fjenden var, men kunde intet opdage. Imidlertid standsede Kongens Adjutant Kampen“. Klokken var da 5,55.

Nede i Palæets Port laa en saaret Garder med et Skud gennem den ene Lunge. Majestæten gik ned til ham, gav ham Haanden og takkede ham for hans Mod. Garderen saa sin Konge hengivent i Øjnene og forsøgte trods Saaret at rette sig i den liggende Stilling. Det lykkedes, „omend ikke særlig godt“, sagde han bagefter.

Kl. 6,25 udgik der Ordre til de danske Afdelinger om overalt at standse Skydningen. Telefonerne var dog stærkt belastede i disse tidlige Morgentimer, hvor Telefon- og Telegrafstationerne kun har et faatalligt Personale, og Ordren naaede f. Eks. først til Jyske Division henimod Kl. 7.

Vore Flyvere i Værløse var alarmeret Kl. 5,05, og faa Minutter senere kom der, som nævnt, Ordre om at afgaa til Mobiliseringsflyvepladserne. Kl. 5,45 var Flyverne klar til Start. En Maskine sendtes op for at rekognoscere, men i samme Øjeblik saas 9 tyske Flyvere, og inden den danske Maskine havde hævet sig mere end et lille Stykke, blev den angrebet af Tyskerne og slaet til Jorden. Dens Besætning, to unge Officerer, dræbtes paa Stedet. Derefter beskød de tyske Flyvere de øvrige danske Maskiner paa Jorden, ødelagde 11 og beskadigede 14.

Ved Minespærringen i det sydlige Storebælt laa Inspektionsskibet „Ingolf“

9. April 1940.

og et Par Torpedobaade. Syd for Minespærringen saas det tyske Vagtskib og mod Nord længere oppe i Bæltet endnu et tysk Vagtfartøj. Tit og ofte var de tyske Orlogsskibe sejlet hen til vore for at aftale det ene eller andet. Den 9. April om Morgenen ved 5-Tiden løb ogsaa et tysk Krigsskib paa Siden af „Ingolf“. Den tyske Chef meddelte den danske, at der var truffet den Aftale mellem den danske og tyske Regering, at den tyske Marine skulde overtage Bevogtningen af Minespærringen, og at de danske Skibe skulde løbe til Nyborg.

Den danske Chef svarede, at han intet kendte hertil, men at han skulde søge Bekræftelse derpaa fra det danske Marineministerium. Den tyske Skibschef sejlede bort, men vilde vende tilbage en Time senere. Da han kom, var der endnu ikke indløbet Svar, og den danske Chef nægtede bestemt at modtage Ordre fra den tyske Marine. Først Kl. ca. 6¹/₂ kom Svaret. Den tyske Chef fik Ret, og „Ingolf“ med Torpedobaadene afgik til Nyborg. De her liggende Torpedobaade var da allerede overrumplede. Deres Besætninger havde Orlov, og de faa Mand, der var tilbage, var taget sovende.

I Sønderborg laa den sædvanlige Garnison, som efter Regeringens Ordre ikke maatte flyttes. Søgaard ved Vejen Aabenraa-Krusaa var engang i Tredive

købt af Staten og indrettet til Kaserne af Frygt for mulige Nazistfremstød Syd fra, men alle Forsøg fra Hærens Side paa at opnaa Tilladelse til i Tide at forstærke Stillingerne ved Gaarden eller blot til at forberede Anlæg af nødvendige Spærringer var afvist. Var det af Hensyn til Tyskland eller efter dettes Ordre? Her og i nærmeste Omegn laa 2. Fodfolkspionerbataillons Afværgekompagni og — rent tilfældigt — 4. Cyklistbataillon fra Odense, tilsammen ca. 600 Mand. Tyskerne erklærede senere, at de havde ventet langt større Styrker.

Den 8. April begyndte i Fred og Ro, uden Anelse om nogen truende Fare. Op paa Formiddagen indløb Meldinger om den tyske Opmarch Syd for Grænsen, og ved Middagstid modtoges Ordren om skærpet Alarmtilstand. Som nævnt, blev denne Tilstand ogsaa bevaret i Sønderjylland, efter at den var afblæst for det øvrige Lands Vedkommende.

Sent paa Aftenen fik Styrken i Søgaard sikker Meddelelse om, at der ad Vejen Øst for Hovedvejen fra Flensborg mod Nord og helt op til den danske Grænse stod fuldt med Køretøjer og Mandskab, der øjensynlig var ved at blive instrueret. Kl. 3,30 fik Kommandanten i Tønder Melding om, at der hørtes Motorlarm og Kommandoraab Syd for Grænsen paa Vejen over Avenstoft. Disse Meldinger sendtes naturligvis videre til Jyske Division og Generalstaben i København.

Fra Søgaard holdtes Forbindelse med Grænsegendarmeriet ved Krusaa baade ved en Motorcyklist og telefonisk. Kl. 4,15 ringede Adjudanten ved 2. Fodfolkspionerbataillon til den vagthavende Gendarmeriofficer i Krusaa. Alt var roligt — dog nej, udbrød pludselig Gendarmeriofficeren — nu gaar de over Grænsen, vi er omringede. Kort efter blev tre danske Gendarmere, som vilde hente deres Cykler, som laa under Jernbanebroen Syd for Padborg, skudt af tysk, civilklædt Gestapo, der troede, at de vilde sprænge Broen i Luften.

Tyskerne overskred Grænsen paa 8 Steder. Garnisonen i Tønder, ca. 150 Mand, og Styrken i Søgaard rykkede øjeblikkelig ud for at standse eller i al Fald for at søge den fjendtlige Fremrykning sinket saa meget, at Bataillonens i Sønderborg kunde faa Tid til at naa gennem Sundeved til Aabenraa-Kolding Vejen. Som nævnt, havde denne Ordre til at blive i sin Garnison, men dette havde Søgaard ikke faaet Underretning om.

I Følge Regeringens Ordre var der intet Sted udført de mindste Dækningsarbejder i nogen af de spredt liggende Stillinger, som skulde besættes, og heller ikke forberedt de nødvendige Vejspærringer. Næppe havde Delinger og Grupper indtaget deres Pladser, før de tyske Panservogne kom buldrende henad Vejene, og vore faa Soldater naaede oftest kun at affyre faa velrettede Skud med Fodfolkskanoner eller Rekylgeværer, før de maatte tilbage, hvis de da ikke allerede var omringede. Ufortrødent blev der kæmpet, roligt og frygtløst, men Fjenden var alt for overlegen i Antal. Flere Gange deltog ogsaa hans Flyvere i Kampen

og beskød vore Folk fra Luften i Ryggen. I store Spring trak Styrken fra Søgaard sig tilbage mod Nord til Haderslev, hvor den derværende Garnison besatte Byens Sydkant.

Jyske Division havde givet Ordre til Samling i Vejleaa-Stillingen, men modtog ved 7-Tiden Ordren til ikke at gøre Modstand. Denne Ordre videresendtes, men naaede først ved 8-Tiden til de sidste Styrker af Tønder-Bataillon og først ved 8¹/₂-Tiden til Bataillonerne i det østlige Sønderjylland. De sidstes Kamp blev afbrudt, ligesom den var kommet i fuld Gang ved Haderslev. Fjendtlighederne havde da været 3-4 Timer.

Ordren til at standse Ilden blev saavel i Sønderjylland som paa Amalienborg modtaget med dyb Skuffelse og Harme over ikke at maatte kæmpe Kampen ud. Mandskabet lystrede deres Foresatte, men flere Steder maatte Befalingsmændene opbyde al deres Autoritet for at bringe til Forstaaelse af, at den ansvarlige Regerings Bestemmelse skulde efterkommes.

Den tyske Værnemagts Overkommando kundgjorde kort: Motoriserede Tropper og Panserstyrker under Ledelse af Flyvergeneral Kaupisch rykkede om Morgenens ind over den tysk-danske Grænse og besatte planmæssigt Jylland under hurtig Fremrykning over Aabenraa og Esbjerg. Enkelte Steder kom det som Følge af mangelfuld Befalingstildeling til de danske Tropper til korte Kampe. De blev endt gennem Oplysning hos de danske Befalingshavere og deres Regerings Anordning om ikke at gøre Modstand.

Ude i den brede Befolkning varede det dog nogle Dage, før man blev klar over, hvad der var sket. Vore Befalingsmænd og Soldater maatte ofte under deres Færden i Gaderne tage imod en haanlig og hjerteløs Bemærkning om, at de ikke havde kæmpet videre, og et herværende, stort Dagblad talte haanligt om „det sovende Kastel“. Denne Mangel paa Forstaaelse varede, til Statsministeren den 12. April offentlig erklærede, at Landets Forsvar kun var opgivet efter Regeringens Beslutning.

Store havde Kampene vel ikke været, og Tabene, ialt 13 Døde og 24 Saarede, foruden 3 dræbte Gendarmer — kan naturligvis heller ikke maales med de store Begivenheder ude i Europa, men de har Betydning som Vidnesbyrd om dansk Ungdoms uforfærdede Vilje til at sætte Livet ind for Fædrelandet, og derfor vil de raske Fægtninger paa Amalienborg, ved Sølsted, Abild, Bredebro, Hokkerup, Lundtoftebjerg, Bredevad og Haderslev blive husket. Ingen Steder svigtede Modet og Humøret trods Underlegenhed i Antal og i Bevæbning og uden forberedt Støtte i Terrænet. Der blev kæmpet med god, dansk Soldateraand, uanfægtet af den sidste Menneskealders rygradsløse „hvad skal det nytte“-Propaganda, og var der givet Ordre til at kæmpe videre, var det blevet gjort til sidste Mand. De tyske Tab kendes ikke, men har næppe været helt ubetydelige.

Kong Christian gav de faldne og saarede Soldater sit Hjertes varmeste Tak —

som Konge og gammel Soldat. Paa hver eneste af de Faldnes Grave laa en Krans med rød-hvide Baand og i gylden Paaskrift: Fra Kongen og Dronningen. Og da den hjemsendelsesberettigede Aargang af Livgarden i Marts det følgende Aar — som sædvanlig — stod opstillet til Afskedsparade for Majestæten, udtalte denne til dem, jævnt og roligt: „Det er et alvorligt Aar, De har tjent i. Ingen af os glemmer den 9. April. Med dyb Taknemmelighed mindes jeg dem, der satte Livet til, og ogsaa for Deres Opræden siger jeg Dem Tak. Vi haaber alle paa lykkeligere Tider for Danmark. Jeg bringer en Tak til Befalingsmænd og Menige for Loyalitet og for det Arbejde, De har udført her som ved de andre Vaaben og Afdelinger. Jeg ønsker for Dem, at De maa finde Deres Familier raske, naar De kommer hjem, og at det ikke maa blive for svært for Dem at faa Beskæftigelse. Med disse Ord siger jeg Dem hver især et Levvel“.

I de tidlige Morgentimer — omkring Kl. 4 — havde Tyskerne endvidere landsat Tropper i Middelfart, Assens, Nyborg og Korsør, Marinetropper i Esbjerg samt Faldskærmsoldater i Aalborg. Kl. ca. 4,20 fik Togkontoret i København den første Meddelelse om Landgangen i Korsør, men ikke før Kl. 5,36 begyndte Krigsministeriet at alarmere de sjællandske Garnisoner. Noget Samarbejde mellem de to Statsinstitutioner, Jernbaner og Hær, kan ikke spores, skønt det i en saadan Situation dog maa synes naturlig. Med Færgen fra Warnemünde ankom tyske Tropper til Gedser antagelig mellem Kl. 3 og 4. Telefonforbindelserne blev straks afbrudt, men det lykkedes dog den vagthavende Assistent i Nykøbing F. Kl. ca. 4,55 at sende en første foruroligende Melding til Togkontoret i København. Fem Minutter senere sendte samme Assistent en ny Melding om, at tyske Tropper nu passerede Fiskebæk mod Nord. Regimentet i Vordingborg fik derimod mærkelig nok ingen Meddelelse herom!

Kl. 5,15 holdt tyske Vogne paa Torvet i Vordingborg. Garnisonen, 5. Regiment, blev imidlertid først alarmeret Kl. ca. 5,20 fra Masnedø, da det her var begyndt at „regne“ ned med Faldskærmsoldater. Næppe havde den Tilsynshavende paa det derværende Fort afsendt denne Melding, før en tysk Officer traadte ind i hans Stue og under Trusel om Dødsstraf forbød ham at øve Sabotage mod Fortets Materiel. Det havde ingen Besætning. Kl. 5,30 meldte Politiet i Vordingborg til Garnisonen, at tyske Tropper var gaaet i Land flere Steder paa Sjælland, og Kl. 5,36 modtog Regimentet telefonisk samme Besked fra Krigsministeriet med Befaling til at handle efter Forholdsordren. Regimentet gav uopholdelig 19. Bataillon Befaling til at sende et Kommando til Masnedøbroen og et Kompagni til Hovedvejen Syd for Byen. Styrkerne naaede imidlertid ikke deres Bestemmelsessteder, idet Tyskerne allerede var over Masnedøbroen og besatte Vordingborg Jernbanestation Kl. 5,43. En tysk Officer paa Motorcykle med Sidevogn kom Kl. 5,50 til Kasernen for at tale med Regi-

mentschefen. Han meddelte, at der førtes Forhandlinger mellem den danske og tyske Regering, og foreslog, at Regimentet og Tyskerne ordnede sig paa fredelig Vis. Kl. 6,15 indløb der Ordre fra Krigsministeriet til Obersten om Kapitulation.

I de fleste andre Garnisonsbyer udenfor Sønderjylland forløb Tildragelserne paa omtrent samme Maade — vore Soldaters Forberedelse til Forsvar, Ordre fra Regeringen om ikke at skyde, tyske Troppers Ankomst til Kaserne, tyske Flyvere, som truende fløj lavt hen over Husene, Sorg og Ydmygelse over at skulle strække Gevær uden Kamp.

Lidt over Middag var Danmark besat, og om Eftermiddagen gik de første Tog med tyske Soldater, Materiel og Levnedsmidler op gennem Jylland. Herfra gik Transporterne videre pr. Skib til Norge, dækket af en Minespærring, som allerede den 8. var paabegyndt udlagt mellem Hirtshals og Christianssand. De tyske Soldater i Danmark indkvarteredes paa Kaserne, Skoler og Hoteller, og de førstnævnte maatte saaledes rømmes for danske Soldater og Skolerne for Børn. De paa Kaserne værende Beholdninger af danske Vaaben, Ammunition, Uniformer og Udrustning toges under Tilsyn af tyske Befalingsmænd. I København besattes øjeblikkelig Radio, Telegraf- og Telefonstationer. For Eks. mødte der paa Hovedtelefoncentralen nogle Officerer med fuldstændige Tegninger over hele Bygningen, fuldt vidende om alle Indretninger og hemmelige Anlæg og Rum.

I København tog den tyske General med Stab ind paa Hotel d'Angleterre, hvor der udstilledes tyske Skildvagter og højstes tysk Krigsflag. Tyske Skildvagter udstilledes ligeledes udenfor Hotel Phønix, hvor den tyske Admiral med Stab tog Kvarter, og udenfor de forskellige Kaserne. Kastellet afspærredes og tillige en Tid ogsaa Langelinie.

Tyske Flyvere nedkastede den 9. om Morgenen over hele Landet Opraab til Befolkningen, affattet paa et knudret og daarligt Dansk-Norsk og i Indhold ikke ulig det, som Englænderne udsendte til Befolkningen ved deres Landgang paa Sjælland i 1807. Opraabet var trykt paa farvet Papir og gengives her med samme Tegnsætning og Stavemaade: (Fremhævelser af Forf.).

OPROP!

TIL DANMARKS SOLDATER OG DANMARKS FOLK!

Uten Grund og imot den tyske Regjerings og det tyske Folks oprigtige Ønske, om at leve i Fred og Venskab med det engelske og franske Folk, har Englands og Frankrigs Magthavere ifjor i September erklæret Tyskland Krigen.

Deres Hensigt var og blir, efter Mulighet, at treffe Afgjørelser paa Krigskuepladser som ligger mere afsides og derfor er mindre farlige for Frankriget

OPROP!

Til Danmarks Soldater og Danmarks Folk!

Uten Grund og imot den tyske Regjerings og det tyske Folks oprigtige Ønske, om at leve i Fred og Venskab med det engelske og det franske Folk, har Englands og Frankrigets Magthavere ifjor i September erklæret Tyskland Krigen.

Deres Hensigt var og blir, efter Mulighet, at træffe Afgjørelser paa Krigsskuepladser som ligger mere afsides og derfor er mindre farlige for Frankriget og England, i det Haab, at det ikke vilde være mulig for Tyskland, at kunde optræde stærkt nok imot dem.

Af denne Grund har England blandt andet stadig krænkert Danmarks og Norges Neutralitet og deres territoriale Farvand.

Det forsøkte stadig at gjøre Skandinavien til Krigsskueplads. Da en yderlig Anledning ikke synes at være givet efter den russisk-finske Fredsslutning, har man nu officielt erklæret og truet, ikke mere at taale den tyske Handelsflaates Seilads indenfor danske Territorialfarvand ved Nordsjøen og i de norske Farvand. Man erklærte selv at vilde overta Politiopsigten der. Man har tilslut truffet alle Forberedelser for overraskende at ta Besiddelse af alle nødvendige Støtepunkter ved Norges Kyst. Aarhundredes største Krigsdriver, den allerede i den første Verdenskrig til Ulykke for hele Menneskeheden arbeidende Churchill, uttalte det aapent, at han ikke var villig til at la sig holde tilbage af „legale Afgjørelser eller nøitrale Rettigheder som staar paa Papirlapper“.

Han har forberedt Slaget mot den danske og den norske Kyst. For nogen Dager siden er han blit utnævnt til foransvarlig Chef for hele den britiske Krigsføring.

..

og England, i det Haab, at det ikke vilde være mulig for Tyskland, at kunde optræde stærkt nok imot dem.

Af denne Grund har England blandt andet stadig krænkert Danmarks og Norges Neutralitet og deres territoriale Farvand.

Det forsøgte stadig at gjøre Skandinavien til Krigsskueplads. Da en yderlig Anledning ikke synes at være givet efter den russisk-finske Fredsslutning, har man nu officielt erklæret og truet, ikke mere at taale den tyske Handelsflaates Seilads indenfor danske Territorialfarvand ved Nordsjøen og i de norske Farvand. Man erklærte selv at vilde overta Politiopsigten der. Man har tilslut truffet alle Forberedelser for overraskende at ta Besiddelse af alle nødvendige Støtepunkter ved Norges Kyst. Aarhundredes største Krigsdriver, allerede i den første Verdenskrig til Ulykke for hele Menneskeheden arbeidende Churchill, uttalte det aapent, at han ikke var villig til at la sig holde tilbake af „legale Afgjørelser eller nøitrale Rettigheder som staar paa Papirlapper“.

Han har forberedt Slaget mot den danske og norske Kyst. For nogen Dager siden er han blit utnævnt til foransvarlig Chef for hele den britiske Krigsføring.

Den tyske Regjering har til nu overvaaket denne Mands Forholdsregler, men den kan ikke taale, at en ny Krigsskueplads nu blir skaffet efter de engelsk-franske Krigsdriveres Ønsker.

Den danske og norske Regjering har siden Maaneder hat Beskjed om disse Forsøk.

Ligeledes er deres Holdning ingen Hemmelighed for den tyske Regjering. De er hverken villige eller istand til at kunne yde en virksom Motstand mot det engelske Indbrudd.

Derfor har Tyskland besluttet at foregripe det engelske Angreb og med sine Magtmidler selv at overta Beskyttelsen av Danmarks og Norges Kongeriges Nøitralitæt og værne den saalænge Krigen varer.

Det er ikke den tyske Regjerings Hensigt at skaffe sig et Støttepunkt i Kampen mot England, den har udelukkende det Maal at forhindre at Skandinavien blir Slagmark for de engelske Krigsudvidelser.

Af denne Grund har stærke tyske Militærkræfter siden idag morges tat Besiddelse af de vigtigste militære Objekter i Danmark og Norge. Over disse Forholdsregler treffes der for Tiden Overenskomster mellem den tyske Riksregjering og den Kongelig Danske Regjering. *Disse Overenskomster skal sikre at Kongeriget bestaar videre, at Hæren og Flaaten opretholdes, at det Danske Folks Frihet agtes og at dette Lands fremtidige Uafhængighed fuldt ut sikres.*

Indtil disse Forhandlinger er afsluttet, maa der ventes at Hæren og Flaaten har Forstaaelse for dette, likeledes at Folket og alle kommunale Steder er fornuftige og har god Vilje, slik at de undlater enhver passiv eller aktiv Motstand. Den vilde være uten Nytte og bli brudt med alle Magtmidler. Alle militære og kommunale Steder anmodes derfor straks at opta Forbindelsen med de tyske Kommandører.

Folket opfordres til at fortsætte det daglige Arbejde og til at sørge for Rolighed og Orden!

For Landets Sikkerhed mot engelske Overgrep sørger fra nu af den tyske Hær og Flaate.

Den tyske Kommandør

Kaupisch.

Den samme Erklæring blev oplæst paa Dansk i Radioen, medens bevæbnede Soldater stod ved Siden af Speakeren for at overvaage, at han ikke sagde mere og andet, end hvad der skulde siges.

Samme Dag udtalte ogsaa den tyske Rigsudenrigsminister v. Ribbentrop: „England har voldført Skandinavien . . . Den tyske Værnemagt vil sørge for, at ingen Englænder eller Franskmand mere under denne Krig lader sig se i Norge og Danmark. Tyskland har dermed frelst Skandinavien Lande og Folk fra Tilintetgørelse og vil nu til Krigens Slutning staa inde for den sande Neutralitet i Norden“. „Völkischer Beobachter“ for den 9. om Morgenen omtalte Bedriften under Overskriften: „Deutschland *rettet* Skandinavien“!

Den tyske Kommandant i København, General v. Kaupisch, udtalte til Pressen den 11. April¹⁵: „Denne Operation er blevet os paatvunget af England, og fra mine Flyveres Nedkastning af Opraab kender De allerede vort Standpunkt og Førerens Beslutning om straks at slaa til. Naturligvis var vi forlængst underrettet om Englands Hensigter, og vi traf derfor vore Foranstaltninger med den Grundighed, der udmærker den tyske Generalstab“. Videre udtalte han, at det naturligvis havde været nødvendigt at hemmeligholde hele Foretagendet, der da ogsaa kom som en fuldstændig Overraskelse, og det var derfor ganske forstaaeligt, at der havde fundet nogle mindre Sammenstød Sted. „Vi er ikke rykket ind for at dræbe Danskere, men i Kamp mod andre, og dette har den danske Regering ogsaa straks forstaaet, en Regering og en Konge, der, som jeg forstaaer, er meget populære, og jeg vil tilføje, en Befolkning, der har vist sig overordentlig forstaaende. Selv har jeg skarpt sagt til mine Tropper, at de i et venligtsindet Folk som det danske skal opføre sig som mellem deres egne Landsmænd derhjemme. Jeg har saaledes al mulig Grund til at tro, at den danske Regering vil forholde sig loyal, selv om den naturligvis ikke kan gøres ansvarlig for, hvad ganske enkelte maatte kunne finde paa. For mit eget Vedkommende kan jeg sige, at mærker jeg en ukorrekt Optræden hos nogen indenfor mine egne Rækker, har jeg i Sinde at slaa til. Kongen modtog mig i Dag, og vi var enige om alle Spørgsmaal vedrørende Danmarks Forhold til vore Tropper. Den danske Regering har jeg endnu ikke haft megen Tid til at komme i Forbindelse med, men med den danske Hærs Ledere er ført Samtaler som Soldat til Soldat“.

Til Slut bemærkede Generalen: „Vi har ikke til Hensigt at lægge Mandskabet ud i Befolkningen. Saa vidt muligt vil vi klare os med de Kaserne og andre Lokalteter, der er stillet til Raadighed“.

Udenrigsministeren svarede den 9. April den tyske Gesandt paa de tyske Skrivelser og Udtalelser. Det hed i Svaret, at den kgl. danske Regering havde bemærket sig, at tyske Troppers Betræden af dansk Jord ikke var sket i fjendtligt Sindelag, og at den tyske Rigsregering ikke gennem sine Forholdsregler havde den Hensigt nu eller i Fremtiden at antaste Kongeriget Danmarks territoriale Integritet eller politiske Uafhængighed. I den givne Situation havde den danske Regering besluttet sig til at regulere Forholdene her i Landet under Hensyntagen til den skete Besættelse. Den fremsatte dog samtidig sin alvorlige Protest mod denne Krænkelse af Danmarks Neutralitet.

Fra tysk Side foreligger der en Del Udtalelser om Besættelsen. Saaledes skriver Storadmiral Raeder i et Brev, at Tyskland i de første Maaneder af 1940 fik positive Efterretninger om planlagte Understøttelser til Finnerne ved engelsk-franske Tropper. De skulde i saa Fald bringes til Finland over det nordlige Norge. Tillige havde Tyskland faaet Efterretninger om paatænkt engelsk Be-

sættelse af en Del norske Havne, saaledes Stavanger, Christianssand og Bergen for herfra at true Tyskland fra Søen og fra Luften. Det var Grunden til, at Tyskland maatte bestemme sig for en Modaktion, hvorved der ikke kunde tages Hensyn til Danmarks Neutralitet. Forberedelserne hertil var truffet i god Tid forinden. Stabschefen hos General Kaupisch, Major Marcher, erklærer¹⁶, at Besættelsen af Danmark var nødvendiggjort ved *Englands Plan om at erobre Danmark* for at kunne afskære Tyskland fra Norden, spærre for Malmtilførslerne og at anlægge Luftbaser saa nær Tyskland, som muligt. *Derfor maatte Tyskland komme England i Forkøbet!* En afgørende Forudsætning for Felttoget var *Danmarks hurtige og fuldstændige Besættelse*. Først og fremmest gjaldt det Jylland, fordi engelsk Landgang her var sandsynligst, og *fordi det for de tyske Tropper var Broen til Norge*.

Tyngdepunktet laa altsaa her, men i det hele taget var det af Vigtighed at bemægtige sig de operativt og taktisk vigtige Støttestrukturer ogsaa paa de danske Øer for at kunne holde Færdselsvejene aabne. Sluttelig indrømmer Majoren, at *Danmark paa dette Tidspunkt af Krigen havde sin store Betydning for Tyskland som Bolværk ved Søvejen Nordsø-Østersø og som Luftstøttestruktur mod England*.

Ganske overensstemmende hermed udtalte General Kaupisch selv i et opsigtsvækkende Interview i April 1942¹⁷: „Skulde det *norske* Foretagende lykkes, var det af afgørende Betydning om muligt paa een Dag at tage hele Danmark i Besiddelse for at bringe Sundet, Kattegat foruden den danske Vestkyst under tysk Kontrol og sikre Forsyningstjenesten til Hæren. Den hurtigste og mest ubetingede Beherskelse af Jylland var i denne Forbindelse særlig vigtig; kun derved var det muligt at overtage Beskyttelsen af den danske Vestkyst mod engelske Overgreb og *vinde de nødvendige Luftbaser mod Norge og det østlige England*; derud over var det nødvendigt hurtigt og virkningsfuldt at besætte alle Havne og andre operative taktiske og økonomisk vigtige Punkter paa de danske Øer . . . Det afgørende Moment ved Planens Gennemførelse maatte være *Overraskelsen*, som gjorde enhver væbnet Modstand udsigtsløs og dermed hindrede Blodsudgydelse i et med det tyske beslægtet Folk. Thi, at de danske Soldater — ligeegyldigt mod hvem — var besluttet paa at kæmpe, maatte antages for sikkert, en Formodning, der fandt sin fulde Bekræftelse ved de faktiske Begivenheder og ved Udsagn af den danske militære Ledelse, som ved den overraskende Besættelse af København blev taget til Fange 20 Minutter efter de tyske Troppers Landgang . . . Infanteristerne, der en skønne Dag betraadte et Skibs Planker, vidste ikke, hvor det skulde føre dem hen, og selv Officererne erfarede først faa Timer før Landingen deres Opgave, medens Tropperne, der samledes i Slesvig-Holsten, endnu om Morgen den 9. April ikke vidste, at de en Time senere skulde staa paa dansk Grund. Saaledes kunde den tyske Plan hemmeligholdes lige til sin Udførelse. Det var afgørende for Resultatet.

Ingen tvivlede om, at de danske Soldater vilde have kæmpet tappert og dermed vilde have *forsinket Danmarks Besættelse i Dage. Men Forsinkelsen vilde have influeret paa Foretagendet i Norge, om ikke bragt det i Fare.* Alene den overraskende, samtidige Besættelse af vigtige Punkter i Danmark, Vægten af det tyske Slag og de tyske Troppers dristige Fremstormen viste den danske Ledelse, at enhver yderligere Kamp vilde være afsindig“.

Spørgsmaalet om Danmark som Sikring for Tysklands Nordfront er saa gammelt som det tyske Kejserrige. Stærkest kom det frem i Begyndelsen af Aarhundredet med Kejser Wilhelms Planer om at gøre Østersøen til et „mare clausum“. Det var derfor, at han ved Bjørkø i 1905 søgte at faa Ruslands Czar med i et Østersøforbund, hvori Danmark skulde tvinges til at deltage med Forpligtelse til at lukke Bælter og Sunde for Englænderne i Tilfælde af Krig. Af samme Grund nægtede Kejseren omkring 1907 at slutte en Voldgiftstraktat med Danmark — en Nægtelse, som dog var ærligere end Hitlers Ikke-Angrebspagt i 1939.

England havde imidlertid siden da kvitteret sine Flaadeinteresser i Østersøen, hvad ogsaa forrige Verdenskrig viste. Tyskland regnede heller ikke denne Gang med, at engelske Krigsskibe skulde søge ned i danske Farvande, og ved Storkrigens Udbrud i Efteraaret 1939 respekterede det derfor straks sin Ikke-Angrebspagt med Danmark og nøjedes med for alle Tilfældes Skyld at kræve visse Minespærringer udlagt i Gennemsejlingsfarvandene som Supplement til sine egne Spærringer. Vi gjorde det paany som i 1914 trods vor stadige Hævden, at disse Farvande var internationale, og vi søgte ikke denne Gang Englands Billigelse. Flyvevaabnets Udvikling rejste imidlertid Problemet om Danmark som Sikring af Tysklands Nordfront paany, saa snart det blev aabenbart, at Tysklands Overlegenhed i Luften ikke i Længden kunde sikre mod fjendtlige Luftangreb. Som en Mulighed maatte det frygte for, at England fra Luftbaser paa dansk eller norsk Omraade kastede sig over den tyske Østersøkyst, hvor Rigsmarskal Göring netop havde lagt Størstedelen af sine Flyveværfter i Ly af de neutrale, nordiske Lande. *Disses Forsvarsløshed gjorde Faren større.* En dansk Generalstabsofficer, dav. Kaptajn E. A. Hoffmann, skrev i 1936 i en Pjece: „Danmarks Forsvar“, at hvis vi ikke havde stærke Kræfter nok til at hindre en Magt i at bruge dansk Territorium til Flyvebaser mod Tyskland, vilde dette være tvunget til i Selvforsvar at maatte besætte vort Land for at sikre sig herimod. Senere tyske Udtalelser har bekræftet Rigtigheden heraf.

Hertil kom imidlertid Betragtninger af offensiv Art. Op i Tyverne havde man indenfor tyske Marinekredse aabenlyst diskuteret den strategiske Betydning af en *Okkupation af Danmark-Norge som en Forlængelse af Angrebsbasen mod England*¹⁸, baade som Led i Blokaden og af Hensyn til Luft- og Under-

Tyske Soldater paa Raadhuspladsen 9. April 1940.

vandsbaadsoffensiven. Fra Norge kunde ydermere den russ.-eng. Forbindelse gennem Ishavet rammes. Overvejelserne herom fik fornyet Aktualitet efter Storkrigens Udbrud. Den 10. April 1940 foregav saaledes Rigsudenrigsminister Ribbentrop over for vor Gesandt i Berlin en positiv Viden om, at England i den nærmeste Tid vilde angribe Danmark og Norge, og tilføjede, at Englænderne fra Narvik sikkert vilde gaa frem til de svenske Malmgruber samt sende sin Flaade ned i vore Farvande. Norge og Danmark kunde i saa Fald ikke undgaa at blive rygende Hobe som Polen. Nu var vi beskyttet for denne Skæbne. Tysklands Stridskræfter vilde vide at sørge herfor. Den 19. Juli 1940 udtalte Rigs-kansler Hitler i den tyske Rigsdag: „I Virkeligheden var Situationen noget anderledes, end den viste sig for os den 9. April. Medens vi dengang troede, at vi var kommet den engelske Besættelse nogle Timer i Forkøbet, saa ved vi i Dag, at de engelske Troppers Landsættelse allerede havde været bestemt til den 8., at Indskibningen af de engelske Tropper allerede var begyndt den 5. og 6., men at det britiske Admiralitet samtidig havde faaet Efterretning om de tyske Forholdsregler og Afsejlingen af den tyske Flaade, og at Hr. Churchill under Indtrykket af disse Kendsgerninger besluttede sig til atter at lade de allerede indladede Tropper udskibe . . .!“ En tilsvarende Begrundelse brugte Tyskland ogsaa for Angrebet paa Holland og Belgien.

Den 9. April udtalte Mr. Chamberlain i det engelske Underhus, at England ikke havde nogen som helst Plan om at besætte norsk Territorium, saa længe det ikke var angrebet af Tyskland, og baade Professor Koht og den svenske Korrespondent i London, Dr. Bolander, skriver, at de ikke betvivler Chamberlains Ord. England vilde blot gøre Slut paa Malmtrafikken fra Narvik langs den norske Kyst (ved Mineudlægningen den 8. April) og tillige paa Transporterne fra Luleå ved at bombe de tyske Nord- og Østersøhavne. Det sidste blev dog forhindret af Frankrig af Frygt for Repressalier. Ogsaa af Lord Stravolgi's Bog: „Narvik and after“ fremgaar det, at Vestmagterne i Foraaret 1940 havde *mindre* Styrker i Beredskab i England for det Tilfælde, at Tyskland angreb Norge, og altsaa nærmest som en *Hjælpeaktion*. De Natten til den 8. udlagte Minespæringer i de norske Farvande kunde da tillige tjene som en Flankesikring for den engelske Landgang.

England var altsaa beredt paa et tysk Angreb paa Norge, men ikke paa at det vilde blive udført i den Fart og paa den omfattende Maade, som det skete. Det lyder ogsaa for fantastisk, om den engelske Generalstab skulde have haft en saa gigantisk Plan som at bringe de til en Erobring eller en Besættelse af Norge nødvendige to til tre Hundredetusinde Mand med tilhørende Materiel, Ammunition m. m. over et Hav, hvor det hverken var absolut Herre i Vandet (Undervandsbaade) eller i Luften. Det havde i al Fald krævet over Tusinde Transportskibe og det meste af den engelske Krigs- og Luftflaade til Beskyttelse. Iøvrigt kunde det vel heller næppe paa det Tidspunkt undvære saa mange Soldater fra Hjemmefronten, der ustandselig maatte være paa Vagt overfor tyske Landgangs-forsøg? Det uheldige og næsten amatøragtige Forsøg paa ved en Landgang i Harstad og Andalsnæs med en mindre Styrke sidst i April at komme Nordmændene til Hjælp afslører allerbedst Englændernes Uformuenhed i saa Henseende, og siden Krigens Udbrud var der overhovedet ikke set et eneste engelsk Krigsskib indenfor Skagen.

Og i samme Grad, som Tvivlen vokser med Hensyn til Englands landmilitære Formaaen i de første Aar efter Krigsudbruddet — hvad den tyske Generalstab ingenlunde var uvidende om — maa ogsaa Tilliden svækkes til Tysklands Foregivelse af blot at have besat Norden for at hindre en engelsk Okkupation. Hensigten var ikke blot af defensiv Natur.

Tysklands Overfald var, som nævnt, blevet forberedt længe i Forvejen af den ansete Generalstabschef, General Halder, der ogsaa havde udarbejdet Planen for Feltoget i Polen. Rigskansler Hitler sagde, at Forberedelserne var begyndt at træffes ved Nytaarsskiftet, og Premierminister Churchill udtalte i Underhuset den 10. April (1940): „Gennem flere Maaneder har vi modtaget Oplysninger om, at et stort Antal tyske Handelsfartøjer udrustedes til Transportskibe, og at en Mængde mindre Fartøjer samledes i de tyske Østersøhavne og i Elbens Mun-

ding. Men ingen kunde sige, naar og mod hvilket fredeligt Land de skulde anvendes. Holland, Danmark, Norge og Sverige syntes alle lige udsatte for at risikere et pludseligt, vilkaarligt Angreb“.

I sit tidligere omtalte Interview i Juli 1945 erklærer General Kaupisch, at Angrebet egentlig skulde være sat an i Marts 1940, men Isforholdene i Bælterne havde nødvendiggjort dets Udsættelse.

Baade General Kaupisch og Major Marcher hævder, at Norge var Hovedmaalet, men Springet over Skagerak maatte ske fra Danmark, og Forbindelseslinierne skulde lægges over dansk Territorium. Videre skulde Danmark være Bolværk for den tyske Skibsfart mellem Nordsø og Østersø og i det hele taget for den tyske Nordfront. Dermed bekræfter de den før omtalte, fornyede Aktualitet i Danmarks militære Betydning for Tyskland, hvad iøvrigt vistest aller tydeligst under Besættelsens sidste Aar. Hertil kom imidlertid Brugen af det danske Territorium til offensive Opgaver, nemlig til Anlæg af Luft- og Undervandsbaadsbaser mod England. At dette stred mod Løftet i Opraabet af 9. April til det danske Folk om, at det ikke var den tyske Regerings Hensigt at benytte vort Land til Anlæg af Støttepunkter i Kampen mod England, lodes ganske upaaagtet. I Realiteten besattes saaledes Danmark og Norge i den samme Hensigt, nemlig ikke blot for Tysklands Selvforsvar, men ogsaa som en samtidig Inddragelse af de to Lande i dets Offensiv. Deres Besættelse var Forudsætningen for den store, tyske Angrebsplans programmæssige Gennemførelse. Tilsammen skulde de danne den nordlige, lange Arm i den stort anlagte Knibtangsblokade med Flyvere og U-Baade mod Storbritannien, medens Frankrigs Vestkyst skulde være den sydlige. Norge var ganske vist Armens Slaghoved, men Slagkraften var betinget af det sikrede Forbindelsesomraade gennem Danmark.

Storadmiral Raeder antyder endnu et andet Formaal, nemlig det at afbryde Forbindelsen Nord om Norge mellem England og Finland (senere Rusland). Det tysk orienterede „Finsk Tidsskrift“ skriver i sit Hefte 10. Januar 1941 i en Omtale af Rigskansler Hitlers Fortjenester overfor Finland bl. a. i Anledning af den russiske Beredvillighed til at slutte Fred med Finland i Foraaret 1940, da det lille Land faktisk havde udtømt sine Kræfter i Vinterfelttoget: „Man siger, at Ruslands Holdning var foraarsaget af, at England og Frankrig var i Færd med at ile os til Hjælp. Det er jo muligt, at saadanne Faktorer var medvirkende til den russiske Beredvillighed til Fred, men vi Finner har den sikre Overbevisning, at Tyskland øvede den største Indflydelse paa Rusland. Tyskland gjorde dette i den dybeste Hemmelighed, thi Tyskland var endnu mere interesseret i at skabe Fred i Norden, end England var det. Ikke alene for at bevare det finske Folk fra Udslettelse — Tyskland vidste, at man snart vilde bruge det igen — men frem for alt fordi Tyskland vilde undgaa en ny Front i Norden, da Besættelsen af Danmark og Norge allerede dengang hørte til Tysklands vigtigste

Krigsplaner for at skille England og Rusland fra hinanden i militærstrategisk Henseende“. I denne Sammenhæng maa det vel ogsaa ses, at Tyskland efter Vinterkrigen var meget ivrig for at forsyne Finland med nye Vaaben og Mængder af Ammunition.

Storadmiral Raeder havde været imod det hele Foretagende og Hæren ligesaa, saafremt Marinen og Luftvaabnet ikke kunde garantere den absolut Sikring under Springet over Kattegat og Skagerak til Norge. Rigskansler Hitler vilde imidlertid dette „dristigste Foretagende i den tyske Krigshistorie“. Baade General Kaupisch og Major Marcher hævder tillige Nødvendigheden af, at Besættelsen af Danmark blev udført som en Overrumpling, hurtigst muligt — Generalen forlanger endda paa *een Dag* — for ikke at give Norge Tid til Mobilisering og England til at sende Krigsskibe til Skagerak. Churchill havde ganske vist „afskrevet“ os, og alene havde vi ingen Muligheder overfor Stortyskland. Men havde vi haft en betryggende Sikringsstyrke rettidig inde, havde Tyskland ikke kunnet tage os paa een eller to Dage. *Overrumplingen havde været en Umulighed, og det hele Foretagende var maaske blevet opgivet*. Mislykkedes nemlig Overfaldet paa Norge, kunde det have betydet en Svækkelse af den stortyske Førers Autoritet af uberegnelige Følger for Krigens videre Udvikling. *Med andre Ord — havde Danmark staaet vel rustet med en Beredskabsstyrke under Vaaben, havde Rigskansler Adolf Hitler maaske ikke fundet det opportunt at bryde vor Ikke-Angrebspakt, og vi havde faaet Lov til at bevare vor Neutralitet som under den forrige Storkrig*.

Regeringens første Handling var en Henvendelse til Folket. Det skete i en Proklamation, der opsloges paa Murene og udsendtes af Radiofonien. Den bestaar af to Dele, den første underskrevet af Kongen og paraferet af Statsministeren, den anden tilføjet af Kongen selv og kun undertegnet af ham. Den lyder:

Til det danske Folk!

Tyske Tropper har i Nat overskredet den danske Grænse og har gjort Landgang forskellige Steder. Den danske Regering har under Protest besluttet at ordne Landets Forhold under Hensyn til den Besættelse, som har fundet Sted, og i Henhold hertil kundgøres følgende:

De tyske Tropper, der nu befinder sig her i Landet, træder i Forbindelse med den danske Værnemagt, og det er Befolkningens Pligt at afholde sig fra enhver Modstand overfor disse Tropper. Den danske Regering vil forsøge at sikre det danske Folk og vort Land imod de af Krigsforhold følgende Ulykker og opfordrer derfor Befolkningen til rolig og behersket Holdning overfor de

Forhold, som nu er opstaaet. Ro og Orden maa præge Landet, og loyal Optræden maa udvises overfor alle, som har en Myndighed at udføre.

Christian R.

København, den 9. April 1940.

Th. Stauning.

Under disse for vort Fædreland saa alvorlige Forhold opfordrer jeg alle i By og paa Land til at vise en fuldt ud *korrekt og værdig Optræden*, da enhver uoverlagt Handling eller Ytring kan have de alvorligste Følger.

Gud bevare Dem alle. Gud bevare Danmark.

Amalienborg, den 9. April 1940.

Christian R.

Ogsaa fra de samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg udsendtes en Opfordring til Arbejderne om at holde Ro og Disciplin. De skulde blive i deres Pladser og gøre Dagens Gerning.

Kongens Opraab krævede Borgersind og Tjenersind overfor Fædrelandet. For Danmark maatte det personlige sættes til Side. Der skulde nok vises Korrekthed overfor Overmagten, men ogsaa Værdighed som det gamle, frie Folk, der endnu aldrig havde ladet sig kue.

Slag i Slag kom Regeringens forskellige Bestemmelser — om Mørkelægning over hele Landet og midlertidigt Forbud mod privat Motorkørsel i Mørkelægningstimerne, Forbud mod Salg og Udskænkning af Vin, Spirituosa og bajersk Øl, Forbud mod Forhøjelse af Priser uden Priskontrolraadets Tilladelse og mod Tilbageholdelse af Varer. Private maatte kun gøre Indkøb til indtil 4 Dages Forbrug. Videre: Forbud mod danske Skibes Afsejling til fremmed Havn, herunder Sejlads over Sundet til Sverige, Standsning af den indenrigske Rutefart — dog kun for et Døgn — ligesom ogsaa alle Natforbindelser over Storebælt aflystes. Lyntogene blev indstillet, og Jernbanestrækningen Gedser-Næstved afbrødes foreløbigt. De fleste af disse Forbud blev udsendt efter Forhandling med eller efter Ordre af den tyske Værnemagt. Børsen blev lukket, og Valutakurserne fastsattes kun nominel. Den tyske Værnemagts Personale havde Ret til at gøre Indkøb mod kontant Betaling, saaledes at Kursen for de anvendte Rigs-Kreditkassesedler sattes lig en Rigmærk à 2 Kr.

Om Aftenen Kl. 21 holdt Rigsdagen et Fællesmøde i den mørkelagte Rigsborg. Folketingets Formand, Folketingsmand Hans Rasmussen, aabnede Mødet med følgende Tale: „Det er i en saare alvorstung og skæbnsvanger Stund, at Rigsdagens Medlemmer i Aften er kaldt til Møde. Den ydre Anledning er kendt af alle. Den har Dagen igennem fyldt vore Sind med Ængstelse, og vi

ser med Uro paa, hvad de kommende Timer og Dage vil bringe. Under saadanne Omstændigheder er det naturligt, at Rigsdagen mødes med Landets Regering for at modtage de Meddelelser, som Landets ansvarlige Ledelse maatte have at give¹⁹.

Derefter tog Statsministeren Ordet for at redegøre for Situationen og den Beslutning, der var taget om ikke at forsvare Landet. Han havde regnet med, at den Politik, Danmark havde ført, kunde have holdt os udenfor alvorlige Forviklinger. *De havde valgt at opgive al Modstand i Tillid til Forsikringen om, at Tyskland ikke havde til Hensigt at antaste Danmarks territoriale Integritet og politiske Uafhængighed.* Derved haabede de at have skaanet Land og Folk for en Krigstilstands Følger, men de maatte dybt beklage Tabet af gode, danske Sønner i Morgenens første Timer. Der var straks nedlagt Protest mod den tyske Besættelse. Den nuværende Regering havde det fulde Ansvar for Afgørelsen, og den følte, at den havde handlet ud fra en ærlig Overbevisning om, at den ved sin Afgørelse havde fritaget Land og Folk for en tungere Skæbne. Statsministeren sluttede: „Lad Ro og Orden præge Landet og lad os vente en forstandig og loyal Holdning af alle Landets Borgere“.

Tilslidst talte atter Formanden: „Den Regeringserklæring, vi nu har hørt af Statsministeren, vil efter min Overbevisning blive tiltraadt af et aldeles overvejende Flertal af Danmarks Rigsdag og af Danmarks Befolkning. Jeg føler mig sikker paa, at man vil godkende Regeringens Holdning under den Situation, der i Morges saa særdeles hastig kom til at foreligge. Rigsdag og Befolkning vil erkende, at Regeringen maatte handle, som sket er, om ikke store Ulykker skulde times Danmark. Trods det Mørke og den Usikkerhed, der behersker Øjeblikket, vil vi sætte vort Haab til Fremtiden. Vi vil haabe, vort Land maa gaa uskadt gennem den frygtelige Krise, Verden nu oplever, og at vort Folk maa bevare Retten til at leve sit eget nationale Liv uden Indgreb af nogen Art. Vi vil ikke kunne tænke den Tanke, at Danmark ikke skulde bestaa som et frit og selvstændigt Land. Danmarks Befolkning og dens ansvarlige Regering maa staa sammen i de Dage, der forestaar. Befolkningen vil uden Tvivl forstaa Nødvendigheden af den Holdning, som Kongens Proklamation i Dag opfordrer til. Og Regeringen vil lige saa sikkert forstaa sit store Ansvar. Sammenhold maa der til, Tvedragt maa forsvinde. Nu er det Danmark og alene Danmark, det gælder“.

Hele Mødet varede kun tyve Minutter og var et delvist lukket Møde, hvor Offentligheden var repræsenteret af Dagspressens Referenter.

Fra Ministeriets Side blev der straks rettet en Henvendelse til de andre store Partier om Tilslutning til Dannelse af en Regering paa bredere Basis. Det havde tidligere været umuligt, men nu lykkedes det, og allerede den følgende Dag kunde det offentliggøres, at følgende Politikere var indtraadt i Ministeriet som konsultative Ministre uden Portefølje, nemlig af Venstre: Folketingsmændene

Brorsen og Krag samt Landstingsmand Hauch, af det konservative Folkeparti, Folketingsmændene Christmas Møller, Fibiger og Hasle. Hver af disse Politikere knyttedes til et Ministerium, saaledes: Dr. Krag Uden- og Indenrigsministeriet, Brorsen Forsvars- og Trafikministeriet, Christmas Møller Handelsministeriet, Hasle Finans- og Justitsministeriet, Hauch Landbrugs- og Undervisningsministeriet samt Fibiger Kirke- og Socialministeriet.

Adskillige bebrejdede de to konservative Partier, at de var gaaet ind i den Regering, som — efter deres Mening — rettelig burde være gaaet af efter den 9. April. Da imidlertid et radikalt, nordjysk Blad endog forsøgte at udlægge Samlingsregeringens Dannelse som disse to Partiers Godkendelse af Beslutningen den 9. April, tog „Nationaltidende“ bestemt Afstand herfra. Det skrev: „Vi advarer den radikale Presse mod at gaa videre ad denne Linie og tage det, der er sket, til Indtægt for den særlige radikale Politik. Det er radikale og socialdemokratiske Medlemmer af det tidligere Ministerium, der har truffet den skæbnetunge Beslutning. Herom erklærede Statsministeren sig tydeligt nok i sin Tale i Rigsdagens Fællesmøde. Fra Venstres Side er der sagt, at dersom en saadan Erklæring ikke havde foreligget, vilde der ikke være blevet dannet en Samlingsregering, og i den Fredag af den konservative Generalkorrespondent udsendte Meddelelse oplystes det, at de konservative Ministres Indtræden skete efter Statsministerens Opfordring til hver af dem personlig. Den konservative Rigsdagsgruppe har ikke haft andet dermed at gøre, end at den har overladt til de tre Herrers eget Skøn, om de fandt det rigtigt at indtræde eller ej. Ikke paa noget Tidspunkt og ikke under nogen Form har de oppositionelle Medlemmer af Samlingsregeringen overtaget et Medansvar for den tidligere Regerings Politik“²⁰. Iøvrigt mente Bladet ikke, at Tiden var inde til videre Diskussion om dette Spørgsmaal.

Da ogsaa nogle af Venstres Blade bebrejdede Partiets Kontrolministre, at de havde taget imod Statsministerens Indbydelse uden Partiets Tilladelse, svarede Dr. Krag i Juni²¹, at Tilbudet om Samlingsregering var blevet forelagt i et — ganske vist svagt besøgt — Partimøde selve den 9. April. Noget efter var der blevet afholdt et Møde mellem nogle Ministre og Partiformænd (eller Stedfortrædere), og her havde Venstre meddelt sine Betingelser for at gaa med. Da disse var akcepteret, vedtoges det i et paafølgende godt besøgt Partimøde umiddelbart før Rigsdagens store Fællesmøde at modtage Regeringens Tilbud. Statsministeren havde nævnet et Par Navne, som han mente vilde blive udpegede af Partiet, og bedt om, at Partifællerne vilde paavirke dem til ikke at sige nej. Straks efter Fællesmødet traf Venstre ogsaa Beslutning om, hvilke Personer, der skulde vælges. „Sorø Amtstidende“²² protesterede dog imod denne Fremstilling og hævdede, at de tre Venstremænds Indtræden i Regeringen kun var billiget af

en Trediedel af Partiets Rigsdagsgruppe, og det var direkte mod et af Partiledelsen givet Paalæg om ikke at træde i Forhandling om en Samlingsregering uden i Samraad med den.

DE FØRSTE DAGE EFTER BESÆTTELSEN

Det danske Folk var som lamslaaet over den onde Begivenhed, hvis Mulighed Flertallet aldrig havde villet tro paa. Brutalt var vi revet ud af den Fredsidyl, som vi de senere Aar havde levet os ind i — i Tillid til vor Neutralitetspolitik. Det var i Princippet gaaet, som det saa ofte havde været diskuteret i forsvarsvenlige Kredse, og som Oberstløjtnant Dalhof-Nielsen og Professor Karl Larsen i sin Tid havde skitseret i deres Bog: Dommens Dag (1908). Hvor havde dog visse Kredse dengang haanet denne Bog! Nu fejrede Selvopgivenheden sin Triumf.

En Del tankeløse Mennesker stormede naturligtvis straks ud for at se paa de fjendtlige Soldater, og nogle bød dem endda Cigaretter og Chokolade. Eller de valfartede til de Steder, hvor Ridser i Murene eller knuste Ruder vidnede om Morgenens Kamp. De allerfleste gik dog stille og bekymret deres Vej gennem Byen, tyngt af Øjeblikket. Teatre og Biografer lukkede af Mangel paa Besøg. Alvoren kom en Stund over Befolkningen, og Kirkerne fyldtes om Søndagene. Hvor forandrede den 9. April manges sjælelige Indstilling og ligesom rev et Bind fra Øjnene!

Forfærdet spurgte man hinanden, hvorledes dette kunde være sket? En ubevæbnet Damper med tysk Krigsflag og et Tusind Soldater ombord var en Nat uden Protest løbet ind i det befæstede Københavns Havn. Hvorfor var Kanonerne ikke klar paa Middelgrunden, og hvorfor laa der ikke et Vagtskib paa Rheden? Vor Regering var dog vidende om, at der var stukket tyske Skibe i Søen med tyske Soldater ombord. Uden at løsne et Skud var de gaaet i Land og havde taget Hovedstaden paa en Time, medens Garnisonen laa i den dybeste Søvn¹.

Paa et Øjeblik stod vore Afdelinger klar paa Kaserner og i Lejre. Kongen forhandlede med Tyskerne, blev der sagt, og det var noget, man forstod. Men saa kom Ordren om at hænge Geværerne tilbage paa Knagerne igen. Soldaterne saa paa hinanden — og nu forstod de ikke et Ord mere. Var det rigtigt, at vi skulde overgive os uden at prøve en Kamp paa Liv og Død — bare se til, at Fjenden gjorde sig til Herre over Landet? Jo, saadan var det — saadan havde Regeringen bestemt, men hvorfor havde man da overhovedet uddannet Soldater til at forsvare Danmark? Et Øjeblik stod Befalingsmænd og Menige tavse og fortvivlede. Alt det, som fyldte deres Liv af Kærlighed til deres Land, Viljen

til at forsvare det til sidste Blodsdraabe — var det altsaa intet værd? De havde blot været til Nar for en Regering, som alligevel ikke fandt det Umagen værd at sætte Livet ind for det, som var betroet den? Der brast noget i mange Sind, noget godt og værdifuldt, og de danske Soldater maatte den 9. April tømme det bitre Ydmygelsens Bæger til Bunds.

Græmmelsen kom op i Sindene. Næverne knyttedes mod de Ansvarets Mænd, som havde staaet saa slet Vagt for Danmark. Nu var Øjeblikket forspildt, men Ministerstorm kunde der ikke være Tale om — det vilde under disse Forhold blot have været uværdig Gerning og til yderligere Skade. Rolige Folk saa godt, at Opgøret maatte vente, til vi atter var et frit Folk. Men saa krævede ogsaa alt sundt i Nationen, at der blev gjort rent Bord med Hensyn til Mistanke og Skyld. Saa skulde der tales kynisk og aabenhjertigt ud om 9. April, sagde Folketingsmand Hedtoft Hansen i et Interview i „Det frie Nord“ i Maj 1943.

De mørke Fugle fløj
ved Gry med Motorstøj
i Eskadriller over Byens Tage.
Da saa vi og forstod,
det gik til Hjertets Rod,
at vi fik Ufrihedens Brød at smage.

Men i den Angstens Stund,
du laa med blodig Mund,
og alt omkring var dødsens Nat og Gru,
da saa vi og forstod
til vore Hjerters Rod,
at aldrig har vi elsket dig som nu.

(Otto Gelsted: Den niende April)

Hvorfor havde vi ikke haft en større Sikringsstyrke, saaledes som vor Hæredelse saa mange Gange havde forlangt — stærk nok til at skabe Tillid til vor Neutralitetsvilje? Som nævnt havde Tyskland i saa Fald maaske slet ikke forsøgt at overrumple os. Det var dog vort Forsvarsberedskab, som i 1914–18 i saa høj Grad bidrog til at holde en Fjende borte fra vort Territorium. Var man bange for Risikoen? — Vel mest for de frygtelige Luftbombardementer med Mængder af dræbte eller saarede Mennesker og ødelagte Huse — nok en haard Pris for at redde Æren, men havde andre Folk givet op af Frygt herfor — London, Antwerpen, Bryssel, Berlin, Hamborg, Kiel o. s. v.? Var vi ringere end andre Nationer? Det lød saa sviende haanligt mod os i det tyske Opraab, at vi hverken vilde eller var i Stand til at forsvare vor Neutralitet².

Havde ogsaa vi haft en saakaldt 5. Kolonne, som havde forberedt alt til Besættelsen, skaffet Oplysninger o. s. v.? Selvfølgelig. Først og fremmest blandt de herboende Tyskere eller forhenværende Tyskere, som paa denne Maade misbrugte Gæstevensligheden eller deres ny erhvervede Borgerret. Man vidste ogsaa, at der i Maaneder forinden havde boet en Del Tyskere paa vore Hoteller, og flere af dem havde uventet vist sig i Uniform den 9. om Morgenen. Endog selve General v. Kaupisch skulde i længere Tid have opholdt sig i København under et paataget Navn.

Der var desværre ogsaa Forrædere blandt os Danske. Norges national-socialistiske Fører, Major Quisling, havde været paa Besøg i Berlin den 6. April og paa Hjemvejen gjort Ophold i København, hvor han var set sammen med nogle af de øverste, danske Nationalsocialister paa en Restaurant paa Raadhushuspladsen. Videre fortaltes det, at unge, danske Mænd havde været paa Færde for at assistere de tyske Tropper den 9. om Morgenen, og at danske Lastautomobiler havde ventet hin Morgen ude paa Langelinie for at transportere de tyske Tropper til deres Bestemmelsessteder i Byen!

Saadan talte man i al Fald i de første Dages Fortvivelse, hvor haardt det end er at beskyldte en Dansk for noget saa skamløst forræderisk som at have rakt Haand til et Overfald paa deres eget Land. Der sagdes, at en Del af de unge Mænd var Wienerbørn, som vi under forrige Krig havde givet Husly og god Pleje, og som nu sagde Tak ved at stille deres Sprog- og Lokalkendskab til vor Fjendes Raadighed. Andre af dem skal have været tysksindede, sønderjyske Nazister af samme Slags som dem, der i Sønderjylland var den tyske Besættelsesmagts Vejvisere og Hjælpere³.

Overalt, hvor tyske Officerer gik ind i Danmark og kom i Forhandling med danske militære eller civile Embedsmænd, udtalte de, at der var „Aftale“ med den danske Regering. I samme Retning kan ogsaa den Omstændighed tyde, at de tyske Tropper, som rykkede over Grænsen, kom i fuldkommen Fredsformation og blev overraskede over at møde Modstand. Antagelig er disse „Aftaler“ dog kun, hvad underordnede, tyske Befalingsmænd og Menige har faaet ud af den Instruktion, som var givet dem om, at de skulde til Danmark for at hjælpe det mod Englænderne.

For naturligvis har der ikke forud været ført nogen Aftale hverken mellem den danske og tyske Regering eller mellem danske og tyske Enkeltpersoner. Kun spørger man, hvorledes Udenrigsministeren kunde undlade snarest efter de modtagne Efterretninger at sætte det udenrigspolitiske Nævn og den kommanderende General ind i Situationen, saaledes som den forelaa den 4. om Aftenen? Og hvorledes kunde den kommanderende Admiral saa letsindigt tillade Befalingsmænd og Mandskab at forlade Forter og Orlogsskibe?

Ud for det engelske Gesandtskabspalæ i København. Tyske Soldater fører Gesandtskabspersonalet bort.

Det norske Stortings Præsident, C. J. Hambro, skriver, at det tyske Angreb kom baade uventet og diplomatisk uvarslet⁴. Den norske Udenrigsminister, Professor Halvdan Koht, indrømmer dog noget andet i et lille Skrift, skrevet paa Engelsk og udgivet fra England⁵. Professoren er ligesom Dr. Munch Historiker og Tilhænger af et Parti, som allermest har bidraget til at svække sit Lands

Forsvar. Det vides ogsaa, at disse to Udenrigsministre telefonisk har talt om Situationen efter den 4. April. Koht indrømmer, at han fik en første Advarsel kort før Julen 1939 fra den norske Legation i Berlin. I Begyndelsen af Februar 1940 naaede endvidere det Rygte til Oslo, at der samledes Transportskibe i Stettin, og den 5. April advarede Legationen i Berlin paany om, hvad der var i Gære. Professoren stillede sig dog „ganske skeptisk“ overfor disse Efterretninger og averterede ikke Regering og Rigsdag. Norge vilde jo være neutral — absolut neutral — men det manglede Magtmidler. Den norske Forfatter Brandt skriver i sin Bog om Krigen⁶, at man i Oslo den 8. April om Formiddagen diskuterede et Telegram fra København om, at en tysk Flaade paa over 100 Orlogs- og Transportskibe var løbet gennem Storebælt med Kurs mod Nord. Videre skriver Obersten: „Der er Grund til at antage, at det norske Udenrigsdepartement allerede nogle Dage før den 8. April var advaret mod den forestaaende Aktion.

Norge havde indkaldt en lille Sikringsstyrke, som vi, og kun mobiliseret Flaaden og Kystbefæstningerne. Ogsaa det mente at staa paa den venskabeligste Fod med det tyske Rige og anede ikke Uraad. Dets Flaade patrouillerede langs Kysterne med Ordre til at møde Neutralitetskrænkelser med Magt. Men hverken den engelske Mineudlægning, tyske Krigsskibe d. 8. ved Indløbet til Vestfjord, eller den føromtalte Sænkning af den tyske Troppetransportdamper udfør Lillesand samme Aften tilskyndede den norske Regering til større Beredskab — heller ikke gentagne Meldinger i Løbet af Natten om tyske Krigsskibes Tilstedeværelse forskellige Steder udfør den norske Kyst. Først da de norske Orlogsmænd og Kystbatterier havde vekslet Skud med de tyske Krigsskibe, og tyske Tropper var landsat, blev der givet Ordre til Mobilisering, men da havde Tyskerne allerede lagt Haand paa de fleste Mobiliseringscentre⁷. Som nævnt, havde Major Quisling været i Berlin, men var kommet tilbage den 7. for at modtage sine tyske Venner, og da Regeringens Ordre til Mobilisering udgik, skyndte han sig at fortælle i den af Tyskerne besatte Oslo Radio, at den beroede paa en Fejltagelse. Det lykkedes ham ogsaa at bringe den ønskede Forstyrrelse og Forsinkelse ind i Mobiliseringen. Den tyske Gesandt, Dr. Bräuer, overrakte en Note med Fordringer omtrent som dem, der stilledes til os, men den norske Regering svarede, at ingen uafhængig Stat kunde gaa ind paa den Slags Krav. Udenrigsminister Koht gjorde yderligere Dr. Brauer opmærksom paa, *at Rigskansler Hitler kort forinden havde erklæret i en Tale, at en Nation, som ydmygt bukkende fandt sig i Voldshandlinger uden at yde Modstand, ikke fortjente at leve.*

Den norske, radikale Indstilling overfor Norges Forsvar kom saaledes til at koste dyrt. Uanset det norske Forsvars Svaghed havde den tyske Marine- og Generalstab dog anset en Landgang i Norge for en Umulighed, hvis der rettidigt var blevet mobiliseret.

Den norske Digter Arnulf Överland digtede:

Vi eide ikke svor,
vi trodde mer på freden,
fornuften, arbeidsglæden,
paa selve livets Verd.
Vi trodde ikke drap og bran
i lengten gavnet noget land.
Vi trodde på en sejer
pa rettsind og forstand.
Vi hadde ingen skjold,
vi kjennte ingen fare,
vi hadde venner bare,
da vi blev tatt med vold.

Sverige var ikke direkte nævnt i den tyske Angrebsplan. Rusland og det tredie Rige var jo endnu paa dette Tidspunkt gode Venner. Det officielle russiske Telegrambureau Tass dementerede den 4. Maj (1940) et Rygte om, at Rusland skulde havde nedlagt Veto mod en tysk Indrykning i Sverige, men lod dog samtidig forstaa, at der havde været visse Informationsudvekslinger i Moskva desangaaende, og at begge de to Stormagter var interesserede i, at Landet holdtes uden for Krigen. I en Note af 9. April til den svenske Regering udtalte Tyskland ogsaa sin Forventning om Landets Neutralitet, hvad ogsaa blev lovet. Den 12. April holdt den svenske Statsminister i Radio en alvorlig Tale om, at Krigen nu var ført tæt ind paa Sveriges Grænser, men at ingen krigsførende Magt skulde faa Lov til at udnytte dets Territorium. Visse tyske Trophekkoncentrationer i Norge kunde nemlig tyde paa, at der kunde ventes Krav om Ret til Gennemmarch til Nordnorge, og i al Fald overfløj tyske Flyvere ustandseligt svensk Land- og Søterritorium. Den 22. April beskød tyske Orlogsmænd to svenske Fiskerbaade ud for det nordlige Bohuslen, og s. D. afslog den svenske Regering et tysk Andragende om Ret til at foretage militære Transporter gennem Sverige. Kong Gustav skrev egenhændigt til Rigskansler Hitler, og den 6. Maj meddeltes det, at der mellem de to Statsoverhoveder var bekræftet fuldstændig Overensstemmelse vedrørende de to Landes politiske Holdning overfor hinanden.

Modigt og tappert tog de smaa, daarligt uddannede og svagt udrustede Rester af den norske Hær og Flaade Kampen op mod den overlegne Modstander — en forgæves, men heroisk Kamp, som vandt Respekt Verden over. I Begyndelsen af Maj trak den norske Konge og den norske Regering sig op i det nordlige Norge, hvorfra de i Juni sejlede til England ombord i en britisk Orlogsmænd.

Statsminister Stauning udtalte, som nævnt, den 9. April om Aftenen i Rigsdagen, at Overfaldet var sket „uvarslet“, og Formanden for Socialdemokratiet, Folketingsmand Hedtoft Hansen, sagde paa Arbejdernes Fællesorganisations Aarsmøde i April: „I Anledning af de mange Rygter om, at Regeringen eller andre danske Myndigheder skulde have været vidende om den forestaaende tyske Besættelse og lignende Versioner, ønsker jeg blot her at tilføje, at disse Paastande savner ethvert Grundlag“⁸.

I Juli erklærede ogsaa Venstrepolitikerer, Dr. Krag — fra den 10. April attacheret Udenrigsministeriet som Kontrolminister — at „jeg paa Grundlag af mit nøje Kendskab til alt, hvad der forelaa i Dagene umiddelbart før den 5. April og paa selve den kritiske Dag og i Dagene derefter — og intet blev skjult for mig — føler mig fuldt ud forvisset om, at *Historiens Dom over Dr. Munchs seneste Embedshandlinger vil blive en anden end den, mange i det danske Folk for Tiden er tilbøjelig til at fælde*“⁹. Statsministeren udtalte paa de samvirkende Fagforbunds Generalforsamling i Maj og flere Gange senere, at han aldrig vilde fortryde det Standpunkt, han havde taget den 9. April, fordi han følte sig sikker paa, at Land og Folk blev skaanet for det, som var værre. „*Alle Rygter om Aftaler eller om vor Viden derom paa Forhaand er i Strid med Virkeligheden*“¹⁰.

Men den danske Regering var dog underrettet flere Dage forud — tidsnok til at kunne have truffet sine Dispositioner. Ved et enestaende Held var Begivenhederne ikke kommet bag paa os — altsaa netop ikke uvarslet — men denne gunstige Omstændighed blev ikke udnyttet¹¹. I saa Henseende ligger den danske Regering paa Linie med den norske. Begge lod Landet fuldkommen uforberedt trods alvorlige Varsler om, at Morgendagen kunde stille dem overfor Valget mellem æreløs Kapitulation eller fortvivlet Kamp for Livet. Var der mon handlet i samme grænseløse Uforstand som i de kritiske Augustdage i 1807?

Der er sagt, at Fægtningerne i Sønderjylland og i København var en Fejltagelse. De tyske Generaler skulde have glemt, at vi ikke havde Sommertid som deres eget Land, og derfor angreb de, før den tyske Gesandt havde henvendt sig til den danske Regering. Det lyder ikke troværdigt, og Major Glein skriver netop, at Besættelsen af Kastellet skete for at give Gesandts Fordring Eftertryk.

Officielt vilde vor Regering og Rigsdag forsvare Landets Neutralitet, saaledes som det var sagt i den højtidelige Januar-Erklæring, og selv overfor Partirepræsentanterne den 8. om Aftenen havde Forsvarsministeren erklæret, at der skulde ydes Modstand! Alligevel — mon det ikke har været Statsministerens og Dr. Munchs hemmelige Plan, at det skulde gaa, som det netop kom til at gaa og ikke anderledes — at der altsaa skulde ofres nogle faa Soldater paa den forreste Grænsesvagt, medens den øvrige Hær og Flaade skulde overrumles i Sengene, for at det hele skulde se ud, som om Fjenden var kommet som en Tyv om Natten? Et Par Skud, og vi havde konstateret vor Neutralitet? Ved en blot og bar farce-

agtig militær Gestus vilde man prøve paa at putte Blaar i Øjnene paa det store Udland — dog vel vidende, at en selvstændig Nations Neutralitetsforsvar nu engang ikke er en Kamp paa Skrømt, men den alvorligste, militære Indsats.

Lad det saa hellere i al Ærlighed være en offentlig Hemmelighed, at vor radikal-socialistiske Regering ikke vilde sende Landet i Krig og særligt ikke mod det overmægtige Tyskland (jfr. Regeringserklæringen af 8. Juli s. A.), og at Dr. Munch fik Frihed til at spille va-banque med Land og Folk paa sin fanatiske Afrustningsteori. Med det for Øje var Hær og Flaade blevet forsømt i de seneste Aar. Indrømmes dette, kan Omverdenen nok saa højt bebrejde os svag Neutralitetspolitik, dikteret af „Landets Lidenhed“ og „høje Fredsidealer“, men vi slipper for Skammen ved at maatte bekende, at det, som skete den 9. April, var Højdemaalet af, hvad den danske Nation kan tage af et Forsvars Lidelser og Ødelæggelser. Kun havde det i saa Fald været værdigere, om Hær og Flaade hin Morgen havde været paa sine Pladser, selvom med Gevær ved Fod!

Det svenske „Social-Demokraten“ for 1. Maj (1940) skrev: „Danmark kom i Forbifarten til at forsvinde som neutralt og selvstændigt Rige — dertil behøves der ikke engang en Motivering. Den aldeles Forsvarsløse spilder man ikke engang Ord paa. „Den, som gør sig til Faar, ham opsluger Ulven“. Saadan er Vildmarkens Lov. Illusionen om, at et afrustet Land skulde kunne bestaa ved Siden af oprustede Naboer, har faaet en tragisk Opløsning med Tilfældet Danmark. Det mødte uden Sværdslag sin grumme Skæbne . . . Kun det Folk, som forstaar at dø for sin Frihed, kan leve i Frihed“.

Det hele var en vel fortjent Nemesis — den bitre Frugt af det sidste halve Aarhundredes onde Demoralisering af dansk Nationalkarakter og systematiske Ødelæggelse af al sund Værnevilje langt ind i Befolkningslagene. Havde Dr. Munch som Forsvarsminister haft den Tort i 1914–18 at maatte gaa med til at bruge mange Millioner af Kroner til Opretholdelse af det Forsvarsberedskab, som dengang havde skaffet Tillid til vor Neutralitetsvilje, saa havde han nu faaet sin Vilje. Hans Politik var ført til Bunds — og slaaet fejl. Troen paa, at vi under en europæisk Storkrig kunde ligge som et militært Tomrum og nyde Neutralitetens Velsignelser, havde vist sig at være Naivitets. „Sydsvenska Dagbladet“ skrev, at man vel aldrig blev enig om, i hvor høj Grad Danmarks Forsvarsløshed havde bidraget til Ulykken, men det kunde ikke bestrides, at den havde gjort det. Danmark vilde ikke være „Nordens Lænkehund¹²! I Stedet for blev det en andens! Det ansete finske Blad, „Uusi Suomi“ skrev i Juli 1942, at den nordiske Neutralitetspolitik havde savnet Midler til at kunne opretholdes. De højtidelige Proklamationer om at bevare Neutraliteten havde nok været oprigtigt mente, men Regeringerne (i Danmark og Norge) havde kategorisk vægret sig ved at drage Konsekvensen af den Skyldighed, Neutralitetspolitikken paalagde

dem, idet Magtmidlerne var blevet groft forsømt. Havde Norge (og Danmark) formaaet at betrygge sin Uantastelighed, vilde Landet have kunnet bevare sin tidligere Stilling¹³.

Hvorfor havde de, der vilde forsvare Landet, ikke skreget højere op — ikke mere haandfast slaaet i Bordet for Danmarks Pligt? Hvorfor havde de konservative Partier — mest Venstre — bestandig gaaet paa Akkord i de politiske Handler og hver Gang nøjedes med noget ringere? Nogen Tak fik de ikke for deres Skikkelighed — ikke engang et Kys af Mutter og det engelske Skippund Guldpenge, som hin Bondemand i Æventyret, som vendte hjem fra Markedet med en Sæk raadne Æbler. Et dansk Blad¹⁴ skrev faa Dage efter den 9. April: „Hvad Historien ikke kender, er en Nation, som er traadt op med Fordring paa at være en Stat i Staters Lag uden at fyldestgøre de Vilkaar, dette opstiller — og som er kommen godt derfra . . . Vi skyede vel alle et endeligt Opgør af vort Bo. De, der holdt paa et alvorligt Forsvar, kviede sig ved at blotte den bestaaende Usandfærdighed afgørende; de haabede, at det Omslag i Folket, som var under Vejs, skulde fuldbyrdes i Tide. Saa red vi videre paa en Forskrivning, for hvilken Dækning ikke fandtes; den blev forlænget og forlænget, og omsider kom Falitten . . . Forstaaelsen af, hvordan vi har siddet i det, og hvorfor vi nu sidder saadan, hører til de vigtigste Resultater, Fremtiden maa bringe os. Og kan noget ægge det menige Folk til at stræbe efter en saadan Forstaaelse, maa det være det Blod, som udgødes den 9. April. Da er det i Sandhed ikke udgydt forgæves“.

I samme Selvbefrejdelsens Aand skrev Digteren, Pastor Kaj Munk: „Men lad os endelig ikke gøre op for os selv, at det er Hr. Dits Skyld og det er Hr. Dats Skyld. Ingen kan slaa sig for Brystet og hævde: „Jeg protesterede i Tide. For vi har alle Medskyld. De af os, der saa, hvor det bar hen, har desto tungere Skyld. Ogsaa vi var smittet af Slendrian og Det-gaar-vel-i-den-ne-Konges-Tid. Vi protesterede, men naar det ikke var nok at protestere, skulde vi have skreget, og naar det ikke var nok, skulde vi have skudt¹⁵“.

Langt ud i den brede Befolkning lød bitre Ord, som ikke skal gengives her. Rygterne svirrede over By og Land som Støv i en Kastevind — om ydmygende Handlinger og Scener, om Forræderi her og der, om en 5. Kolonnes uhumske Virksomhed, om Illoyalitet bag Ryggen paa Konge og Rigsdag. Der svores Hævn!

Bladene begyndte — forsigtigt — at tage Diskussionen op. For Eks. forsvarede en Del af den radikale Provinspresse kynisk de gamle Standpunkter, som om det slet ikke var gaaet op for dem, at disse allerede var fuldkommen forældede. Der var intet ydmygende, skrev de, for et lille Folk i, at det indrettede sit Liv paa Fredens Opgaver og kun paa dem. Venstrepolitikeren, Dr. Krag, udtalte noget senere¹⁶, at han fandt det blottet for kold Fornuft, om vi den 9. April havde ofret flere Tusinde af Landets unge Sønner. Vi havde jo set, hvordan det var gaaet de andre Smaastater. Hertil svarede „Berlingske Tidende“¹⁷:

„Det maa være indlysende, at den Dag, Danmark paany alene bestemmer over sin Skæbne, og Krigen ikke længere binder Tungen og umuliggør en Drøftelse af disse store Spørgsmaal, da skal det danske Folk gennem en fri og ubunden Meningsudveksling og Beslutning tage Stilling til den Politik, der er ført, det Ansvar, der foreligger, og de Slutninger, der skal drages deraf med Landets Fremtid for Øje. Tavshed betyder nu ikke, at Opfattelsen ikke allerede er ved at forme sig, eller at der ikke findes en stærk og viljekraftig Mening baade om Fortids Fejl og Fremtids Nødvendighed, og Ansvar og Følgerne deraf . . . Enhver, der har blot den ringeste Føling med det danske Folk, vil hurtigt kunne konstatere, at der gaar stærke Strømninger igennem dets Sind og dybtgaaende Overvejelser af dets hele Stilling som Folk og Stat og af, hvorledes Folkets og dets Lederes Ansvar for den nuværende Stilling skal bedømmes med Fremtiden for Øje. Det vilde være at vurdere dette vort Folk for ringe at tro, at det upaa-virket og ureflekteret levede sit Liv videre paa det gamle Grundlag og passivt modtog sin Skæbne som noget selvfølgeligt og uundgaaeligt som Aarstidernes Skiften, Sol og Regns naturgivne Vekslen. Det danske Folk er inde *i en Periode af dyb Selvprøvelse og gennemgribende Omvurderinger*, hvis Resultater først en senere Tid vil faa at se“.

Saadan var Øjeblikkets Stemning — man forstod, at Folket forsvarspolitisk var blevet vildført. Nu saa man Prisen for at have fulgt den gamle Hørup'ske Selvopgivelsespolitik, under hvilken vort vege, danske Folkesind saa let var blevet et Bytte for den samvittighedssløvende Kulturoptimisme. De smaa Staters Illusioner om Neutralitet, uden at der stod Magt bag ved, var fuldkomment bristet, hele Forudsætningen for de mange Aars radikal-socialistiske Forsvarspolitik — eller rettere Ikke-Forsvarspolitik — brudt sammen, og i mere tænksomme og alvorlige Kredse kom dybt inde fra en ny Erkendelse, som gav sig aabenbart til Kende i Samtaler. Kun de færreste skjulte deres Skuffelse. *Maaske* kunde Regeringen ikke have gjort andet den 9. April om Morgen, end hvad den gjorde. For saa vidt havde Statsminister Stauning sikkert Ret, naar han saa ofte gentog, at han intet havde at angre og ikke fortrød Beslutningen *hin* Morgen. Regeringen havde jo Kniven paa Struben. *Fejlen laa forud for den skæbnetunge Dag* — siden Aarhundredskiftet eller i al Fald siden den 1. Verdenskrigs Ophør. Indre Missions Formand, Pastor Bartholdy, udtalte i 1942, at der den 9. April blev sat et Fejghedens Stempel paa vort Folk. Vi var den eneste Nation i Europa, der havde faaet det og tilmed det eneste Slægtled i vor Historie, der ikke vilde ofre Blod for vort Land. Pastoren har ikke Ret. De danske Soldater viste den Morgen, at de var rede til at sætte Livet ind for Fædrelandets Forsvar. Snarere kunde han have sagt, at Dagen satte sit Letsindighedens og Svaghedens Stempel paa os for et Slægtleds Forsømmelse. Saadan følte vi det, og Forsmædelser laa længe som et Tryk over Sindene.

Tankerne gik til Kong Christian. Vi vidste, at han med sin dybe Ansvarsfølelse overfor det, som er ham betroet, blev ramt med Situationens haardeste Alvor. Og til Dronningen. Da den tyske General en af de første Dage kom i Audiens paa Amalienborg, kom hun — som tilfældigt — ind i Stuen, gik hen til ham og sagde, at det gjorde hende ondt, at det var hendes tidligere Landsmænd, som var rykket ind i Danmark paa den Maade. Men hun havde været her i Landet i 42 Aar, kendte vort danske Folk ud og ind og kunde garantere for, at hvis Tyskerne opførte sig korrekt, vilde vi gøre det samme.

Straks den 9. April gav Kongen Ordre til, at Livgardens Vagtparade suspenderedes saa længe, Besættelsen varede. Nu var der Krig og Fjender i Landet. Vagten skulde i samme Tidsrum være feltmæssig i Kaki og med Hjelme, og den smukke blaa Uniform og Bjørneskindshuerne gemtes hen, til Fredens Stund igen oprandt.

Kongen talte og handlede paa sit Folks Vegne med et Mod, en Autoritet og en fyrstelig Myndighed, som aftvang Respekt hos Besættelsesmagtens øverste Officerer og Embedsmænd. Baade General Kaupisch og Gesandten havde som unge tjent Kejseren og stod ganske anderledes instinktivt sympatisk overfor Kongen som tilhørende et af de ældste regerende Fyrstehuse, end deres Afløsere senere gjorde.

Overfor de tyske Officerer var Kongen desuden den gamle Soldat, som talte til dem netop paa den Maade, som de satte Pris paa — Soldat overfor Soldat. Det var Kongen, som den første Tid forhandlede direkte med baade General, Gesandt og Admiral, og Amalienborg blev næsten som et øverste Regeringsdepartement, hvor alle Traade gik sammen. Her forebragtes og her gaves Svar, og saa længe General Kaupisch havde Kommandoen over den herværende tyske Værnemagt, var et Ord et Ord — fra begge Sider. Han var den magtfulde Personlighed, som evnede baade overfor Naziparti og Gesandt at sætte igennem, hvad han havde sagt ja til overfor Majestæten. Efter sin Forflyttelse til det sydlige Europa glemte han ikke at sende Kongen Lykønskingsbrev til Fødselsdagen.

Straks var Forholdet nok lidt skarpt mellem dem, men det gik i nogen Grad over. Da Generalen en af de første Dage tilbød Kongen tyske Skildvagter, svarede Majestæten, at kunde han ikke beholde sine danske Soldater, vilde han være uden Vagt, og da Generalen lod sit militære Feltgendarmeri overtage Færdselsreguleringen i Bredgade, forbød Kongen det uden videre. Det kunde vort Politi godt klare selv. Generalen blev stejl og gik, men et Par Dage efter kom han igen, atter høflig og underdanig og uden at berøre Sagen mere. Gesandten kom med en Liste over navngivne, danske Borgere, som havde talt og skrevet mod Tyskland, og forlangte dem skudt eller sat i tysk Koncentrationslejr. Kong Christian blev irriteret og svarede, at vi var hverken Polen eller Tjeckoslovakiet, men et gammelt Kongerige. Vi havde ikke Dødsstraf, og der blev ikke givet Love uden

hans Samtykke, men han skulde give Justitsministeren Ordre til at lade dem afhøre. Ligeledes erklærede Kong Christian, at vi her i Danmark ikke havde noget Jødeproblem, og hvad de tyske Emigranter angik, stod de under Kontrol af den danske Regering og vedkom ikke den tyske Besættelsesmagt.

Et Par Smaatræk skal fortælles. En Dag sagde Generalen, at det gik jo meget godt i Danmark. Kongen svarede: „Ja, det gaar altid pænt til, naar Svigermor er i Huset, men man er dog gladest, naar hun rejser“! Da Generalen var i Afskedsaudiens, komplimenterede denne Majestæten for hans heldige Beslutning den 9. April. Kong Christian svarede rask: „Det kan De jo sagtens sige — De havde jo allerede besat Landet“.

Mangt og meget fik Kongen afbødet — som Dronningen sagde engang senere: „Kongen har hidtil haft et Ord at sige overfor den tyske General, men der kan komme den Dag, da han ikke har det mere“.

Det var travle Dage paa Amalienborg. Kongeparret blev hvert Aar i Hovedstaden — baade Sommer og Vinter — og holdt ikke engang Ferie paa Sorgenfri. Kong Christian følte, at det var hans Pligt, og han lod Kongeflaget vaje Dag og Nat over Residenspalæet for at sige, at han altid var beredt. Tyskerne skulde ikke kunne have den Undskyldning, at de ikke havde kunnet træffe ham. Næsten hver eneste Dag kom enten General eller Gesandt, og det hændte ikke sjældent, at de ud paa Aftenen ringede til Kabinetssekretæren for at søge uopholdelig Foretræde.

Allerede tre Dage efter Besættelsen — den 12. April — genoptog Majestæten sine sædvanlige Rideture alene gennem Byen. Ansigtet var alvorligt og furet af Sorg, men han maatte ud i Fællesskabet med sit Folk — baade for selv at kunne finde Trøst og for ved sin Nærværelse at kunne trøste os. Ogsaa vore Landsmænd i Udlandet følte det som en Betryggelse at vide, at Kong Christian atter red blandt sit Folk.

Igen i Dag du rider gennem Staden,
kongelig, venlig, dansk, din Morgentur,
aah, det gør godt — som om det siger til os,
at Danmark sidder dog endnu i Sadlen.

(Kaj Munk 15. April 1940)

Mange fornøjelige Historier er fortalt om hans første Møde med Københavnerne efter den onde Dag — om Cyklebudet, som mødte ham ud for Østerport Station og begejstret udrød: „Godt, Kong Christian, det kunde ham dernede i Panservognen ikke gøre“! Eller om den tyske Soldat, der forbavset saa den ensomme Rytter foran Glyptoteket og spurgte en Dreng om, hvem det var? Det er jo Kongen, var Svaret — men alene, hvem passer da paa ham? Det gør vi allesammen, lød Drengens hjertegribende Svar.

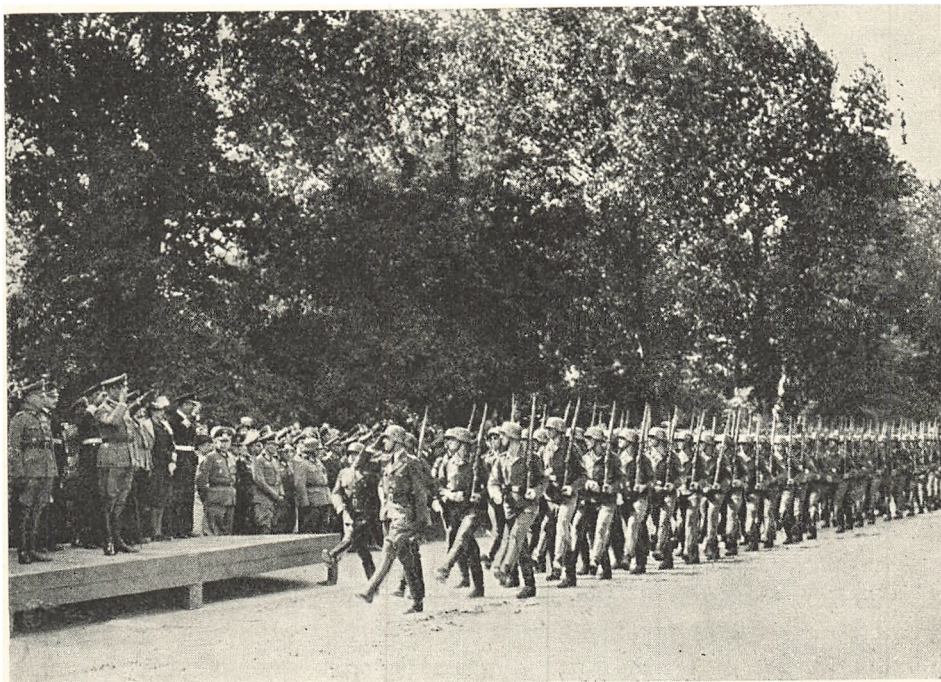
Man spurgte mig ude: Hvor vover vel han,
 en Hersker, at færdes saa ene?
 Jeg svared' dem: Han er vor frieste Mand —
 dog rider han aldrig alene.
 Han skærmes blot ikke af Vælde og Magt.
 Om Kongen af Danmark staar Hjerterne Vagt.

(Hans Hartwig Seedorff Pedersen)

Vi var altsaa nu et besat Land og faktisk med i Krigen — eller i al Fald ikke længere et neutralt Territorium. Flere og flere tyske Tropper ankom dels pr. Skib og dels over Landegrænsen. Nye Lokalteter beslaglagdes til Brug for dem og tillige en Del af vore Hospitaler. Vore Landeveje — navnlig i Jylland — var fyldt med lange Rækker af Lastautomobiler, Kampvogne og Kanoner, Tog paa Tog raslede hen ad Jernbanelinierne, og i Byerne vrimlede det med tyske Soldater — en belærende Ydmygelse for dem, som tidligere havde set ringeagtende og miskendende paa vore egne Jenser. Paa Kysterne anlagdes Batterier med svært Artilleri og ved alle vigtige Steder, for Eks. ved Havnene, bragtes Antiluftsskyts i Stilling. Vore Flyvepladser besattes naturligvis straks. De forslog dog langt fra, og rundt i Landet, navnlig i Jylland, eksproprieredes derfor store Arealer, som indrettedes med cementerede Startbaner, Barakker til Mandskabet og mægtige, underjordiske Hangarer, storslaet og imponerende, og alle Bygninger camoufleredes fortrinligt. Det var jo saa ligegyldigt, hvad det alt sammen kostede, for den danske Stat havde at betale. Til Forvaltning og Administration beslaglagdes eller købtes Huse og store Villaer, Ammunitionsmagasiner indrettedes, og nær Kysterne rejstes Attrapkirker og Attrapsgaarde for at vanskeliggøre Englænderne Orienteringen!

Ialt skønnedes den tyske, gennemsnitlige Besætningsstyrke endnu kun at være ca. 70,000 Mand, altsaa ikke flere, end vi selv kunde have stillet paa Benene. Tallet varierede dog stærkt, navnlig i de Perioder, hvor der sendtes Tropper til Norge og Finland, idet der da fandt Overnatning Sted i Danmark. I den første Tid blev mange, tyske Troppetransportskibe torpederede af Englænderne i Skagerak og Kattegat, og Tusinder af Soldaterlig skylledes op paa de nordjyske Kyster. Mere og mere foretrak Tyskerne derfor Vejen over Helsingør. Den 10. April besatte Tyskerne Bornholm, og den 12–13. s. M. gik Englænderne i Land paa Færøerne.

Bælterne og Sundet lukkedes af Tyskerne med Netspærringer mod Undervandsbaade, for Sundets Vedkommende i Linien Hellebæk-Sofiero og for Bælternes i Linien Sjællands Odde-Hjelm. Engelske Flyvere gjorde deres for yderligere at vanskeliggøre Sejladsen i Sejlruerne ved — mest om Aftenen eller om Natten — at udkaste Miner. Den 12. og 14. April (1940) deklarerede det

Tysk Parade i København 1940.

engelske Admiralitet Minefarer i Farvandene mellem Nordsøen og Østersøen. Skib paa Skib minesprængtes. Ikke sjældent maatte Storebæltsoverfarten standse paa Grund af Minefaren, og enkelte af Færgerne beskadigedes. Den 23. April sank Færgen Christian IX ud for Korsør, dog heldigvis uden Tab af Menneskeliv.

Ofte kom de engelske Flyvere ind over dansk Landterritorium, og det kunde da hændte, at der fandt Luftkampe Sted mellem dem og tyske Flyvere. Englænderne nedkastede nogle Steder Bomber, mest tilfældigt for at lette Maskinerne paa Hjemvejen fra Tyskland, men nu og da ogsaa mod Lokalteter, som havde Betydning for Tyskerne, f. Eks. mod Flyvepladserne ved Aalborg og Ry, Benzinbeholderne ved Nyborg, den tyske Marine-Flyvebasis ved Tisted o. s. v. Ved disse Lejligheder ødelagdes en Del omliggende Huse og en Del Personer saaredes eller dræbtes.

Følgelig fik man travlt i Byerne med at indrette Tilflugtsrum, dels nedgravede i Anlæg eller aabne Pladser og dels i Husenes Kældre, hvis Vinduer beskyttedes med Sandsække eller Murværk. Husvagter udtoges og instrueredes, Pulterkamre ryddedes, og paa Lofterne anbragtes Spande med Sand for det Tilfælde, at en Brandbombe ramte Taget. Det civile Luftværn indkaldtes, og rundt om indrettedes interimistiske Brandstationer.

Naar fjendtlige Flyvere meldtes, hylede de paa Tagene anbragte Sirener og kaldte Borgerne op af deres lune Senge og ned i de iskolde Beskyttelsesrum. Det tyske Antiluftsskyts begyndte at dundre, medens Projektørerne kastede deres Lysstriber søgende hen over den mørke Himmel. Maskingeværernes Sporprojektiler saas som hvide eller røde, punkterede Linier op mod det Sted, hvor Flyvemaskinen formodedes at være, medens Kanonerne Granater sprængtes højt oppe som Stjerneekspllosioner og sendte deres Strængstykker som en Regn ned over Byen og gjorde al udendørs Ophold farlig. Luftværnets Ledelse manede Gang paa Gang til Forsigtighed og forbød al unødvendig Færdsel paa Gaderne under Alarmering.

Under Mørkelægningen skulde de Spadserende paa Gæderne i den første Tid bære hvide Armbind. Det blev afskaffet igen efter et Aarstids Forløb. Automobile og Cykler havde hvide Striber malet paa For- og Bagskærme samt Lygterne afskærmede. Rigsdagen vedtog Lov paa Lov om Politistyrkens Forøgelse, forhøjede Straffe for Forbrydelser under Mørkelægningen, Hæftestraffe for Beruselse, Indskriden mod Hamstring o. s. v. Gang paa Gang advarede Justitsministeren mod strafbare Handlinger af enhver Art mod den tyske Værnemagt — Advarsler, som navnlig viste sig paakrævede i de større Byer. Paa Rigs-kansler Hitlers Fødselsdag den 20. April blev der flaget af den tyske Værnemagt overalt i Landet, og i København drog en Bataillon med fuld Musik gennem Byen.

Vi Danske har altid næret Respekt for tysk Flid og Dygtighed, og vi har været taknemmelige for alt det, som vi gennem Aarhundreder har faaet af kulturel og videnskabelig Indslag dernede fra. De gamle nationale, dansk-tyske Mod-sætninger blev likvideret ved Genforeningen, og Naboforholdet betryggedes en kort Tid. Saa begyndte den indrepolitiske Udvikling i Tyskland at tage en Kurs, som var grundforskellig fra vor, og mere og mere udfordrende rakte den tyske Nazisme sin Propaganda ind i Sønderjylland med Krav om Grænserevision. Det officielle Tyskland rynkede Brynene over vor Presses dristige Sprog, men derudover mærkedes intet begyndende Brud i Naboforholdet. Der var ogsaa i vor Befolkning en ikke ringe Forstaaelse af det sunde i Hitlers folkelige Gen-rejsningsbestræbelser og af hans militære Oprustning — det sidste set paa Baggrund af de ydmygende Vilkaar, som Tyskland havde maattet underkaste sig ved Versaillesfreden. Det forekom ikke urimeligt, at den store, stærke Nation sprængte Baandene. Saa vidt kunde vi forstaa Tyskland, og lige til dets nazistiske Erobringspolitik og Magtbrynde afslørede sig. Dog — selv da bestræbte vi os paa at vedligeholde Fordragelighed og Korrekthed.

Med England har vi samarbejdet i Generationer. Mange store Arbejder ude i den store Verden er gennemført ved dansk Dygtighed, men i Samarbejde med

engelske Interesser. England er Demokratiets Hjemsted — det Demokrati, som vi sætter saa højt. Da de totalitære Systemer brød ind over Europa og knægtede det frie Ord, var det ikke underligt, at mange Tanker søgte over Vesterhavet for her at mødes med et politisk mere ligetænkende Folk. Endelig har England altid været vor store Kunde, og gennem det nære Handelssamkvem var der knyttet stærke Baand.

Derfor affødte ogsaa de for vort Landbrug og for hele Landet saa triste Handelsforhandlinger med England i Vinteren 1940 en god Portion Bitterhed. Vore Landmænd følte sig ilde behandlede, og i Bekymring for Udkommet vendte de Øjnene mod Syd, hvor den store Krig gav Mulighed for forøget Af-sætning. En ikke ringe Del af dem fandt paa denne Maade ind i L. S., som baade i 1938 og i 1939 havde haft Forbindelse med den tyske Landbrugsminister og Rigsbondefører Darré.

Saa kom den 9. April. Rigskansler Hitler tilbød os intet Forbunds-fælleskab — fordi han vel forstod, at efter det hensynsløse Overfald kunde vi som en ærekær Nation ikke indlade os paa noget saadant. Før de tyske Tropper atter havde forladt Danmark, kunde vi ikke paany give Haandslag.

Dog desværre — der var en Del, som kunde gøre det. Allerede selve den 9. April fortaltes der om „smilende“ Modtagelse af de tyske Tropper, selv om ikke saa officielt som Quislingernes i Oslo. For Nationalsocialisterne var det en stor Dag. Politimesteren i en af vore Provinsbyer skrev Dagen efter: „Publikums Optræden lod paa sine Steder i Gaar meget tilbage at ønske. Unge Fløse og Pigebørn viste en nyfiken Paatrængenhed over for det tyske Militær, som om det drejede sig om en Langelinieflirt. Eller hvad mener man om danske Skolebørn, som under disse Forhold stiller sig op langs Fortovene og raaber Hurra, naar det tyske Militær passerer? Saafremt Dele af Befolkningen ikke er i Besiddelse af den Takt, som er nødvendig, maa der ventes Forbud mod enhver Sammenstimling paa Gaden og mod, at Civilpersoner færdes ude efter Mørkets Frembrud“¹⁸.

Et Blad tilføjede¹⁹, at det var beklageligt at maatte sige, at Københavns Politidirektør kunde have udtalt sig nøjagtigt paa samme Maade. Bladet fortsatte: „Om de tyske Troppers Optræden er hidtil kun godt at sige. Den har overalt været høflig og korrekt. Til Gengæld har store Dele af den danske Befolkning ved utidig Sammenstimlen om de tyske Soldater, ved Fnisen og Vinken og Tilraab vist en saa uværdig Holdning, at man som Dansk maa blues. Alvoren er over os som ingensinde før i vort Folks Historie — og vi er godt paa Vej til at drukne i Pjattethed“.

Lad nu dette være nazistisk Ungdom eller i al Fald Ungdom under nazistisk Paavirkning. Men selv blandt de modne Mænd og Kvinder af det gode Borger-skab — af alle Samfundsklasser baade i By og paa Land og selv af Slægter

med gammel, dansk Borgerret — var der mange, som indbød de tyske Officerer til Middage og viste dem Venskab. De manglede ganske Forstaaelse af, at de, som med Vold var trængt ind over vore Grænser, endog paa Trods af givne Løfter, og nu spillede Herre i Landet, maatte være vore Fjender, af hvilken Nationalitet de saa end var. Det er derfor ganske urigtigt, naar nationalsocialistiske eller andre tyskvenlige Kredse efter den 9. April beskyldte al dansk Uvenlighed mod Tyskerne for at være en Følge af engelskvenlig Indstilling. Der var her kun Tale om at være eller ikke være dansk, og det var Tyskland selv, som havde gjort sig til vor Fjende, som England i 1807. Heldigvis svigtede heller ikke det store Flertal af vort Folk, men forblev „Mor Danmark“ tro. Saa længe Fjenden var i Landet, gjaldt det i Følge Kongens Ord kun om paa værdig Maade at holde sammen om alt, som var vort.

Vore Nationalsocialister, DNSAP, hvis hele Organisation og Lære var en tro Kopi af den tyske, følte sig fra den 9. April som Situationens Herrer og blev lige saa stortalende som deres tyske Partifæller. Samtidig med at de foregav den dybeste Forargelse over, at vi ikke havde forsvaret os til sidste Mand, som det sømmede sig en gammel Vikingenation, og bekransede de Faldnes Minde i de mest rørende danske Ord, gik de jublende de tyske Tropper i Møde og virkede Haand i Haand med de tyske Nationalsocialister i Sønderjylland, skønt disse aabenlyst havde optraadt som Invasionsstyrkens Vejvisere og Hjælpere og fornyede deres Krav om Grænserevision. Ligeledes stod de paa hjertelig Fod med de norske Quislinger, paa hvis Ønskeseddel dog stod Anneksionen af Grønland. Ikke blot politisk, men ogsaa nationalt skilte de sig skarpt ud fra Nationen. Forfatteren Karl Nielsen skrev i „Berlingske Tidende“²⁰: „Disse sidste (Nationalsocialisterne) har ikke formaaget at slaa een dansk Tone an, har ikke kunnet overbevise os hverken om Evner eller aandeligt Kald; derimod er de fremtraadt som en Kopi af det fremmede, og dermed er de ufrivilligt blevet Billedet paa en stor Ulykke, der kunde ramme hele det danske Folk“.

Medens den danske Presse var ufri, kunde deres Blad, „Fædrelandet“, utilsløret føre det voldsomste Sprog mod Samlingsregeringen og anderledes tænkende Danske. Efter Krigen viste det sig ogsaa, at det tyske Propagandaministerium ejede Aktiemajoriteten i Bladet. Det hyldede Tyskland og dets Sejrsmaal, gengav begejstret de tyske Sejrsmeldinger paa en Maade, som i denne Situation maatte forekomme asocialt og udansk. For Eks. skrev den tidligere Folketingsmand, Grev Bent Holstein, som ved Afslutningen af den forrige Verdenskrig havde udtalt sig stik modsat, den 26. April en lang Artikel, hvis Hovedpunkter var: „Fremgang for Tyskland er Fred for Danmark, Modgang for Tyskland er Fare og Utryghed for Danmark. Paa godt og ondt er vi i det store Verdensopgør blevet solidarisk med Tyskland“²¹.

Det var paa dette Tidspunkt, at Rusland i Venskab med Tyskland besatte

de baltiske Lande, og at Frankrig var ved at bukke under for de tyske Hæres sejrige Fremtrængen.

Paa Møder om i Landet gik Frits Clausen-Folkene stærkt agressivt frem mod de gamle Partier og slog sig for Brystet som de bedste og sandeste Danskere. I deres Tidsskrifter, navnlig det antisemitiske „Kamptegnet“, truede de Jøderne med Baal og Brand, dog heldigvis paa en Maade, som virkede frastødende paa alle dem, som var af dansk Aand og Kultur²². Samtidig slog de Flok og Følge med de tyske Besættelsestropper, assisterede de herværende tyske Partirepræsentanter og Gestapofolk, virkede kommercielt og politisk for tyske Interesser og gennemtrumfede egne Krav, ofte af personlig Art, ved tysk Assistance, selv om det gik mod dansk Lov og Praksis. De kunde fare i Harnisk over ethvert bittert Udfald mod Tyskerne, og der er ikke faa Eksempler paa, at de allerede nu angav danske Medborgere til den tyske Gestapo for Ytringer, som de mente fornærmende mod Tyskland eller Rigskansler Hitler og hans Mænd. Til Gengæld modtog de den tyske Legations Støtte og Begunstigelser. For Eks. kørte Frits Clausen og hans Hjælpere ugenert om i Landet i store, elegante Automobile med tysk Benzin, medens alle andre Danske maatte lade deres Vogne blive i Garagerne. Ligeledes optoges flere af Lederne i den tyske SS og erhvervede sig derved eksterritorialretslig Beskyttelse, saaledes at de ikke kunde tiltales for dansk Domstol! Forbindelsen var intim.

Deres truende Ord og Miner vakte Uro, og i Maj fandt Regeringen det rigtigst at sikre sig alle private Skydevaaben. Borgerne maatte aflevere, hvad de havde af den Slags — Jagtbøsser undtagne. Midt i Juni gik der Rygter om et forestaaende nazistisk Kup, og Militær og Politi holdtes i Beredskab. Imidlertid dementerede Folketingsmand Frits Clausen den 19. Juni disse Rygter baade i Folketinget og gennem Ritzaus Bureau, idet han udtalte, at den nuværende Regerings Evneløshed og politiske Forblindelse gjorde det ganske overflødigt at tænke paa med Vold at tilrane sig Magten. *Den vilde ganske af sig selv tilfalde DNSAP paa lovlig Vis.*

Sommeren igennem fortsattes Uroen. Danske Nazister rejste til Tyskland for at blive uddannet til SA-Førere, og paa Trods af Forbudet af 12. April 1940 mod offentlige Møder, Optog og Demonstrationer afholdt de sidst i Juni et stort Møde i Roskilde. Da Politiet vilde skride ind, fandt de Adgangene spærret af 50–60 tyske Soldater med dragne Bajonetter. Først ved tyske Officerers Indskriden blev denne Beskyttelsesgarde jaget bort. Den 2. Juli afholdt National-socialisterne Cykledemonstrationer i København og den 17. November en absolut udansk præget Mindehøjtidelighed i Forum for de den 9. April faldne danske Soldater. Herfra begav en Del af dem — med Politidirektør Stamms Tilladelse og under stærk Politibeskyttelse — sig i Procession til Mindesmærket „Den lille Hornblæser“ paa Vestre Boulevard, hvor de nedlagde en Krans, medens Tusinder

af omkringstaaende Tilskuere indtog en truende Holdning. Endelig foretog Nationalsocialisterne den 8. December en Agitationsmarch gennem Haderslev i Uniformer — atter mod alle Forbud — og bevæbnet med Spader, som de brugte mod Politiet, da dette vilde standse Toget. En Del Nazister blev arresterede, men Tyskerne krævede dem frigivne, hvilket omgaaende blev efterkommet for at „virke afspændende“. Af samme Grund blev samtidig en Del tidligere arresterede og dømte Nazister benaadede.

Ogsaa LS gjorde sig straks efter den 9. April bemærket ved uforandret offensiv Virksomhed. Nationalsocialismen havde forstaaet at slaa paa de rigtige Strengte overfor de misfornøjede Landboere, og nu kom de med Krav om Moratorium, Gældsnedskrivning, Fredlysning af Landbrugsejendomme og Ministeriets Tilbagetræden. Kunde Landbruget ikke naa, hvad det vilde, paa parlamentarisk Maade, sagde Formanden, Gaardejer Knud Bach, gentagne Gange paa Møder, skulde det blive „ad anden Vej“. Allerede i Maj (1940) aflagde han med Hjælperne Besøg i Tyskland for uden om den danske Regering at forhandle med de tyske Agrarmyndigheder om vore Eksport- og Importforhold. Paa et Hovedbestyrelsesmøde den 31. s. M. redegjorde han for sine Resultater og bemærkede, at en Underhaandsaftale med vort store Naboland muligt kunde medføre en Regeringskrise. *Bestyrelsen bemyndigede derfor Knud Bach og Forretningsudvalget til at træde til, saafremt han blev opfordret til at danne en ny Regering!*

Repræsentantskabet indkaldtes sporenstrengs til Møde i Aarhus den 17. Juni. Her udtalte Gaardejer Knud Bach sin dybeste Mistillid til Regeringen og Landbrugsraadet, som havde bortforhandlet „Landbrugets Produktion paa uforsvarlig Maade“. Regeringen var „efter sin Fortid uegnet til at føre de videre Forhandlinger med Tyskland, da den havde bevist, at den ikke var i Stand til at bringe os i det rette Tillidsforhold“ til det tredie Rige. LS erkendte, at det ikke længere var tilstrækkeligt kun at beskæftige sig med faglige Spørgsmaal, idet Bondens Stilling først og fremmest ahang af den nærmeste Tids politiske Udvikling her i Landet. Som landbrugsfaglig Korporation vilde LS i loyalt Samarbejde med Bondepartiet, DNSAP og de opbyggende Kredse i vort Folk medvirke ved Dannelsen af en paa bred Basis hvilende Sammenslutning af alle nationale og sociale Kræfter, der vilde afløse det bestaaende partipolitiske System. Denne Resolution vedtoges og offentliggjordes netop paa det Tidspunkt, hvor Kupyrtterne gik allerstærkest over Landet.

Folketingsmand Frits Clausen skyndte sig Dagen efter paa DNSAP's Vegne at give LS Haandslag som Danmarks eneste landbrugsfaglige Organisation²³, men Bondepartiet fandt det klogest at holde sig udenfor dette Favntag, skønt dets Program dog repræsenterede det, som LS vilde. Det nye Makkerskab blev heller ikke nogen større Sukces for LS, idet mange af dettes mest ansete Med-

lemmer udmeldte sig i Protest mod Opgivelsen af den hidtidige, upolitiske Linie, navnlig i Sønderjylland.

I Oktober var Gaardejer Knud Bach atter i Tyskland sammen med nogle andre LS-Mænd og fortsatte deres private Landbrugsforhandlinger med den tyske Rigsminister Walter Darré. Efter Hjemkomsten meddelte han som et af Resultaterne, at det var lykkedes at opnaa en Forhøjelse af Eksportprisen paa Smør, hvad andre Landmænd dog bestred Rigtigheden af. Skylden var ikke hans, og det tyske Landbrugsministerium tog iøvrigt snart efter Afstand fra ham ved at nægte Forhandlinger med LS. Disse fortsattes derefter paa vanlig Vis med Landbrugsraadet.

„Lunkne“ Mænd og Kvinder fandtes alle Vegne — Folk uden et klart, nationalt Standpunkt, saa længe Krigstilstanden ikke direkte berørte dem personligt. En Del havde altid af ærligt Hjerte været Germanernes Lærlinge, og andre havde før den 9. April i Utilfredshed med de senere Aars Indenrigspolitik og „Fagforeningsvælde“ vendt sig i Sympati mod det tredie Riges System. Dertil er maaske intet at sige i et frit Land, men den 9. April burde have vendt Stemningen. Det skete imidlertid ikke — tværtimod. Især efter de store, tyske Sejre øgedes de germanervenliges Tal betydeligt baade paa Landet og i Byerne, og et Tusindtal samvittighedsløse Lejesvende vejrede økonomiske og andre Fordele. Vi kender deres pjattede Undskyldninger — at Danmark dog geografisk var et naturligt Barn af det store, tyske Fastland. Naturligvis havde de aldrig ønsket de fremmede Soldater her, men det var jo vor egen Skyld, naar det var sket, fordi vi ikke havde gidet holde vort Neutralitetsværn i Orden. Nu, de var her, maatte man virkelig se bort fra Formaliteterne og faa det bedste ud af det skete. Fremfor alt ikke skabe norske Tilstande i vort Land. Vi skulde være „neutrale“! De tyske Soldater var nok Repræsentanter for deres Nation, og baade de og det tyske Politi havde villigt optraadt mod vort Folk, men til syvende og sidst havde de blot handlet efter Ordre, og hvorfor saa ikke alligevel vise dem vort venligste Ansigt? At det stærke Tyskland vandt denne Krig var en Selvfølge, som det var latterligt at ville betvivle. Og efter Freden gjaldt det jo om at være paa den rigtige Side. Var iøvrigt Hitlers Sejr ikke ogsaa det bedste for Danmark — økonomisk og politisk? Som gode Danske maatte vi ønske et stærkt, sundt og velorganiseret Tyskland. Det var vor venligsindede Nabo, som kun ønskede os det bedste, medens England aldrig havde andet end udnyttet os uden at kunne yde vort Land nogen som helst Beskyttelse! Og endelig — de besiddende Klasser havde i mange Aar haft strenge Kaar, udsat for Misundelse og deraf flydende Afgifter, Skatter m. m. Var Tysklands nye System ikke det eneste, som kunde slaa Kommunismen ned og bringe vore forkludrede sociale, økonomiske og indrepolitiske Forhold i Orden? . . . Saaledes havde adskillige af Land og By ogsaa

talt under den svenske Besættelse i 1658–59, da de troede, at Svenskerne skulde blive vore fremtidige Herrer, og i 1807, da Englænderne kom for at beskytte os mod Revolutionsmanden Napoleon! Det er i saadanne Situationer, at Sindelaget skal staa sin Prøve, og heldigvis forstod ogsaa Hovedparten af Nationen Tingenes rette Tilstand og bevarede en værdig og reserveret Holdning.

Ved Rigsdagsvalget i April 1939 var det tyske Mindretal i Nordslesvig gaaet til Valg under Parolen: Heim ins Reich, og der var energisk samlet Underskrifter — ialt ca. 5–6000 — paa en Petition, der krævede Nordslesvigs Tilslutning til Tyskland. Imidlertid blev Valget en stor Skuffelse for Mindretallet, idet det i Stedet for tre Mandater, som det havde pralet med at kunne faa, kun opnaaede eet. I Berlin var man tilmed paa dette Tidspunkt fuldt optaget af alt det krigerske, som forestod, og af Ikke-Angrebspagten med Danmark. Medens vort Mindretal Syd for Grænsen ved Krigsudbruddet maatte træde an i de tyske Rækker, faldt, som nævnt, adskillige indenfor det tyske Mindretal i Nordslesvig skamløst deres „Herbergstat“ i Ryggen. Endnu flere hilste de tyske Tropper Velkommen ved at hejse tysk Flag paa deres Flagstænger. Øjensynlig havde dog de tyske Officerer faaet Instruktion overfor den Slags Taktløsheder, idet de flere Steder skred ind og lod de Paagældende vide, at de som danske Under-saatter ikke havde Ret til at flage tysk. I Sommeren 1940 gik en Deputation med Dyrslæge Møller, Graasten, i Spidsen til Berlin med Krav om „Anschluss“. Samtidig blev alle tyske Hjem opfordret til at sy tyske Hagekorsflag til den store Dag, som skulde komme. Man fik travlt i de Uger. Deputationen kom imidlertid hjem med det Svar, at Spørgsmaalet ikke var aktuelt. Efter hvad der senere blev sagt paa tyske Møder, skulde der være tilføjet en Bemærkning om, at der efter Krigen kunde blive Tale om en Udveksling af Tyskere Nord for Grænsen. Dette sidste virkede forstemmende paa de menige Medlemmer af Mindretallet, og der hørtes i disses Kredse herefter næsten intet mere om Anschluss — navnlig ikke, jo længere Krigen skred frem. Derimod holdt Førerne Parolen i Live og søgte paa Møder i NSDAPN (Nationalsozialistische deutsche Arbeiterpartei Nordschleswig) at bortforklare Rigskansler Hitlers Udtalelse af 3. Oktober s. A. om, at han efter den tysk-czekoslovakiske Grænserevision ikke havde flere territoriale Krav i Europa.

„Nordschleswiger Zeitung“ skrev den 10. Januar 1941, at det allerede var indlysende, at der ved Slutningen af denne Krig overhovedet ikke vilde findes nogen Grænse-Tyskhed og ingen Udlands-Tyskhed i gammel Forstand. Dyrslæge Møller udtalte den 19. Januar s. A.: „Med den 9. April begynder vor folkelige Befrielse, og Marchen ind i Fremtiden vil fortsætte“.

I Maj (1940) rykkede Tyskerne ind i Holland og Belgien. Englænderne maatte

efter haarde Kampe og enorme Tab indskibe sig i Dunkerque, og paa bred Front fortsattes den tyske Fremrykning ind i Frankrig. Den 10. Juni erklærede Italien baade England og Frankrig Krig og lod sine Tropper falde ind i Ryggen paa de vigende franske Arméer. Sidst i Maanedens kapitulerede Frankrig.

UNDER BESÆTTELSENS TRYK

De første Dages kraftigste Reaktion mod Overfaldet satte sig hurtigt, uden at dog Forholdet mellem den tyske Wehrmacht og Befolkningen derfor blev bedre. Der var dog ikke Tale om aabenlys Friktion. Kongens Ord havde sin beroligende Virkning, og Regeringen gik i Spidsen for en besindig, værdig og korrekt Holdning. Naturligvis var der adskillige, især blandt Ungdommen, hvis Ønsker gik i Retning af at holde Tyskerne kraftigst muligt fast ved Løfterne af 9. April. Det fik dog kun Udtryk Mand og Mand imellem samt i den Række af opdukkende, hemmelige Blade, hvoraf flere trods al Forfølgelse udkom nogenlunde regelmæssigt hver Maaned, trykt eller duplikeret i Tusindvis af Eksemplarer, støttet ved hemmelige Tilskud. Bladene var det rent kommunistiske „Land og Folk“, det blandede „Frit Danmark“, de mere konservative „De frie Danske“ og „Danske Tidende“ samt „Danske Studenter Efterretningsvæsen“, senere Telegrambureauet „Information“, og mange flere. Omkring Nytaar 1943 var Antallet af illegale Blade i hele Landet over 25. Dertil kom adskillige illegale Bøger og Beretninger om Begivenhederne. Alt dette trivedes usvækket under hele Krigen, kun henimod Slutningen hemmet stærkt ved Papirmangelen. Blev en Redaktion arresteret, traadte — for de betydeligste Blades Vedkommende — altid en ny til og fortsatte.

Ubetænksomme eller temperamentsfulde Mennesker kunde nu og da lade sig rive med af en opbrusende Stemning til skarpe Udfald mod Besættelsesmagten eller Nazisterne, og Gang paa Gang fandt Regeringen Anledning til at indprente Forsigtighed i Tale og Skrift. Den 12. April udstedtes Politiforbud mod den grundlovshjemlede Forsamlingsfrihed samt mod Demonstrationer og Optog.

Det var dog ikke det tyske Militær, som irriterede mest. Prins Axel var den 7. April i Berlin i Anledning af nogle Handels- og Skibsfartsforretninger og skulde rejse hjem den 8. Imidlertid fik Prinsen en Indbydelse fra Rigsmarskal Göring til et Møde om Formiddagen den 9. April, og her fik han Besked om, at Danmark var blevet besat. Rigsmarskallen tilføjede, at man havde sendt udvalgte Regimenter herop, fordi man ønskede et godt Forhold til os. Da Forbindelsen med Danmark var afbrudt, fløj Prinsen til København i Rigsmarskalens egen Flyvemaskine med et stort Brev fra Hitler til Kong Christian.

Som før nævnt, lovede ogsaa General Kaupisch i sin Proklamation absolut Disciplin i sine egne Rækker, og Løftet blev i Hovedsagen ogsaa holdt paa mønstergyldig Maade. De tyske Tropper opførte sig som Regel høfligt og korrekt. De var øjensynlig instruerede om, at de var kommet til en venligsindet Nation, og i Begyndelsen fandtes de i Besiddelse af en trykt, tysk Vejledning med Hensyn til den danske Folkekarakter. Denne omtaler vor stærke Nationalfølelse, vor Selvbevidsthed, vor Frihedskærlighed, vor Ulyst til Militærtjeneste og Lyst til materiel Velvære. Derfor skulde Soldaterne undgaa Indgrib i den private Ejendomsret, unødigt Skarphed og for megen Kommanderen. Men vi var bondelumske og snu!

Tyskerne kendte vort milde Folkesind, men ogsaa at vi godt kunde blive trodsige, og norske Tilstande ønskede de ikke i Danmark. Udadtill gjaldt det jo for dem at vise, hvordan et Land blev behandlet, som ikke havde vovet at sætte sig til Modværge — „Rovmorderens lille Kanariefugl“, som Danmark blev kaldt i den engelske Radio. Men bag om Offentligheden listede de deres Krav igennem og rekvirerede uden Hensyn, hvad de skulde bruge, i Begyndelsen ogsaa hvad vi havde liggende af Importvarer paa Frilagrene. Og efterhaanden, uden at andre end de indviede Embedsmænd anede det, gled Landets Administration, Udenrigstjeneste, Lovgivning og Retshaandhævelse ind under deres Kontrol. Det lykkedes vel indenfor Administrationen at afværge mangt og meget eller at sabotere det hen — vist mere end de fleste aner — men de tyske Krav var oftest ikke til at komme udenom.

Det var navnlig de i stigende Grad tilstrømmende Nazifolk, som følte sig kaldede til at blande sig i alt og til at regere og reformere, vistnok under Pres Syd fra. Hadet rettedes mod Adolf Hitler, der ligesom Napoleon for Hundrede Aar siden blev Uhyret i Johannes Aabenbaring. Fra Løftet om fuld Souverænitæt i April 1940 og „Overenskomsten“ om Ikke-Indblanding i vort indre Styre gled vort Land successivt ind i et utaaeligt Vasalforhold, hvor vort retslige og politiske Liv lagdes i tysk Spændetrøje. Det danske Folk umyndiggjordes, men saa lumskeligt, at det varede en Tid, før det rigtig gik op for Offentligheden i hvor høj Grad. Regering, Rigsdag og Domstole fungerede jo tilsyneladende i fuld Frihed!

Straks den første Dag førtes enkelte Danske, der havde Ord for at være særlig fransk- eller engelskvenlige, til Forhør paa tysk Omraade. To kendte Presse-mænd, Redaktørerne Franz v. Jessen og Nic. Blædel, sattes fra deres Virksomhed. Tysk Gestapo under Dækning af tysk Militær mødte op paa Socialdemokratisk Forbunds Kontorer paa Frederiksberg for at foretage en Undersøgelse, idet Forbundets Sekretær, Folketingsmand Hedtoft Hansen var mistænkt for at have understøttet den socialdemokratiske, modrevolutionære Bevægelse i Tyskland. Det var her, at Medlemmerne af DNSAP i November

1938 havde foretaget et Indbrud for at finde Beviser for denne Virksomhed til Tyskerne. De Foreninger, som støttede de tyske Emigranter heroppe, blev standsede og deres Formuer deponeret i Ministeriet. En Del tyske, mistænkelige Emigranter, mest Kommuniste, interneredes i Horserød Lejren.

Det var forstaaeligt, at der indførtes Censur over al Post-, Telegram- og Telefonforbindelse til Udlandet, ogsaa at der af Hensyn til den udenlandske Efterretningstjeneste maatte lægges visse Baand paa den indenlandske Meddelelsesfrihed, hvad angik militære Forhold, herunder ikke blot de rent militære Foreteelser her i Landet, men ogsaa Vejr-, Vind- og Isforhold, Eksportdata, Industriens Beskæftigelse, de engelske Bombeskader m. m. Maaske kunde der ogsaa være Rimelighed i, at Værnemagten tog Forholdsregler mod, at dens Soldater ikke udsattes for „skadelig“ Paavirkning gennem Radio, Dagspresse og Folkesnak. Hensigten var dog ogsaa at paavirke den danske Offentlighed.

Allerede før Nationalsocialismens Sejr havde Interessen for de nordiske Lande været levende i Tyskland. Man talte tit og gerne om det aartusindgamle Fællesskab og vor lyse, nordiske Race, der var ligesaa arisk som Tyskerfolket selv. I sit mest aktive Udtryk gav denne Fællesskabsfølelse sig til Kende ved Oprettelsen af „Nordische Gesellschaft“. Oprindeligt blot tænkt som en Slags Turistforening med Hovedsæde i Lybæk, hvorfra man gennem Kontorer hele Landet over og ved store dansk-tyske Stævner søgte at fremme Kendskabet til Norden, blev det nu under Mænd som Dr. Alfred Rosenberg, Himmler og Rigslandbrugsminister Walter Darré til en Institution med det Formaal at bane Vej for et baade politisk og kulturelt Samarbejde. I København købtes den store Mønstedske Villa i Kristianiagade, hvorfra der udsendtes Tidsskrifter og Pjecer paa Dansk og Tysk — betalt af Danmark selv — navnlig „Pressedienst Nord“ og Maanedsskriftet „Der Norden“. Det var os, som havde glemt den gamle, nordiske Aand, men nu skulde Fællesskabet styrkes og de „trætte, skandinaviske Folk“ langsomt og blidt genfødes gennem den tyske Revolution af 1933 og det nationalsocialistiske Livssyn.

Derfor skærpedes ogsaa Censuren over Presse og Litteratur langt udover de militære Krav. Straks den 9. April om Eftermiddagen kaldtes Pressen til et Møde i København. Her udtalte en Repræsentant for den tyske Kommandant, at Byen var undgaaet en frygtelig Skæbne, fordi Regeringen var gaaet ind paa de tyske Krav. Nu maatte Pressen være med til at „frelse“ det danske Folk. Den skulde faa „frie Hænder“ bortset fra o. s. v., idet Bladene skulde redigeres i Pagt med den nye Tid, som nu var indtraadt. Redaktører og Forlæggere maatte følgelig „frivilligt“ indgaa paa visse Aftaler med Udenrigsministeriets Pressebureau, der atter var under Kontrol af den ved den tyske Legation værende meget nazistiske Presseattaché Gustav Meisner. Denne var en Søn af en tysk Marineunderofficer, der var gaaet ned med sit Skib i Skagerakslaget i forrige Verdenskrig,

men hans Moder, født Meta Paulsen, var Datter af en Kommuneformand og Boelsmand i Hostrupskov ved Liselund paa Sydsiden af Aabenraafjord. Tæt herved havde H. P. Hanssen sit Sommerhus, og hans Sønner blev Meisners Legekammerater. Mosteren købte efter Krigen Strandhotellet i Kollund, og her boede Gustav Meisner, til han kom i Lære som Journalist ved „Flensburger Nachrichten“. Nede i Tyskland blev han Medlem af det nationalsocialistiske Parti og skaffede sig gode Forbindelser indenfor SS og især med Rigsudenrigsminister Ribbentrops udenrigspolitiske Kontorer.

Kun de tyske Krigsmeddelelser var af Sandhed, og iøvrigt, hvorfor frastøde det bløde, danske Gemyt ved Fortællinger om Likvidering af Millioner Jøder og Polakker, om Sult, Terror, Standretter og Skydning af Gidsler i Norge? Oplysning herom kunde jo ødelægge vor gode Mening om det tyske Folks høje Kultur! Selv det meste af, hvad der foregik i vort eget Land, blev fortiet, og det tillodes kun lokale Blade at fortælle om de Skader, som engelske Flyvere eller danske Sabotører forvoldte. Endnu var Terror'en vel langt fra, hvad den senere blev, men der arresteredes dog Hundreder af danske Mænd og Kvinder baade af det tyske og det danske Politi for Forseelser mod Besættelsesmagten eller mod det danske og tyske Naziparti, men kun yderst sjældent tilflød der Offentligheden nogen Meddelelse herom. Kendte Personer forsvandt for en Tid i en dansk eller tysk Arrest, uden at endog de Nærmeste fik at vide hvorfor. Følgen af al denne Fortielse blev et Rygtesmederi, der ofte var langt værre i Tyskernes Disfavør, end det behøvede at være.

Udenrigsministeriets Pressebureau havde travle og vanskelige Dage, og det voksede snart til et af vore største Regeringsdepartementer. Det følte dog, som om det var forsigtigere, end det behøvede at være. Af ældre Litteratur blev saaledes baade Jomfru Fannys kendte Spaadomme og Redaktør Nic. Blødels udenrigspolitiske Aarbøger fra før Krigen forbudt. Det samme kom senere til at gælde Pastor Kaj Munks Skuespil „Niels Ebbesen“ og Dr. la Cours Pjece „Om at sige ja — eller nej“. Dr. la Cour maatte udtræde af Hovedbestyrelsen af Grænseværnet og ophøre med dettes Tidsskrift „Grænsevagten“. Morten Kamp-høveners Bog om Kongen og Sønderjylland maatte ikke omtales i Pressen. Al svensk Litteratur blev nøje undersøgt og det „skadelige“ forbudt Indførsel. I 1942 forbødes det Bladene at omtale engelsk og amerikansk Litteratur, hvad enten det udkom paa Originalsproget eller i Oversættelse.

Gennem Pressebureauet fik Dagbladene nøje at vide, hvad de ikke maatte fortælle eller hvad de skulde skrive, i sidstnævnte Tilfælde ofte efter given Tekst. Intet af Betydning slap ucensureret igennem, og alt, som kunde saare en Tysker eller som kunde tjene til at øge Spændingen her i Danmark, blev strøget, for Eks. al Omtale af Genforeningen 1920 (Genforeningsdagen) og al Kritik af DNSAP eller dets Gerninger. Selv Prædikener paa Bladenes Kirkesider om Søndagen

blev censureret — om der ikke i Fortolkningerne af Dagens Evangelium skulde have indsneget sig en eller anden uhumsk Hentydning til Hitler- eller Quisling-regimentet!

Enkelte Blade fandt det i Begyndelsen klogest at give efter og at blive nogenlunde saa tyskindsat, som man ønskede det. Tonen ansloges for Eks. allerede den 28. April (1940) i „Politiken“, da dette under den senere Udenrigsminister Scavenius's Direktion anmeldte den netop udkomne Hvidbog saaledes: „Vi behøver ikke her i Landet den tyske Hvidbog til at fortælle os, at det var Vestmagternes Holdning og Handlinger, som satte Begivenhederne i Skred i Norden. Det lykkedes først og fremmest ved Hjælp af den Tilbageholdenhed, Finland viste, at hindre, at den finsk-russiske Konflikt bredte sig ud over de nordiske Lande. Men der var skabt en urolig Atmosfære. I denne Krig, som søgte sin Valplads, havde man fra Vestmagternes Side i visse Kredse sat sig fast i den Opfattelse, at de skandinaviske Lande egnede sig som Operationsbasis imod Tyskland. I Pressen og i Taler gjorde man fra disse Kredse den Betragtning gældende, at der var ingen Grund til, at de neutrale Lande ikke skulde tvinges til at tage Standpunkt for eller imod. — Der er meget, som tyder paa, at Churchill delte disse Betragtninger. De er i hvert Fald ikke uforenelige med de Taler, han har holdt om de neutrale Lande. Det var ogsaa ham, der som Marineminister havde Ansvaret for de to alvorlige Krænkelser af Norges Neutralitet, Altmark-Affæren og Udlægningen af Miner i de norske Farvande, som førte til den Katastrofe, der overgik Danmark og Norge. — Det har næppe været Churchills eller iøvrigt den engelske Regerings Ønske, at Begivenhederne skulde faa den Gang, de fik. Man havde ikke i London regnet med den Hurtighed og Dristighed, hvormed Tyskland handlede. Et Stykke Politik slog fejl, men Fejlen gik i første Omgang ud over to neutrale Lande. Hvis den italienske Presse har Ret i sin Bedømmelse af de engelske Modoperationer i Norge, og den engelske Landgang viser sig at være Gallipoli-Æventyret om igen, vil England for anden Gang i en stor Krig høste den Lære, at Winston Churchill er en farlig Mand“.

Forsøgte Bladene at give deres Læsekredse en rigtig og retfærdig Orientering, udsatte de sig for Bøder og endnu skarpere Kontrol. Redaktørerne ved „Kristeligt Dagblad“, „Nationaltidende“, „Social-Demokraten“ og nogle Provinsblade blev afskedigede, og Redaktøren af „Politiken“ fik en Medredaktør. Morsomme var vore Aviser ikke i disse Aar — ensrettede indadtil som Følge af den nationale Samling og udadtil af Fjenden i Landet.

Den 23. April 1941 holdt Hr. Meisner paa Hotel d'Angleterre et Pressemøde, hvor han udtalte sin Utilfredshed med den Maade, hvorpaa de danske Blade behandlede Krigens Begivenheder, den Lunkenhed, der var vist i Kauffmann-Affæren (se senere) o. s. v. Hans Vilje til godt Samarbejde havde altid faaet de klareste Udtryk, men Bladenes Svar havde blot været behændig og

virkningsfuld Sabotage af det dansk-tyske Forhold. Hvis de troede, at han vilde lade sig det byde, tog de fejl. Fandt der ikke en Nyorientering Sted saavel i Hovedstaden som i Provinsen, vilde der fra tysk Side blive truffet Forholdsregler, som var egnede til at gennemføre denne Omstilling.

Chefredaktøren for Dagbladet „Børsen“, Landstingsmand Stein, tog bestemt og klogt til Gemæle og tilbageviste Presseattachéens Angreb. Han sagde, at Hr. Meisner vel kendte Danmark godt fra sine Barneaar, men han var alligevel ikke fortrolig med dansk Mentalitet, heller ikke med den danske Form for Humor, der afspejlede sig i den danske Presse. Naar han bedømte denne, maatte han ikke blot tage Hensyn til, hvad der blev skrevet, men ogsaa til hvad der blev tiet med. For Eks. var der i April blevet afholdt en Generalforsamling i det herværende tyske Handelskammer. Paa denne var der forelagt en Beretning, hvori der nævnedes, at der paa Nationalbankens Balance fandtes et Tilgodehavende paa $\frac{1}{2}$ Milliard i Tyskland. Det var rigtigt. Men saa var der tilføjet, at Nationalbanken under Posten „Diverse Debitorer“ havde et Tilgodehavende paa omtrent $\frac{1}{4}$ Milliard i Storbritannien. Dette var urigtigt, men intet Blad havde gjort det til Genstand for Kritik.

Ude i Europa gik Tysklands Hære under Folkets Jubel fra Sejr til Sejr over sine store og smaa Nabolande. Størst Forbavselse vakte det, da den franske Nation i Juni blev slaet fuldstændig til Jorden efter kun forholdsvis ringe Modstand — ødelagt, som det var, af sine forskellige Folkefrontsregeringer. Et demoraliseret Demokrati var segnet under det haandfaste Diktators jernhaarde Knock-out. Nazismen jublede, og for os andre gav det noget at tænke paa og tale om. Den tyske Redaktør, Dr. Karl Megerle, holdt den 13. Oktober 1941 i Dansk-Tysk Forening et Foredrag om Pressens Ansvar. Han kritiserede heri det liberale Systems Pressefrihed og hævdede, at Pressen skulde tjene Nationen. Indtog Regeringen en korrekt neutral Holdning, maatte Pressen ogsaa gøre det. Tyskland indbød iøvrigt alle historisk værdifulde Folk til Samarbejde i Frihed og Uafhængighed, og der blev kun forlangt, at de sagde ja til at være loyale og paa-lidelige Deltagere i det nye Europa.

Naturligvis underkastedes ogsaa Statsradiofonien Censur. Der maatte for Eks. ikke holdes Foredrag om jødiske Forfattere og Digtere, saaledes ikke om Georg Brandes paa hans Hundredaarsdag, og Radioavisen skulde forsigtigt holde sig paa Linie med Dagspressen. Befolkningen gav derfor dens udenrigspolitiske Nyhedsstof en god Dag og aflyttede i Stedet for svensk eller engelsk Radio. Tyskerne havde straks efter den 9. April forlangt Forbud mod Aflytning af al udenlandsk Radio — som de havde gennemført hos dem selv, i Norge og i de andre besatte Lande — men det lykkedes vor Regering at overtønde dem om, at det var uigennemførligt og kun tjenligt til at skabe et yderligere spændt Forhold.

Tyskerne indskrænkede sig derfor til at opstille Mængder af Støjsendere, som især for Hovedstadens Vedkommende umuliggjorde eller vanskeliggjorde Aflytning af navnlig den engelske Radio.

Hvem der havde Raad til det, abonnerede paa eller købte svenske Blade, men saa blev ogsaa de censurerede ved Ankomsten hertil. Fandtes der noget ubehageligt i et Nummer, blev det konfiskeret eller Bladet forbødes helt, saaledes som det skete med flere af de største Dagblade, deriblandt „Socialdemokraten“, „Gøteborgs Handels- og Sjøfartstidning“ og „Dagens Nyheter“. Vore Biografteatre fik Ordre til hver anden Gang at spille tyske Film, men Følgen var blot, at Publikum i stor Udstrækning holdt sig borte fra disse Forestillinger.

I Sporvogne, i Restauranter o. s. v. kunde man risikere tyske Spioner, som passede paa, hvad der blev talt om. Det var svært at vise sine Følelsers Mod. Et eneste letsindigt Ord var nok til at skaffe Vedkommende nogle Dages Hæfte. De danske Dommere havde ingen let Opgave, thi over dem hang Truslen om, at Tyskerne selv vilde overtage Retsforfølgningen, hvis ikke Dommen var tilfredsstillende. Paa en københavnsk Systue blev 9 Syersker straffet med Hæfte og Bøder for under Arbejdet at have udtalt sig dristigt mod det tyske Styre. Det viste sig, at en af deres Kammerater gik med en tysk Soldat og til ham havde hun betroet, hvad der var sagt. En Redaktør blev idømt Hæfte for at have sagt noget utilladeligt i en privat Forening for lukkede Døre, en anden endog for hvad han havde udtalt i et privat Hjem. Begge Steder havde der været Spioner til Stede. Dette er kun et Par Eksempler af mange Hundreder af Tilfælde. Rene Bagateller var nok. Dr. phil. la Cour og Direktør Arne Sørensen blev straffet med Hæfte for Udgivelse af førstnævntes Bog: „Ord til os i Dag“, udkommet paa sidstnævntes Forlag. Forbrydelsen var, at Dr. la Cour havde skrevet om den tyske Filosof Fichtes religiøst og folkeligt betonedede nationale Synspunkter, saaledes som Filosofen havde fremsat dem i sin Bog: Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters, nemlig paa det Tidspunkt da Tyskland var besat af Napoleons Soldater. Fichte maner her det tyske Folk til at føre en værdig Kamp paa den indre Front og bryder Staven over Samtidens nykontinentale Planer.

Ingen kunde rejse til Udlandet — end ikke til Sverige — uden tysk Tilladelse, og denne blev kun givet i særlige Tilfælde. Der skulde nøje gøres Rede for, hvorhen man skulde, hvilket Ærinde man havde, hvor man vilde bo o. s. v. Da Redaktør Steen Gudme i Juni 1941 benyttede en Rejsetilladelse til Sverige til herfra at tage med Ruteflyveren til England, vakte det Tyskernes Harm i den Grad, at Kontrollen yderligere skærpedes.

Man følte sig spærret inde i en uvant, snærende Tilværelse med Indgreb i Ytringsfrihed, Læsefrihed, Rejsefrihed, Trykkefrihed o. s. v. — under et uforstaaende tysk Formynderskab med utaaelige og smaalige Overgreb mod vore lovmæssige Rettigheder. Angiveriet florerede, og med Sorg hørte man om noget

saa lavt, som at Danske for Betaling angav deres Landsmænd til det tyske Gestapo. Irritationen sled paa Nerverne, og jo længere Krigen trak ud og jo stærkere Truslerne rettedes mod vor Selvstændighed, jo mere deprimeret blev Stemningen. Som Regel tav vi stille og bar Tilskikkelserne taalmodigt. Kongens Opraab den 9. April var Rettesnoren for os. Ud fra det søgte alle ansvarsbevidste Danske at finde den værdige, selvbeherskede Form i Forbindelse med den tavse, iskolde Protest, som Tyskere erklærede var meget værre end den direkte Modstand, som øvedes i andre besatte Lande. Trange Tider langsomt skrider. Vi blev øvet i Taalmod og Tavshed — Kongen ogsaa, som den ene af Danmarks Skjalde i disse Aar, Hans Hartvig Seedorff Pedersen, skrev.

Det stadige Syn af graagrønne, tyske Politimænd og Soldater paa Gaderne og de offentlige Pladser virkede forstemmende, men ligegyldigt gled vort Blik forbi dem. De fleste undgik de Restauranter, hvor de tyske Officerer holdt til og da især dem, udenfor hvis Indgang der stod tyske Skildvagter eller over hvis Tag det tyske Krigsflag vejede som en Mindelse om, at vi var ufri.

Til Frihed er vi vant,
 en Mand kan bære Lænker,
 det han i Tavshed tænker
 bli'r ikke mindre sandt.

(Norsk Digter *A. Øverland*)

Lad os endelig glide let hen over det triste Kapitel om skamløse, unge Piger, som i Hobetal tilbød sig til de tyske Soldater. Saadan har det vel altid sket og saaledes har det sikkert ogsaa været i andre Lande, men vi saa denne Gang Hoben forøget med Kvinder af alle Klasser og ofte i en ganske ung Alder. Den gode Del af Nationen følte Uværdigheden dybt og havde ikke haarde Ord nok mod disse Tøjter, hvis tøjlesløse Liv efterhaanden blev en Svøbe for Samfundet ved den uhyggeligt stigende Udbredelse af Kønssygdomme i Besættelsesaarene. Indskriden fra Myndighederne var vanskelig, da Tøjterne stod under tysk Beskyttelse!

SAMLINGSREGERING

Allerede den 31. Maj (1940) traadte den tyske Overgeneral tilbage efter eget Ønske. Forholdene her i Danmark var ham for rolige! I en Tale til Repræsentanter for Pressen priste han Kongens Beslutning den 9. April og den Maade, hvorpaa det danske Folk havde taget Besættelsen. At Forholdene i Landet ikke længere var saa nemme og bekvemme som i Fredstid, fortsatte han, var uund-

gaaelige Følger af de store Magters Opgør. „Jeg har fra Kongen og andre hørt, at mine Folk opfører sig korrekt, saadan som jeg ønsker, at tyske Soldater skal opføre sig, og det vil de blive ved med“. . . . „Vi Tyskere forlanger ikke Sympati, men vi vil gerne have, at De skal forstaa vort Standpunkt. Om England efter Krigen atter kan blive en god Aftager . . . det bliver Deres og Englands Anliggende. Men den geopolitiske Situation henviser utvivlsomt Danmark til Naboen mod Syd“¹.

Generalens Afløser blev den hidtidige Vicekommandant i Hamborg, General-løjtnant Lüdke. I en Tale til Pressen sagde han, at ogsaa han vilde udbygge det gode Forhold mellem de tyske Tropper og den danske Befolkning. Fra Værnemagtens Side vilde alt blive sat ind paa at aflaste Trykket mest muligt, og han ventede, at disse Bestræbelser vilde blive forstaaet. Han kendte vel de Sorger og Bekymringer, der trykkede den danske Befolkning, og han erkendte, at de ikke var lette at bære, men han troede, at ogsaa i Danmark vilde en lykkeligere Fremtid oprinde².

Det viste sig hurtigt, at den 18-Mands Regering, som var dannet den 9. April, saa langt fra formaaede at tilfredsstille Befolkningen. Stadig sad de to gamle Partier ved Magten som enebestemmende, og de 6 Kontrolministre betragtedes kun formelt som Partiernes Repræsentanter. Regeringen kunde saaledes ikke anses som et Udtryk for Samling i Folket, og det nødvendige, intime Samarbejde mellem alle Partier var ikke blevet virkeliggjort.

Overalt ulmede der Utilfredshed med Ministeriet, ogsaa inden for de gamle Partier. Man ventede paa nye Signaler.

Den 2. Juli afholdt Formændene for de store, politiske Partier et Møde, og den følgende Dag udsendte de en Fælleserklæring om, at de, som ønskede den bestaaende Forfatning bevaret som Grundlag for det politiske Liv, havde besluttet et nationalt Samarbejde. Alt det, som tidligere var blevet kritiseret, maatte nu forsvinde. Alle Parti-Uoverensstemmelser skulde lægges til Side og Rigsdagsarbejdet fortnes. Maalet var sunde, økonomiske Forhold, hvor Arbejdsløsheden skulde bekæmpes ved Anvisning af Arbejde. Endelig vilde man prøve at sikre det bedst mulige Samarbejde med de Nationer, med hvilke Forbindelse var mulig. Et politisk Samarbejdsudvalg bestaaende af 2 Medlemmer af hvert Parti blev nedsat, og Bladene skrev, at bag alt dette stod 95 % af Vælgerne. „Social-Demokraten“ i København bebudede en snarlig Rekonstruktion af Ministeriet med Optagelse af Mænd af Venstre og det konservative Folkeparti.

Forgæves søgte Gaardejer Knud Bach og Folketingsmand Frits Clausen at forplumre disse politiske Samlingsbestræbelser, den første ved at udsende et Opraab til Samling om LS's nationalsocialistisk prægede Program og den anden ved i Rigsdagen at stille en Forespørgsel til Justitsministeren om Folketingsmand

Hedtoft-Hansens — af nogle Smaablade — paastaaede Støtte til den kontra-revolutionære Bevægelse i Tyskland. Øjensynlig kun fremsat for at tækkes Besættelsesmagten vakte Forespørgselen Uvilje i Befolkningen, og den afvistes den 5. Juli af Folketingets Formand med den Motivering, at det var hans Pligt at sørge for god Orden i Tinget! Det var netop paa dette Tidspunkt, hvor de alvorlige nationalsocialistiske Optøjer fandt Sted.

Samme Dag — den 5. Juli — meddelte „Social-Demokraten“, at de politiske Forhandlinger var afsluttet, og at der var opnaaet Enighed om et Ministerium paa 12 Medlemmer. Meddelelsen var imidlertid forhaslet, idet Kong Christian mente det urigtigt at beholde Dr. P. Munch som Udenrigsminister.

Majestæten handlede her i fuld Overensstemmelse med Øjeblikkets Stemning i Befolkningen, som først forlangte Udenrigsministeren rensat for al Skyld med Hensyn til den 9. April. I store Kredse vilde man endog betragte det som en Udfordring, om vort Udenrigsstyre fortsat var blevet ham betroet. Selv om han ansaas for en smidig Diplomat og en dansksindet Mand, saa havde hans stivnede, negative Syn paa vort Forsvar og dets Betydning indad- og udadtil nu gjort Ulykker nok.

I hans Sted valgte Kongen et Par Dage efter den fra forrige Verdenskrig kendte, radikale Udenrigsminister Erik Scavenius. Dette Valg blev ikke mødt med Tillid indenfor de nationale Kredse af Befolkningen paa Grund af hans fra forrige Krig kendte ensidige tyske Sympatier, men han var en for Tyskland „agreabel“ Mand og maaske endda den eneste egnede i Landet. Hans Udnævnelse maa derfor ses som et Modtræk mod de stadige nationalsocialistiske Trusler om ved tysk Hjælp at omstøde vort parlamentariske Styre.

Skuffelse vakte det ogsaa, at Statsministeren ikke veg sin Taburet, skønt han ansaas for lige saa kompromitteret i Landets Ulykke som Udenrigsministeren. Socialdemokratiet havde dog som det største Parti parlamentarisk Ret til at besætte Premierministerposten. Landstingsmand, Redaktør Stein udtalte i Landstinget den 5. Juli: „Den kommende Regering fyldestgør ikke de Forventninger, man havde stillet og næret, navnlig ikke paa Baggrund af Fællesudtalelsen fra de fem politiske Partier. Det ser ud, som man i Ministeriet har savnet Forstaaelse af Resignationens vanskelige Kunst. Jeg beklager det, og jeg finder, at det er nødvendigt, at dette siges her“⁴³.

Af nye Ministre valgtes to uden for aktiv Politik, nemlig til Justitsminister Dommer Harald Petersen og til Minister for offentlige Arbejder Ingeniør Gunnar Larsen fra F. L. Smith & Co. De andre var — af Konservative: Folketingsmand Christmas Møller som Handelsminister og Folketingsmand Fibiger som Kirkeminister, af Venstre⁴: Folketingsmand Knud Kristensen som Indenrigsminister og Folketingsmand S. Brorsen som Forsvarsminister. De øvrige af det gamle Ministerium fortsatte. Den 8. publiceredes Meddelelsen i Rigsdagen.

Udenrigsminister Scavenius gjorde samtidig Rede for Hovedlinien i den Politik, han vilde følge, idet han udtalte: „Det har været den lille Stats Opgave at føre en Politik, der holdt Landet udenfor de store Staters Kamp. Opgaven maatte nærmere forstaas saaledes, at *Danmark under ingen Omstændigheder maatte komme i Krig med sin store Nabo mod Syd. Denne Politik har fundet Tysklands Forstaaelse og Støtte saavel under Verdenskrigen som under den nuværende Krig* — med den Forskel, der følger af de forandrede Muligheder for Krigsførelsen. Med denne Forskel taget i Betragtning kan man sammenstille Begivenhederne i August 1914 og i April i Aar. Og i begge Tilfælde var det *den tyske Politiks Maal at holde Danmark udenfor Krigsbegivenhederne*, idet Landet ved sin Beliggenhed dækker Østersø-Fronten i Forhold til England. Som Følge af de ændrede Vilkaar for Krigsførelsen *maatte Opgaven denne Gang væsentlig tilfalde de tyske Land- og Luftstridskræfter, medens den under Verdenskrigen alene løstes af den tyske Flaade*. Det maa bemærkes, at denne Omstændighed — de tyske Stridskræfters Tilstedeværelse i Landet selv, hvor friktionsløst den end lykkeligvis forløber — ganske naturligt har gjort Forstaaelsen sværere for det danske Folk. Under Verdenskrigen udelukkede den tyske Flaades Eksistens, at England kunde forsøge at forcere Adgangene til Østersøen og at skaffe Tyskland en 3. Kampfront. Herved bevaredes Danmarks Neutralitet, og dette vil altid blive bevaret med Taknemmelighed i Danmark. Under den afsluttede Folkeforbundsperiode fastholdtes den danske Politiks Linie. *Danmark nægtede at deltage i Forbundets mod Tyskland rettede Politik*. — Ved de store tyske Sejre, der har slaaet Verden med Forbavselse og Beundring, er en ny Tid oprundet i Europa, der vil *medføre en Nyordning* i politisk og økonomisk Henseende *under Tysklands Førerskab*. Det vilde være Danmarks Opgave herunder at finde sin Plads i et nødvendigt og gensidigt aktivt Samarbejde med Stortyskland. Det danske Folk stoler paa, at det i den nye europæiske Ordning vil kunne bevare sin Selvstændighed, og det haaber at vinde Forstaaelse for sin Egenart og for sin traditionelle fredelige politiske og sociale Udvikling“.

Med sine — ukorrekte — militære Betragtninger og sin kategoriske Stillingtagen for Tyskland maa denne Tale naturligvis vurderes under Besættelsens Synsvinkel, men den var samtidig et saa afgjort Brud med vor hidtidige Neutralitetspolitik, at den indebar Mulighed for skæbnesvangre Forstyrrelser i vort Forhold til England, hvis Tyskland ikke sejrede. I Forening med Udenrigsministerens tidligere nævnte Udtalelse i „Politiken“ for 28. April gav Talen en Linie i hans Udenrigspolitik, som vakte adskillig Betænkelighed i store Dele af Befolkningen. Den støttede ikke Forventningen til Samlingsregeringen, men i den nuværende Situation var højlydt Kritik ikke mulig.

Statsminister Stauning præsenterede samme Aften det nye Ministerium for Befolkningen i en Radiotale⁵, hvori han udtalte Haabet om, at det maatte kunne

udføre en god, dansk Gerning i Samarbejde med alle gode Kræfter i vort Land. Opgaven blev „at føre Danmark igennem disse Ufredstider i loyalt Samarbejde med vor Nabonation og med de Myndigheder, som i Øjeblikket er placeret med fremmede Tropper her i Landet. Det danske Folk med sin Aarhundreder lange Historie har sine stærke nationale Følelser, som samler sig om Danskhedens Bevarelse, om Frihed og Uafhængighed . . . Det danske Folk har i disse Maaneder bekræftet den Forvisning, som næredes om Loyalitet, Ro og Orden. Saaledes maa der fortsættes, thi kun derved sikres Muligheden for at bevare Retten til Selvstyre, Retten til at leve videre paa Grundlag af dansk Forfatningsskik og Retten til at opretholde det danske Samfund frit og selvstændigt ud i Fremtiden“.

Under Hensyn til Forholdenes Alvor var altsaa de store Partier gaaet op i en højere Enhed for at samle sig om det ene fornødne. Og det var trods alt den almindelige Tro, at Kong Christian og Enigheden om Forfatningen og Forfatningsskikkens Bevarelse var det bedste Værn mod Faren for Diktatur og Fremmedherredømme. Det mindste Brud paa den efterhaanden hævdvundne Parlamentarisme kunde blive udnyttet.

De færreste begræd Dr. Munchs og Indenrigsminister Dahlgaards Forsvinden. Mange beklagede derimod, at der ikke var givet mere Plads for Fagministre, og kun de Radikale kaldte den nye Regering for saglig og stærk. Parti-programmerne var trængt til Side af Nødvendighedens strenge Lov, og Doktriner stødte til Hvile. Tiden og dens Opgaver vilde kræve Resignation af alle Partier, Grupper og Klasser, saa at Interessernes Modstrid kunde forenes til Helhedens Vel. Det store, tyske Blad „Deutsche Allgemeine Zeitung“s Korrespondent i København kaldte det et Overgangsministerium — ikke til en Revolution i revolutionær Betydning, men snarere til en glidende Udvikling!

Den nye Regering betød imidlertid ikke nye og stærke Mænd ved Roret. Ministrene var alle kendte Repræsentanter for de gamle Partiinteresser og de luftige Ideer, som havde ført Landet i Ulykke. I afgørende Tider som disse syntes det, som om det mere end nogensinde havde været vigtigt, om der havde været absolut Tillid til de Mænd, der sættes til at styre. Der var vel ikke mange, som ikke ønskede den paabegyndte sociale og økonomiske Udligning opretholdt, og som ikke følte Folkestyret som vor naturlige Livsform. Alligevel fandtes der navnlig blandt de Unge et stort Antal, som havde faaet Øjnene op for, at den hidtidige liberale og socialistiske Optimisme-Politik ikke havde ført til et stærkt Samfund. Uviljen rettedes mod de gamle Partier, og der forlangtes en ny politisk Aand.

Nye Ideer diskuteredes, for Eks. de teknokratiske og korporative Systemer, og nu og da vendte man ogsaa Blikket tilbage til forlængst opgivne politiske Grundlag. Endog Nationalsocialismen kunde have vundet Terræn, hvis den under

Kongefamilien i August 1940.

ansete og dygtige Førere var traadt frem med et selvstændigt Program, svarende til danske Forhold, uden sit Vedhæng af Raceteori og Antisemitisme, og med et Væsen, som var afpasset efter dansk Lynne. Samt hvis den havde sluttet nationalt op i Samlingen om Kongen og stillet sig sammen med alle andre Danske i den besindige, men værdige Front mod Besættelsesmagten.

Professor, Dr. jur. Knud Berlin slog i Juli til Lyd for at sige Parlamentarismen Farvel og i Henhold til Grundlovens § 2 og § 13 at gengive Kongemagten sin Ret til frit at udnævne og afskedige sine Ministre uden Hensyn til det parlamentariske Flertal. Paa et Studentermøde paa Gerlev Idrætshøjskole tog Højesterets-sagfører Leif Gamborg Ordet for at opfordre til Opgivelse af det politiske System, som beherskede Danmark, og som ikke var egnet til at fortsætte med. Han ønskede et Diktatur under Ansvar med en Folkerepræsentation, valgt paa korporativt Grundlag, og en Styrkelse af Kongemagten. Da Studenterforeningens ledende Senior, cand. jur. Cai Eigtved, som var til Stede, bifaldt Højesterets-sagførers Udtalelser, blev han tvunget til at nedlægge sit Seniorhverv.

Pastor Kaj Munk skrev, at hvis det nye Ministerium vilde være Samlings-regering, saa maatte det føre an i at sætte Benene under eget Bord paa en værdig og sund Maade. Det kunde ikke forlange, at Ungdommen skulde sidde pænt

stille og vente for saa efter et Mirakel at fortsætte i samme glade Skure som før. „Tror I, I faar Ungdommen til at gaa ombord i den? Lad os forberede et nyt Danmark, som er det gamle, rensed og styrket, med Kronen pudset, saa vi alle ser dens Glans, med Kirken som en Folkets Kirke, der bærer sit Navn med Rette og ikke i sløvt Halvvejshyklery, med Partiinddeling af Folket banlyst, med Arbejde til enhver, der vil, og Sult kun til dem, der ikke vil“⁶.

Den 1. August (1940) advarede „Deutsche Allgemeine Zeitung“ os mod en for langsom Omstilling af vort politiske Liv og tilføjede, at Ministeriet Stauning-Scavenius jo ikke var beregnet paa at vare evigt. Den følgende Maaned bragte det tyske Ugeskrift „Das Reich“, der havde en vis officios Karakter, en Artikel, øjensynlig inspireret fra København, hvori det udførligt skildrede Danmarks politiske Udvikling siden 1929 og fremstillede Statsminister Staunings Stilling som stærkt rystet efter 9. April. De danske Nationalsocialister betragtede ham som deres Dødsfjende, fordi han legemliggjorde det System, som maatte falde, om Danmark skulde leve⁷. Omtrent samtidig bragte „Berliner Börsen Zeitung“ Professor, Dr. jur. Vinding Kruse paa Bane som den Mand, man i de politiske Kredse regnede for den kommende Stats- eller Justitsminister i Tilfælde af Regeringsskifte.

„Berliner Börsen Zeitung“s Artikler vakte Opsigt. Man vidste, at Professoren naturligvis ikke var Nationalsocialist, men han betragtedes altsaa fra tysk Side som en stærk Mand. Var det saa alligevel ikke bedre, om vi af os selv gjorde Skridtet bort fra Parlamentarismen og dens tungt arbejdende og alt for parti-bestemte Apparat? I Oktober gik der Rygter om et Fagministerium med Nationaløkonomen, Professor Jørgen Pedersen i Spidsen.

„Social-Demokraten“ fik travlt med at vende sig mod den Slags Ideer og at fastholde det frie Folkestyre, som vi havde. „Berlingske Tidende“ svarede⁸, at der vel i Øjeblikket ikke kunde tænkes paa en Forfatningsændring, men det havde før paaepget, at en Afklaring, en „Rationalisering“ af Systemet kunde naas derved, at Grænsen mellem Lovgivningsmagt og Administration blev trukket skarpere op, end Tilfældet var. Det burde alene være Rigsdagens Opgave at lovgive, Regeringens at regere. Men des vigtigere var det, hvem der fik Sæde i Regeringen. Et Venstreblad, „Lolland-Falstertidende“, skrev⁹: „Symbolerne paa det, Danmark vil opretholde, er vor Konge, vort Flag og vor Forsvarsmagt, men vi ofrer ikke en Tøddel af dette for at opretholde et tidsbestemt politisk System og overhovedet intet for at opretholde en tidsbestemt partipolitisk Konstellation“. De andre Venstreblade skyndte sig at tage Afstand fra deres lollandske Kollega.

Med Styrke vendte ogsaa „Nationaltidende“ sig mod den socialdemokratiske Presses Tendens til at betegne enhver Kritik af Folkestyret som Illoyalitet og hævdede, at det absolut ikke var urimeligt at drøfte, om Fagfolk eller Politikere var bedst egnede til at være Ministre. Hvis nogen virkelig havde gode Ideer til

en Reform af Folkestyret, hvorfor i Alverden skulde de saa tie med dem? Var det en Underminering af Folkestyret at tænke over Veje til dets Forbedring?¹⁰

Det var et Spændingens Efteraar. Holland og Belgien havde kapituleret, Frankrig ligesaa, og Sejrherreren Hitler truede endog det mægtige Albion med at komme over Kanalen for at udslette dets Verdensherredømme. Det satte Tysklandsbeundrerne i en Rus af Begejstring og Overmod. Frits Clausen-Folkene udfoldede sig i den mest hensynsløse og utiltalende Propaganda og *lod Borger-skabet vide, at nu blev det deres Tur*. I Folketinget den 12. September (1940) viste det sig, at ogsaa Bondepartiet gik med uparlamentariske Planer, idet det i en fortrolig Skrivelse til flere Medlemmer af Tinget bebrejdede Venstre og de Konservative, *at de havde forskærtset Muligheden for at bryde en uhjemlet Forfatningsskik og søge en stærk Mindretalsregering* indsat¹¹. Den 3. Oktober fra-traadte Christmas Møller som Handelsminister og afløstes af Direktør Halfdan Hendriksen¹² — efter Henstilling af Statsministeren, der frygtede for, at Tyskerne ellers vilde forlange det. Denne Frygt viste sig begrundet, idet Gesandt Renthe-Fink senere udtalte til Udenrigsminister Scavenius, at var Christmas Møller ikke gaaet af, havde Tyskerne maattet forlange det. Den officielle Afganggrund kom til at lyde paa frivillig Tilbagetræden paa Grund af overvældende politisk Organisationsarbejde. Det forbødes iøvrigt kort efter den danske Presse at omtale hans politiske Møder. I Begyndelsen af November sluttede de eksisterende, politiske Fagbevægelser sig sammen i „National Samvirke“ under Ledelse af Generalauditør Pürschel (i Marts det følgende Aar sloges dette sammen med et Par autoritære Smaapartier under Navnet „Dansk Folkeparti“). Senere i November dannede en Snes unge, mindre betydelige Godsejere en Faggruppe i Tilslutning til LS og DNSAP, men Flertallet af deres Standsfæller tog skarpt Afstand fra dem, saaledes baade Tolvmandsforeningerne paa deres Aarsmøde i December og Majoratsforeningen — den sidste med den Begrundelse, at en Tilslutning til de nævnte to politiske Bevægelser var uforeneligt med Kongens Bud af 9. April.

Paa dette for vort Folkestyre saa truende Tidspunkt samledes 9 fremragende Erhvervsfolk, Ingeniører og enkelte andre sig om et Memorandum til Kongen, hvori de søgte at overbevise Majestæten *om Nødvendigheden af et nyt, stærkt Ministerium bestaaende af „Rigets bedste Mænd“*. Motiveringen var Utilfredshed med det parlamentariske System, som allerede var paa Falittens Rand, og Utilfredsheden omfattede følgelig ogsaa det paa parlamentarisk Grundlag dannede Samlingsministerium. Den nye Regering skulde være politisk uafhængig med vidtgaende Fuldmagter, men dog dannet paa Forfatningens Grund og i Forstaaelse med Rigsdagen, d. v. s. med Rigsdagens Sanktion og saaledes, at der i Ministeriet skulde optages en Repræsentant for hver af de fire store Partier. Det blev udtrykkeligt betonet, at man ikke ønskede at spænde nogen som helst

Folkegruppe ude af det politiske Liv, og man tænkte sig nærmest noget i Retning af de vidtgaaende Beføjelser, som Indenrigsminister Ove Rode havde haft i 1914–19¹³.

En af de 9 „Sammensvorne“ overrakte Memorandum'et til Kongen, som gjorde det undtagelsesvis, at han — gennem Statsministeren — lod det gaa videre direkte til Samarbejdsudvalget for at forhøre sig om Rigsdagens Mening. Der var allerede begyndt at sive Rygter ud om Sagen, og Statsminister Stauning udtalte derfor under Finanslovbehandlingen den 15. November i Folketinget, at hele Regeringen stod paa parlamentarisk Grund, og Rigsdagen kunde ikke udelukkes fra Deltagelse i Dannelsen af et Ministerium. Der var ingen i den samlede Regering, som nærede noget Ønske om at handle uden om Rigsdagen, heller ikke Kongen.

Først i December havde Samarbejdsudvalget endt sine Overvejelser. I sit Svar til Kongen takkede det Majestæten, fordi han gennem Statsministerens Finanslovtale havde tilkendegivet som sin Vilje, at han vilde bevare Parlamentarismen og Folkestyret, og det fremhævede, at man maatte anse det som en Betingelse for den fortsatte rolige, politiske Udvikling i Landet, at alle Befolkningsgrupper var repræsenteret i Regeringen.

Affæren bevirkede, at de gamle Partiers Presse sluttede endnu kraftfuldere og mere enstemmigt Kreds om vort Folkestyre — om end nu og da med Indrømmelse af, at der nok kunde tiltrænges en Revision. Vovede dog nogen at gaa alt for haardt i Rette med det, blev han afvist paa ublid Maade. Det fik engang senere Skibsreder A. P. Møller at mærke efter et Foredrag den 7. Februar 1942 i Studenterforeningen — maaske i nogen Grad paavirket af, at man netop stod foran vanskelige Lønforhandlinger med Fagforeningerne. Skibsrederen udtalte sig mod den førkrigstidige Materialisme og Stemmepolitik. Længe havde han set, at Landet styrede mod den Afgrund, hvori vi nu befandt os. Sociallovgivningen havde vel udrettet meget godt, men støttet af Lønpolitikens „Skrue uden Ende“ havde den ogsaa sat Lediggang og Fidusmageri i System og gjort Understøttelse til en udbredt Levevej. Uden at tage Skade kunde intet Folk leve under en saa nedbrydende Lovgivning, og han tvivlede paa det saakaldte Folkestyres Evne til at styre Landet paa klog og forsvarlig Vis. Det værste var dog, at man havde berøvet det danske Folk dets Værnevilje og dermed dets Selvgtelse¹⁴.

Med faa Undtagelser tog Dagbladene straks Afstand fra hans Foredrag, og paa Trods af alle Teorier om Menings- og Talefrihed skyndte Studenterforeningens Repræsentantskab sig at gøre det samme i en udsendt Erklæring — skønt Skibsrederen dog var indbudt som Taler og hans Manuskript forinden var gennemlæst af Senioratets Næstformand! I et følgende Foredrag i Studenterforeningen — den 21. Februar s. A. — udtalte Formanden for Dansk Ungdoms Samvirke, Professor, Dr. theol. Hal Koch: „Hvis der virkelig, som det paastaas,

findes en Demokratiets Krise, og det tror jeg, der findes, saa er det en Opdragelseskrise — Spørgsmaalet, om vi er et Folk af levende Mennesker og ikke af taabelig forvante og forkælede Børn“.

Som en Understrøm i Befolkningen gik Ængstelsen for, at Tyskerne til syvende og sidst selv vilde indsætte et Ministerium efter deres Tykke — maaske som i Norge først et nationalsocialistisk Styre og derefter en tysk Rigskommisær? De kompetente Kredse i Berlin havde i al Fald deres spejdende Blik rettet mod os, og de tyske Blade havde stadigt travlt med at bringe Beretninger om og Betragtninger over danske Forhold. Saaledes skrev den tyske Nationalsocialismes Hovedorgan, „Völkischer Beobachter“ den 9. December (1940), at den nye Tid bankede højt og tydeligt paa vort Lands Dør. Det gamle Danmark maatte give Plads for et nyt og ungt Danmark, frigjort fra overlevede og ufrugtbare Former. Det nye Danmark vilde dog først blive nødt til at hævde sig i Opgøret med det gamle, og de nye Impulser Syd fra kunde blot være Vejvisere. „Nationaltidende“s Korrespondent i Berlin, Jacob Kronika, skrev den 12. December følgende Bedømmelse fra autoritativ, tysk Side: „Som intet andet Land i Europa befinder Danmark sig i Dag i en indre Omformningsproces. Denne danske Proces observeres af Tyskland med en ganske særlig Aarvaagenhed, fordi Danmark hører til Tysklands militære Interesseomraade. Omformningsprocessen i Danmark knytter sig til nationale og sociale Problemer og Kræfter. Den berører desuden de Kredse, der staar bag ved Danmarks Regering. Det er dermed givet, at den omtalte Brydning i Danmark ikke er uden Betydning for de udenrigspolitiske Forhold. Men Sandheden er paa den anden Side denne, at den danske Omformningsproces i højere Grad vedrører Danmarks indrepolitiske Ansigt end Danmarks udenrigspolitiske“.

Snart fortalte ogsaa Rygter, at Statsminister Stauning og flere andre Ministre skulde gaa af. Denne Gang talte Rygterne sandt, idet det virkelig drejede sig om intet mindre end et tysk Forsøg paa at intimidere vor Regering til at give op til Fordel for et nationalsocialistisk sindet Styre.

Den tyske Gesandt havde i et Selskab sagt til en dansk Privatmand, at der nu maatte ske en Ændring af Regeringen, og han havde bl. a. nævnt fhv. Statsminister Madsen-Mygdal som Emne til Førsteminister¹⁵. Kort efter rejste Gesandten til Berlin og fik her en vis Bemyndigelse til at kræve Forandring. Efter Hjemkomsten kom han den 28. December (1940) op i Udenrigsministeriet og fremsatte sin Fordring. Derefter søgte han Foretræde hos Kongen. Majestæten var underrettet — ogsaa om at Gesandten ikke havde Hitlers eller Ribbentrops Bemyndigelse — og nægtede først at modtage ham, men gav omsider efter paa Statsministerens og Udenrigsministerens instændige Forestilling. Audiensen fastsattes til den 30. December.

Mødet blev ret heftigt. Majestæten sagde, at Gesandten's Krav stred mod Løfterne af 9. April, og at han maatte have en skriftlig Tilkendegivelse herom fra den tyske Rigsregering. Kongen vilde selv skrive til Føreren, men den tyske Gesandt bad dog Majestæten om endelig at lade være hermed — "um Gottes Willen nein"! Ogsaa fra Samarbejdsudvalget (Nimandsudvalget) paa Rigsdagen fik Gesandten et enstemmigt Afslag.

Paany rejste Gesandten til Berlin, men her var Stemningen slaaet om, og det lykkedes ham ikke at faa fornøden videre Støtte.

Omtrent samtidig spurgte Udenrigsminister Scavenius højlydt paa et Ministermøde, om Statsministeren ikke ansaa det for rigtigst, at han trak sig tilbage — Tyskerne mente det i al Fald! Uden at Udenrigsministeren anede det, gik Statsministeren paa Venners Raad den følgende Dag ud i den tyske Legation og forebragte Udenrigsministerens Udtalelse for den tyske Gesandt. Denne svarede, at det vel forholdt sig saaledes, men ikke at Statsministeren helt skulde forlade Ministeriet — han kunde jo blive som Udenrigsminister! Men saa Scavenius? — Ja han kunde jo sendes til Berlin som Gesandt! I det næste Ministermøde gentog Udenrigsministeren højt sin Forespørgsel — det var nu paa Tide! Statsminister Stauning refererede derpaa roligt sin Samtale med Gesandten — at Scavenius kunde sendes som Gesandt til Berlin!

Mellem den tyske Gesandt, Dr. Renthe-Fink, og Presseattaché Meisner havde man jævnlig sporet en Del Jalousi. Den første var nok det tyske Riges Befuldmægtigede i Danmark, men Hr. Meisner var Indehaver af en betydelig højere Partirang, hvad naturlig gav en ikke ringe Selvfølelse. Det var ikke lykkedes Gesandten at gennemtrumfe nogen Ændring i Ministeriets Sættelse, men nu prøvede Hr. Meisner. Den 23. Januar gik han til Statsministeren og foreslog Ministeriet udvidet med en Kulturminister og samtidig Optagelse af en Nationalsocialist, nemlig Lensgreve Knuth-Knuthenborg. Udenrigsminister Scavenius foreslog atter Kongen at lade Statsministeren afløse, men paa et Fællesmøde den 26. Januar enedes alle de politiske Partier om ikke at bøje sig. De Konservative erklærede endog, at hvis Statsministeren blev tvunget bort, vilde de trække deres Repræsentanter ud af Regeringen.

Irriteret over Presseattachéens egenmægtige Optræden forlangte Dr. Renthe-Fink seks Dage efter for 2. Gang ikke blot Statsminister Staunings Fratræden, fordi han var Marxist, men ogsaa en gennemgribende Rekonstruktion af Ministeriet. Buhl, Bording, Harald Petersen og Fibiger skulde afgaa, den sidste fordi han var Formand for Alsangskomiteen. Regeringen stod imidlertid fast, men Indenrigsminister Knud Kristensen udtalte, at Situationen efterhaanden var blevet en Skyttegravskrig, hvor den dreves fra Stilling til Stilling¹⁶.

Som den samlede Regerings Standpunkt var, maatte Udenrigsminister Scavenius principielt afvise det tyske Krav, og han tilføjede, at hvis Gesandten

vilde en Realitetsforhandling, maatte Danmark ogsaa kræve en Nedsættelse af Eksporten til Tyskland, Præcisering af Løfterne af 9. April og en Formindskelse af Besættelsesstyrken. Til dette sidste svarede Dr. Renthe-Fink, at alle Spørgsmaal af militær Art udelukkende hørte under den tyske Generalstab. Med de to andre Punkter rejste han til Berlin. Efter Hjemkomsten afleverede han en Verbalnote og forlangte under Trusel om vidtgaende Forholdsregler, at Folketingsmand Christmas Møller helt skulde fjernes fra dansk Politik, samt at Folketingsmændene, Professor Hartvig Frisch og Hedtoft-Hansen skulde opgive alle Tillidshverv indenfor Socialdemokratiet og forbydes at tale ved dettes Møder. Derimod kunde de forblive i Rigsdagen. Den direkte Grund til Uviljen mod Christmas Møller var hans aabenhjertige Tale ved det store, konservative Møde i Forum Søndag den 8. December (1940). Folketingsmand Hedtoft-Hansen var kort i Forvejen blevet haardt angrebet under Overskriften „En mærkværdig Dansker“ i „Berliner Börsen Zeitung“, fordi han i sin tidligere omtalte Tilknytning til 2. Internationale havde optraadt aktivt mod det nationalsocialistiske Tyskland¹⁷.

Gesandtens Fordring med Hensyn til disse Politikere blev efterkommet, og til Gengæld meddelte han Kongen i en Audiens, at han frafaldt sine øvrige Krav om en Rekonstruktion af Ministeriet. Han udtalte dog, at med den store Autoritet, han vidste, Majestæten havde, maatte det have været en let Sag for ham at gennemføre de ønskede Ændringer. Kongen svarede, at han vel havde en stor Autoritet, men var han gaaet med til det, Gesandten havde forlangt, kunde han have mistet den.

Dermed ophørte foreløbig Angrebene paa vor Samlingsregering. De var slaæet tilbage af Konge og Regering i enig, fast Optræden, men naar det var lykkedes uden alt for skarpe Episoder, skyldtes det den Uenighed, der var indenfor de tyske Regeringskredse med Hensyn til Danmark. Det fortælles, at da det engang blev foreholdt en herværende, højtstaaende tysk Embedsmand, at man stolede paa de givne Løfter som paa et Æresord, skal denne have svaret, at der gaves det, som var vigtigere end Æresord!

Dog holdt Rygterne om tyske Trusler mod Regeringen sig helt hen paa Sommeren, og der nævnedes forskellige Favoritter til Statsministerposten. I Juli skal den tyske Gesandt have foreslaæet en Ophævelse af Forfatningen, hvad Udenrigsministeren dog afviste med en Bemærkning om, at vi var et gammelt Demokrati.

I Februar 1941 vedtog Rigsdagen paa tysk Forlangende at udskyde Kommunevalgene i København. Gennem Ritzaus Bureau udsendte Regeringen den Motivering herfor, at den forestaaende tyske Foraarsoffensiv maatte formodes at blive af en saadan Voldsomhed, at den ikke kunde undgaa at hensætte det danske Folk i en saadan Spænding, at det vilde paavirke dets Sindsro.

EUROPAS NYORDNING, DET NORDISKE SPØRGSMAAL SAMT FÆRØERNE, ISLAND OG GRØNLAND

Drømmen om et Storgermanien er af gammel Dato og stammer helt fra 1200-Tallets Dage. Napoleon kuldcastede for en Tid alle Planerne ved sin fransk-russiske Storrums-Inddeling af Europa, men saa snart han var fældet, toges de op igen, og i de følgende Aar konkurrerede Preussen og Østrig om, hvem af dem, der skulde være Leder af et saadant stort, tysk Forbund. I 1866 blev imidlertid det gamle, habsburgske Rige skudt til Side af det nye, kraftige Preussen, og i 1920 splintredes det helt. Det førte derefter en hensygnende Tilværelse, indtil Adolf Hitler gav sit gamle Fædreland Naadestødet og lagde det ind under sit „tredie Rige“ som det første Skridt henimod den stortyske Samling.

Drømmen var saaledes ingenlunde aflivet. Efter Hitlers geniale, men hensynsløst brutale Udløsning af den tyske Nations Kræfter fik Problemet atter Aktualitet, baaret frem af Dr. Haushofers geopolitiske Institut i Stuttgart og af hele den nationalsocialistiske Idépolitik. Tyskland, sagdes der, var forud bestemt til at indtage en ledende Stilling i et „enigt“ Europa!

Længe nok havde man i Stilhed irriteret sig over de smaa Naboer — disse statslige Husmænd — der til daglig kun tænkte paa at hyppe deres egne Kartofler, men som paa Folkeraadsmøderne i Genève pustedede sig op til at føle sig som ligeberettigede med Stormagterne! Hermann Rauschning lader i sin Bog: „Hitler har sagt mig“ denne udtale i 1939 som det tredie Riges Maal: „Et stort Forbund af Hjælpefolk uden egne Hære, egen Politik og uden egen Økonomi. Ikke et Øjeblik tænkte han paa at gøre Indrømmelser paa humanitær Basis, og der blev ikke Forskel paa Ven og Fjende. De smaa Staters Tid var forbi, og der skulde dannes Forbund i Øst, Vest og Nord. Det sidste skulde bestaa af Danmark, Norge og Sverige¹.

Norden havde, som nævnt, altid staaet den tyske Rigsleder, Dr. Alfred Rosenbergs Hjerter nær. Med Flid havde han specialiseret sig i den nordiske Bevægelse, og han havde som „Nordische Gesellschafts“ ledende Kraft siden 1933 staaet i Spidsen for de aarlige tysk-nordiske Stævner i Lybæk.

Nu skulde Danmark, Norge og Sverige gøres interesseret i det germanske Storrum. Der blev vel ikke i denne Forbindelse — officielt eller officøst — sagt noget om, at de ogsaa havde at tilslutte sig til Nationalsocialismen, men det følte som en Forudsætning², hvor stærkt end Hitler betonede, at Nationalsocialismen ikke var nogen Eksportvare og kun passede sig for Tyskland.

Udbruddet af den 2. Verdenskrig aabnede endnu større Perspektiver, og nu, da Heldet paa saa imponerende Maade begyndte at følge de tyske Faner, kunde Tyskerne ogsaa trække Linierne i deres Planer skarpere op. Et nyt Europa skulde rejse sig paa Krigens Brandtomter — Adolf Hitlers „Neueuropa“ som i sin Tid Napoleons ikke mindre brutale Imperium. Paa et Møde for den udenlandske Presse og det udenlandske Diplomati i Berlin den 9. Juli — altsaa Tremaanedersdagen for Besættelsen af Danmark og Norge — fandt Dr. Rosenberg Øjeblikket inde til at aabenbare Tysklands Tanker, særlig med Henblik paa Norden. Ved en Omstilling af Handel og Vandel kunde det europæiske Kontinent klare sig uden at behøve de ellers saa uundværlige oversøiske Produkter. Der krævedes blot et voksende Interessesfællesskab og et vældigt Kanalsystem, der forbandt Østersøen og Middelhavet.

Dr. Rosenberg erklærede, at efter at Tyskland nu havde taget hele Skandinavien under sin Beskyttelse, var al Fare fra England udelukket. De smaa Stater havde blot at opgive deres misforstaaede Ærgerrighed, og ingen lille Nation mistede det allermindste af sin Selvtægtelse, fordi det sluttede op under en stor Nation. Tyskland og Skandinavien maatte danne en fælles økonomisk og politisk Front, idet dog det tyske Rige forpligtede sig til at respektere de nordiske Landes Særpræg og Folkeejendommeligheder — deres Folkesjæl. Skæbnefællesskab, ogsaa i militærpolitisk og rumpolitisk Henseende, var en Nødvendighed. Alleerede den norske Digter, Henrik Ibsen, havde i et Brev til den slesvig-holstenske Digter Adolf Strodtmann gjort sig til Talsmand for Dannelsen af den store, fællesgermanske Folkefamilie. For at denne kunde gennemføres, maatte der i Skandinavien findes store Karakterer, der vovede at tage modige Beslutninger.

Hermed havde Dr. Rosenberg sat det tysk-nordiske Fællesskab i Forgrunden. Der var ikke længere blot Tale om Vekselvirkning paa videnskabelige, litterære og kunstneriske Omraader, men om selve det at binde Tyskland og Norden sammen, militært og økonomisk, og naturligvis saaledes, at det blev Tyskland, som i Kraft af sin geografiske og magtpolitiske Stilling fik det absolute Førerskab. Med Sammenknytningen fulgte ogsaa et Skæbnefællesskab.

Den 27. September (1940) undertegnede Tyskland, Italien og Japan i Berlin den imponerende Tremagtspagt, hvorefter de tilsagde hinanden al Støtte til Dannelse af en ny Tingenes Orden, der var egnet til at fremme Folkenes Trivsel og Velfærd. Verden deltes i Storrum, det europæiske, det russiske, det østasiatiske o. s. v. Den 25. November trak Rigskanslerens ældste og mest betroede Medarbejder, Rigsøkonomiminister og Rigsbankchef Walter Funk overfor de udenlandske Pressefolk i Berlin Linierne op i den tysk-italienske Storrumsplan. Det maatte nu være forbi med Kræfternes frie Spil. Rigsmarken skulde være den dominerende Valuta og Berlin den almindelige Clearingscentral. Den plan-

lagte nye Fredsøkonomi i det europæiske Kontinent skulde garantere det store, tyske Rige et Maksimum af økonomisk Sikkerhed og det tyske Folk et Maksimum af Varekonsum til Forbedring af Nationens Velfærd. Dette Maal maatte den almindelige europæiske Økonomi rette sig efter. I Fredstid kunde der maaske nok være Tale om Eksport til oversøiske Lande, men under alle Forhold — særlig i Krigstid — maatte Europa sikre sig Varer af egen Produktion, som betingede dets Uafhængighed.

De to Stormænd havde dermed røbet Tysklands Planer, der skulde redde det ud af sin uhyggelige Finansnød og endog føre det op i Højsædet af Magt og Rigdom langt ud i Fremtiden. Øjeblikkelig tog mer eller mindre officielle Blade og Tidsskrifter fat paa at uddybe Enkelthederne. Europas Uafhængighed skulde opnaas ved en Produktionsdeling indenfor Landene. Tyskland havde naturligvis Eneret paa visse Industrier, som passede sig bedst for det, medens for Eks. vor Industri skulde stærkt beskæres. Danmark skulde i Hovedsagen være et Landbrugsland med en Garanti for en Produktions- og Afsætningsstabilitet, som skulde holde det fri for den Slags Konjunktursvingninger, som saa ofte før havde voldt det Tab og Vanskeligheder. Dets Overskudsbefolkning kunde sendes til Tyskland for at indsættes i dets Industri. Som en Forsmag fik forskellige af vore Industriforetagender i 1941 Afslag paa fremtidig at faa Raastoffer fra Tyskland under Henvisning til Nyordningen. Tidsskriftet „Der Vierjahrsplan“ mente, at Danmark og Holland særlig skulde dyrke Rodfrugter for at hjælpe paa Tysklands permanente Mangel paa Kreaturfoder, og Danmarks egen Kreaturbestand, der var indrettet paa Eksport til England, maatte følgelig indskrænkes. Andre Skrifter talte om Afskaffelse af Told og Oprettelse af et centralt Clearingssystem som Overgang til fælles Mønt i Europa. „Der deutsche Volkwirt“ vilde tilføre Tyskland billig, udenlandsk Arbejdskraft til alt Grovarbejde, og Tysklands egen Arbejdskraft kunde da forbeholdes det højt kvalificerede Arbejde. En General skrev i „Der Vierjahrsplan“, at Tyskland maatte have den største og bedste Rustningsindustri, og det tyske Rigsøkonomiministeriums Blad, „Reichsarbeiterblatt“, forlangte, at den nuværende Arbejdsordning i Tyskland skulde være Forbilledet for hele Europa, og Mennesker og Organisationer i de andre Lande maatte følgelig undergaa en gennemgribende Forandring o. s. v.

I Efteraaret 1940 fremsattes den Paastand i en dansk-nationalsocialistisk Korrespondance til den tyske Nationalsocialismes specielle Organ, „Völkischer Beobachter“, at Danmark økonomisk og kulturelt nærmede sig Tyskland, idet det danske Folk i stadig højere Grad blev sig sit Blodfællesskab med Tyskerne bevidst. Danmark var træt af sin traditionelle Neutralitetspolitik, der ikke var andet end en stiltiende Underkastelse under britisk Vilje. Flere og flere forlangte en Nyordning og opstillede det Krav, at Danmark nu skulde vælge sig Plads

i det Økonomirum, som Stortyskland havde skabt. Det danske Landbrug haabede, at det kunde hævde sig under de nye Forhold og opretholde sit hidtidige Niveau³.

Udenrigsminister Scavenius var fra Krigens Begyndelse — ligesom i 1914 — fast overtydet om Tysklands Sejr (jvnf. hans Artikel i „Politiken“ 28. April 1940). Han fandt det derfor klogest at komme det tredie Riges uafvendelige, storpolitiske Planer i Forkøbet. Jo før jo hellere burde Danmark sikre sig en gunstig Placering i det nye Europa. I det store Særnummer, som „Berliner Börsen Zeitung“ udsendte den 2. August (1940) under Navnet „Naboen Danmark“ og med Undertitlen „Samarbejdet med Danmark“ skrev han i Tilslutning til sin politiske Redegørelse af 8. Juli s. A., at *hans Udtalelser dengang var „Udtryk for mit Lands Vilje og Ønske om — inden for de Rammer, som Danmarks økonomiske og kulturelle Mulighed afstikker — at yde det mest positive og loyale Samarbejde i den Nyskabelse af det kontinentale Europa under Tysklands Førerskab, som det sidste Aarstids politiske Begivenheder og de sidste ti Maaneders militære Udvikling har skabt Grundlaget for“*. Videre udtalte han, at en Opbygning af et kontinentalt europæisk Storrum vilde stille det danske Folk overfor de største og vanskeligste Opgaver af økonomisk og social Karakter, idet det her drejede sig om en Omstilling af hele vort økonomiske Liv og en total Omplacering af vore Markedsmuligheder baade for Eksport og Import. Den danske Regering var dog med hele det danske Folks Tilslutning (?) villig til at gaa ind i et saadant positivt Medarbejderskab indenfor det kontinental-europæiske Storrum.

I Midten af Juli (1940) sendte Udenrigsministeren sin Direktør, Gesandt O. C. Mohr, til Berlin for at overrække sin politiske Redegørelse af 8. Juli, der vel var godkendt af den øvrige Regering som en Erklæring til Pressen, men ikke som en udenrigspolitisk Note. Den kom ganske overraskende for Wilhelmsstrasse og opfattedes naturligvis som en invitation à danse, hvad Direktør Mohr ogsaa bekræftede som sin personlige Opfattelse. Den danske Regering ønskede med andre Ord allerede nu at drøfte det økonomiske og erhvervslige Samarbejde med Stortyskland. Den 30. Juli rejste den tyske Diplomat, Ambassadør v. Ritter, til København med et mundtlig Forslag til „Wirtschaftsunion“, saaledes at forstaa, at der skulde dannes en Mønt- og Toldunion med den belgisk-luxembourgiske Union som Mønster. Han ønskede Svar den følgende Dag.

Efter en Række Møder indenfor Regeringen og Nimandsudvalget erklærede Udenrigsministeren, at Danmark akcepterede det forelagte Grundlag. I et senere Ministermøde, hvor alle Ministrene var til Stede, vedtoges følgende af Udenrigsministeren affattede Memorandum: „Den danske Regering erklærer sig i Princippet rede til straks at optage Forhandlinger med den tyske Regering angaaende Afslutningen af en Overenskomst med Hensyn til Erhvervsfællesskab (Wirtschaftsgemeinschaft) under Bibeholdelse af fuldstændig politisk Selvstændighed

for Danmark. Den danske Regering gaar med Hensyn til Møntspørgsmaalet ud fra, at den danske Krone bliver det eneste Betalingsmiddel i Danmark, og at der bliver aftalt et fast Forhold mellem Mark og Krone i Overensstemmelse med Prisniveauet i de to Lande“.

Iøvrigt skulde der afsluttes Aftaler om Produktions- og Salgskontingenter samt en Del andre, lignende Foranstaltninger, saaledes at det danske Erhvervs- liv, derunder det mindre Landbrug, ikke blev stillet under ringere Livsbetingelser end før Krigen. Danmark skulde vel have sit Hovedafsætningsmarked i Tyskland, men det skulde dog kunne anvende en Del af sin tyske Udførselsindtægt til Indkøb af Raastoffer for Industrien og Landbruget samt til Indkøb af Kaffe, Tobak m. m.

Ad Omveje havde Industriraadet imidlertid faaet Nys om Sagen, og den 2. August gik dets Formand og Næstformand op til Udenrigsministeren for at advare mod en Videreførelse af de paabegyndte Forhandlinger uden forinden at have taget Erhvervene med paa Raad. Udenrigsministeren svarede imidlertid kort, at nu var der ikke Tid til at drøfte den Sag — nu skulde der handles! Dagen efter var Industriraadets Formand i samme Ærinde hos Trafikminister Gunnar Larsen.

Den 4. August afrejste en Delegation med Trafikminister Gunnar Larsen som Formand til Tyskland. Delegationens øvrige Medlemmer var Nationalbankdirektør Bramsnæs, Generaldirektør Korst, Direktør Styhr, Afdelingschef Wassard og Kontorchef Sveinbjørnssen. Ambassadør v. Ritter mødte nu med et nyt Modforslag af saa vidtgaende Art, at det vilde gøre Danmark ganske afhængig af sin store Nabo. Det omfattede en fuldstændig Mønt- og Toldunion, Sidestilling af dansk og tysk Statsborgerret, Opsigelse af danske, løbende Handelskontrakter og Overdragelse til Tyskland fremtidig at føre vore handelspolitiske Forhandlinger med andre Lande, Oprettelse af et Forvaltningsraad bestaaende af et tysk og et dansk Medlem samt en tysk Formand, hvis Stemme var afgørende i Tilfælde af Meningsforskellighed mellem de to Medlemmer. Den tyske Regering var ikke særlig villig til at slaa af paa Fordringerne, og Ambassadør v. Ritter fraaadede Delegationen at forsøge at opnaa et Løfte om tysk Ikke-Indblanding i vore indrepolitiske Forhold. Vi kunde, sagde han, ikke vente nogen tysk Garanti for, at det parlamentariske System i Danmark kunde opretholdes i al Evighed. Med andre Ord — vi kunde ikke vente nogen Forsikring om, at den tyske Regering og det tyske, nationalsocialistiske Parti ikke havde til Hensigt at støtte Forsøg paa Regeringsomvæltning fra de danske Nationalsocialisters Side! Den 8. August var Delegationen tilbage i København.

Sagen havde altsaa taget en alvorlig Vending. Udenrigsministerens „elsk-værdige“ Indledning var besvaret med et brutalt Strubegreb, der truede med at tvinge vort Land ud i den samme Skæbne, som var overgaaet Böhmen og

Mähren. Regeringen og Nimandsudvalget var rystet, men forkyst af den truende, nationalsocialistiske Opmarch og i det hele taget af de utrygge Tilstande vovede man ingen Opposition. Statsministeren manede netop paa dette Tidspunkt i Radioen Befolkningen til Ro og Orden og til at afholde sig fra fjendtlige Handlinger overfor Værnemagten. Derimod stod Udenrigsministeren og Trafikministeren stadig fast paa deres Plan, og i Udenrigsministeriet var man i al Hemmelighed travlt beskæftiget med Udarbejdelse af et Forhandlingsforslag, der i vid Udstrækning imødekom de tyske Krav. Overenskomsten skulde dog først træde i Kraft efter Krigen.

Der var lovet Industriraadets Formand et Svar, naar Delegationen var kommen hjem, og Mandag den 12. gik denne derfor op i Udenrigsministeriet. Der var da indtraadt en afgørende Vending i Situationen.

Kongens islandske Kabinetssekretær, Jon Hjaltalin Sveinbjørnsson, havde imidlertid faaet at vide, at Ministrene paa et Møde havde bøjet sig for Udenrigsministerens og Minister Gunnar Larsens tyske Unionsplan. Det var Minister Christmas Møller, som i Forargelse over, hvad der var i Gære, havde røbet Planen overfor Embedsmænd i Ministerierne. Kabinetssekretæren følte det som sin Pligt at underrette Majestæten, idet Indgaaelse af en saadan Union bl. a. vilde kunne berede Danmark store Vanskeligheder i Forholdet ikke alene til Island, men ogsaa til hele Norden. Fra anden Side fik Kongen dog ingen Bekræftelse herpaa, og i de følgende Dage gik Forhandlingerne videre, stadig bag Kongens Ryg. Mandag den 12. erfarede imidlertid Kabinetssekretær Sveinbjørnsson, at Udsendinge med det endelige Tilbud til Unionen skulde afrejse den følgende Torsdag, da Udenrigsministeren havde lovet den saakaldte Rammeeoverenskomst om Sagen underskrevet senest Fredag. Kabinetssekretær Sveinbjørnsson underrettede straks Kongens danske Kabinetssekretær, som øjeblikkelig lod det gaa videre til Majestæten. Statsministeren og Udenrigsministeren blev tilsagt til Amalienborg og maatte her lægge Kortene paa Bordet. Statsministeren erklærede, at han hele Tiden havde næret Betæneligheder, men han havde alligevel ladet det blive ved, hvad Udenrigsministeren vilde. Majestæten sammenkaldte derpaa Statsraad til Onsdag den 14. August Kl. 11. Dette varede halvanden Time — hvad vistnok er usædvanlig længe — og det blev i al Fald et af de vigtigste Statsraad i Mands Minde. Kong Christian spurgte hver enkelt af Ministrene om deres Mening. Flertallet var alvorlig betænkelige og efterhaanden absolut imod Udenrigsministerens Forslag. Denne blev vred og vilde forlange sin Afsked, men det lykkedes de Radikale med Dr. Munch i Spidsen at bevæge ham til at blive, for at det overfor Tyskland ikke skulde se ud som en Demonstration.

Torsdag den 15. afrejste paany Delegationen til Berlin, men uden Udenrigsministerens Forslag og kun for at søge Sagen udsat i 8 Dage. Heldigvis var

der ogsaa i Tyskland oparbejdet en vis Stemning mod Overenskomsten. Saaledes var Rigsfinansminister Funck imod den, og det tyske Landbrug var ikke synderlig glad for at skulle have det danske Landbrug indenfor de tyske Toldgrænser som Konkurrent paa lige Fod. Den 17. var Delegationen hjemme igen, og Dagen efter meddelte vor Regering sit Afslag paa videre Forhandlinger.

Det modtoges forskelligt i Tyskland. Ambassadør v. Ritter erklærede sig rede til at genoptage Forhandlingerne naar som helst. Fra anden Side skal der imidlertid ret irriteret være foreholdt os, at Indbydelsen til Forhandling om dette „Wirtschaftsgemeinschaft“ ikke var udgaaet fra Tyskerne, men naar Danmark selv kom med Ønsket, var de villige til at drøfte Sagen. Nu havde vi forspildt Chancen for at opnaa saa gode Vilkaar, som vi ellers havde haft Udsigt til.

Regeringen søgte til det sidste at holde Sagen hemmelig, men Rygter sivede ud, og den 16. besluttede Formændene for Industriraadet, Grosserersocietetet og Søfartsraadet at søge Audiens med det samme for overfor Kongen at gøre Rede for Erhvervenes Stilling til Affæren. Landbrugsraadets Formand var bortrejst og kunde ikke naa at komme med. Det varede iøvrigt ikke længe, før Regeringens Forehavende var røbet, og maskinskrevne Sedler med Overenskomstens „otte Punkter“ spredtes ud over Landet og vakte Harme og Forfærdelse. Ligeledes fortaltes der om Statsraadets Forløb, og Kong Christian hyldedes i de varmeste Udtryk, fordi han havde bremset Planen og reddet Danmarks Selvstændighed.

Det var en gigantisk Plan — mere gigantisk end Europas forenede Stater — at ville samle hele Kontinentets 200 forskelligraceede Mennesker til en økonomisk og militær Enhed under Tysklands Diktatur. Var den overhovedet mulig og krævede den i al Fald ikke en ny Tidsaand?

Den vældige Tanke var kastet ind over Danmark paa et Tidspunkt, hvor vi endnu havde fuldt op at gøre med vore nationale Bekymringer. Vi var i Øjeblikket en ufri Nation og kunde ikke tage Stilling til den, før vi igen havde Foden under eget Bord og kunde diskutere den som frie Mænd. Tyskerne taalte jo for Tiden ingen Kritik.

Trods Udenrigsministerens Anstrengelser maatte vi ved Nytaarstid 1941 høre paa Bebrejdelser for, at vi endnu ikke havde svaret et begejstret Ja til den tyske Appel⁴. Præsidenten for „Nordische Verbindungsstelle“, Dr. Draeger, kom herop og opfordrede os paa et Møde i Tysk-Dansk Forening den 13. Januar til med god Vilje at sige Neutralitet, Liberalisme, Individualitet og politisk Demokrati Farvel. Danmark kunde alligevel ikke holde sig udenfor den revolutionære Proces, som var ved at omforme Europa.

Statsminister Stauning svarede forsigtigt i en Tale den 19. Januar i Odense, at vi nok havde nogle Forestillinger og Fordomme, som vi roligt kunde opgive,

og vi skulde ikke frygte Udviklingen. Tværtimod kunde det arbejdende Samfund intet have imod en naturlig Forbindelse med Tyskland, naar vi blot fik Lov til at beholde Danskheden⁵. Et udførligere Svar afgav han i en stor, politisk Tale i Studenterforeningen Lørdag den 8. Marts⁶. Han erklærede her, at Udviklingen nu under Krigen viste, at Tyskland indtog Pladsen som den centrale Magt, der vilde angive visse Hovedlinier af kulturel og økonomisk Art ud i Fremtiden. Vi kunde ikke vide, hvor langt denne Udvikling vilde gaa, men han havde ikke megen Tro til en Tilbagegangslinie, selv om han naturligvis haabede paa en Genoprettelse af de selvstændige Stater. Den tyske Plan tog Sigte paa en blivende europæisk Nyordning. Linien vilde være den fra Tyskland kendte Planøkonomi, der sikkert *rummede betydelige Fordele frem for den Planløshed, som havde været raadende hidtil som Bestanddel af det liberalistiske Samfund, der i udpræget Grad byggede paa Egoismen — altsaa Erhvervs- og Samfundsegoismen*. Planøkonomien vilde blive praktiseret gennem langtrækkende Overenskomster om en europæisk Arbejdsdeling og moderne Produktionsordning med Udveksling af Varer, Ensartethed med Hensyn til Prisniveau og Valutaforhold samt fælles Kreditgivning. Alt dette vilde selvsagt nødvendiggøre Ændringer i de tilvante Forhold, men det vilde gøre Europa meget stærkt overfor Blokade. Det var usundt og uklogt at vende sig mod en Udvikling, som Tid og Forhold førte med sig, der skulde Tilpasning til, men det vilde ikke berøre Landenes nationale Forhold — kun de erhvervspolitiske Forhold. De enkelte Lande vilde vedblivende bestaa med deres eget Sprog og nationale Indretninger. Der skulde ikke foretages nogen aandelig og politisk Omstilling, om end nok Forstaaelse af en fælles, europæisk Udenrigspolitik, men det kunde ikke afskrække. Statsministeren sluttede: „Derimod tror jeg paa Forsikringen om Frihed og Uafhængighed for Danmark, jeg tror paa Bevarelsen af vort Sprog, af Konge, Flag og Forfatning. Og det vil være en Styrke i Troen herpaa, naar vi til sin Tid frit indlader os i de Forhandlinger om Overenskomst, som Tiden vil kræve“. Lignende Udtalelser gentog Statsministeren ved forskellige Lejligheder, og saadan maatte han vel gøre et vist Følgeskab til en Nødvendighed i denne Tvangssituation⁷. „Nordschleswigsche Zeitung“ skrev i Januar 1941: „De Folkedele, der i Fremtiden bliver uden for Rigsgrænsen, men dog inden for Aksens økonomiske og kulturelle Livssyn, er afført deres hidtidige Mindretalsklædebon, idet de fra nu af staar under det stortyske Riges direkte Beskyttelse“.

I Begyndelsen af April s. A. offentliggjorde Minister for offentlige Arbejder Gunnar Larsen sine Forhandlinger med det tyske Trafikministerium om Anlæget af Rødby-Femern Ruten, hvorved Rejsen til Tysklands Hovedstad kunde forkortes betydeligt. Det var udelukkende et af de mere kostbare, tilnærmende Skridt til Tyskland, thi Gedser-Warnemünde Ruten havde aldrig været rentabel, og hvorledes skulde saa den nye kunde blive det? Vi husker alle den festsige Paa-

begyndelse af Arbejdet i September, hvor Minister Gunnar Larsen i Nærværelse af de højeste danske og tyske Embedsmænd gjorde det første Spadestik — med det Resultat, at Spaden knækkede! Et fornøjeligt Omen — og Banen er da heller ikke endnu blevet til noget.

Paa det tyske Handelskammers Generalforsamling i København den 24. April (1941) udtalte Statssekretær i det tyske Rigsøkonomimisterium, Dr. Landfried, at Udviklingen havde gjort Europas Nyordning til en Nødvendighed. Tyskland tilstræbte ikke noget Autarki, men i Nødstid maatte det store Erhvervsrum ikke være afhængigt af Kræfter og Magter, paa hvilke der ikke kunde øves Indflydelse. Siden Ottawa-Møderne havde det staaet klart for det danske Landbrug, at de engelske Markeder i stigende Grad vilde gaa tabt, men hverken det, den danske Skibsfart eller den danske Industri behøvede at nære Bekymring for Afsætningen af sine Kvalitetsvarer⁸.

Heri laa en Antydning af det dystre Perspektiv, som „Hamburger Wirtschaftsblatt“ i Juli s. A. gav præcisere Udtryk for, nemlig at Tyskland tænkte sig hele Europa som en stor Fæstning med de smaa Randstater som Bastioner og Udenværker. Alt skulde indrettes som en eneste permanent, europæisk Krigshusholdning. I „Berliner Börsenzeitung“ behandlede Dr. Karl Megerle Spørgsmaalet yderst grundigt, og „Frankfurter Zeitung“ fortalte den 1. Marts 1942, at i det nye Europa vilde de enkelte Staters Suverænitet blive stærkt begrænset til Fordel for Enhedsledelsen af Verdensdelen, og Polens Guvernør, Rigsminister Frank, holdt i Juli en Tale i Wien, hvori han slog fast, at den europæiske Nyordning ikke i Fremtiden kunde tillade en egen højeste Suverænitet eller nogen „unyttig Forsvarsleg“ hos de mindre Stater. De maatte alle støtte sig til Tyskland som den førende Magt.

Saaledes gik Drøftelserne i Tysklands ledende Kredse under det berusende Slagord: „Neueuropa“ med Tyskerne som „Herrefolket“. Lige saa lidt som i sin Tid Napoleon forstod Hitler, at de Nationer, som han knuste og ydmygede, ikke bagefter kunde blive hans paalidelige Partnere i en kontinental Sammenslutning. I Oktober skrev Direktøren for det tyske Økonomi-Institut, Professor Andreas Predøhl i „Kieler Zeitung“, at de nordiske Landes Tilslutning var vigtigere end Landene mod Sydøst.

Uforknyt fortsattes helt op i Efteraaret 1942, selv efter at det uheldsvangre Vinterfelttog i Rusland havde begyndt at ryste Tilliden til en tysk Sejr. Den 15. December manede saaledes den tyske Gesandt, Dr. Paul Schmidt, i Tysk-Dansk Forening i København til at likvidere al Liberalisme og den jødiske Kollektivismen. Han kunde vel ikke spaa noget om de nye Spilleregler, men saa meget turde han sige, at den fremtidige Ordning maatte baseres paa Tremagtspagtens

Ideologi og Grundsætninger. Den Krig, som nu blev udkæmpet, var ikke blot Tysklands, men ogsaa Nordens.

Nyordningens uhyre Spøgelse laa saaledes over vort Land, men uden klare Konturer. De, blev der sagt fra Tyskland, kunde ikke trækkes op før efter Krigen, og paa Grund af Censuren var vi afskaaret fra at give vort Besyv med. Men rundt i Befolkningen lurede Ængstelsen for, at de fantastiske Planer skulde betyde en skæbnesvanger Trusel mod vort Lands politiske, økonomiske, erhvervs-mæssige og kulturelle Frihed. Det beroligede ikke, at der fra tysk Side gentagne Gange blev lovet os en gunstig Placering i det nye Storrøm — at for Eks. Propagandaminister Goebbels den 8. Marts 1941 sagde paa et Pressemøde i Berlin, at Danmark ikke var et besat Land, men kun et Land, med hvem Tyskland havde opnaaet en militær Overenskomst! Dets Suverænitet skulde fortsat bestaa! Eller at Dr. Fritz Zierke i „Völkischer Beobachter“ lovede os en Arbejdsmark uden Lige⁹.

Kong Christian udtalte i Studenterforeningen den 1. November efter et Foredrag: „Mit højeste Ønske er at kunne overgive til min Søn vort Land frit, som jeg og vor Generation har modtaget det i Arv. Maatte det ske paa en Maade, at de ikke dømmer os for haardt, men at de til enhver Tid maaske bedre maa kunne se, hvorledes Forholdene har udviklet sig“. Uopfordret udtalte den tyske Gesandt hertil i en privat Samtale nogle Dage efter, at Selvstændighed for Danmark som tidligere kunde der naturligvis ikke blive Tale om. Det var en naiv Tanke. Danmark vilde i al Fald ikke slippe udenom en Militærkonvention og fælles Udenrigspolitik med Tyskland. I et i en kortere Tid her i Landet udkommende tysk Blad kaldtes Danmark for „Nordmark“ som Østrig for „Ostmark“!

Ogsaa fra engelsk Side talte man — uofficielt — om en ny Tingenes Tilstand, men i usikre og uklare Udtryk, mest om en Genopbygning paa Folkeforbundets Grundlag og om større Førerskab af Stormagterne. Kun eet stod fast, nemlig at en Gentagelse af denne Krig maatte undgaas, og Aksemagterne skulde derfor slaas ned og afvæbnes. Paa Forhaand ansaa man det tyske Projekt for dømt til at mislykkes. Inden en Generation vilde det ende i Kaos, alene fordi en Sammentømren af saa mange nationalt uhomogene Folkeslag til et stort Fællesskab maatte sprænges. Det repræsenterede endvidere, skrev Handelsredaktøren for „Financial News“, et Tvangssystem til ensidig Fordel for Tyskland selv i enhver Henseende. De smaa Lande maatte ofre deres Industrier, deres Handel og begrænse deres Skibsfart for at gøre Hamborg til en „naturlig“ Omlastningshavn. Gennem et flersidigt Clearingssystem vilde Tyskerne skaffe sig Kontrol over sine „Vasallers“ kommercielle og finansielle Forbindelser og ved at fremkalde en kraftig Inflation i Nabolandene mindske Inflationen hos sig selv¹⁰.

En Del i England gjorde sig Tanker om en europæisk Konfoederation, men

en saadan Plan stred mod Atlanterhavspagten, der netop havde lovet de okkuperede Lande fuld Suverænitet. En amerikansk Redaktør, Douglas Freeman, mente en Række af Forbund, for Eks. Balkanstaterne, Polen og Czekoslovakiet og Norden med Finland. For England var det en naturlig Tanke, at de nordiske Stater fremtidig søgte sin Beskyttelse i en Tilslutning til Vestmagterne, hvad naturligvis ikke udelukkede en Samling i Kultur- og Interessegrupper som for Eks. Norden. Senere — efter Tremagtsmødet paa Krim i 1945 — garanterede Premierminister Churchill i en Tale i Underhuset den 28. Februar s. A. Smaastaterne deres fulde Suverænitet. Stormagterne vilde paa ingen Maade regere Europa, men kun beskytte det gennem en Styrkelse af Folkeforbundet.

I Sverige følte man ingen Trang til at være med i Tysklands Neueuropa. Det vilde gerne i Samarbejde med andre Lande, men i Fred og Venskab og uden Vold og Tvang. Som fri Nation vilde det være med i Arbejdet for en ny Udvikling i Europa.

Efter at Modgangen var begyndt at melde sig for Tyskland, blev Tonerne dog blidere. Propagandaminister, Dr. Goebbels gentog saaledes den 13. Marts 1943 paa et Møde med udenlandske Pressefolk Hitlers Ord om, at National-socialismen ikke var nogen Eksportvare, og han tilføjede, at det aldrig havde været Meningen at ensrette alle Landene. I „Neueuropa“ kunde de enkelte Stater godt beholde deres egne Forfatninger. Tilslutningen til den store Plan var en frivillig Sag, og det var Tysklands Hensigt at skaane de europæiske Nationers Særpræg. Der krævedes kun Samhandel. De nuværende strenge Love i Vesteuropa var kun dikteret af Krigssituationen!

Det var med andre Ord endelig gaet op for Tyskerne, at Sejren langt fra var sikker, og uden Sejr intet Neueuropa. For sent opdagede de, at deres Magtpolitik overfor de besatte Lande var forfejlet. I Stedet for at søge at vinde Befolkningerne, havde Nazismen overalt kun skabt Had og atter Had ved sit brutale Tyranni. Det var den selv, som i utrolig Kortsynethed og i blindt Overmod havde sprængt Stordrømmen om Europasherredømmet i Stumper og Stykker.

I det urolige Aar 1933, da Nazismen Syd fra truede med at rende Storm mod vor nye, retfærdige Landegrænse, blev denne kaldt ikke blot Danmarks, men hele Nordens Grænse mod Syd, saaledes baade af H. P. Hanssen og det nordiske Fællesskabs utrættelige Talsmand, Sveriges Udenrigsminister Richard Sandler. Paa Møderne i Sønderjylland i Aarene derefter talte adskillige, fremragende nordiske Mænd Nordens Sag, og hele den norske, svenske og finske Presse stillede sig trofast ved vor Side bag Sønderjyllands Samhørighed med Danmark¹¹.

Det nydannede „unge Grænseværn“ (D. u. G.) trak den nordiske Linie kraftigt op, og til dets Stævner vajede alle de nordiske Korsflag til stor Forargelse for de stedlige tyske Nazister.

Som i Tresserne kædedes altsaa vort sydlige Grænseproblem paany sammen med det skandinaviske — eller det nordiske, som det nu hedder. Der er sagt, at det dengang var mere Idé end Realitet, men det var dog ikke lutter unge Fantaster, som bar Tanken frem! Selv Georg Brandes bekendte sig i 1899 i et Brev til den svenske Forfatterinde Ellen Key som en Skandinav af gammel Støbning, der ønskede, at Svenskerne havde taget Danmark i 1659 eller at Christian II noget tidligere havde beholdt hele Klatten. Der var mindre Forskel paa en Nordmand og en Svensker (og vel en Dansker?) end paa en Turiner og Sicilianer eller en Tyroler og en Hamborger. Men de holdt sammen, og derfor levede de, medens Skandinavien efter hans faste Tro vilde bukke under i 1950, delt mellem Tyskland og Rusland!

Denne Gang var det i al Fald ikke kun en Studenterbevægelse, men et levende, ideelt tænkende Udsnit af det brede, danske Folk, som drev paa Sagen for at bære vor lille Nations nationale Tankeliv ud af den knugende Følelse af statslig Afmagt. Det gjaldt om at genskabe den Selvfølelse og Selvtillid, som vi havde sat til i de seneste Menneskealdre.

Lige til Krigsudbruddet 1939 gik Danskhedens Sag og den nordiske Bekendelse altsaa fortræffeligt i Spænd. D. u. G.'s Agitationsplakater til Valget i April 1939 lød paa Opraab som: „Et enigt og frit Norden er Borgen for Frihed og Fremtid“ eller „Nordslesvigs Fremtid er Nordvejen“. „Flensborg Avis“ begyndte samtidig at bringe hyppige, nordiske Ledere og en Halvside med Overskriften: „Ungnordisk Grænsevagt, Front og Bro“. Efter 9. April 1940 skiftede D. u. G. Navn til: „Dansk-nordisk Ungdomsforbund“.

Paa den smukkeste Maade supplerer saaledes D. u. G. den nordiske Bevægelse, som samler sig om Foreningen „Norden“. Den er oprettet i 1922 — en selvstændig Forening i hvert af de nordiske Lande — og udfører stadigt et betydeligt Pionerarbejde for den nordiske Fællessag baade gennem „Nordisk Tidsskrift“ og sine aarlige Møder paa Hindsgavl. Side om Side hermed er gaaet det officielle Samarbejde for en fælles nordisk Lovgivning. Naar der imidlertid nu og da blev Tale om Spørgsmaal, der kunde faa reale Konsekvenser, for Eks. Forsvarsforbund, blev de Radikale og Socialdemokraterne tavse og uinteresserede, og disse to Partier udgjorde Regeringen. Statsminister Staunings bryske Afvisning ved sin Tale i Lund 1937 blev længe husket og forsinkede den mulige Iværksættelse af et nordisk diplomatisk og militært Samarbejde.

Da den 2. Verdenskrig brød ud i 1939, sluttede de nordiske Lande sig imidlertid sammen for Uvejret som i 1914. Den norske Grønlandssag og den finske Lappobevegelse glemtes og Samarbejdet begyndte. Nordiske Ministerkonferencer og nordiske Studenter- og Arbejdermøder afholdtes skiftevis i Danmark, Norge og Sverige. I Dagene 18.–19. September 1939 mødtes Udenrigsministrene — undtagen Islands — i København. De udsendte herfra et Kommu-

niké¹², hvori der bl. a. udtaltes: „De nordiske Lande føler sig overbevist om, at der ikke i nogen af Magtgrupperne findes noget som helst Ønske om at se noget af disse Lande inddraget i Krigsbegivenhederne. Ligesom de tre skandinaviske Lande i 1914 i en fælles Note til de krigsførende Stater forfægtede de neutrale Staters Ret til Handel og Færdsel paa Havene, er alle de nordiske Lande nu bestemte paa til Sikring af deres eget Erhvervsliv at hævde deres Ret til at opretholde deres traditionelle Handelsforbindelser med alle Stater, ogsaa de krigsførende“.

Det varede imidlertid ikke længe, før de krigsførende Stormagter sænkede nordisk Tonnage uden Hensyn til Ladning og Besætning og lagde alle mulige Hindringer i Vejen for de nordiske Landes Handel. Saa kom Ruslands Overfald paa Finland. Det vakte den dybeste Indignation, og alle de skandinaviske Lande vedstod, at Finlands Skæbne berørte Norden, hvilket fik Udtryk ved en Dé-marche af de nordiske Gesandter i Moskva. Under den største Opmærksomhed over hele Verden mødtes de nordiske Statschefer med Udenrigsministre — efter Kong Gustavs Indbydelse — i Stockholm den 18. og 19. Oktober, og disse bevægede Dage blev en storstilet Manifestation af den nordiske Samhørighed — uforglemmelig i Nordens Historie. I alle tre Lande voksede der en Stemning frem for at yde Finland baade væbnet Støtte og al mulig økonomisk og materiel Hjælp. Sverige fik dog at vide, at stillede det sig ved Finlands Side med sin Hær og Flaade, betød det ogsaa Krig med Tyskland. Som tidligere nævnt, blev der altsaa kun Tale om indirekte Støtte — ogsaa for vort Vedkommende. I Lighed med hvad der var sket i Oslo og Stockholm drog 1000 Studenter den 2. December fra Studenterforeningen i København til den finske Legation for at udtrykke deres Sympati for Finland. Kong Christian udtalte ved Nytaarstaflet, at vi med Deltagelse fulgte Finlands Kamp.

Tyskland stod i denne Krig paa Ruslands Side og maatte derfor stille sig uvenlig overfor den nordiske Stemning for Finland. Den 8. December (1939) bebrejdede „Deutsche Nachrichtenbureau“ de nordiske Lande, at de aldrig havde vist Sympati for Tysklands Kamp og Genrejsning, men havde lænket sig til England og Folkeforbundet, hvis Medlemmer tyske Blade ligefrem kaldte uneutrale og medansvarlige for Englands Krigsførelse. Modsat udtalte Winston Churchill den 20. Januar (1940), at de neutrale Lande burde kende deres Pligt overfor Folkeforbundet og slutte sig til Vestmagterne, hvad svenske Blade dog gik stærkt imod.

Fra det nordiske Udenrigsministermøde i København den 25. Februar sendtes telegrafisk Hilsen til den finske Udenrigsminister. I et Kommuniké udtaltes Nordens Ønske om en Afslutning paa den finsk-russiske Krig, hvorved Finlands Selvstændighed blev bevaret. Videre afvistes den Paastand, at der fra nogen Side var udøvet Tryk paa de nordiske Lande, og det blev udtalt, at deres

Neutralitetspolitik ogsaa fortsat vilde blive ført upartisk og uafhængigt til alle Sider. De protesterede mod en Søkrigsførelse, som paaførte dem Tab af Menne-skeliv. Paa den nordiske Arbejderbevægelses Samarbejdskomitémøde i Køben-havn i Februar 1940, hvori ogsaa deltog norske, svenske og danske Ministre, vedtoges enstemmigt en økonomisk Hjælpeaktion til Fordel for Finland.

Finland maatte saaledes kæmpe alene, uden at Sverige eller det øvrige Nor-den kunde stille sig militært ved dets Side. Den 19. Februar (1940) udtalte Kong Gustav i et Statsraad, at han med Sorg i Hjertet havde indset Umuligheden af at ile Finland til Hjælp, da Sverige blot vilde have løbet Risikoen for at blive inddraget i Stormagternes Opgør. Omtrent tilsvarende udtalte ogsaa Udenrigs-minister Günther sig i en Radiotale den 13. Marts.

Efter Krigen udtrykte Finland Ønsket om Dannelsen af et nordisk Forsvars-forbund. Som i 1800-Tallet var Rusland dog atter imod noget saadant, denne Gang mest af imperialistiske Grunde. Den 29. Marts svarede den russiske Uden-rigsminister Molotov, at han i et saadant Forbund saa et Brud paa den russisk-finske Fredstraktat. Heller ikke Tyskland var venlig stemt overfor en nordisk Sammenslutning.

Norge havde aldrig været synderlig interesseret i nogen som helst Form for aktiv Skandinavisme. Det laa lunt og godt bag sine Fjelde og sine Fjorde og i sin Afsidshed uden de samme Gnidningsflader med Kontinentet som de andre nordiske Lande. Saa kom Begivenhederne den 9. April, og fra det fjeldhøje Nord lød bitre Klager mod baade Sverige og Danmark — mod os, fordi vi ikke havde hindret de tyske Skibe i at passere Minespærringerne i Bæltet, og mod Sverige, fordi det — i Følge falske Rygter — skulde have tilladt tyske Tropper at køre pr. Jernbane op gennem Landet til Narvik for at falde Norge i Ryggen — en Transport, som skal være foregaaet paa den Maade, at Tog, mærket med Røde Kors, i Foraaret 1940 var ført fra Trelleborg til det nordlige Norge — efter tysk Opgivelse lastet med Sanitetssager og Sanitetspersonel. Ankomsten til den norske Grænse skulde der imidlertid være sprunget special-uddannede, tyske Sprængnings-Soldater ud af Vognene! Dertil kom efter Norges Kapitulation, at Sverige havde været nødsaget til at tillade Transporter pr. Jern-bane af tyske Soldater (Permittentrejser) med Materiel til og fra Norge (Aftale af 8. Juli 1940). Sluttelig sad der vel hist og her i norske Sind endnu Rester af gammelt Nag mod Sverige fra Unionstiden og mod Danmark siden Grønlands-konflikten.

Det skal dog siges straks, at baade Danmark og Sverige fra første Færd med oprigtig Sorg betragtede Udviklingen i vort okkuperede norske Broderland. Ved enkelte Lejligheder søgte Sverige — og en enkelt Gang ogsaa Danmark — ad Interventionens Vej at mildne den tyske Forstaaelse af det norske Folk. I begge

Lande beundrede man Nordmændenes modige Trods mod Besejrerne og den lille Flok Quislinger, som var gaaet i Fjendens Sold for at hjælpe med at tyrannisere deres Landsmænd. I Sverige tog behjertede Mænd og Pressen kraftig Afstand fra Overgrebene og Terroren — i Danmark kun, saa vidt Ordet under vore Forhold havde Lov til at udtrykke det. Derfor rettedes Quislingernes Uvilje sig ogsaa navnlig mod Sverige.

Særlig skarpt stod Nordmændene overfor Finland, fordi det var Tysklands Allierede. I deres Had mod Undertrykkerne saa de ikke, at Finland her handlede ud fra Grunde, som de under normale Forhold maatte bedømme anderledes.

Ved Valget paa Færøerne i 1939 var det lykkedes det nydannede, liberale Separatistparti „Folkeflokken“ at vinde betydelig Tilslutning paa Bekostning af det gamle Selvstyreparti, der efterhaanden helt smulrede hen. Endnu havde dog Sambandspartiet og Socialdemokratiet tilsammen Flertal. Da Danmark blev besat den 9. April 1940, foreslog Folkeflokken at overdrage Magten i Landet til Lagtinget, da der ikke længere fandtes nogen selvstændig dansk Regering. Samtidig vilde det erstatte Dannebrog med det færøske Flag. Begge Forslag blev dog nedstemt. Amtmanden meddelte, at han af den danske Regering var bemyndiget til at udøve den Magt, der hidtil var tilkommet Kongen, Rigsdagen og Forvaltningen, og Lagtinget nøjedes med den 11. April at opfordre til Ro og Orden. Det lovede at virke for at holde Erhvervene i Gang og at søge Forsyningerne opretholdt. Den 13. April blev Øerne besat af Englænderne, som lod de danske Embedsmænd beholde Administrationen.

Det viste sig hurtigt, at visse Reguleringer var nødvendige, og den 9. Maj vedtog Lagtinget en Del „midlertidige Bestemmelser om en Styrelsesform for Færøerne“. De stadfæstedes af Amtmanden. I Følge disse skulde gældende Love og Anordninger fortsat være i Kraft. Blev en Lovændring nødvendig, skulde den vedtages af Lagtinget og stadfæstes af Amtmanden. Folkeflokken stemte imod dem, og under Ledelse af den gamle Danmarkshader, J. Patursson, manifesterede det sig i det hele taget mere og mere som et rent Løsrivelsesparti. Paa Olaidagen den 29. Juli 1940 iværksatte det saaledes danskfjendtlige Demonstrationer, men uden større Held. Gennem den færøske Landstingsmand Poul Niclasen sendte den danske Regering den 3. September sin Hilsen til Færingerne og udtalte, at den var sikker paa, at de vilde blive Danmark tro. Det var i Modgangstider, man skulde lære sine Venner at kende. Danmark vilde bestaa evigt og atter blive fri, og Færøerne vilde atter komme tilbage til Danmark, som det var lovet. Den 11. Oktober indløb telegrafisk gennem Amtmanden en Genhilsen til den danske Regering.

Folkepartiet hævdede, at Færingerne var en selvstændig Nation, og Lagtinget Landets Nationalforsamling. Den udøvende Magt skulde overgives til en

af den valgt Regering. Samtidig forelagde de Forslag til en ny Forfatning for *den færøske Republik*. Forslaget blev imidlertid afvist af de andre Partier, men Folkeflokken voksede i Styrke til Trods for, at Amtmanden den 27. Oktober 1941 havde lovet ikke at modsætte sig Lagtingsbeslutninger, som kun angik Landets indre Forhold.

Ved Folketingsvalget i 1943 fik Folkepartiet omtrent 50 % af samtlige Stemmer, men opnaede dog ikke Flertal i Lagtinget. Derimod blev dets Kandidat Thorstein Petersen, indvalgt i Folketinget. Tillige blev det færøske Flag autoriseret i Stedet for Dannebrog. Ogsaa indenfor de andre Partier voksede Separatistlysterne, og selv Sambandspartiet meddelte, at det efter Krigen vilde gaa ind for frie Forhandlinger med Danmark om „Form og Vilkaar for Samhøighedens Fortsættelse“. I September 1943 indledtes der Forhandlinger mellem Folkepartiet og Socialdemokratiet om at ophæve Amtmandens Vetoret, men de førte ikke til noget, mulig paa Grund af engelsk Indgriben. Derimod gennemførtes en Sænkning af Valgretsalderen til 21 Aar.

Den i 1940 fastsatte, midlertidige Styreform kom saaledes til at bestaa under hele Krigen, om end med visse Forskydninger i den politiske Magtbalance. Det var dog tydeligt, at Færingerne i disse Aar blev mere og mere selvstyreorienterede.

Ogsaa med Grønland var Forbindelsen afskaaret. Under Medvirken af den danske Gesandt i Washington H. Kauffmann og under Formandskab af Dansk-Amerikaneren Hans Christian Sonne — en Søn af forhv. Landbrugsminister Sonne — dannedes i Slutningen af April 1940 en dansk-amerikansk Kommission, som sammen med det amerikanske Røde Kors paatog sig Grønlands Forsyninger. Den 3. Maj 1940 vedtog de to grønlandske Landraad i Kongens Navn at overtage Styrelsen af Landet og sendte s. D. Kong Christian en telegrafisk Hilsen med Løfte om ubrydelig Troskab. Samtidig udtaltes der Haabet om, at De forenede Stater i Amerika, saa længe Grønland var afskaaret fra Moderlandet, vedvarende vilde erindre dets udsatte Stilling under dansk Flag og med en dansk og en grønlandsk Befolkning.

Dette var en Opfordring til USA om at tage Grønland under sin Beskyttelse. Derovre saa man godt Faren ved, at Grønland under en Udvidelse af Krigen til den vestlige Halvkugle laa ganske forsvarsløst. En tysk Besættelse kunde jo foretages uden større Vanskeligheder. Som Følge heraf indledte Regeringen i USA i Foraaret 1941 Forhandlinger med vor Gesandt, som under disse Forhold ansaa sig beføjet til at slutte en Overenskomst af 9. April 1941 om Staternes Overtagelse af Grønlands Forsvar. Efter denne fik USA Ret til at oprette Luftbaser, Radiostationer, meteorologiske Installationer m. m. paa Øen. Der tilsikredes dog Kongeriget Danmark fuld Suverænitet, og USA forpligtede sig til at respektere alle legitime Interesser i Grønland saavel som Love, Regulativer og Sædvaner med Hensyn til den indfødte Befolkning og til Administrationen i

Grønland. De danske, derværende Myndigheder fik Ret til at rekvirere Levnedsmidler og andre Forsyninger i USA. Sluttelig lovede disse, „naar de nuværende Farer for det amerikanske Kontinents Fred og Sikkerhed er ophørt“, at forhandle med den danske Regering om Traktatens Ophør eller Ændring¹³.

Naturligvis vakte den amerikanske Besættelse af vor nordligste Besiddelse og den af Gesandt Kauffmann paa egen Haand afsluttede Overenskomst stor Opmærksomhed i den danske Offentlighed. Af Hensyn til Tyskland maatte Bladene fordømme Gesandten. Hans Konduite var „et Brud paa den ham af Kongen viste Tillid“ og „Misbrug af hans Stilling“. USA's Optræden kaldtes for „et alvorligt Brud paa fair play og paa de almindelige folkeretslige Regler“. Gesandten kunde maaske næppe have forhindret den amerikanske Besættelse, men der var ingen Grund for ham til frivilligt at indgaa en Overenskomst, som sket var¹⁴.

Ogsaa fra Regeringens Side lød der skarpe Protester. Det var den jo nødt til. Gesandten blev kaldt tilbage, og da han nægtede at adlyde, fik han sin Afsked, og Legationen overdroges en Chargés d'Affaires. Kauffmann nægtede imidlertid at tage Afskeden til Følge og den amerikanske Regering at modtage Protesten. Den erklærede vedblivende at ville anerkende Gesandt Kauffmann som Danmarks diplomatiske Repræsentant og befuldmægtigede Minister, da den danske Regering var ufri og under tysk Tvang. Nogle udsendte Generalkonsuler, som stillede sig ved hans Side, gik det paa samme Maade. I sin Vaande tænkte Regeringen et Øjeblik paa at stille Gesandten for Dom in contumaciam, men lod dog hurtigt Tanken falde igen. Vi plejer retfærdigvis ikke her i Danmark at dømme Folk, uden at de har været i Stand til at forsvare sig.

Saaan saa Sagens officielle Side ud¹⁵. Mand og Mand imellem kunde der tales anderledes. Man forstod hans Handling — at han havde følt Umuligheden af gennem Forhandling med den ufri, danske Regering under disse Forhold at opnaa en for Danmark forsvarlig Løsning af det amerikansk-danske Mellemværende. Efter sin bedste Overbevisning havde han gjort et Skridt, som under de daværende Forhold vel officielt maatte dadles, men som i Virkeligheden gav den sikreste Mulighed for Danmarks Bevarelse af Grønland. Den 16. Maj 1945 gav Rigsdagen Gesandt Kauffmann fuld Oprejsning og godkendte med Tak den af ham afsluttede Traktat.

Island overdrog den 10. April Regeringen til sit i 1939 dannede Samlingsministerium saa længe, Kongen paa Grund af Krigen var ude af Stand til at varetage sine grundlovsmæssige Funktioner. Den islandske Førsteminister tilføjede dog, at denne Beslutning ikke betød noget Brud med Danmark. Saaledes opfattedes det heller ikke i Danmark, og baade Statsministeren og andre kaldte Beslutningen for „meget fornuftig“ og rimelig. De Islændinge, som den 9. April

var i Danmark, maatte foreløbig blive her, og de islandske Studerende tilstodes rentefri Studielaan af Staten. I September 1940 lykkedes det dog Regeringen at skaffe de Islændinge, som ønskede det, Hjemrejse over Petsamo i Finland. Den 10. Maj besattes Island af engelske Tropper under Protest af den islandske Regering, og den 25. Marts 1941 inddrog Tyskland Øen under sit Operations-omraade¹⁶.

Stemningen deroppe var ogsaa i Begyndelsen fuldt loyal overfor Danmark. For Eks. havde Reykjavik paa Kongens Fødselsdag den 26. September (1940) klædt sig i de festligste Farver, og i Domkirken afholdtes en Gudstjeneste i Overværelse af Regeringens Medlemmer.

I en Del Artikler i det islandske Blad „Timinn“ i Efteraaret 1939 krævede det islandske Fremskridtspartis Formand, forhv. Minister Jonas Jonsson, ikke blot Opsigelse af Forbundsloven i 1939, men ogsaa fuld Ophævelse af Forbundet i 1943. Tillige vilde han rense det islandske Flag for de danske Farver.

Kun et Faatal af Islændinge var imidlertid endnu paa dette Tidspunkt indstillet paa saa vidtgaende Skridt, men Agitationen tog Fart, og paa den nordiske Studenter- og Universitetsdag i Stockholm i Marts 1941 forkyndte en islandsk Student, at Island i den kommende Sommer vilde blive Nordens 2. Republik. Kort efter foreslog Fremskridtspartiets Leder, at Island under Hensyn til Forbundslovens Revisionsparagraf skulde skille sig fra Danmark og erklære sig for selvstændig. Baade den islandske Statsminister og Selvstændighedspartiet mente dog, at Ophævelsen burde gaa, som i Loven forudsat og efter dennes Bestemmelser.

Den 20. Maj 1941 meddelte imidlertid den herværende islandske Chargés d’Affaires, at det islandske Alting den 16. Maj enstemmigt havde vedtaget tre Forslag, der praktisk talt allerede afbrød den aarhundredgamle Forbindelse med Danmark for bestandig. For det første vedtog man at erklære, at *da Adskillelsen fra Moderlandet Danmark alligevel havde sat Forbundsloven ud af Kraft, agtede man ikke at forny den*. Dernæst udtaltes, at Island skulde være Republik. Man erkendte dog, at da det under de nuværende Forhold ikke lod sig gøre at afholde den Procedure, der i Følge Forbundsloven skulde gaa forud for Traktatens Opsigelse, maatte denne vente til efter Krigen. Endelig besluttede Altinget at vælge en Rigsforstander til at overtage Kongens Funktioner.

Naturligvis vakte denne Meddelelse den allerstørste Opmærksomhed her i Landet, hvor meget end islandske Blade forsikrede, at de vilde fastholde Tilknytningen til Norden. Det maatte forekomme stødende overfor Kongen og Nationen at faa en saadan fuldfærdig, indiskutabel Afgørelse kastet i Ansigtet i den nuværende Situation. Til Rigsforstander valgtes den 8. Juli tidligere Minister i København, Svein Björnsson.

Den 31. Maj sendte Statsminister Stauning den danske Regerings Svar til den herværende islandske Chargés d’Affaires Jon Krabbe, idet Gesandten var

afrejst til Island. Svaret gik ud paa, at den danske Regering ikke savnede Forstaaelse for de af de forhaandenværende Forhold betingede Vanskeligheder, der kunde have foraarsaget disse Beslutninger, men den fandt det dog beklageligt, at Altinget paa nærværende Tidspunkt havde ment at burde tilkendegive sit Syn paa dette begge Stater vedrørende Retsforhold. Den danske Regering havde imidlertid med Tilfredshed bemærket Udtalelsen om, at Island for Tiden ikke ansaa det for rigtigt at træffe Foranstaltninger til Iværksættelse af Forbundets Op-hævelse, og tog den modtagne Meddelelse til Efterretning som en Bebudelse af, at Islands Regering ved Krigens Afslutning agtede at optage en Forhandling paa Grundlag af Forbundslovens Bestemmelser. Den vilde fra Danmarks Side blive ført under fuld Hensyntagen til det islandske Folks Ønsker.

Rigsforstander Sveinn Björnsson overtog sit Embede i Juni med en Tale, hvori han mindedes Kong Christian, som nu var „det samlende Symbol og næsten en national Helt for det danske Folk i dets Prøvelsestid“, og udtalte Islands varme Venskab for Danmark. Han sluttede med Ønsket og Haabet om, at „vi Islændinge atter kan knytte saa stærke kulturelle og andre Forbindelser, som muligt, med de nordiske Folk. Vi Islændinge befinder os bedst i denne Venne- og Brødrekræds“¹⁷.

I Løbet af Sommeren 1941 blev de engelske Tropper trukket tilbage, og i Stedet for besattes Island efter Overenskomst af amerikanske Tropper, som gjorde Øen til Marinebasis. USA overtog dens Vareforsyning, og et islandsk Gesandtskab oprettedes i Washington. Dermed gik Island ind i en gylden Tid med stigende Eksport, stigende Fortjenester og Beskæftigelse, stigende Levned og stigende Selvfølelse.

Situationen i Sommeren 1941 var da følgende. Danmark var skilt fra Island og Færøerne. Island var besat af Englændere og Amerikanere, dog med Bibeholdelse af sin Selvstændighed og med vaagnende Lyst til at benytte Lejligheden til helt at frigøre sig fra Danmark. Norge laa under tysk Aag, direkte regeret af tyske Embedsmænd med Assistance af det norske, nazistiske Parti, der var afgjort antinordisk. Sverige rustede maaltbevidst og viljekraftigt for at redde sin Selvstændighed og Frihed¹⁸, men dog paa visse Punkter nødsaget til at føje sig efter tyske Krav, medens Finland stod rustet og kampklar overfor sin Arvefjende, Rusland. — Fem Lande, hver med sin politiske Skæbne.

Som den største og mest centralt liggende Partner i Skandinavien har Sverige altid følt sig som „Storebror“, men da Uvejret brød løs — saadan lød det selvbebrejdende derovre fra — tænkte det blot paa at hytte sig selv, medens de andre tre Brødre en for en kom i Nød. Var Sverige som Følge heraf blevet isoleret og havde den nordiske Politik faaet sit Knæk? Absolut ikke. Svaret fra dansk Side er fuld Forstaaelse af Sveriges egen militære Svaghed og dødsensfarlige

Situation i Krigsperiodens første Tid. Som Begivenhederne denne Gang forløb, vilde det ogsaa bedst kunne udrette noget for de to andre Lande ved at holde sig udenfor Krigen i Stedet for at udsætte sig for at dele Skæbne med dem. Heller ikke Finland bebrejdede Sverige, at det ikke var ilet til Hjælp med sin lille Hær — tværtimod var det tilfreds med, at der ved den kommende Fredslutning dog var een nordisk Stat med Autoritet nok til at kunne optræde mæglende. Den svenske Udenrigsminister Günther udtalte paa den svenske Rigsdag den 16. August 1940, at Sverige befandt sig i en Periode af Venten. Han vilde dog understrege, at det nu, som tidligere, var af yderste Interesse for Sverige, hvorledes Norden og altsaa de nordiske Nabolandes Skæbne vilde forme sig. Det svenske Folk var klar over, at det havde en Opgave at udføre og en Pligt at opfylde med Hensyn til det fremtidige Liv i Norden.

Trods Adskillelsen varede det heller ikke længe, før Danmark og Sverige atter fandt hinanden. Sundet var vel i Begyndelsen spærret for gensidige Besøg, men som ad en usynlig Bro udveksledes de hjerteligste Tanker. Vi følte i disse strenge Tider, hvor daarligt vi kunde undvære hinanden. Det spirede og groede baade her og der med de mest hjertevarme Følelser. Den kolde Aprilstorm havde saa langt fra ødelagt Væksten. Vi saa fra Sjællands Kyster over til vor frie Bror og beundrede Svenskefolkets enige, karakterstærke Samling om deres Land — uden Hensyn til Klasse- og Partigrænsen — og deres mandige Vilje til at værne deres fædrende Arne. I Sverige forstod man til Gengæld vor sindige, kolde Sejghed og vor enige og værdige Ro. Vi følte godt, vi og de, at vi mere end nogensinde hørte sammen. Ved en Lunch, som den svenske „Publicistklub“ gav paa „Skansen“s Nyloft i Stockholm i September 1941, holdt Chefsredaktør Ivar Østerstrøm Talen for Danmark. Henvendt til de danske Pressefolk sagde han bl. a., at nogle ledende svenske Politikere havde netop sagt, at Sverige i Nuets Situation var mere ensom og isoleret end nogensinde. Det var sikkert rigtigt, men det var heller ikke let at holde Neutralitetens Vej. Med Danmark var det helt anderledes. Danmark forstod Sverige bedst af alle. „Vi Svenskere forstaar ogsaa Danmark. Vi respekterer Danmark, fordi vi i denne Stormtid, i denne de smaa Staters Prøvelsestid . . . med Beundring eller maaske Forundring har set, hvorledes i Danmark de bedste og stærkeste og sundeste Egenskaber med urgammel og elementær Styrke i Aand og Sandhed beriger hele Folket, fra Kongen, den nationale Samlings højeste og levende Symbol, til den jævne Husmand og Arbejder med deres Kvinder. Danmark bøjes maaske, men det brydes ikke. Dybt rørt har vi fulgt det danske Dramas Udvikling fra Famlen og Usikkerhed til Samling, Fasthed og klar Linie, en ren og beundringsværdig Sjælsstyrke hos et helt Folk. Dette jeres nationale Værk er Resultatet af gammel, fornem Kultur. Hele Norden staar i den største Taknemmelighedsgæld til Danmark for denne Gerning“¹⁹.

Den tidligere, svenske Udenrigsminister Undén udtalte i en Tale kort før Jul 1940, at den danske Individualisme ikke kunde udslettes eller forvandles, og derfor kunde Danmark heller aldrig gaa tabt for Norden. Ikke blot svensk Kulturpolitik, men ogsaa svensk Udenrigspolitik regnede med Danmarks Fremtid som et frit og selvstændigt Land.

Mange mente vel, at det nordiske Samarbejde nu endelig havde bevist sin Indholdsløshed. Driften mod det nordiske maatte høre op. Det var jo alt sammen blot en Fiktion, et opskræmt Fantasiprodukt i en Ufredstid og ikke de kolde Hjærners Politik. De nordiske Folks forskellige erhvervsmæssige og udenrigspolitiske Problemer samt deres geografiske Spredthed kunde aldrig give en saadan økonomisk og militær Sammenslutning fornøden Styrke. Ideen var nu, som før i vor Historie, for stor.

I August 1941 kom den svenske Bladejer Torsten Kreuger sammen med en Medarbejder ved det svenske „Aftonbladet“, til Danmark og foretog en Tur i Nordsjælland. Tilsidst indbød de Statsminister Stauning til en sikkert fortræffelig Frokost ude paa Langeliniepavillonen. Det endte med et Interview. Statsministeren smilte overlegent ad Svenskernes Bekymringer for vore indre Forhold. Han pegede over paa Burmeister og Wain, hvor der laa en Del tyske Skibe til Reparation, med en Bemærkning om de store Nybygninger, som her var i Arbejde. Den danske Arbejdsløshed havde aldrig været mindre end nu. Henved 40,000 var beskæftigede i Tyskland, hvor de trivedes godt. Det var naturligvis ikke saa morsomt, at Danmark var besat, men vi havde dog bevaret vor Selvstændighed og vor egen civile Administration. „Herrerne ser jo kun dansk Politi paa Københavns Gader“! Problemet Norden vilde Statsministeren ikke ind paa. Island var gaaet sin Vej, og det havde jo Ret til at opsigte Aftalen. Norge havde sine særlige Problemer, Finland sine og Sverige — jo dem kendte Herrerne jo bedst selv! Nationernes Forbund — udmelde sig — men Kontoret var jo lukket! I Danmark kunde man konstatere en bred Svingning i den almene Stemning overfor Tyskland efter dets Krig med Bolchevikkerne — det gik helt godt mellem Danmark og Tyskland! Han betragtede det nye Tyskland som baade den nuværende og fremtidig ledende Magt i Europa. Interviewet sluttede: „Statsminister Stauning var i Form; det lyste i det ljusa Skägget och han smilede mot den varma Augustisolen och var glad, att allt dock hade avlupit så pass gott som det gjort“!²⁰

Interviewet fremkaldte herhjemme, hvor vi kendte vor Statsminister, en sorgmunter Stemning. „Nationaltidende“ bragte en Leder herom med Overskriften: „Her gaar det godt“. I England forstod man derimod ikke Spøg af en Førsteminister, og Angrebene paa ham, Minister Gunnar Larsen og Udenrigsminister Scavenius kom regelmæssigt hver Aften i den danske Radio fra London.

Ved en Pressekonference i Udenrigsministeriet udtalte sidstnævnte: „Man maa forstaa, at vi ikke lever paa Maanen. Jeg har i mere end et Aar været udsat for en terroristisk national Stemning, men nu maa det være forbi. Den megen Tale om nordisk Samarbejde er inaktuel og ikke ønskelig. Det er et ynkeligt Syn at se Danmark og Sverige græde ud i hinandens Arme“!

Selv dette „ynkelige Syn“ syntes det nordiske Sammenhold i Krigens første Aar heller ikke at have et alt for tillidsvækkende sikkert Grundlag at kunne bygges op paa. Rusland var nu som i Czartiden en Modstander af en stærk Magtsamling ved sit nordvestlige Hjørne, og ogsaa for Tyskland var en nordisk Forsvarsunion en saa epokegørende Begivenhed i Østersørummet, at det ikke kunde se roligt til. Den tyske Presse vovede vel ikke direkte at gaa imod den nordiske Enhedstanke, men hævdede, at Vejen maatte gaa over Berlin. Norden maatte først og fremmest, samlet eller stykkevis, blive en Del af det europæiske Storrum under tysk Førerskab, og Gang paa Gang fremhævede den tyske Ideologi Betydningen af Østersørummet som tysk Interessesfære. I Juli 1940 skrev Dr. Wolfgang Höpker i „Münchener neueste Nachrichten“, at den skandinaviske „Kvartet“ hidtil nærmest havde været et akademisk Anliggende, men nu skulde Nyformningen af den skandinaviske Enhedstanke falde sammen med den europæiske Nyordning, og den Rolle, der var tiltænkt Norden, var ikke lille, saafremt den selv vilde. Lidt ironisk føjede han til, at Statsminister Staunings Tale i Lund havde vist, at Danmark alligevel følte sig mere tilhørende Kontinentet end den skandinaviske Halvø!

Den tyske Parole blev naturligvis blidt fulgt af baade Quislingerne i Norge og Frits Clausenerne i Danmark, der begge opfattede „Nordismen“ som en mod den tyske Nyordning rettet Modbevægelse²¹. Vidkun Quisling udtalte saaledes ved sin Overtagelse af Statsministerposten den 1. Februar 1942: „Vi ønsker kun et godt Naboforhold (til Sverige), men i Stedet for at jage efter et nordisk Samarbejde, der har vist sig at være en Illusion, vil vi føre en ærlig og nøgtern Realitetspolitik. Vi betakker os for nordisk Overformynderi i hvilken som helst Form. Vi vil i nøje Samarbejde med Tyskland føre en selvstændig og stærk national Politik, som kan gøre Norge frit og stort . . . det er vor Vej til nordisk Samarbejde“. I Oktober 1941 karakteriserede den danske, men tysk orienterede Professor, Dr. phil. Gudmund Hatt Tanken om et forenet Norden i en Tale i „Nordische Verbindungsstelle“ i Berlin som en Ønskedrøm, der baade handelspolitisk og forsvarspolitisk savnede ethvert Realitetsgrundlag.

Heller ikke i Finland havde den nordiske Enhedstanke endnu synderlig mange Tilhængere, hvilket hovedsagelig fik sin Forklaring i Modsætningerne mellem Svensk-Finnerne og Finsk-Finnerne.

Alligevel blev den nordiske Tanke et af de mest fremtrædende Træk i Danmarks Ansigt i de første Krigsaar. Den groede frem i de danske Sind som Aemoner om Foraaret i de danske Skove, og fra den danske Ungdom indenfor Dansk-nordisk Ungdomsforbund lød det: De Aar, vi nu oplever, er Forberedelsens Aar. Tøven kan betyde spildte Chancer. Den Dag, Krigen er forbi, skal Tanken om Nordens Enhed blive et Krav.

I Januar 1941 afholdtes „en svensk Uge“ i København. Her talte en Række af Digtere Sveriges Pris og oplæste Stykker af svensk Poesi. Den sidste Dag sagde Nationalbankdirektør Bramsnæs: „Vi ser, at der gror Samarbejde frem ogsaa paa disse (økonomiske) Omraader. Og det skal fortsættes, det skal udvides. De nordiske Folk staa hinanden saa nær, at der er rige Muligheder for en fortsat Udvikling af Fællesskab paa alle Omraader af Menneskelivet“. Professor, Dr. phil. Vilh. Andersen redegjorde paa sin skønne Maade for det nordiske Fællesskab i aandeligt Struktur og fremdrog Vidnesbyrd om, hvorledes alt frit Aandsliv havde dobbelte Streng, og hvorledes Folkelitteraturen i alle tre Lande havde været den drivende Kraft baade indadtil i hvert Land og i Samspillet mellem dem. Den svenske Digter, Dr. Anders Østerling, sluttede smukt med en Tale, hvori han bl. a. sagde: „I den nuværende Situation har dette Besøg i al sin Fordringsløshed faaet en anden og dybere Mening, som ikke lader sig forene med sorgløs Feststemning. De nordiske Folk kæmper hver for sig med Problemer, hvis endelige Løsning dog kalder paa Fællesskabet. Vi mødes her som Frænder, for hvem hver Prøvelse, som rammer den enes Hjem, ogsaa kaster sin Skygge over den andens. Et lille Haandtryk maa i et saadant Tilfælde ofte udtrykke, hvad Ord ikke formaar“. I Februar holdtes paa samme Maade en dansk Uge i Stockholm og i Marts en dansk Uge i Malmø. I April fulgte et nordisk Juristmøde og i Maj et nordisk Kirkemøde i Stockholm. Kort efter den danske Uge i Stockholm sagde den svenske Justitsminister Westmann: „Sveriges Politik maa gaa ud paa at gøre en Indsats for . . . at bevare Friheden og Selvstændighedsretten for Nordens Kerneland, Sverige. Men vi maa ikke blive staaende herved. Vi maa være agtpaagivende overfor de Muligheder, som kan opstaa for at sammenføre de nordiske Lande i en nordisk Kreds“²².

Et Par Maaneder senere fejrede Professorer og Studenter ved Universiteterne i København, Lund og Gøteborg den nordiske Studenter- og Universitetsdag. Alle Steder fra blev der paa den mest gribende Maade „over Landegrænserne knyttet Baand af tyste Ord“. Den svenske Forsvarsminister Sköld priste det varme Venskab mellem Danmark og Sverige, og efter et Besøg i København i Marts 1942 sagde den svenske Biskop Briliot: „Man kan ikke undgaa at lægge Mærke til, hvor hjertelig en Svensker bliver hilst velkommen i disse Dages København, og med hvilken Taknemmelighed enhver Lejlighed udnyttes til at genknytte det nordiske Broderskab. Ogsaa det svenske, socialistiske Ungdoms-

forbund erklærede sig paa et Møde i Februar 1942 for det nordiske Forsvarsforbund²³. Oppe fra Gøteborg talte Direktøren for Gøtaverket, Karl Steenberg: „Før saa jeg det nordiske, økonomiske Samarbejde som noget ønskeligt — nu finder jeg det en Nødvendighed“.

I Juni 1941 rykkede Tyskerne over den russiske Grænse, og faa Dage efter fulgte Ruslands Krigserklæring til Finland. Den kom ikke uventet, nærmest som en Fortsættelse af Vinterkrigen. Det skete dog denne Gang som en Følge af, at tyske Tropper efter Aftale med Præsident Ryti var rykket ind i Finland for at oprette Angrebsbaser mod Rusland — en skæbnsvanger Politik, hvorved Præsidenten haabede at kunne genvinde de tabte Landsdele. „Storfinnerne“ drømte endogsaa om at kunne skaffe Landet en Grænse, der var lettere at forsvare end den, de maatte værges i Vinterkrigen, d. v. s. de ønskede hele Øst-karelen.

Straks var der en vis Sympati med, at Tyskland vendte sig mod „Europas Fjende Nr. 1“, men det varede ikke længe, før man forstod, at denne Tysklands nye Krig ikke var det store Korstog, som den tyske Propaganda vilde gøre den til, men slet og ret et Felttog for at skaffe sig Levnedsmidler og Raastoffer, helst ogsaa Olie og Benzin. Og da den finske Hær rykkede udover sine gamle Grænser af 1939, blev Finland af Amerika og England stemplet som Tysklands Vaabenbroder. Det berøvede den vel ikke al Sympati og Forstaaelse hos de to Stormagter, men skabte dog en vis officiel Kølighed. Derfor var man i Danmark og Sverige lidt ængstelig for, at dette „Storfinnernes“ Erobringstog kunde føre Finland ind i en endnu vanskeligere Situation, saafremt Tyskland ikke blev Sejrherr, og saafremt Rusland kom til at sidde med ved Forhandlingsbordet, naar Freden skulde dikteres. Stalin erklærede, at Ruslands Maal overfor Finland var status quo ante 22. Juni 1941, altsaa efter den 1. finsk-russiske Krig.

Atter var Sverige nødt til at holde sig neutral, men det hjalp Finnerne paa alle mulige Maader og tillod for Eks. — i Følge Aftale med Tyskland af 25. Juni 1941 — Transport af en tysk Division over sit Landterritorium fra Norge til Finland. Det var en lille neutralpolitisk Ukorrektthed, som det senere maatte høre haardt for af sine egne. I vor ufri Tilstand var vi afskaaret fra enhver Meningstilkendegivelse, men vi søgte at støtte Finland bedst muligt ved at sende det Fødevarer og ved — ligesom Sverige i langt større Maalestok — at modtage Tusinder af finske Børn. Med hele Folkets Billigelse satte Regeringen vore egne Rationer ned for at kunne hjælpe Finland. Tillige rejste en Del Læger og andre Frivillige derop, men ikke, som i forrige Krig, i et særligt dansk Korps. Finnerne vidste, at det kunde lide paa Danmark og Sverige. Vi forstod begge, at Finlands Kamp paa Liv og Død i første Række gjaldt dets Uafhængighed og Frihed, som Titlen lød paa nogle finske Bøger: „Vi vil ikke dø“, „Vi vil ikke kvæles“ o. s. v.,

og de inderligste Ønsker blev i hele Norden eet med Finnernes egne. Vi følte tillige, at den finsk-russiske Grænse ogsaa var Nordens, og at Finlands Kamp derfor ogsaa var Nordens — som Rigskansler Hitler udtrykte det i en Tale i Berlin den 11. December 1941, at uden Finland vilde de øvrige nordiske Staters „borgerlige Magelighed“ have fundet en Ende!

Som Krigen strengedes og de storfinske Drømme begyndte at blegne for Russernes voksende Modstandskraft, kom ogsaa det nordiske Problem til at træde endnu kraftigere frem indenfor saa at sige alle finske Kredse. Hvor skulde Finland ellers søge hen? Havde man tidligere ømmet sig ved at slutte op i det nordiske Kammeratskab for ikke at maatte give Afkald paa noget af sit nationale Særpræg, drev nu det realpolitiske Syn paa Finlands isolerede Stilling Storfinner, Finsk-Finner og Svensk-Finner til i større og større Enighed at give sig den nordiske Politik i Vold. Ved en Arbejderfest i Helsingfors ved Nytaarstid 1943 udtrykte saaledes Socialminister K. A. Fagerholm Ønsket om et fastere og konkretere nordisk Samarbejde end hidtil. „Suomen Socialdemokrat“ skrev den 9. Februar s. A., at den nordiske Statsidé siden Vinterkrigens haarde Dage ikke blot havde ligget det store Flertal af Folket nært og varmt paa Hjerte, men ogsaa været en reel Tanke. I denne Krig forsvarede Finland baade sin egen Frihed og Nordens kommende Enhed. En begavet ung finsk, socialdemokratisk Journalist og Politiker, Atos Wirtanen, udgav en ypperlig skrevet Piece: „Et forenet Norden“, der oversattes til Dansk og udgaves af Folkung Forlaget i Graasten. Han slutter med Ordene: „Et forenet Norden er ingen Utopi. Det er en historisk Nødvendighed. Utopisk er derimod den Tro, at et splittet Norden skulde faa Lov til at leve roligt gennem de urolige Tider. Virkeliggørelsen af den gamle, nordiske Enhedsdrøm er Statsmandsopgave. Vel den største, der kan gives nordiske Statsmænd“²⁴.

Stadig var Norge Vanskeligheden. Flertallet af det norske Folk stod orienteret mod Vest, og den frie, norske Eksilregering i London knyttede Norges Skæbne fastere og fastere til de angelsaksiske Lande og Atlanterhavspagten. Uviljen mod Sverige mindskedes ganske vist en Del, jo stærkere Opinionen her tog Parti mod Quislingerne samt mod disses og Tyskernes Terror, ligesom ogsaa Danmark kom til at staa det nærmere paa Grund af den fælles Skæbne. Det gjorde ogsaa et godt Indtryk, at Gesandt Kauffmann i Washington skænkede et Pengebeløb, der var givet ham til Gavn for Danmark, til det norske Flyverkorps i Kanada med den Bemærkning: „Jeg kan ikke gavne Danmarks Sag paa bedre Maade“.

I April 1942 interviewede „Svenska Dagbladet“s London-Korrespondent den norske Eksilregerings Udenrigsminister Trygve Lie, der udtalte, at man fra norsk Side haabede paa et nært Samarbejde med det øvrige Norden efter Krigen. Paa Korrespondentens direkte Spørgsmaal om Norges Udenrigspolitik

i Fremtiden — om Norge vilde søge politisk og militær Tilknytning til de andre nordiske Lande eller til de angelsaksiske Magter, lød Svaret: „Vi betragter ikke dette som noget enten-eller, men som et baade-og“. (Norsk Tidende i London 15. April 1942.)

Paa Foranledning af det svenske „Dagens Nyheter“ skrev imidlertid „Norske Tidende“ i London i Juli s. A., at Norge som Allieret med Amerika, England og vel navnlig med Rusland ikke kunde tiltræde den nordiske Tanke. En nordisk Union, som skulde anvendes til en finsk Revanche krig mod Rusland, var ikke i Norges Interesse. Dette maatte ogsaa efter Krigen søge sin Sikkerhed sammen med sine nuværende Allierede, selv om det dog haabede paa Samarbejde med de andre nordiske Stater og især med Sverige. Norge ønskede, at det øvrige Norden vilde knytte sig til Atlanterhavspagten og slutte op om et udvidet Nationernes Forbund, hvori Norge skulde være Broen mellem Sovjetunionen og de vestlige Demokratier.

I Sverige vakte denne Artikel pinlig Opsigt. „Norske Tidende“ var nemlig Talerør for det officielle norske Informationsbureau i London og stod altsaa den norske Regering nær. De engelske Blade kommenterede imidlertid Artiklen yderst forsigtigt, og heri saa man et Udtryk for, at hverken den engelske Regering eller den engelske Opinion havde Trang til at sprænge Norden og binde Norge til Storbritannien. Man kunde gaa ud fra, at Artiklen nærmest var bestemt af Norges nuværende Situation. Den var iøvrigt ogsaa forhastet. Tidspunktet for en Realbehandling af de norske Fremtidsproblemer var jo endnu ikke paa Dagsordenen og kunde ikke komme det før efter Krigens Afslutning. Selv i Sverige var der delte Meninger, om de skulde løses i den isolerede Neutralitets, den kollektive Sikkerheds eller i de nordiske Forbundsstaters Tegn.

Endelig forklarede man, at Redaktøren af „Norsk Tidende“ havde været Medarbejder ved det tidligere „Tidens Tegn“ i Oslo, som altid havde staaet skarpt imod Sverige og Danmark (Grønlandssagen). Et Forsøg paa et fornyet Interview med Udenrigsminister Trygve Lie blev ganske vist afvist, men Udenrigsministeren fastholdt overfor „Svenska Dagbladet“s Korrespondent sine Udtalelser fra Foraaret. Tillige bragte „Norske Tidende“ i et følgende Nummer en Artikel af Konsulenten i det norske Udenrigsministerium i London, Dr. Arne Ording, hvori denne søgte at mildne den uheldige Artikel²⁵.

Ved Nytaarsskiftet 1943 gentog Udenrigsminister Trygve Lie sine Ønsker om et fremtidigt godt Samarbejde mellem Norge og det øvrige Norden. Statsminister Nygaardsvold talte den 9. April s. A. i den engelske Radio til det norske Folk og sagde forsigtigt, at Norge ikke kunde staa ene i Fremtiden, men ønskede baade et fortsat Samarbejde med vore Allierede og et intimt Samarbejde med de øvrige nordiske Folk. Formerne for dette Samarbejde kunde ikke fastsættes nu, men Norge skulde ikke opgive sin Stilling blandt de forenede Nationer for

at vende tilbage til den gamle Neutralitetspolitik. Mere klart udtalte han sig den 4. Maj 1943 i norsk Ungdomslag i London, men med en bitter Betoning mod Sverige, formodentlig paavirket af den paa dette Tidspunkt herskende engelske Utilfredshed med den svenske Neutralitet og specielt de omtalte tyske Transporter gennem Landet. Han sagde, at det var ikke nok for et lille Land under Fremtidens politiske Forviklinger blot at kalde sig neutral, men han var ikke tilfreds med det nordiske Forsvarsforbund. Ethvert af Landene maatte sikre sig selv ved et stærkt Forsvar. Der var Lande, som af forskellige Grunde holdt sig neutrale, men om hvis Neutralitet der kunde diskuteres, og det vilde være lidet heldigt, om et af de Lande, som havde undgaaet Krigen eller Okkupationen, gav sig til at optræde som Leder eller Læremester for de okkuperede, men siden befriede Lande! Forholdet bedredes dog betydeligt, da Sverige i August (1943) ophævede de tyske Permittentrejser.

Heller ikke vi var i disse Aar i absolut Gunst hos Storbritannien. Saa tidligt som i 1941 begyndte man i den engelske Radio, d. v. s. de i England værende Danske, at bebrejde os vor passive Holdning og „tilfredse“ Tilstand under Besættelsen i Modsætning til de sejge Nordmænd, Hollændere og Belgiere og de stridige Serbere. Kun de enkelte herhjemme, som læste „Svenska Dagbladet“ for 7. November 1941, fik en lille Opmuntring ved Anmeldelsen af den engelske Piece: „Denmark fight follows surrender“, udgivet af det danske Raad i London. I denne havde det engelske Socialdemokratis Fører, Medlem af Krigskabinetet, Lordsigillebevarer, Major Atlee, skrevet, at det danske Demokrati atter vilde komme til at bygge Danmark op, og det kunde hertil regne med britisk Sympati og Støtte. Det engelske Folk, fortsatte han, indsaa fuldt ud, at det havde været umuligt for Danmark at yde en effektiv Modstand mod det tyske Overfald. Det vilde have været et Selvmord, som ingen sand Ven af Danmark kunde have ønsket. Men selv om det havde bøjet sig for det uundgaaelige i April 1940, saa var de i England meget opmuntrede af de samstemmende Meddelelser om den Enighed, hvormed det danske Folk samlede sig om sin Konge i Forsvaret for sit traditionelle Livssyn og Levevis“.

Splittet syntes vel Norden, som aldrig før, men Samfølelsen var i Behold, og baade her og der spirede de samme, nye Tanker. Den 9. April havde stillet Problemerne skarpt op for os — skarpere end nogensinde før — og bragte os et Skridt videre i nordisk Tankegang. Havde vi indrettet os i Tide Ryg mod Ryg, havde Situationen maaske nu været en hel anden?

Interessen for et *nordisk Forsvarsfællesskab* med koordineret Militærmagt, samme Uddannelse, samme Slags Materiel, fælles Krigsproduktion, fælles Flyvebaser, fælles Krigshavne o. s. v. kom derfor stærkt i Forgrunden i disse

Aar. Hvert af Landene havde ganske vist nu — som for 100 Aar siden — sine særlige Farer, som naturligvis rent egoistisk spillede med ind i Overvejelserne, men Nødvendigheden af fremtidig at staa sammen i fælles Front til alle tre Sider følte alligevel saa stærkt, at ogsaa de udenrigspolitiske Problemer maatte med i Fællesskabet. Kraftigt støttedes Bevægelsen i Danmark af Foreningen „Det frie Nord“ og i Sverige af Foreningen „Nordens Frihet“, hvis Ugeskrift og udgivne Bøger og Pjecer vendte sig saa uforsonligt mod Quisling-Regimentet, at de blev forbudt i Danmark. Det store, finske Blad „Uusi Suomi“ skrev i Juli 1942²⁶, at den nordiske Politik i Fremtiden maatte bygges — ikke paa Neutralitetspolitikken — men paa Kampen om Eksistensen. I et Efterkrigseuropa kunde de nordiske Folk ikke isolere sig, idet de havde den fælles Opgave at udvikle og pleje en af Europæismens dyrebareste Arvedele: den nordiske Kultur. Men da burde de nordiske Lande ogsaa være rede til at bringe Ofre. En Artikel i „Finsk Tidsskrift“ i August 1942 sluttede med ubetinget at gaa ind for „et Samarbejde, som kunde skænke alle Landene en værdifuld Tryghedsgaranti“. Med den moderne krigstekniske Udvikling var Smaastaters Chance for at modstaa et Angreb kun lille, og en Sammenslutning derfor nødvendig.

Kraftigere og kraftigere talte og skrev fremragende Mænd i Norden den nordiske politiske og militære Sammenslutnings Sag — med eller uden regional Tilslutning til en mulig ny, international Organisation, som skitseret af Churchill (jvnf. forhv. Udenrigsminister, Universitetskansler Østen Undéns Tale i Falun 27. Februar 1943). Derimod ansaas direkte Tilslutning til en enkelt Stormagt for farlig og for at ligge udenfor den nordiske Linie.

Vilde man de nordiske Landes fortsatte Selvstændighed, maatte der et enigt Krafttag til, og et Forsvarsforbund blev os mere og mere, som Grundtvig skrev i 1855, „en europæisk Nødvendighed“. De nordiske Folk, sagde Atos Wirtanen, „kan i hvert Fald ikke alene opbygge deres Liv paa noget, der er saa usikkert som en formodet evig Fred. Det vilde være en forbryderisk Letsindighed overfor de kommende Slægter“. „Sydsvenska Dagbladet“ skrev i November 1941, at man ikke kunde tænke sig en nordisk Fremtid uden nordisk Eendragtighed. Kun et samlet Norden kunde gøre sig Haab om at blive den kulturelle, militære og økonomiske Magtfaktor, som formaade at skaffe sig Fred og selvstændig Udvikling. Senere engang føjede det til, at vi nordiske Folk nok lignede hinanden meget, men der var ogsaa Vanskeligheder. Der skulde ikke blot god Vilje til, men ogsaa en stærk Vilje — saa stærk, at den magtede at overvinde de uhørte Besværligheder, som vilde taarne sig op foran os paa Vejen frem til Forbundstankens Realisering. Præsident Ryti forklarede ved Aabningen af den finske Rigsdag den 2. Februar 1943, at en fælles Neutralitetsvilje var ikke nok til at værne Norden mod at blive draget ind i Stormagternes Krige. Der skulde staa en tilstrækkelig, koordineret Vaabenmagt bag den. I „Nordisk Gemen-

skab“ skrev den svenske Oberst Willy Kleen i November 1941, at de nordiske Lande i Dag vilde have været en Fredens Oase midt i det krigshærgede Europa, om det nordiske Forsvarsforbund havde været en Realitet i September 1939. Fra Danmark hævdede Formanden for „Det frie Nord“, Generalløjtnant E. With, og Nationalbankdirektør Bramsnæs det samme. Kun, erklærede sidstnævnte i Nykøbing F. den 15. April 1943, skulde det nordiske Forsvarsforbund ikke være et Maal i sig selv, men et Led i en nær politisk og økonomisk Sammenslutning. Formanden for Venstres Landsorganisation, forhv. Indenrigsminister Knud Kristensen, udtalte i Partiets Valgmanifest i Marts 1943, at det, der skete den 9. April, baade indadtil og udadtil havde skabt en helt ny Situation med nye Problemer, herunder ogsaa Forholdet til de andre nordiske Lande. Der kunde blive Tale om fælles Udenrigspolitik, fælles Toldpolitik, fælles Statsborgerskab og fælles Forsvarspolitik til Beskyttelse af Nordens Lande mod en *fremtidig Gentagelse af de Begivenheder, vi nu er Vidne til.*

Hvad Mænd som Peschske Kædt og andre forgæves havde arbejdet for i den sidste Menneskealder, det synes virkelig nu efter 1940 at skulle lykkes. Baade i Danmark og Sverige stod Konservative, Venstre og Socialdemokrater bag Ønsket. Adskillige af de sidstes Førstemænd bekræftede det i Foraaret 1943, saaledes Folketingsmand Hedtoft-Hansen, forhv. Statsminister Buhl og forhv. Minister Alsing Andersen²⁷, og sluttelig udtalte Forretningsudvalgene for de socialdemokratiske Foreninger og Forbund den 16. Juni bl. a., at de tog Afstand fra Tanken om et isoleret Forsvarsforbund, men erkendte, at *Gennemførelsen af en fælles-nordisk økonomisk og politisk Kurs ogsaa maatte medføre en Form for fælles-nordisk Udenrigs- og Forsvarspolitik.* Imod det militære Fællesskab var efterhaanden blot de Radikale og enkelte smaa, pacifistiske Foreninger. Ogsaa i Sverige fandtes „realistiske“ Kredse, som stillede sig skeptiske overfor Værdien af et nordisk Forsvarsforbund og overfor Paastanden om, at dette i April 1940 kunde have reddet Danmark og Norge for Besættelsen.

Indadtil skulde Norden gøres til *en stor, fælles Arbejdsmark med koordineret faglig Uddannelse, en udvidet Studenterudveksling og en fælles nordisk Tjenestemandsuuddannelse . . .* Men, spurgtes der engang i den svenske og finske Presse, *hvilket af de fire Folk skulde være Ledarnation?* Ingen af dem havde dog politiske Magtaspirationer. Hver skulde lede sig selv. I et Foredrag i „Akademisk Forening“ i Lund i Februar 1942 udtalte Svenskeren, Professor Niels Ahnlund: „Tvistespørgsmaalet om Førerskabet i denne Egn af Verden, indkastet udefra, er gaet næsten sporløst forbi os, hvilket bedst vidner om Nordboernes dybt rodfæstede Respekt for et uforstyrret og godt Naboskab“²⁸.

Derimod drøftedes ivrigt „det nordiske Borgerskab“, hvilket gik ud paa,

at enhver Undersaat af en nordisk Stat skulde have Borgerret i hele Norden, altsaa i Forbindelse med en Arbejdsdeling indenfor de statslige Husholdninger. Den svenske Professor Bertil Ohlin udtalte i et Foredrag i Stockholm i Februar 1942, at „hvilken som helst Samling, som ikke gør Nordmænd, Svenskere, Danske, Finner og Islændinge til nordiske Medborgere og giver dem Ret til at slaa sig ned og arbejde, hvor de ønsker det indenfor hele Norden, vil være en ikke holdbar, halv Foranstaltning“. Den samme Tanke udtrykte Formanden for den danske Forening „Norden“, Nationalbankdirektør Bramsnæs, i et Foredrag i Hillerød en Maanedstid senere, idet han sagde: „Hvorfor skulde det ikke en Dag kunne komme dertil, at vi er Medborgere i eet Samfund, som man paa mange Kanter i Verden allerede tror, at vi tilhører. Vi hører sammen, vi tænker og føler paa samme Maade, og der ligger for os store Fremtidsmuligheder, blot vi forstaaer at bruge dem“²⁹.

I Vinteren 1942 udfoldede der sig paa begge Sider af Sundet Bestræbelser for paa en naturlig og tvangfri Maade *at nærme de nordiske Sprog til hinanden* eller for at hindre, at de gled længere fra hinanden³⁰. Til en Begyndelse var det den danske Forfatter, Dr. jur. Svend Clausen, som tog Opgaven op, og det lykkedes ham ogsaa at skabe Interesse for Sagen blandt Professorerne i de nordiske Sprog ved Universiteterne i København, Lund og Stockholm. Man forstod, at Betydningen af de sproglige Forstaaelses-Bestræbelser rakte langt udover det litterære. I Danmark stiftedes Foreningen for nordisk Sprogrøgt, og „Stockholms-Tidning“ slog til Lyd for Oprettelsen af et nordisk Sproginstitut. I Efteraaret 1943 stillede den svenske Forening „Norden“ sig paa Linie med den danske Forening med Hensyn til Nedsættelse af et Nævn til nordisk Sprogrøgt.

Interessant var den Gallup-Undersøgelse, som blev foretaget i Sverige i Forsommeren 1942 paa Initiativ af „Dagens Nyheter“ med Hensyn til Stemningen for et nordisk Samarbejde. Spørgsmaalet lød: „Mener De, at Sverige skal tage Initiativet til et organiseret Samarbejde mellem de nordiske Lande efter Krigen?“ 49 % svarede klart Ja, 41 % erklærede sig ude af Stand til at vurdere Problemet og kun 10 % sagde Nej. Ja-Stemmerne var delt nogenlunde ligeligt mellem de velhavende Klasser, Middelstanden og Arbejderklassen, de vaklende var hovedsagelig Kvinder over 35 Aar, og Flertallet af Nej-Stemmer udgjordes af unge Mænd under 35 Aar.

Nogen bestemt Form for Sammenslutningen — Statsforbund, som af Professor Bertil Ohlin foreslaaet allerede i 1935, eller *det mere effektive Forbundsstat* — blev ikke drøftet synderligt. I Nordens Årsbok 1942 gav Docent Per Olof Ekelöf en klar Fremstilling af Motiverne for det sidste, og Præsident Holger Andersen formulerede et Forslag med Forbundsraad og Forbundsrigsdag, fremsat paa et Møde i den konservative Klub i Borgernes Hus i København den 10. Februar 1943. Det omfattede fælles Udenrigspolitik og Forsvar,

fælles Domstole og fælles Lovgivning for Fællesanliggender, fælles Toldvæsen og fælles Statsborgerret, alt paa demokratisk Grundlag.

Vor separate Neutralitet havde i al Fald lidt et sørgeligt Skibbrud, og i det fremtidige Europa vilde smaa Landes selvstændige neutrale Eksistens blive en Umulighed. Enten maatte de hver for sig søge Tilslutning til en Stormagt med Fare for at blive ganske afhængig af denne, eller de maatte gaa sammen i et Norden. Mellem disse to Alternativer syntes intet forsvarligt Standpunkt muligt.

Ej heller tør vi ene staa.
 Hvad ser jeg der i den fjerne Dag?
 Nu blev det til eet alle Korsets Flag.
 Thi Islands Vidsyn og Finlands Mod
 og Sveriges Vilje og Norges Trods,
 husk, det er os, det er ogsaa os.
 Bag Bloddamps Taage, bag Nordbrands Røg,
 Jeg hilser dig, lægende Fred paa Jord,
 jeg hilser som Fører det unge Nord.

(Kaj Munk, Januar 1942)

Den 28. Marts 1943 sagde Sveriges Forsvarsminister Sköld i en opsigtsvækkende Tale i Stockholm, at hvis et Angreb mod Norden mødte fælles Modstand fra alle de nordiske Lande, vilde Betænelighederne hos en eventuel Angriber være meget større, end naar det blot drejede sig om hvert Land for sig. Et Forsvarsforbund vilde naturligvis være en Risiko for Sverige, men det vilde ogsaa være en tung Belastning for dets Selvstændighed, om et af de andre nordiske Lande mistede sin Frihed. Under Forudsætning af, at de øvrige nordiske Lande ønskede *en fælles Udenrigspolitik og Forsvarspolitik, iøvrigt med Bevarelse af hver Nations Selvstændighed og Egenart*, burde Sverige i egen Interesse være med i et nordisk Samarbejde.

Denne Tale blev i den svenske Presse bedømt som Indledning til en ny Face i den nordiske Politik. Et saa klart nordisk Program var ikke tidligere fremsat af nogen svensk Politiker i ansvarlig Stilling, og det drejede sig ikke om nogen personlig Bekendelse, men om en overvejede Deklaration. Noget officielt Standpunkt var dog endnu ikke taget fra noget af de nordiske Lande. Statsminister Per Albin Hansson sagde i en Tale i Rørstrøm den 18. Juli 1943, at der endnu savnedes Forudsætninger herfor, men han bebudede, at den svenske Regering vilde anse det for sin Pligt at rejse de nordiske Problemer, naar Tiden var inde.

DANSK SAMLING,
KONGENS 70 OG 71 AARS FØDSELSDAGE

Der er allerede fortalt om Stemningen i Folket i de første, bevægede Dage efter den 9. April. Overfor Chok'et hin Dag kom det danske Grin saa uhjælpelig til kort, og Begreberne revideredes fuldstændig. Man forstod, at det, man hidtil havde levet paa — den Udviklingslinie, man havde fulgt, nationalt og politisk, lokket af skønne, men falske Sireners lokkende Toner, nu omsider havde mødt sin Skæbne. Gamle Chr. Flor havde engang skrevet: „Maaske vi først skal lære at blive rigtige danske, naar Prøjerne staar paa Kongens Nytorv“. Nu var de der — og hvor blev Danmark mere dyrebart for os end nogensinde før!

Mismodige og desorienterede famlede vi os frem i den første Tid, men Besættelsens Tryk lutrede og afklarede efterhaanden. Der blev fuld Enighed om, at Fremtiden maatte bygges op paa et helt nyt Grundlag. Sikkert skulde man først gennem tungt Føre, men der var Vilje til at naa frem — blot ikke endnu. Det maatte vente, til vi kunde skrive og tale frit.

Nu maatte vi nøjes med at tænke og tro. Pastor Kaj Munk krævede Udholdenhed. Sindet maatte ikke lade sig aftrætte, thi

Aldrig kan et Folk forgaa,
som ikke selv det vil.
Det var ikke for sent, men der skulde Tapperhed til.
Blev Dagene tunge af Skæbne,
af Nederlag og af Savn,
brat vidste hver Mand, hvad han skyldte
sit ærlige, danske Navn.

(*Kaj Munk*)

Der krævedes Resignation, men Danskheden i os maatte give sig Udtryk. Vi bar de danske Farver paa Frakkeopslagene — Knaphuldsdanskere, som Nationalsocialisterne foragtelig kaldte os. Rundt om lød danske Toner paa imponerende Sangstævner — kaldet „Alsang“ — og især huskes det den 1. September 1940, som afholdtes samtidig i alle Landets store og smaa Byer. Det talte ca. 750,000 Mennesker, hvoraf de ca. 150,000 i Fælledparken i København. Alle Steder lød paa Slaget 18 Grundtvigs smukke „Moders Navn er en himmelsk Lyd“. At Alsangen ogsaa udartede til „Algang“ var et Vildskud — en kedelig og tankeløs Forfladigelse af det skønne og ophøjede i Alsangens danske Stemning, og maaske var det ogsaa denne Overdrivelse, som betog Befolkningen

Lysten til at fortsætte Alsangen. Den ophørte nemlig samme Aar og gentoges ikke senere.

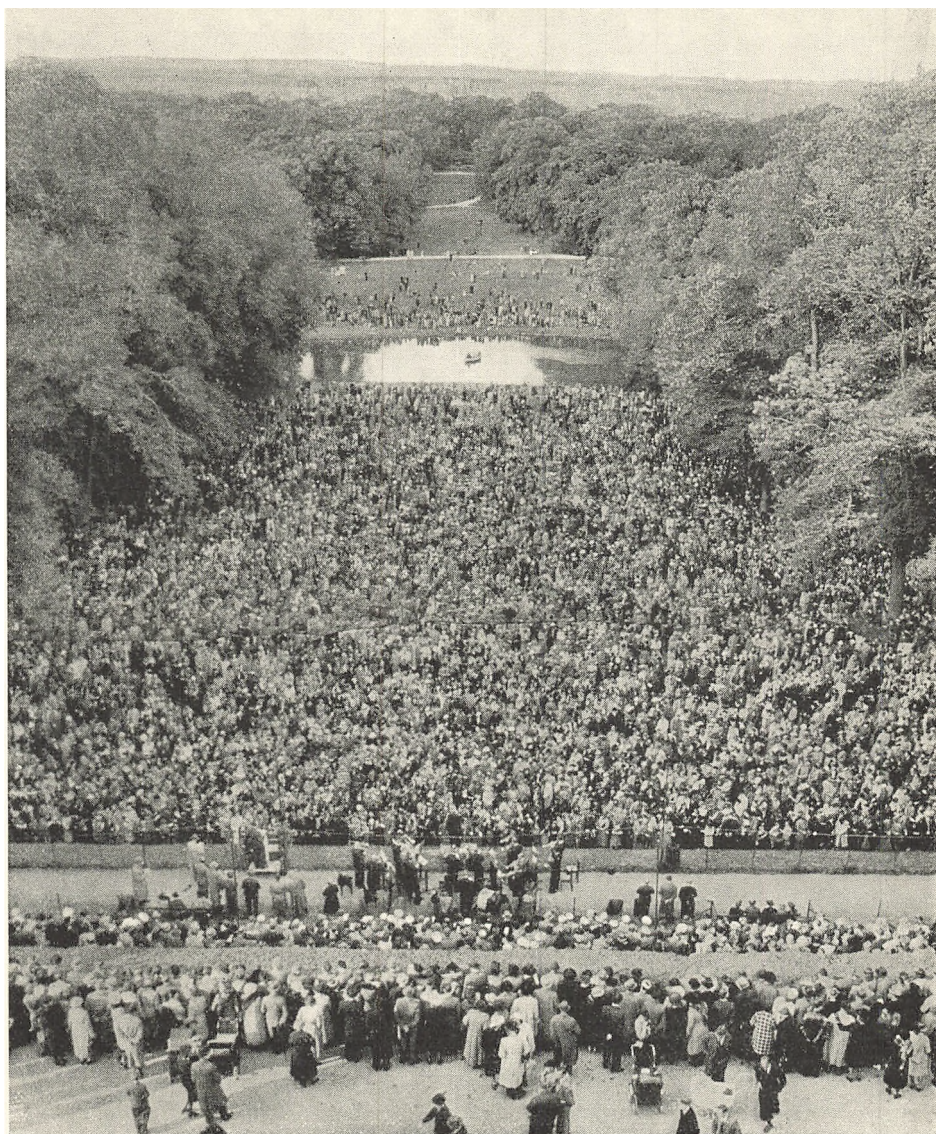
Der blev kaldt paa Samling i Folket — *Samling om Kongen*. — Ham bøjede man sig for. Han var blevet i sit Folk for at dele Modgangen med det. Det var ogsaa ham, som Regeringen bestandig skød i Forgrunden baade overfor Tyskerne og overfor vore egne. Hver Gang man frygtede Uro eller Demonstrationer — for Eks. paa Aarsdagen for 9. April — henviste Regeringen blot til Kongens Opfordring om Ro og Værdighed.

Vi sluttede Kreds og stod fast som aldrig før — om Danmark og Kong Christian. Hvor passede de sammen! Paa een Gang stod han os nærmere end nogensinde, og selv for dem, som aldrig før havde regnet med Landets Konge, blev han pludselig som en god Ven. Med sine sorgfulde og ejegode Øjne saa han paa Folk, som hilste ham paa Gaderne, smilte og svarede maaske med et „God Dag“ — netop paa en Maade, som gjorde Forholdet mellem ham og hans Folk saa levende. Som et Blad skrev, var han Symbolet paa det største, men tillige et Menneske, nok løftet op over os alle, men med en Jævnbyrdigs Forstaaelse af vore Bekymringer og Ønsker.

Han næsten bar Danmark i disse strenge Dage, og heller aldrig har vi med større Tillid vidst Danmarks Skæbne i hans erfarne Haand. Vi følte, i hvor høj Grad han delte vore Kaar, vore Bekymringer — og vor Græmmelse. Folk, som talte med ham, fik et uudsletteligt Indtryk af hans dybe, kristelige Ansvarsbevidsthed.

Vi troede, at han formaaede alt, og at han ene kunde hævde Danmarks Ret. I Folkemunde vidste man at fortælle om alt det, han allerede havde forhindret. Han sagde selv engang, da han blev spurgt, om det ikke nok var ham, som havde forpurret det eller det, at man tillagde ham alt for meget.

Den ansete Professor Frederik Böök fra Lund var en Augustdag i 1940 i København og saa ude paa Langelinie en Yacht komme strygende ind. Sejleren gik i Land, og Professoren skrev: „Alle fulgte hans Bevægelser; der var blevet stille ved Bordene, mange rejste sig og gik frem til Rækværket. Efterhaanden gik det op for mig, at den ensomme Sejlsportsmand, som uden Følge gik opad Trapperne, var Kongen. Stille, venligt hilsende til højre og venstre passerede han gennem Skarerne og gik videre imod Viadukten og Amalienborg. Hans Ansigt var dybt alvorligt, i Blikket og over Panden fandtes et Træk, som erindrede om Heidenstamm som ældre. Alle Hoveder var blottede, men der hørtes ikke eet Ord, ikke en Hvisken; den Bevægelse, som alle følte, forraadte sig kun som Stilhed. Kong Christian X har saavist altid haft sin Plads i det danske Folks Hjerter, men aldrig paa samme Maade som nu. De sidste Aartiers konstitutionelle og parlamentariske Udvikling burde jo have svækket Kongemagtens Stilling, men den elementære historiske Afgørelse har sat fuld Kraft i modsat

Alsangs-Stævne i Frederiksberg Have.

Retning. Kongen er det nationale Symbol, som Følelser og Tanker samler sig omkring; end ikke hans Farfar, som endnu personificerer den patriarkalske Tradition, var mere i Midtpunktet. Christian X er ogsaa blevet en politisk Faktor af høj Rang, mange mener af højeste. Hvis det danske Folk i fuld Enig-

hed bøjer sig for den Politik, der førtes den 9. April, og erkender den som den eneste mulige, saa er det til syvende og sidst Kongens Autoritet, som har gjort Udslaget. Hans Kloghed, hans Realisme, hans dybe Ansvarsfølelse giver en Garanti, som ingen andre politiske Ledere kunde have givet. Hans Indflydelse er stadig en ubestridelig Realitet; for alle staar det klart, at han iagttager Danmarks Værdighed, at han giver Rettesnoren, at hans Optræden aftvinger Respekt, ogsaa hos de Fremmede. Man ved, at han mere end een Gang har trukket en Grænse, som ikke maa overskrides. Hans Synspunkter gør sig gældende ved Regeringsdannelse og Regeringsudøvelse“.

Landets Besættelse havde endnu dybere furet Kong Christians Ansigt og kroget hans Ryg. Hans lange Regeringstid havde saa vist ikke været nogen Dans paa Roser, og nu — paa sine gamle Dage — stilledes han for 2. Gang overfor en Storkrigs haarde Greb om Danmarks Strube — denne Gang endnu mere dødsensfarligt. Ustandselig stod han overfor meget alvorlige Krav — i Strid med den saakaldte „Overenskomst“ af 9. April — og han maatte samle hele sin Personlighed for at værne Land og Folk for nye Indrømmelser og nye Ydmygelser.

Hans Nerver dirrede, naar der kom Anmodning fra de herværende, tyske Myndigheder om Foretræde — hvad vilde de mon nu? Men naar de kom, var han den værdige og faste Monark. Da der engang forelagdes ham en Henstilling om visse Forholdsregler overfor Jøderne, stod han et Øjeblik og bladede i sine Papirer og sagde saa, at der intet var herom i Aftalerne af 9. April — her i Danmark følte vi os ikke Jøderne underlegne! Nogen Tid efter kunde han ogsaa give en af Jødernes Repræsentanter, der havde søgt ham i Audiens, beroligende Forsikring om sin fulde Støtte. Da den tyske Gesandt en anden Gang forlangte Forbud mod Aflytning af udenlandsk Radio, stod Kong Christian et Øjeblik og saa ud af Vinduet, vendte sig saa mod Gesandten og svarede: „Tak — Audiensen er forbi“.

I enkelte Øjeblikke kunde hans stærke Temperament reagere kraftigt overfor de mange tyske Løftebrud og utaalelige Indblandinger i vort indre Styre, som da han engang udbød overfor Gesandten: „Vil De have norske Tilstande her?“ — eller en anden Gang: „Vil De have, at jeg skal abdicere?“ — „Um Gottes Willen, nein“, var Svaret.

Dronningen stod trofast ved hans Side, rolig og klog. Hun talte med ham om alt, som var svært, opmuntrende, mildnende og beroligende. Hun havde altid været levende, livlig, uegenkærlig og kammeratlig som Hustru, Moder og Ven. Nu — i disse strenge Stunder blev hun sin Gemals tapre og dygtige Støtte — „Kongens Inspiration“, sagde Læge P. M. Sander ved Hjemmesygeplejerskernes

Centralforenings Aarsfest i 1941¹. Hun ofrede sig helt for ham og tog sin Del af Byrderne. Dronning Alexandrine blev i disse Aar mere end nogensinde den store Kvinde, trofast og ædel, uselvsk og dansk.

Du kom fra det fremmede til os, det husker vist
slet ingen mer.

Dansk Kvinde, dansk Hustru og Moder, det just
i vor Dronning vi ser.

Det Ja, som du gav Prins Danmark
i Ungdommens leende Vaar,
det holdt du til ham, til os alle, de mange,
de skiftende Aar.

(Kaj Munk)

Kong Christian sagde engang paa Skagen, at „det nu alligevel er Konen, som holder sammen paa Hjemmet“. Heri laa en Hyldest til Dronning Alexandrine, som han elsker lige saa fuldt i Dag som i deres første, lykkelige Aar. Ved Middagen paa deres 40 Aars Bryllupsdag i 1938 holdt Kongen en Tale til hende omtrent saadan: „Jeg havde aldrig troet, at jeg kunde blive saa lykkelig. Vi har aldrig kævledes mere, end at det har været glemt efter Middagen“. Hendes gentagne, alvorlige Sygdomsanfald med paafølgende Operationer — sidste Gang i Januar 1938 — ældede hans Træk. Daarligt taalte han, at hun var borte fra ham. Det saas de faa Gange, hvor Dronningen var taget nogle Dage ned til sin Broder i Mecklenborg eller rejst paa et kort Besøg til Skagen eller Marselisborg. Men i disse Aar, hvor Sorgen græmmede hans Sind, blev hun hos ham i København trods skønne Sommerdrømme om Marselisborg og Aarhusbugten eller Foraarslængsler efter Klitgaarden og det glade, frie Liv paa Skagen.

Den stigende, folkelige Samling var naturligvis en stor Glæde for ham, saaledes som den fandt Udtryk i den hjertelige Hyldest til ham ved hver eneste Lejlighed, hvor han viste sig offentlig — paa Idrætsbanerne, paa Rideture eller under en Morgenvisit paa Dyrehavsbakken². Vi husker alle det indtagende Billede af den „ensomme Rytter“ gennem Københavns Gader — et Billede, som har hensat den ganske Verden i Beundring for det lille og endnu saa fredelige Danmark. Hvor kunde en Monark i disse Tider saaledes ride alene omkring uden Vagt af nogen Art?

Præcis ved 8-Tiden om Morgenen rider han ud — snart fulgt af en Skare Cyklister. Viser Lyskurven rødt, standser han op, medens hans ungdommelige Eskorte samles omkring ham, ofte i en ikke ufarlig Nærhed af Hesten. Saa gaar det atter fremad, stadig hilst af glade, tillidsfulde Ansigter paa Fortovene.

Ustandselig fører Kongen sin højre Haand op til Huen til Genhilsen, medens den venstre har nok at gøre med at klare Hesten udenom de mange Køretøjer langs Fortovene. Der staar en Flok Arbejdere i fuldt Sving — „God Morgen, Kong Christian“, og Kongen hilser glad igen — „God Morgen“. En af dem fortalte engang i Efteraaret 1940, at han skam aldrig før havde interesseret sig for Kongen — men nu strøg han med Glæde Hatten for ham, for han var nu alligevel den, som det var værd at samles om!

Kunde han ikke selv komme til Stede ved Folkets Fester, huskede man at sende Majestæterne et Telegram. Et Udtryk for Loyalitet overfor Kongeparret var i disse Dage en lige saa selvfølgelig Ting som den danske Sang paa Lærerne.

Kongen trængte ogsaa til disse Opmuntringer — alle disse talrige smaa Hengivenhedsbeviser mellem alle Besværlighederne, lige meget hvem de kom fra. De gav ham den stadige Forvisning om, at Folkets store og gode Flertal stod bag ham, og ikke for alt i Verden vilde han undvære denne Umiddelbarhed i dansk Samhørighed.

Først og sidst fik han dog Kræfter til at bære det alt sammen fra Vorherre — som han sagde paa Rigsdagen i 1937 — i den faste Tro paa, at

End er der en Gud foroven,
som raader for Danmarks Sag.

Den 15. Juni var det 25 Aars Dagen for Stadfæstelsen af den gældende Grundlov. Som nævnt, havde vore Politikere imidlertid i 1938 gjort et Attentat mod den, saa alene af den Grund var det vel det mest sømmelige at gaa lidt stille med Dørene og ikke holde nogen Jubilæumsfest. Desuden laa en af Tidens mægtigste Diktatur-ismers kolde Haand over vort Land, og hjemlige autoritære Hedsporere stod paa Springet til at slaa Grundloven i Stumper og Stykker. Man fandt det derfor klogest at nøjes med i al Stilhed at markere Dagen ved blot at give Udtryk for det danske Demokratis Sammenhold om Konge og Forfatning. En Deputation af Repræsentanter for Politikerne og Erhvervene søgte Audiens hos Kongen, og som Ordfører rettede Statsministeren en Tak til Kongen for hans Indsats ved Grundlovens Gennemførelse og overrakte en Adresse. I denne udtaltes Folkets Tillid til Majestæten og dets Troskab mod det demokratiske, parlamentariske System, der stemte med dansk Aand og Opfattelse. Den sluttede: „Vi føler os lykkelige over den Samhørighed, der er imellem Konge og Folk, og idet vi hilser Kongen, takker vi for Landets Grundlov og ønsker Fred og Lykke for vort Land“. Kongen takkede og svarede: „For den til mig rettede Henvendelse udtaler jeg min varmeste Tak. Det har glædet mig paa denne Grundlovsdag at se Repræsentanter for Regering og Rigsdag samt fra vore Erhverv og større Sammenslutninger forenede i dette fælles Frem-

Kongens 70 Aars Fødselsdag. Amalienborg Plads.

møde, ligesom jeg takker for de mange Beviser for Forstaaelse, der fra alle Samfundslag er vist mig i disse tunge Tider. Tiderne er alvorlige som aldrig før og maner os til Sammenhold, thi ingen kan sige, hvor længe den nuværende Tilstand varer, men jeg tror, at ved et værdigt Sammenhold vil vi gavne vort Land bedst saavel indad som udadtil, thi Sammenhold giver Styrke. Gud signe vort fælles Hjem Danmark“. Denne Kongens Tale blev transmitteret i den danske Radio.

Og saa kom Kongens 70 Aars Fødselsdag, hvor den store, nationale Samling i Folket fik sit historiske Gennembrud — den tredie imponerende Folkefest om vort Kongehus i det sidste Tiaar.

At denne Begivenhed maatte fejres paa enestaaende Maade, endnu mere storslaet end Kronprinsens Bryllup og Regeringsjubilæet, var en given Sag og det ikke blot paa Grund af Situationen. Kærligheden til ham maatte have sin Udløsning — der maatte siges ham Tak for alt det, han som Konge og som Menneske havde været for os gennem lyse og trange Tider og ikke mindst nu efter Ulykken den 9. April, en Tak for hans ærlige Tjenersind overfor Fædrelandet.

En smuk Kongefilm med Musik af Emil Reesen blev lavet og store Forbedelser gjort. Allerede om Foraaret havde danske Mænd startet den store Nationalindsamling — en Folkets Gave til et Fond, som bærende Navnet „Christian X's Fond“ skulde overrækkes Majestæten den 26. September. Der indsamledes over $2\frac{1}{4}$ Mill. Kroner, og Kongen bestemte, at Renterne skulde anvendes til humanitære og videnskabelige Formaal. To Kongenaale blev solgt til Fordel for Indsamlingen, og siden hen under hele Besættelsesperioden blev disse baaret som et Situationens Tegn paa Loyalitet mod Konge og Land.

Dagen forud, altsaa den 25. September, modtog Kongen de udenlandske Diplomater og de øverste tyske Besættelsesmyndigheder. Den tyske General Lüdke udsendte en Dagsbefaling til sine Tropper, som lød: „I denne festlige Anledning udtrykker ogsaa den tyske Værnemagt, der i Øjeblikket befinder sig i Landet, sin ærbødige Respekt for Kongen med de bedste Ønsker for ham, hans Hus's og hans Folks fremtidige Velfærd“. Ogsaa Rigskansler Hitler sendte sin Hilsen. Selve Fødselsdagen kunde han saaledes fejre alene med sit Folk.

Bladene udkom med Særnumre eller i al Fald med de fleste Sider forbedt Kong Christian. I de hjerteligste Udtryk fortaltes om hans Liv og Gerning, hans Danskhed og Pligtfølelse. Et Blad skrev³: „Han er trofast mod sit Land og sit Folk, trofast mod sine Slægtstraditioner og trofast mod sine Pligter. Han er religiøs, men hans Religiositet er ikke udvendig; den bunder dybt i hans Sind og i Opfattelsen af hans Gerning. At han er Konge af Guds Naade — er ikke en Udmærkelse, der er tilfaldet ham; det er en Opgave, en højere Magt har paalagt ham, og som han aldrig vilde kunne svigte, hverken naar det gælder betydningsfulde Regeringshandling eller de mange større eller mindre Forpligtelser, som hans Kongegerning fører med sig“.

Den 26. September blev derfor en Dag, hvis skønne Stemning ingen Pen vil være i Stand til at beskrive. Et Møde mellem Konge og Folk saa gribende ved sin enkle, højtidelige Storhed og menneskelige Jævnhed. Fra Morgenstunden var hele Landet pyntet i sit smukkeste Skrud med Blomster og danske Flag, og aldrig har Dannebrog forekommet skønnere — blidt bølgende i sine rene hvide og røde Farver mod den skyede Himmel, dansk som Folkets Sind.

Allerede da Porten paa Amalienborg sloges op Kl. 8, og Kong Christian red ud paa sin daglige Ridetur, mødtes han af et Mylder af glade Mænd og Kvinder. Alle vilde være de første til at bringe deres Lykønskning, og de allerfleste var mødt op for Timer siden. Jublende og syngende fulgtes han paa sit Ridt af en uoverskuelig Skare af Unge, medens Titusinder havde taget Opstilling paa Fortovene og bogstavelig overøste „Fødselsdagsbarnet“ med Blomster. Afspærringerne brødes, og Børn og Voksne flokkedes om Hesten. Gennem dette Hav af glade Gratulanter red Danmarks Konge gennem Byen, smilende og hilsende til højre og venstre.

Kongens 70 Aars Fødselsdag. Kongeparret kører gennem Ryesgade.

Kl. 11 modtoges de officielle Lykønskninger. En Deputation overrakte Nationalindsamlingens store Sum i et Egeskrin med et Digt af Valdemar Rørdam. Fra Statens Styre lød den varmeste Tak for hans Kongegerning. Folketingets Formand udtalte bl. a.: „I alle Kredse i Danmark er man klar over Deres Majestæts personlige Indsats baade før og nu, en Indsats, der ikke kan vurderes højt nok“. Borgerrepræsentationen udtalte ligeledes sin Tak for godt Borgerkab og bevilgede i Dagens Anledning 100,000 Kr. som Tilskud til Oprettelse eller Forbedring af forebyggende Børneforsorgsinstitutioner i København, og Tingene vedtog Penge til Ophængning af et Maleri af Kongeparret i Rigsdagen.

Ved Middagstid var Amalienborg omtrent fyldt af en Menneskemængde, som taalmodigt ventede paa blot at faa et Glimt at se af Kongefamilien. Mange havde staaet der fra 10–11 Tiden. Skyerne var nu drevet bort, og en varm Efteraarssol skinnede ned fra en blaa Himmel. Timerne gik med Sange og Salmer — „I Østen stiger Solen op“, „Til Himlene rækker din Miskundhed Gud“, saa Fædrelandssange. Hvem der begyndte, anede ingen, og det kunde jo ogsaa være ligegyldigt. Enhver stemte blot med i Sangen — selv om Tonarterne ikke altid var de samme! Kl. 12 sloges Fløjdørene op til Palæets Balkon, og ud traadte Kongen og Dronningen, Kronprinsparret, Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde og Børnebørnene. Medens Raadhusklokkerne rungede sine 12 Slag i Højttaleren, bruste „Kong Christian“ og Hurraraabene Konge-

parret i Møde. „Til Lykke, til Lykke“ raabtes der, og Kongen svarede højt og klart: „Hjertelig Tak for den Hyldest, der er blevet mig til Del, Tak for den Trofasthed og Kærlighed, som jeg har følt slaa mig i Møde. Tak for den enestaaende Gave af smaa og store Bidrag, jeg i Dag har modtaget, og som jeg haaber maa blive til Gavn for vort Samfund. Det er en tung Tid, vi i Fællesskab gennemlever, men jeg er sikker paa, at naar vi i værdigt Sammenhold staar denne Tid igennem, saa hævder vi derved bedst vor Nation. Jeg vil nævne den gamle Verslinie: End er der en Gud foroven, som raader for Danmarks Sag — lad os i Fællesskab udbringe et Leve for vort gamle, evigt unge Fædreland, Danmark“.

Paany drønedes Hurra'erne og „Der er et yndigt Land“. Saa trak de Kongelige sig tilbage, men atter kaldtes Kongen og Dronningen ud paa Balkonen. Kongen tog sine to Børnebørn op paa Armene, og Jubelen kendte nu ingen Grænser. Saa sluttede man af med „Kongernes Konge“, medens Hovederne blottedes. Mange Øjne duggedes — det var som alle Lænker brast i et Øjeblikks Uforglemmelighed. Den bitre Fortid og den tunge Nutid glemtes for en Stund. Helt og fuldt overgav man sig i en Stemning saa inderlig dansk, som vi ikke længe havde oplevet.

Kl. 15 skulde Kongeparret en Tur omkring i Byen i aaben Automobil. Mange Hundredetusinder af Mennesker havde taget Opstilling langs Ruten, og alene, uden Politi- og Militærafspærringer, kørte Kong Christian og Dronning Alexandrine gennem dette Folkehav — et enestaaende Triumftog. Ved Østerport stod Officers elever, Skytteforeninger, De Unges Idræt, Dansk Idrætsforbund, Spejdere, Sygeplejersker, i Ryesgade Kommuneskolernes 24,000 Børn o. s. v. Ventetiden gik med Sange: „Kong Christian“, „Jeg elsker de grønne Lunde“ m. fl. En imponerende Hyldest var beredt Kongeparret paa deres Køretur. De Gader, hvor igennem Kongeparret skulde køre, var bestrøet med Blomster og kantet med Flagstænger eller flagsmykkede Huse. Langsomt bevægede Vognen sig fremad. Foran lød Raabene: „Nu kommer de, nu kommer de“. I samme Nu bruste Jubelen dem i Møde, og mange rørende Smaatræk kunde fortælles om den Kærlighed, hvormed Kongen og Dronningen omfattedes af de jævne Mennesker.

For første Gang, skrev „Berlingske Tidende“, skulde Ryesgade — Københavns tættest befolkede Kvarter — have officielt Kongebesøg, og den havde rustet sig. „Flagstænger, omvundne med Rødt og Hvidt, hælder fra Fortovets Kant ud over Kørebanen. Fra Rullekældrene til Syerskernes Kvistværelser er der stukket Faner ud, og man har plyndret Kolonihaverne for haardføre Asters og mere sarte Georginer. Guirlander vinder sig over Gadedøre og bølger under Vindueskarmer. Bundter af Blomster staar i Syltekrukke og Kopper mellem Gardinfolderne. Det er rørende . . . dobbelt rørende, fordi Folk her ikke har

Fra Køreturen gennem Byen. Kongens 70 Aars Fødselsdag.

mange Penge, og det hele er uden Beregning. Ryesgade skal ikke reklamere . . . dens Beboere pynter op for Kongen, bare fordi de i deres Hjerter har Trang til det“.

Her stod Kommuneskolebørnene og ventede længselsfuldt. Tiden gik med at synge Fædrelandssange, dirigeret af Lærerne. Sangbogen blev naet igennem, men saa begyndtes forfra. Saa endelig saas den kgl. Vogn. Fra Børnene lød i Kor: „God Dag, Konge, til Lykke, til Lykke“, og saa sang man igen og raabte Hurra, alt hvad de smaa Lunger kunde præstere. En Dreng blev løftet op til Vognen for at han selv kunde aflevere sine Blomster til Majestæten. „Du er en Guttermand“, sagde Kongen — „Det er du ogsaa“, svarede Drengen. Tusinder af smaa Hænder rakes op mod Majestæten, som ogsaa fik Tid til at trykke en Del af dem. Fra Vinduerne kastedes Kaskader af Blomster ned over Vognen, som snart var fyldt med Efteraarets smukkeste Flora. Bevæget vinkede Kong Christian til Tak op til de mange Arbejderfamilier — synlig rørt over al den Hjertelighed, som blev lagt for Dagen. Paa Aaboulevarden stod 3-4000 hvidhuede Studenter og Studiner med Studenterforeningens Fane. Overalt var der Glæde, Fest og Skønhed.

Gennem en Æresport kørte Vognen ind paa Frederiksbergs Grund og videre til Raadhuspladsen, hvor der ventede henved 100,000 Mennesker, Direktører, Arbejdere, der kom lige fra deres Arbejde, Grosserere, Butiksdamer, Officerer, Menige o. s. v. — alt blandet mellem hinanden paa den mest demokratiske Maade, det hele som en stor Familie. Vildfremmede Mennesker kom paa den naturligste Maade paa Samtalesod med hinanden om Kongen, Dronningen og Dagen. En bød paa Brystsukker, en anden paa Cigaretter. Man delte ud, hvad man havde, af glad Hjerte, for det var jo Festdag for os alle — en Folkets Festdag. Kongen og Dronningen vinkede, nikkede og smilte, og enhver troede, at det netop var ham eller hende, det gjaldt, og saa vinkede de igen, smilte igen og raabte Hurra, saa Stemmerne snart blev ganske hæse. Foran Vesterport stod et Par Hundrede Afholdsfaner og omtrent lige overfor Brandmændene i Uniform. Ved Raadhuset modtoges Majestæterne af Københavns Borgerrepræsentation med Overborgmester Viggo Christensen i Spidsen. Saa forsvandt Vognen ind ad Strøget og tilsidst naaede den Amalienborg. Men udenfor Palæet blev Mængden staaende og raabte „Kongen, Kongen“ — og virkelig traadte Kongen og Dronningen kort efter igen ud paa Balkonen. „Til Lykke“ lød Raabene igen, og Kongen svarede: „Hjertelig Tak for den Modtagelse, De har givet mig i Dag. Jeg skal aldrig glemme det. Det gør godt at mærke, at Hjerterne er eens i os alle!“ Saa sang man „Der er et yndigt Land“, men næppe var Sangen færdig, før Studenterne kom marcherende ind paa Pladsen med deres Fane i Spidsen. Kongen tog Ordet paany: „Danske Studenter, Tak for jeres Hyldest til mig i Dag. Jeg haaber ikke, at der skal gaa saa lang Tid, før vi kan mødes oppe i Deres Forening. Tak alle sammen!“ Igen sang man „Der er et yndigt Land“, og Kongen sluttede: „Fremtiden tilhører vort gamle Fædreland — der dog er evigt ungt. Det leve“.

I Radioen talte en Række af Landets fremtrædende Mænd til det danske Folk, først Statsministeren, som paa den smukkeste Maade anerkendte Kongens Betydning for vort Land gennem de mange Aar. Han vidnede om de hjertevarme Følelser, som næredes til ham i alle Kredse, og om det lykkelige, frie Forhold, der herskede mellem Konge og Folk. Ministeren sluttede: „Kongen er Danmarks Samlingsmærke. Han er i Spidsen for Folket paa den Maade, som det stemmer med Landets Historie og Folkets Traditioner. Han staar fast, rodfæstet i det danske Folk, og han kender og værdsætter den inderlige Forbindelse, der bestaar med alle Danmarks Børn. Kongen sammen med Folket, og Folket i dyb Tillid til Kongen, saaledes er Forholdet her i Landet. Vor Konge kan og vil ikke svigte det danske Land, det danske Flag og det danske Folk. Tro

og Tillid er Følelsen mellem Konge og Folk, og i Tro og Tillid hilser og hylder vi vor Konge med Tro til den Fremtid, der forestaar“.

Saa talte den islandske Chargés d’Affaires, Jon Krabbe, paa Islands Vegne, Provst Winther paa Kirkens, Universitetets Rektor, Professor Bloch, paa Akademikernes, Karl Thomsen paa Husmændenes, Ingeniør P. Foss paa Industriens, Fru Sigrid Neiiendam paa vor nationale Scenes, Landstingsmand, Fisker Severin Hansen paa Fiskernes o. s. v. Paa Københavns Vegne sagde Overborgmester Viggo Christensen, at Dagen havde vist, at hele Hovedstadens Befolkning stod bag den Hyldest, der var bragt Majestæterne. Kong Christian havde hele sit Liv været saa sand kongelig af Færd og dog saa jævn og ligetil, at det harmonerede smukt med dansk Sind og dansk Sædvane. Netop under de vanskelige Forhold følte det homogene danske Folk sig som eet med dets Konge, Landets Overhoved, og følte en inderlig Trang til at erklære denne Samhørighed. Rækken afsluttedes af Sønderjyden, Landstingsmand Jepsen Christensen, som hyldede Kongen i en stærkt personlig præget Tale.

Under vore Krigsforhold var der naturligvis ikke Tale om noget officielt Festmaaltid paa Christiansborg. Efter Familietaflet paa Amalienborg sluttedes der af i det kgl. Teater. I den milde, lyse Septembraften havde atter store Folkemængder taget Opstilling i Gaderne fra Amalienborg til Teatret. Endnu engang vilde man se Kongen og raabe Hurra.

Paa de fornemste Rækker sad de Indbudte: Ministrene, højtstaende Officerer og Embedsmænd, Diplomatiets, Repræsentanter for Rigsdagen, Borgerrepræsentationen og Magistraten m. fl. Medens den tyske Værnemagt taktfuldt havde ladet deres Soldater blive paa Kaserneerne for paa denne Dag at overlade Byen helt til Konge og Folk, havde den rekvireret nogle Rækker i Teatret, hvad dog gennem Forhandling reduceredes til en Snes Pladser. Da Kongen og Dronningen traadte ind i deres Loge, rejste alle sig og det vældige Tilskuerrum genlød af rungende Klapsalver og Hurra’er. Saa slukkedes Lyset, og Ouverturen til Kuhlaus evig populære „Elverhøj“ skulde til at begynde, da en Ukendt rejste sig og sagde højt: „Vi takker dig, Kong Christian, og hylder dig for, hvad du har været, og for det lysende Eksempel, du har givet. Jeg beder alle med mig forene sig i Bønnen: Gud bevare Kongen“. Hele Teatret rejste sig og gentog: Gud bevare Kongen. Saa begyndte „Elverhøj“. I sidste Akt forlod Christian IV Scenen, og Christoffer Valkendorff (Aage Fønss) gik helt hen til Lamperækken og rettede sin Slutningsreplik: „Kongen leve“, ud mod Tilskuerpladsen. Man raabte Hurra, Orkestret spillede „Kong Christian“ og alle sang med, men i Stedet for det sædvanlige Vers blev der sunget Heibergs Tekst, der stod aftrykt i Programmet:

Beskærm vor Konge, store Gud
 Beskærm hans Slægt.
 Lad Skjoldungstammen høj og prud
 Bestandig skyde nye Skud.
 Beskærm vor Konge, store Gud,
 Beskærm hans Slægt.
 Med Blomster i sit Sølvhaar,
 Han bærer, styrket Aar for Aar
 Saa let som i sin Ungdoms Vaar
 Sin Krones Vægt.

Paany brød Jubelen ud. Paa en Række sad to Udlændinge. De forstod ikke Stykkets Tekst, kendte ikke dets Handling, men de følte Stemningen i det store Rum. Den ene sagde: „Du har jo været i Amerika — ligner de dem her — er de saadan? Den anden svarede: „Ja, men her er det ægte“.

Under Bølger af Hurra'er kørte Kongeparret tilbage til Amalienborg. Lige til Midnat vedblev Folk at synge og raabe paa Kongen: „Vi vil jo bare sige God Nat“. Og saa kom Kongen og Dronningen en sidste Gang ud paa Balkonen. Alt var mørkelagt, men Kongen og Dronningen stod belyst af Lommelygternes Projektører. Kongen sagde: „Tak for den straalende Dag. Men der er en Ting, som særlig samler vore Tanker og Kræfter nu, og det er Danmark. Lad os udbringe et „Danmark leve!“ Da Hurraraabene døde hen, sagde Kong Christian: „Saa god Nat alle sammen — og gaa saa hjem i Seng!“ Saa først tømtes Amalienborg Plads.

Over hele Landet festedes der for Kongen — enkelte Steder, navnlig i Sønderjylland, med den mest storslaaede Deltagelse. Fra hver eneste Gaard og Hus vejede Dannebrog. Det var en Glædens Dag, og paa Gaardene var givet fri for Arbejde og en ekstra god Middag.

Dagen havde sin egen Karakter, sin egen dybe Tone. Den 9. April var Folket vækket af en ond Dvale, men den 26. September blev det sig Dybden i den nationale Samling bevidst. Det blev til et ubrydeligt Troskabsløfte til Kongen. Aldrig før havde vi staaet saa enige — eet Folk, een Konge, som der blev sagt ved Regeringsjubilæet, det, som altid havde været Kong Christians kæreste Ønske. Nu var Opfyldelsen sket. Biskop Fuglsang Damgaard skrev: „Han bærer os, han samler os, han fører os. Vendt mod ham og samlet om ham tror vi paa Fremtiden“.

Udlandet var forbavset og imponeret. Det var et Særsyn, at en Konge og en Dronning i en Tid som denne kunde færdes saa trygt midt i et vældigt Folkehav af alle Klasser uden Spor af Politi- eller Militærbeskyttelse, og at det danske Folk midt i Sorgen og Ydmygelsen havde givet Kong Christian og Dronning

Alexandrine en saa hjertevarm Hyldest, som bedre end alt andet viste dets Indstilling og Vilje. Ovre i Vadstena gik en dansk Digter ensomt langs Vättern, hvis blaa Bølger skummede mod Land for en stiv Kuling af Sydvest. Tanken gik til Danmark, som laa bastet og bundet under fremmed Aag, men som alligevel jublede i sine Lænker for sin Konge.

Og jeg lytter imod Blæsten,
bringer den et Navn?
Navnet paa en ensom Rytter
gennem København.

(Johannes Jørgensen)

Det danske Folk viste pludselig en Modenhed til at bære fælles Skæbne og fælles Ansvar. Men var Samlingen dybtgaaende nok? Sad den brede Materialisme alligevel ikke saa fast i Kødets, at det hele kun blev til en Stemningsbølge?

Det varede nemlig ikke længe, før Befolkningen atter faldt til Ro efter den første Tids stærke religiøse og nationale Opvaagnen, og før Opportunismen og Egoismen atter viste sig. Nu og da kunde man endog høre Fortids ildelydende Toner fra politiske Møder — Udtalelser, som fik Tilhørerne til at udbyde, om man dog intet havde lært af det, som var sket. Det vakte ogsaa Kritik, at Statsministeren Gang paa Gang sagde, at der var intet i Danmark at „genrejse“, selv om Ordet nærmest var Svar paa „Genrejsernes“, d. v. s. Nationalsocialisternes Agitation. I Foraaret 1941 faldt nogle ungsocialistiske Blade ud mod Kongedømmet. Bl. a. skrev „Faglig Ungdom“: „Visse af vore Idealer er sønderslidt, men Kernen, Troen paa, at de gamle Ord skal blive sande, holder sammen paa dansk Arbejderklasse og ikke andre Gudebilleder, som man i Dag maa vise et vist Hensyn (desværre)“. „Social-Demokraten“ skyndte sig ganske vist at tage Afstand fra den Slags Taktløsheder⁴, men de efterlod dog en bitter Smag af, at der ikke i alle Kredse blev arbejdet loyalt i Forstaaelse af Situationen og de Værdier, som nu betød noget.

Alligevel — der var afgjort Samling indenfor Befolkningens store Flertal, om end efterhaanden mere som en roligt rindende Strøm i Undergrunden. De fælles Kaar og Folkelagens „Rykket sammen“ i den fælles nationale Front aflejrede noget godt og sundt i Sindelaget, som kunde blive frugtbar Jordbund for den nye Udvikling. „Familien Danmark“ blev Tidens digteriske Udtryk for Stemningen. En Korrespondent til „Stockholms Tidning“ skrev i Efteraaret 1941 fra København: „Kanske är förändringen i Danmark främst, att man kommit varann närmare, att man svetsats hårdare samman i danskhetens tecken än någonsin förr“⁵.

Vi samlede om det, som vi aldrig før havde kunnet samles om — om Kongen,

om vore historiske Minder og nationale Værdier og i al Fald i Ønsket om at bevare Danmark som et frit Land. Der lød et mangestemmigt og afgjort Nej til Underkastelse. Vor danske Arv var ikke til Salg. Vi vilde ikke være Trælle, og Friheden, som Folkets Flertal aldrig før havde fundet dyrebare nok til at ville værges med Vaaben i Haand, blev nu et militært Forsvar værd. Den nydannede „Folk og Værn“-Bevægelse vandt betydelig Sympati ved sin Igang sættelse af et omfattende Oplysningsarbejde Landet over om Forsvarets Betydning og Værd. Hovedbestyrelsen for „Danmarks socialdemokratiske Ungdom“ udtalte saaledes i en Resolution den 5. April 1942, at den hilste med Glæde den heldige Udvikling i Arbejdet for at nærme Folk og Værn til hinanden. Saa længe man ikke var naaet til international Afrustning, var et virkeligt Forsvarsberedskab nødvendigt for det danske Folk. Den tidligere, svenske Udenrigsminister, Landshøvding Rikard Sandler sagde i et Foredrag i Stockholm: „I dansk national Bevidsthed stiger Safterne, som var Foraaret kommet; det gror og det spirer, medens „hvad kan det nytte“-Mentaliteten visner“⁶.

Den danske Ungdom blev stillet overfor en begyndende national Klaring og en Rejsning mod et højere nationalt Maal. Det gav Vækst for sunde Tanker — i al Fald i den gode Del af den. Resten — de som alligevel ikke tæller med, hvor der regnes med Værdier — kan heller ikke tages med i Betragtning, naar Byggearbejdet paa Danmarks nye Fremtid engang skal tage sin Begyndelse. De gode Ungdomskredse stillede sig stærkere og rankere i sine nationale Krav end nogensinde før, og de krævede Fasthed og Værdighed af Regeringen, hvor Danmarks Sjæl blev truet. Et Blad mente⁷, at det især drejede sig om Byngdommen, og at Landbougdommen endnu stod noget tilbage — vel sagtens paa Grund af de tilfredse Tider og stærkt forhøjede Lønninger paa Landet. Venstremanden, Dr. Krag udtalte paa et Møde i den liberale Venstreforening⁸: „Nu er Tiden løfterig. Det gror i Ungdommen. Den slutter nu op om Bekendelsen til Konge og Fædreland, der tidligere mødte Haan i vide Kredse indenfor Ungdomsorganisationerne. Jeg har Tillid til, at der vil blive banet Vej for en ny Moral, der i stigende Grad vil give Plads for selvstændigt Virke, og jeg tror, at Middelstanden vil blive en af den nye Tids stærkeste Magter“.

Kaj Munk skrev det kendte Digt, hvis Offentliggørelse dengang blev forbudt:

Nu kræver Danmark af os, vi er stærke,
lad saa Akkordens Yngel falde fra.
Beständig staar om Dannebrogens Mærke,
en Flok, der gi'r sin Mor sit fulde ja.

Under Ledelse af Professor, Dr. theol. Hal Koch samlede de forskellige politiske Ungdomsforeninger sig i „Dansk Ungdoms Samvirke“, hvis Arbejds-

udvalgs Formand, Landsretssagfører Poul Hjermind i et Interview til „Nationaltidende“ den 17. August 1942 karakteriserede Samarbejdet saaledes: „Vi er nok politiske Modstandere, men vi er ikke Fjender. Vi er Landsmænd“.

Grundtvig havde efter Ulykken i 1864 ved sin djærve, folkelige Danskhed, sin stærke Bibeltro og sin mandige Frihedsfølelse givet Danmark et nyt Maal at leve for paa en saa kraftig Maade, at det særprægede den nordiske Udvikling. Han blev nu ligesom genopdaget. Hans Sange kom atter paa Læberne, og hans Ord lød igen fra Kathedre og Talerstole. „Tilbage til Grundtvig“ blev Løsenet for store Grupper indenfor kirkelige Kredse, som nu søgte at genvække den nationale Folkebevidsthed og Troen paa det danske Folks Fremtid med hans mægtige Aand som Ledekraft.

Sideordnet med den nationale Samling i Folket løb den politiske paa Rigsdagen. Politikerne forstod, at skulde Danmark reddes og Folkestyret hævde sig overfor de udenlandske og indenlandske Diktaturlyster, maatte den indre Front holdes ubruds. Forsvarsminister Alsing Andersen udtalte i Februar 1942, at havde vi ikke et saadant Sammenhold mellem Kongen, Ministeriet, Rigsdagen og Erhvervene, vilde vi svigte Danmark og Danskheden⁹.

Hovedsagelig gjaldt det om at klare Øjeblikkets Krav, men snart gik man ogsaa i Gang med Love af videregaaende Betydning. De fem samarbejdende Partier viste Redelighed og Fordomsfrihed paa Rigsdagen, selv om det nu og da kunde knibe lidt med „Haandelaget“. Vi Vælgere følte Vanskelighederne, som vore Politikere havde at kæmpe med, og anerkendte deres gode Vilje.

Dermed være dog ikke sagt, at der i Befolkningen var idel Tilfredshed med Regering og Rigsdag, men Kritiken og Utilfredsheden kom ikke og kunde ikke komme til Orde uden Mand og Mand imellem og i den illegale Presse. Grundlovsdagen den 5. Juni fejredes nok som en af vore nationale Samlingsdage, men mere som en stille Protest mod Tyskerne og Nazisystemet. Under den rolige, nationale Overflade gærede nye Tanker, men kun een ny Bevægelse — „Dansk Samling“ — fik foreløbig Lov til uforstyrret at arbejde i Dagslyset. Dens Tone var ren dansk, og dens foreløbige Maal under Mænd som Arne Sørensen, Dr. Ødum, Højskoleforstander R. Stærmosé og Dr. phil. la Cour m. fl. navnlig at forberede Jordbunden for det, som engang skulde bringes til at gro. Opgøret med det gamle og Fortiden maatte vente. Indenrigsminister Knud Kristensen sagde i et Interview, at det i en Tid som denne, hvor Folkestyret var ude for Angreb fra visse Sider — og maaske Tvivl fra andre Sider — var nyttigt at tage op til Overvejelse, hvilke Farer der var for dette Folkestyre i Tiden og hvilke Fejl man under denne Styreform kunde begaa og havde begaaet, og saa at søge at rette dem. Han havde ingen Interesse for at diskutere eller kritisere, hvad der var lavet i Fortiden eller hvad der skulde ske i Fremtiden. *Nu gjaldt det om, hvad der skulde gøres i Dag eller i den allernærmeste Fremtid*¹⁰.

Heller ikke indenfor Regeringen var Samlingen indadtil altid lige stærk. Der taltes om en (større) dansk Del og en (mindre) tysk Del indenfor Ministeriet! Indenrigsminister Knud Kristensen lod ved et Foredrag i Slagelse i Vinteren 1942 forstaa, at man indenfor Regeringen nok var enig om Maalet, men ikke om Vejen, der skulde gaas. Han kunde godt tænke sig, at den Dag kunde komme, da han maatte træde tilbage¹¹.

I Foraaret 1941 inddrog nye Stater i Europaskrigen — i April først Jugoslavien og derefter Grækenland. Den 22. Juni overskred Hitlers Tropper Ruslands Grænser. Maalsikkert og sejrrikt drog de tyske Hære fremad, og i Løbet af faa Maaneder laa det europæiske Storrøm knust for Diktatorens Fod. I Tyskland fejredes Føreren i den mest overmodige Jubel, medens de undertvungne Lande kuedes under Trællekaar, og som en Krans om det tredie Rige stod Millioner af Mennesker med Næverne knyttet til Hævn.

Forlængst havde Kronprinsesse Ingrid befæstet sin Popularitet ved sin Ynde, sin Personlighed, sit energiske Arbejde for Haandarbejdets Fremme, Pigespejderne og Børneforsorgen, især i de sønderjydske Landsdele, og i det hele taget ved sin Allestedsnærværelse. Under hendes Ledelse voksede, som nævnt, Lotte-Tjenesten, „D. K. B.“, til en landsomfattende Bevægelse, der omfattede ca. 45,000 Kvinder. Paa Valdemarsdagen den 16. Juni (1941) foretog Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde i København den store Uddeling af Faner til vore mange Ungdomsorganisationer, Drengespejderne, Pigespejderne, Frivilligt Dreng-Forbund og De Unges Idræt. Samme Dag indviede Kronprinsen ved en Højtidelighed i Aarhus Domkirke Byens nye Banner, der var skænket af unge Mænd og unge Kvinder. Staaende foran Banneret udtalte Kronprinsen: „Det lover godt, at Byens samlede Ungdom har været med til at skænke denne Fane, og det er et godt Varsel for Fremtiden at se D. U. I. og F. D. F., Spejderne og de øvrige Ungdomsorganisationer samlet her i denne Kirke. For Gud, Kongen og vort Fædrelands Fremtid løsner jeg denne Flig“¹². Tre Dage efter var Kronprinsen og Kronprinsessen til Stede ved Hedeselskabets Folkestævne i Dalgas-Plantagen og blev her hyldet af mange Tusinder Jyder¹³. Endelig overværede Kronprinsparret paa Majestæternes Vegne Aarhus's 500 Aars Jubilæum. Over 50,000 Aarhusianere hilste begejstret Tronfølgeparret, og Jubelen steg, da Kronprins Frederik udtalte: „Jeg har en personlig Hilsen at bringe Dem, Hr. Borgmester, og Aarhus By fra mine Forældre. Det er med dyb Beklagelse, at de maatte blive borte; men jeg forsikrer Dem, at de maaske mere end nogen her har deres Tanker i Aarhus i Dag. Saa bringer jeg Dem da min Lykønsning. Held og Lykke for Aarhus — du By, hvor jeg har saa smukke Minder fra min Barndom og Ungdom“¹⁴.

Kongens 71 Aars Fødselsdag i 1941 kunde naturligvis ikke blive nogen Gentagelse af 70-Aarsdagen, men alligevel blev det et ægte dansk Møde mellem Konge og Folk saa tillidsfuldt, saa menneskeligt jævnt og ærligt, at alle, som var med i Festen om Morgenens, blev dybt grebne. I ham forenedes alle danske Længsler og Haab, og man kunde ikke blive træt af at sige ham Tak. Fra alle Egne af Landet lød der, lige saa hjerteligt som Aaret forud — en Tak, der som „Social-Demokraten“ skrev, „var udsprunget af en stadig dybere Forstaaelse af den Betydning, Kongen i disse skæbnetunge Tider har for hele Nationen“.

Næppe var Kong Christian kommet uden for Palæets Port for at ride sin sædvanlige Morgentur, før Tusinder af glade Mennesker slog Kreds om ham og overvældede ham med Blomster. Under stadig voksende Hyldest fortsatte han sin Ridetur gennem Byen — et imponerende Billede, enestaaende i vor og sikkert i hele Verdens Historie. En Konge, som paa sit Morgenridt gennem Hovedstaden følges af en begejstret Folkemængde saa tæt, at man hvert Øjeblik kunde frygte for, at Hesten skulde komme til at sparke til de nærmeste. En ung kvindelig Student løb efter Kongen hele Vejen og samlede alle de Buketter op, som var faldet paa Gaderne. Da Kong Christian stod af Hesten i Palæets Port, var hans første Ord: „Hvor er Studinen?“ Den unge Pige traadte frem, forpjusket og forsvedt efter den lange Løbetur, men med Favnen fuld af Blomster. Kongen bøjede sig ned og gav hende et Kys paa Kinden. Dybt grebet hørte de, som overværede dette Øjeblikks Optrin, en dæmpet Samtale mellem Kongen og den unge Pige. Begge havde Taarer i Øjnene, og hun holdt bevæget Hænderne for Ansigtet, da Kongen gik opad Palæets Trappe. Man stimlede sammen om hende for at faa at vide, hvad Kongen havde sagt, men hun svarede: „Nej, det gemmer jeg i Hjertet. Det skal blive mellem Kongen og mig“.

Amalienborg Slotsplads var fyldt med Mennesker — over 60,000. Mange var mødt allerede Kl. 7 om Morgenens, og de blev staaende til efter Kongens Hjemkomst fra Ridtet. Time efter Time stod Folk med Øjnene fæstet paa Palæets Vinduer og sang Fædrelandssange. Nu og da lød Børnestemmer: „Kongen frem, Kongen frem, ellers gaar vi aldrig hjem!“ Og da Klokkerne slog 12, aabnedes Balkondørene, og hele Kongefamilien traadte ud. I samme Nu faldt den store Folkemængde i med „Kong Christian“ — et vældigt, enstemmigt Kor. Da det sidste Vers var sunget, talte Kongen højt og tydeligt for alle: „Hjertelig Tak for den Hyldest, De har bragt mig i Dag. Og jeg vil ogsaa takke Dem for alle Tegn paa Deltagelse, jeg har modtaget i det forløbne Aar. Tak for Adressen, De har givet mig, med mangfoldige Underskrifter. Trange Tider langsomt skrider, det har den Art. Men alt staar i Gud Faders Haand. Ved værdigt Sammenhold tror jeg, vi gavner vort Fædreland bedst, og det er dog der, vore Tanker først og fremmest gaar hen. Foren Dem med mig i et Leve for vort gamle og evigt unge Fædreland“¹⁵.

Ogsaa denne Gang glædede Majestæterne Befolkningen med en Tur i Byens festsmykkede Gader i aaben Automobil mellem to kompakte Mure af Mennesker, som kappedes om at bringe Kongen deres Hyldest. Om Aftenen gik „Et Folkesagn“ paa det kgl. Teater. Det var ingen Festforestilling, men dog en festlig Kongeaften. Ved Majestæternes Ankomst rejste Folketingsmand Korsgaard sig og holdt følgende Tale, der paa saa udmærket ligetil Maade tolkede vore Stemninger og Følelser, saa rigtigt og enkelt, som det kunde siges under Hensyn til de fremmede Besættelsesmyndigheder: „Jeg bringer Deres Majestæt en Hilsen og en Lykønskning fra alle, der i Aften er i det kongelige Teater, men jeg taler med Tilslutning fra mange andre ogsaa. Og jeg takker for den Kongegerning, Deres Majestæt har gjort i disse Aar. Maaske er det saadan, at vi først nu rigtigt forstaar, hvad den Kongegerning har betydet for os alle, men vi forstaar det nu ogsaa fuldt ud, og vi kan sige et fuldtonende: Mange Tak, Kong Christian! Det er jo saadan, at Barnet tror, at Far og Mor kan besvære alle Vanskeligheder — saadan har vi det ogsaa. Vi tror, at ingen kan gøre det, som Deres Majestæt — og derfor vil vi gerne have Lov til paa denne Dag at udbringe et Leve for Deres Majestæt“. Saa raabtes der Hurra, og Nationalsangen lød, hvorefter Kongen bevæget sagde: „Tak, Tak“.

Paa Fødselsdagen skrev „Sønderborg Social-Demokrat“: „Kongens enestaaende Popularitet, som ingen anden dansk Konge har opnaaet Magen til, hviler ikke paa Vane eller Tradition, den har han selv skabt sig, og derfor er den saa solid og til Hundrede Procent ægte. Han har skabt sig den ved Klogskab, sin uforstyrrede Værdighed i Ulykkens Dage, og han har skabt sig den ikke mindst ved sin pragtfulde mandige Holdning. Derfor den lynende Respekt, der staar om ham.

Der kommer en nødvendig Forudsætning til: Kongen har været dybt loyal mod det danske Folkestyre, mod alle de principielle Linier, der gaar som røde Traade gennem det danske Folks Tilværelse. Vi er Kongen dybt taknemmelig ogsaa for denne klare, loyale Stilling, der ikke i disse svære Tider har rummet saa meget som Antydning af Vaklen. Det er hele Folket, som i Dag hylder Kong Christian“.

LIDT INDENRIGSPOLITIK

Den 9. April afskar os fra den sidste Rest af kommerciel Forbindelse med al anden Omverden end med Aksestaterne (Tyskland, Italien og de med dem forbundne) og de skandinaviske Lande. Alt, hvad Handel og Industri havde bygget op i de sidste Menneskealdre, syntes knust. Vore Tilgodehavender hos Vestmagterne — Amerika incl. — „indefrøs“, og al Skibsfart udover de skandi-

naviske Farvande og Østersøen maatte indstilles. Som et af Tyskland besat Land var vi saavel militært som økonomisk og kommercielt afvæbnet.

I endnu højere Grad end før gjaldt det om at samle Kræfterne om de vigtigste Opgaver, de at sikre Befolkningen det nødvendige til Livets Ophold og i videst muligt Omfang at søge Erhvervene holdt i Gang. Hertil hørte ogsaa ubønhørlig Indskriden overfor ethvert Forsøg paa egoistisk Udnyttelse af Varesituationen. Mere end nogensinde maatte det gælde Helheden frem for de Enkeltes Erhvervsinteresser, bl. a. ogsaa for at al ond Spænding mellem Samfundsklasserne kunde undgaas.

Paa disse vigtige Punkter satte ogsaa Regeringen ind, støttet af Nimandsudvalget, som under disse Forhold fik en betydelig Magt. „Jyllandsposten“ skrev, at denne „Nyskabelse“, der hverken var forudset eller hjemlet i Grundloven, udviklede sig til at være et politisk Organ, et fast Led i Lovgivningsarbejdet med en Myndighed, som placerede det over Rigsdagen. Hvad der opnaedes Enighed om mellem Udvalget og den paagældende Minister, forelagdes bagefter Rigsdagen og Offentligheden som fuldbyrdede Kendsgerninger. Man kunde debattere og kritisere, saa meget man vilde, baade i Rigsdagen og ude i Befolkningen, det ændrede altsammen ingenting eller i bedste Fald kun rene Smaapillerier. Medlemmerne i Nimandsudvalget havde gennem deres Beslutninger forpligtet de Partier, som de repræsenterede.

Alle havde at finde sig i de Foranstaltninger, som de ekstraordinære Forhold nødvendiggjorde, først og fremmest i det intime Sammenspil mellem de private Erhverv og Statens fordelende og regulerende Myndigheder — som der blev sagt, for paa rette Maade at fordele Samfundets stedse stigende Fattigdom paa den mest smertefri Maade.

Det var Maalet, og Befolkningen forstod det uundgaelige i denne Stramning af Privatlivets Frihed. Man maatte tilmed være glad til, at det ikke kom til at gaa os værre, end det gjorde. Heldigvis var det store Kontrol- og Fordelingsapparat nu fuldt organiseret, og tillige viste det sig, at vore Beholdninger af Raastoffer og andre Importvarer var større end almindelig ventet — takket være Erhvervene, som i Tide havde set, hvor det hele bar hen og derfor trods Restriktioner og Valutaattester fik forsynet sig forbløffende godt. Sparsommelighed og Nøjsomhed maatte dog til, og suksessivt sattes Kakao, Petroleum, Brændselolie, Brændsel m. m. paa Rationeringslisten. I November kom tillige den længe ventede Rationering af Smør og Margarine. Mest kneb det med de oversøiske Importvarer. Ris forsvandt hurtigt fra Butikkerne, Kaffe holdt med streng Rationering til Julen 1941 og Tobak et Aarstid længere, tildels takket være den stigende indenlandske Avl og nogen Import fra Tyrkiet.

Ogsaa vore Olie- og Benzinbeholdninger blev mindre og mindre, selv om vi de første Aar fik en Del fra Tyskland, men efterhaanden som dette fik haardt

Brug for sin Benzin, blev Tildelingerne til det nødvendige Forbrug her i Landet kun smaa. Taksameterdroskerne fik for Eks. saa smaa Portioner, at de kun kunde køre hver anden Dag og hovedsagelig kun i Dagtimerne. Som under forrige Krig saas igen de gamle Hestedrosker paa Gaderne, mest om Aftenen, men det kneb denne Gang for Publikum at vænne sig til deres „forhistoriske“ Fart. For Lastbilerne og en Del Rute- og Taksabiler hjalp man sig ved Ombygning til Generatordrift. Allerede ved Udgangen af 1940 var ca. 7000 Lastautomobiler blevet generatordrevne, og Tallet steg stærkt de følgende Aar. Ved Lov af 14. September 1940 oprettedes et Fragtnavn af Rederiforeningen under Statens Kontrol.

Straks i Foraaret 1940 gik man i Gang med at fremskaffe indenlandsk Brændsel, og det lykkedes baade dette Aar og i 1941 at faa sat Produktionen af Tørv, Brydningen af Brunkul og Hugsten af Kløvebrænde og Stød meget op, selv om Priserne blev høje. Fra Tyskland fik vi en Del Kul til Gasværker, Elektricitetsværker, Jernbaner og en Del af Industrien samt Koks til Byhjemmene, dog kun i al Sparsommelighed. Benyttelsen af de private Varmtvandsbade var saaledes forbudt. God Fortjeneste havde „Kokspillerne“, der nød godt af tidligere Tidens Flothed med at kaste Koksrester paa Lossepladserne om Byerne. Nu gravedes disse halvt brændte Koks op og solgtes udenom Rationeringen til store Priser.

Verdenskrigens Udbrud og Besættelsen i 1940 standsede Størstedelen af vore Erhvervsvirksomheder i Byerne, og Regeringen blev derfor yderligere stillet overfor en brat stigende Arbejdsløshed. Allererst søgte man at forebygge den arbejdsledige Ungdoms Ødelæggelse ved Opretholdelse af frivillige Ungdomsskoler og frivillig dansk Arbejdstjeneste samt ved en sund Udvikling af de i Følge Lov af 1938 oprettede Statsungdomslejre. For de sidstes Vedkommende vakte det en Del Skuffelse, at næsten Halvdelen af de Unge, som opfyldte Betingelserne for at komme ind i en saadan Lejr, vægrede sig ved at modtage Tilbudet. De mistede vel herved Retten til Arbejdsløshedsunderstøttelse og kunde kun opnaa offentlig Hjælp med Fattighjælps Virkninger, men maaske havde det været bedre, om man i Lighed med Sverige havde vovet at gaa til tvungen Arbejdspligt.

I Efteraaret 1940 bevilgede Rigsdagen betydelige Statstilskud til en Mængde Beskæftigelsesarbejder, hovedsagelig saadanne, som kunde paaregnes at blive af rentabel Værdi ud i Fremtiden, for Eks. Grundforbedringer, Afvanding, Opførelse af Landarbejderboliger og Ensilagebeholdere, Bygning af Fiskefartøjer o. s. v. Til Dækning af Udgifterne oprettedes et Beskæftigelseslaan paa 250 Millioner Kroner, tilvejebragt ved Laan. Ligeledes bevilgedes i det følgende Efteraar store Summer til Bygnings- og Entreprenørarbejder, navnlig saadanne,

som kunde udføres uden Brug af de Materialer, vi havde Mangel paa. Alt i alt blev der i disse Aar til Afhjælpning af Arbejdsløsheden bevilget mellem 700 og 800 Mill. Kr., som skaffedes til Veje baade ved Laan og ved Skatter. Disse sidste var ved det nye Skatteaars Begyndelse ogsaa steget saa højt, som de overhovedet kunde, hvad Finansministeren indrømmede. Men Indenrigsminister Knud Kristensen udtalte ved Nytaar 1942 paa et Møde i Vejen, at det var nødvendigt for Regeringen at sætte ind af alle Kræfter overfor Arbejdsløshedens økonomiske og moralske Tryk paa Samfundet. Den sociale Hjælp maatte blot have en saadan Karakter, at den ikke undergravede Viljen til Selvhjælp.

Jo længere Krigen trak ud, jo mere truede de svindende Materiale- og Raastofbeholdninger med yderligere at standse al Beskæftigelse udenfor Landbruget. Fra Tyskland fik kun de Entreprenører og Fabriker de fornødne Materialer, som paatog sig eller var nødt til at paatage sig Leverancer og Arbejder i tysk Interesse, saaledes Fabrikation af Vaaben, Vogne, Motorer, Reparation eller Bygning af Skibe m. m. samt Anlæg af Lejre, Flyvepladser og Befæstningsarbejder.

Den ikke paa denne Maade begunstigede Industri forstod dog beundringsværdigt at tilpasse sig bedst muligt under de vanskelige Kaar indenfor det snævre Albuerum, som Situationen afstak for den. Ved Bearbejdelse af tidligere mer eller mindre værdiløst Metal, Gummiaffald o. s. v. og ved Tilvirkning af Erstatningsvarer bødede man paa Mangelen af Raastoffer. Nye Industrier toges op, for Eks. med Fabrikation af Gasgeneratorer, Tørvemaskiner, nye Fyringsapparater for indenlandsk Brændsel, Luftværnsmateriel o. s. v. Der var Dygtighed og Initiativ blandt vore Ingeniører. Det lykkedes paa denne Maade den samlede Industri at fastholde ca. 70,000 Mand af den bedst kvalificerede Arbejdskraft ved Erhvervene her i Landet. I Sommermaanederne gav Tørvproduktionen en saa god Dagløn til ca. 75,000 Mand, at det truede med at berøve Landbruget sin unge Arbejdskraft. Regeringen maatte derfor vedtage en Lov, der forbød at antage ugifte Mænd under 25 Aar til Arbejde i Tørvemoserne. Om Vinteren gav den forøgede Hugst og Stødoptagning i Skovene betydeligt Arbejde.

Det lykkedes saaledes ikke blot at holde Arbejdsløsheden nede, men endda blev Arbejdsløshedsprocenten i disse Aar lavere, end den havde været de sidste tyve Aar. Dette sidste skyldtes, at mange beskæftigedes ved de store, tyske Krigsarbejder her i Landet, og andre kom i Arbejde hos Tyskerne udenfor Landet, frivilligt eller tvunget under Trusel om ellers at udelukkes fra social Hjælp. I 1942 var ca. 40,000 Mænd beskæftigede i selve Tyskland og ca. 5,000 i Norge foruden mange unge Kvinder, som var søgt udenlands af Lyst til Æventyr i det fremmede eller lokket af gode Fortjenester i Fabriker eller som Sporgovnskonduktører. Herhjemme kom vi følgelig til at mangle kvindelig Arbejdskraft, særlig i Hjemmene.

Det lykkedes ikke Regeringen at holde Priserne nede paa det gamle Niveau, og det kunde heller ikke lade sig gøre under Hensyn til de ændrede Produktionsvilkaar. Men dertil kom ogsaa det voksende Profitbegær. Navnlig for Fødemidlernes Vedkommende tyngede Prisstigningen, og fra alle Sider faldt Kritiken ind mod Priskontrollen, som — blev der sagt — altid kom for sent med sit Prisstop. Hver Gang det lød fra Regeringen, at nu skulde Priskontrollen skærpes, bebudedes der ofte samtidig nye Prishævninger¹.

Sagen var den, at den store Prisstigning ofte faldt paa Varer, som gik udenom Priskontrolraadet, særlig Import- og Landbrugsvarer. For de førstes Vedkommende angaves stigende Indkøbspriser i Tyskland og lange Transporter, hvad de sidste angik, saa paaberaabte Landmændene sig stigende Produktionsudgifter og Tvangsafleveringen af Brødkorn. Det var ogsaa rigtigt, at al udenlandsk Foder og al Kunstgødning knapt nok var til at betale, hvis det overhovedet kunde skaffes. Besætningerne maatte følgelig reduceres, men herved forringedes Gaardenes Mælkemængde med ca. 30 %, og Omsætningen gik ned. En betydelig Del af Salgspengene for de solgte Kreaturer og Svin maatte nemlig billigvis henregnes under Formuerealisation og ikke under Indkomst.

Høstaaret 1940–41 blev dog et fortrinligt Aar for Landbruget — især for de store Gaarde paa Grund af de gode Maksimalpriser paa Hjemmemarkedet samt de høje Priser paa det saakaldte „Frikorn“ og i Eksporten. Efter den lange, kolde Vinter 1941 fulgte imidlertid en varm og tør Sommer. Regnen kom først om Efteraaret, da der skulde høstes, og Udbyttet blev langt under Forventning, paa sine Steder i Landet endog den daarligste Høst i Mands Minde. Alligevel blev ogsaa 1941–42 i sin agrariske Helhed heller ikke noget daarligt Aar, takket være de gode Priser. Blandt Gaardbrugene herskede der følgelig glade Dage, og denne Gang brugte de kloge og dygtige Landmænd Overskuddet til Konsolidering af deres Bedrifter og til nyt Initiativ. For Husmændenes Vedkommende laa Forholdet noget anderledes, idet de nok ved Hjælp af egen Foderavl og det saakaldte „Tildelingskorn“ omtrent kunde opretholde deres normale Svineproduktion. Men de følte sig alligevel som Stedbørn, fordi de gode Priser paa Kornet og især paa Frikornet begrænsede Indtægten ved Svineproduktionen for meget. Misundelsen satte ind, og den Kløft, som allerede var dannet under de forrige Aars Landbrugsuenighed mellem Gaardmænd og Husmænd, uddybedes.

I Følge de officielle Regnskabsresultater for Driftsaaret 1940–41 var Forrentningen af de bogførte Kapitaler steget til 8,8 % — eller med Fradrag af 2 % for Besætningsreduktionen — til 6,8 % mod 4,4 % i Høstaaret 1939–40. Specielt havde de Gaarde, som ejede Tørvemoser eller Skov, ekstraordinært store Fortjenester.

Et vanskeligt Problem var Byhjemmenes Forsyning med Fedtstoffer, idet en stor Del af Flæskeproduktionen gik til Tyskland. I 1941 forbødes det Meje-

rierne at lave fuldfed Ost, og Margarinefabrikationen ophørte af sig selv paa Grund af Mangel paa Raastoffer. Følgelig var Hjemmene henvist til det dyre Smør, som tilmed var rationeret. Ogsaa Sukker blev rationeret, for at vi kunde eksportere til Sverige og Finland og faa Malm, Staal, Papirmasse m. m. i Stedet. Til Finland sendtes ogsaa en Del Smør, delvis over Clearing med Sverige. Sukkeret var i disse Aar vort Lands Guld, sagde Handelsministeren, men Guld kunde ogsaa købes for dyrt. Især i Begyndelsen af 1943 maatte Regeringen sætte haardt imod haardt for at hindre Sukkerroepriisen i at stige yderligere.

Efter 9. April erklærede Landbrugets ledende Presse, at Landmændene efter de mange magre Aar absolut ikke kunde tage Tab paa Krigssituationen, men de understregede samtidig, at de ikke tilsigtede nogen Krigsgevinst. Snart lød der imidlertid fra LS-Kredse Ønsker om højere Priser paa Hjemmemarkedet, navnlig en Løftning af Hjemmeprisen paa Smørret til Eksportprisens Højde og en Stimulering af Eksportpriserne paa Flæsk. Ligeledes afviste Landbruget i sin Helhed energisk ethvert Krav om Kronehævning². Formanden for de sjællandske Landboforeninger, Gaardejer Jacob Tvedegaard, udtalte paa Foreningernes Delegeretmøde i November 1940, at Landbruget paany var blevet Trumfen i vort Lands Husholdning³.

Ogsaa adskillige i Byerne tjente ekstraordinært godt ved Leverancer til eller Arbejde for Tyskerne. Store Dele af Industrien maatte dog i den første Tid arbejde med indskrænket Drift med Udsigt til helt at skulle standse af Mangel paa Raastoffer. Det samme gjaldt vore Import- og Eksportfirmaer samt Skibsfarten. Hjemmeflaaden var, som nævnt, sat under Fragtnævnets Direktion, og Størstedelen af den danske Tonnage i udenlandske Havne — hvoriblandt flere af vore allernyeste Skibe — var beslaglagt af de krigsførende Vestmagter, uden at nogen af Rederne havde nogen Underretning om, hvorledes de blev anvendt, eller om hvor stor Erstatning de fik. Endelig gik i de første fire Krigsaar omtrent en Trediedel af Skibene tabt ved Krigsforlis med et Tab paa over 1000 Sømænd.

Medens de Erhvervsdrivende som Regel kunde skaffe sig Dækning for Dyr-tid og mindre Omsætning ved selv at sætte deres Priser i Vejret, gik det haardt ud over de fastlønnede og de smaa Indtægter. Det maatte derfor indenfor disse Kredse vække Bitterhed, at Landbruget i Efteraaret 1941 lagde for med Krav om større Priser. Det trak nemlig hurtigt andre Priser med sig, og Pressen tog Affære. Forbrugerne havde ikke for saa længe siden, blev der skrevet, maattet betale Smørret højere end Eksportprisen, fordi man dengang erkendte, at Landbruget var daarligt stillet. Men lige for lige, og man kunde ikke billige Landbrugets erhvervmæssige Isolering uden Hensyn til andres Interesser og Kaar⁴. Et stort Dagblad⁵ indeholdt en ledende Artikel, hvori der hævdedes, at Landbruget maatte betragtes som ethvert andet Erhverv. Det var en Fejl, at Landbrugsministeriet kunde regulere for sig selv gennem en Slags eget Pris-

kontrolraad. Skulde vi kunne komme taaleligt gennem Vanskelighederne, maatte alle Erhverv bøje sig under Helhedens Lov. Gjaldt det for Eks. Fastsættelse af Landbrugets Varepriser, kunde man ikke nøjes med at skaffe Enighed mellem Landbrugets enkelte Grupper lige saa lidt, som man vilde lade de store og smaa Industrifolk i Forening fastsætte Priser paa Industrivarer uden nogen Prøvelse i Priskontrolraadet. Thi de Forhold, der burde tages Hensyn til, var ikke de forskellige Grupper af Producenter, men disse paa den ene Side og Forbrugerne paa den anden.

Arbejderne havde efter den 9. April straks erklæret sig solidariske med det øvrige Samfund, og ved Krisekomplekset i Maj 1940 gik de med til, at al Lønregulering efter Pristallet skulde ophøre med det for Januar s. A. Men Lønstop maatte være betinget af Prisstop.

Om Efteraaret mødtes Arbejdsgiverne og De samvirkende Fagforbund til meget vigtige Forhandlinger om fremtidigt Samarbejde, og det lykkedes at finde et solidt Grundlag for en Overenskomst, der gik ud paa at søge lovfæstet et Forslag om Oprettelse af et Arbejds- og Forligsnævn, der skulde træffe den endelige Afgørelse i de faglige Konfliktspørgsmaal, som ikke havde kunnet løses ad sædvanlig Vej. Forslaget vedtoges af Rigsdagen i September, og herefter skulde Strejker og Lockouter fremtidig være umulige indenfor de organiserede Grupper. Et for Landets Erhvervsliv yderst indgribende Uromoment syntes hermed fjernet paa den lykkeligste Maade, selv om der var et Hul i Loven for de uorganiserede Arbejdsgivers og Arbejderes Vedkommende, idet Strejker og Lockouter her var tilladt, saafremt Voldgiftsretten eller Arbejds- og Forligsnævnet afviste Tvistemaal indenfor disse.

De første Aar gik ogsaa fredeligt. Der lød nok spredte Krav om fuld Dækning for Dyrtiden og om 40 Timers Arbejdsuge til uformindsket Ugeløn, men i det store og hele kunde man tale sig til Rette med hinanden. De Rige havde jo de store Skatter at kæmpe med og de Fattige de høje Fødevarerpriser. De sidste var dog til syvende og sidst de haardest tyngede, og i Begyndelsen af September 1940 enedes man derfor om at fire noget paa Lønstoppet. De allerfleste forstod, hvad Tiden krævede — en Omlægning af Livet ikke blot politisk og aandeligt, men ogsaa materielt. Blokaden ramte jo os alle.

Endelig lykkedes det en-gros Handelens Organisationer at tage Livet af det upopulære Valutakontor⁹, og i August 1940 oprettedes i Stedet for „Direktoratet for Vareforsyning“, som snart svulmede op til at blive den største, administrative Statsinstitution. Under den sorterede alt vedrørende Import og Eksport samt den indenlandske Fordeling af Varer til Forbrugere og Produktionsvirksomheder.

I Foraaret 1940 tog den uhyggelige totalitære Luftkrig Fart. Vi hørte og læste om, hvorledes der dræbtes Tusinder af Borgere i London, Berlin og andre

Storbyer paa begge Sider af Kanalen, og hvorledes Fortidens skønneste Bygningskunst hensynsløst lagdes i Grus. Som et storslaaet, men uhyggeligt Fyrværkeri kunde man fra Danmarks sydlige Halvdel om Aftenen se, naar Kiel blev bombarderet. Saa ondt havde aldrig en moderne Krigsteknik tidligere raset mod Mennesker og mod Aarhundreders Kultur. Æteren skælvede af de mest lidenskabelige Skældsord i Radioerne — Fjende mod Fjende — medens Propagandaen udslyngede de skamløseste Løgne og Beskyldninger for at hidse til forøget Kampkraft. Fra de besatte Lande rygtedes det, hvorledes deres Befolkninger under det fremmede Diktatur dreves længere og længere ud i Sult, tvungen Ensretning og Ydmygelse — og det med Hjælp af Mænd af Folkets egen Midte.

Vi lyttede til al denne tøjlesløse Rasen, og vi maatte beundre Tyskernes Dygtighed, Finnernes og Englændernes frygtløse Ro og Nordmændenes sejge Trods. Kunde vi gøre dem det efter? Størstedelen af os slap med nu og da at blive holdt vaagne under Luftalarmerne eller med i et Par sene Aftentimer at maatte sidde i et Tilflugtsrum.

Vinteren var lang og streng. Som Aaret forud lagde Isen sig fast mellem vore Øer og hindrede al Skibsfart. Brændselet slog kun smaat til, og i Hjemmene krøb man sammen i et enkelt opvarmet Værelse. Mangen fattig Gamling blev i sin Seng for at holde Varmen. Først i Midten af Maj sprang Træerne ud.

Nytaaer blev modtaget med bange Anelser. Verden om os saa uhyggelig ud i al sin brutale og bestialske Haardhed — mon det onde ogsaa engang vilde naa os? I al Fald maatte vi indstille os paa mindre Mængder af Mad, Klæder og Sko? For alle Tilfældes Skyld væbnede vi os paa bedste Maade. Planer laa færdige til Madcentraler og offentlig Bispisning af alle, hvis Brændsel og Gas slap op. Vi fik Sæberationering, Prisstop for Kødkonserver, Spegepølse og Kød.

Stadig steg Pristallet og laa i Sommeren 1941 omtrent 40 % over Førkrigstiden eller for Eks. 10 % højere end i Sverige. I August kom de samvirkende Fagforbund med 7 Krav — om Fastholdelse af Prisniveauet, og Godtgørelse for al Prisstigning, Nedsættelse af de upopulære Forbrugs- og Lønskatter, Kronehævning o. s. v.

Midt i en Overenskomstperiode følte disse Krav som et Slag i Ansigtet paa hele Samfundet. Under det alvorlige Tryk af Kreditgivningen til Tyskland og Finansieringen af de tyske Besættelsestropper m. m. stred vor Regering ufortrødent en vanskelig Kamp mod alle Inflationstendenser. Tusinder af Medborgere — ogsaa udenfor Arbejdernes Rækker og langt ind i de tidligere Velstillede Rækker — kæmpede strengt for det daglige Brød — for Eks. Pensionister, smaa Rentenydere, mange Kontorfolk, Mængder af Smaahandlende og Smaa-haandværkere, hvis Omsætning var dalet katastrofalt paa Grund af Rationering, Avancebegrænsning og de efterhaanden tømte Lagre. Heller ikke Tjenestemændene under Stat og Kommune havde faaet mere end en yderst ringe Dæk-

ning for Prisstigningen. Nedsættelsen af Lefefoden var fælles Lod for Flertallet af Landets Bybefolkning.

Fagforbundenes Formand, den senere Socialminister Laurits Hansen, sagde paa disses Repræsentantskabsmøde, at Alsang og Algang ikke kunde klare det hele i Nutid og Fremtid. Der var Hundreder Tusinde Hjem, hvor Bæreevns Maksimum forlængst var passeret. Man kunde ikke sætte Maksimalpris paa een Vare — Arbejdskraften — og saa lade de andre Priser fortsætte deres Vej imod Skyerne. Det lod sig ikke gøre i vor Tid at diktere stadig faldende Arbejds løn og samtidig lade Landbruget tage Topnotering og helst lidt til for sine Produkter. Byrderne maatte fordeles paa retfærdig Vis.

Hr. Laurits Hansen vendte sig altsaa her direkte mod Landmændene, og man forstod, at Arbejderkravene først og fremmest var et Modtræk mod de stigende Landbrugspriser. Derfor kom det heller ikke uventet, at Forligsnævnet sagde Stop til Arbejderne, men samtidig med at vore prisregulerende Myndigheder omsider satte ind med en kraftigere Prispolitik.

Fra Landbrugets Side forstummede ogsaa Utilfredsheden for en Tid, og ledende Landmænd tog Afstand fra LS-Tendenserne. Man forklarede samtidig, at alle Forestillinger om Landbrugets enorme Indtægter beroede paa Ukendskab til de faktiske Forhold. Den lille Høst havde gjort det umuligt for Gaardene at producere Svin og havde tvunget til en yderligere Reduktion af Kreaturbesætningerne. Danmarks samlede Svineproduktion var saaledes faldet til henimod Halvdelen og Mælkeproduktionen med ca. 30 %. Den mindre Omsætning og de dyrere Produktionsudgifter var Begrundelsen for Ønsket om en højere Smørpris. Landbrugsraadet skrev i August (1941)⁷, at Landbrugs-erhvervet fortsat var rede til at bære sin Part af de øgede økonomiske Byrder, men erkendte, at det i Forhold til Aaret forud dog havde haft bedre økonomiske Vilkaar. Tilsvarende Ord faldt ogsaa paa de samvirkende, sjællandske Landboforeningers aarlige Delegeretmøde. Fra mange andre Sider indenfor Landbruget advarede man mod en yderligere Forhøjelse af Landbrugspriserne paa Hjemmemarkedet, da det uvægerligt vilde faa uheldige Følger for Landbruget selv⁸. Saaledes udtalte Forstander Johs. Petersen-Dalum paa de fynske Landboforeningers Delegeretmøde i Odense i November (1941), at Landbruget ikke nærede noget Ønske om at udnytte den øjeblikkelige Situation. Det var i lige saa høj Grad som Samfundet interesseret i et stabilt og rimeligt Prisniveau, og det maatte ikke gøres for vanskeligt for store Dele af Befolkningen med ringe Købe- evne at faa det nødvendige til Livets Ophold. „Vi vil gøre vort Erhverv“, fortsatte han, „vort Land og vort Folk en daarlig Tjeneste ved ikke at forstaa dette“⁹.

For Byernes Vedkommende kom en ny Mælkeordning i Stand med det Formaal at skaffe Borgerne billigere Mælk. Forhv. Handelsminister Christmas Møller havde allerede i sin Ministertid forsøgt en saadan, men det var dengang

forhindret af Tyskerne — der blev sagt for ikke at skabe for stor Prisforskel mellem her og der.

Priskontrolraadets nye Formand, Professor, Dr. jur. Sindballe, greb med fast Haand om Problemerne. I December lovede han, at Raadet absolut vilde holde Priserne paa de vigtigste Livsfornødenheder nede paa et saa lavt Niveau, som muligt, under Hensyn til Opretholdelse af Produktionen. Indtil Sommeren 1942 blev der paa Grundlag af de direkte Erhvervsomkostninger fastsat omtrent 2700 Maksimalpriser, og Priskontrollen virkede strengt — strengere end i Sverige¹⁰ — for at hindre ulovlige Fortjenester. Hvor man opdagede Spekulation i Landets Nødstilstand, blev der slaaet haardt ned, og adskillige kendte Navne stilledes paa Anklagebænken. Flere udelikate Forbrydelser mod den vigtige Forsyning med Levnedsmidler vakte Opsigt og offentlig Fordømmelse.

Mange Fiskere, Fiskeeksportører og Fiskegrosserer tjente gode Penge i disse Aar paa Handelen med Tyskland og Sverige, men fandt alligevel Maksimalpriserne paa Sild og Torsk — senere ogsaa paa Fladfish — for lave og henviste til den forhøjede Risiko paa Søen (Minefaren) — som ogsaa kostede adskillige Fiskere Liv og Fartøj — Vanskelighederne ved at faa Redskaber erstattet og disses forhøjede Priser samt Rationeringen af Petroleum, der kun tillod dem at fiske faa Dage i Ugen¹¹. Ogsaa andre Erhverv søgte Trin for Trin at bevæge sig opad Prisstigen med den ene eller anden Begrundelse, men blev standset. Priskontrolraadet stod fast og afviste alle Ønsker, for Eks. i Januar 1942 Tørveproducenterne, Frugtavlerne for Æblernes Vedkommende, Slagterne m. fl. Chancen for at undgaa den Oppustning af Værdierne, der uvægerlig vilde føre til Kaos, maatte ikke forspildes. Men utilfredse med Maksimalpriserne lod Grossererere, Producenter og Mellemandlere deres Varer forsvinde i Eksporten eller paa den „sorte Børs“, som i disse Aar florerede over hele Landet baade med ulovligt Salg af rationerede Varer og med Rationeringskort¹². Enhver vilde naturligvis gerne være baade en god dansk og lovlydig Borger, men gjaldt det Pengegevinster, var det alligevel mange Steder smaat med Samfundssindet.

Rationeringen af Sko og Tøj var længe ventet. Den blev imidlertid snildeligt undgaaet ved Fremstilling af billige Standardklædninger for Mænd, Standardsko og Standardarbejdstøj. De dyre Klædninger kunde saa købes efter Behag, saa længe det var muligt at skaffe Klæde af Uld eller Celluld.

Det tyske Rige blev i disse Aar vor økonomiske Hovedforbindelse. 1 Krone var, som nævnt, af Tyskland sat lig 2 Rigsmark, d. v. s. en Kurs, der betød en betydelig Undervurdering af vor Valuta i Forhold til Prisniveauet i de to Lande. Samhandelen baade med Tyskland, de øvrige nordiske Lande og en Del andre Stater praktiseredes gennem hyppige Handelsaftaler paa Grundlag af Clearing som den eneste mulige Maade¹³. For Tysklands Vedkommende ordnedes det

paa den Maade, at Staten (Nationalbanken) rentefrit overtog Regning og Risiko og udbetalte Eksportørerne hele deres Salgssum. Ligeledes blev der i Maj 1940 „truffet“ den Ordning, at Nationalbanken som Laan til Tyskland og efter samme Kurs betalte alle tyske Udgifter her i Landet — „diverse Kreditorer“, som den kaldtes og omfattede alle Udgifter til den tyske Værnemagt, saaledes Lønninger, Bespisning, Ekspropriationer af Arealer og Bygninger til Fæstningsværker, Kaserne m. m., Udførelse af alle de militære Arbejder o. s. v. Videre omfattede den Lønninger og Ophold for de herværende Tusinder af Gestapo og civile Tyskere samt Kontoen til „kulturelle Formaal“, for hvilken vi velsignedes med en Overflod af Propagandaskrifter og Tidsskrifter. Af denne Konto modtog ogsaa vore hjemlige Nazister Understøttelse til deres Blade og Agitation. Kontoen „diverse Kreditorer“ var ved Nytaar 1943 oppe paa 1329 Mill. Kr. Vort Clearingstilgodehavende var samtidig steget til 1117 Mill. Kr., og disse Konti udgjorde saaledes tilsammen 2,44 Milliard Kroner med stærk stigende Tendens.

Havde vi Haab om nogensinde at faa disse vældige Tilgodehavender tilbage? Nogle mente ja, hvis Tyskland vandt Krigen, andre nej, hvad enten Tyskland vandt eller tabte. Der blev sagt — fra uofficiel tysk Side — at Clearingstilgodehavendet skulde vi nok faa, men det andet, altsaa den største Del, var jo blot, hvad vi ellers selv maatte have forbrugt for at holde et tilstrækkeligt Neutralitetsværn. Nu havde Tyskland overtaget Opgaven at forsvare os, da vi ikke vilde, men saa maatte vi naturligvis ogsaa afholde Udgifterne! Danske Pengekyndige saa iøvrigt pludseligt lyst paa en Nationalgæld paa 3–4 Milliarder — det kunde vi sagtens bære! Det skulde man have sagt faa Aar i Forvejen!

Vi sultede ikke, trods de store Eksporter af Levnedsmidler. Men det skulde der vel ogsaa daarligt kunde blive Tale om i et Land, hvis normale Produktion af Næringsmidler laa paa det dobbelte af Befolkningens Behov. Nød som i de andre Lande var der saaledes ikke Tale om, selv om det naturligvis var ubehageligt, jo mere Rationeringen strammedes, og jo vanskeligere det blev at skaffe, hvad Husholdningerne skulde bruge.

Et stadigt Spørgsmaal var, om Regeringen og Nationalbanken havde Priskontrollen saa fast i Hænde, at vi kunde undgaa Inflationen med alle dens forærvelige Følger — eller var vi mon allerede paa Vej ind i den? Løn- og Prisstoppet var kun lykkedes med Modifikation. Statens Seddelpresse spyede Millioner af Sedler ud, og som under forrige Krig var Ejendomspriserne i opadgaende langt udover, hvad der kunde forrentes under normale Forhold. Enkelte Erhverv tjente godt, men de mange Restriktioner og Varemangelen satte Bom for „Gullaschtidens“ overdrevne Livsnydelse. Dog — der var Tilløb, selv om det ikke var som for en Snes Aar siden, hvor en Mand kun blev respekteret i Forretninger og paa Restauranter, naar han kom med Posen fuld af Penge.

Nationaløkonomerne beroligede og hævdede, at den Smule, der kunde være Tale om, var fuldkommen under Kontrol.

Men saa var der de mange Hundreder af ledige Penge, mest hidrørende fra Salg af Lagre, som ikke kunde fyldes igen, og disse Penge kunde følgelig heller ikke være Udtryk for forøget Velstand i vort Land, tværtimod. Mange fornuftige Erhvervs mænd forstod det rigtige i at holde dem likvide til den Dag, da der atter kunde skaffes Forsyninger frem, men det var vanskeligt at faa dem anbragt til Forrentning, da Banker og Sparekasser afviste alle ekstraordinære Indskud. Følgelig steg Obligationer og Aktier, og en Overgang blev Konverteringsspørgsmaalet atter levende. Kravet rejstes dog ikke med saa megen Styrke, at Regeringen fandt sig nødsaget til en almindelig Konvertering. Det havde for Landbruget heller ikke større Betydning under de nuværende gode Konjunkturer og vilde blot tjene til yderligere at forhøje Ejendomspriserne¹⁴. Man nøjedes derfor med spredte Enkeltkonverteringer af de højst forrentede Obligationer og Statslaan.

Fra flere Sider blev der nu og da bragt Forslag om at hæve Kronen noget igen, mindst paa Højde med den svenske Krone. I den politiske Diskussion herom blev det understreget, at Kronenedskæringen i sin Tid var gennemført for at støtte Eksporten, men nu var dette ikke længere nødvendigt. Hertil svarede Landbruget, at Eksporterhvervenes Rentabilitet ikke maatte forringes. En Kronehævning maatte ikke søges gennemført uden en samtidig Hævning af Eksportprisen.

Paa dette Grundlag indledede Nationalbanken Forhandling med Tyskland i November 1941, og i Januar det følgende Aar lykkedes det at opnaa en Kronehævning paa 8 0/0, altsaa til den samme Kroneværdi som i September 1939. Ved en Særordning for Landbrugets og Fiskeriets Vedkommende opnaaedes Kompensation for den ved Kronestigningen bevirkede formindskede Eksportindtægt.

Det var jo ikke nogen stor Stigning, ikke engang op paa Højde med den svenske Krone, og som Dagbladet „Børsen“ skrev¹⁵, var det næppe Udtryk for, hvad man inden for nationaløkonomisk Side ansaa for paakrævet for at undgaa Inflation. Den gav heller intet Haab om nogen synderlig Prisløstelse for Importvarer og var nærmest kun et Modtræk mod yderligere Prisstigning som Følge af Vareknaphed og ledige Penge. Alligevel havde de 8 0/0 den øjeblikkelige Værdi, at de muliggjorde en Fortsættelse af Løn- og Prisstoppet og stimulerede Tilliden til den danske Økonomi.

Kun det nationalsocialistiske Blad „Fædrelandet“ var tilsyneladende utilfreds. Med stor Energi havde det i længere Tid anglet efter Arbejdernes Stemmer og mente nu at finde et godt Agitationsmiddel i Kronestigningen. Thi det var blot Kapitalen, som tjente paa den, skrev det, og det skulde ogsaa nok vise sig ved de kommende Lønforhandlinger i Februar, at Arbejderne vilde blive narret.

Fra Fagforeningernes Side forlangtes fuld Dækning for Prisstigningen, d. v. s. et Tillæg paa 8,5 Øre til Timelønnen for mandlige Arbejdere, 5,5 Øre for kvindelige Arbejdere og 3,5 Øre for unge Arbejdere under 18 Aar. Arbejdsgiverne stod stejlt imod enhver Lønstigning, og Afgørelsen maatte helt op til Arbejds- og Forligsnævnets Formandskab, og dette gav den 21. Februar fuld Dækning — ikke efter det officielle Pristal, men efter det saakaldte „skrællede“ Pristal. Timelønnen forhøjedes herefter med henholdsvis 5 Øre og 3 Øre for mandlige og kvindelige Arbejdere, medens der sattes en ny Grænse for Ungarbejdere, nemlig 23 Aar, og disse fik ingen Forhøjelse.

Lønkendelsen vakte Opsigt, Bestyrtelse blandt Arbejdsgiverne og Tilfredshed blandt Arbejderne. Nu skulde altsaa ogsaa Embedsmændene have et Tillæg, men hvad saa med Prisstoppet? Vilde Prisstigningens Hjul ikke køre en ny Omdrejning?¹⁶ Navnlig mellem Venstre og Socialdemokraterne udbrød en Pressefejde om, hvem af de to Partier, der i denne nationale Samlings Tid mest dyrkede Klassepolitik!

Ogsaa et andet Spørgsmaal gav paa dette Tidspunkt Anledning til skarpe Meningsudvekslinger mellem de to Partier, nemlig Revisionen af Socialloven. I et Interview advarede Indenrigsminister Knud Kristensen mod at betragte Staten som Barnepige¹⁷, og den radikale Folketingsmand, Direktør Niels Frederiksen udtalte, at Ungdommen ikke skulde rette Blikket mod Staten som den store Hjælper, men den skulde stille Kravene til sig selv. Socialdemokratiet og Fagforeningerne gjorde imidlertid saa kraftig Modstand mod væsentlige Ændringer, at den nedsatte Kommission nøjedes med at finde et nyt, effektivt Kontrolsystem til Sikring mod Misbrug af Arbejdsløshedsunderstøttelse samt en bedre Fordeling af ledig Arbejdskraft. I Marts blev dens Betænkning enstemmigt vedtaget paa Rigsdagen — et virkeligt opsigtsvækkende Resultat af det politiske Samarbejde. Ganske vist maatte de socialdemokratiske Politikere fortælle deres Vælgere, at de havde været „nødt til“ at gaa med, men Misfornøjelsen sagdes dog mere at skyldes enkelte Detailler og ikke mindst, at Ændringerne ikke først var forelagt Fagforeningerne! Tillige vedtoges to Lovforslag af vidtrækkende økonomisk Betydning. Under den forrige Krigsperiode havde den daværende Regering givet fri Bane for Anvendelsen af de ekstraordinært store Fortjenester. Denne Gang var vel Udviklingen ikke blevet den samme, idet der slet ikke i den Grad var Tale om en almindelig Velstandsforøgelse, men, som nævnt, var der trods høje Skatter og store Beskæftigelseslaan alligevel mange Millioner af ledige Penge. Følgen af denne forøgede Købekraft kunde ved forstærket Efterspørgsel skabe Prisstigning, stik imod Regeringens Anti-Inflationspolitik med Maksimalpriser og Priskontrol¹⁸.

For at imødegaa denne Fare udarbejdede Direktøren for Nationalbanken, C. V. Bramsnæs, i Maj (1942) en Del Forslag til Uskadeliggørelse af de ledige

Kapitaler. De mødte vel straks stærk Modvind fra Provinsbankerne, der frygtede for alt for store statslige Indgreb i deres frie Dispositionsret¹⁹, men ved Forhandling lykkedes det omsider at komme til Rette om to Lovforslag, nemlig om tvungen „Sterilisering“ af Bankernes likvide Beholdninger og om Bemyndigelse for Finansministeren til at udstede Skatkammerbeviser og Statsgældsbeviser samt om Ret til at søge de private Penge „opsugede“ ved Udstedelse af Stats-Spareobligationer. Ved disse Love „nedkuledes“ efterhaanden over 2 Milliarder Kr. i Nationalbanken. Faren for usund Kreditgivning og Spekulation var dermed bremset, og Regeringens Kontrol med Pengemarkedet var styrket.

DANSK OG TYSK GNIDNING, ANTI-KOMINTERNPAGTEN, VORE GESANDTER, FRIKORPS DANMARK

Den danske Regering bed altsaa i det sure Æble overfor Besættelsen og indtog en rolig og besindig, værdig og korrekt Holdning, fulgt af Folkets Flertal. Vi nøjedes foreløbig med „den kolde Skulder“, selv om der naturligvis var mange, som ønskede en fastere, mere demonstrativ Holdning. Den slesvigske Rigsdagsmand, Leder af det tyske Mindretal, Dyrlæge Jens Møller, roste i Folketinget den 29. Oktober 1941 det danske Folk for dets Holdning. „Det tjente det til Ære“, sagde han, „at det havde hørt og fulgt Kongens Bud“. Samtidig udnyttede dog han og de andre indenfor det tyske Mindretal samvittighedsløst Situationen¹ for at fremme deres Ønsker i Grænsespørgsmaal, Skolearbejde og „Schleswigsche Kameradschaft“² og for at ophidse mod Danmark og Danskheden. Det sidstnævnte holdt med provokatorisk Frækhed aabenlyst militære Øvelser med Vaaben og i Uniform paa Trods af alle danske Forbud³. Det regnede øjensynlig med, at der vilde komme den Dag, hvor dets Medlemmer skulde anvendes som Politi i Danmark! Hensigten var i al Fald tydelig nok, men omsider lykkedes det Justitsministeren ved den tyske Gesandts Mellemkomst at bringe dette Uvæsen ind under mere lovlige Former. „Schleswigsche Kameradschaft“ blev stillet paa Linie med „Dansk Skytte-Union“ med Hensyn til al Øvelse i Skydning, og Uniformerne maatte de kun bære ved festlige Lejligheder og hver Gang efter indhentet Tilladelse hos Politiet⁴. Ved en Fest i Graasten den 30. Januar 1942 udtalte Dyrlæge Møller, at der nu havde meldt sig 800 nordslesvigske Frivillige under de tyske Faner, og det var disse forbeholdt engang at tage deres Hjemstavns Skæbne i deres Haand.

Store tyske Firmaer lagde Filialer herop, styret af tyske Ledere med under-

ordnet dansk Personale. Andre tyske Forretningsmænd startede deres egne Forretninger, og tyske Interesser søgte at presse sig ind i Aktieselskaber, helst for helt at bemægtige sig Aktiemajoriteten. Tyskerne købte Ejendomme paa Landet og i Byerne. Danmark skulde tysk-inficeres, og med den paatvungne Markkurs var denne Maade jo ret billig. Heldigvis fandtes der dog flere gode, danske Mænd, som nægtede at gaa med til den Slags Handler.

Kort efter Besættelsen forlangte den tyske Værnemagt, at vi skulde overlade den vort svære Feltskyts og Størstedelen af vort moderne Antiluftskyts, og vi maatte gøre det. I Januar 1941 forespurgte de, om vi var villige til at sælge dem vore 12 bedste Torpedobaade, hvad vi naturligvis ikke kunde af international Sømmelighed. Udenrigsminister Scavenius havde imidlertid forud meddelt Kongen, at hvis de forlangte disse Orlogsbaade, maatte vi udlevere dem. Dermed mente han at have sikret sig Majestætens Approbation. I et Ministermøde et Par Dage senere fik han godkendt, at vi efterkom de tyske Ønsker. Der blev dog ikke sendt Kongen fornøden Underretning herom endsige søgt hans Godkendelse af Beslutningen, før Svaret afgaves til den tyske Gesandt. Ved Forhandling i Berlin mellem den tyske Regering og den danske Marineattaché lykkedes det dog at faa Antallet af Baade nedsat til de 6 nyeste.

Da de skulde sejles ud af Flaadens Leje, kom Kong Christian, der imidlertid var blevet underrettet, derud og holdt en gribende Tale til Befalingsmænd og Mandskab. Majestæten befalede Flagene sænket paa halv Stang. I Berlin havde man tænkt sig dem afleveret ved en storstilet Fest mellem Danske og Tyske! Nu bugseredes de i dybeste Stilhed ud i Svanemøllehavnen, hvor de laa en Tid under Bevogtning — men uden Kanoner! Dem havde Kongen befalet taget ud, da den tyske Admiral forsikrede, at Baadene kun skulde bruges som Øvelsesmateriel!

Det var den danske Hær forbudt at have mere end ca. 2000 Mand indkaldt, d. v. s. kun det fornødne til Vagt-, Administrations- og Depottjeneste. Hæreledelsen søgte i Efteraaret 1940 om Tilladelse til at indkalde flere, men fik Afslag, med mindre vi vilde sætte et Regiment ind paa finsk Side i Krigen mod Rusland. Noget senere indvilgede Regeringen i at overtage Bevogtningen af visse Fabriker i visse Tilfælde af engelske Angreb fra Luften (Faldskærms-tropper), og som Protest mod denne Beslutning fandt den kommanderende General sig nødsaget til at søge sin Afsked.

Størst var Harmen mod de Danske, som svigtede deres danske Pligt og gav Fjenden Haandslag. Hver Gang det rygtedes, at et kendt Navn havde meldt sig til Tyskerne, spurgtes der altid, hvorfor han havde gjort det? Man nævnede dem med Foragt — Mænd og Kvinder af alle Samfundslag — endog en Digter, som hidtil havde gjort sit Navn elsket ved sine varmtfølede Digte til Konge

og Fædrelandet. Hvad nyttede det ham, at han gjorde en Slags Afbigt i et Digt!⁵ Danmarks Skjalde i disse Aar var Hans Hartvig Seedorff Pedersen og Kaj Munk.

Som tidligere nævnt, spillede vore hjemlige Nationalsocialister i Begyndelsen en vis Rolle, og deres Kuplyster kunde efter den 9. April ikke negligeres. Hr. Frits Clausen var knyttet personligt til de tyske SS-Organisationer og havde sin Gang i den tyske Legation og de tyske Nazistkontorer i København. Kom Rigsfører Himmler paa Gennemrejse til København, modtoges han af Hr. Frits Clausen med Stab, og nu og da rejste han ogsaa selv til Tyskland og fik Foretræde hos de derværende, øverste Nazistspidser. Denne intime Forbindelse med det tyske Naziparti var ikke ufarlig og opmuntrede i al Fald „Fædrelandet“ — vor eneste „statsunderstøttede“ og uzensurerede Avis — til en saa overmodig Agitation, at Befolkningen til Tider kunde gribes af Bekymring for, at Hr. Frits Clausen med Himmlers Hjælp skulle kunne svinge sig op til at blive en Statsminister Quisling her i Danmark!⁶

I Virkeligheden stod Partiet dog svagt paa Grund af sin udanske Færd og sin Mangel paa intellektuel og moralsk Kvalitet. Som en tysk Søofficer sagde: „Naar de danske Nationalsocialister ikke med den Støtte, de har faaet i den tyske Legation, har kunnet gøre sig mere gældende, maa Grunden hertil være enten, at det danske Folk ikke egner sig for den Styreform, eller at Nationalsocialisternes Fører ikke duer“. I Marts 1941 brød en Gruppe ud under Ledelse af deres ene Folketingsmand og dannede et nyt Parti: „Den danske Front“. Det hjalp ikke, at Lederne forsikrede, at Tyskland stadig regnede med dem, eller at Quisling den 5. September i en Radiotale fra Oslo fortalte, at den danske, nationalsocialistiske Bevægelse i Danmark var i stærk Vækst og naar som helst kunde øve en afgørende Indflydelse paa den politiske Udvikling i Landet. Den herværende tyske Regierungsrath, Dr. Hoffmann, sagde engang senere til det arresterede Medlem af Frihedsraadet, Redaktør Aage Schoch, at Tyskernes største Fejltagelse havde været, at de havde knyttet Forbindelse med Frits Clausen og hans Folk. De havde indtil 29. August 1943 ført en fejlslagen Politik i Danmark, fordi de havde undervurderet den offentlige Mening i Landet.

Ogsaa Gaardejer Knud Bach og Bondepartiet luftede ufortrødent deres Diktaturlyster. Da en af dettes Rigsdagsmænd atter den 28. Oktober (1941) i Folketinget udtalte Ønsket om en Mindretalsregering og Danmarks Tilslutning til den politiske Nyordning i Europa, svarede Statsminister Stauning to Dage efter med at fastslaa, at Partiet havde forladt det forfatningsmæssige Grundlag.

Vistnok mest af formelle Grunde vedblev Tyskerne dog at stive Nationalsocialisterne af. De havde svært ved at forstaa vor Egenart. De regnede os nok for en venligsindet Nation — et af de germanske Lande mod Nord, som Rigskansler Hitler sagde i en Tale. Heller ikke blev vi nævnt endnu blandt de *besatte* Lande. Alligevel mente de sig berettiget til at paatrykke os deres Vilje. Hvad

de ansaa for rigtigt og retfærdigt, maatte vi mene det samme om. Vi skulde føle det som en Ære, at de regnede os for Germanere, og at de vilde gøre os til Tyskere. De forstod slet ikke, at vi ikke var henrykte. Og ikke blot forlangte de midt under Besættelsens haarde Tryk et venligt Nabosind, men ogsaa at vi aabenlyst skulde demonstrere det. De glemte, at vel var vi en lille Nation, men dog et Folk, som elskede sin aarhundredgamle Frihed og havde sin Ære kær.

Den herværende tyske Legation og Overkommando var saaledes heller ikke tilfreds med, at Kongen aldrig tilsagde dem til sit Taffel. Saa blev Dronningens Nevø, Storhertugen af Meklenborgs ældste Søn, sendt herop for at bryde Isen og ansattes i den tyske Legation. Dronningen kaldte ham op til sig og foreholdt Prinsen, at under den nuværende Situation maatte han forstaa, at de ikke kunde indbyde ham til sig. Men naar Krigen var forbi, skulde han være lige saa hjertelig velkommen, som altid før. Prinsen forstod det og boede hele Tiden i et Pensionat i Byen.

I August 1940 stiftedes ved Udenrigsminister Scavenius's Mellemløst og under Generaldirektør Knutzens Formandskab Dansk-Tysk Forening i København med det Formaal at fremme det aarhundredgamle Samarbejde mellem Danmark og Tyskland. Forventningerne til denne Forening var i Begyndelsen store indenfor de tyske og tyskvenlige Kredse, og man havde endog haabet paa, at Kongen vilde overtage Protektoratet, naar den først var kommet godt i Gang. Den blev imidlertid kun til Skuffelse, hvad Tilslutningen angik, og dens Ledere mærkede snart hvilken Bitterhed, der i Befolkningen næredes mod dem, som frivilligt eller ufrivilligt havde meldt sig ind i den. En tilsvarende Forening dannedes i Aarhus med Direktør Juncker som Formand. Tyskerne udfoldede store Anstrengelser for at faa iværksat Gæsteforelæsninger af tyske Professorer ved de danske Universiteter og Studiebesejg af danske Studenter ved de tyske, men mødte kold Modstand. Den 4. Maj 1941 indviede Prins Harald — i Kongens og Kronprinsens Forfald — et tysk Videnskabs-Institut, kaldet Lektorat af det tyske Akademi i München. Den tyske Gesandt betonedes ved denne Lejlighed, at man endnu, medens Vaabnene talte, havde besluttet sig til Oprettelsen af dette Institut til Pleje af de gensidige Forbindelser paa Kunstens og Videnskabens Omraade som et Udtryk for, hvilken Betydning man tillagde det gode Forhold mellem de to Lande. Der vilde ogsaa tilfalde os Opgaver i det nye Europa, og et Folk med saa gamle Traditioner, som det danske, behøvede ikke at frygte for, at dets Stemme ikke skulde blive hørt. Danmark havde i Fortiden ydet værdifulde Bidrag til den europæiske Kultur, og han var sikker paa, at det ogsaa vilde gøre det i det kommende Fredens Europa. Den tyske Rigsudenrigsministers Stedfortræder, Gesandt v. Twardowski, udtalte, at Tyskland ønskede at opbygge og udvide Tilknytningen til de nordiske Lande paa alle kulturelle Omraader, og det anerkendte og agtede de enkelte nordiske Natio-

ners folkelige og kulturelle Egenart. Det var ikke Hensigten — og havde aldrig været det — at paatvinge andre tysk Kultur. Det var den nationalsocialistiske Verdensanskuelses Ønske altid at kunne vise ethvert ægte, nationalt Særpræg Agtelse og Ærbødighed.

Saadan faldt Ordene fra tysk Side ved denne Lejlighed. De danske Repræsentanter, Undervisningsminister Jørgen Jørgensen og Universitetets Rektor, Professor Bloch, erklærede, at Videnskaben kendte ingen Landegrænser, og de fremhævede den frugtbare Vekselvirkning, der i Aarhundreder havde været mellem dansk og tysk Kultur. Man rakte — som altid før — gerne Haand til frit Samvirke mellem Danmark og Tyskland.

Smukt gik saaledes Dagen, men, skrev Dagbladet „Børsen“⁷, de tyske Talere saa paa Instituttets Stiftelse alene under Synsvinklen: tysk Evne, ikke tillige under Synsvinklen: dansk Modtagelighed. Var Tidspunktet ikke et saadant, at den store, jævne Befolkning under Forholdenes Tryk og i Følelsen af Ufrihed vilde være tilbøjelig til at tillægge den Slags Foranstaltninger Hensigter, som de ikke havde? Et Par Dage forud — nemlig paa det tyske Folks nationale Festdag den 1. Maj — havde den tyske Gauleiter Karl Kaufman fra Hamborg talt her i Byen og med tydelig Adresse til det danske Folk erklæret, at man maatte søge at forstaa Mentaliteten hos Folkene i de besatte Lande og frem for alt ikke vente af dem, hvad man ikke i en tilsvarende Situation selv vilde kunne yde!

I den følgende Tid drøftedes Spørgsmaalet om *dansk og tysk Vekselvirkning* jævnlige i Tale og Skrift⁸. Fra tysk Side søgte man at overbevise alle tvivlende om, at det tredie Rige ikke tilsigtede en aandelig Uniformering af Europa. Den danske Forfatter, Pastor Karl Nielsen førte den 2. Oktober 1941 i Radioen en Diskussion med den herværende tyske Lektor ved Universitetet, Dr. Victor Waschnitius, hvori han hævdede, at Betingelsen for Vekselvirkning var Forskel i de to Kulturer. Ensrettethed gav Dødvande. Dette indrømmede ogsaa den tyske Doktor og tilføjede, at Danskerne med Rette kunde kræve Anerkendelse af deres Særpræg og Egenart. Paa den anden Side havde Tyskerne følt en isnende og ligegyldig Holdning hos os. Hertil svarede Pastor Karl Nielsen, at vor Holdning for Tiden ikke var fri, og at Besættelsen gjorde sin Virkning gældende. Tilsidst i Diskussionen brød den haarde, tyske Diktaturaand frem i følgende Replik fra Dr. Waschnitius: „De store Missionsopgaver, der sættes os, betyder et nyt Kulturskifte. Det kan give os et Uligevægtens Præg, som frastøder mange. Det overleverede, som vægrer sig ved at fortrække, skal omstødes — om saa skal være — med Vold!“⁹

Det kunde naturligvis ikke forhindres, at der holdtes tyske Foredrag i den dansk-tyske Forening og i det tyske videnskabelige Institut, heller ikke at fornemme tyske Orkestre under berømte Dirigenter og betydelige Skuespillere gav Koncerter og Forestillinger. De formaede dog hovedsagelig kun at samle de

herværende Tyskere og blev derfor efterhaanden opgivet. Med Besvær forhindrede det kgl. Teater, at ogsaa det blev inddraget under Kulturokkupationen, og en tysk Henvendelse til vore Ungdomskredse, bl. a. Dansk Ungdoms Samvirke, om Samarbejde afvist med, at det maatte vente, til vi atter var os selv.

Gentagne Gange greb Tyskerne ind i det danske, offentlige Liv. Saaledes forbød de Højtideligholdelsen af vore nationale Mindedage, bl. a. Genforeningsdagen. Den 8. Juni afholdtes i Idrætsparken i København en dansk-østrigsk Fodboldkamp. Det endte med Tumulter, og en til næste Dag fastsat dansk-tysk Fodboldkamp maatte aflyses. Tyskerne var vrede og drog Justitsminister Harald Petersen til Ansvar for, hvad der var hændt. Følgen var, at denne maatte trække sig tilbage, og Rigspolitichef Thune Jacobsen blev hans Efterfølger. Det forbødes derefter det udvalgte Fodboldhold at rejse til Sverige til en aftalt Idrætsskamp.

Vore Kommunistere levede den første Tid i Ro, stolende paa, at saa længe Venskabet mellem Tyskland og Rusland holdt, var der ingen Fare for dem. Tværtimod gav Reaktionen mod den tyske Besættelse dem god Vind herhjemme, til Trods for at den Leninske Kommuniste altid havde været vurderet som lige saa udansk som den hitlerske Nazisme. „Arbejderbladet“ vogtede sig for at komme paa Kant med de tyske Myndigheder, men fortsatte med uformindsket Energi sin Agitation mod Regeringens — efter dets Mening — for borgerlige og arbejderuvenlige Politik.

Om Formiddagen Søndag den 22. Juni 1941 meddelte Avisernes Løbesedler, at tyske Tropper tidlig om Morgenen havde overskredet den russiske Grænse. Det kom ikke uventet, men dog ret overvældende. I Radioen opfordredes danske Skibe i den østlige Del af Østersøen til uopholdelig at søge ind til en dansk, svensk eller tysk Havn.

I de første Øjeblikke var ingen i Stand til at vurdere Rækkevidden af denne verdenspolitiske Begivenhed. Man spurgte sig selv, hvorledes Rusland vilde kunne klare sig? Stor Tillid til dens militære Kraft havde man ikke efter det russisk-finske Vinterfelttog, og nærmest ventede man sig en hurtig Afgørelse, hvad ogsaa de tyske Generaler havde forudsagt. Mest Bekymring vakte Tanken om, at russiske Flyvemaskiner mulig kunde naa dansk Omraade.

Regeringens første Handling var — efter tysk Ønske — at forbyde „Arbejderbladet“ og at sætte et Par Hundrede Kommunistere i „Sikkerhedsarrest“¹⁰, deriblandt Forfatteren Martin Andersen Nexø, Forfatteren Hans Kirk samt den ene kommunistiske Folketingsmand. De to andre lykkedes det at holde sig skjult. Begrundelsen for Arrestationen var den ganske simple, at Tyskerne maatte vare sig mod direkte eller indirekte Aktion fra vore Kommunisters Side under Krigen mod Rusland. Partiets Kontorer blev lukket af Politiet.

Indenfor Regeringen skal der have staaet en heftig Strid om den tyske Opfordring til helt at slutte op i Forbundet mod den russiske Bolsjevisme, men den føjede sig saa vidt, at vor Gesandt i Moskva hjemkaldtes samtidig med, at dansk Politi lukkede den herværende russiske Legation og sendte Chargés d’Affaires og hele Gesandtskabspersonalet (Gesandten var allerede afrejst) ud af Landet. Dernæst enedes Regeringen om følgende *Erklæring af 26. Juni 1941*: Ved den Krig, som nu er udbrudt mellem Tyskland og Sovjetunionen, er det store Vaabenopgør i Europa indtraadt i en ny Fase, som maa paakalde vor Opmærksomhed i en ganske særlig Grad, thi Tyskland har nu vendt sine Vaaben mod Øst i en Kamp mod én Magt, som gennem en Aarrække har betydet en Trusel mod de nordiske Staters Velfærd og Trivsel. — At Frygten i Norden for Faren fra Øst ikke var ubegrundet, viste det Angreb, som Sovjetunionen i Slutningen af 1939 foretog paa Finland, hvis heltemodige Forsvar i en ulige Kamp her i Landet fremkaldte en Bølge af Sympati for vore kæmpende Brødre i Nord. Det danske Folk bevæges af de samme Følelser nu, da Kampen er genoptaget efter Ruslands fornyede Angreb paa Finland. Men denne Gang fører Finland ikke sin Kamp alene, men sammen med andre europæiske Lande kæmper det under Tysklands Førerskab for at bevare en Samfundsordning i Overensstemmelse med europæisk Kultur. — Der er en fælles europæisk Interesse i dette Opgør, hvis Resultat paa afgørende Maade vil kunne bidrage til at bevare Europas Lande for indre Samfundsopløsning. — Nu, som tidligere, deltager Danmark ikke i dette krigeriske Opgør, *men ud fra denne fælles europæiske Interesse kan Udviklingen ikke være ligegyldig for Danmark. Erkendelsen heraf har fundet Udtryk deri, at det danske Gesandtskab i Moskva er blevet kaldt tilbage, hvorefter Forbindelsen mellem Danmark og Sovjetunionen er afbrudt.*

Dette betød faktisk Danmarks Tilslutning til den tyske Front mod Rusland — blot som ikke-krigsførende Nation. Regeringens Holdning vakte Bifald i Tyskland, hos vore Nationalsocialister og en Del andre, som var enige med Tyskland i, at Nedkæmpelse af Kommunismen maatte være Europas fornemste Opgave, som man egentlig havde haabet paa kunde være udført af Tyskland og England i enigt Samarbejde. Frygten for denne Ideologi var større end for Nazismen, særlig fordi dennes „asiatiske“ Metoder, saaledes som de senest var udøvet i de baltiske Lande, forekom mere barbariske — endnu da!

Allerede i Efteraaret 1940 — altsaa før den tysk-russiske Krig — var der i Norge dannet et Korps under Navnet „Nordland“, bestaaende af Frivillige, som vilde deltage i Kampen for Tysklands Sag. Til dette havde der ogsaa meldt sig en Del Danske. Korpsset led det følgende Aar haarde Tab under Kampene i Ukraine, og efter gentagne Reorganisationer blev det tilsidst opløst, og dets Mandskab fordelt til de øvrige tyske Regimente.

Nu i Sommeren 1941 appellerede Tyskland til et *almindeligt europæisk „Korstog“* mod Bolsjevikkerne og søgte ogsaa at bevæge vor Regering til at sende en mindre Militærstyrke til Finland. Da det blev afslaaet, tog Hr. Frits Clausen Affære og oprettede i Juli sammen med det tyske Gesandtskab den danske Afdeling, som fik Navnet „Frikorps Danmark“, og som hurtigt blev meget upopulært. Udenrigsminister Scavenius gav det egenmægtig „den kgl. danske Regerings“ Anerkendelse, hvad naturligvis vakte den største Forbavselse og gav Anledning til heftige Protester mod ham indenfor Regeringen. Det var sikkert ogsaa navnlig det, som gav Stødet til Folketingsmand, Dr. Krags Angreb paa Udenrigsministeren i Tinget den 19. November (1941)¹¹. Dr. Krag udtalte: „Loven om det udenrigspolitiske Nævn paalægger Udenrigsministeren at forelægge vigtige Spørgsmaal vedrørende Landets Udenrigspolitik i Nævnet. Med de skiftende Udenrigsministre har Nævnet da ogsaa haft det bedste Samarbejde, særligt med den tidligere Udenrigsminister, Dr. Munch. Helt anderledes er beklageligvis Forholdet med den nuværende Udenrigsminister, som ikke i fjerneste Maade har fundet sig foranlediget til i Henhold til Lovens § 2 at sammenkalde Nævnet. — De ganske faa Møder, Nævnet har haft siden hans Tiltrædelse af Udenrigsministerembedet, har været sammenkaldt alene paa Foranledning af Medlemmer af Nævnet, som jo imidlertid ikke godt kan vide, naar der er vigtige udenrigspolitiske Sager paa Dagsordenen. Det maa være Udenrigsministerens Pligt at kalde Nævnet sammen, naar der er vigtige Spørgsmaal foran en Afgørelse. Men jeg vil hævde, at der i en Række højst opsigtsvækkende og for Danmark meget betydelige udenrigspolitiske Sager er handlet og truffet Afgørelse i Udenrigsministeriet, uden at det i mindste Maade er kommet til det udenrigspolitiske Nævns Kundskab. Dette er klart stridende mod Lovens Ord. Og jeg henstiller derfor til Udenrigsministeren, at han ændrer dette Forhold til Nævnet, og at denne hans Sabotage af Loven om det udenrigspolitiske Nævn ophører. I modsat Fald maa vi foretrække at foreslaa Lovens Suspension for den nuværende Udenrigsministers Embedstid. Det vilde i det mindste være værdigere for Nævnets Medlemmer end den nuværende, uholdbare Situation. Jeg er ganske vist ogsaa bange for, at det samtidig vilde være det, der mest tilfredsstillede Udenrigsministeren“.

Dennes udfordrende, tyske Politik, hans Egenmægtighed og aristokratiske Arrogance havde længe gjort ham upopulær — undtagen hos Tyskerne, hvor Arrogancen maaske netop i flere Tilfælde bidrog til at bringe ham et Stik hjem. Han havde ønsket, at Frikorpset var blevet oprettet af den danske Stat som et Udtryk for, at den stillede sig ved Tysklands Side, men det var umuligt for ham at gennemføre.

Det lykkedes at overtale en tjenstgørende Oberstløjtnant af Artilleriet til at overtage Chefposten. Han udstedte et Opraab til „danske Mænd“, der begyndte:

„Med Regeringens Anerkendelse har jeg faaet overdraget Kommandoen over Frikorps Danmark. Korpset vil blive sat ind mod den bolsjeviske Verdensfjende, som flere Gange har truet Nordens Sikkerhed og dermed ogsaa vort Lands Frihed og Kultur. — For Danmarks Ære, for vort Folks Frihed og vort Fædrelands Fremtid slutter vi os sammen med de Nationer, der allerede er traadt an til Kamp imod Europas og dermed ogsaa mod vort Lands Fjende“. Paa et Pressemøde paa Hotel d'Angleterre, sammenkaldt af Attaché Meisner, udviklede han nærmere, at han havde meldt sig til Frikorpset, fordi han havde „mistet enhver Tillid til, at det demokratiske Danmark kunde vækkes af den Usselhed, som havde ført til den 9. April“. Presseattaché, Dr. Meisner føjede til, at „han i Frikorps Danmark saa et Maal for det nye Danmark og dets Fremtid. Det var betydningsfuldt, at Korpset helt igennem blev dansk, og der vilde fra tysk Side staa stor Respekt for de danske Soldater, som traadte ind i det“¹¹.

Med Bram og Brask tog den første Sending afsted, knapt 300 Mand bestaaende af enkelte Idealister, der vilde kæmpe mod Kommunismen, og Resten mere eller mindre værdiløse Elementer og straffede Personer. I Hamburg ikklædtes de tyske Uniformer og aflagde højtidelig Ed til Rigskansler Hitler, ogsaa de Liniebefalingsmænd, som i Forvejen var løftebundne til Kong Christian. Danske Pressefolk, som overværede Edsaflæggelsen i Kasernen i Hamborg, udtalte, at de følte Skamrødmen stige dem op i Kinderne ved at være Vidne hertil og ved Synet af dette Korps, som altsaa nu skulde betragtes som en Repræsentation for Danmark.

Takket være en hemningsløs Agitation lykkedes det efterhaanden at bringe Korpset op paa 7-800 Mand, og efter en nødvendig Uddannelse afgik det i Maj 1942 til Rusland, hvor det sattes ind i den tyske Front ved Ilmen Søen — med det tyske, vingede Nazikorsmærke paa Armen, *men under Danmarks Fane, Dannebrog!* Den oprindelige Chef var allerede da traadt tilbage, fordi han ikke kunde billige, at Korpset gjordes politisk, d. v. s. gjordes til en nationalsocialistisk SS-Afdeling. Efter hans Mening burde det blot have været et upolitisk, antikommunistisk Korps, der kun skulde anvendes mod Rusland. I hans Sted valgtes en anden dansk Officer, som havde gjort Tjeneste i Regiment „Nordland“, Kaptajn Schalburg. Nogen militær Betydning kunde dette lille Korps naturligvis ikke have og fik det heller ikke. Rigsudenrigsminister Ribbentrop udtalte engang senere, at det var et Symbol, og det var tilstrækkeligt.

Et saadant Medløb til Tysklands Sag, hvor ubetydeligt det end i Virkeligheden var, men startet under den danske Regerings Velsignelse, vakte i enkelte Kredse Bekymring for, at det skulde bringe vort Forhold til England yderligere i Fare. Længe havde man hørt advarende Røster derovre fra. I de andre besatte Lande var der fuldt op af Sabotage, Demonstrationer m. m. mod de tyske Besættelsesmyndigheder, og nu maatte Danmark ogsaa bekende Kulør. Iskold

Foragt var ikke nok. Saaledes talte bl. a. i Radioen fra London den irske Forfatter Shaw Desmond, der havde levet i mange Aar i Danmark, kendte og elskede det, talte vort Sprog og var gift med Forfatteren Carl Ewalds Datter.

I England var der opstaaet en V-Bevægelse (victory). Nu greb Tyskland dette V (victoria) og førte V-Agitationen med al agitatorisk Kraft. Hvor man her i Danmark vendte sig hen, paa Kaserne, ved Havneindløb, paa Skibe, Køretøjer o. s. v. stod det store, hvidmalede V som en Opfordring til at gøre Tysklands Krig til en Kamp for Befrielsen for alt ondt og usundt — Demokratiet i England og Diktaturet i Rusland! I Løbet af et Aarstid sygnede dog V-Bevægelsen helt hen.

Allerede i Rigsdagssamlingen 1932–33 var Spørgsmaalet om det kommunistiske Parti blevet diskuteret paa Rigsdagen paa konservativ Foranledning. Som Begrundelse var der fremført, at Kommunisternes bestemte Hensigt med Vold at tage Magten i Landet var stridende mod Grundlovens § 85. De andre Partier havde dog nægtet deres Medvirkning — Statsministeren, fordi han ikke saa nogen Fare for den Slags Æventyr fra det lille Mindretals Side, og fordi Indskriden og Forfølgelse blot vilde være at skabe „Martyrer“. Fra anden Side fremhævedes Retten til at tænke og tale frit som uløseligt knyttet til Aandsfriheden i vort Land.

Arrestationerne af Kommuniste i Juni (1941) var det første alvorlige Skridt mod dem. I Juli blev 7 Medlemmer af en international Organisation, ledet fra Moskva, straffet for Sabotage og Forsøg paa Ødelæggelse af nogle spanske Skibe i dansk Havn under den spanske Borgerkrig. Det blev Optakten til det næste Skridt.

Den 5. August krævede Hr. Frits Clausen i et aabent Brev til Statsministeren, at man helt opløste det kommunistiske Parti og vedtog skarpe Forholdsregler til at hindre en Fortsættelse af Partiet som en ulovlig, hemmelig Organisation. Han mindede om deres Sabotagehandlinge og deres Virksomhed for at undergrave det danske Folks etiske Værdier og for at sætte Gudløsheden i System. Man forstod, at dette nationalsocialistiske Krav var en Forløber for et tysk Krav.

Den 20. August fremsatte ogsaa Justitsminister Thune Jacobsen i Folkettinget Forslag om Forbud mod kommunistisk Virksomhed. Kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger skulde opløses og deres Midler tages i Forvaring af Staten. Al kommunistisk Agitation skulde straffes med Bøder, Hæfte eller Fængsel indtil 8 Aar. Forslaget blev Lov paa 2 Dage. Af de fængslede Kommuniste frigaves derefter en Del, medens andre overførtes til Lejren i Horserød, efter at de derværende tyske Emigranter var evakueret til deres Hjemland. Til Gengæld gav Tyskland Løfte om, at danske Kommuniste ikke vilde blive ført til Tyskland.

Disses Fører, Folketingsmand Aksel Larsen, udsendte fra sit hemmelige Tilflugtssted tre velkrevne, kraftige Protester, hvori han kaldte saavel Loven som Arresteringerne af hans Meningsfæller, særlig af Folketingsmændene, for et Brud med Grundloven. Man skulde ikke logre for Undertrykkerne ved at bryde Forfatningen, og Regeringen burde betænke, hvad Indrømmelsespolitik overfor Besættelsesmagten i andre Lande havde ført til.

Hermed var Livet heller ikke taget af Kommunismen i Danmark. Tværtimod var det blot blevet endnu mere spændende at være med i den farlige, underjordiske Agitation og i Udbredelsen ved Nattetid af hemmelige, kommunistiske Tidsskrifter og Meddelelser. Med endnu større Ufortrødenhed udnyttede disse Hadet til Tyskerne og Nationalsocialisterne samt Utilfredsheden blandt de unge Arbejdere mod Regeringens Eftergivenheds- og Tilpasningspolitik.

Den almindelige Mening var, at Kommunistloven vel nok var grundlovsstridig, men at *Okkupationen i visse Henseender havde nødvendiggjort denne Suspension af Grundlovens Bud*. To ansete Retslærde sagde tilmed god for den, nemlig Højesteretspræsident, Dr. jur. Troels G. Jørgensen i „Juristen“ den 1. September 1941 og Prof., Dr. jur. Knud Berlin i „Den danske Tilskuer“ for 15. Oktober s. A. Førstnævnte anerkendte den statslige Teori, at en Nødssituation kan medføre Tilsidesættelse af Grundloven. Men selv uden en saadan havde Lovgivningsmagten Ret til at lovgive, som den havde gjort, idet Arresteringen af Kommunisterne var sket i den præventive Hensigt at forhindre landsskadelige Handlinger mod Tyskland som Ruslands Fjende. I Tidsskriftet „Socialisten“ for den 29. December s. A. gik forhv. Justitsminister Steincke endnu videre, idet han begrundede, at Forbudet mod Kommunismen med fuld Ret kunde være vedtaget paa ethvert Tidspunkt uden Hensyn til en foreliggende Situation som denne. Den tyske Sekretær, Dr. Max Trebst, hævdede i „Niedersächsische Tageszeitung“ Statsminister Stauning til Skyerne i Anledning af Kommunistloven og kaldte ham en realpolitisk tænkende Statsmand.

Det varede ikke længe, før Befolkningen atter faldt helt til Ro efter Kommunistloven. Ganske overraskende kom derfor det tredje Skridt — Tilslutningen til Anti-Kominternpagten.

Torsdag den 20. November berørte den tyske Gesandt Sagen overfor Udenrigsministeren, og Dagen efter afleverede han et bestemt Forslag, hvorpaa han ønskede Svar i Løbet af nogle Dage. Det var en Henstilling, men han tilføjede, at gik vi ikke med til Forslaget, vilde hans videre Mission i Danmark være forgæves og nytteløs. I en Audiens forelagde Gesandten sit Forslag for Kongen.

Ministrene samledes straks til Møde, og Udenrigsministeren og Trafikministeren nærde ingen Betæneligheder og ivrede endog stærkt for at akceptere det, idet Førstnævnte utvivlsomt troede, at der Syd fra laa et stærkere Pres

bag Kravet, end den tyske Gesandt havde givet Indtryk af. I et Statsraadmøde udbad Majestæten sig — som konstitutionel Regent — Udtalelser fra alle Partier. Lørdag den 21. henvendte Fagforbundenes Bestyrelse sig til Socialminister Kjærbøl og bad ham støtte Udenrigsministeren, idet man frygtede for Fagforeningernes Skæbne, hvis det tyske Krav ikke blev efterkommet. Denne Henvendelse fik en overordentlig stor Betydning, særlig for Socialdemokraterne, som hidtil havde staaet haardt imod. Nu vaklede de, og et Par af deres Ministre fik Mod til at slutte sig til Udenrigsministeren. Stemningen indenfor Nimandsudvalget var dog stadig nærmest imod.

Natten til Søndag havde den tyske Gesandt en telefonisk Samtale med Rigsudenrigsminister Ribbentrop, og den følgende Morgen henvendte han sig paany til Udenrigsminister Scavenius og forlangte Svar paa Forslaget inden Aften Kl. 24. Han vilde ikke afvente Rigsdagens Tilslutning og erklærede, at hvis Danmark ikke gik ind paa det, vilde Aftalerne af 9. April blive suspenderede, og Tyskland maatte derefter anse Danmark som en mod sig krigsførende, fjendtlig Magt. Konsekvensen heraf vilde blive Rigskommisariat og Militærforvaltning. Den tyske Henstilling var med andre Ord nu blevet et Krav, hvis Afvisning kunde faa vidtgaende Følger.

Under denne alvorlige Trusel traadte Ministeriet sammen igen. Og for at give den Eftertryk — saadan opfattede man det — samledes det tyske Militær i Hovedstaden ved 16-Tiden i al Hast paa Kaserne. Det blev dog senere forklaret — og vist med Rette — at de tyske Troppers Konsignering intet havde med Truslen at gøre. Det drejede sig blot om en almindelig Aftale mellem Kongen og den tyske General om at fjerne Soldaterne fra Gader og offentlige Steder for at undgaa Uro, naar der var noget i Luften, som kunde virke ophidsende!

Kong Christian havde nægtet at underskrive Tiltrædelsen af Pagten uden Rigsdagens Tilslutning. I den foreliggende Situation fandt imidlertid saavel Ministeriet som Nimandsudvalget det nødvendigt at acceptere, og i et Statsraad Søndag Aften blev den underskrevet af Kongen. Nogen egentlig Rigsdagsbehandling havde saaledes ikke fundet Sted, og det havde der heller næppe været Tid til. Meddelelsen om, hvad der var hændet, naede trods Censuren over Sverige til London, hvor Sagen refereredes med Kommentarer i den engelske Radio et Par Dage senere.

Om Mandagen afrejste Udenrigsministeren til Berlin, hvor der den følgende Dag samledes en halv Snes Landes Udenrigsministre for at give deres Tilslutning til Pagten. Ved Modtagelsen paa Hotel Kaiserhof den 26. November udtalte Rigsudenrigsminister Ribbentrop: „Denne Pagt er et Udtryk for Nationernes Vilje til Samarbejde, indtil vore Folk er fuldstændigt befriet for Kommunismen, og til ikke at hvile, før denne Menneskehedens grufulde, sjælelige Sygdom er udryddet til sidste Rod“.

Sverige og Portugal deltog ikke i Kongressen. Den danske Regering havde taget fire Forbehold. Disse blev imidlertid ikke respekteret, og kun blev der givet Pagten en Tilføjelse om, at den ikke berørte Danmarks Stilling som ikke-krigsførende Magt. Den paalagde os ingen politiske eller andre Forpligtelser og betød blot en Samvirken mod den kommunistiske Internationale samt en Sammenfatning og Koordination af de Afværgeforanstaltninger, som enhver af de deltagende Magter skulde foretage paa eget Territorium.

Ved den højtidelige Statsakt i Berlin afgav Udenrigsminister Scavenius følgende Erklæring¹²: „Danmark hører til de ikke-krigsførende Lande, men Krigens Udfald kan ikke være Danmark ligegyldigt. Dens Udfald vil paa afgørende Maade bidrage til at bevare Europas Lande mod indre Opløsning. Staar Danmark saaledes udenfor det krigerske Opgør, har den danske Regering dog i Erkendelse af den Fare, Kommunismen betyder for hele vor Kultur, straks efter Udbruddet af Krigen mod Sovjetunionen afbrudt Forbindelsen mellem Danmark og dette Land ved Tilbagekaldelsen af det danske Gesandtskab i Moskva. Regeringen har taget Initiativet til Gennemførelse af Forholdsregler over for Kommunismen. Kommunistiske Foreninger og kommunistisk Virksomhed overhovedet er nu forbudt i Danmark. Som en naturlig Konsekvens af den politiske Linie, der saaledes allerede er blevet fulgt i Danmark, har den danske Regering anset det for rigtigst at efterkomme den tyske Rigsregerings Indbydelse til i Dag ved denne højtidelige Statsakt i det stortyske Riges Hovedstad at erklære Danmarks Tiltræden til Anti-Kominternpagten og at deltage i den fælles Bekæmpelse af Kommunismen“.

I Tyskland karakteriseredes straks *Tiltrædelsen til Anti-Kominternpagten ikke blot som en Alliance mod Kommunismen — en Verdensfront — men ogsaa som en Alliance for Nyordningen af Europa og for Tremagtpagten*. Det forklaredes dog senere, at der ikke var Tale om den sidste, og at Anti-Kominternpagten kun omhandlede politimæssige Opgaver — ikke militære. Der var absolut ingen Grund for de Rygter, som løb om her i Landet, at Danmark skulde afsende Tropper mod Rusland.

Alligevel vakte Regeringens Tilslutning til Pagten en Del Mishag — ikke saa meget, fordi man ikke nok kunde se, at den var en naturlig Videreudvikling af det een Gang tagne Skridt mod Kommunismen, men fordi det i Realiteten betød en Slutten op bag Tyskland, og fordi det var en Indrømmelse, aftvunget under Trusel om at bryde de Løfter, som højtideligt var givet os. Betød disse ikke mere, end at de kunde tilbagekaldes naar som helst, var de følgelig ingen Betryggelse. Den 25. ved Middagstid gik nogle Hundrede Studenter til Amalienborg for at overrække Kongen følgende Resolution: „Som Repræsentanter for den Ungdom, der skal bære Fremtidens Danmark, udtrykker vi vor Sorg over, at den danske Regering har sluttet sig til Anti-Kominternpagten. — Deres

Majestæt skal vide, at vi hellere vil dele Kaar med det norske Folk end uden Modstand lade Danmark bruge til Formaal, der staar i dybeste Modstrid med vor Vilje til at leve i et frit, folkestyret Danmark. — Det er vort Haab, at den Tillid, som i saa store Kredse af vort Folk næres til Deres Majestæt, maa blive retfærdiggjort ved en ubetinget Afvisning af alle Forsøg paa at tilsidesætte det Løfte, som er givet os som Anerkendelse af vor Ret til selv at styre vore indre Forhold. — Gud bevare Danmark, Gud bevare Kongen“.

Studenterne blev afvist af Politiet og enkelte arresteredes. Om Aftenen var atter Tusinder af Studenter paa Gaden for at demonstrere, og igen blev en Del anholdt. Efter Udenrigsministeriets Henstilling lod Universitetets Rektor derpaa opslaa en alvorlig Advarsel til Studenterne. Uroen fortsattes imidlertid de følgende Aftener baade i København og i Provinsen, men nu mest af „Kasketdrenge“. Politiet optraadte med fast Haand for ikke at risikere, at Tyskerne i Utilfredshed med en for lempelig Fremgangsmaade skulde tage Beslutning om at sende deres eget Politi herop for at tage Affære.

De anholdte sad 7 Dage i Varetægtsarrest, og først langt senere faldt deres Domme — betingede Straffe paa fra tre Maaneders Hæfte og nedad. Sagen var trukket ud, fordi Tyskerne skulde approbere Strafadmaalingen, og det kneb en Tid med at faa dem stillet tilfreds med de betingede Straffe.

Ogsaa Finland saa sig nødsaget til at underskrive Pagten, hvis ikke dets Folk skulde dø af Sult. Tyskerne beherskede jo Østersøen og Finlands nordligste Havn Petsamo og kunde suverænt bestemme, hvad Finland maatte faa af Mad. Og de udnyttede dette deres Kvælertag ved flere Lejligheder.

1. November (1941) meddelte den danske Gesandt i London, Kammerherre, Grev E. Reventlow Regeringen, at han fandt en „værdig og effektiv“ Udførelse af sin Regeringspligt uforenelig med den Tilstand, som den danske Regering havde skabt ved sin Tilslutning til Anti-Kominternpagten. Han betragtede sig som fri og vilde handle i Overensstemmelse dermed. Han sluttede: „Jeg ønsker i dybeste Underdanighed og Trofasthed mod Hans Majestæt at stræbe efter at opretholde et frit Danmarks diplomatiske Forbindelse med den britiske Regering og at varetage danske Interesser i det britiske Rige. Jeg ønsker, at Indholdet af dette Telegram uafkortet maa blive forelagt Hans Majestæt Kongen“.

Det var tydeligt, at Grev Reventlow her talte med samme Røst som tidligere Gesandt Kauffmann og som senere vor Chargés d’Affaires i Teheran og vor Gesandt i Argentina. Hans undersøgtlige Forhold til Kongen var det samme, men han maatte regne den danske Regering som værende ufri. Det var kun et Brud med Udenrigsminister Scavenius’s uenetrable Udenrigspolitik — en Protest, der utvivlsomt deltes af mange Danske i Udlandet. Gesandten blev derfor hjemkaldt, men Ordren fik kun formel Betydning paa Grund af Forholdenes

Natur. Regeringen vovede heller ikke uden videre at afskedige ham. Det vilde blot føre til et lignende diplomatisk Nederlag som med Gesandt Kauffmann og til, at de Danske i England blot endnu stærkere sluttede op om Grev Reventlow. Den søgte derfor først at bevæge ham til selv at søge sin Afsked, men herpaa svarede Gesandten ikke. Saa modtog han i December Kongens allerhøjeste Haandskrivelse — eller som det hed: Allerhøjeste Rescript til Udenrigsministeren af 13. December 1941. Det lød: „I denne for vort Land saa alvorlige Tid volder det Os dyb Bekymring, at Tjenestemænd i Vor Udenrigstjeneste, med hvilken vi har betroet Dig Tilsynet, har vist svigtende Forstaaelse af deres Opgaver og Pligter. Ifølge Dine derom aflagte Beretninger har disse Tjenestemænd gjort sig til Talsmænd for den Opfattelse, at de har et Danmark at repræsentere, forskelligt fra det Danmark, der styres af Os og Vor Regering. Disse Tjenestemænd har dog samtidigt erklæret deres Troskab overfor Os i Vor Egenkab af Landets Konge. — I denne Anledning vil Vi allernaadigst have Dig paalagt at underrette de i Udlandet tjenstgørende Embedsmænd inden for Vor Udenrigstjeneste, at Tilværelsen af noget andet Danmark end det, som styres af Os og Vor Regering, ingenlunde kan anerkendes, og at Vi følgelig ikke har kunnet og ej heller i Fremtiden vil kunne modtage nogen Trokabs erklæring, der ikke samtidig er Udtryk for Pligttrøskab overfor den af Os udnævnte og derfor eneste lovlige Regering. — Det er Vort højeste Maal at sikre Danmarks Selvstændighed og Frihed. Vor Stræben mod dette Maal gør det nødvendigt for Os at kunne paaregne alle Vore Undersaatters og først og fremmest Statens Tjenestemænds Medhjælp i Enighed og Troskab. Vore udsendte Repræsentanter i fremmede Lande har i denne Tid en særlig ansvarsfuld Opgave, og det bør være Dig magtpaaliggende at foreholde dem alle, at de kun kan løse denne Opgave paa en Maade, som er i Fædrelandets sande Interesse, naar de i Troskab og overensstemmende med deres Embedsed følger de af Os og Vor Regering anviste Retningslinier. Befalende Dig Gud. Skrevet paa Amalienborg den 13. December 1941“.

Udenrigsminister Scavenius havde faaet Regeringen til at gaa med til, at Kongens Rescript af 13. December ved passende Lejlighed skulde offentliggøres. Nu var Lejligheden der, og Udenrigsministeren lod det derfor indrykke i Dagbladene, men uden Kongens Tilladelse og tilmed ledsaget af en Kritik af Gesandt Kauffmanns Optræden i en Regeringserklæring, hvis Ordlyd heller ikke først havde været forelagt det øvrige Ministerium.

I Offentligheden vakte dette usædvanlige Skridt — og Rescriptets gammel-dags Ordlyd — megen Opmærksomhed, uden at dog Flertallet af Befolkningen var i Stand til at gætte Sammenhængen og Rækkevidden af Udenrigsministerens Regeringserklæring. Man anede Uraad. Paa den anden Side — selv om Grev Reventlow utvivlsomt havde handlet i Danmarks Interesse overfor England,

saa havde han dog ved at bryde med Regeringen og love Troskab til Kongen rammet en Kile ind mellem disse to Regeringsfaktorer og derved udsat Maje-stæten for Muligheden af eventuelle Vanskeligheder i Forholdet til Tyskland. Derfor kunde Kong Christian officielt heller ikke modtage hans Trokabs-erklæring paa det Grundlag. Han var jo konstitutionel Konge, og Samlingen om ham paa Forfatningens Grund havde hidtil været Styrken i Regeringens Stilling overfor Besættelsesmagten. Offentliggørelsen af Rescriptet var dog sikkert ikke nødvendigt og kunde let have forspildt vort Venskab med England.

Da Regeringen nogen Tid senere fik Bekræftelse paa, at Grev Reventlow havde overtaget Stillingen som Ærespræsident for den i 1940 dannede „Sammenslutning af frie Danske i Storbritannien og Nordirland“, ogsaa kaldet det danske Raad, og at Legationens øvrige Personale virkede i dens Arbejdsudvalg, blev de alle afskediget den 20. Marts 1942.

Ogsaa Gesandt Kauffmann i U. S. A. maa utvivlsomt have været vidende om dette Rescript, da han Nytaarsdag 1942 underskrev den af 26 Stater udstedte Erklæring af 1. Januar 1942, der i Tilslutning til det atlantiske Frihedsbrev af 14. August 1941 lovede at yde deres bedste i den fælles Kamp mod Hitlers Nazisme. Han gjorde det med den samme Motivering, at den danske Regering var under tysk Tvang og derfor ude af Stand til at gøre sig gældende. I en Kommentar i den engelske Radio blev der sagt, at „det frie Danmark“ dermed var det 27. Land, som havde sluttet sig til Erklæringen. Samme Dag — Nytaarsdag — holdt Gesandt Kauffmann fra Amerika i Radioen over England en dybt alvorlig Tale til det danske Folk efter forinden at være modtaget i Audiens af Præsident Roosevelt og Premierminister Winston Churchill. Han forudsagde, at 1942 vilde blive et kritisk Aar for Danmark, og dets Holdning vilde blive afgørende for dets Fremtid. Man havde i Udlandet glædet sig over, at det jævne, danske Folk havde nægtet at gaa paa Akkord med Uretten, selv om Efterretnin-gerne fra Norge, Holland, Belgien og de andre besatte Lande tiltrak sig større Opmærksomhed. Derimod havde det officielle Danmarks Holdning siden Lan-dets Besættelse været en Kilde til Uro og Bekymring. „Lad enhver Indrømmelse synes nok saa lille, først begyndt, følger Indrømmelse paa Indrømmelse“. De hidtidige Indrømmelser, Danmark under Tvang var gaet med til, havde alvor-ligt skadet det. Bristepunktet var nu naaet, uanset hvilke Trusler vi stilledes over for, og yderligere Indrømmelser vilde være at sælge Danmarks Fremtid.

Paa Anti-Komintern-Kongressen i Berlin i November drøftedes den „fri-villige“ Tilslutning til Europas Nyordning og herunder ogsaa Kulturspørgs-maalet. Det blev officielt erklæret, at den fælles Front mod Kommunisterne ogsaa betød fælles Front mod Jøderne.

Straks efter den 9. April havde det nazistiske, antisemitiske Spørgsmaal

givet Anledning til Bekymring blandt vore Jøder, men efterhaanden som det viste sig, at Tyskerne ikke syntes at ville dem noget ondt, var de dog faldet til Ro igen og det saa meget mere, som de vidste, at Kongen var imod ethvert Indgreb i deres danske Retsstilling. Da nu Meddelelsen fra Anti-Komintern-Kongressen kom hertil, tog imidlertid Bekymringen atter til. Stod vi overfor at maatte gøre Indrømmelser ogsaa paa dette Punkt? Indenfor Regering og Rigsdag drøftedes Sagen, og en af Ministrene udtalte, at vi følte os som dem, der var forfulgt af Ulve og kun formaade at redde Livet ved nu og da at kaste en Bid til dem. Det nationalsocialistiske Ugeblad „Kamptegnet“ sølede sig af Hjertens Lyst i det mest ubeherskede Jødehad ligesom sit Mønster „Der Stürmer“ i Tyskland.

Spørgsmaalet laa saaledes, at sagde Regeringen nej til en Undtagelseslov mod vore mosaiske Medborgere, kunde man risikere en tysk indsat Regering, og saa kom den Slags Love alligevel i sin fulde Haardhed. Sagde man derimod ja, havde den danske Regering Udsigt til at blive siddende og altsaa til at kunne administrere en saadan Lov med udstrakt Dispensering, saaledes som Tilfældet havde været i Italien. Dette sidste skal ogsaa være foretrukket af Mosaisk Samfund. Den danske Regering og Rigsdag var dog foreløbig anstændigvis bestemt paa at staa fast og til ikke at lade sig drive ud over, hvad Danmark som selvstændig Stat og gammelt Kulturland kunde gaa med til — en Afgørelse, som støttedes af Universitetet og fra betydende teologisk Side. Vor Selvagtelse krævede, at Indrømmelsernes Tid nu maatte være forbi!

Ved Juletid henvendte den tyske Gesandt sig i et Selskab til Trafikminister Gunnar Larsen om Jødespørgsmaalet, idet han udtalte, at han var under Pres Syd fra. Det blev straks taget op til fornyet Overvejelse i Ministeriet, uden at der dog endnu forelaa noget bestemt formuleret tysk Krav. Efter et Statsraadmøde afviste Regeringen Spørgsmaalet med den Begrundelse, at en ny Indrømmelse vilde vække den største Harme i Befolkningen med deraf følgende Uro og Sabotage. Tyskerne maatte i saa Fald regne med Nødvendigheden af at binde endnu større Tropestyrker heroppe. Gesandten raadførte sig med flere danske Privatpersoner, som stod Tyskerne nær, men alle fraraadede at gaa til et saa alvorligt Skridt, der kunde faa vidtrækkende Følger. Omsider erklæredes det fra tysk Side, at Jødespørgsmaalet, som var et europæisk Problem, kunde vente, til Europa kom i Orden og i Fred. Sagen blev derefter henlagt indtil videre. Rygtet var atter denne Gang paa forbavsende kort Tid naaet over Sverige til London, og gennem den engelske Radio holdtes den danske Offentlighed underrettet.

Samtidig var der ogsaa forhandlet om et andet tysk Krav, som gentagne Gange tidligere havde været paa Bane, nemlig om Armering af vore Handelskibe, idet disse, naar de sejlede over Nordsøen til Holland efter Kul og Koks

til dansk eller tysk Havn, ofte var blevet beskudt af engelske Flyvere. Tysklands Fordring gik ud paa, at hvert Skib — under dansk Flag — skulde have Antiluftsskyts og tysk Betjeningsmandskab ombord. Som sædvanlig gik Udenrigsministeren ind paa Kravet, men denne Gang mødte han enig Modstand fra Resten af Ministeriet og fra Rederne. Saa vilde vi jo praktisk talt være i Krig med England, og da Sverige heller ikke bevæbnede sine Skibe, kunde det næppe være rigtigt, om vi indlod os paa det. Denne Begrundelse blev akcepteret af den tyske Gesandt.

Men, spurgte man sig selv, var vi — selv uden Bevæbning af Handelsskibene — i Virkeligheden ikke allerede tvunget ud i Krigen med England, selv om ikke med Liv og Blod? Vor Industri arbejdede for fuldt Pres for den tyske Hær og Flaade, vore Havne var deres Marinebaser og vor Jord deres Luftbaser, vore Jernbaner transporterede deres Soldater og Materiel til Norge og Finland, vore Konservesfabriker, vort Landbrug med Mejerier og Slagterier var deres Forsyningsbaser, vore Ministrygere holdt deres Søveje rene for Miner o. s. v.

I Efteraaret 1941 vakte ogsaa Trafikminister Gunnar Larsens og enkelte andre Danskes „Østrumpolitik“ Forfærdelse. Den tilsigtede et Samarbejde med Tyskland i Eksploiteringen af Balticum, og i den Anledning foretog Trafikministeren en „privat Studierejse“ til Tyskland. Denne Gang gik imidlertid Udenrigsministeren imod Gunnar Larsen og nægtede at lade danske Leverancer til de baltiske Lande betale over Clearing. Følgelig maatte Interessenterne selv financiere Foretagendet, og dermed døde Sagen hen.

KRIGEN

VINTEREN 1942 — den tredie, usædvanlig strenge Vinter i Træk — var lang og haard, efter de Vejrkyndiges Udsagn den haardeste siden 1938, hvad Kuldegraderne angik. Vore Farvande var atter tillagte, og Færgerne sad Gang paa Gang fast i Storebælts Is trods Hjælp af de stærkeste Isbrydere. Indendørs kneb det med at holde Stuerne varme med de smaa Mængder af Koks, som Rationeringen tillod.

Stadig var vi afspærrede fra Omverdenen, og kun glimtvis fik man gennem den engelske og svenske Radio lidt at vide om Tilstandene i de andre besatte Lande. I Norge fortsatte Quislingerne (Norsk Samling) deres Tyranni mod deres egne Landsmænd og overgav dem uden Samvittighedsskrupler til Gestapo eller tyske Partifæller til Tortur paa Middelaldervis i de overfyldte Fængsler. Rundt om i Landet blev „opsætsige“ skudt efter Standretsdom, Borgere udtoges i Flæng til Gidsler og Lærere og andre samledes i Interneringslejre, hvor de „disciplineredes“ med Straffeeksercits uden Hensyn til Alder og Helbred. I Tusindvis deporteredes Mænd af alle Klasser til de tyske Koncentrationslejre. Vi saa de stakkels Mennesker stuvede sammen i Kreaturvogne, naar de passede gennem Danmark. Baade fra Sverige og i nogen Grad ogsaa fra Danmark blev der protesteret mod disse ukendte Metoder paa gammel, nordisk Retsgrund, men det lykkedes ikke i større Grad at bøde paa Haardheden.

I den mest spændte Sindsbevægelse fulgtes paa begge Sider af Sundet den alvorlige norske Kirkestrid, der med imponerende Styrke og uden Hensyn til Trusler om Lidelser og Død blev ført af det meste af Norges Præsteskab med Biskop Berggrav og de andre Bisper i Spidsen. „Sydsvenska Dagbladet“ skrev: „Hvis den tyske Propagandavirksomhed i Norden har Ret i, at man i Tyskland sætter Pris paa øget Sympati og Forstaaelse hos de nordiske Folk, saa maa det være tilladt at betone, at enhver nok saa intensiv og dygtig Propaganda hos os forfejler sit Maal, saa længe ikke vort norske Broderland er befriet for det ulidelige Tryk, som Quislingstyrets Regime indebærer“.

Flere Tusinde forsultne, finske Børn kom hertil — som i endnu større Tal til Sverige — og fordeltes til gode Hjem. I Juli–August maatte dog de skolepligtige tilbage til Hjemmene. Finnerne var ængstelige for, at vor gode Mad og Velvære skulde forvænne dem, og en forkælet Ungdom var der ikke Brug

for deroppe under de stenhaarde og nøjsomme Livskaar. De sagde, at Tyskerne havde taget deres Piger, Russerne deres unge Karle og Svenskerne og Danskerne deres Børn!

Stemningen i Danmark var præget af den store Uvished med Hensyn til Fremtiden. Var der Haab om, at 1942 skulde blive det sidste Krigsjaar? Det var dog svært at tro paa Fred, naar hele Europa lyste af usvækket Had, som truede med at udløse sig i endnu frygteligere Vildskab uden Hensyn til alle krigshumanistiske Overenskomster. Havde ikke ogsaa vi den værste Ende igen? Alle politiske Nytaaroversigter i Bladene bebudede en forstærket Krigsførelse fra begge Parters Side, og vi følte en vis Ængstelse for, at en forøget engelsk Virksomhed i Luften ogsaa skulde gaa ud over vort Land. Der øjnedes ikke en eneste Linie, som pegede mod en Afslutning. Vi kunde lægge sammen og trække fra, saa meget vi vilde, uden at det var muligt at faa et blot nogenlunde indlysende Billede af den nærmeste Fremtid.

I Vinterens Løb bredte Europas-Branden sig endda til hele Jordkloden. Den 6. December (1941) overfaldt Japan U. S. A.'s Flaadebasis i Pearl Harbour i Stillehavet — overraskende og uden Krigserklæring. Først Dagen efter erklærede Japan U. S. A. Krig, og Præsident Roosevelt gav Ordre til almindelig Mobilisering.

Den 11. December allierede Tyskland og Italien sig med Japan (Aksemagterne), medens U. S. A. med hele sin Energi og sit vældige Produktionsapparat stillede sig ved Englands Side. Med eet voksede dette i Styrke. Det var haardt tiltrængt. Churchill skildrede i Juli 1943, hvor hjælpeløse Englænderne havde været efter de første Kampe i 1940. „Vore Resourcer var da saa ubetydelige“, sagde han, „at det i Dag gyser i En, naar man tænker derpaa. Øjeblikket var inde, hvor Imperiet stod foran sin Sprængning, men hvad hændte saa? Det viste sig, at de smidige og elastiske Baand, som forener os, var stærkere end det haardeste Staal. Thi de var Baand mellem frie Folk; i dette Øjeblik var det, at Dominions fra de største til de mindste, fra de stærkeste til de svageste stillede sig paa vor Side. Og endnu mere, Amerika kom os til Hjælp“.

Adskillige danske Skibe, ofte vore allernyeste, laa paa dette Tidspunkt i amerikanske Havne og blev nu beslaglagte. Tyskland truede med at straffe de danske Sømand, der tog Hyre i amerikansk Tjeneste, med Konfiskation af deres her i Landet værende Formuer og Tilgodehavender, hvad dog den danske Regering fik forhindret.

Jordens Folk havde delt sig i to kæmpende Halvdele — en Styrkeprøve paa Liv og Død og større end nogensinde før mellem Nationer og Folkeracer. Ved Skæbnens underlige Spil var det demokratiske England blevet Allieret med det tredie Riges tidligere Ven, „den røde Fare“, Stalins frygtede Diktatur, medens Tyskland havde knyttet sig til „den gule Fare“, Japan, der kun pønsede paa

at jage de sidste Europæere ud af Asien. Med Lynets Fart førte Japanerne deres vældige Fremstød ned over Singapore og Englands, Amerikas og Hollands rige, ostindiske Kolonier. Fra Ruslands frosthæarde Stepper til Afrikas og Østens solhede Kyster kæmpede Millioner af Ungdom fra to overbefolkede Stormagter for at bryde Veje efter Ekspansionspolitikens dristigste Linier — i Realiteten to stærke Folkeracers Kamp for hver sin Verdensdel.

Rigskansler Hitler havde i en Efteraarstale (1941) — efter Sommerens Offensiv — udtrykt sin Overraskelse over Sovjetunionens gigantiske Krigsforberedelser og den dyriske Blødtørst, hvormed dens Soldater Fod for Fod forsvarede deres fædrene Jord. Overfor Ruslands arktiske Kulde led hans Hære deres første Knæk. Titusinder af Soldater bragtes paa Sygehusene af alvorlige Forfrysninger, Kampvognene kunde ikke køre, fordi Smøreolien var frosset, og Forsyninger havde de største Vanskeligheder ved at naa frem ad de snedækkede Veje. Hitler indrømmede senere, at der havde været kritiske Øjeblikke for hans Tropper.

Der fortaltes om begyndende Modsætning mellem den tyske Hær og Hitlers politiske SS-Organisationer, og vi vidste, at Officererne fra de to Grupper ikke kunde bo sammen paa Hotellerne her i Landet. Der havde ogsaa været et heftigt Opgør mellem Hitler og hans Generaler, og flere af disse var blevet afskedigede.

I Foraaret 1942 gik den tyske Feltmarskal Rommel frem i Nordafrika og kastede Englænderne tilbage fra Tobruk, hvorved Storbritannien mistede Kontrollen over det mellemste Middelhav. Det lykkedes dog den engelske Hær ved Opbydelse af al Kraft og ved Fremsendelse af Forstærkninger at holde Stand ved Ægyptens Grænse.

Iøvrigt forekom England ret passiv. Det nøjedes i al Fald med kraftige Luftoffensiver mod de tyske Industricentre. Paa disse Togter kom dets Flyvere hyppigt over dansk Territorium og aflastede sig paa Hjemturen for tiloversblevne Bomber, enten fordi deres Maskiner var beskadigede af det tyske Antiluftskyts, eller fordi de tyngedes af Isslag, som havde lagt sig paa Vingerne som en Følge af Fugtigheden og Kulden i de høje Luftlag. I Mørket og under vor Mørkelægning var det ikke altid muligt for dem at se, hvor de kunde lade Bomberne falde uden at gøre Skade. Hyppigst faldt de dog i Skov og Mark, men undertiden ogsaa i vore Provinsbyer, i de fleste Tilfælde dog uden at forårsage andet end materiel Skade. Nu og da kastedes ogsaa sigtede Bomber mod herværende tyske Flyvepladser eller mod Lokalteter, som tjente Tyskerne til Nytte. Natten til den 16. April 1942 blev saaledes Burmeister og Wains Skibsværft paa Refshaleøen i København angrebet med smaa Bomber — der sagdes for at aflede Opmærksomheden fra Mineudkastning i Drogden — og Natten til den 24. Juni rettedes et mindre Bombeangreb (9 Bomber) mod Oliemøllen og Havnen i Aarhus. Søndag den 12. Juli s. A. lod nogle lavtgaende Flyvere Bomber falde

mod Jernbanestationen i Tønder og et Godstog ved Døstrup, vistnok i den Tro, at det var et tysk Materieltog. Den 27. August 1944 beskødes et Par Godstog og et Persontog i Vestjylland, hvorved 13 Danske blev dræbt og flere saaredes. Det sidste skete samtidig med Bombardementet af de tyske Flyvepladser ved Esbjerg og paa Fanø.

Tillige søgte Englænderne systematisk at besværliggøre Sejladsen i Østersøen og i vore Farvande ved Nedkastning af „magnetiske“ Miner, og adskillige danske, svenske, norske og tyske Skibe minesprængtes, bl. a. de danske Statsbaners Rutebaad Kalundborg-Aarhus. Vor Marine havde travlt med blot at holde enkelte Sejlrender rene. Vovede Skibene sig udenfor disse, var de omtrent sikre paa at blive minesprængt.

Efter den russiske Udenrigskommissær Molotovs Besøg i London udtalte de engelske og amerikanske Regeringer officielt, at der maatte dannes en ny Front i Europa for at aflaste det tyske Tryk mod den russiske Front. Stalin forlangte det utaalmodigt. Tanken var for saavidt ikke ny, og Rygtet om en engelsk Landgang i Nordnorge havde allerede i Februar foranlediget Sverige til med kort Varsel at indkalde Forstærkninger. Det blev imidlertid ikke til noget, og man slog sig til Taals med, at det hele kun havde drejet sig om et Træk i Nervekrigen mellem Tyskland og England. Nu forelaa derimod Truslen aabenlyst udtalt, endog stærkt støttet af den offentlige Opinion i U. S. A. og England. De Allierede kunde ikke nøjes med kun at blokere.

Tyskland beredte sig til Forsvar, og for at styrke dette tiltog Rigskansler Hitler sig ved en Tale i Rigsdagen den 26. April en større totalitær Magtfuldkommenhed, end nogen romersk Cæsar havde haft — en suveræn Domsmyndighed uden Hensyn til Landets Retsorden. Det gjaldt først og fremmest Hæren, hvor der kort efter blev afskediget adskillige højere Officerer. Han henvendte sig dog tillige til Hjemmefronten og krævede jernstreng Disciplin og ferieløst Arbejde. Nu gjaldt det Sejr eller Nederlag.

Sidst i Maj 1942 begyndte Tyskerne en ny Storoffensiv i Rusland. Den 1. Juli faldt Sevastopol efter et heltemodigt Forsvar, og hermed var hele Krim i deres Magt. Overlegne i Strategi og Taktik erobrede de derpaa Ukraines Kornkammer, Donetsbækkenets Industriomraader og trængte dybt ind mod Kaukasus's Oliefelter. Russerne veg, men med utrolig Sejghed bed de sig fast i de sidste, sønderskudte Hustomter i Fabriksbyen Stalingrad, opkaldt efter selve Sovjets Diktator. Flere Gange hoverede Hitler, at nu var Bolsjevismens Hære knust, og sejrssikker lovede han i sin Nytaarstale Stalingrads snarlige og fuldstændige Erobring. Han *vilde* have den. Men da Kulde og Frost satte ind for Alvor og beredte Tyskernes Maskinhær de største Vanskeligheder, gik Russerne atter til Angreb, og Hitler kom lige saa lidt til at holde sit Indtog i Stalingrad som i Moskva. Til hele Verdens Forbavselse viste det sig, at Stalin ikke blot

havde formaaet at rejse nye Millioner af Soldater, men ogsaa at producere imponerende Mængder af nyt Krigsmateriel — langt udover, hvad England og U. S. A. havde kunnet forsyne dem med. Fra Moskva tilsendte han sine Tropper et flammende Opraab om at sejre eller dø. De gamle Revolutionsmarskaller blev erstattede med nye, dygtige og højt uddannede Troppførere. Vendepunktet var naaet. I blodige Kampe drevs Hitlers Panserhære Skridt for Skridt tilbage, og i Marts var de tyske Sommerresultater reduceret til intet. Stalingrad erobredes efter fem Maaneders djævelsk Kamp, og en hel, tysk Armé faldt i Fangenskab. I Jugoslavien kæmpedes en forbitret Guerillakrig.

Derimod lod Vestmagterne stadig vente paa sig med deres bebudede Offensiv — man grundede over hvorfor? Var de endnu ikke stærke nok, eller vilde de blot fortsætte deres „wait and see“-Politik for at lade de to brutale Diktaturer slide hinanden op paa Ruslands Stepper?

Hele Sommeren (1942) ventedes store Begivenheder — Landgang i Frankrig, Belgien, Holland eller endog Jylland. Man prøvede slet ikke paa at vurdere Vanskeligheder og Risiko, men følte sig bare overtudet om, at nu skete det! Den engelske Radio havde jo i Foraaret advaret Beboerne langs den engelske Kanal om at holde sig fra Kysten og anbefalede nu i Juli alle Skibe og Fiskefartøjer kun at sejle indenfor Tremilegrænsen lige fra Middelhavet til Nordhavet. Det bevirkede, at vor Fiskeridirektion den 22. Juli gennem den danske Radio kaldte alle Fiskerbaade i Havn. Den 24. Juli meddelte Udenrigsminister Cordell Hull i Radio det amerikanske Folk, at nu var Tiden inde for U. S. A. og England til at gaa til Angreb. Det russiske Blad „Prawda“ opfordrede Ruslands Allierede til at skaffe sig Baser ved Nordsøens Kyster som Led i Oprettelsen af den anden Front. Nu maatte der handles. England nøjedes dog med at forstærke deres Bombninger af Vesttyskland og Norditalien og at foretage et Par Rekognosceringsraid ved Sct. Nazaire og Dieppe, men slet ikke i Danmark.

Tyskerne her var alligevel nervøse. Naar Havgusen stod ind over Jyllands Vestkyst, troede de, det var kunstig Taage og alarmerede deres Garnisoner. Paa Skagen og andre Steder sattes Pigtraad i brede Rækker, og langs den nordlige Vestkyst anlagdes Batterier med svært Skyts. Fra 1. Juli udstedtes Forbud mod civil Færdsel langs Stranden i Mørkelægningstiden. Nat og Dag kørte Tog med tyske Soldater og tysk Materiel op i Jylland for herfra over Fyn, Sjælland og Sverige at naa op til Norge. I Løbet af Sommeren blev Norge spækket med Soldater lige op til Vardø, og hele Europa gjordes til en stor Fæstning med stærke „Bunkers“ langs alle Kyster.

Omsider sidst i September begyndte den engelske Ægypt-Hær at angribe Stillingerne ved El-Alamein, og det lykkedes General Montgomery at drive Aksetropperne ud og videre mod Vest langs Middelhavets Kyst. Med Spænding

fulgtes hans og Marskal Rommels blodige Kapløb med deres trænede Ørkenhære — langt mere spændende end de vældige Sø- og Luftslag mellem Japanere og Amerikanere i det fjerne Østen. Den 8. September gik engelske og amerikanske Tropper i Land flere Steder i det franske Marokko og rykkede frem mod Tunis. For at forsvare den europæiske Middelhavskyst marcherede tyske Tropper ind i det ubesatte Frankrig og besatte Marseille og Krigshavnen Toulon, hvor den franske Flaade sprængte sig selv i Sænk. I kortest mulig Tid søgte Tyskland at skabe sig en tredje Front i Europa. Det havde netop bebudet en stærk Forøgelse af Besættelsesstyrken i Jylland og i den Anledning rekvireret flere Skoler og andre Bygninger til Indkvartering. Nu gaves der Kontraordre, og Tropperne dirigeredes i Stedet for mod Syd.

Dette faldt sammen med Russernes Vinteroffensiv, og i Ængstelse for, hvad Fremtiden kunde bringe, begyndte Tyskland af al Kraft i det vestlige Rusland paa Bygningen af den Østvold, som sammen med Vestvolden (langs Kanalen og Nordsøen) og Sydvolden (Nord om Jugoslavien og Italien, gennem det nordlige Frankrig) skulde sikre „Fæstningen Europa“. I Januar 1943 opfordrede Rigsminister Alfred Rosenberg det tyske Folk til uden Undtagelse at forberede sig paa fuldt og helt at ofre sig for Krigen. Dets 80 Millioner maatte nu forstaa, at der forestod en skæbnetung Kamp. De kunde ikke vente Skaansel af deres Fjender. Kort efter paabød Rigskansler Hitler total Mobilisering af alle Mænd mellem 16 og 65 Aar og alle Kvinder mellem 17 og 45 Aar. Alle havde at møde ved Arbejdsanvisningskontorerne for at deltage i Krigsproduktionen. Civile Hensyn sattes til Side. Inden den 15. Marts skulde 120,000 Handelsforetagender likvideres og deres Varelagre unddrages Ejernes Ejendomsret for at anvendes til Eksport. Paa Tiaarsdagen for Rigskanslerens Tiltræden — den 30. Januar 1943 — raabte Rigmarskal Göring ud over Riget: „Hvem har Mod til at tvivle paa vor Sejr!“

Tiaarsdagen fejredes ikke med Fester og Flagning. Dyb Alvor prægede Sindene. Ved Stalingrads Fald befaledes tre Dages Landesorg. Den 4. Februar holdt Rigspropagandaminister Goebbels en Tale til Arbejderne i en Rustningsfabrik og sagde: „Vore Fjender tager fejl, naar de tror, at det Øjeblik vil komme, da det tyske Folk indadtil bliver svagt. Denne Gang vil vi kæmpe til sidste Kvarter og til det sidste afgørende Slag!“

Det var „Vesterlandets mest kritiske Stadium“, som Europa gennemlevede, sagde Goebbels senere. Den 24. Februar besluttede Rigskansler Hitler ydermere total Mobilisering af de besejrede Landes Arbejdskraft og Hjælpekilder, Danmark undtaget. I Milliontal førtes de undertvungne Folk til Tyskland for at arbejde paa Fæstningsværker eller i Fabrikerne som Slaverne i Middelalderen.

Det lykkedes vel Tyskland at tilbageerobre Charkow, men en Række vigtige Knudepunkter forblev i russisk Besiddelse. Den 21. Marts erklærede Rigs-

kansleren, at Krisen paa Østfronten var overstaet. Videre Operationer var standset af Tøbruddet. Usvækket førtes derimod U-Baadskrigen i Atlanterhavet med rekordagtige Resultater for den tyske Flaade, men efterhaanden, som England lærte nye Metoder til at bekæmpe Faren, mindskedes disse.

Ogsaa for Sverige var Russernes sejrige Offensiv — i Forbindelse med Finnernes voksende Krigsmathed — en ny Grund til Bekymring, samtidig med at dets udenrigspolitiske Forhold til baade Vestmagterne og Tyskland skærpedes, vistnok bl. a. paa Grund af de stadige tyske Transporter gennem Landet. Sidst paa Aaret øgedes atter Beredskabsstyrken, og ved Nytaarsskiftet 1943 udtalte den Øverstbefalende over Hæren, Generalløjtnant Holmquist, at den Krigsfare, der stadig truede Landet, hurtigt kunde stille Soldaterne overfor de alvorligste Opgaver. Øjeblikkets relative Ro kunde i Løbet af et Døgn forvandles til en rygende Storm. I Midten af Januar udgav Forsvarschefen, General Thörnell, en Befaling til alle Militærchefer om øjeblikkelig at handle paa eget Initiativ overfor en Angriber og ikke afvente Ordre fra højeste Sted. Enhver Meddelelse om, at Modstanden skulde ophøre, erklærede han paa Forhaand som falsk. Der var en Spænding i Sverige, som vakte bekymret Opmærksomhed i Danmark.

Adskillige Optimister begyndte allerede at ane Krigens snarlige Afslutning, men den 21. Marts sagde Churchill i en Radiotale, at han ingen Løfter kunde give om snarlig Fred. Efter hans Mening kunde Tyskland holde ud baade i 1944 og 1945.

I Tunis nødvendiggjorde Regntiden en kort Kamppause, men derpaa gik de Allierede, forøget med franske Marokko-Tropper, til Angreb paa Aksefronten fra den berømte Mareth-Stilling i Syd til Brohovedet om Karthagos Ruiner i Nord. I April var hele Nordafrika efter et seks Maaneders Felttog i de Allieredes Magt. Det var kun Slutningen paa Begyndelsen, sagde man i London.

Alle Fredsfølere — for Eks. over Spanien — afvistest i alle de Krigsførendes Hovedstæder, hvor man kun vilde høre Tale om betingelsesløs Kapitulation. Det fortæltes, at Japan virkede for Separatfred mellem Rusland og Tyskland, men baade Hitler og Stalin dementerede, den sidste i sin 1. Maj Tale til det russiske Folk. Han sagde, at Tyskland nu gennemgik en Krise og var villig til Fred, ligegyldigt med hvem af Parterne, blot for derefter at kunne kaste sig med hele sin Magt over den anden. Moskva-Konferencen i Oktober 1943 af-livede foreløbig alle Rygter om Splittelse mellem de Allierede.

Tidligt kom Foraaret (1943), allerede først i Maj. Bøgen sprang ud, og Tivoli aabnede, men stadig saa Verden lige brutal ud. Vaabnene hvilede, men Nervekrigen tog fat, ledsaget af en rædselsvækkende non-stop Luftkrig over Tyskland og Italien. Den engelske Udenrigsminister Eden sagde sidst i Maj: „For Tyskland er det bedste: Bombeangreb ved Dag og ved Nat, uafsladelig, uafbrudt og

hver Time“. København naaede op paa sin 60. Luftalarm, naar de engelske Flyvere lagde deres Vej henover Danmark. Russerne bød for Sammenholdets Skyld paa en Overtaskelse — Kominterns Opløsning, men kun de færreste fæstede rigtig Lid til Oprigtigheden i denne Gestus.

Rigskansler Hitlers sædvanlige Sommeroffensiv i Rusland udeblev i 1943, og kun sattes et begrænset Angreb an mod Fronten Orel–Kursk, men her stak Tyskerne Haanden ind i en Myretue. De russiske Soldater myldrede frem til Modangreb paa flere Steder, og Hitlers Grenaderer maatte opgive de vigtige Trafikcentre Orel, Charkow og Stalino foruden store Landstrækninger og et stort Antal Jernbaner. Tydeligt var Tyskland nu overalt i Defensiven. Det erkendte i Kommunikéerne sine Tilbagetog i Rusland, men altid i undskyldende Vendinger, der vakte den københavnske Humor, saaledes „planmæssige Rømninger“ eller „Frontforkortninger“, „elastisk Forsvar“ og „Snurretopstaktik“. „Fæstningen Europa“ blev til „Fæstningen Tyskland“.

Stadig rumsterede Invasionstruslen. Amerikanske og engelske Blade bebudede Angreb paa Nordskandinavien, og for Eks. erklærede „Daily Express“, at Sverige vilde blive Slagmark inden Aarets Udgang. „Daily Mail“ skrev først i Maj, at Stormklokkerne ringede over Skandinavien. Man læste i Aviserne, at der stod en stor amerikansk Hær paa Island, som passende kunde sættes ind mod Nordnorge!

Sommeren gik dog ind uden større Krigshandlinger fra de Allieredes Side. Dr. Goebbels skrev i „Das Reich“, at Englænderne havde vundet de fleste af deres Krige, fordi de kunde holde længst ud. De var erfarne i Nervekrigens Kunst, medens Tyskerne var mere ømfindtlige!

Den 10. Juli (1943) gik de Allierede i Land paa Sicilien, og Kampen om Europa begyndte, sagdes der. Foreløbig gav dette i al Fald England den Fordel, at det helt vandt Sø- og Luftherredømmet over Middelhavet, og adskillige Hundredetusinder af Tons Skibsrum frigjordes, fordi man sparede den lange Vej Syd om Afrika.

En nervepirrende Pause var brudt. Moskva vilde dog ikke anerkende Sicilien som den lovede 2. Front. I Sverige frygtede man, at Udløsningen af den spændte, militære Situation skulde bringe Krigen ind i en ny Fase med nye Krigsbegivenheder lige saa godt mod Norden som mod Syden, altsaa mod begge den europæiske Fæstnings mest saarbare Udenværker. Herpaa tydede bl. a. den amerikanske Krigsminister Stimsons Rejse til London med Mellemlandning paa Island, hvor der laa en amerikansk-engelsk Hær. Den samme Tanke udtalte den svenske, socialdemokratiske Forsvarsminister Per Edvin Sköld i en Tale i Vadstena den 19. Juli. For 2. Gang i Aaret sattes Sverige i højeste Beredskab. Tre store Hære sagdes at staa rede til Aktion, i England, i Nordafrika og i Syrien. Churchill lovede store Begivenheder inden Løvfald.

Den 26. Juli var en dejlig hed Sommerdag, hvor Folkelivet pulserede i Parker og ved Badestrande. Ved Middagstid spredte Bladenes Løbesedler Meddelelsen om, at Mussolini var afskediget og den i Italien saa populære Marskal Badoglio — Abessiniens Erobrer — udnævnt til Statsminister. Fantastiske Rygter om Fred kom i Omløb, og Børskurserne faldt. Det var den vigtigste Begivenhed siden Krigens Udbrud, skrev de engelske og svenske Blade, det første Skred i Aksens Stabilitet. Under Uro og Demonstrationer, navnlig i Milano, ophævedes det fascistiske Parti, og Badoglio lovede, at Italien efter Krigen vilde vende tilbage til demokratisk Styre.

Hvad nu med Tyskland? Kunde man ogsaa her vente et Militærdiktatur? Der gik straks vilde Rygter om Dannelse af et Triumvirat bestaaende af Rigmarskal Göring, Størdmiral Dönitz og Feltmarskal Keitel, men har der foreligget en saadan Plan, er den i al Fald hurtigt opgivet igen, saa nytteløs som den ogsaa var baade indadtil og udadtil. Alle de tre Herrer var nemlig Medlem af det nationalsocialistiske Parti. Tyskland tænkte kun paa at fortsætte Krigen, sagdes der, for at køre de Allierede trætte og paa den Maade sikre sig gunstige Fredsbetingelser. Et tysk Blad skrev, at man ventede sig meget af Udviklingen, navnlig under Hensyn til 1) den voksende Kommunisme i England og U. S. A., 2) Sovjets store Forsynings- og Forplejningsvanskeligheder samt 3) Præsidentvalget i U. S. A. i 1944. For at styrke Hjemmefronten blev Hitlers stenhaarde Rigspolitiminister Himmler i August ogsaa gjort til Rigsindenrigsminister. I alle Byer stod Gestapo rede med Maskingeværer for at feje al Demonstration bort fra Gader og aabne Pladser, og Død eller haardt Fængsel truede enhver, som vovede at ytre den mindste Tvivl om Tysklands Sejr. Et Sammenbrud af den tyske Hjemmefront kunde ikke ventes — dertil var den under for streng Kontrol af Politiet.

Marskal Badoglio erklærede straks, at han vilde fortsætte Krigen og i al Fald ikke gaa ind paa betingelsesløs Kapitulation. Den 17. August blev Sicilien erobret, og den 3. September sprang den engelske 8. Armé under den berømte General Montgomery over Messina-Strædet og fik fast Fod i Calabrien. Endelig den 8. September dirrede den allierede Verden af Glæde over Budskabet om, at Italien var gaaet ind paa betingelsesløs Kapitulation og endda havde lovet at medvirke til at afkaste det tyske Aag. Kort efter lykkedes det Tyskerne at befri Mussolini og bringe ham til Norditalien. Her oppe fra proklamerede han Oprettelsen af et republikansk, nationalsocialistisk Parti med sig som Fører. Den i København værende italienske Legation og Konsulat nægtede dog at bryde deres Ed til Kong Victor Emanuel og blev derfor af Tyskerne interneret i Villa „Beaulieu“ ved Strandvejen i Nordsjælland, hvorfra den senere flygtede til Sverige.

Videre borede den engelske 8. og den amerikanske 5. Armé sig op gennem

Italien og erobrede Neapel. I Rusland gik den røde Hær stærkt frem, og først i Oktober var det tyske, „planmæssige Tilbagetog“ naet helt tilbage til den tyske Hovedstilling over Vitebsk, Gomel' og videre langs Dnepr, ødelæggende alt efter sig — den „afsvedne Jords Politik“, som de tyske Kommunikéer meddelte. Russerne fornyede deres Anstrengelser. Alle Mænd mellem 16 og 60 Aar blev kaldt under Vaaben, og den hidtil saa ubarmhertigt forfulgte russiske Kirke, hvis Patriark omsider var anerkendt, viste sig at blive Stalins bedste Hjælper derved, at den formaaede at udrydde al Internationalisme af Kommunismen og at indblæse Hæren national Kraft. Paa hele Strækningen fra Leningrad til Krim brød den igennem den tyske Vestvold. For at samle Administration og Hærledelse lod Stalin sig udnævne til Stormarskal.

I Maj havde Sverige sendt en Gesandt til den frie norske Regering i London, og i August tilbagekaldte det den Tyskland tilstaaede Tilladelse til Permittentrejser og militære Godstransporter — baade Forbindelsen Danmark-Norge og fra Trondhjem over Gällivare til Narvik. Det skete under de Allieredes Tryk og vel ogsaa i Bevidstheden om, at dets Forsvar fra sin spinkle Begyndelse i 1939 nu baade militært og civilt var styrket til at svare til den totalitære Krigs Fordringer. Tyskland blev vred. I Begyndelsen af September beskød et Par tyske Ministrygere om Natten to svenske Fiskerbaade ikke langt fra Skagen og sænkede dem med deres Besætninger. De laa fredeligt og fiskede sammen med flere andre Baade paa et forbudt Omraade, men det havde svenske Fiskere gjort i lang Tid, uden at forbipasserende tyske Orlogsmænd tidligere havde indvendt noget herimod. De svenske og tyske Blade førte et kraftigt Sprog mod hinanden, og Forholdet mellem de to Lande spændtes en Tid stærkt. Tyskerne anlagde kraftige Artilleristillinger ved Helsingør, og Sverige svarede med at indrette den skaanske Kyst til Forsvar. I September nægtede den svenske Regering ogsaa Tilladelse til, at tyske Transporter af Olie og Benzin maatte køre gennem Landet. Ved Begyndelsen af det femte Krigsaar mindede tyske Blade om de kritiske Stunder, som Nationen tidligere havde gennemlevet i Historiens Løb. Der var nu kun eet at gøre for Tyskland — at føre Krig og atter Krig.

De Allieredes Statsmænd mødtes i Moskva og Teheran, og alt syntes en kort Stund lutter Enighed. Nu skulde Krigen føres ind i den afgørende Fase. I Amerika sagdes, at 1944 vilde blive det mest kritiske Aar i U. S. A.'s Historie og det mest blodige. Invasionen i Europa vilde komme inden 90 Dage!

I København fejredes Nytaar 1944 for nedrullede Mørkelægningsgardiner og Udgangsforbud fra Kl. 20. Der holdtes ingen officielle Nytaarstaler, og kun Radioen spredte Ønsket om et godt Nytaar ud over Landet. Vinteren var saa usædvanlig mild, som nogensinde — næsten ingen Frost, og allerede i Januar piblede Erantis og Vintergækker op af Jorden. I Pløre og Regn kastede de røde

Hære Tyskerne tilbage bag Polens og Estlands Grænser. Tabene var uhyre paa begge Sider og Situationen ofte kritisk for Tyskerne. Noget afgørende Nederlag blev der dog ikke Tale om.

De Allieredes Overlegenhed i Luften var nu absolut, og uden Ophør bombedes de tyske og nordfranske Byer. Den 22. Januar landsattes engelsk-amerikanske Divisioner 60 km Syd for Rom. Var det en Prøve paa den store Landgang?

Hvor længtes Menneskeheden efter at faa en Ende paa Krigen. Adskillige ventede til Paaske. Tyskland kunde ikke mere og dets Hær og Partiet stod mere skarpt over for hinanden end nogensinde! Udenrigsminister Eden lovede den 12. Januar ved en Sammenkomst i Anglo Danish Society i London, at engelske Skuespillere snart vilde komme til at spille Hamlet i Helsingør, men forinden vilde der komme andre Englændere! Derimod udtalte Premierminister Churchill den 22. Februar: „Jeg har aldrig været af den Opfattelse, at Krigens Afslutning i Europa var nær eller at Hitler er Sammenbruddet nær — heller ikke har jeg givet nogen Garanti eller noget Løfte om, at Aaret 1944 vilde se Afslutningen af den europæiske Krig. Stort set gaar mine Informationer — og jeg faar en Del — ud paa, at Generalerne og Nazipartiet har besluttet at holde sammen, og at Hitler og hans Parti har fuld Kontrol over Befolkningen“. Heller ikke Canadas Premierminister Mackenzie King delte Optimismen. Efter hans Mening kunde der gaa Maaneder, ja Aar, inden Krigen sluttede. Tyskland var en meget stærk Modstander.

De tyske Antagelser, at de Allierede vilde bruge de lange, mørke Nætter til Invasionen, kom ikke til at slaa til. Nogle mente, fordi en voldsom Influenza-epidemi i England havde lammet Foretagsomheden. Dernæst var det intet godt Tegn, at det engelske Landgangsforetagende Syd for Rom gik i Staa og paa et vist Tidspunkt endog syntes i en kritisk Situation overfor den stærke tyske Modstand. Den store Plan om ved et Stød ind i Ryggen paa Tyskerne at drive dem paa Flugt og bringe Rom i de Allieredes Magt syntes ved at strande, selv om Premierminister Churchill og General Alexander i Februar erklærede al Bekymring for ugrundet.

Endnu i Begyndelsen af Januar erklærede man i tyske, politiske Kredse, at Østfronten var den alt afgørende Krigsskueplads, men fjorten Dage efter forklærede de tyske Blade, at man mod Øst vilde nøjes med de nødtørftigste Tropper og i Stedet for lægge Hovedvægten paa Vestfronten. Sejren var sikker. Russerne formaaede trods alt ikke at gennemføre en Krigsafgørelse. Det gjaldt blot for Tyskland om at samle saa store Styrker, som muligt, i en strategisk Hovedreserve til Indsættelse de Steder, hvor Invasionen kom. Overfor Russerne vilde man foreløbig kun fastholde den „elastiske Tilbagegang!“

Samtidig kølnedes paany Forholdet mellem Sovjet og dets Allierede. Grunden var Finland og meget andet. Eden indrømmede, at der var „visse Vanskelig-

heder“ — men mest som en „Mistroens Arv“ fra Czarismens Dage! I Jugoslavien kæmpede den dygtige og stærke Partisangeneral Tito med Held mod en Snes tyske Divisioner. Han havde altid været kommunistpræget og russervenlig, og ved hans Mellekomst anerkendte Stalin pludselig og ganske egenmægtig den italienske Badoglio-Regering uden at spørge U. S. A. og England. Disse forhandlede til Gengæld udenom Stalin baade med Rumænien og Bulgarien. Det knagede i de Allieredes Rækker. Naar det kom til Stykket, hvad brød Stormarskal Stalin sig saa om Moskvaftaler og Atlantdeklaration?

Den 1. Februar besluttede Sovjets øverste Raad — vistnok paa Udenrigsminister Molotovs Forslag — en Decentralisering af Unionens Ledelse, saaledes at de enkelte Medlemsstater skulde have lokalt Selvstyre med egen Hær og Udenrigstjeneste og med Ret til at udmelde sig af Unionen. Var det et politisk Skaktræk for at forsøde Inkorporationen af de baltiske Lande og maaske opmuntre flere andre Smaastater til at stille sig under Stalins brede Vingefang? Amerikanerne kaldte det for „en eksplosiv Molotov-Cocktail“. Forbilledet var uden Tvivl det britiske Imperium og dets Dominions-Ordning, dog at Betingelsen var, at samtlige Deltagere skulde være Sovjetrepublikker. Det var med andre Ord intet mindre end en gigantisk Plan om Dannelse af Europas forenede Stater og altsaa en Konkurrenceplan til Hitlers Neueuropa!

Atlantdeklarationen var iøvrigt selv i England ved at blive sat under skarp Kritik, og Churchill og Eden maatte gentagne Gange værges sig mod Forespørgsler desangaaende. Tilsidst nøjedes Churchill med at fastholde, at den dog var et Maal at styre efter! Den samme Stalin, som for faa Aar siden var ganske uønsket ved de storpolitiske Forhandlingsborde, var nu blevet den dominerende Hersker i Østeuropa og tillod sig endog at krydse Englands og U. S. A.'s Politik.

Utrættelig fortsatte han Kampen og drev Tyskerne ud af Ukraine og ind i Bessarabien. De russiske Generaler manøvrerede med Arméer af største Størrelse med en Bevægelighed, som imponerede. Situationen kunde efterhaanden begynde at se nok saa alvorlig ud for Aksemagterne, og det tyske Haab om, at Russerne tilsidst skulde slide sig op, syntes ikke at ville gaa i Opfyldelse.

Rygter over England talte om, at Rumænien stod paa Springet til at melde sig fra. Det vilde være ubehageligt for Tyskland, og for at sikre sig fornødent Forbindelsesomraade besluttede Hitler sidst i Marts at besætte baade denne Forbundsfælle og Ungarn.

Ogsaa Finland var træt, og russisk-finske Fredsforhandlinger kom ogsaa i Gang, støttet af England og U. S. A. Kong Gustav skrev personligt til Marskal Mannerheim og opfordrede ham til at forlige sig med Sovjet paa moderate Vilkaar, men Stalin og Molotov kendte ikke til Moderation. Deres Betingelser var saa stenhærdede, at Finlands Regering og Rigsdag i April enstemmigt forkastede dem. Selv U. S. A. syntes ikke at kunne formilde dem.

De Allierede satte i Marts (1944) deres Luftvirksomhed op til imponerende Højde. Dag og Nat faldt Bomberne over Aksemagterne — fra England over det meste af Mellem- og Vesttyskland og fra Italien over den nordlige, besatte Del af Landet, Balkan, Ungarn, Rumænien og Syd- og Østtyskland. Samtidig kastedes Tusinder af Miner langs de tyske Nordkyster i Øster- og Nordsøen, saaledes at al Sejlads her blev yderligere risikabel. Bl. a. minesprængtes et Par danske Kuldampere i Nordsøen, og det saa mørkt ud for vor Forsyning med Gaskul. Dansk Territorium blev overfløjet i hele Døgnet, og det tyske Luftværnsskyts traadte ustandseligt i Virksomhed. Dansk Luftværnsforening, der nu over hele Landet talte 150,000 Medlemmer, manede Gang paa Gang til Forsigtighed, men det var ikke altid let at drive Folk ned i Beskyttelsesrummene. Adskillige saaredes af Luftværnsskytsets Sprængstykker, og ikke eksploderede Granater slog ned i Huse, hvor de eksploderede i Anslaget, ødelagde Huset og dræbte flere Mennesker. Luftværnsforeningen meddelte i Maj (1944), at der i Krigens første fire Aar overalt i Landet ved Bomber var dræbt 47 Personer, haardtsaaret 49 og letsaaret 163. Ved Sprængstykker var der dræbt en halv Snes Mennesker og saaret 100. Omtrent 3000 Bygninger var beskadiget.

I Tyskland voksede Antallet af ødelagte Huse, Fabriker og Jernbaner Dag for Dag, medens Millioner af hjemløse Mennesker sad sammenstuvet i Ruinerne, berøvet alt, hvad de havde ejet af Hjem. For dem var der intet mere at miste udover Livet. Alt rundt om var Nederlag paa Nederlag, U-Baadskrigen var mislykket, Flyveroverlegenheden forsvundet og Millioner af raske Soldaters Død paa de russiske Slagmarker spildt Blod. Med hele sin propagandariske Slagkraft søgte Minister Goebbels at opmuntre de mistrøstige ved at love, at nu satte Fjenderne snart Invasionen an. Det var deres sidste, store Kort. Men Tyskland stod rede til at modtage dem med sin tapre Hær bag et uigennemtrængeligt Djævelskab af Bunkers, Tankforhindringer, Pigtraad, Kystbatterier og brede Minefelter. Mislykkedes Invasionen, og det maatte den gøre, var Sejren der og Freden.

Der skulde absolut ogsaa en Sejr til for at standse den tiltagende Desorganisation og voksende Mistillid. Bladene fortalte om engelsk-amerikanske Forberedelser fra Island til Afrika og om stigende Invasionsfeber paa den anden Side af Kanalen. Den tyske Admiral Gadow kunde fortælle om omfattende, realistiske Landgangsovelser i England og om store Koncentrationer af Skibe og Landgangsfartøjer som Forberedelser til Invasionen.

Aldrig før er et stort Krigsforetagende blevet forberedt med en saa vældig Forhaandsreklame — en Nervekrig, som rystede hele Verden. Den engelske Radio meddelte om Afspærring af den engelske Østkyst i en Dybde af 10 Miles og om Forbud mod at sende Blade og Tidsskrifter ud af Landet. Ustandseligt

fortales der, at Invasionsdagen — Dagen D — var bestemt og var nær forestaaende. De engelske Soldater indprentedes Tavshed, endog overfor „Pigen“. Den 1. April blev al Orlov inddraget, og i Midten af samme Maaned isolerede England sig helt fra Omverdenen. De neutrale Landes Diplomater og Kurerer maatte ikke forlade Landet, der indførtes Censur over al diplomatisk Telegram- og Postforbindelse og Forbud mod Afsendelse af Kodetelegrammer. Det var et usædvanligt Skridt overfor den diplomatiske Frihed, som ogsaa fremkaldte Protester. Ogsaa den amerikanske Krigsminister bebudede en snarlig, vældig Offensiv.

Den tyske Generaladmiral Saalvächter mente, at den vilde komme til Maj, naar Foraarsstormene havde lagt sig. Store Kularbejderstrejker forsinkede imidlertid yderligere Dagen D, og Tiden forløb med enorme Bombeangreb saa stærkt koncentreret mod Sydvesttyskland og Nordfrankrig, at man ikke kunde tage fejl af, at i al Fald den første Invasion maatte komme i Læ af dette bombede Omraade, altsaa i Frankrig.

Churchill lovede imidlertid Landgange flere Steder. Vilde de ogsaa ramme Danmark? Generalfeltmarskal Rundstedt mente, at det nok kunde være fristende for England, men Risikoen var for stor. Det var ikke nemt at føre store Troppe- og Materieltransporter over Nordsøen, naar de Allierede ikke havde den absolutte Flyveroverlegenhed her som over Kanalen. Afstanden var ogsaa for stor, til at Jagerne kunde anvendes uden et stort Opbud af Hangarskibe, dækket af Mængder af Orlogsmænd, men endnu kendte man ikke til Forberedelser i saa Henseende indenfor Home Fleet.

Tyskerne tog altsaa denne Mulighed med Ro. Der var ikke her i Landet mere end ca. 100,000 tyske Soldater, hvoraf Flertallet laa i Jylland, og en Del af Tropperne var ikke af bedste Kvalitet, idet de hovedsagelig bestod af Gamle og 16–17 Aars Dreng iblandet Folk fra Alsace, Luxembourg, Polen og Italien. Desuden fandtes en Mængde russiske Overløbere, som dog hovedsagelig anvendtes til Arbejdstjeneste. Senere mindskedes endog Antallet af tyske Divisioner i Jylland. Luftværnsskytset reduceredes, og der var heller ikke tilstrækkeligt med Artilleri. For Eks. var mange Bunkers og Batteristandpladser uden Kanoner. Danmarks Forsvar var saaledes ikke stærkt.

De første Dage af Maj var Vejret saa stormfuldt, at det umuliggjorde Invasionen. I aandeløs Spænding ventede man paa, hvad et bedre Vejr kunde bringe, men Maj Maaned gik, og der hændte intet. Var det hele ikke blot et mægtigt Bluff fra de Allieredes Side for at slide Tyskernes Nerver op? Hvad der syntes at kunne tyde herpaa, var, at de Allierede yderligere strammede Blokaden om det tredie Rige ved at formaa Tyrkiet, Spanien og Portugal til at indstille deres Leverancer til den tyske Industri af Chrom og Wolfram og Sverige til at indskrænke sin Eksport af Kuglelejer og Malm. Var det Alvor med Invasionen i den nærmeste Fremtid, syntes den Slags uden større Betydning.

Den 15. Maj begyndte „Kampen om Rom“. Var det Startskuddet til Invasionen? Den 4. Juni forbødes al neutral Skibsfart i Middelhavet. I haarde Kampe gik de Allierede op gennem Italien, medens Tyskerne brugte deres nye „Afsætningstaktik“, som deres Kommunikéer meldte. Under stormende Jubel holdt de engelsk-amerikanske Tropper den 4. Juni deres Indtog i Italiens Hovedstad. Tyskerne satte et nyt, frygteligt Vaaben ind i Krigen, de saakaldte Robotbomber, der skulde kunne knuse England. Det lykkedes heller ikke hurtigt nok at finde et effektivt Modforsvar, og deres Virkninger i London var ødelæggende, men ikke afgørende. Det bedste Middel til at hindre deres Anvendelse var en Offensiv mod deres Udskydningssteder i Frankrig, Belgien og Holland.

Endelig følte de Allierede sig ogsaa stærke nok til det store Skridt. Erfaringer var vundet, og Planerne havde faaet den fornødne Fasthed. Den 6. Juni tidligt om Morgenen tog de det vældige Tigerspring over Kanalen til Normandiet, dækket af Hundreder af Krigsfartøjer og en Paraply af Flyvere, en imponerende Krigsbedrift. Hvad Hitler og hans Mænd havde kaldt umuligt, var sket. Vestvolden var brudt, og en Hær, mere veludrustet og mekaniseret end nogensinde før, stod paa Frankrigs Jord. De franske „Maquisstyrker“ rejste sig overalt og drev de tyske Soldater ud af Byerne, sprængte Broer bag Tyskernes Ryg, afbrændte Depoter og Forraad.

Kanontordenen fra Normandiet var en Bebudelse til alle besatte Lande om Befrielse. Det sidste voldsomme Livtag med det tredie Rige forestod. De engelske og amerikanske Generaler lovede Krigens snarlige Afslutning i Europa, og Churchill selv, som hidtil havde været yderst forsigtig i sine Udtalelser, lod sig et Øjeblik rive med i den almindelige Optimisme og stillede Freden i Udsigt indenfor et Par Maaneder.

I August udstraktes de engelsk-amerikanske Bombninger til de tyske Østersøhavne. Den tyske Lufteskspert Karl Zeppelin saa heri et Tegn paa et nyt Invasionsforetagende ved Indgangen til Østersøen¹. Paa Vejen frem og tilbage fra et Togt til Königsberg bombede de Allieredes Flyvere den 28. August de tyske Flyvepladser ved Esbjerg og paa Fanø samt den 30. August Flyvepladsen ved Værløse paa Sjælland.

Ved Indgangen til det 6. Krigsjaar havde de Allierede med „amerikansk“ Fart drevet Tyskerne ud af Frankrig under uhyre Tab af Døde, Saarede og Fanger, og videre gik den dristige og storslaeede Offensiv op i Belgien. Havde man tidligere været imponeret af Russernes Præstationer, saa sagde dette Sparto til alt, hvad man hidtil havde set af Taktik, Krigsteknik og Tempo. Friske engelsk-amerikanske Tropper brød med deres pansrede Stødkiler gennem de krigsvante, men trætte, tyske Hære og splittede Dele af dem som Avner for Vinden, medens Maquisstyrkerne sværmede om de tyske Forbindelseslinier. Overgeneralen, Amerikaneren Eisenhower, udtalte den 28. August i Invasionshovedkvarteret²,

at Tyskland inden længe vilde blive nødt til at trække sine Tropper helt ud af Norge og Danmark for at dække sine Tab, men de Allierede vilde vide at besværliggøre det mest muligt. Det var første Gang, skrev „Evening News“, at Danmark indgik i General Eisenhowers Planer.

Det mislykkede Attentat paa Rigskansler Hitler den 20. Juli gav den tyske Rigsregering Anledning til Proklamering af den hellige Folkekrig. De tilbageværende Rester af al Administration og Forretningsvirksomhed indskrænkedes til det for Krigssituationen absolut nødvendige, Restauranter og Biografer lukkedes. Alle Mænd og Kvinder fra 16 Aar og op til 60 Aar skulde mobiliseres. Den tyske Rigspresseschef, Sündermann, udtalte til den tyske Presse, at det nu var alles Kamp. Oldinge og Børn uden Undtagelse havde at træde an til Landets Forsvar, naar „de bolsjevistiske Horder og de angloamerikanske Gangstere vilde tilsøle Tysklands Jord og ydmyge de tyske Mennesker“. (Opraabet maatte ikke gengives i danske Blade). I Mangel af Flyvere truedes England med nye Vaaben, navnlig et V 2, en endnu større og kraftigere Robotbombe (i vor illegale Presse kaldet: Verzweiflungswaffe 2).

Krigen var saaledes ført ind paa Livet af Tyskland. De Allierede stod ved dets Grænser baade i Frankrig og i Belgien og truede med hvert Øjeblik at overskride dem. Tyskerne havde overmodigt spredt deres Kræfter over hele Europa og indsaa nu for sent deres Dumhed. Indviede engelske Kredse bebudede tysk Sammenbrud i Løbet af Uger³. Bulgariens, Rumæniens og Finlands Udtræden af Aksen og Indtræden i de tidligere Modstanderes Rækker var et haardt Slag for Tyskland. I Finland havde Kærligheden til Tyskerne længe været udelukkende politisk bestemt, men nu vakte deres Afbrænding af Landsbyer og Gaarde under Tilbagetøget paa Ishavsfronten Finnernes Had. Den 8. September meddeltes det i den engelske Radio, at England ikke kunde have Tyskerne i Danmark som en stadig Flanketrusel under deres Fremrykning mod Øst, og den 14. September gentog den amerikanske Krigsminister Stimson General Eisenhowers Udtalelse af 28. August. I Tusindvis udkastedes Miner i Østersøen og i vore Gennemsejlingsfarvande, og Sejlløbene fyldtes med Vrag i Hundredevis — i hele Krigen minesprængtes i vore Farvande 472 Skibe, hvoraf 241 danske. De svenske Søforsikringsselskaber nægtede derfor tilsidst at forsikre svenske Skibe i Østersøfart, og den 27. forbød den svenske Regering al udenlandsk Sejlads i svensk Territorialfarvand. Dermed var Malmeksporten til Tyskland definitivt standset.

Planen om Invasion i Danmark blev dog ikke realiseret, enten det nu var paa Grund af Efteraarsvejret, eller fordi England fik haardt Brug for sine luftbaarne Tropper i Holland. (Den øverste Flaadechef for de allierede Ekspeditionsstyrker i Europa, Admiral Sir Harold Martin Burrough, udtalte i Juni 1945 i København, at Admiralitetet aldrig havde paatænkt en Invasion i Danmark.

Man udsprede kun Rygterne om, at der forberedtes Angreb paa den jyske Vestkyst, for at vildlede Tyskerne!) For at hindre de tyske Troppers Hjemførsel fra Norge angreb smaa, dristige Eskadrer af den frie, norske Flaade Trafiken langs Norges Vestkyst, og engelske Flyvere overfløj Efteraar og Vinter, Dag og Nat, Skagerak og Kattegat. Som Forsvar begyndte Tyskerne ved Nytaarstid at anlægge en Flyveplads paa den nordlige Del af Læsø. Hertil anvendtes Hundreder af danske Arbejdere.

Efter det voldsomme Krafttag maatte de Allierede sagtne Tempoet for at samle Kræfter til det videre Stormløb. Vinteren stod imidlertid for Døren, og fra alle Sider ønskedes en Afgørelse inden dens Komme. Englænderne og Amerikanerne forsinkedes ved et mislykket Forsøg paa via Arnheim at tilkæmpe sig Adgang over den nedre Rhin for herfra at naa ind paa de nordtyske Sletter mod Hamborg og Berlin. Der var ingen Vej udenom Vestvolden, og det vilde tage Tid. De Allierede vidste, at de havde med en desperat Modstander at gøre. Churchill sagde i Underhuset den 28. September, at selv om Eksperterne mente noget andet, saa turde han ikke længere garantere for, at Afgørelsen ikke maatte vente til tidligt paa Sommeren 1945. Om Slutresultatet var der dog intetsteds nogen Tvivl.

Mod Nord gik Russerne langs Ishavet og drev sammen med Finnerne de tyske Tropper tilbage mod Narvik, især efter at det var lykkedes Englænderne at sænke Tysklands sidste Dreadnought, Slagskibet Tirpitz, i Tromsø Fjord. Ogsaa i Nordnorge anvendte Tyskerne „den afsvedne Jords Politik“ og afbrændte skaanselsløst Byer, Gaarde, Fiskerhytter og endog Lappernes usle „Gammer“. Paa den mest umenneskelige Maade tvangsevakueredes saa meget af Befolkningen, som de kunde faa fat paa, medens Resten dreves ud i Polarvinterens Kulde og Mørke uden Mad og uden fornødent Tøj. Sverige gjorde alt for at hjælpe disse stakkels norske Flygtninge, naar de naaede ind paa dets Territorium.

Nordmændene i England var begejstret over Russernes Fremrykning og syntes, at det var Begyndelsen til Norges Befrielse. Kong Haakon hilste i Radio fra London Marskal Stalin velkommen paa norsk Jord som Befrier, og en lille norsk Tropestyrke landsattes for at kæmpe Side om Side med Sovjettropperne.

Krigen nærmede sig saaledes atter Sverige. Udenrigsminister Günther udtalte i den svenske Rigsdag den 30. Oktober, at Kampens videre Udvikling igen kunde komme til at medføre Problemer for Sverige. Han lod endvidere forstaa, at han havde protesteret i Berlin mod det tyske Regimente baade i Norge og Danmark og ladet forstaa, at den svenske Udenrigspolitik overfor Tyskland var bestemt af dettes Holdning overfor dets nordiske Nabolande. Hertil svarede Wilhelmsstrasse den 31. Oktober i Pressen, at *Forholdsreglerne i Danmark og Norge tog*

Hensyn til den militære Sikkerheds Nødvendighed. Netop med Hensyn til Danmark vilde det have været bedre, om Sverige havde brugt sin Energi til at afholde de oprørske Elementer fra den meningsløse Sabotagekamp, hvorved den skarpe tyske Reaktion først var blevet fremkaldt, medens indtil da endog ondsindede Bedømmere af de tyske Forholdsregler ikke kunde komme uden om at anerkende Pacificeringen og Sikkerheden i Danmark under den tyske Besættelse.

Under Tyskernes Tilbagetog i Finland og Nordnorge fouragerede tyske Soldater i svenske Gaarde ved Grænserne og forfulgte norske Flygtninge ind paa svensk Territorium. Herover blev Svensken vred, hvor meget end Wilhelmstrasse søgte at bagatellisere Episoderne. Endelig udvidede Tyskland først i November sit Operationsomraade i Østersøen mod Nord tæt opad Gotland og helt ind i den botniske Bugt og erklærede, at ethvert Skib indenfor dette vilde blive sænket uden Varsel. Herved stilledes Sverige overfor nye, alvorlige Vanskeligheder for sin Søfart, specielt ved Finlands Forsyning med Levnedsmidler. En Protest blev afvist, de svenske Skibe i Østersøen kaldtes hjem, og den tysk-svenske Handelsforbindelse afbrødes.

Dertil kom de Allieredes efterhaanden ret ublide Tryk paa de Neutrale, og der sagdes offentligt, at de Lande, som ikke havde ydet deres Bidrag til den fælles Krigsførelse, heller ikke kunde blive Deltager i Fredsdrøftelserne. Der taltes ogsaa om Muligheden af Sveriges Indtræden i Krigen paa de Allieredes Side, men den svenske Regering dementerede alle Rygter i saa Henseende. Den vilde ikke opgive Landets dyrt betalte Neutralitet.

Hjemmehæren i Tyskland var sat under den mere og mere almægtige Rigsminister Himmlers Kommando, og de nye „Folkestormsdivisioner“ med gamle Veteraner fra den forrige Verdenskrig var indordnet i Grænseforsvaret med Ordre til at forsvare Tyskland til det yderste. Hvert Hus, hver Gaard og hver Skov skulde gøres til en Fæstning. Hver Kilometer af Fædrelandets Jord skulde koste Strømme af Blod at erobre, og bag Fjendens Ryg stod dødsforagtede Frivillige beredte til som „Varulve“ at afskære hans Livsnerver. Propagandaminister Goebbels kaldte Krigen for et Kapløb med Tiden, thi de Allierede kunde ikke fortsætte i Evighed paa Grund af deres indre Vanskeligheder og indbyrdes Uenighed.

Imidlertid syntes de Allierede at have opnaaet en vis Overenskomst med Rusland under Churchills og Edens ti Dages Besøg i Moskva midt i Oktober. Den 7. November genvalgte Præsident Roosevelt for 4. Gang til U. S. A.'s Overhoved, og dette betød baade en Stabilisering af den anglo-amerikanske Alliance og en usvækket energisk Fortsættelse af Krigen. Isolationismens Tid i U. S. A. var definitivt forbi. Sidst i Oktober søgte Ungarn at følge Bulgariens og Rumæniens Eksempel og redde sig ud af Katastrofen, men øjeblikkelig tog Tyskerne og de ungarske Fascister Magten i Landet, hvilket havde til Følge,

at Russerne stormede mod Buda-Pest. Længere Nord paa havde Marskal Stalins krigshærdede Tropper besat det meste af de baltiske Lande, men var her standset ved Warschava og Østpreussens Grænse. Paa Balkan drevs de tyske Tropper mod Nord af engelske, bulgarske, rumænske og russiske Tropper samt Marskal Titos jugoslaviske Partisaner. I Italien banede Englænderne sig langsomt Vej mod Pofloden. Paa Vestfronten hamrede de Allieredes Panserkiler mod den tyske Front i Holland og Tyskland. Den gamle Kroningsstad Aachen knustes af de engelsk-amerikanske „Jordbævningsbomber“, og efter Ugers forbitret Modstand blev omsider Antwerpen helt befriet og gjort til en vigtig engelsk Tilførselsbasis. Dag og Nat overfløj de Allieredes Bombemaskiner Tyskland og raserede dets Industricentre og Benzinfabriker, Broer og Baser.

Omsider den 15.–16. November sattes de Allieredes Stormangreb an mod Vestfronten. Det lykkedes efter voldsomme Kampe Øst for Aachen at naa faa Kilometer ind i Siegfriedlinien og længere mod Syd at befri Størstedelen af Alsace og Lorraine. Dermed stoppede Offensiven i det væsentlige. Det var haardere at kæmpe med Tyskerne i deres eget Land, hvor de havde deres egne Landsmænd i Ryggen, end i Frankrig og Belgien.

Der gik Rygter om Vanskeligheder mellem Hitler og hans Ministre og Generaler samt mellem Hæren og SS. Tillige taltes der om Fredsfølere over Vatikanet. Ogsaa mellem de Allierede var der fortsat Friktion, særlig i Vestmagternes Forhold til Rusland, og i Kanada lød aabenlys Misstemning over Krigens Byrde og Langvarighed. Churchill udtalte ved Parlamentets Aabning den 29. November, at han ikke var tilbøjelig til at ændre noget i, hvad han tidligere havde sagt om Krigens Varighed. Skulde han foretage nogen Ændring, saa maatte det blive den at stryge „tidligt“ i Udtrykket „tidligt paa Sommeren“. Den 30. November fyldte han 70 Aar og hyldedes af sine Landsmænd som Manden, „der vaagede, medens England sov“.

I de befriede Lande fulgte barske Efterkrigsopgør mellem de nationale Modstandsgrupper og dem, som havde samarbejdet med Tyskerne. Dertil kom sociale Opgør. I Frankrig og Belgien lykkedes det ved Englands Hjælp at faa Modstandsgrupperne afvæbnet, men det kneb med at faa Kommunisterne pacificerede, særlig i Grækenland. Her gav de engelske Troppers Nedkæmpning af „Elas“-Styrkerne Anledning til adskillig Knurren i de politiske Geledder i U. S. A. og Storbritannien, men Churchill forlangte Ro i Landet og en af hele Folket valgt Regering.

Midt i December satte Tyskland en Offensiv an mod den svageste Del af den amerikanske Front i Luxembourg og Sydbelgien, ganske overraskende og med uventet stærke Elitestyrker baade af Fodfolk, Pansertropper og Flyvere. Det var øjensynligt, at Feltmarskal v. Rundstedt havde skabt sig en strategisk Reserve ved af afløse de gode, kamptrænede Tropper i Siegfriedlinien med

Folkestormsfolk. Fremstødet rettedes mod Liège, Bryssel og Antwerpen for at isolere den allierede Nordfløj. Situationen kunde blive farlig. Den tyske Marskal udtalte i Dagsbefalingen den 16. til sine Soldater: „En stor Time er kommen. Stærke Angrebsarmeer er i Dag til Morgen traadt an til Angreb mod de engelske og amerikanske Styrker. Hold ud. Fra nu af mister vi ikke længere nogen Fodsbred tysk Jord. Det er nu det hele, som staar paa Spil“.

Ved det overraskende Stød vaklede Amerikanerne og maatte trække sig tilbage, men det lykkedes dog dem og Englænderne efter en halv Snes Dage ikke blot igen at faa Fodfæste, men endog at bringe Tyskerne i en vanskelig Situation ved kraftige Angreb i Flankerne og især ved uophørligt at bombe deres Depoter og Tilførselslinier. Snart kaldtes Offensiven i den tyske Presse for blot et Aflastningsfremstød for at standse Angrebet paa Siegfriedlinien.

RETSTILSTAND, FRIKORPS DANMARK, STATSMINISTER STAUNINGS DØD, CHRISTMAS MØLLER, SABOTAGE, SPIONER

I 1940 var der truffet den Aftale mellem den danske Regering og den tyske Legation, at danske Borgere direkte kunde stævnes til tysk Forhør i to Tilfælde, nemlig som Vidner mod tyske Anklagede, og naar det drejede sig om Angreb paa den tyske Værnemagt. Den sidste Bestemmelse anvendtes bl. a. mod en dansk Dreng, som med Vold havde beskadiget et tysk Maskingevær, og senere mod nogle unge, danske Kommuniste, som havde uddelt kommunistiske Propagandaskrifter blandt de tyske Soldater. I begge Tilfælde dømtes Paagældende efter tysk Ret og hensattes i Fængsler i Tyskland.

Den danske Oberstløjtnant Ørum af Flyvetropperne arresteredes paa Genemrejse i Berlin og stilledes under Anklage for tysk Ret, officielt for Spionage, men i Virkeligheden kun fordi han havde forsøgt at bevæge nogle Kammerater til at tage til England for som en aktiv, dansk Flyvergruppe at indtræde i Royal Air Force. For at søge dette ordnet var han afrejst — med tysk Visum — til Brasilien, hvorfra han agtede at fortsætte til London. Dødsstraf var ham sikker, men i Hast gennemførte Regeringen den berømte Ørum-Lov af 18. Januar 1941 mod visse Besættelsestilstandsforsøelser. Som noget enestaaende i dansk Retshistorie fik Loven tilbagevirkende Kraft, og ved Forhandling med de tyske Myndigheder overførtes Oberstløjtnanten til dansk Retsforfølgning. I videre Bestræbelser for at holde Tyskerne ude fra Indblanding i vort Retsvæsen indførte Regeringen andre, haarde Straffelovsbestemmelser, for Eks. for Udbredelse af Rygter og militære Efterretninger. Dette afholdt imidlertid ikke Besættelsesmagten fra at

udstrække deres Arresterings- og Afhøringsret meget vidt, og adskillige Danske sættes i længere Tid i den Del af Vestre Fængsel i København, som det tyske Politi havde okkuperet. Følgende Eksempel skal anføres:

Dr. phil. la Cour holdt efter sin Frigivelse fra sin tidligere omtalte Hæftestraf en Del Foredrag, bl. a. i Rødovre Idrætsklub. Derfra rejste han til Jylland. I Rødovre havde han udtalt sig uforsigtigt, og en tilstedeværende dansk Spion afgav Beretning til Gestapo. En Dag modtog Klubbens tre øverste Bestyrelsesmedlemmer paa *det danske Statsadvokats* Papir en Stævning til Forhør hos den tidligere danske Jurist, Kriegsgerichtsrat, Dr. Johannsen¹, den 20. Februar (1942) paa Hotel Kongen af Danmark i København. Forinden henvendte Klubbens Formand sig til den danske Statsadvokat for at forhøre, hvorom det drejede sig, men fik det Svar, at han havde blot at give Møde.

Til Stede i Forhøret var den tyske Forhørsdommer i Uniform og en kvindelig Sekretær. Dommeren talte flydende Dansk. Det drejede sig om Dr. la Cours Foredrag, og i Retsbelæringen blev det indprentet dem, at i Følge *tysk Retspleje* kunde de kun nægte at svare paa Spørgsmaal, der vilde kunne bringe dem selv i Fare. Udtalte de sig mod bedre Viden, kunde de straffes med indtil fem Aars Tugthus. Tilsidst føjede Dommeren til: „De maa være klar over, at den tyske Værnemagt er her, og vi finder os ikke i Overgreb af nogen Art“.

Da Klubbens Formand ikke erindrede, hvad Dr. la Cour havde sagt, blev han gentagne Gange spurgt, om det var nødvendigt „at sende Bud efter Feltgendarmen“ (d. v. s. Tortur), og Dommeren lagde samtidig truende Haanden paa Telefonen. Klubbens Kasserer havde ikke været med til Mødet og blev derfor frigivet. Den tredie, Næstformanden, opholdt sig under Forhøret i en Stue ved Siden af under Opsyn af en tysk Soldat. Ogsaa han blev truet med „Feltgendarmen“ og med, at han „godt kunde regne med ikke at se sin Familie foreløbig“. Da Formanden noget efter paany kom i Forhør, blev der sagt ham, at begge de to andre Bestyrelsesmedlemmer nu havde bekendt — skønt altsaa Kassereren forlængst var dimitteret. Efter et tre Timer langt Forhør løslodes de omsider. Fredag den 20. Februar fik Fru la Cour Besøg i sit Hjem i Birkerød af to civilklædte Tyskere, som vilde afhente hendes Mand til Forhør. Da hun hørte, at det var hos den tyske Forhørsdommer, nægtede hun at have med det tyske Politi at gøre.

Den danske Statsadvokat havde ekspederet Sagen uden at kræve Oplysning om, hvorom det drejede sig. Om Lørdagen fik Justitsministeren Affæren at vide og foranledigede straks en Forhandling med Tyskerne. Den førtes i det danske Udenrigsministerium. Søndag den 22. kom Dr. la Cour hjem og arresteredes samme Eftermiddag Kl. 16,30 i sit Hjem af dansk Politi i Henhold til Lov af 18. Januar 1941 (Ørum-Loven) § 3, hvor der tales om Handlinger, der kunde bringe Danmarks Forhold til Udlandet i Fare. Dr. la Cour førtes til den danske

Del af Vestre Fængsel og fængsledes i et Grundlovsforhør den næste Dag for 14 Dage.

Fra tysk Side stilledes Krav om Udlevering. Det blev efterkommet efter afholdt Ministermøde om Sagen, og la Cour kom straks i tysk Forhør. Ved dette maatte kun en dansk Statsadvokat — ikke la Cours egen Forsvarer — være til Stede. Efter Forhøret overførtes han til den tyske Del af Vestre Fængsel. For første Gang var en dansk Mand blevet udleveret af sine egne til Tyskerne, udenom de danske Anklagemyndigheder og uden Løfte med Hensyn til hans videre Skæbne. Regeringen havde vist sin Magtesløshed til at beskytte danske Borgere. For at undgaa Gentagelser overvejede Regeringen at internere andre „uroelige“ Borgere, men foreløbig nøjedes man dog med at advare.

Som en Løbeild forplantede Rygtet sig gennem Hovedstaden, og Sympatien bruste op om la Cour. Som den oprigtige Forkæmper for Danmarks Ret og som den, der nationalt vilde ruske Folket op med en kommende Fremtid for Øje, havde han selvopofrende kastet sig ud i Striden for at mane til Samling om gammel, dansk Arv. Maskinskrevne Beretninger om, hvad der var sket, kastedes ind ad Dørene eller cirkulerede fra Haand til Haand. Man rasede over Tyskernes ydmygende Overgreb, der ramte os alle. Skulde det være Begyndelsen til en strengere Kurs — som i Norge? Den 4. Marts overgav Tyskerne ham endelig til det danske Politi til videre Forhør og Dom.

Sagen trak i Langdrag, og i Mellemtiden fik Justitsministeriet vedtaget en Lov om Forhøjelse af Straffen for offentlige Meddelelser, der var egnet til at skade Forholdet til Udlandet, samt om Ret for Justitsministeren til at appellere en Underrettsdom direkte til Højesteret (Lov af 9. Maj 1942). Den 11. Maj dømte Byretten derefter la Cour til 4 Maaneders Hæfte med Fradrag af 78 Dages Varetægtsarrest, men Dommen appelleredes i Henhold til den nye Lov direkte til Højesteret.

I Juni fik han sin Afsked uden Pension som Lektor ved Birkerød Gymnasium paa Foranledning af Højesterets Præsident, der mente derved at stille ham gunstigere ved Højesteretsdommen. Denne faldt imidlertid kort efter og lød paa 7 Maaneders Fængsel med Fradrag af 80 Dages Varetægtsarrest, altsaa en betydelig Skærpelse, men af Præmisserne fremgaar det, at han ikke blot dømtes for Udtalelserne paa Mødet i Rødovre, men ogsaa for hvad han havde skrevet i sine Piecer!

Man skulde gaa forsigtigt med Dørene i disse Aar for ikke at tirre Tigreren. Fra Myndighedernes Side blev der gjort alt for at undgaa Friktion. Ikke blot blev der slaet ned paa enhver Ytring, der var rettet mod Tyskland, men ogsaa paa enhver Kritik af Regeringens eller tyskvenlige Medborgeres Forhold til det tredie Rige. Blot Justitsministeriet eller Politiet fik Nys om, at noget var i Gære,

Bispebjerg Kirkegaard. Ved de Faldnes Grave.

som kunde bringe Forviklinger, blev det undertrykt i Starten. Her kan for Eks. mindes om Justitsministeriets Undertrykkelse af Oppositionen indenfor Juristforbundet i Anledning af Formandens Rejse til Tyskland for at indmelde det i den nationalsocialistiske, tyskorienterede Sammenslutning: Det internationale Retsammer. Ikke engang vovede Regeringen at tillade Befolkningen at mindes Toaarsdagen for den 9. April. Fra Krigsministeriet udgik der strenge Forbud til Afdelingerne mod nogen som helst Højtidelighed — selv ved de Regimentter, som havde kæmpet paa denne Dag. Det kunde dog ikke forhindre mange i privat at gaa ud paa Kirkegaardene og lægge Blomster eller Kranse paa de Faldnes Grave. En Del strømmede om Morgenen ud til Amalienborg for at hilse paa Kongen, naar han red ud paa sin sædvanlige Ridetur. Om Aftenen fandt der hist og her Demonstrationer Sted mod Nazisterne, men Politiet søgte haandfast at holde alle Optøjer nede.

I Sønderjylland tvangsopfordredes de unge Mænd af det tyske Mindretal til at melde sig til Frikorps Danmark, og rundt i Landet lod DNSAP paany røre Hvervetrommen, men uden større Held. Overalt mødte Nazisterne kun Foragt, og hvad der fylkede sig under deres Fane, var fortsat gennemgaaende af ringeste Kvalitet. Udenrigsminister Scavenius sendte i Marts (1942) — over

Indenrigsministeriet — samtlige Amtmænd en Skrivelse, som skulde læses op for Forsamlinger af kommunale Repræsentanter, Lærere, Præster, Foreningsformænd, kort sagt af Mænd, som havde en vis Indflydelse i Befolkningen. Udenrigsministeren appellerede her til det danske Frisind overfor anderledes tænkende. De Frivillige, som lod sig hverve til Kampen paa Østfronten, skrev han, „handlede ud fra en Idé, som bundede saa dybt i deres Overbevisning“, at de var rede til at sætte deres Liv ind for den! Han advarede mod Stemningsudslag. Det kunde vel ikke forlanges, at Børnene optraadte værdigt, men de skulde paavirkes til at være korrekte!

Skrivelsen blev ogsaa læst op overalt, omend ikke taget lige alvorligt af alle Amtmænd. Forsøg paa at faa strøget de værste Sætninger blev bestemt afvist af Udenrigsminister Scavenius. Hr. Frits Clausen talte i KB-Hallen i København den 26. April om, at naar Kanonerne engang tav, og Mørkelægningsgardinerne atter kunde trækkes op, vilde Frikorps Danmark komme hjem, fyldt af den Aand, der alene kunde genrejse virkelig Forsvarsvilje og det med den Tillid, som vi formaaede at opnaa hos vor store, sydlige Nabo.

For rigtig at gøre Propaganda for Hvervningen var Chefen for Frikorpset og en Snes Mand kommen hertil. Chefen, Obersturmbannführer Schalburg, udtalte ved et Møde: „Vi vil vinde Sejrr, og vi vil være konsekvente — vi har ikke sejret, før den sidste Jøde er anbragt der, hvor han hører til, og det sidste Frimurertempel er skudt i Grus. Vi haaber, vi skal finde denne Situation, naar vi vender hjem — *ellers maa vi selv forbedre den!* (fremhævet i „Fædrelandet“s Referat). Paa samme Maade sagde den norske Propagandaleder omtrent samtidig i den norske Legion: „Naar vi kommer hjem, da kommer vi i samlet Trop, og da skulde Jøssingerne (Anti-Nationalsocialisterne) faa andet at tænke paa!“

Saaledes lød det altsaa samstemmende fra danske og norske Nationalsocialister. Var det Trusler? Saadan maatte det i al Fald opfattes, og det var vel ogsaa Meningen. Imidlertid optraadte Frikorps-Mændene saa tøjlesløst her i Danmark, at selv den tyske General fandt det paakrævet hurtigst muligt at sende dem tilbage til Østfronten, hvor Obersturmbannführer Schalburg og en Del Befalingsmænd og Menige faldt i en Kamp kort efter. Som tidligere nævnt, var Schalburg ogsaa dansk Officer, og ikke mindst af Hensyn til Hvervningen fandt Nationalsocialisterne det opportunt at afholde en Mindehøjtidelighed. De tyske Myndigheder tog Sagen i sin Haand. Den danske Radio maatte give Tilladelse til en Mindetale over Obersturmbannführeren, og til den 17. Juni (1942) indbød den tyske Legation til en Højtidelighed i Odd-Fellow-Palæet i København. Her mødte de fornemste fra tysk Side og fra dansk ikke mindre end tre Ministre, den kommanderende General med Adjutant og andre højtstaaende Officerer. De var indbudt paa en saadan Maade, at det var umuligt at afslaa det, saa meget mindre som det danske Officerskorps netop paa dette Tidspunkt var sat paa

Tyskernes sorte Liste. De ansaa det nemlig — ganske fejlagtigt — for et Arne-
sted for „Hetzeriet“ mod sig, hvilket var imod „Overenskomsten“ og følgelig
kunde medføre en Ophævelse af de givne Løfter. Udenrigsminister Scavenius
kaldte de københavnske Chefsredaktører op til sig og bad ogsaa dem give Møde,
hvad de ogsaa gjorde med en enkelt Undtagelse. For Hærens Officerer blev
det den største Ydmygelse siden den 9. April — at de skulde være til Stede ved
Hyldningen af Mindet om en tidligere dansk Officer, som var trukket i Fjendens
Uniform og havde aflagt Ed til Tysklands Fører.

Et lille Tilfælde skal nævnes, fordi det saa tydelig illustrerer Tilstanden,
selv om det nok var et af de groveste Brud paa Retsbeskyttelsen. Dagbladet
„Nationaltidende“s Direktør, Cohn, var Jøde og derfor ilde set i nazistiske
Kredse. Da han nægtede at optage Dødsannoncen over Obersturmbannführer
Schalburg i Bladet, rasede „Fædrelandet“ mod ham. En Dag i Juni modtog
„Nationaltidende“s Bestyrelse Besked om, at Direktøren skulde være afskediget
inden samme Dag Kl. 17, fordi han var „Hetzer“. Hvis ikke, vilde han blive
afhentet af tysk Politi og sendt i tysk Koncentrationslejr! Bestyrelsen ansaa det
derefter for klogest at meddele ham Afsked.

I April blev Statsminister Stauning syg. St. Bededag den 1. Maj fik han et
apoplektisk Tilfælde saa alvorligt, at man samme Aften konstituerede Finans-
minister Buhl som Statsminister. Den 3. Maj døde Statsministeren paa Bispe-
bjerg Hospital.

Det var første Gang siden Venstremanden Rottwits Død den 8. Februar
1860, at en Statsminister var død i Funktion. Af parlamentariske Grunde skulde
Statsminister Staunings Efterfølger tages af det største Parti, altsaa af det social-
demokratiske. For at undgaa Indblanding ude fra fandt man det tillige paakrævet
at træffe en hurtig Afgørelse, og allerede den 4. Maj, altsaa før Staunings Bi-
sættelse, udnævntes Buhl til Statsminister.

Indenfor Ministeriet var der fuld Enighed om dette Valg. Dog forlangte
Udenrigsminister Scavenius samme Aften udstedt en af ham konciperet Rege-
ringserklæring, som stærkt understregede Landets fortsatte Politik tæt opad
Tyskland. Hvis ikke dette skete, erklærede han, maatte han nedlægge sit Embede.
Der forhandlede i Ministerraadet til ud paa Aftenen og tilsidst enedes man
om en Erklæring i mindre deciderede Vendinger. Den lød: „Det er Regeringens
Agt paa Grundlag af det bestaaende politiske Samarbejde at fortsætte den hidtil
af Ministeriet Stauning førte Politik. Denne Politik har fundet Udtryk først og
fremmest i Kongens og Regeringens Opraab til det danske Folk af 9. April
1940 og dernæst i forskellige senere Tilkendegivelser og Beslutninger, saaledes
Udenrigsministeriets Erklæring af 8. Juli 1940 samt Regeringens Udtalelse af
26. Juni 1941 og 25. November 1941. — Det vil derfor stadig være Regeringens

første Opgave at sikre Opretholdelsen af Ro og Orden i Landet og virke for Befolkningens korrekte, værdige og loyale Optræden over for alle, som har en Myndighed at udøve. En heldig Gennemførelse af denne Opgave er af fundamental og afgørende Betydning for, at det skal kunne lykkes at føre Danmark frelst gennem disse Ufredstider og bevare vore nationale Værdier. — Men dette kan kun opnaas ved et godt og nabovenligt Forhold til den tyske Nation. At fremme og udvikle Samarbejdet til gensidig Gavn og Nytte vil vedblivende være den danske Regering magtpaaliggende. — Ønsket om at holde Danmark udenfor de store Staters Kampe har gennem Menneskealdre været bestemmende for vor Politik. — Denne vor traditionelle Politik lykkedes det os at gennemføre under Verdenskrigen 1914–18, og heller ikke i det nuværende store Vaabenopgør staar vi som Deltager. Vi kan dog ikke forholde os ligegyldige overfor dette, thi i Kampen mod Kommunismen drejer det sig om en fælles europæisk Interesse, der berører alle Lande paa Kontinentet. For saa vidt angaar Forholdsregler mod Kommunismen paa vort eget Territorium er den politiske Linie fastlagt ved Lov af 22. August 1941 og Danmarks Tiltræden af Anti-Kominternpagten. Denne Linie vil blive fortsat. — Paa det økonomiske Omraade er det positive Maal for den Udvikling, Europas Lande nu er inde i, at opnaa en fornuftig Samvirken mellem Landene under Hensyn til de enkelte Staters økonomiske Forhold. Tyskland indtager her den centrale Stilling. Danmark har vist sin Villighed til at medvirke til Løsning af de praktiske Opgaver, der her melder sig, og er fremdeles rede til at deltage i et loyalt og positivt Samarbejde paa dette Omraade. — Takket være dels Besættelsesmagts hensynsfulde Optræden, dels Befolkningens Besindighed og Forstaaelse af Tidens Vanskeligheder er det hidtil lykkedes at gennemføre den Linie, som blev fastlagt den 9. April 1940 og at komme igennem de to Aar under Forhold, der har været gunstigere, end det paa Forhaand var at vente. Og selv om Vanskelighederne i den kommende Tid skærpes, er vi berettigede til i Tillid til det tyske Riges Løfter om Bevarelse af Danmarks Integritet og politiske Uafhængighed at nære Haab om en for vort Fædreland fortsat lykkelig Udgang“.

Statsminister Stauning var Arbejdernes Mand af Fødsel og Livssyn. Aarhundredets socialdemokratiske Bølge havde hævet ham fra en Cigarsorterers og menig Politikers beskedne Lod til Statens højeste Embedsstilling. Han havde været Socialdemokratiets Leder siden P. Knudsens Dage, og i hensynsløs Udnyttelse af Konjunkturerne og de andre Partiers Svaghed og Splittelse blev han den drivende Kraft i Arbejdernes vældige sociale, økonomiske og politiske Fremstød — ofte i voldsom Opposition til den siddende Regering. Hans Vej gik fra Sejr til Sejr, men han sejrede ikke endeligt. Det lykkedes ham ikke at knuse al Modstand mod sin maalbevidste Klassepolitik, og da han stod paa sin Magts Tinde, undveg han det sidste Krafttag. Under Ansvarets Tyngde ligesom tøvede

han overfor de afgørende Eksperimenter. Hans Politik gled ud i et kraftløst Samarbejde med de Radikale, og den 9. April led han et afgørende Nederlag.

Hans største Fortjeneste er vel, at han efter den Dag kastede sin Parti-egoisme overbord og tog Førerskabet i det danske Folks Samling om Kong Christian med det Maal at føre Danmark frelst gennem Vanskelighederne. Vort Land skylder ham Tak for, hvad han udrettede som god dansk Mand i de to Aar af Besættelsen, hvor han stod i Spidsen for Regeringen. Det var dog naturligvis Kongen, som var Folkets Samlingsmærke, og det kunde Stauning aldrig blive. Han var — som Fører for det største Parti — Samlingsregeringens Chef og tillige dens ubestridte Førstemand, som roligt og loyalt tilsluttet Kongen forstod at lede den gode Samlingsaand i Regering og Rigsdag til positivt Arbejde for Land og Folk.

Han var myndig og klog, klart dømmende og praktisk handlende, saa tilknapnet som en Førerskikkelse af et saa usædvanligt Format skal være. Han var Statsmand af de store, men heller ikke større, og lige saa lidt som hans For-gængere, Estrup og I. C. Christensen, blev han Banebryder. Aarene løb fra ham. Han formaaede ikke paa sine ældre Dage at følge Tidens hastige Pulsslæg. At han var hadet af to saa udanske Rørelser som Nazister og Kommuniste, er vel kun naturligt, men i vide Kredse og selv indenfor den socialdemokratiske Ungdom mistede han efterhaanden sin tidligere Autoritet, og hans politiske Personlighed var de sidste Aar en Del omstridt.

Det maa være Eftertidens Sag at bedømme hans Andel i Ansvaret for den 9. April. For ham selv kom denne Dømedag som et Slag, hvis Virkning han vistnok aldrig helt forvandt. Maaske følte han inderst inde i sig selv sin Medskyld for de Linier, der førte til Ulykken og Ydmygelsen, hvor ofte han end udtalte, at han ikke fortrød Afgørelsen hin tidlige Morgenstund, hvor de triste Kendsgerninger ikke gav Mulighed for noget andet Valg. Hans borgerlige Bisættelse i Forum i København — paa Statens Bekostning — Søndag den 10. Maj foregik i Nærværelse af Kongen, Kronprinsen, Prins Knud, det herværende Diplomati, den danske Regering, den tyske General og Tusinder af Mennesker. I Talerne blev der sagt mange anerkendende Ord om ham, og han blev varmt takket for alt, hvad han havde udrettet for Arbejderne og for sit Land. Man vovede dog ikke at følge hans Baare gennem Byen med Hundreder af røde, socialdemokratiske Faner og Bannere, saaledes som det nogle Aar forud havde været Tilfældet ved hans Ven og Kollega Borgbjergs Bisættelse. I Samlingens Aand blev den tidligere saa frygtede og forhadte Modstander mindet selv af ikke-socialdemokratiske Dagblade i de smukkeste Udtryk.

Den nye Statsminister var en af Socialdemokratiets Akademikere og forholdt sig ny som Politiker. Som den tidligere, haardhændede Skattedirektør og senere som „Skatteminister“, som han kaldtes som Finansminister, var han vel

ikke populær. Det blev han imidlertid efterhaanden paa Grund af sit gode danske Sindelag og sin faste Karakter. I Tilslutning til Regeringserklæringen udtalte han paa Rigsdagen sin Vilje til fortsat Politik efter den Stauningske danske Linie. Altsaa Kontinuitetspolitik og foreløbig ingen konstruktiv Politik, blev det forklaret.

Ved en højtidelig Statsakt paa Akershus den 1. Februar 1942 udnævnte den tyske Rigskommisær i Norge, Hr. Terboven, Vidkun Quisling til norsk Ministerpræsident og overdrog ham den Myndighed, som tidligere havde været forenet hos Kongen, Statsraadet og Stortinget. Quislings Haab var derefter Fred med Tyskland, et selvstændigt Stornorge under hans Ledelse samt Afløsning af den krigsmæssige Besættelse med et militært Forbund!

Quislings Ophøjelse var det norske, nationalsocialistiske Partis store Dag og gav Forhaabninger ogsaa for det danske Parti, selv om Rigskansler Hitler i en Tale et Par Dage efter gentog, at Nationalsocialismen ikke var nogen Eksportvare og maaske heller ikke passede for andre Lande. Hvad Norge angik, laa Sagen noget anderledes. Her havde man forsøgt at arbejde sammen med de gamle Partier, og først da det var strandet, valgte Tyskland at støtte sig til det Parti, der havde erklæret sig rede til Samarbejde!

I den senere Tid havde „Fædrelandet“ ført en voldsom Agitation blandt Arbejderne og lokket med Kamp mod Kapitalismen og højere Arbejdslønninger, ganske efter samme Recept som tidligere „Arbejderbladet“. Under sine her-værende tyske Partifællers Beskyttelse kunde det jo tillade sig meget, og som staaende uden for Censuren havde det den Fordel, at det kunde naa vore danske Arbejdere i Tyskland før noget andet dansk Blad. Ligeledes havde det Tilladelse til at tale ucensureret i Telefon til Berlin.

I Begyndelsen af Februar fandt nogle Optøjer Sted paa Kultorvet i København ud for Nationalsocialisternes Distriktskontor — efter sigende provokeret af dem selv. Partiets „Stormtropper“ fik Lejlighed til at rykke ud med Hjelme paa og i Uniformer. Imidlertid kom Politiet til, og Stormtropperne maatte trække sig tilbage til deres egne Enemærker. Det forbødes samtlige Blade at omtale Optøjerne.

Den 7. Februar bragte „Fædrelandet“ derpaa en glødende „Partibefaling“ fra Frits Clausen om, at da de ledende Politiembedsmænd havde ophidset Politiet mod dem og tilladt jødiske og kommunistiske Kredse at udfolde en Aktivitet som aldrig før, befalede han, at Partiet med det samme overtog Beskyttelsen af „vore Omraader“ og af dem, hvis Paarørende kæmpede paa Østfronten (Frikorps Danmark). Den tyske Gesandt og den tyske Presseattaché Meisner stod velvilligt stemt overfor dette nationalsocialistiske Fremstød, men Justitsminister Thune Jacobsen gik, støttet af de ledende Kredse i Berlin og af den herværende

tyske Politikommandant, der ikke var Medlem af det tyske nationalsocialistiske Parti, saa stærkt imod et saadant privat Politikorps, at Gesandten gav op, og Frits Clausen maatte nøjes med at lade sine Stormtropper patrouillere civile foran Partiets Kontorer — under det danske Politis Beskyttelse! Da „Fædrelandet“ endvidere havde gengivet en Telefonsamtale med Berlin og heri omtalt Optøjerne — paa Trods af Forbudet — blev dets privilegerede Stilling frataget det i fem Dage.

„Stockholms-Tidningen“s Berliner-Redaktør skrev hjem²: „I Forbindelse med Quislings Ophøjelse til Ministerpræsident synes ogsaa Frits Clausen i Danmark at have vejret Morgenluft, men efter alt at dømme finder han ikke den Støtte i Berlin, som han ønsker og behøver. Paa officielt tysk Hold synes man i det hele taget at være tilfreds med den nuværende indenrigspolitiske Tilstand i Danmark, da dette i hvert Fald garanterer et Maksimum af „god Stemning“ i det danske Folk, og man har næppe nogen Illusion om Omfanget af Clausens Tilhængerskare. — Under disse Omstændigheder er det ikke forbavsende, om Berlin forsøger at neddæmpe Clausens Mistro til den danske Regering. Et Opraab, som Clausen har udstedt i disse Dage til sine Tilhængere og som er Signal til Kamp imod det danske Politi, turde være et Udtryk for Clausens personlige Følelser og ingenlunde et Udtryk for et tysk Ønskemaal. Berlin ønsker intet andet end, at Danskerne vil fortsætte deres Arbejde i Fred og Ro, og dette kan bedst ske uden de revolutionære Omvæltninger, som den danske Nazistleder drømmer om“.

Denne pludselige tyske — i al Fald tilsyneladende — slaaen Haanden af vore Nationalsocialister vakte Forbavelse og maa vel ses i Sammenhæng med den øjeblikkelige tyske Politik overfor Norden. Under en — af Tyskerne selv udbredt — Trusel om engelsk Landgang i Nordnorge og Nordfinland sendte de i Februar betydelige Tropestyrker gennem Danmark, bestemt til Finland. Tyskland krævede paany Tilladelse til at vidertransportere disse Tropper gennem Sverige. Man talte endog om et Ultimatum til Stockholm, men den svenske Regering svarede med at indkalde adskillige Aargange udover den allerede indkaldte Sikringsstyrke. Overstatholder Nothin i Stockholm udtalte under almindeligt Bifald, at det var Sveriges Vilje at hævde sit Omraades Ukrænkelighed med Vaabenmagt over for hvem som helst³.

Det gjaldt derfor for Tyskland om at faa sine svenske Forhandlinger til at glide. Der maatte følgelig være Ro i Norden. Sverige havde netop straks efter Quislings Ophøjelse til Norges Statsminister taget Afstand fra en Anerkendelse af et selvstændigt Norge paa dette Grundlag og nægtet at modtage en Quisling-Gesandt. Da derfor Quisling kom til Berlin, fik han vel Foretræde hos Rigs-kansler Hitler, men ikke hos Rigsudenrigsminister Ribbentrop. Der eksisterede med andre Ord ingen selvstændig norsk Udenrigspolitik, og Quisling fik at

vide, at Spørgsmaalene om Fred med Tyskland og Norges Anerkendelse som selvstændig Stat ikke var aktuelle! Medens man i Tyskland i længere Tid havde ført en offensiv Propaganda mod Sverige, erklærede man nu, at ingen mere tvivlede paa Oprigtigheden i den svenske Neutralitetspolitik, efter at man havde set den stærke Reaktion, som var vakt i den svenske Presse ved Truslerne om engelsk Landgang i Norge og Finland og ved en samtidig, ret opsigtsvækkende Tale af Englænderen Sir Stafford Cripps om, at Russerne vilde trænge frem til Berlin (se senere). Følgelig blev baade Quisling og Frits Clausen standset i Marchen op til Diktatorstolen.

Til Trods for Ophævelsen af Internationale i Moskva var Kommunisternes Antal forøget betydeligt i Krigsaarene, her i Landet som i det øvrige Europa. Det var først og fremmest en Følge af den af Krigen skabte Nødstilstand, Hadet til Tyskernes og Nazisternes Voldsregimente og velsagtens tillige Glansen af Sovjets straalende, militære Sejre. Havde vore Nazister fra Begyndelsen sluttet op i den nationale Front i Stedet for at søge Chancen i Tyskernes Kølvand, var Forholdet maaske blevet et andet. Nu indtog Kommunisterne deres Plads i den nationale Modstandsbevægelse. Ganske vist taltes der i de første Krigsaar om visse kommunistiske Kuplyster, men efterhaanden og inden Udgangen af 1943 var det lykkedes Frihedsraadet her i Landet — som i Frankrig, Belgien og Norge — at bringe Enighed og Fordragelighed i Stand mellem de illegale Partier. Alle de kommunistiske Ungdomsdrømme om Proletariatets Diktatur og Sovjetrevolution blev skrinlagt. Maaske indsaar Kommunistlederne ogsaa godt, at de ikke havde større revolutionære Muligheder overfor den stærke Samling om Kongen, og i al Fald havde de faaet Bevis for, at vort gennemdemokratiske, individuelt udviklede og frihedselskende Folk ikke vilde finde sig i noget Mindretalsstyre, af hvad Art det saa var. Uromomentet ved Krigens Afslutning var herved reduceret til et Faatal af terroristiske, trozkytiske Elementer og saa naturligvis til det til alle Tider værende Ros. Foreløbig maatte Kræfterne imidlertid samles om det første fornødne — det at faa Fjenden ud af Landet og afvæbnet hans danske Allierede. I denne fælles Frihedskamp stod Kommunisterne loyalt og fædrelandssindet Side om Side med deres Kammerater af de andre Partier.

Alligevel sad Angsten for den lurende Kommunisme i Blodet paa store Kredse, og selv udenfor Nationalsocialisternes Rækker følte hist og her den tyske Besættelse som en Beskyttelse mod den røde Fare. Ganske vist, sagdes der, havde Tyskerne likvideret Millioner af Jøder, Polakker og Russere og henrettet Tusinder af Franskmand, Belgiere, Hollændere og Nordmænd. Gestapos Behandling af de undertrykte Folkeslag med Deportationer, Fængsler, Tortur o. s. v. stod i middelalderlig Raahed ikke synderligt tilbage for det russiske Politis Metoder. Et tysk Diktatur var dog at foretrække for et russisk! Havde

Adolf Hitler og hans haandgangne Mænd nok ruineret os, og var de end nok saa brutale i deres Retsshaandhævelse, saa havde de dog endnu ikke taget Maden fra os! Vi havde det i saa Henseende taaleligt. Sejrede derimod Rusland, vilde det rejse den overalt gærende Bolsjevisme og hensynsløst udrydde al Over- og Mellemklasse, som det havde gjort i de baltiske Lande. Med Udtryk for den dybeste Forargelse havde tyske Blade netop bragt Meddelelse om russiske Massebegravelser af Titusinder af myrdede polske Officerer, og utrættelig oprullede Propagandaminister Goebbels det ene mere gruopvækkende Skræmmebillede af den barbariske, russiske Terror efter det andet.

Der kunde selvfølgelig være Grund til at frygte Moskva som Centret for en Magtpolitik, der vilde genoprette det gamle, czaristiske Ruslands Grænser og maaske gaa videre. Tyske Agitatorer var i al Fald ivrige for at udsprede, at Udenrigskommissær Molotov under sit Besøg i Berlin i 1940 havde gjort Rigsregeringen opmærksom paa de Interesser, som Sovjetrusland havde i Problemet Bælterne og Kattegat. Heroverfor forsikrede Stalin i en Tale den 9. September 1941, at Russerne ikke havde og ikke kunde have saadanne Krigsmaal som at erobre fremmede Territorier eller underkue fremmede Folk, hvad enten det saa var i Asien eller i Europa. I et Forslag til en engelsk-amerikansk-russisk Koalition foreslog han bl. a. Ret for alle Nationer til at ordne deres indre Forhold, som de ønskede det, samt Befrielse af alle slavebundne Folk og Tilbagegivelse af deres Suverænitet. Han tilsluttede sig Atlanterhavsdeklarationen og tilsigtede kun en national og strategisk Arrondering af sit vestlige Rige. Saadan faldt Ordene officielt, og hvor mistroisk man i disse Aar end var blevet overfor politiske Udtalelser, saa kunde vel i al Fald Hitlers Neueuropa magtpolitisk være fuldt paa Linie med Stalins Verdensrevolution?

Den engelske, kommunistvenlige Minister Sir Stafford Cripps spaaede i Marts (1942), at Russerne vilde rykke ind i Berlin og maaske ogsaa besætte „Hatten“ af Skandinavien for at faa Havne ud til Nordsøen⁴. Det sidste vakte et voldsomt Røre i Sverige, og Overstatholder Nothin i Stockholm udtalte, at Sverige vilde hævde sit Omraades Ukrænkelighed, hvis England og Sovjetunionen agtede at søge Kontakt med hinanden over de vestlige Farvande og Skandinavien — en Udtalelse, der, som nævnt, vakte Tilfredshed i Wilhelmstrasse⁵.

I Juni var den russiske Udenrigskommissær Molotov i London, hvor der mellem England og Sovjetunionen afsluttedes en 20-aarig Bistandspagt, i hvilken Principperne fra Atlanterhavsdeklarationen videreførtes, altsaa om at ingen af dem tilsigtede territoriale Udvidelser i Europa. Man tilsagde hinanden Respekt for Landenes indre Forhold. Kort efter udsprede Berlin, at England havde bifaldet Ruslands Krav paa visse Dele af Finland og Nordskandinavien. Denne Propaganda optoges i et lille, tyskvenligt Gøteborg-Blad og fandt derfor Vej til

andre Blade⁶. Naturligvis sloges Nyheden op med fede Overskrifter i „Fædrelandet“, hvor de russiske Planer endog kom til at gaa ud paa Erhvervelse af Bornholm, begge Sider af Sundet og af forskellige Støttepunkter i Danmark!

Kort efter lod Sir Stafford Cripps sig paany forlede til i et Interview i det svenske „Vecko Journalen“ at komme med den Udtalelse om de britisk-russiske Krigsmaal, at Tyskland skulde opdeles i smaa Stater, og at Sovjetunionen vilde forlange sine Grænser til Finland fra 1940 — altsaa efter den 1. finsk-russiske Krig. At han samtidig anbefalede de nordiske Stater at danne en nordisk Føderation med et nært udenrigspolitisk og militært Samarbejde fandt ikke større Ørenlyd efter den ulykkelige Udtalelse om det russiske Riges strategiske Grænser til Finland.

I Sverige gjorde man sig ingen Illusioner med Hensyn til Sovjets Løfter, og de svenske Blade rettede enstemmigt de heftigste Angreb paa dets Udenrigspolitik. Fra engelsk Side betonedes man bestemte, at Sir Cripps's Udtalelser maatte staa for hans egen Regning, og den engelske Regering tog tydelig Afstand fra den Slags Planer med Finland og Nordnorge⁶. Det følgende Aar — efter Præsident Roosevelts og Churchills opsigtsvækkende Møde med Stalin i Teheran i November 1943 — lovede Udenrigsminister Eden gentagne Gange i Taler og Udtalelser, at efter Krigen og de Allieredes Sejr vilde de smaa Stater ikke blive Genstand for nye Undertrykkelser fra Storstaters Side. Deres Frihed og Selvstændighed skulde blive fuldt ud anerkendt. Efter Tremagtsmødet paa Krim i 1945 udtalte Churchill i Underhuset, at Sovjet i bindende Ord havde lovet at ville leve i ærefuld Fred med og under venskabelige Forhold til de vest-europæiske Demokratier. Iøvrigt skinnede det tydeligere og tydeligere frem gennem de Allieredes storpolitiske Udtalelser, at Danmark laa indenfor Storbritanniens og ikke Ruslands Interessessfære.

I Maj (1942) lykkedes det forhv. Handelsminister Christmas Møller med Hustru og Søn efter en spændende Overfart fra Limfjorden til Gøteborg under Lasten i en Galease at komme til Stockholm, for efter Indbydelse af den britiske Regering og indflydelsesrige Kredse i England at fortsætte med Ruteflyveren til London. Herovre fra udtalte han den 14. Maj i Radio til det danske Folk, at han var taget derover paa eget Ansvar uden at have forhandlet med nogen og uden at have modtaget Hjælp af nogen Dansker! Han havde handlet i den Tro, at han derved kunde gøre sit Fædreland Nytte, og han havde fortalt derovre, at det alene var Nazismen, det danske Folk afskyede, samt at 90 % af dette var med England i dets Kamp for Friheden. Videre sagde han: „Jeg har overalt forklaret, at udenfor de danske Nazisters og Landsforræderes snævre Kreds findes der ingen Quislinger i Danmark, og at der, hvis man virkelig forsøgte at give dette ubetydelige Mindretal Magten, vilde blive Kaos i vort Land.“

Jeg tror, at man her forstaaer, at Danmark har en enestaaende Stilling — ikke enestaaende god, men bedre end alle andre besatte Lande. Ikke fordi de tyske Nazister har holdt deres Løfter til os, for det ved vi jo, at Tyskland ikke har, men fordi det ser sig en egen Fordel i at give os en saadan Stilling. Men Tyskerne er ikke naaet eet eneste Skridt videre i Danmark, end de var den 9. April 1940. Sorgen i Danmark er snarere blevet større, og Friheden savnes nu mere end nogensinde. Vel er det danske Folk i Fængsel, og Vinduet ud mod Verden er blændet, men Frihedsidealet staar skrevet i det danske Folks Hjerter, og Haabet lever hos 90 % om snart at opleve den Dag, da Friheden atter vender tilbage. Det danske Folk vil indtil da føre sin Kamp ganske som de danske Nordslesvigere gjorde det under Udlændigheden. Man kan bøje Danskerne og faa dem til at give efter her og der, men man kan aldrig knække deres Frihedstrang eller ofre deres Idealer, og møder Tyskerne en Dag med et Krav, som, hvis det opfyldtes, er ensbetydende med, at vi sælger vor Sjæl, saa vil Tyskerne hos hele Folket møde „Nej'et“ uigenkaldeligt“.

Udenrigsminister Scavenius var forbitret paa Christmas Møller, fordi han frygtede for, at hans Flugt kunde berede os Vanskeligheder i Forholdet til Tyskerne. Det lykkedes ham dog ikke at bevæge Bladene til at tage aabenlys Afstand fra ham. Derimod fik han Regeringen til den 15. Maj at offentliggøre en Erklæring, hvori det hedder: „Torsdag den 14. ds. holdt Hr. Christmas Møller i den engelske Radio en Tale, hvoraf fremgik, at han har begivet sig til England for at gøre fælles Sag med „de frie Danske“, der i Strid med den danske Regerings Politik har stillet sig til Raadighed for og udfoldet forskellig Virksomhed til Fordel for den ene af de krigsførende Parter. Regeringen har tidligere givet Udtryk for, at der kun findes een dansk Politik, nemlig den, der føres af Landets ansvarlige Regering i Overensstemmelse med Landets Rigsdag, og at det er enhver Borgers Pligt at indordne sig under denne Politik, idet anden Handlemaade kan volde Landet Vanskeligheder. Regeringen maa derfor beklage, at et tidligere Medlem af Regeringen og den danske Rigsdag uden Tilladelse har forladt Landet og stillet sig til Raadighed for Kræfter, der ikke følger de Retningslinier, som af de ansvarlige danske Myndigheder paa Grundlag af disses Kendskab til alle i Betragtning kommende Forhold er fastlagt som den for Landets Vel rigtige Politik. Der er af Justitsministeriet rejst Sag i Henhold til Bestemmelserne i Straffelovstillægget af 18. Januar 1941“.

Tyskerne var oprørte over det skete. De ansaa det konservative Folkeparti for kompromitteret og insinuerede, at dette stod bag Christmas Møllers Flugt, hvilket imidlertid den straks foretagne Politundersøgelse modbeviste, og Statsministeren nægtede derfor, som forlangt, at lade de konservative Ministre udtræde af Regeringen. Fastholdt Tyskerne alligevel dette Forlangende, vilde hele Ministeriet gaa af. Kirkeminister Fibiger, der gik for at være en nær Til-

hænger af Christmas Møller, skulde netop efter Tur denne Gang holde den konservative Tale i den danske Radio paa Grundlovsdagen. Tyskerne forlangte da, at Talen skulde gennemlæses forinden af dem. Dette nægtede Ministeren og erklærede i saa Fald slet ikke at ville tale. Det lykkedes dog ved Forhandling at opnaa den Ordning, at det blev Udenrigsministeren, som læste Censur paa den konservative Tale. Den 12. August (1942) valgtes Christmas Møller til Formand for det danske Raad i London.

Uheldigvis faldt hans Flugt sammen med Tidspunktet for Dr. la Cours Dom ved Underretten og med Opdagelsen af en æventyrlig Sammensværgelse i Aalborg. En halv Snes unge Mennesker og Skoledrenge havde stjaalet tyske Vaaben og Ammunition, med hvilke de, som de sagde i Retten, vilde skyde Tyskere. „Churchill-Klubben“ kaldte de deres Sammensværgelse, og en af Drengene erklærede frejdigt under Forhørene, at naar de Gamle ikke vilde kaste Tyskerne ud, maatte de jo gøre det!

De tyske Myndigheder forlangte Drengene udleveret og sendt til Tyskland til Forhør og Dom, men det fik dog Regeringen forhindret. De dømtes derimod strengere, end vi var vant til, nemlig til Fængsel fra 1 Aar og 6 Maaneder til 6 Aar. Det lykkedes ogsaa at opspore Christmas Møllers Hjælpere. Skipperen, der havde sejlet ham til Sverige, idømtes ved Byretten tre Aars Fængsel og Konfiskation af Skibet, men Højesteret forhøjede Straffen til det dobbelte.

I en Tale den 6. September fra London opfordrede Christmas Møller for første Gang til at øve *Sabotage* mod Tyskerne. Især skulde man beskadige Jernbaner og Færger ihukommende den engelske Luftministers Ord om, at det nu var de tyske Transporter, det gjaldt. I Oktober manede han paany sine Landsmænd til at gøre Modstand mod Besættelsesmagten. Vi ved godt, sagde han, at det er jer derhjemme, som skal sige ja eller nej, men vi herovre har det brændende Ønske, at I vil sige nej til yderligere Indrømmelser.

Spørgsmaalet om det rigtige eller urigtige i at efterkomme Opfordringen sattes straks paa Dagsordenen i de private Diskussioner Mand og Mand imellem. Nazisterne rasede og kaldte Christmas Møller for en Forræder. Andre mente det uklogt at øve Sabotage, fordi det blot vilde føre til Repressalier af vidtgaaende Art fra tysk Side. Det var nemt nok for Hr. Christmas Møller at opmuntre til den Slags, naar han selv sad i Sikkerhed i England! Adskillige saa dog anderledes paa Sagen. Sabotage var vort eneste Vaaben mod Besættelsesmagten, det eneste Middel til at demonstrere vort Sindelag paa overfor Omverdenen og skaffe os et Goodwill hos de Allierede. Snart dannedes hemmelige Organisationer af unge, raske Mænd, som gik i Gang med at sprænge eller sætte de Fabriker eller Værksteder, som arbejdede for Tyskerne, i Brand. Det hele var dog i Begyndelsen af ret ufarlig Karakter af Mangel paa Sprængstoffer og fornøden Sagkundskab.

Det var imidlertid nok til at irritere Tyskerne. Vort Politi modarbejdede bedst muligt Sabotagen for ikke at blive udsat for at komme under tysk Overledelse, saaledes som det gentagne Gange var truet med. Tyskerne nøjedes ogsaa om Efteraaret med at forlange Ansættelse af en tysk Politikommissær, sideordnet vore øverste Politiembedsmænd, samt Vedtagelse af en Lov om eventuel Indførelse af Undtagelsestilstand. Begge Dele blev dog afvist, men vi kunde ikke forhindre, at der sendtes nye Mængder af Politi herop, og snart vrimlede det med uniformerede eller civilklædte tyske Gestapo i Byerne. Adskillige af vore hjemlige unge Nationalsocialister undsaa sig ikke for at tage Tjeneste i dette tyske Politi og være med til at udspionere og arrestere egne Landsmænd.

Tilstanden blev derfor hurtigt mere utryg end nogensinde før. Man vidste sig overalt udsat for Stikkere og Spioner, og blot et Par uforsigtige Ord i en privat Kreds var nok til flere Dages Hæfte. Fængslerne fyldtes. Redaktør Peter de Hemmer Gudme idømtes saaledes 4 Maaneders Hæfte for nogle Ytringer i et Foredrag i Studenterforeningen Heimdal, en ung Mand i Jylland fik 20 Dages Hæfte for i et privat Selskab at have talt nedsættende om Frikorps Danmark o. s. v. Dette er kun Eksempler. Haardt faldt Straffene mod enhver, som modsatte sig Tysklands Vilje, og Antallet af Tiltalte for politiske Forbrydelser naaede hurtigt op i Tusinder. Det var den første Begyndelse til det senere Terrorregimente.

Statsminister Buhl holdt den 2. September en alvorlig Radiotale til det danske Folk og advarede indtrængende mod Sabotage som en af de alvorligste Forbrydelser, der kunde begaaes mod et krigsførende Land. Det var Danmark, som vilde komme til at lide mest ved det, og, sluttede han, det maa ikke glemmes, at Danmark med den geografiske Beliggenhed, vort Land nu en Gang har, og den Stilling, vi for Tiden befinder os i, af Tyskland maa betragtes som et Forbindelsesled i den tyske Front mod Vest, og at Tysklands Interesse i Bekæmpelsen af Forbrydelser mod Værnemagten derfor principielt bliver den samme her i Landet som i de øvrige Lande og Omraader, der er under tysk militær Kontrol. Han appellerede til alle danske Mænd og Kvinder om at medvirke dertil, at vi ikke kom til at staa overfor den Situation, at *der rejstes Spørgsmaal om Tilstrækkeligheden af vor nugældende Straffelovgivning eller overhovedet om vor Adgang til selv at holde Justits paa dette Omraade.*

Aldrig før var der talt fra Regeringens Side saa direkte om, hvad vi kunde vente os, hvis det ikke lykkedes at opretholde en for Tyskland militært betryggende Retstilstand her i Landet. Talen gjorde derfor ogsaa et dybt Indtryk paa Befolkningen. Tyskerne var alligevel ikke tilfredse — fordi hverken Ministeren eller Pressen paa venlig Maade havde omtalt Indgangen til den 4. Krigsvinter! Men, tillod Tidsskrift for Udenrigspolitik sig at skrive i Januar 1943, Skylden

for den reserverede Holdning er dog ikke udelukkende at søge paa dansk Side. Det maa tværtimod erkendes, at adskillige af de paa tysk Initiativ trufne Foranstaltninger, bl. a. som Følge af manglende Tilpasning til dansk Mentalitet, har været mindre egnede til at fremme en mere positiv Indstilling til tyske Ideer.

Ogsaa de samvirkende Fagforbunds Formand, den senere Socialminister Laurits Hansen, advarede i en Tale den 13. September mod Sabotage — „det havde aldrig været og vilde heller aldrig blive de danske Arbejderes Vaaben“.

Under alt dette satte Nationalsocialisterne paany Fart i deres Agitation, og Modsætningerne mellem dem og Befolkningen skærpedes endnu stærkere. En Gruppe danske Nazister arresteredes af det danske Politi for grov Provokation til Optøjer, men frigaves ved tysk Indgriben. „Nordschleswigsche Zeitung“ skrev den 7. August, at de dernede ikke vilde finde sig i vedvarende direkte eller indirekte Fortrædigelse af deres danske Kammerater. Det var intet indre dansk Anliggende, men et tysk-dansk — et Spørgsmaal om Ære! Paany gik der Rygter om, at der skulde udnævnes et nazistisk Ministerium eller i al Fald et tysk indstillet med vidtgaaende autoritative Beføjelser. Man vidste, at der indenfor de tyske Embedskredse i Berlin var to Lejre, hvoraf den ene ønskede at bevare det nuværende Forhold til Danmark, og den anden vilde stille os paa lige Fod med de andre besatte Lande — altsaa gøre os til et Protektorat. Hvilken af de to Lejre var for Tiden den mægtigste?

Af Tyskerne her i Landet var Presseattaché Meisner forrest blandt Tilhængerne af det sidste. Det var frem for nogen anden ham, som var den farlige og mest hensynsløse, og det var ogsaa ham, der særlig holdt Haanden over vore Nationalsocialister og Frikorps Danmark. Hr. Frits Clausen kunde føle sig tryk under hans Beskyttelse.

Nervøsiteten steg derfor yderligere adskillige Streger ved Udsigten til, at Frikorpset skulde sendes til Danmark — hvorfor? Fra nationalsocialistisk Side sparede man ikke paa Antydninger om, at nu var Øjeblikket kommet. Den her-værende tyske General Lüdke havde høstet nok Erfaringer under Korpsmedlemmernes Ophold i København faa Maaneder forud og virkede for at undgaa et nyt og større Besøg, men han formaaede ikke at forhindre det. Den 6. September 1942 bragte Ritzaus Bureau Meddelelse om, at Frikorpset som Anerkendelse for fremragende Indsats paa Østfronten var tilstaaet en 4 Ugers Hjemmeorlov. Videre meldtes der, at der var faldet 121 Befalingsmænd og Menige „for Europas Befrielse og for den store, germanske Fremtid“. Fra den tyske Værnemagt kundgjordes, at Frikorpsets Folk i enhver Henseende var at betragte som tyske Soldater.

Nationalsocialisterne belavede sig paa at give deres Korps en Modtagelse som Soldaternes Hjemkomst i 1848. De skulde marchere Æresmarch gennem

Hovedstaden, og Hr. Frits Clausen havde endda ønsket, at det skulde modtages med dansk, militær Honnør, og at Marchvejen skulde lægges over Amalienborg! Det lykkedes med General Lüdkes Bistand at faa begge Dele forpurret under Henvisning til, at en alt for stor Procentdel af Korpsets Mandskab stod opført i Politiets Annaler.

Den 8. September (1942) ankom Korpset til Københavns Hovedbanegaard, men uden officiel dansk Modtagelse — ialt ca. 600 Mand, hvoriblandt adskillige tysksindede Nordslesvigere eller endog Folk fra Tyskland. Et stort Antal af Befalingsmændene var ligeledes tyske. En Del af Korpset var øjensynlig efterladt i Tyskland — sandsynligvis de, som endnu ikke var færdige med deres Rekrutskole.

Mængder af danske Nationalsocialister fra hele Landet og tillige mange nysgerrige Københavnerne var mødt op. Et mandstærkt Politi hindrede alle Demonstrationer, og Marchen gennem Byen foregik uforstyrret. Men i de Dage, Korpset laa i Hovedstaden, summede det om Aftenen af Uro. Rundt om i Gaderne eller paa Restauranterne forefaldt der Slagsmaal og grove Optøjer, vel ofte fordi Korpsets Medlemmer mødte Forbitrelse og Had, men i de fleste Tilfælde provokeret eller endog iværksat af dem selv. De næsten terroriserede Byen, optraadte med en Anmasselse, som irriterede, og ikke mindst æklede det, at de ved mindste Anledning greb til Revolver og Bajonet og brugte dem hensynsløst mod deres Landsmænd. Ikke faa saarede kom i de Dage paa Hospitalerne. Frikorpset vidste, at de stod under den tyske Værnemagts Beskyttelse og udnyttede denne Særstilling. Efter et Møde i KB-Hallen spredte dets Medlemmer sig over Landet for at besøge Slægt og Venner, og snart hørte man fra Provinsbyerne om lignende Slagsmaal som i København, navnlig fra Aalborg.

Der var adskillige herværende tyske Embedsmænd og Officerer, som fordømte Frikorpsets Optræden og udtalte, at det snarest burde kaldes tilbage. Utvivlsomt gik der ogsaa Breve herom til Berlin, men „den danske Mangel paa Forstaaelse af Frikorps Danmark“ faldt dog de rettroende tyske Nazister for stærkt for Brystet. Det var jo et tysk Soldaterkorps af danske Frivillige, som satte deres unge Liv ind for Europas og altsaa ogsaa Nordens Sag. Forgæves søgte Udenrigsminister Scavenius at bevæge den danske Hærs Officerskorps til at tage sig af Frikorpsets Officerer. Paa et Pressemøde paa Christiansborg den 14. September (1942) udtalte han, at vort almindelige parlamentariske Statsstyre ikke holdt under virkelig kritiske Forhold, og han betragtede det som en Lykke, at vi ikke havde faaet en Samlingsregering i August 1914. Nu havde vi faaet den, men selv om den var en Styrkelse af den indre Front, tvivlede han paa, at den ogsaa var det af den ydre! Han beklagede sig over den fjendtlige Holdning herhjemme mod Tyskerne — „den kolde Skulder“. Der var i Tyskland forskellige Stemninger mod os — nogle venlige, men ogsaa „Scharffmachere“,

og han frygtede, at det Øjeblik kunde komme, hvor det vilde være fristende for disse at udnytte Danmark yderligere. Samlingsregeringens Styrkelse af den indre Front havde hindret Frits Clausens Parti i at komme frem, men hvorfor saa fortsætte en Kamp mod et Parti, som Tyskerne ansaa for deres Venner. Det var ingen klog Politik at udnævne Frikorps Danmark til Landsforrædere. Han anerkendte dog Pressens og navnlig Provinspressens rolige Omtale af Korpsets Besøg her i Landet, men der kunde gøres mere for at bedre Forholdet til Tyskland, og specielt var der ingen Mening i at angribe Medlemmer af Regeringen, som arbejdede her paa. Efter at Redaktør Stein fra „Børsen“ havde svaret, at Pressen ikke kunde gaa ind for en Linie, som de paa Forhaand vidste, at Befolkningen ikke kunde følge, takkede Statsminister Buhl for Udenrigsministerens aabenhjertige Maade at lægge Problemerne frem paa. Han tog dog Afstand fra Udtalelsen om, at Samlingsregeringen var en Svækkelse udad til — tværtimod.

KONG CHRISTIANS

30 AARS REGERINGSJUBILÆUM OG SYGDOM, 72 AARS FØDSELSDAG, KRISE, KONGENS FALD MED HESTEN, NY REGERING, BESÆTTELSEN STRENGES

Nytaarsdag 1942 Kl. 19 udtalte Kong Christian i Radio til det danske Folk: „Atter er et Aar henrunden under den mørkeste Tid i vort Fædrelands Historie, et Aar, som griber Sindene med dyb Bekymring. Vi længes mod den Dag, hvor vort Flag atter kan vaje over et frit Danmark. Sæt ikke Lid til Rygter, men ved indbyrdes Sammenhold er det, at vi bedst kan tjene vort Land. Den Tillid, der paa saa mange Maader er vist mig i denne tunge Tid, har for mig været til stor Opmuntring, og som jeg af Hjertet siger Tak for. Det skal fremdeles være mine Bestræbelser ikke at svigte denne Tillid. Dronningen forener sig med mig i Ønsket om et godt Nytaar for alle Landsmænd saavel herhjemme som for alle dem, der færdes i det fjerne. Gud velsigne hvert eneste Hjem og vort fælles Fædreland, Danmark“.

Samme Dag modtog Majestæten en Deputation fra Rigsdagen, som udtalte dennes Taknemmelighed, fordi Kongen i det svundne Aar paa en saa værdig Maade havde bidraget til den Samling i det danske Folk, som man ikke kunde vurdere højt nok. Rigsdagen udtalte Ønsket om, at Majestæten længe vilde kunne være i Stand til at røgte sin ansvarsfulde Gerning til Rigets Tarv. Kong Christian svarede, at det ikke mindst i disse Alvorstider havde været en Styrke for ham at erfare, at han stedse havde Rigsdagen og Befolkningen enig bag sig i Bestræbelserne for at gavne vort Fædreland.

Kongens 30 Aars Regeringsjubilæum. Kongens Ridetur.

Paa Kongens 30 Aars Regeringsjubilæum den 15. Maj havde Byen iført sig sit fineste Skrud, og alle Dagbladene udkom i Festnumre. „Kristeligt Dagblad“ skrev: „Længe var det umuligt at afgøre, om vi fik ham kærest i Medgang eller i Modgang; men omsider har den store Patos, der har lagt sig over ham i Støvets Aar, afgjort Spørgsmaalet. Med os og for os har han baaret Kronens Vægt; „ret aldrig Dansken skal det glemme“.“

Kongen havde frabedt sig al Festligholdelse af Dagen, og han og Dronningen agtede heller ikke at køre gennem Byen. Følgelig blev Kongens Ridetur om Morgenen gennem Byen Dagens Begivenhed.

Allerede Kl. 7,55 red Majestæten ud. Paa dette tidlige Tidspunkt var der endnu kun samlet et Par Tusinde paa Amalienborg Plads, men efterhaanden som han kom ind i Byen, fylkedes flere og flere om ham. „Konge, Konge, til Lykke Konge“, blev der raabt, og Afspærringerne sprængtes. Jublende trængte Mængden sig tæt om hans Hest, den næsten populære „Rolf“, som gerne blev redet paa saadanne Dage. Hverken de vældige Leveraab eller den Masse af Buketter, som kastedes over Kongen, kunde bringe den ud af Fatning.

I Løbet af Formiddagen tidbledes den ventende Mængde paa Amalienborg. Politivogne med Højttalere forkyndte, at Kongen ikke red mere ud i Dag. Alligevel ventede man og fordrev Tiden med at synge Fædrelandssange. Hen-

over Børnerækkerne viftedes der ustandseligt med en Skov af smaa Dannebrogspaner.

Kongen og Dronningen modtog først Studentersangerne, som sang for dem oppe i Palæet. Saa kom et Studentertog ind paa Pladsen med Polyteknikernes Fane i Spidsen. De tog derpaa Anførselen i drønende Hurra'er og rungende Fædrelandssange. Mellem Sangene lød det: „Konge, Konge, kom nu frem, ellers gaar vi aldrig hjem“.

Omsider begyndte der at røre sig Liv oppe bag Palæets Balkondøre, og saa traadte Kongen, Dronningen, Kronprinsen og Kronprinsessen med den lille Prinsesse paa Armen samt de andre Kongelige ud. Kongen talte: „Hjertelig Tak fra os begge for den Hyldest, De byder os, og den Tillid, De har vist i 30 Aar. Enhver god Indsats her i Landet, hvad enten det gælder mine Raadgivere eller enhver indenfor Haandværk og Industri, er jeg taknemmelig for. Vi har oplevet lyse Øjeblikke sammen, men aldrig er saa tunge Tider gaet over Landet, som nu. Men ved indbyrdes Sammenhold og ikke ved stemningsbevægede Ytringer yder enhver bedst sit. Der er et gammelt dansk Ord, der siger, at han, som har hjulpet hidindtil, han hjælper ogsaa herefter. Idet jeg gentager vor Tak, beder jeg Dem udbringe et: Leve gamle Danmark“. Et tredfoldigt Hurra lød over Pladsen og derefter istemtes Nationalsangen. Saa trak den kongelige Familie sig tilbage, Dørene lukkedes, og Resten af Dagen fejredes privat.

Uviljen mod den tyske Besættelse voksede med hver Uge, og Udviklingen syntes at drive mod en Krise. En af de første Dage i Juni, vistnok den 3., holdt Presseattaché Meisner et Pressemøde paa Hotel d'Angleterre. Han bebrejdede her Bladene, at de ikke havde fulgt Ministeriets skarpe Fordømmelse af Christmas Møller. Det var Redaktørernes Pligt at se Kendsgerningerne i Øjnene. *De kommende Maaneder vilde bringe vigtige Afgørelser*, og hvis Pressen vilde tjene Folkets Bedste, burde de holde sig tæt til det af Regeringen udtrykte Standpunkt.

Den 10. Juni meddeltes det, at Kongen ikke var rask — en Sten i Galdegangen og Gulsot. Dagene gik, og det blev ikke bedre — tværtimod. Kongen blev gulere, havde Kvalme og følte sig træt. De bedste Læger blev tilkaldt, og i hele Landet tog Bekymringen til. Kong Christian maatte blive rask. Han betød alt for Danmark og for os alle, det dyrebareste Liv i hele Landet. Uden ham vilde vi uvægerligt staa overfor Protektoratet — saadan tænkte man og ængstedes. Den 22. Juni lod Majestæten sig indlægge paa Diakonissestiftelsen — den første Gang en dansk Konge har ligget syg paa et Hospital.

I Kærlighed fulgte hele Folket de daglige Bulletiner fra Sygelejet. Da Dronningen, Kronprinsen og Kronprinsessen den 28. Juni ankom til Idrætsparken i

Kongens 30 Aars Regeringsjubilæum.
Kongeparret og Kronprinsparret paa Residenspalæets Balkon.

København for at overvære en dansk-svensk Fodboldkamp, modtoges de af Nationalsangen, og derefter raabte den titusindtallige Tilskuermængde i Kor: „Hils Kongen, hils Kongen“. Dronningen nikkede smilende et forstaaende ja.

Endelig kunde der meddeles, at Lægerne var mere tilfredse med deres kongelige Patient. Gulsoten var ved at svinde. Mangt et Lettelsens Suk blev draget, og Trygheden til Fremtiden vendte tilbage. Den 10. Juli blev Majestæten udskrevet fra Diakonissestiftelsen og tog Rekreationsophold paa Sorgenfri.

Under sin Sygdom havde Kongen beholdt Regeringens Tøjler. I den nuværende Situation var det klogest ikke at give Tyskerne nogen som helst Anledning til yderligere Indblanding. Medens Majestæterne boede paa Sorgenfri, var ogsaa Vagtposterne som sædvanlig udstillet paa Amalienborg, og Kongeflaget vajede over Kongens Palæ for at tilkendegive, at Residensen fortsat var her.

En Ting maatte dog udsættes, til Kong Christian blev helt rask, nemlig Udnævnelsen af en ny Finansminister som Afløser for Statsminister Buhl. Som Favorit blev Socialdemokratiets Formand, forhv. Forsvarsminister Alsing Andersen, nævnet, men de konservative Blade advarede. Han var endnu ikke rensset for sin Andel i Ansvar for den 9. April, og selv om han var en dygtig, alsidig

Politiker, anset indenfor sit Parti, saa var han ikke finanssagkyndig. Der raabtes netop alle Vegne paa Sagkundskab, og dette maatte vel ogsaa gælde Politikerne? Alligevel udnævntes han den 16. Juli til Finansminister, men ikke uden Knurren fra Samlingsfronten¹.

Langsomt bedredes Kongens Tilstand, og den 29. Juli holdt Majestæten sit første Statsraad igen. Dagen efter genoptog han sine daglige Rideture i Sorgenfris Omegn. Den 17. August var han og Dronningen til Stede ved Fagenes store Sportsfest paa Stadion i København. Statsminister Buhl bød Majestæterne velkommen i hjertelige Ord. Han udtalte: „Vor Konge staar i Kraft af sin varme og pligtstro Samfølelse med Folket og Landet som det faste Midtpunkt, vi ser hen til med Tillid og Tak. Vi vil alle lykønske til Kongens Helbredelse. Det vakte Bekymring viden om Land, da vi hørte, at vor Konge var syg. Nu vil vi udtrykke vor Glæde over at se Kongen atter færdes iblandt os, jævn og venlig som altid“. Den 10. September flyttede Kongeparret til Amalienborg, og Dagen efter kunde Københavnerne glæde sig over igen at se ham til Hest i Gaderne.

Den 14. September holdt Udenrigsminister Scavenius et Pressemøde paa Christiansborg, hvor han kom med adskillige Bebrejdelser, bl. a. i Anledning af visse Angreb paa ham selv og Trafikministeren. „Den kolde Skulder“, sagde han, var ikke nogen praktisk Politik for den danske Nation, og det maatte erindres, at Tyskerne dog havde givet os gode Kaar, særlig Landbruget og Industrien (Afbrydelse: Hvem betaler?). Han advarede mod Christmas Møllers Propaganda. I Tyskland var der to Strømninger, en, som vilde os vel, og en anden, der ønskede det modsatte. En Redaktør replicerede, at Pressen gerne vilde støtte Regeringen, men der var Grænser for, hvor langt den kunde bøje sig uden at tage Skade paa sin Sjæl. *Ogsaa Statsministeren understregede Situationens Alvorlighed*, og Udenrigsministeren svarede senere, at han havde kæmpet en haard Kamp for at bevare Pressefriheden. „Fædrelandet“ var en Filial af den tyske Presse, og mod den kunde han ikke skride ind. Pressen maatte tage Afstand fra Christmas Møller, og hvis Angrebene paa ham selv ikke hørte op, vilde han tage sit gode Tøj og gaa!

Ligesom ved 30 Aars Regeringsjubilæet havde Kongen ogsaa ønsket, at hans 72 Aars Fødselsdag den 26. September (1942) skulde forløbe i Stilhed, men efter Bekymringen for ham under den lange Sygdom og under Besættelsens alvorlige Tryk var der den største Trang til at vise ham Kærlighed. Hans Morgenridt gennem Byen blev derfor atter en Begivenhed, og om Aftenen lod Majestæten sig kalde ud paa Palæets Balkon. Han rettede her en Tak til den store Folkemængde paa Pladsen og sluttede: „Det er tunge Tider, vi i Fællesskab gennemlever. Men vi har Tro og Tillid til, at Fremtiden vil lysne for os og til

Ære for vort gamle, evigt unge Fædreland“. Saa sang man „Kongernes Konge“. Ved en Dagens Fest i Studenterforeningen udtalte Statsminister Buhl: „Alle Danske har dyb Tillid til Kongens Pligttrøskab mod Land og Folk og alt, hvad der er dansk“.

Til Kongens Fødselsdag havde Rigskansler Hitler sendt et Lykønskings-telegram, som Majestæten besvarede med: „Min bedste Tak, Christian Rex“. Hitler var paa dette Tidspunkt i Berlin og modtog personligt Svartelegrammet. I sin Storhedsførnemmelse blev det stortyske Riges Fører ude af sig selv af Vrede over den korte, telegrafiske Ordlyd. Han — Kongernes Ydmyger — kunde ikke lade sig byde sligt af et lille Lands Monark!

Den danske Gesandt i Berlin blev omgaaende sendt hjem, saa hovedkuls, at han ikke fik Lejlighed til at overrække det tyske Rigsudenrigsministerium den danske Svarnote paa den tyske Fordring om Bevæbning af Handelsskibene. Tilbage i Berlin blev dog Legationssekretæren, saaledes at den diplomatiske Forbindelse ikke ganske afbrødes. Den herværende tyske Gesandt blev samtidig hjemkaldt, men forinden overrakte han den 30. September en Note til Udenrigsministeriet fra Rigsudenrigsminister Ribbentrop. I denne udtaltes der, at den tyske Fører havde sendt H. M. Kongen af Danmark et Lykønskings-telegram, men Kong Christian havde besvaret det ligesom en Varekvisering. „En Konge af Danmark maa være klar over, at et Telegram fra den tyske Fører under disse Omstændigheder er en meget stor Ære“, og at et Svartelegram som H. M. Kongens var en Fornærmelse ikke alene mod den tyske Fører, men mod hele det stortyske Riges Folk. „Den stortyske Fører vil vide at finde Veje og Midler til, at en saadan Episode i Fremtiden „entgültig“ kan undgaas. I den Anledning vil den tyske Gesandt i København være at hjemsende og den danske Gesandt i Berlin at hjemkalde“. Samtidig fik den herværende tyske General, Lüdke, Ordre til uopholdelig at afrejse til Tyskland uden forinden at søge Afskedsaudiens hos Kongen. Han var faldet i Unaade ligesom Gesandten, og begge forsvandt ud af tysk Statstjeneste. De var ikke stærke nok!

Kong Christian lod straks undersøge paa sin Hoftelegramstation, hvad han tidligere havde svaret i lignende Tilfælde, og det viste sig, at han i sine tredive Aars Regeringstid vekselvis havde svaret „min hjertelige Tak“ og „min bedste Tak“ til Kejsere og Konger — kun til Rigskansler Hitler var det ikke tilstrækkeligt.

Aaret forud havde Kongen svaret „min hjertelige Tak“ til Hitlers Lykønsning, og man havde heller ikke da været tilfreds i Berlin, men Udenrigsminister Scavenius havde ikke meddelt det til Kongen. Heller ikke ved denne Lejlighed havde han oplyst Majestæten om, at Hitler ønskede et hjerteligere Svar.

I længst forsvunden Tid blev den Slags Telegrammer vel altid udfærdiget af Udenrigsministeriet, men under Christian IX, som jo stod i nært Familieforhold til de fleste af Europas kronede Hoveder, blev det Skik, at Udfærdigelsen

af Svarene paa Lykønskningstelegrammer dikteredes af Majestæten selv som noget privat. Paa samme Maade var det fortsat under Frederik VIII.

Gennem Udenrigsministeriet sendte Kongen straks Rigskansler Hitler et nyt Telegram, hvori han beklagede den Virkning, Svartelegrammet havde faaet. Det havde naturligvis aldrig været Majestæstens Hensigt at tilsidesætte Agtelsen for — endsige fornærme — det stortyske Riges Fører. Ikke mindst under de nuværende Forhold ønskede Kongen et venskabeligt Naboforhold, hvad han iøvrigt altid havde ønsket. Efter sin Sygdom følte han sig ikke rask nok til selv at rejse til Berlin, men Kongen tilbød at sende sin Søn, Kronprinsen, derved for at bevidne Føreren sit uforandrede Ønske om et godt og venskabeligt Forhold. Telegrammet sluttede med nogle Høfligheder med Hensyn til den tyske Plan om en Nyordning af Europa.

Hvor dette Svar — konciperet af Udenrigsminister Scavenius — blev kendt i Befolkningen, vakte det en vis Bitterhed og følte som en ny Ydmygelse, et nyt Træk i vor bestandige Eftergivenheds- og Underdanighedspolitik. Mange mente, at vi lige saa godt kunde have sagt Stop med det samme. Vi havnede dog alligevel der, hvor Tyskerne vilde have os. Fra Ministeriets Side blev der imidlertid svaret, at det var af den største Betydning for os, at vi for alle Tilfældes Skyld beholdt vort administrative Apparat uforstyrret, koste, hvad det saa koste kunde. Vi maatte fire. Folket var bedst tjent med at bevare de gode Forhold længst muligt, selv om der gik Skaar i vor Selvagtelse. Pressebureauet forbød, at Bladene mindedes Kong Haakons 70-Aars Fødselsdag den 2. August (1942).

Alt dette faldt sammen med Afslaget paa Bevæbningen af vore Handelsskibe og den almindelige Uro om Frikorps Danmark samt følgende, endnu gaadefulde Tildragelse. Om Eftermiddagen den 30. September beordredes alle tyske Tropper samlet paa Kaserneerne, ogsaa Frikorps Danmark, idet dets Medlemmer skulde være kaldt telegrafisk til Byen. Tilsammen kunde dette vel andrage ca. 2000 Mand i København. Øjeblikkelig beordredes ogsaa de danske Soldater samlede paa deres Kaserne, hovedsagelig Livgarden, ialt ca. 600 Mand. Baade Politiet og Militæret fik Ordre til at skyde med skarpt, saafremt tyske Tropper forsøgte at trænge ind paa Kaserne m. m. Vagten paa Amalienborg forstærkedes. Ude paa Flaadestationen forberedte man alle de danske Orlogsskibes Sænkning. Selv Kongen sad oppe hele Natten.

Stemningen i Byen var feberagtig, og de vildeste Rygter sattes i Omløb, ogsaa næret ved Efterretningen om, at den berygtede, norske Krigskommissær Terboven skulde være set i Byen. Der taltes om et forestaaende nazistisk Kup med det Maal at føre Hr. Frits Clausen til Magten — eller snarere, at Danmark skulde gøres til et tysk Protektorat. *Hitlers Raseri over Kongens Svar var kun Paaskuddet hertil.* Fra mere rolig Side taltes der dog om Muligheden af, at den

tyske General af egen Drift skulde have truffet sine Forholdsregler for alle Tilfældes Skyld.

Paa Rigsdagen svor man ikke frivilligt at ville opgive Folkestyret, og man var sikker paa, at Kongen vilde følge sit Folk. Men hvis Regeringen nu alligevel blev tvunget til at give efter — saa maatte vel ogsaa Kongen abdicere? Men det agtede Majestæten netop ikke at gøre frivilligt. Hans Standpunkt var, at han kunde gøre Nytte, saa længe han blev siddende, og for Landets Skyld vilde han kun lade „sig smide“ ud med al Udsigt til paafølgende Internering.

Den 1. Oktober om Aftenen kunde man imidlertid forkynde Afspænding — hvorfor, vidste ingen. Der sagdes, at den tyske Værnemagt, da det kom til Stykket, havde nægtet at støtte Frikorpset! Maaske havde det ogsaa betydet en Del, at Overrumplingsmomentet var gaaet tabt ved de resolute Ordre til det danske Politi og Militær. Andre mente, at hele Uroen hang sammen med den stadige Uenighed i Tyskland om den Kurs, der skulde styres overfor Danmark. I al Fald dementerede „Fædrelandet“ først den 2. November alle Rygter om, at der havde været tilsigtet en nationalsocialistisk Revolution, og Medlemmer af Frikorpset sagde, at først naar Krigen var forbi, og Korpset kom hjem med hele sin Styrke, var Øjeblikket inde!

I Sverige og Finland vakte Begivenheden uhyre Opsigt, og deres Blade omtalte „Spændingen i Danmark“ med Bekymring. Rygter sagde ogsaa, at de to Lande skulde have intervenseret i Berlin til Fordel for os. Sveriges Konge telegraferede aabenlyst til sin Gesandt i København gennem den tyske Censur — og altsaa ikke diplomatisk i Kodeskrift — at han var orienteret om Situationen i Danmark og ønskede at holdes à jour med den videre Udvikling.

Propagandaminister, Dr. Goebbels udtalte i de første Dage af Oktober¹, at der fandtes enkelte Smaastater, som ikke forsømte nogen Lejlighed til at tilkendegive deres Afsky for den europæiske Nyordning. Der vilde alligevel ikke blive foretaget det ringeste overfor dem, fordi de paa Grund af deres militære Betydningsløshed eller den rent litterære Karakter af deres Holdning overfor Tyskerne ikke stod i Vejen for Tysklands kommende Sejr. Den 6. Oktober bragte Ritzaus Bureau en Meddelelse fra Berlin, at man afohldt sig fra at kommentere de i Udlandet udbredte Rygter om en Tilspidsning af Situationen i Danmark. Man lod dog skinne igennem, at faktisk forløb ikke alt i Danmark, som Tyskland havde ventet paa Grundlag af sin yderst korrekte Holdning, som gentagne Gange var blevet anerkendt af den fjendtlige Presse. Særlig gjorde det et daarligt Indtryk, at de Danskere, der mod Øst havde sat deres Liv ind som Frivillige i Kampen mod Bolsjevismen, ved deres Hjemkomst var blevet mødt med Ringeagt og endog med Spot.

Den nye, tyske General, som sendtes herop, General Hermann v. Hanneken, var født i Gotha. Han var udgaaet fra den gamle, kejserlige Hær og blev saaret under den forrige Verdenskrig. Efter Rigskansler Hitlers Magtovertagelse gik han ind i SS og blev en ivrig Forkæmper for Europas Nyordning under det tredje Riges Førerskab. I 1936–37 ansattes han som Stabschef i Heereswaffen-Kontoret, og herfra sprang han ind i Rigsøkonomiministeriet som Afdelingsleder for Jern- og Staalværksindustrien samt Bjergværksvæsenet. Samtidig var han avanceret i de militære Grader helt op til General af Infanteriet. Ved sin Ankomst hertil søgte han — efter Ordre hjemme fra — ikke Audiens hos Kong Christian, og ved en Officersparole udtalte han, at det var deres Opgave at genoprette den Fornærmelse, som den danske Konge havde tilføjet Føreren, og at de derfor ikke maatte omgaaes danske Borgere. En ny Gesandt ansattes heller ikke. Majestæten var med andre Ord blevet „kaltgestellt“. Den danske Samling om ham havde været de høje Herrer i Wilhelmsstrasse en Torn i Øjet, og derfor var der nu rettet et Stød mod Kongemagten for at skille den fra Folket!

Udenrigsminister Scavenius holdt den 2. Oktober et Foredrag for Chefsredaktørerne for den danske Presse, hvori han gjorde Rede for Affæren, oplæste Kongens Svartelegram og det senere afsendte Telegram. Dette sidste, mente han, skulde vel være egnet til at hidføre Afspænding for saa vidt angik Rigskansler Hitlers personlige Følelse af at være blevet krænket. Der kunde dog ikke ses bort fra, at der laa andet bag ved, og Udenrigsministeren angreb navnlig „den hysteriske Kongedyrkelse“ som et Slags Surrogat for en Førerdyrkelse. Skylden herfor havde visse Officerskredse og saa Kongen selv. Hans Folkelighed forringede Kongemagtens Mulighed for at komme til at staa over Begivenhederne og til at mægle mellem Partierne — dette for Eks. i Modsætning til i Sverige. Kong Christian mistede tillige Muligheden for i en afgørende Situation at kunne yde Regeringen en Haandsrækning. Nu var det altsaa denne alene, som „maatte redde Landet“. Den kølige Modtagelse af Frikorps Danmark var ogsaa en Anstødssten, og Skylden var atter Officerernes. Da en af Presse mændene afbrød, at vi dog ikke havde saa mange Officerer, svarede Udenrigsministeren: men tilstrækkeligt! Derimod komplementerede han igen Pressen for dens venlige Modtagelse af Frikorpset, men beklagede Befolkningens meningsløse Uvilje mod Tyskerne og mod alle indenfor Regeringen, som arbejdede paa et godt Forhold til dem.

Udenrigsministeren havde luftet sine kendte tyske Sympatier og danske Antipatier. Det var Kongemagten, som direkte havde kaldt ham til Udenrigsministerposten, og som kort efter skulde lette ham Vejen op til Statsministerstillingen. Ikke desto mindre bebrejdede han aabenlyst Kongen hans store Popularitet i Befolkningen. Som nævnt i hans Tale til Pressen i September, ansaa han Samlingsregeringen udadtil som et Onde, og Kong Christian havde

jo netop gjort sig til eet med Samlingen i Folket. Med hele sin politiske Kynisme satte han derfor ind netop der, hvor Tyskerne kort i Forvejen havde søgt at ramme Kilen ind, nemlig i Forholdet mellem Konge og Folk, saaledes at det herefter maatte blive Regeringen alene, som skulde lede Spillet og søge at „redde Landet“! Det lykkedes ham dog ikke at isolere Kongen, fordi han var ganske uden folkeligt Instinkt, kendte ikke Befolkningen og undervurderede Styrken i dettes Slutten op om Kong Christian. Overalt, hvor hans Tale blev bekendt, vakte den kun Harme.

Der er vel ingen Tvivl om, at Udenrigsministeren virkelig ansaa et nært Venskab til Tyskland for at være i vort Lands Interesse. Saadan havde han jo ment hele sit Liv, og ud fra dette Standpunkt havde han handlet som Udenrigsminister under den forrige Verdenskrig. Danmark var for ham nærmest som en Forretning, og det gjaldt i den nuværende Situation blot om at redde et Skin af Selvstændighed — blot den formelle — og saa Administrationsapparatet og det mest mulige af Erhvervslivet. Kunde han naa dette, var han villig til at bringe Tyskland sin skønneste, diplomatiske Hyldest og vise den største Eftergivenhed, ja endog ved enkelte Lejligheder til at gaa videre, end Tyskerne krævede. Begreberne Nationens Ære og Værdighed havde kun ringe Værdi i hans realpolitiske Øjne. Han ønskede suverænt at lede vor Udenrigspolitik og taalte ikke Indblanding. Det var ham i al Fald ligegyldigt, hvad den danske „Almue“ mente og sagde om hans tyske Kurs. Han foragtede vore Nazister og havde tilstrækkelig Støtte i de tysksindedes Lejr samt indenfor visse Kredse af Højfinansens, Jøderne og Fagforeningerne eller med andre Ord blandt dem, som vilde komme til at lide mest ved et Brud med Tyskland. En god Hjælper havde han ogsaa i den tidligere Udenrigsminister Dr. P. Munch, som efter sin tilbagetrukne Tilværelse efter 9. April paany var begyndt at gøre sig gældende. Afrustningspolitik og Eftergivenhedspolitik var jo ogsaa af samme Skuffe. Den haardeste Modstand mødte Udenrigsminister Scavenius fra den danske Ungdom, som længtes efter den stærke, ranke, nationale Førerskikkelse, som kunde gengive Folket sin Selvtillid og styrke dets Karakter. Eftergivenhed ansaas blot som Udtryk for en Svaghed, som ikke engang Tyskerne respekterede.

I en senere Tale i Reventlowsparken paa Lolland — den 18. Juni 1943 — pegede forhv. Indenrigsminister Knud Kristensen paa Fordelen og Faren ved vor Eftergivenhedspolitik. Den første var let at faa Øje paa, men vanskeligere var det at se, hvorledes Indrømmelserne angreb vor Karakter og vort Værd som Menneske. Det kunde gaa med økonomiske og sociale Spørgsmaal, men det var meget værre, naar vi fornægtede, hvad vi syntes var rigtigt. Ligesom man ikke regnede med det Menneske, der blot holdt med dem, som i Øjeblikket havde Magten, saaledes heller ikke med en Nation. Han sluttede: „De Vanskeligheder, vi har, bestaar ikke i en Afvejen af, hvornaar vi skal sige ja og bøje af uden at lide der-

under, og paa den anden Side hvornaar vi skal lade være at sælge vore vigtigste Værdier for at slippe let igennem. Nogle tror, at de danske Myndigheder kun har været eftergivende, fordi denne Eftergivenhed er blevet den mest iøjne-faldende. Men der er ogsaa sagt Nej paa mange Omraader, og det har været respekteret“. Først og fremmest gjaldt det om at blive et sundt, stærkt og levedygtigt Folk for derigennem at skabe en god Fremtid for vort gamle Land.

Rigskansler Hitler iagttog fremdeles en isnende Tavshed overfor Kongens Tilbud om at sende Kronprinsen derned, og længe levede vi i en utryg Uvished om, hvad der vilde ske os. Hr. Frits Clausen udtalte paa et Møde i Nybøbing F., at Nationalsocialisternes Stilling til Kongemagten afhang af dennes Stilling til Nationalsocialismen. Den 2. Oktober bragte „Fædrelandet“ en taktløs Leder om, at med Efteraarets Komme tog vi Afsked med en Periode. Det var Naturens Lov, at det gamle maatte falde, naar Efteraaret tog det i sin Favn. Nu var Efteraaret ogsaa kommet til vor gamle Konge!

„Stockholms-Tidningen“s Korrespondent i Oslo telegraferede den 3. Okt., at der paa tysk Hold deroppe forklaredes, at Storgermanien snart skulde proklameres. Det skulde omfatte Tyskland, Holland og Norge, og man ventede frivilligt Medlemskab af Danmark. I Tyskland havde man Opmærksomheden henvendt paa, hvorledes Opinionen reagerede i Danmark og Sverige.

Ved Rigsdagens Aabning den 6. Oktober (1942) udtalte Statsminister Buhl, at Følelsen af fælles Ansvar og Viljen til Sammenhold havde været til stærk Betryggelse for vort Land, og Samlingen i Folket vilde fremdeles være den Grundvold, som skulde sikre en rolig Varetagelse af Nationens Opgaver saavel udadtil som indadtil. Tiden var skæbnetung for vort Land. Sikringen af Danmarks Selvstændighed og Bevarelsen af Folkets Frihed var det Maal, vi fremfor alt maatte holde os for Øje. Med dette Maal var et Ansvar forbundet, som havde Bud til alle Danske. Danmarks Stilling som ikke-krigsførende Land vilde fortsat blive opretholdt. Naar Tiden for Genopbygning var inde, vilde vi i forstaaende Samarbejde med andre Nationer efter Evne yde vor Medvirken til Løsningen af de store, fælles Opgaver, og vi ønskede et nært og godt Samarbejde imellem Danmark og Tyskland i det kommende nye Europa. I Samlingens Tegn vilde Rigsdagen gøre sin Indsats.

Denne Tale blev ikke kommenteret i den tyske Presse, og heller ikke i Wilhelmsstrasse tog man Stilling til Spørgsmaalet om en mulig Afspænding i Danmark. Statsminister Buhls danske Ord var øjensynlig ikke faldet i god Jord. I England diskuterede man, om Hitler virkelig vilde styrte det Regime, som havde raadet i Danmark siden den 9. April 1940.

Omsider den 13. Oktober afrejste Frikorps Danmark for at vende tilbage til Østfronten. Dagen begyndte med en Parade paa Ny Artillerikaserne paa Amager. Den danske kommanderende General, Generalløjtnant E. Gørtz var her til Stede. Han havde bøjet sig for Regeringens Ønske paa Betingelse af, at den tyske General og ikke Hr. Frits Clausen gav Møde. Dette skete. Hr. Frits Clausen overværede nok Paraden, men privat, og det tillodes ham ikke at holde nogen Tale hverken her eller paa Jernbanen. Det blev besørget af den tyske General og den herværende øverste SS-Chef, Brigadeführer Kannstein. Iøvrigt sagdes der, at Hr. Frits Clausen havde mistet en stor Del af sin Popularitet indenfor sit Korps, fordi han havde lovet dem alle Ansættelse i det „europæiske Politii“! Det var imidlertid ikke engang lykkedes ham at faa en eneste af dem ind i det danske, fordi Justitsministeriet henviste til det store Antal af Korpsets Medlemmer, 60 %, som stod opført i Politiets Bøger.

Da Frikorpset atter var vel ude af Danmark, aandede vi lettet op. Der var ganske vist endnu ikke sagt noget forløsende Ord fra Tyskland, men heller ikke bebudet yderligere ondt — saaledes stadig intet Krav om dansk Militær til Østfronten, som Rygterne Gang paa Gang havde haft travlt med. En kort Stund fik Optimismen atter Overhaand, og fra visse Kredse søgte man at udbrede, at det var Udenrigsminister Scavenius, som havde reddet Landet! Hans Stjerne steg ogsaa en lille Smule i de politiske Kredse paa Rigsdagen.

Allerede om Morgenen den 19. Oktober ramtes Befolkningen af et nyt Chock ved den triste Meddelelse om, at Kong Christian var faldet med sin Hest ved Esplanaden i København og havde paadraget sig alvorlige Kvæstelser. Hvorledes var det sket? Ingen kunde give en fyldestgørende Forklaring. Først senere har man faaet nogen Klarhed over Ulykken. Kongen var redet ud paa sin Hest „Jubilée“, som saa ofte havde baaret ham roligt gennem Byens Larm og Vrimmel. Det var Skolefriday, og det kviddrende Liv og Humør af en Mængde cyklende Børn, der fulgte bagefter ham paa hele Turen, gjorde „Jubilée“ nervøs og ivrig. Paa Hjemvejen blev den først urolig ved Langelinieviadukten, men Majestæten fik hurtigt Magten over den igen. Lidt forbi Yachtpavillonen blev den atter sky for et eller andet — hvad vides ikke — og satte i Galop. Samtidig fik Majestæten et pludseligt Ildebefindende og tabte sin Hue. Hurtigere og hurtigere gik det nedad Skraaningen fra Langeliniebroen. For at lade den løbe Farten af sig vilde Kong Christian ride lige ud mod Bredgade i Stedet for, som han plejede, at svinge til venstre til Amaliegade. Ved Esplanaden drejede imidlertid „Jubilée“ pludseligt af sig selv til venstre ud for den derværende Stensætning, og ved denne hastige og uventede Drejning faldt Majestæten forover af Hesten. Det hele varede kun faa Sekunder. Tililende søgte at hjælpe bedst muligt. Oldfruen fra Esplanaden satte sig ved Siden af Majestæten, tog hans Hoved op i sit Skød og forsøgte at tørre noget af Blodet af. Andre fangede

Hesten og kaldte paa Brandvæsenets Ambulance. Mange var dybt grebne og stod med Taarer i Øjnene ved at se vor elskede Konge ligge blodig paa Jorden. Kong Christian selv var rolig og ved fuld Bevidsthed. Ambulancen kom hurtigt. Majestæten spurgte, om det var Falck, og da han fik at vide, at det var Brandvæsenet fra den nærliggende Station i Adelgade, sagde han, at han saa bedre forstod, hvorfor de kunde komme saa hurtigt. Han gav Ordre „til Amalienborg“ og tændte sig en Cigaret.

Paa Amalienborg blev man bestyrtet over at se Kongens Tilstand. Forsigtigt bares han op i Palæet, og Livlægen tilkaldtes. Dronningen var paa Vallø, men blev underrettet og kørte straks til København i susende Fart. Der var sket det, som hun længe havde frygtet for, dog mest om Vinteren, naar Gaderne var glatte. Livlægen lod Majestæten køre ud til Diakonissestiftelsen, hvor der hurtigt mødte flere af vore kyndigste Læger. Det var dog ikke saa meget Læsjonerne, som var farlige, som en faa Dage efter indtraadt Lungebetændelse. I flere Dage svævede Kong Christian mellem Liv og Død.

Der blev Sorg over Landet — og Angst. Som om vi stod foran en Katastrofe for det hele Folk — at det bedste Værn for os alle var i Fare. Bulletinerne fra Hospitalet fulgtes i Bekymring. Selvforglemmende som altid var Dronning Alexandrine hos ham Dag og Nat. Aldrig er der bedet, ønsket og haabet mere for et Menneske end for Christian X. Den 26. Oktober steg Feberen over 39, og Lægerne besluttede sig til at prøve to Blodtransfusioner. Allerede efter den første viste der sig en afgjort Bedring — et uforklarligt Mirakel, sagde en af Lægerne. Prins Knud kom den 29. Oktober ud fra sin Faders Sygeleje og udtalte til en Pressemand: „Da jeg kom ind til min Far i Gaar Morges, syntes jeg, at der var sket en næsten mirakuløs Forandring. Kongen talte muntert med os igen, og syntes ret ubesværet. Og for første Gang i mange Dage kunde han igen spise noget — og han bad endda om mere Mad“.

Denne Gang havde Kongen vejet Styret og overladt det til Kronprinsen, men Kongeflaget vajede fremdeles over Residensen paa Amalienborg.

Lidt Opsigt vakte det, at Politiet Natten til den 2. November arresterede halvandet Hundrede Kommuniste, fortrinsvis Salonkommuniste, og at en Del af disse toges i Forvaring af Tyskerne. Samme Dag afrejste Udenrigsminister Scavenius til en Konference i Berlin efter Anmodning af Rigsudenrigsminister Ribbentrop. Ingen anede, hvorom det drejede sig. „Völkischer Beobachter“ havde netop en Leder om, at de Stater, som ikke vilde bekende Kulør, heller ikke kom med ved Gavebordet efter Krigen.

Den 3. November (1942) om Aftenen kom Udenrigsministeren hjem, og umiddelbart efter afholdtes Statsraad, Ministermøde og Møde med Nimands-

udvalget. Rigsudenrigsminister Ribbentrop havde ladet forstaa, at det danske Kongehus var meget kompromitteret i Forholdet til Tyskland, hvor man var vidende om dets stærke Danskhed og om adskillige tysk fjendtlige Udtalelser fra dets Side. Han forlangte flere af Ministrene, bl. a. Statsministeren, afløst af nye Mænd, helst Nazister eller andre, som stod forstaaende overfor den tyske Plan om Nyeuropa. Vi kunde vælge selv, men han ønskede Svar senest den 9. — hvis ikke, truede han med Protektorat, men vilde dog ikke give dette skriftligt for ikke at være bundet til en for haard Fremgangsmaade! Han opfordrede Udenrigsminister Scavenius til selv at overtage Statsministeriet, hvad denne dog afslog med en Bemærkning om, at det følte han sig ikke egnet til — sikkert vel vidende, at han ikke havde det danske Folk bag sig. Tillige afslog denne at optage Nationalsocialister i Regeringen. Endelig forlangte den tyske Udenrigsminister, at der skulde gives den nye danske Regering vidtgaaende Bemyndigelse til i visse Situationer at bestemme uden at spørge Rigsdagen. Forsøgte for Eks. Englænderne Landgang i Danmark, maatte den tyske Værnemagt kunde skaffe sig visse Ordre efterkommet straks, uden at der spildtes Tid med Forhandlinger mellem Regering og Rigsdag. Paa Udenrigsminister Scavenius's Spørgsmaal, om Tyskland vilde forlange dansk Militær til Østfronten, svarede Rigsudenrigsministeren nej.

Den 5. November ankom den nye „Bevollmächtigte des deutschen Reiches“, den 39-aarige Dr. Werner Best — en meget tyskudseende Herre med det karakteristiske haarde Ansigt, men ogsaa en indtagende Charmeur, naar han vilde være det. I sin Ungdom havde han studeret Jura i Heidelberg og samtidig med Liv og Sjæl deltaget i den illegale Virksomhed under den franske Besættelse. I „Völkischer Schutz- und Trutzbund“ var han kommen sammen med Himmler, og under dennes Førerskole havde han sluttet sig til den nationalsocialistiske Bevægelse. Han blev Dommer i Hessen og forfattede det berømte „Boxheimer Dokumente“, omhandlende Planer for, hvorledes Nationalsocialismen med List, Løgn og Terror kunde komme til Magten. Efter Hitlers Regeringsovertagelse blev han ogsaa Statskommissær for Politiet i Hessen, senere Politipræsident og allersidst Ministerialdirektør i Udenrigsministeriet samt Specialist i Storrumsforvaltning, hvad han ved Ankomsten hertil markerede ved blot at kalde sig „Bevollmächtigte des Reiches“. Hans Renommé var ilet forud for ham, og han skildredes som en hundredeprocentig Partimand, der havde været den brutale Gestapochef, senere Rigsprotektor Heydrichs højre Haand under dennes Bøddelregimente i Bøhmen. Det finske Blad „Hufvudstadsbladet“ karakteriserede ham med en af hans egne Artikler i „Zeitschrift für Politik“ 1942, hvor han havde skrevet, at Tilintetgørelse og Undertrykkelse af fremmede Nationer i Følge historiske Erfaringer ikke stred mod Livets Lov, for saa vidt det gjordes fuldstændigt! Den forrige Gesandt, Renthe Fink, havde bestandig skolet mod Syd

for at takkes sit Lands Magthavere, „men“, sagde Dr. Best engang, „det behøver jeg ikke“. Han havde ikke ret meget tilovers for de danske Naziledere.

Nu kunde vi altsaa vente os den strengere Kurs, og i en trykket Stemning begyndte Forhandlingerne paa Rigsdagen om de Ribbentrop'ske Krav. Især følte den ekstraordinære Bemyndigelseslov som kompromitterende for Folkestyret. De Konservative, Venstre og Socialdemokraterne — og denne Gang tillige Fagforeningerne — agtede nu at sige Stop. De Radikale vaklede. En Deputation fra visse Erhvervskredse anmodede om fortsat Eftergivenhed, og i samme Retning virkede Dr. Munch. Den 5. skulde Udenrigsministeren forhandle med Dr. Best, og han forlangte Fuldmagt til at klare Sagerne med ham. Rigsdagen foreslog, at Statsminister Buhl skulde deltage i disse Forhandlinger, men da Udenrigsministeren modsatte sig dette, enedes man om en begrænset Fuldmagt.

Paa dette Møde berørte Dr. Best atter Spørgsmaalet om Optagelse af et Par Nationalsocialister i Regeringen, men Udenrigsministeren erklærede det for ugørligt. Iøvrigt viste disse Forhandlinger — mente man paa Rigsdagen — at Tyskerne ikke var uvillige til at gaa paa Akkord. Adskillige gik endda saa vidt at haabe, at det hele blot drejede sig om noget formelt. Danske i Berlin mente det samme. Rigsudenrigsministerens Politik overfor Tyrkiet og Sverige var slaet fejl, og han maatte derfor skaffe sig et Resultat at forelægge Rigskansler Hitler.

Partierne udpegede Nationalbankdirektør Bramsnæs som den nye Statsminister. Han gav intet Tilsagn, og efter en Samtale med Dr. Best den 6. November om Formiddagen sagde han Nej. Overfor Rigsdagen skød han sig ind under Helbredshensyn. Samme Formiddag kom den herværende SS-Brigadeführer Kannstein et Ærinde op i Udenrigsministeriet, hvor han lod en Bemærkning falde om, at kunde vi ikke enes om et nyt Ministerium, vilde hele Regeringen og Rigsdagen blive fængslet!

Derpaa blev Landstingsmand Hauch udpeget til Statsminister. Han var en erklæret Modstander af LS og Vicepræsident i Dansk-Engelsk Selskab, men en fremragende Landmand og Politiker. Efter at Dr. Best om Aftenen havde deltaget i en „Bierabend“ sammen med Medlemmer af LS og en Del Frits Clausen-Folk afslog han imidlertid den følgende Morgen at acceptere Hauch.

Øjeblikket var kritisk. Rigsdagen vidste ikke sine levende Raad. Var der andet end at føje sig efter de tyske Ønsker og vælge Udenrigsminister Scavenius til Statsminister? Tryggere blev Situationen ikke derved, at Tyskerne var rasende over, at et Ammunitionstog ved Sabotage netop var afsporet paa den sjællandske Kystbane. Var Øjeblikket kommet, hvor vi skulde blive et tysk Protektorat? Meningerne var delte, om vi skulde tage Stødet straks eller lade Tyskerne tage endnu en Skyttegrav?

Paa et vist Tidspunkt forlød det, at Partierne paa Rigsdagen var ved at op-

give Samlingsprincippet og vende tilbage til en Regering, der hvilede paa den radikal-socialistiske Alliance som før 9. April 1940. Frygten for at ende i norske Tilstande bragte dog langsomt Partierne til at opgive Modstanden mod Udenrigsminister Scavenius som Statsminister. Kronprinsregenten kaldte Partiførerne til sig og forhandlede med dem paa en Maade, som vakte almindelig Tillid og Anerkendelse blandt Politikerne. Han nægtede at acceptere en Regering, som ikke havde Rigsdagen bag sig, og sluttede med at opfordre til Enighed. Et Brud vilde kunne blive til Ulykke for Land og Folk. Natten til den 7. November opgaves sluttelig Modstanden mod et Ministerium Scavenius.

Den 9. offentliggjorde det gamle Ministerium følgende Erklæring:

Der har i den forløbne Uge fundet en Række betydningsfulde Forhandlinger Sted indenfor Regeringen og mellem denne og Samarbejdsudvalget saavel som indenfor de politiske Partier paa Rigsdagen. Der er herunder konstateret, at Forholdene har udviklet sig saaledes, at et Regeringsskifte maa anses for nødvendigt, og efter at Formændene for de Partier, der er repræsenteret i den nuværende Regering, Lørdag Aften har været tilkaldt til en Konference hos Hs. kgl. Højhed Kronprinsen, ved hvilken Konference Statsminister Buhl var nærværende, afsluttedes Forhandlingerne sent Lørdag Aften med, at Statsminister Buhl med Tilslutning fra de Partier, der støtter den nuværende Regering, tilraadede Kongemagten at opfordre Udenrigsminister Scavenius til at danne en ny Regering.

Udenrigsminister Scavenius er herefter Søndag Eftermiddag paa Diakonissestiftelsen i Overværelse af Kronprinsen blevet modtaget af Hs. Maj. Kongen, der i de sidste Dage er blevet holdt underrettet om Forhandlingernes Gang, og Udenrigsministeren modtog her Opfordringen til at søge dannet en ny Regering. Forhandlingerne herom kan ventes bragt til Afslutning meget hurtigt.

Den næste Dag offentliggjordes Ministerlisten. Indenrigsminister Knud Kristensen havde nægtet at fortsætte under den nye Statsminister. De andre afgaaede var Statsminister Buhl, Kirkeminister Fibiger og Finansminister Alsing Andersen, som alle tre af en eller anden Grund var kommet i Unaade hos Tyskerne, Statsministeren, fordi han — efter „Nordschleswigsche Zeitung“ — havde ladet sig bruge af den skandinaviske Propaganda, der maatte synes uforenelig med den danske Regerings officielt fastlagte Linie, Kirkeministeren, fordi det ikke var lykkedes ham sammen med Undervisningsministeren at afstemme samtlige Pædagogers og politiserende Gejstliges Arbejde efter samme Linie. Undervisningsminister Jørgen Jørgensen fik dog Lov til at fortsætte som Indenrigsminister. Ligeledes beholdtes Justitsminister Thune Jacobsen, skønt ogsaa han sagdes at være blandt dem, som Rigsudenrigsminister Ribbentrop vilde have fjernet. Trafikministeriet skiltes ud fra Ministeriet for offentlige Arbejder og betroedes Folketingsmand N. Elgaard. Ligeledes deltes Arbejds- og Socialministeriet, og

det sidste tilfaldt Formanden for de samvirkende Fagforbund Laurits Hansen. Udenrigsminister Scavenius overtog tillige Statsministeriet. Af hidtilværende Ministre blev altsaa Landbrugsminister Kr. Bording, Forsvarsminister S. Brorssen, Handelsminister Halfdan Hendriksen, Arbejdsminister Johs. Kjærboel og Minister for offentlige Arbejder Gunnar Larsen. Foruden ovennævnte nye tiltraadte ogsaa tidl. Departementschef i Finansministeriet K. H. Kofoed som Finansminister, tidl. Undervisningsinspektør A. Chr. Højberg Christensen som Undervisningsminister samt tidl. Departementschef i Kirkeministeriet V. Holbøll som Kirkeminister.

Samme Dag — altsaa den 10. — vedtog den nye Regering paa sit første Møde følgende Erklæring:

Som meddelt den 9. ds. har Forholdene udviklet sig saaledes, at et Regeringsskifte har været nødvendigt. Dette Regeringsskifte har fundet Sted i en for Landet alvorlig Situation. Den nydannede Regering, som nu har overtaget sine Funktioner, vil *indadtil fortsætte den hidtil fulgte Politik*, idet den vil have sin Opmærksomhed rettet mod alle Foreteelser paa det økonomiske, finansielle og beskæftigelsesmæssige Omraade her i Landet og paa disse Omraader arbejde for en sund og for Land og Folk gavnlig Udvikling.

Udadtil vil Regeringen se det som sin vigtigste Opgave at virke for en Styrkelse og Befæstelse af det gode og nabovenlige Forhold mellem Danmark og Tyskland og fremme et gensidigt tillidsfuldt Samarbejde i Ønsket om at skabe fortsatte Udviklingsmuligheder for den befrugtende Vekselvirkning mellem dansk og tysk, der gennem Tiderne har haft saa stor Betydning.

I Erkendelse af det europæiske Skæbnefællesskab er Regeringen sig det Ansvar bevidst, som ogsaa et lille Land som Danmark har med Hensyn til Opbygningen af det kommende nye Europa, og den vil efter Evne yde sin Medvirken til Løsningen af saadanne Opgaver, som i denne Forbindelse naturligt vil tilfalde vort Land.

Regeringen vil sikre Opretholdelsen af Ro og Orden i Landet. Den vil ikke taale Sabotage og anden Forbrydelse, der direkte eller indirekte retter sig mod Besættelsestropperne.

Regeringens Standpunkt over for Kommunismen er klart. Siden Vedtagelsen af Loven af 22. August 1941 er kommunistisk Virksomhed her i Landet ulovlig. Dette fandt sin Bekræftelse ved Danmarks Tiltræden af Anti-Komintern-Pagten, ifølge hvilken den danske Regering er forpligtet til paa dansk Omraade at bekæmpe den kommunistiske Internationales opløsende og nedbrydende Virksomhed.

Det nye Ministerium opfattedes som et afgjort Skridt nærmere Tyskland, hvad ogsaa havde været Meningen, og som et uundgaeligt Skridt⁴. Man var iøvrigt tilfreds med, at Skridtet ikke blev større. Ministeriet var dog dannet paa

parlamentarisk Grund og bestod af danske Mænd. Ved sin Erklæring havde det ydermere bundet sig til at fortsætte den hidtidige Politik, altsaa efter den Linie, som blev trukket op den 8. Juli 1940 eller — bortset fra de forskellige Regeringserklæringer — praktisk talt ved Krigens Begyndelse. Dette blev ydermere pointeret ved en ministeriel Udtalelse om, at Regeringen følte sig ansvarlig overfor Rigsdagen. Ministeriet var heller ikke uden Styrke, selv om Udenrigsministeren herefter — som tillige værende Statsminister — maatte anses for at staa noget svagere, fordi han ikke længere havde en Overordnet at skyde sig ind under.

I et nystartet, tysk Tidsskrift „Skagerak“s December-Nummer skrev Statsminister Scavenius en Artikel, hvor han sluttede med Ønsket om, at det prøvede, gode Forhold mellem de i Danmark levende Rigstyskere og det danske Folk ogsaa i Fremtiden maatte virke til Fremme af dets Folks Interesser. Bladet knyttede hertil følgende Bemærkning om det danske Ministerskifte: „Dannelsen af Ministeriet Scavenius i Tilslutning til den Rigsbefuldmægtigede Dr. Best's Kaldelse til København tør maaske tages som Symbol paa et nyt Tidsafsnit, kendetegnet ved Forsøg paa en konsekvent Gennemførelse af et loyalt Samarbejde. Det er nu *Regering og Parlament*, der bærer Ansvar for den videre Udvikling, som vil afhænge af, om det vil lykkes de nævnte Faktorer ved de fornødne Forholdsregler at hidføre en Forandring i det danske Folks Sindelag overfor Tyskland“.

Mange i Landet ansaa blot Ministeriet Scavenius som en Etape inden den fuldstændige Underkastelse. Burde man ikke hellere have taget Afgørelsen med det samme og undgaaet denne stadige, uværdige Eftergivenhed? Der var netop Grund til nu at vise noget mere Mod, efter at Tyskerne havde naaet Krigens Vendepunkt med Feltmarskal Rommels Nederlag i Afrika og Russernes voksende Modstand. „Fædrelandet“ for den 12. November kaldte Ministeriet svagt og blot et Overgangsministerium, som snart vilde forsvinde.

Den 11. November vedtoges ogsaa den krævede Bemyndigelseslov, men dog i en ikke saa omfattende Skikkelse, som man straks havde ment forlangt. Hovedbestemmelsen gik ud paa, at Regeringen bemyndigedes til ved kgl. Anordning at udfærdige Forbud og Paabud til Opretholdelse af Ro, Orden og Sikkerhed i det Omfang, hvori det skønnedes nødvendigt for at modvirke Handlinger, der under de foreliggende alvorlige Forhold og Landets Besættelse af tyske Tropper var egnede til at bringe Landets Interesser i Fare.

I sin Forelæggelsestale udtalte Justitsministeren, at Forslaget var affødt af den alvorlige Situation, vort Land befandt sig i. Loven skulde godkendes af Rigsdagen ved Regeringsskifte, og den kunde atter ophæves ved kgl. Anordning. Den fik iøvrigt ingen Betydning, idet den aldrig er benyttet.

I vore Nabolande blev Begivenheden fulgt i Spænding. Et finsk Blad skrev, at Ministeriet Buhl havde været Tyskerne for dansk. „Svenska Dagbladet“

sluttede en Artikel den 10. November: „Vi Svenskere ser med Uro og Medfølelse paa Hændelserne i Danmark. Vi vilde ikke opgive Haabet om, at Danmark fremtidig, som hidtil, maa kunne beholde sin indre Selvbestemmelse nogenlunde ukrænket, saaledes at der ikke uigenkaldeligt slaas en Streg over de højtidelige Løfter, som den tyske Okkupationsmagt gav i April 1940“. Herhjemme vedtog Konservativ Ungdom (KU) en kraftig Protest baade mod det nye Ministerium og Bemyndigelsesloven. Protestens Offentliggørelse blev dog forbudt.

Straks efter Ministeriets Dannelse aflagde Statsminister Scavenius officielt Besøg hos Dr. Best, og man haabede, at den diplomatiske Forbindelse mellem de to Lande derefter skulde blive oprettet igen paa normal Maade. Det skete imidlertid ikke. Ganske vist rejste vor Gesandt i Midten af December tilbage til Berlin, men der ansattes ingen ny tysk Gesandt i København, og Dr. Best blev ikke akkrediteret Kongen. Situationen var ydmygende, men indenfor den Scavenius'ske Kreds var man alligevel tilfreds med Ordningen. Den stemte godt med Tankerne i Udenrigsministerens Tale den 1. Oktober. Nu førtes alle Forhandlinger direkte mellem den tyske Besættelsesmagt og Regeringen, og Forbindelsen mellem førstnævnte og Kongen var suspenderet.

Den 22. November kom Kong Christian tilbage til Amalienborg. Nytaarsdag talte Majestæten i Radio til sit Folk: „Jeg deler vort fælles Ønske om, at 1943 maa bringe lyse Tider for os alle. Jeg føler Deltagelse for alle dem, der har mistet Slægtninge under alvorlige Begivenheder til Lands og til Vands, og jeg udtaler en dybtfølt Tak til alle, som med Blomster, Breve og Gaver glædede mig under min Sygdom, ligesom jeg ogsaa retter en Tak til Læger og Sygeplejersker, som med Opofrelse plejede mig under mit Sygeleje“.

Regeringskrisens Afslutning formaaede heller ikke at lette Trykket over Landet. Stadig mærkede vi vor Ufrihed. Af Smaating skal nævnes, at det forbødes Bladene at bringe Billeder af „fjendtlige“ Personligheder, og Forlagene maatte ikke udgive flere engelske og amerikanske Oversættelser end tyske. For ikke at irritere forbød Udenrigsministeriet i Vinteren 1943 Bladene at nævne den her ved Hoffet anlagte Sorg i Anledning af Hertugen af Kents Død. En udsendt Medarbejder ved „Stockholms-Tidning“ skrev fra København, at alt nok var Sol og Smil, men kom man i nærmere Kontakt med Danskerne, følte man hurtigt, at Latteren, Jovialiteten og Smilet, kort sagt netop det, som Svenskerne plejede at anse som saa nært forbundet med alt dansk, virkelig var som en dygtig anlagt Maske, under hvilken man mærkede Uro og Bekymring.

Tyskerne stod jo stadig lige truende i deres Forhold til vort Land og tiltvang sig en mere og mere utaaelig Myndighed, der var langt udover hvad de i April 1940 havde betinget sig. De betragtede os efter Forgodtbefindende snart som en „venligsindet“ Nabo, paa hvis Omraade Nødvendigheden havde tvunget

dem til at indrette sig militært, og snart som et fjendtligt besat Land, hvor de havde Ret til at foretage sig alt. Fra vor Side hævdedes — maaske ikke altid med fornøden Kraft — at vi i al Fald ikke var noget krigsbesat Land, og at det derfor var uberettiget at indføre nogen Form for krigsretlig Tilstand. Justitsminister Thune Jacobsen havde fra sin Studietid i Tyskland mange Bekendtskaber i de tyske Juristkredse, især med den herværende SS-Brigadeführer Kannstein, tidligere Vice-Politichef i Berlin. Gennem disse Bekendtskaber lykkedes det ham flere Gange at mildne de tyske Krav. Da for Eks. nogle Gymnasieelever havde skrevet fornærmelige Ord mod Tyskland paa Plankeværker, forlangte Tyskerne dem udleveret. Justitsministeren vilde redde Drengene og truede med at tage sin Afsked. Hr. Best bad da blot om at maatte beholde dem en Time for at kunne indberette, at de havde været i tysk Forhør. Det fik han Lov til, hvorefter det danske Politi tog Affære.

I flere Tilfælde gennemtvang Kriegsgerichtsrat, Dr. Johannsen tysk Arrestation og Forhør, uden at Justitsministeriet kunde forhindre det. Om Morgenens tidlig, før de fleste tænkte paa at staa op, kørte tyske Automobiler afsted ud i Byen med een dansk Politibetjent og to Gestapo i hver. Der bankedes paa Døren, og den, der skulde sættes fast, havde i en Fart at komme i Tøjet og følge med til det tyske Fængsel. Ofte nøjedes det tyske Sikkerhedspoliti med at forlange visse navngivne Personer udleveret af det danske Politi, og det maatte saa ske, uden at Protester fra de danske Myndigheder hjalp det mindste. I December (1942) arresteredes saaledes en Gruppe, der var knyttet til Bladet „Frit Danmark“, og blandt dem den ansete Kirurg, Professor, Dr. med. Ole Chiewitz, der havde deltaget som Læge paa finsk Side i den første finsk-russiske Krig. De anbragtes alle i de mere og mere overfyldte tyske Arrester, flere Mand i hver Celle. Skarpe Protester til Justitsministeriet fra danske Læger, dansk Politimesterforening og fra Statsadvokaturen for særlige Sager mod at blive anvendt som „Rakkerknægte“ for Gestapo frugtede kun lidt. Dog lykkedes det at faa Professor Chiewitz overflyttet til dansk Arrest. Paa samme Tidspunkt fik omsider Gestapo Fingre i den kommunistiske Folketingsmand Aksel Larsen, der sattes i tysk Arrest sammen med en Del andre Kommuniste. Adskillige dømtes ved tysk Krigsret og førtes til Strafafsoning i Tyskland, bl. a. fire aarhusianske Arbejdere, der havde stukket Ild paa et Lager af tysk Militærklæde. En dømtes til Døden, men benaadedes ved den danske Regerings Indskriden med Tugthus paa Livstid i Tyskland. Da nogle berusede tyske Soldater havde lavet Optøjer i Hirtshals, blev det straks udlagt som Befolkningens og det stedlige Politis Skyld, og der indførtes Undtagelsestilstand i Byen. Det var første Gang, Tyskerne praktiserede en saadan summarisk Straffeforanstaltning. Den ophævedes dog fem Dage efter, da det gik op for den tyske Værnemagt, at Byen var ganske uskyldig. Kort efter hændte noget tilsvarende i Thisted paa et lige saa løst Grundlag.

Ved en kgl. Anordning af 5. April 1943 oprettedes der en særlig Tugthus-Afdeling i Statsfængslet i Horsens. Samtidig meddeltes officielt, at der ikke vilde ske nogen Ændring af den danske Straffelov, hvorefter danske Domstole kunde idømme Tugthusstraf. Afdelingen i Horsens tog udelukkende Sigte paa Tugthusstraffe, der var afsagt udenfor dansk Domstol, og som skulde afsones her i Landet.

Den nye tyske General slog straks de strenge Toner an med en Udtalelse om, at nu skulde der ikke længere forhandles, men befales. Som nævnt, forbød han de tyske Befalingsmænd og Menige at omgaas Danske, og i Konsekvens heraf flyttede han selv fra Hotel d'Angleterre og ind i det saakaldte Lille Amalienborg paa Østerbrogade, som den danske Regering i den Anledning havde maattet købe og udstyre paa luksuriøs Maade med Møbler, Tæpper, Malerier o. s. v. Københavnerne var dog godt tilfredse med, at det tyske Krigsflag (fra 1. Januar 1943) forsvandt fra Kongens Nytorv. Alle danske Familier, som endnu boede paa de af Tyskerne besatte Kaserer, fik Ordre til at fraflytte inden en Maaned. Videre rekvirerede den tyske Værnemagt uden Hensyn offentlige og private, store og smaa Bygningskomplekser til Administration, Kaserer, Rekreatiohjem, Vagter og Lazaretter. Her kunde Værnemagten have det for sig selv. Nye, kostbare Kaserer opførtes og de ældre suppleredes med Tilbygninger, ganske som om Tyskerne beredte sig til at blive for bestandig. Jylland omdannedes til en Fæstning, rede til at modtage en engelsk Landgang, hvad enten den kom fra Søen eller Luften eller fra dem begge paa een Gang⁵. Det danske Militær beordredes ud af Halvøen inden den 15. November, og en Del mindre Vestkystbyer tvangsevakueredes for civile Beboere. Den danske Stat maatte punge ud med nye Millioner Kr. til Automobilveje og store cementerede Fæstningsanlæg, særlig langs Vestkysten, hvor den skærmende Klitbeplantning, som det havde taget en Menneskealder at vokse sig stærk nok, ødelagdes flere Steder ved Udgravninger for Kanoner og Maskingeværer og Nedgravning af Hundredetusinder af Landminer. Ogsaa store Arealer i det Indre bedækkedes med Miner af Hensyn til Faldskærms-tropper, og paa de vigtigste Veje forberedtes Automobilspærringer og byggedes Tankfælder. Masser af Motorkøretøjer holdtes i Beredskab for at kunne transportere Tropperne ud til Landgangsstederne. I København byggedes ved Østbane-gaarden en stor underjordisk Kommandostation for den tyske Øverstbefalende, og uden om Byen fra Køgevej til Hørsholmvej anlagdes en Autostrada for den tyske Motortrafik. Tyskerne krævede saa store Mængder af Cement, at vore egne Bygningsarbejder maatte indskrænkes meget betydeligt.

Den 19. November (1942) forlangte Generalen, at den danske Generalkommando skulde *tilbyde* ham den danske Hærs Vaaben m. m. med Undtagelse af, hvad vi behøvede til den lille Styrke paa ca. 3000 Mand, som vi havde inde. Et Par Dage efter forlangte han ligeledes hele den militære Tæppebeholdning,

hvoraf dog en stor Del allerede var udleveret til de tyske Kaserner og Lejre her i Landet.

General Hanneken havde handlet efter Instruktion fra Berlin uden forudgaaende Forhandling med den tyske Befuldmægtigede, Dr. Best. Allerede længe havde man mærket Jalousi mellem disse, og da Dr. Best fik Nys om Affæren, rejste han uopholdelig til Tyskland for at indhente Oplysninger. Ved hans Hjemkomst toges Sagen derpaa ud af Forhandling mellem den danske og tyske Hær og lagdes over i Diplomatiets Hænder. Et Tilbud fra vor Side kunde der naturligvis ikke blive Tale om, og Udenrigsminister Scavenius skyndte sig derfor ogsaa med at hævde, at det var en Fordring, hvad det vel i Realiteten ogsaa var.

Straks mandede Rigsdagen sig op til at sige Stop, men som i alle tidligere Tilfælde faldt den hurtig ned igen, naar Øjeblikket kom til at gaa fra Ord til Handling. Dr. Munch var atter paa Færde for at overtønde om det rigtige i fortsat Føjelighed. Hæren sagde nej, men Regering og Rigsdag gik den 4. December ind paa et Kompromis, hvorefter vi skulde aflevere $\frac{1}{3}$ af, hvad vi havde. Resten skulde vi beholde for dog ikke at staa helt afvæbnet. Vi afleverede 60,000 Geværer, 30 Millioner Patroner, 923 Rekylgeværer, 20 Morterer med 12,000 Granater, 15,000 mørke Kapper, 6000 Tæpper, 15,000 Remme og Tasker og 15,000 Par Støvler.

Vel fik vi Løfte om efter Krigen at faa lige saa meget moderne Krigsmateriel, men hvad betød det? Befolkningen maatte paany finde sig i en Ydmygelse, og atter spurgte man sig selv, om denne Regering mon vilde finde sig i alt. Dog een Ting af — midlertidig — Betydning opnaaede vi til Gengæld, nemlig at vi fik Raadighed over de militære Beholdninger, som blev tilbage, og som hidtil havde været under tysk Kontrol. Store Dele af vort Materiel og Uniformer m. m., som var efterladt i det militært evakuerede Jylland, kunde derfor overføres til Øerne.

Selv efter denne Svækkelse var den danske Hær fortsat en Torn i Øjet paa General Hanneken, og lejlighedsvis skal han privat have udtalt, at den burde sendes til Østfronten. Han forsøgte først godvilligt at bevæge danske Officerer til at søge ind i tysk Stabstjeneste for deres Uddannelses Skyld, men i tyske Uniformer. Det ændredes senere til, at de skulde bære danske Uniformer, men alligevel meldte der sig ingen. En Episode paa Dyrehavsbakken, hvor nogle drukne, tyske Soldater truede med at gaa til Haandgribeligheder og trak deres Bajonetter, men hindredes i deres Raaheder af danske Gardere, som ogsaa havde trukket blank, førte til en Trusel fra Generalen om, at hvis det gentog sig, vilde det blive forbudt danske Soldater at bære Sidevaaben. Vi maatte erindre, at vi var et besat Land! Han udtalte, at saa længe den danske Hær eksisterede, var Tyskerne nødt til at have ekstra Styrker heroppe for at hindre den i at falde de tyske Tropper

i Ryggen i Tilfælde af engelsk Landgang. Maaske frygtede han dog vor lille Hær allermest den Dag, hvor Tyskerne lammedes af indre Opløsning og derved mistede Taget i os! I Juni stillede han tre bestemt formulerede Krav:

1) at de danske Mobiliseringspapirer ikke maatte holdes à jour.

2) at det skulde lettes danske, faste Officerer at melde sig til frivillig Tjeneste i den tyske Hær. Navnlig skulde den Bestemmelse i Hærloven slettes, hvorefter en Officer, der havde staaet tre Aar udenfor Nummer, havde at gøre et Aars Tjeneste inden Avancement.

3) at der skulde sendes 100 faste Officerer til tysk Tjeneste ved Østfronten.

Det første gik Regeringen glat ind paa. Hvad det andet angik, saa forelagde Forsvarsministeren Sagen for Nimandsudvalget, som imidlertid erklærede, at det kunde ikke lade sig gøre uden ved en Ændring til Hærloven, og Udvalget vilde heller ikke medvirke til en Lov herom. Statsministeren erklærede derpaa, at han i denne Situation mente sig beføjet til at ordne Spørgsmaalet administrativt. Forsvarsministeren udsendte følgelig Skrivelser til Hærens Afdelinger, hvori der lovedes alle, som meldte sig frivillig til tysk Tjeneste, Genansættelse i den danske Hær efter Krigen uanset, om der paa det Tidspunkt var ledige Pladser eller ej, samt at der for de Aar, de havde været borte, ikke skulde ske noget Fradrag hverken i Anciennitet eller i Beregningen af Alderstillæg og Pension. Der lovedes dem videre, at Regeringen i givet Fald vilde optage til velvillig Overvejelse Spørgsmaalet om at tilvejebringe Hjemmel for, at de Befalingsmænd, som var egnede til Forfremmelse, og som havde staaet udenfor Nummer i mere end de tre Aar, kunde forfremmes inden et Aar efter, at de paany var traadt i Nummer i Hæren.

Kort før denne Skrivelse var tilsendt Afdelingerne, havde tre unge, faste Officerer søgt om Ansættelse i Finland, men efter Udsendelsen meldte der sig ingen.

Den 19. Juni stillede Partiet Dansk Samling paa Rigsdagen en Forespørgsel til Forsvarsministeren om Begrundelsen for de i denne Skrivelse givne Løfter, der stred imod Hærloven. Forespørgselen nægtedes Fremme og blev heller ikke omtalt i Pressen. Derimod udtalte Hr. Frits Clausen i Folketinget den 30. Juni sin Anerkendelse af Ministerens Henvendelse til Officererne!

Hvad det tredie Krav angik, saa mødte det afgjort Uvilje i Hæren. Det følte som en ny Ydmygelse, og iøvrigt kunde en dansk Officer i Følge Grundloven ikke tvinges til Tjeneste af den Art. Da der fra tysk Side spurgtes, om der dog ikke fandtes 100 antibolsjevistiske, danske Officerer, blev der svaret: „Jo, men ikke 100, der vil bære tyske Uniformer“. Ogsaa indenfor Regeringens Flertal var der Modstand, og Sagen gik derfor til Berlin. Herfra modtog Udenrigsministeriet en Skrivelse om, at der maatte vises „Brüderschaft“. Blev der kon-

stateret blot den ringeste fjendtlige Handling indenfor den danske Hær, „so würde der Rest des Heeres unverzüglich aufgelöst werden“.

Stillet overfor denne Trusel, hvis Virkeliggørelse kunde faa katastrofale Følger for Ro og Orden i Landet, naar Krigen engang sluttede, forhandlede der videre. Kravet nedsattes til, at vi, som en Gestus, skulde sende 6–8 Officerer ad Gangen i nogle Maaneder til Uddannelse i Tyskland. Snart blev imidlertid Situationen en saadan, at ogsaa dette stillede i Bero, idet Tyskland fik andet at tænke paa.

RAASTOFFER, LEVNEDSMIDLER, BRÆNDSEL, PENGESPØRGSMAAL M. M.

Efterhaanden tømtes Landet fuldkomment for Raastoffer og oversøiske Varer. Industrier gik i Staa, og Priserne steg paa de Smuler, som endnu fandtes. Det fristede igen til Tyverier eller „sorte Børs“-Affærer, og disse Aars stigende Kriminalitet — ikke mindst Ungdomskriminalitet — blev en af Skampletterne paa Tiden. Gummi- og Stræklærredsmangelen gjorde Cykledæk til Sjældenheder, og „Cykleskrælninger“ blev næsten en Landeplage. For at skaane Lastbil-dækkene forbødes det i Oktober 1942 at køre udover en Afstand af 30 km — en Bestemmelse, som dog lempedes noget i de tyndt befolkede Egne. Som en sidste Hjælp hang Truslen om Tvangsaflevering af alle Bildæk over Hovederne paa de opklodsede, private Personautomobilers Ejere. Da Tyskland ikke mere kunde levere os Benzin i fornøden Mængde, maatte Benzintildelingen ligeledes rationeres strengere og strengere, uden at man i tilsvarende Grad vovede at forøge Antallet af Tilladelser til at bruge Generator af Hensyn til de sparsomme Beholdninger af Generatorbrænde.

Butikkerne tømtes for saa at sige alt. Uldgarn var ikke til at opdrive hverken til Vævning eller Strikning, men Nød lærer nøgen Kvinde at spinde, og snart kunde man fremstille de nødtørftigste Klæder, Undertøj og Strømper samt Bomuldstøjer af Celluld iblandet dansk Lammeuld og Kreaturhaar, de saakaldte „Fæhaar“. Gamle Klude indsamledes til gode Priser. Da Importen af Saalelæder fra Amerika var indstillet, og Tyskerne forlangte store Partier af Fodtøj, blev der Mangel paa Læder. I Stedet for anvendtes i stor Udstrækning Træ til Saaler og Rødspætteskind til Overlæder i Damefodtøj. Tobak erstattedes med indenlandsk Avl, der baade var dyr og af en Kvalitet, der tvang adskillige til helt at holde op at ryge og andre til at blive nøjsomme. „Tobakshungeren“ bevirkede, at Cigaretter og Shag blev en af de mest efterspurgte Varer paa den sorte Børs, hvor for Eks. de første solgtes i Pakninger paa 10 Stk. for op til 15–40 Kr., særlig blandt de unge Tørvearbejdere. For at kunne sikre den ret-

færdigst mulige Fordeling af Varerne indførtes Tvangsaflevering af danske Raa-varer, saaledes Tobak, Uld m. m. Kaffe, The og Chocolate eksisterede kun som Erstatningsprodukter, men Folk fandt sig efterhaanden godt tilfreds hermed og glemte, hvordan de rigtige Varer havde smagt. „Erstatning“ blev Tidens Løsen for næsten alt det, hvortil der ellers brugtes importerede Raastoffer.

Som nævnt havde Høsten været lille i 1941, og Landbrugsproduktionen i sin Helhed var derfor nedadgaaende. Dertil kom, at vi maatte sende en Del Korn til Norge. Landbrugsminister Bording erklærede i en Tale i Radioen den 20. April (1942), at vor Levnedsmiddelforsyning var i Fare og opfordrede indtrængende Landmændene til i Foraaret at besaa hver eneste Plet af deres Jord. Kirkeministeren udtalte paa et Møde i det konservative Folkeparti, at de virkelige Besværigheder nu begyndte at gøre sig gældende. Han kunde ikke love, at vi vilde kunne opretholde Levestandarden fra i Vinter. Den vilde komme til at gaa ned — maaske meget ned!

Det var pessimistisk talt. Vel blev der Knaphed paa Havregryn og Hvedemel, men ellers kunde dog Brødrationerne opretholdes.

Høsten 1942 var god for Rug og Foderkorn. Venstres Medlem af Regeringen, Trafikminister Niels Elgaard udtalte i Februar 1943, at i det store og hele maatte Landbrugsproduktionen nu siges at foregaa under tilfredsstillende økonomiske Betingelser. Der var ingen Begrundelse i Øjeblikket for et Krav om stigende Producentpriser. Men den haarde Vinter og den kolde, vaade Sommer havde ødelagt Hvedearealerne. I Stedet for Hvedebrød maatte vi nøjes med Sigtemelsbrød bestaaende af 70 % Rugsigtemel og 30 % Hvedemel. Med Sorg sagde vi for en Tid Farvel til Morgenkrydderen.

Ogsaa Mælk og i Efteraaret 1942 tillige Æg blev det smaat med — det sidste paa Grund af Eksporten —. Derimod var der rigeligt af Kartoffler. Smørrationerne gik en Smule ned, for at vi kunde eksportere noget mere til det sultende Finland. Fedt og Flæsk beredte os store Vanskeligheder. Producenter og Slagtere søgte nemlig at afsætte det mest mulige udenom Maksimalpriserne, og allerede i Februar havde man maattet indskrænke Friheden til Hjemmeslagtning noget, idet det fastsattes, at Producenter kun maatte forære — absolut ikke sælge — indtil $\frac{1}{4}$ Gris bort. Restauranterne fik Forbud mod at servere Flæskeretter. I December 1942 forbødes det helt ikke blot at forære bort, men endog at transportere Svinekød med Jernbane, Skib eller Motorkøretøj, pr. Post, som Rejsegods eller Haandbagage. Det var et ubehageligt Slag for alle de Familier, som havde glædet sig til den aarlige Jule-Flæskesteg fra Slægt og Venner paa Landet. Ved privat gennemført Rationering i Byerne kunde Butikkerne kun levere deres faste Kunder en Smule Fedt og Svinekød een Gang om Maaneden. Ikke-faste Kunder fik slet ingen Ting.

I Tyskland drøftedes i 1942 Indførsel af Enhed i Krigsøkonomien — „Gross-

raumsøkonomi“ — og ensartede Priser for hele Europa. Der afholdtes en Agrarkonference i Berlin under Ledelse af Statssekretær og Agrarminister Bache. Til Stede var de tyske Agrarforvaltningschefer fra de besatte Lande — ogsaa fra Danmark — men ingen af disse Landes egne Landbrugskyndige. Danmarks Landbrugseksport sættes her til 80 %.

Det blev imidlertid ikke til noget. Forhandlingerne mellem det tyske Landbrugsministerium og Landbrugsraadet fortsatte i de vanlige, rolige Former. Tyskerne vidste godt, at en for stærk Stramning af Kravene baade med Hensyn til Eksportens Størrelse og Priserne vilde virke modsat, og de havde hidtil været — og var det iøvrigt under hele Krigen — absolut tilfredse med og endda næsten imponerede over vort Landbrugs Ydelser. Men naturligvis maatte de have mest muligt, og medens vi hidtil kun havde været forpligtet til at levere, hvad vi ikke selv forbrugte, skulde vi for 1943 trods den mindskede Svineproduktion forlods overlade Tyskland 100,000 Tons Kød, fortrinsvis Flæsk, inden vi selv maatte beholde noget. Dette vilde sige, at Flæsket blev endnu sjældnere, og at vor Kødforsyning maatte sættes ned med 30 %. Der taltes om Rationering, men det forbødes af Tyskerne.

Samtidig udkom en tysk Forordning, der gav enhver Tysker Ret til toldfrit at medtage alle Slags Varer fra de besatte Lande, Danmark incl. I store Mængder bragtes derefter navnlig Fødevarer hjem til Tyskland udenom den officielle Eksport, men ogsaa andre Varer var eftertragtede, og for ikke at give Indtryk af Varerigelighed forbød en handelsministeriel Bekendtgørelse den 20. November (1942) enhver overdaadig Vinduespyntning af Butikkerne.

Efter Forhandling med den danske Regering udstedte den herværende, tyske militære Øverstbefalende den 2. December (1942) følgende Befaling:

Situationen med Hensyn til Vareforsyningen i Danmark er med Tiden stadig blevet vanskeligere. Ogsaa den tyske Værnemagt maa tage dette Forhold i Betragtning.

Da Varerne ogsaa i Danmark maa fordeles retfærdigt, kan den tyske Soldat ikke ubegrænset gøre Fordring paa dem; han skal i Almindelighed kun kunne gøre Indkøb til Dækning af sit personlige Behov og skal herved ligesom ved Indkøb af andre Varer rette sig efter Salgsmulighederne i vedkommende Forretning. I Almindelighed vil der ikke kunne forventes Salg af mere end eet Par, eet Sæt eller eet Stykke (for Eks. et Par Sokker, et Sæt Undertøj o. s. v.).

Det er med den danske Regering aftalt, at Medlemmer af den tyske Værnemagt og Medlemmer af tilsluttede Organisationer (SS, Politi, NS-Flyverkorps, NSKK (NS-Motorkorps), Arbejdstjenesten, NSV (NS-Folkeforsorg), Organisation Todt, Teknisk Nødhjælp, Røde Kors, NS-Sammenslutningen „Kraft durch Freude) i Uniform eller i Civil (i sidste Tilfælde mod Fremvisning af Legitimation) skal behandles som danske Kunder, og at de, saafremt Salg kun

sker til „faste Kunder“, skal behandles som saadanne. Dette gælder dog ikke ved Salg af Vin, Spirituosa og Tobak.

Under s. D. rundsendte Handelsministeriet en Skrivelse vedlagt denne Befaling til samtlige Politimyndigheder i Landet, og disse skulde atter fordele Befalingen til samtlige Handlende med Paabud om at holde sig den efterrettelig for at undgaa Gnidning i Forholdet til Værnemagten. Befalingen og Rundskrivelsen maatte dog ikke offentliggøres i Dagspressen, ikke slaas op i Butikkerne eller paa anden Maade offentliggøres.

Denne Skrivelse var fra tysk Side tænkt som en Bremse paa dets Personales Indkøb, men den ophævede ikke den ovenfor nævnte Tilladelse til frit at medtage Varer ved Hjemrejse til Tyskland. Det forhindrede heller ikke — tværtimod — de stærkt skiftende, militære Afdelinger i at forsyne sig i rigeligt Maal. Følgelig saas paa Jernbanestationerne stadig Mængder af tyske Militære og Civilpersoner, for Eks. ved Hjemsendelse, Orlov eller Ferie, belæssede med Pakker eller med Kufferter struttende af Madvarer.

De tyske Soldater var rigeligt forsynede med Cigaretter, og for disse tilbyttede de sig Smørmærker. For Eks. fandtes i en Kuffert, der ved en Fejltagelse ikke var kommet med sin Ejer over Grænsen og derfor henstod i ildelugtende Tilstand paa en Banegaard, ikke mindre end 15 kg Smør, lige saa mange kg Fedt og røgede Aal samt Mængder af stegte Karbonader og Koteletter.

I 1942 havde Handelsministeriet søgt at sikre Byerne lidt Fedt og Svinekød ved forskellige Bestemmelser, men efter Nytaar 1943 mærkedes aftagende Tilførsler af Landbrugsvarer til de større Byer og især til København. Grunden hertil var stadig faldende Produktion og stigende Eksport, heri iberegnet de ikke smaa Mængder som sendtes til Landsmænd i de krigsførende Lande (Levnedsmiddelpakker) og gennem Norgeshjælpen til sultne norske Børn. Begge Dele var haardt tiltrængt, det sidste fordi Norges Fiskefangst dirigeredes til Tyskland og Resten af dets Fødeproduktion fordeltes fortrinsvis til de i Landet værende Tyskere og til Medlemmer af Quislingpartiet. I Maj 1943 nedsattes den Del, som Tyskerne lod os beholde, med 20 % til ca. Halvdelen, idet dog Leverancerne til de her værende Tyskere indbefattedes i Eksportkvotaen. Der indførtes de saakaldte Forbrugerkort omfattende ikke blot Kød og Flæsk, men ogsaa Paalæg. Tillige sendte den tyske Værnemagt udenom alle Aftaler Opkøbere ud paa Landet for at handle direkte med Landboerne til meget høje Priser — langt over Maksimalpriserne. Gentagne Gange lovede Hr. Best overfor Regeringen, at dette skulde blive bragt til Ophør, men Værnemagten fortsatte. Tit og ofte saas lange Køer udfor Kød- og Æggebutikker. I Maj 1943 vedtoges en Lov om statsligt og kommunalt Tilskud til Køb af Levertran til Børn under 15 Aar og til gravide Kvinder.

Kø foran Slagterbutik 1943.

De stigende Vanskeligheder indenfor det tyske Transportvæsen kom i høj Grad til at gaa ud over vore Tilførsler af Kul og Koks. Dertil kom, at vore Skibe, for at faa Last til Danmark, maatte udføre visse Pligtrejser til Tyskland med Malm fra Sverige og Kul, Koks m. m. fra hollandsk eller tysk Havn. I Kanalen laa imidlertid Englænderne paa Vagt, og adskillige af vore Dampere torpederedes eller minesprængtes samtidig med, at Eksporthavne og Transportveje stadig bombarderedes. Fra Efteraaret 1942 leveredes der praktisk talt kun Kul til de Industrier, som arbejdede for Tyskland, og i begrænsede Mængder til Gasværker og Jernbaner. Der maatte tæres paa Reserverne, saa længe man overhovedet havde nogle, og Statsbanerne nedsatte gradvis Persontrafikken, som i Forvejen var henvist til Dagtimerne, fordi man af Hensyn til Minefaren ikke vovede at sende Personfærger over Storebælt om Natten. De Tog, som kørte, var følgelig overfyldte indtil Trængsel, ikke mindst i Ferietiderne. Det var i disse Aar saa sandt ingen Glæde at foretage en Jernbanerejse, og i Marts 1943 indskrænkedes endda Trafikken yderligere helt ned til 42 % af det normale. Godstrafikken regulerede sig selv paa Grund af Materielmangel, idet et meget stort Antal Lokomotiver og Godsvogne var optaget af tyske Transporter her og i Udlandet. I Byerne indførtes Lukning af Teatre, Biografer og Restauranter

Kl 23, Ophør med Sporvognskørselen kort før Midnat, Standsning af Elevatorer — undtagen i rene Beboelsesejendomme — alt for at spare Elektricitet og Brændsel. Gasrationering indførtes fra 20. Juni (1942) og senere fulgte Fast-sættelse af Maksimalforbrug af Elektricitet.

Af Koks var Rationerne ligeledes smaa, og mange Industrier, Elektricitetsværker og Opvarmningen af Hjemmene maatte klares ved indenlandsk Brændsel. Skovene forhuggedes stærkt for at kunne efterkomme Leveringspligterne af Tømmer, Brænde og Generatorbrændsel. Tørveproduktionen var i 1941 4,5 Mill. Tons, og til Trods for den regnfulde Sommer lykkedes det med Statsstøtte i 1942 at bringe den op til 4,8 Mill. og i 1943 til 6 Mill. Tons, omend af ringere Kvalitet. I 1941 produceredes 1 Mill. Tons Brunkul, men stadig fandtes nye Lejer, saaledes at man i 1942 naaede op paa 1,8 Mill. Tons, men det kneb med at skaffe Transportmidler til deres Fordeling. Heldigvis var Vinteren 1943 saa mild, at Brændselstransporterne ad Søvejen kunde foregaa uhindret af Is, og det bevirkede, at der ikke blev Tale om at maatte standse Industrier paa Grund af Brændselsnød. Blot fjorten Dages Isvanskeligheder havde været nok til at skabe stort Besvær for Beskæftigelsen samt Gas- og Elektricitetsforsyningen.

Derimod blev det mere og mere smaat med Byggeriet, fordi Tyskerne lagde Beslag paa Materialerne, navnlig Træ og Cement, til deres militære Anlæg. Tillige fik vi kun ubetydelige Laster af Jern og Staal til eget Brug, og Fabriker og Værfter maatte i Perioder indskrænke eller standse Driften. Alligevel steg Arbejdsløsheden ikke katastrofalt, bl. a. takket være de forskellige, store Beskæftigelsesarbejder. I Slutningen af 1942 krævede Tyskland vor Deltagelse i det saakaldte „Hansa-Program“. Vore Skibsværfter skulde i Følge dette forpligte sig til forud for alle danske Bestillinger at bygge 38 Standardskibe paa 3000, 5000 og enkelte paa 9000 Tons. Tyskland skulde levere Raamaterialer, og saa længe Krigen varede, skulde Skibene sejle under tysk Flag. Efter Krigen skulde Halvdelen af Skibene tilbydes danske Redere, som imidlertid var alt andet end begejstret for Tanken (Aktieselskabet af 6. Februar 1943).

Den stadige Prisstigning førte imidlertid til, at man maatte slække paa Lønningsstoppet. Baade Arbejdere og Tjenestemænd krævede fuld Dækning for Dyrtiden, idet begge Klasser hævdede, at deres Lefevod var sænket uforholdsmæssig stærkt. Fra modsat Side blev der svaret, at Arbejderne saa vist ikke hørte til de forfordelte indenfor de Indtægtsgrupper, der rummede 93 % af Danmarks Befolkning. De var ikke ringere stillet end en Række andre Erhvervsgrupper, og en Forhøjelse af deres Dyrtidstillæg vilde derfor være ensbetydende med en uretfærdig Indtægtsforskydning.

Maaske var Arbejdernes Krav menneskeligt set ikke særlig urimeligt, men dets Opfyldelse kunde faa vidtgaaende Følger og truede med helt at forrykke Sammenhængen mellem Prisstop og Lønningsstop. Arbejds- og Forligsnævnets

Formandskab nøjedes med at bevilge en Forhøjelse paa ca. $\frac{1}{4}$ af det forlangte, og Handelsministeren søgte at afværge uheldige Følger ved en Udtalelse om, at denne Lønstigning ikke uden videre kunde anvendes som Begrundelse for en Prisstigning.

Fortsat tjente visse Medborgere store Indtægter, især de, som arbejdede for Tyskerne, de saakaldte „Værnemagere“. Mængden af ledige Penge blev større og større. Inflationsfaren maatte holdes alvorligt for Øje, hvad den ogsaa blev i det nedsatte økonomiske Udvalg, det saakaldte „Professor-Udvalg“, og indenfor Regeringen. I Foraaret 1943 bebudedes nye Restriktioner, og den 8. Juli vedtoges en ekstraordinær Gruppe af Love, som skulde forhindre alt for skæbnesvangre Forstyrrelser efter Krigen. Der indførtes Tvangsopsparing for Virksomheder og Enkeltpersoner med over 7000 Kroners Indtægt (for Familieforsørgere efter Fradrag af 5000 Kr.), Krigskonjunkturskat, ogsaa for Brugsforeninger, yderligere Sterilisering af Bankers og Sparekassers ledige Penge, mere Skat paa Cigarer, Cigaretter og Cerutter m. m.

Det var en streng Kur, Staten beredte sine Borgere, ikke mindst den tvungne Opsparing for alle fastlønnede, som i Forvejen var haardt trykkede af Dyrtiden, de høje Skatter og ekstraordinære Brændselsudgifter — et politisk Lune, ført ud i Livet med bureaukratisk Alvor! Der sagdes, at der bag Lovene laa det politiske Motiv af vise Arbejderne, at det ikke alene var dem, som maatte bære Tidens økonomiske Vanskeligheder.

Som tidligere nævnt, gennemførtes i 1942 den store Revision af Arbejdsløshedslovgivningen (Arbejdskortloven) samt en Række sociale Love. For fortsat at hindre, at den unge Arbejdskraft strømmede fra Landbruget og til mere vel-lønnet Arbejde, forlængedes og suppleredes Loven af 1941, om at ugifte Arbejdere under 25 Aar fra Landkommuner ikke maatte henvises til Arbejde udenfor Landbruget.

Vi var dygtig trætte af ikke at kunne faa Lov til at være os selv, af Afsavn, Vanskeligheder og Rationering, af Dyrtid og høje Skatter, lede og kede af tyske Soldater, Mørkelægning og hylende Sirener ved Aften- eller Nattetid. Men Fremmede, som kom herop fra det sultende, kæmpende og bombeknuste Europa fandt, at det lille Danmark var en skøn Fredens Plet i Forhold til, hvad de havde oplevet andre Steder. En tysk Korrespondent skrev efter et Besøg i København i „Berliner Börsen-Zeitung“, at vel maatte Danskerne i Sammenligning med tidligere Overflod sluge adskillige Indskrænkninger. Dets Reserver var opbrugt, og et tungt Tryk hvilede paa de brede Folkelag, men Rationerne var saaledes tilmaalte, at de tillod visse Kredse en god Levemaade. Det kolde Bord var knapt saa overdaadigt som før, Piskefløden noget mindre flødeholdig, Hvedebrødet foreløbigt faldet bort, Svinekødet knapt — men Ernæringsforholdene nu, som før, gunstige. Erhvervslivets Ydeevne var den gamle. Det danske Folks Dygtig-

hed og Foretagsomhed havde staaet sin Prøve. Dets frugtbringende Indsats hørte med til Æventyret af i Dag. — Indesluttet af den vældige og blodige Kamp for en ny Verdensorden levede det danske Folk sin Tilværelse — trods Besættelsen — med stor Bevægelsesfrihed og fredfyldt (?). Det søgte sin Vej ind i Fremtiden, endnu spunden i en svunden Tids Idyl, endnu ikke fri for Misforstaaelse over for det nye. I sine Dages Lys skulde det træffe sin Afgørelse!

I Tyskland var endnu i December 1943 beskæftiget ca. 18,000 Mænd og ca. 4300 Kvinder. Herhjemme havde Tusinder af Arbejdere, kvindelige som mandlige, stadigt Arbejde ved den tyske Rustningsvirksomhed, dels tvunget og dels fristet af de høje Lønninger, og efter Nytaar 1944 fik andre Tusinder af Arbejdere Beskæftigelse ved de store Befæstningsarbejder i Jylland (se senere). Derved bragtes de Arbejdsløses Tal ned under ca. 25,000, og indenfor mange Erhverv, der arbejdede rent dansk, var det umuligt at faa tilstrækkelig kvindelig og mandlig Arbejdskraft. De mange Penge, som tjentes, gled for en stor Del ind i Forlystelseslivet paa en utiltalende Maade, særlig i Nord- og Vestjylland, hvor selv mange af vore ellers saa solide Landboere og Fiskere hvirvledes med ind i en berusende Dans om Guldkalven og gladelig solgte sig til Fjenden. Derimod maatte alle andre, som ikke var i tysk Arbejde, nøjes med saa lidt i Forhold til Dyrtiden, at det var svært for de smaa Indtægter at klare Dagen. Den 21. Februar 1944 bøjede Arbejds- og Forligsnævnet sig endnu en Gang for de almene Krav og gik med til rimelige Forhøjelser paa et Par Procent. Stat og Kommuner fulgte efter for Tjenestemændenes Vedkommende. Formændene for Arbejdsgiverforeningen, Industriraadet, Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri opfordrede til ikke at lade denne Lønstigning faa Indflydelse paa Priserne af Hensyn til Kronens Værdi og lod denne Henstilling følge af en Henvendelse til Handelsministeriet om at forhindre Prisstigninger. Dette bemyndigede ogsaa Priskontrolraadet til at bestemme, i hvor høj Grad Virksomheder selv skulde bære Lønstigninger uden at sætte Priserne yderligere i Vejret.

Jo længere man kom ind i 1944, jo mørkere saa navnlig Beklædningssituationen ud. Selv det allernødvendigste blev efterhaanden næsten umuligt at opdrive, især Strømper og Fødtøj samt Undertøj, selv efter at der ogsaa var indført Rationering paa disse Omraader. Tyskerne havde rekvireret alt, som var fremstillet af Bomuld, Uld og Metal, og Butikker og Lagre stod gabende tomme. Kød og Fedt var periodevis ikke til at købe i Byerne, til Trods for at Myndighederne gjorde, hvad de kunde, for at fremskaffe det. Noget lignende gjaldt ogsaa andre Levnedsmidler som for Eks. Frugt. Alt for mange Medborgere — af Tyskerne kaldet „Die Konjunktur-Dänen“ — saa stadig mere paa deres personlige Fordel og solgte over Maksimalpriserne til Eksport Syd paa. I Februar blev der truffet en Række Reguleringsbestemmelser med Forbud mod Fremstilling af hellange Selskabskjoler, Herrefrakker, Badetøj, Tennistøj, Duge, Divantæpper o. s. v.

Samtidig indførtes Strømpekort. Paa alle Omraader maatte vi indskrænke Forbruget og hjælpe os med, hvad vi havde. Hen paa Efteraaret 1944, efter den tyske Totalmobilisering og de stadig mere og mere omsiggribende engelsk-amerikanske Bombardementer, hørte den tyske Produktion og Eksport saa godt som op. Vi fik altsaa mindre og mindre Syd fra, ogsaa af Kul, Olie og Benzin, hvilket specielt ramte Jernbaner og andre Samfærdselsmidler. Efter at Finland var blevet Tysklands Modstander, ophørte ogsaa vor Samhandel med dette Land. Vare-mangelen blev følelig. Med Fødevarer gik det nogenlunde. Dog udnyttedes Transportvanskelighederne i Efteraaret 1944 og en mindre Avl som Paaskud for en ublu Prisstigning paa noget for Befolkningen saa livsvigtigt som Kartoffler. Det var vanskeligere og vanskeligere for Myndighederne at bøje egoistiske Mennesker under Almenvellets Krav, og det hjalp heller ikke, at Dagbladene talte Dunder til Kartoffelavlerne og de mange Melleghandlere for svigtende Samfundssind. Staten maatte opgive at fastsætte Maksimalpris, for at Kartofflerne ikke helt skulde gaa til Tyskland, og i Stedet for indførtes en Rabatordning for mindre bemidlede Familier med Tilskud paa en halv Snes Millioner Kr.

Alle Vanskeligheder toges dog med godt Humør, og Dagliglivet gik sin vante Gang. Det var ikke det, som trykkede mest, men derimod Utrygheden, Ufriheden og det stadige Pres af Terror. En tysk Korrespondent skrev i Maj (1944) i „Das Reich“, at man ikke skulde lade sig narre af Danskernes ydre Facade, som endnu havde meget af Fredstidens Tiltrækning over sig, naar Dansen om Aftenen gik i de fyldte Restauranter. Varebristen forøgedes. Klæder var vanskelige at skaffe, Sko fandtes overhovedet ikke, og Husmødrene kunde staa timevis i Kø for at købe en Søndagssteg.

En Trediedel af vor Handelstonnage var efterhaanden krigsforlist, og over 1000 danske Søfolk havde mistet Livet. Efterhaanden beslaglagde Tyskerne alle vore gode Rutebaade — Englands- og Jyllandsbaadene samt vor nyeste Bornholmerbaad. Derimod lykkedes det Sabotørerne at brænde Det forenede Dampskibs-Selskabs Depoter med Madrasser, Tæpper, Lagner, Møbler m. m., som alt sammen skulde være gaaet samme Vej.

Den lange, dejlig varme Sommer gik. Ferietiden var reddet, selv om adskillige fandt det urigtigt at rejse over Storebælt af Hensyn til mulig Invasion og anden Uro. Høsten var fortrinlig, men det skulde helst ikke nævnes for aabenlyst, for at Tyskerne ikke skulde beslæglægge mere af den. Den var saa god, at den gav Haab om at kunne bringe Kreaturbestanden et godt Stykke op imod den Størrelse, som den havde haft før de store Slagtninger i 1940–41. Samtidig bragte 1944 noget mere Lyssyn med Hensyn til den frygtede Inflation, fordi der efterhaanden var nedkulet saa mange Penge i Statens Boxer, i Banker og Sparekasser, at der var mere end nok for lange Tider til Indkøb efter Krigen. Man behøvede altsaa ikke at være bange for, at Obligationerne kastedes ud paa Markedet fore-

løbig. Pengerigeligheden og den lave Rente vilde vare et Stykke Tid, selv om der blev Fred. I sikker Tro paa, at den var paa Trapperne, begyndte Handelsstand, Rederier, Skibsværfter og Industri saa smaat at træffe deres Dispositioner for Fremtiden, og adskillige Importører havde allerede afsendt deres Ordre pr. Mellemand i Sverige til England og Amerika.

Folkestrejken og de følgende Strejker (se senere) gav nok lidt Uro, men de blev ogsaa Triumfer for den nationale Samling, i al Fald i Byerne, og som Led i denne blev der ved frivillige Forhandlinger mellem Arbejdsgiverne og Fagforbundene i August gjort økonomisk Ret og Skel overfor 80 % af Arbejderne, navnlig de lavestlønnede. Det blev denne Gang gjort uden Tale om, at Erhvervene selv skulde bære Lønstigningen.

Den stærkt forøgede Minefare vanskeliggjorde Afhentning af Kul og Koks fra de tyske Nordsøhavne og Antwerpen, og tilbage var kun enkelte Østersøhavne, men selv det var efterhaanden yderst farefuldt. Vor hjemlige Tørve- og Brunkulsproduktion led stærkt under det vaade Foraar, ogsaa fordi Tyskerne havde beslaglagt mange af vore Lastbiler til Fæstningsarbejderne og Jernbanevogne til Transporterne. Det saa en Overgang ikke godt ud for vor Brændselsforsyning for den kommende Vinter, men heldigvis bødede den lange, tørre Eftersommer noget herpaa, og der blev produceret ca. 5 Mill. Tons Tørv. Papirmangelen steg, og i Juli 1944 nedsattes Trykkeriernes og Dagbladenes Forbrug til 60 % af Forbruget i 1941.

Sidst i 1944 var vort Tilgodehavende i Tyskland steget til ca. 6,9 Milliarder Kr., hvoraf de ca. 4,15 var Udgifter til Værnemagten. Clearingen androg saaledes ca. 2,2 Milliarder. I hele Krigsperioden udgjorde Varebyttet fra vor Side ca. 5 Milliarder og fra tysk Side ca. 4 Milliarder. Vore Leverancer omfattede Landbrugsprodukter for ca. 3,3 Milliarder, Industriprodukter for ca. 1,4 Milliarder, Fisk for ca. $\frac{1}{2}$ Milliard, Skibstonnage ca. $\frac{1}{2}$ Milliard. Under Clearingen havde Tyskerne imidlertid henført adskillige andre Poster, saaledes Udgifter til deres Legation (35 Millioner om Aaret) og Skoler o. s. v., hjemsendt Løn fra danske Arbejdere i Tyskland (250 Millioner), Leje og Reparationer af Automobileer o. s. v., Understøttelse til Paarørende af Danske i Waffen SS (200 Millioner Kr.) m. m. Hertil kom de tyske Røverier af enhver Art og Ødelæggelser i Danmark, hvilket tilsammen løb op i Hundreder af Millioner.

BOMBER OVER LANDET, SABOTAGE, MIDLERTIDIGT TYSK OMSLAG OVERFOR DANMARK, VALG

Mægtige Eskadrer af engelske Bombemaskiner fløj næsten hver Dag og Nat ind over Tysklands Storbyer og Industricentre. Det var den lovede Gengældelse for de tyske Bombardementer af London i Krigens Begyndelse — bare endnu forfærdeligere med tusindvis af Maskiner og Hundreder af sværvægtige Bomber, der knuste hele Bydele om de store Fabriker og spredte Rædsel i de tæt befolkede Rhinegne.

Den 27. Januar forlangtes der i det engelske Underhus¹, at der ogsaa skulde skrives ind mod visse Maal i København. Luftministerens parlamentariske Sekretær svarede, at man allerede var i Færd med at drøfte dette Spørgsmaal med de militære Myndigheder. Resultatet viste sig omgaaende, idet otte engelske Mosquitoplaner samme Eftermiddag ved 17-Tiden fra Syd fløj lynhurtigt og ganske lavt henover Københavns Tage og kastede 32 Bomber af 225 Kilo's Vægt — foruden en Del Brandbomber — mod Burmeister & Wains Maskinfabrik paa Christianshavn, hvor der fabrikeredes Dieselmotorer og andet til Tyskland. Nogle af Bomberne faldt i nogle Beboelsesejendomme og andre i en ved Siden af liggende Sukkerfabrik, som brændte ligesom ogsaa et Par andre Fabriks- og Lagerbygninger. Brandskæret saas helt over til Fyn og Malmø. Otte Mennesker dræbtes og henimod halvfjerds saaredes. Flere af Bomberne var langtids-indstillede, men det lykkedes at uskadeliggøre dem inden Sprængningen ved en heltemodig Indsats af Hærens og Flaadens Sprængningskommandoer og Falcks Redningskorps.

Det var det alvorligste Bombeangreb paa dansk Territorium. Luftværnschefen oplyste, at der siden Krigens Udbrud og indtil nu var kastet 2105 Sprængbomber i Danmark, varierende i Størrelse fra 18 til 1800 Kilo, 9756 Brandbomber i Størrelser fra 2 til 100 Kilo. Disse Bombeanfald havde ialt krævet 32 Menneskeliv, haardtsaaret 43 og letsaaret 130. Som allerede nævnt, var dog langt de fleste kastet tilfældigt paa Marker og i Skove, hvor Skaden kun blev ringe.

Bombeangrebet satte Uro i Københavnerne, og man frygtede mere af den Slags. Det lovedes ogsaa i den engelske Radio, navnlig udført om Dagen mod de Virksomheder, som arbejdede for Tyskland. Folk havde imidlertid nu faaet Indtryk af, hvad Luftkrig i større Stil betød, og da Hovedstaden atter alarmeredes den 8. Februar om Middagen midt i dens Myldretimer, nemlig Kl. 13,14, og igen om Aftenen Kl. 21,35, begyndte man at forstaa Alvoren. „Svenska Dagbladet“s Korrespondent i København skrev: „Under den første Alarm i Køben-

havn forekom det hidtil største Antal Ambulanceudrykninger for at hente Personer, som var døde af Chock eller blevet syge i Tilflugtsrummene. Københavnerne kom virkelig hurtigt ned i Tilflugtsrummene, men hurtigst paa Christianshavn, hvor det sidste Bombeangreb skete. Da det var Frokosttid, var Restauranterne, de store Magasiner og Fabriker fyldte med Mennesker. For første Gang maatte ogsaa Skolebørnene i Kældrene i Skoletiden. Paa Børsen havde man netop begyndt Noteringen, da Alarmen lød, men i Løbet af faa Minutter var Børslokalerne tømte“.

Samtidig blev ogsaa en Række sjællandske og lolland-falsterske Provinsbyer alarmeret, men der skete intet. Det var blot et Par af de sædvanlige Overflyvninger. De engelske Trusler om flere Bombeangreb udeblev foreløbigt for Københavns Vedkommende, selv efter at det konservative Parlamentsmedlem Sir Archibald Southy den 9. Juli 1943 havde krævet baade Elektricitetsværkerne i Norge og Skibsværfterne i Sverige og Danmark bombede. Til Gengæld tog Sabotagen meget stærkt til. Samtidig arbejdede den illegale Presse med forøget Energi, og saasart en Redaktion blev arresteret, stod en ny klar til at træde i Stedet.

En stor Del af Sabotagerne var vel stadig kun mere eller mindre Smaaaktioner, udført af Amatører, oftest unge Mennesker eller Drengene, for hvem det var en spændende Sport at være med i alt dette. Paa en ganske anden Maade begyndte imidlertid nu de efterhaanden fast organiserede Sabotagegrupper at gøre sig gældende. De fik deres Ordre pr. Radio direkte fra England, og herfra sendtes pr. Flyvemaskine Mængder af Vaaben, Ammunition og Sprængstoffer. Engelske og navnlig danske, uddannede Instruktører kom hertil om Natten som Faldskærmsjægere, og med dem som Ledere fik denne Del af vor nationale Offensiv mere faglig Udførelse. En Del Revolvere skaffede Sabotørerne sig ogsaa herhjemme dels ved Køb fra tyske Soldater og dels for Eks. i August 1943 ved et dristigt Kup i Hærens Underlægeskole, der f. T. var udlagt i en Badmintonhal i Ordrup. Samtidig sattes vor hemmelige Efterretningstjeneste til England i System.

Ved Bekendtgørelse af 9. Januar 1943 fik alle større Fabriker Ordre til at have en revolverbevæbnet Vagt, kaldet Fabriksværnet, hvilket ogsaa i nogen Grad virkede bremsende paa den mere tilfældige Sabotage, men i Længden slet ikke paa den organiserede. Fabriksværnet blev ganske simpelt „holdt op“ af nogle Sabotører, medens andre lagde Sprængbomberne. En Del Fabriker søgte at redde sig ud af Faren ved at frasige sig de tyske Leverancer, men dette vakte Modstand indenfor Industrien selv. Havde de tjent store Penge paa Tyskerne de første, rolige Aar, maatte de nu løbe Risikoen. Til Beskyttelse af egne Virksomheder og Bygninger oprettede Tyskerne et væbnet og uniformeret Sabotageværn, som hvervedes her i Landet. Det var underlagt den herværende Marinekommando, hvorfor de ogsaa kaldtes Marinevægtene.

Værst var det med den Sabotage, som gik ud paa at ramme de tyske Transporter gennem Landet, og som i mange Tilfælde ogsaa truede den danske Trafik. Stykker af Jernbaneskiner sprængtes bort, Bomber lagdes i Jernbanevogne o. s. v. Efter Værnemagtens Ordre sattes derpaa kort efter Jul 1942 de vigtigste Hovedbanestrækninger under skarp Bevogtning, hovedsagelig ved Statsbanernes Ekstramandskab bistaaet af Politiet, som ogsaa besatte de vigtigste Jernbaneviadukter fra Mørkets Frembrud. Takket være disse omfattende Foranstaltninger skete der heller ingen større Ulykker. Rigsdagens Samarbejdsudvalg rettede den 3. April gennem Ritzaus Bureau en indtrængende Opfordring til den danske Offentlighed om at være behjælpelig med at standse denne Udvikling, der kunde drage de alvorligste Følger efter sig.

Da Sabotagen hovedsagelig ramte Værnemagten, var det ogsaa General Hanneken, som mest paagaende krævede vore Myndigheders kraftige Indgriben. Han udtalte privat, at det maatte ende med, at Tyskerne udtog Gidsler! Den 27. Februar holdt han — med Dr. Best's Billigelse — en Tale til Chefredaktørerne i København, hvori han bestemt krævede, at Bladene alvorligt advarede mod den Slags Uvæsen. Kunde den danske Regering ikke holde det nede, maatte Tyskerne tage det i deres egne Hænder!

Den 23. Marts sprængtes en Barak paa Galgebakken i Aarhus, hvorved en tysk Soldat haardtsaaedes og to letsaaedes. Byen erklæredes omgaaende i Undtagelsestilstand i tre Dage. Inden Udløbet af disse brændte om Aftenen en Tyskerne overladt Hal ved Aarhus Stadion, og nu idømtes Byen „skærpet Undtagelsestilstand“ til den 1. April, d. v. s. at al Færdsel paa Gaderne skulde ophøre Kl. 19, og til samme Tid skulde alle Restauranter og Forlystelser standse.

Fire 18-aarige Drengene i Aarhus arresteredes som dem, der havde sat Ild paa Hallen ved Stadion. Der eksisterede et Fortilfælde af lignende Art, hvor Synderne var forlangt udleveret af Tyskerne. Noget saadant skete imidlertid ikke her, og man undredes over denne forholdsvise Mildhed! Tyskerne var foreløbig tilfredse med det danske Politis Justits og skred hverken til Selvtægt med Dødsstraf, Udtagning af Gidsler eller andre Forholdsregler. Det var næppe paa Grund af Løfterne af 9. April; Erfaringerne havde kun alt for ofte vist, hvor lidt de respekterede dem. Det var heller ikke af Venlighed mod os. Danmark var imidlertid en af Tysklands gode Producenter. Industri og Haandværk arbejdede op til 43 % for Værnemagten, det fik over Halvdelen af vor Kød- og Flæskeproduktion og vor Fiskefangst, og gennem vort Land gik dets Transporter dog trods alt endnu sin uforstyrrede Gang. Hvorfor saa forstyrre Idyllen med skrappe Indgreb, som var det danske Folk i den Grad imod, at de blot for Alvor vilde hidse det ud i en endnu skarpere Opposition med endnu mere Sabotage og Uro! De danske Politimyndigheder virkede af yderste Evne. Tyskerne vidste, at tog de selv Ledelsen, vilde vort dygtige og lokalkendte

Politi tabe Arbejdslysten, og Gestapo var selv med sine danske Haandlangere ikke i Stand til at løse Opgaverne alene. Endelig var Sabotagen alt i alt endnu langt fra at være faretruende for Besættelsesmagten, endsige i Stand til at bidrage til Tysklands Nederlag! Saa gik det ganske anderledes haardt til i Tyskland selv og i de andre besatte Lande. Den 13. April kaldte Dr. Best endog Dr. la Cour op til sig og sagde, at han godt forstod den danske Reaktion overfor Besættelsen. Han havde jo selv oplevet noget tilsvarende, da de franske Tropper i 1918 besatte Rhinlandet, men han bad alligevel Doktoren om at bruge sin Indflydelse til at standse Ungdommens Sabotage, der ikke vilde gavne Danmark, hvis England sejrede, og vilde skade, hvis Tyskland vandt. Dr. la Cour svarede, at han aldrig i Skrift eller Tale havde opfordret til Sabotage, og nu havde han Mundkurv paa.

I Januar (1943) rygtedes det, at Medlemmer af den herværende tyske Legation førte Underhandlinger om Dannelse af en tysk indstillet eller national-socialistisk præget Regering — et sidste Forsøg fra Presseattaché Meisner paa at faa et stærkere Tag i os! Indenfor DNSAP mentes der ikke at være egnede Ministeremner, men derimod forsøgtes en Sammenslagning af dette Parti og de andre nationalsocialistiske Grupper under en ny Ledelse.

Det mislykkedes, og kort efter udtalte Dr. Best Ønsket om at faa Foretræde hos Kronprinsregenten. Audiensen fandt Sted den 6. Februar i Kongens Palæ paa Amalienborg i Nærværelse af Statsministeren. Dr. Best var yderst formfuldendt og venlig, spurgte til Kongens Befindende og anmodede ogsaa, om han og Frue maatte blive forestillet for Dronningen. Det skete den 13. Februar paa Amalienborg, og den 12. Maj var han i Audiens hos Kong Christian. Akkreditering var der dog stadig ikke Tale om. Overfor Udenrigsministeren betonedede han, at Mellemværendet af September 1942 nu maatte være ude af Verden, og paa et Møde med Chefredaktørerne den 5. Februar udtalte han, at det demokratiske Styre var naturligt for et Land som Danmark og de andre skandinaviske Lande, hvor Befolkningen boede mere spredt og ikke saa tæt pakket sammen som i Tyskland. Han havde i Danmark sporet en vis Frygt for, at den tyske Regering med Magt skulde indføre den tyske Regeringsform, men noget saadant var der slet ikke Tale om. Videre sagde han, at den Tillidskrise, der havde eksisteret før hans Ankomst, ikke havde nogen Betydning mere. Han var kommet efter den og skulde blot arbejde under de Forudsætninger, som var til Stede ved hans Ankomst. Den 9. Februar udtalte han ved en Reception i Dansk-Tysk Forening i Aarhus, at han udmærket forstod dansk Egenart og Indstilling, og den Politik, han havde ført gennem de tre sidste Maaneder, var Bevis herfor. Dette Kendskab havde han ogsaa anvendt til Fordel for Samarbejdet mellem Danmark og Tyskland, ved hvilket den Tillidskrise, som bestod mellem de to Lande

i Efteraaret 1942, var blevet saa vidt overvundet, at „jeg, som De ved, i de sidste Dage ogsaa har optaget Forbindelse med Hs. Kongl. Højhed, den danske Kronprins“. Han kunde godt forstaa, at det ikke var lette Tider for Danmark, men Danskerne maatte ogsaa forstaa den Situation, det tyske Folk befandt sig i. Tyskland førte ikke blot sin Krig for sig selv, men for alle Europas Lande og Folk o. s. v.²

Der forlangtes heller ikke tre Dages Sorg i Danmark i Anledning af Stalin-gradhærens Tilintetgørelse, saaledes som det var befalet i Tyskland og i de øvrige besatte Lande. Da der skulde findes en Taler til Radioen paa Hitlers Fødselsdag, foresloges Hr. Frits Clausen, men han afvistes pure af Dr. Best. Den upopulære Kriegsgerichtsath, Dr. Johansen, blev sendt tilbage til Tyskland, officielt paa Grund af daarlige Øjne, halvofficielt fordi han havde overskredet sin Kompetence, og fordi hans „Metoder“ irriterede Danskerne, men reelt fordi hans Søn (af dansk Ægteskab) var blevet paa grebet i Sønderjylland for Deltagelse i Sabotage. Ligeledes maatte den ikke mindre upopulære Presseattaché Meisner under den totale Civilmobilisering i Tyskland i Marts 1943 afrejse til München for herfra at afgaa til Østfronten. Man sagde i Krozene, at han var faldet i Unaade paa Grund af sin alt for nidkære Holden Haanden over vore Nationalsocialister og Frikorps Danmark under dettes sidste Besøg? I al Fald mistede Hr. Frits Clausen i ham sin bedste Støtte, og en af DNSAP i 1942 i intimt Samarbejde med Meisner oprettet Erhvervsspionagecentral, kaldet Danmarks Erhvervs Korporation, blev samtidig nedlagt. Den danske Presse fik noget større Frihed, men maatte blot ikke sendes til Norge, og flere af de hidtil forbudte svenske Aviser kunde atter købes i Danmark.

De danske Jøder var gaaet i en stadig Angst for at skulle udsættes for den samme Medfart som deres Trosfæller i det øvrige Europa. De vidste jo, at de stod øverst paa det tyske Program ogsaa i Danmark den Dag, der skulde ske noget. Omkring Nytaar 1943 fik de nye Forskrækkelser, da Quislingregeringen paa den brutaleste Maade begyndte at eksportere Skibsladninger af norske Jøder med Kvinder og Børn til Tyskland med uvis Skæbne. I Januar sendte den finske Ærkebiskop, samtlige svenske Biskopper og noget senere ogsaa samtlige danske Biskopper (undtagen en, som var syg, og som derfor ikke havde kunnet være med til Bispemødet i København) landsvis til Professor O. Hallesby i Norge, der var Medlem af den illegale Bestyrelse for den gamle, norske Kirke, Sympati-erklæringer indeholdende indirekte Protester mod denne Behandling af Mennesker. De danske Biskoppers Erklæring maatte dog ikke optages i den danske Presse. Dr. Best udtalte imidlertid paa en privat Forespørgsel, at holdt de danske Jøder sig blot i Ro, vilde der ikke ske dem noget ondt. I Sommeren 1943 blev hans Datter opereret paa et dansk Hospital. Det fortælles, at da han gentagne Gange bad Overlægen om Lov til at yde ham en Gengældelse som Tak, svarede

denne tilsidst: „Ja, naar De endelig ønsker det, saa kan De efter Krigen, men heller ikke før, fortælle Deres Datter, at det er en Jøde, som har kureret hende!“

Man spurgte hinanden, hvad Grunden vel kunde være til dette mærkelige Omslag. Ønskede man blot af Hensyn til Omverdenen at bevare Danmark som et Land, hvor der vel var Had, men dog ikke blodplettet Had? Eller havde en moderat Retning faaet Indflydelse i Berlin? Havde visse betydende Kredse omsider indset, hvorledes Hadet og Trodsen steg og steg i Belgien, Holland, Frankrig og Norge, og det jo haardere Nazismens Svøbe blev svunget over Folkene?

Der blæste en ny opportunistisk Vind over Tyskland. Man mærkede det paa de officielle Taler, hvor den tidligere sejrssikre Tone var forstummet. Der taltes ikke længere om de storgermanske Planer, men blot om den „europæiske Civilisation“. Paa de tyske Journalisters Pressekonference den 27. Januar (1943) udtalte Gesandt Schmidt: „Den Tid er forbi, da tyske Divisioner stod bag enhver Demarche, som tyske Gesandter foretog i de neutrale Lande. Derfor maa vi skifte Taktik og omgive de neutrale Lande med Smiger!“

Der var ofte sagt fra officiel tysk Side, at Danmark indtog en Særstilling blandt de besatte Lande. Var det denne, som nu skulde præciseres ved Omslaget? Naar Tyskland alligevel i det store og hele kunde skalte og valte med os, som det vilde, kunde det jo sagtens tillade sig lidt Venlighed! Redaktør ved „Hamburger Fremdenblatt“, Dr. Halfred, var i Juni dette Aar i København og havde her en Samtale med Dr. Best, der sagde, at han først efter sin Ankomst til Danmark paa Basis af en kort Undersøgelse paa Stedet havde besluttet sig til at „støtte sig til Landets forfatningsmæssige Organer“. Eller gik mon denne Scavenius-Best'ske Politik blot ud paa ved tilsyneladende Venlighed at dysse „die dumme Dänen“ ind i en Tilstand af Tilfredshed, saaledes at de blev lettere at faa derhen, hvor man vilde have dem?

Mange havde svært ved at fæste Tillid til, at den pludselige Elskværdighed vilde vare ret længe — og i al Fald ikke længere, end det passede Dr. Best! Man stolede ikke paa ham og hans Landsmænd. Var den ikke blot Forløber for noget rigtig ondt? Man pegede paa hans nære Fortid og paa, at vort Tilgodehavende i Tyskland siden hans Ankomst var steget med 90 Millioner Kr. om Maanedn. Fra anden Side svarede dog, at det virkelig var hans Ønske at gøre Danmark til et Fredens Sted — om ikke for andet saa for hans egen og de andre herværende Tyskeres Skyld! Mange af dem beredte sig øjensynlig paa at blive heroppe og søgte at sikre deres Eksistens for det Tilfælde, at et Kaos brød Stortyskland sønder og sammen.

I Januar drøftedes paa Rigsdagen, hvorledes man skulde forholde sig med Rigsdagsvalg, idet Rigsdagsmandaterne automatisk udløb i April i Henhold til Grundlovens Bestemmelse. De kommunale Valg kunde udsættes ved Lov —

hvad de ogsaa blev — men det kunde ikke gøres ved de politiske. Grundlovens Bud var nok blevet suspenderet nu og da i Krigsaarene, men at udsætte Valg var et afgørende, principielt Brud. Navnlig drøftede man, hvorledes der skulde forholdes med Nationalsocialisterne og det tyske Mindretal i Sønderjylland, idet disse to Smaapartier af Hensyn til Tyskland daarligt kunde udsættes for et Valgnederlag!

Uventet stillede Dr. Best sig imidlertid forstaaende ogsaa med Hensyn til Rigsdagsvalgene. Naturligvis maatte han sende Sagen til Afgørelse i Berlin, men han anbefalede varmt, at de blev afholdt.

Det varede længe, inden der kom Svar. Det tyske Mindretal havde interverneret i Wilhelmsstrasse og forestillet, hvor ugunstigt de var stillet ved et Valg, idet 7535 af dets Vælgere var ved Østfronten eller i krigsvigtig Beskæftigelse i Tyskland³. Omsider i Begyndelsen af Marts kom Tilladelsen, men paa Betingelse af, at vi kom overens med det tyske Mindretal. Det sidste skete paa den Maade, at Partiet besluttede ikke at opstille nogen Kandidat, mod at Regeringen i Stedet for lovede det et midlertidigt, særligt Kontor direkte under Statsministeriet til Varetagelse af sine Interesser — en Ordning, som blev kritiseret stærkt. Vilde noget andet Parti i Danmark kunne opnaa en lignende Særstilling?

Tilladelsen var nok givet paa Dr. Best's Indstilling i Fortsættelse af den Politik, som Wilhelmsstrasse havde indledet overfor os efter Septemberkrisen. Den var dog sikkert ogsaa tænkt som en Støtteaktion for det af Rigsudenrigsministeren udpegede eller akcepterede Ministerium Scavenius, idet dette daarligt kunde fortsætte uden Valg — altsaa paa et ugrundlovsmæssigt Grundlag — uden at svækkes for stærkt⁴.

Et Par mindre Ændringer til Valgloven var nødvendige, bl. a. om at den færøske Folketingsmand blev siddende, at de danske Arbejdere i Tyskland kunde stemme skriftligt, og at der afholdtes Landstings- og Folketingsvalg paa samme Dag. Disse vedtoges, og Rigsdagen opløstes den 13. Marts. Samme Dag udstedte de fem samarbejdende Partier et fælles Valgopraab, hvor de uden Hensyn til forskelligt Syn paa mange Spørgsmaal opfordrede til at lade Valget udelukkende betyde en Bekræftelse af Samhørigheden mellem Nationen og det danske Folkestyre.

Det var første Gang siden 1913, at Folketinget havde siddet sine fire Aar helt ud, og det var første Gang i Historien, at Partierne gik til Valg paa fælles Front uden indbyrdes at tørne sammen i et voldsomt Opgør. Den samme Dag, Rigsdagen sluttede, modtog Kong Christian Regeringen og Rigsdagens Formænd, til hvem Majestæten rettede en Tak for den tilendebragte Rigsdagsperiode. Kongen udtrykte tillige sin Glæde over det fælles Valgopraab som Udtryk for Styrken i vor nationale Samling og Værdien af det politiske Samarbejde.

Bondepartiet søgte først at komme med i Samlingen, men afvistes. Det udsendte derpaa gennem Ritzaus Bureau den 11. Marts en Erklæring om, at det

tilsluttede sig den udenrigspolitiske Linie, som Samlingsregeringen havde gjort sig til Talsmand for. Samtidig hævdede Partiet ogsaa, at det stod paa Folkestyrets Grundlag, men dette fremmedes efter dets Mening kun ikke gennem det Partistyre, som Samlingsregeringen havde sat i Stedet.

Partiet Dansk Samling mødte straks en stærk Sympati som repræsenterende Protesten mod Regeringens Eftergivenhed og Udenrigsminister Scavenius's Ud-nævnelse til Ministerchef. Tilslutningen til de gamle Partier betød i dets Øjne en Anerkendelse af alle gjorte Indrømmelser samt af den af Tyskerne akcepterede Regering.

Nogen offentlig Valgdiskussion var der imidlertid ikke Tale om, allermindst om Eftergivenhedspolitikken. Samlingspartierne opfordrede i et fælles Valgopraab til kun at lade Valget i denne mørke Stund af Danmarks Historie betyde en Bekendelse til Rigsdag og Folkestyre — altsaa ikke til Regeringen. Den var ikke paa Valg, skrev „Social-Demokraten“. I den engelske Radio opfordrede Christmas Møller den 14. Marts til at slutte op om Folkestyret og at vise Nationalsocialisterne og Bondepartiet al mulig Kulde. Professor Hal Koch udtalte i Idræts-huset, at *den hidtil fulgte Linie vel havde kostet en Del, og at der vel var gjort for mange Indrømmelser*. Hvis man imidlertid vilde Folkestyret, gik Vejen ikke udenom Konge, Rigsdag og Regering. Der maatte siges et klart Nej til ethvert autoritært Styre. Vi kunde mindst af alt være Anarkister, naar der stod fremmede Tropper i Landet. Saa havde vi blot at staa bag enhver Afgørelse, der blev truffet. Der kunde naar som helst komme en alvorlig Situation, og den Dag skulde der ikke siges, at det, som vi nøjsommeligt havde bygget op, havde vi letsindigt kastet til Side.

Ogsaa Skibsreder A. P. Møller priste Styrken i Folkestyret. I en Tale i den konservative Klub den 10. Februar i Borgernes Hus erkendte han at have haft sine Tvivl med Hensyn til dettes Styrke, men han var endt med at indse, at „naar nordisk Folkestyre har kunnet føre Finland frem til økonomisk Velstand efter Borgerkrigens Ødelæggelser, og naar det samme Folkestyre har kunnet samle det finske Folk til en enig Kraftindsats, som udfoldedes baade under Vinterkrigen og under den nuværende Krig, og naar svensk Folkestyre har kunnet samle Folket om en saa mægtig og enig Indsats for Landets Forsvar og Bestaaen, som de sidste Aar viser, saa maa der i nordisk Folkestyre være saa gode og stærke Kræfter, at det vilde være Daarskab at søge at gaa udenom det“.

En national Stemningsbølge lagde sig over dette historiske Valg og ligesom gav større Højde over det, end vi ellers havde over vore Rigsdagsvalg — Valget i 1920 incl. For eller imod det ene eller andet Parti, saa gjaldt det nu om at vise Tyskerne vort Sindelag og vor Vilje. Vi vilde have det saaledes, sagde en konservativ Folketingskandidat, at naar det ringede paa Døren om Morgen Kl. 6, saa var det Mælkemanden — og altsaa ikke Gestapo!

Valgkampen blev kort — den korteste i vor Historie. Kommunisterne kunde ikke stemme paa deres Parti, da det var forbudt, og i Stedet for agiterede de for at blive hjemme eller at aflevere blanke Stemmesedler. Begge Maader var at give Nationalsocialisterne forøget Chance, og forholdsvis faa fulgte derfor deres Parole — kun 23.700 — hvad ikke mindst viste det danske Vælgerfolks Modenhed. Alle forstod, at Stemmeretten var den Borgerret, som Grundloven havde givet det danske Folk, og at denne Gang var Stemmeret blevet til Stemmepligt. Forventningerne med Hensyn til Valgets Udfald var meget forskellige.

Paa Valgdagen var Byerne flagsmykkede som til Fest. I det herligste Solskinsvejr ilede Folk til Stemmeurnerne for at bevidne deres Sindelag overfor „Konge, Rigsdag og Folk“. Ialt blev der afgivet 2,010,783 gyldige Stemmer eller en gennemsnitlig Stemme procent paa ca. 90 af alle Valgberettigede. Det var den højeste Stemme procent, som nogensinde var naaet.

Af disse Stemmer fik „Dansk Samling“ og Nationalsocialisterne⁵ hver godt 43,200, Bondepartiet 24,700. Nationalsocialisterne var saaledes gaaet 12,200 Stemmer frem, men dels var deres samlede Stemmetal ganske betydningsløst — kun 2 % af det samlede Antal afgivne Stemmer — og dels var deres Broderparti, Bondepartiet, gaaet 26,000 tilbage. Den ene af de valgte, nationalsocialistiske Folketingsmænd var i 1940 paa Grund af Deltagelse i Urolighederne i Roskilde idømt tre Maaneders Hæfte, men under den videre Appel til Landsretten var Sagen standset af Tyskerne med den Begrundelse, at Paagældende som Medlem af SS nød Eksterritorialret. Kunde han saa være Medlem af Rigsdagen? Justitsministeren udtalte, at Grundlovens Ord vel ikke gav Holdepunkter for en Udelukkelse paa Grund heraf, men at det ganske stred mod Grundlovens Aand, om en Mand, der stod udenfor dansk Lov, skulde godtages som Rigsdagsmand. Dr. Best indrømmede Rigtigheden heraf og lod Folketingsmanden slette af SS. Hans Mandat blev derpaa godkendt. Ogsaa det lille Retsstatsparti tabte et Par Tusind Stemmer, hvorimod Nemesis havde været skaansom mod de Radikale, der fik en Fremgang paa 13,000 Stemmer, men dog tabte et Mandat. De tre andre Partier gik stærkt fremad, forholdsvis stærkest det konservative Folkeparti, som vandt 5 nye Mandater. Socialdemokratiet beholdt sin dominerende Stilling og med en Stemmefremgang paa 165,000 naaede det op til knapt Halvdelen af alle afgivne Stemmer. De fem samarbejdende Partier havde tilsammen øget deres Stemmetal med 363,000. Styrkeforholdene baade i Folketinget og Landstinget blev i Hovedsagen uforandret.

Resultatet følte af alle som en stolt Sejrr. Det var en dansk Realitet, som Tyskland maatte respektere, en bestemt Afvisning af alle Diktaturlyster og en Styrkelse af det nationale Samarbejde. Danmark havde talt, og et klarere Svar kunde ikke gives paa, hvor det danske Folk stod nationalt. Vor Nation havde

overfor hele Verden dokumenteret sit Sammenhold overfor Besættelsesmagten — et smukt Resultat, ikke mindst paa Baggrund af 9. April.

Svenske Blade delte vor Glæde. Et „Danmark leve“ lød fra hinsides Sundet over til os, og Valget kaldtes ikke blot et dansk, men ogsaa et nordisk Valg, en enestaaende Bekendelse til nordisk Retsfølelse og nordisk Frihedstradition. „Deutsche diplomatische-politische Korrespondenz“ skrev i Anledning af Valget, at det havde vist, at den normale, i Forfatningen forankrede Regeringsvirksomhed fuldt ud kunde gaa sin Gang i et Land, som tyske Tropper holdt besat⁶. Resultatet var et Vidnesbyrd om, at det danske Folk stod bag Ministeriet Scavenius og dets tysk-danske Kurs! Den eneste „saakaldte danske Samlingsgruppe“ (Dansk Samling), der vilde yde Modstand mod et forstaaende tysk-dansk Samarbejde, havde kun opnaaet et „meget ynkeligt Antal Stemmer“ (ligesom Nationalsocialisterne!). Valget kunde fortælle hele Verden, hvorledes et af Tyskland besat Land kunde bevare Livs- og Forfatningsforhold, der svarede til Fredsforhold!

Det var imidlertid ganske nødvendigt at afholde Kommune- og Amtsraadsvalg, som ikke havde fundet Sted siden 1937. Valgperioden havde varet saa længe, at adskillige Kommunalbestyrelsesmedlemmer havde et rimeligt Krav paa at blive afløst, men flere Steder var Supplementslisterne ved at være udtømte.

Valget fandt Sted den 5. Maj — en herlig Foraarsdag — men Deltagelsen blev dog langt fra saa stor som ved Rigsdagsvalget. Det gjaldt jo denne Gang ikke den nationale Samling, og Folk var ikke lystne efter at skulle stemme paa de gamle Partiprogrammer, som ikke havde nogen aktuel Interesse. Derfor kom Valget til at byde paa Overraskelser, først og fremmest at Socialdemokratiet gik saa stærkt tilbage, at de andre Partiers Presse talte om et Skred. Derimod bekræftede de Konservative deres store Fremgang fra Rigsdagsvalget. Nationalsocialisterne fik, som før, deres 2 % af det samtlige Antal afgivne Stemmer, og Kommunisterne, som denne Gang kunde stemme paa en kamoufleret „frisindet Arbejderliste“, mønstrede i København et Par Tusinde færre Stemmer end i 1937. Nogen større Valgagitation havde ikke fundet Sted fra noget af Partierne.

Langsomt bedredes Kongens Helbred. I April (1943) fik Majestæten imidlertid et nyt Galdestensanfald med Gulsot, men den 21. s. M. meldte en Bulletin, at en ærtstor Galdesten var afgaaet og Gulsoten aftaget. Stadig kneb det med Kræfterne. De kom dog langsomt, og Kongen længtes efter igen at faa Styret. Den 12. Maj modtog Majestæten Dr. Best i Audiens i Nærværelse af Statsminister Scavenius, og den 15. Maj — 31 Aars Dagen for hans Tronbestigelse — overtog han atter Regeringen. Præcis Kl. 19 talte Kong Christian i Radioen til det danske Folk fra Residenspalæet paa Amalienborg: „Efter at jeg atter har overtaget Regeringens Førelse, føler jeg Trang til at sige Dem alle min varmeste Tak for de utallige Beviser paa Hengivenhed og Trofasthed, som

jeg har modtaget under min lange Sygdomsperiode; Tak for al Forbøn og for alle gode Ønsker for min Helbredelse“. Efter Regeringens Anmodning tilføjede Kongen: „Men dernæst har jeg i Dag ønsket at tale til alle Danske under Hensyn til den senere Tids alvorlige Begivenheder rundt i Landet (Sabotagen). Fra den første Dag, da den tyske Besættelse af Danmark fandt Sted, har jeg opfordret alle i By og paa Land til at vise en fuldt ud korrekt og værdig Optræden. De forløbne tre Aar har da ogsaa vist, at det danske Folk som Helhed har forstaaet, at det under de alvorlige Forhold, vi gennemlever, er af afgørende Betydning, at Ro og Orden hersker i Landet. — Visse Begivenheder i den senere Tid viser imidlertid, at der findes Personer, som ved Udøvelsen af forkastelige Handlinger tilsidesætter de Hensyn, som ansvarsbevidste Danske skylder deres Fædreland, om vi skal komme gennem disse alvorlige Tider efter de Linier, som Regering og Rigsdag i fuld Enighed har fastlagt. Disse Handlinger af ansvarsløse Personer kan have de alvorligste Følger for saavel Enkeltpersoner som for Samfundet som Helhed. Vanskelige og alvorlige Tider har vi gennemlevet, siden den store Krigs Virkninger brød ind over vort Fædreland, vanskelige for vort Lands ledende Mænd saavel som for den enkelte Borger. Maaske har vi dog den vanskeligste Tid tilbage. Jeg opfordrer da alle, Gamle som Unge, hver paa sin Plads i Samfundet, til at betænke det Ansvar, enhver Dansk har, og til at være med i Arbejdet for at føre vort Land gennem den kommende Tids Vanskeligheder“.

Kong Christian var ikke rask nok til at kunne være til Stede ved Indvielsen den 30. Maj af Dronning Alexandrines Bro mellem Sjælland og Møen. Paa Amtsraadets Vegne sagde Amtmand Toft ved denne Lejlighed Dronningen, der foretog Indvielsen, en smuk Tak, fordi hun i gode Tider som nu i de mørke havde staaet som den gode og hjælpsomme Hustru ved vor Konges Side. Broen skulde til evige Tider frembære Mindet om en god, dansk Dronning.

Dagen efter overværede Kong Christian derimod det kongelige Teaters Afslutning paa Saisonen. Det blev en stor og glædelig Overraskelse for alle, baade Tilskuere og de Optrædende, selv om Majestæten endnu maatte lade sig bære op ad Trapperne i en Bærestol. Alle rejste sig, og Kapellet spillede Nationalsangen.

29. AUGUST, MILITÆRDIKTATUR OG JØDEFORFØLGELSE

Som Maanederne gik, forstod man, at det tredie Rige var ved at tabe Modet. De tyske Hære havde ikke længere deres gamle Kampkraft, bl. a. fordi deres Krigsmateriel ikke længere var som tidligere. Krigsproduktionen hemmedes af Mangel paa Materiale, Sabotage fra de mange udenlandske Arbejderes Side og

de engelske Bombardementer. Flyvevirksomheden led under øjensynlig Mangel paa Olie og Benzin, idet Forsyningstransporterne ad de lange Veje ind i Rusland og Undervandsbaadene først og fremmest maatte opretholdes. Mere og mere dreves Tyskland over i Defensiven paa alle sine Fronter. Eksistenskampen begyndte. Nu gjaldt det at kæmpe for at være eller ikke at være, Sejr eller Udslættelse at Nationernes Række. Med „Gentlemen kunde man vel forhandle“, blev der sagt, og hermed mentes Englænderne, men ikke med de røde Bolsjeviker.

Danske kom hjem fra Forretningsrejse i Tyskland og fortalte om deprimeret Stemning, voksende Gnidning mellem Hæren, SS og indenfor Administrationen. Overalt mærkedes stigende Krigstræthed — bortset fra de ægte Nazistkredse — og det ikke mindst efter de voldsomme, engelske Bombardementer, der navnlig hen paa Sommeren paa den uhyggeligste Maade raserede Millionbyen Hamborg, store Dele af Berlin og de andre Byer. I den brede, tyske Befolkning rettedes Harmen herfor mod Regeringen, som havde ført Landet ud i alt dette. Dertil kom en voksende Frygt for de ca. 12 Millioner Fremmede, som var i Tyskland, Fanger og Arbejdere. Tyskerne vidste, at den Dag, der kom Kaos i Tyskland, vilde disse være deres Fjender uden Hensyn til Klassesammenhørighed. Ogsaa Hitlers totale Civilmobilisering havde rejst stærk Forbitrelse indenfor den solide Mellemlasse, som hidtil havde været Nazismens ivrigste Støtte, men som nu saa sig overfor fuldstændig Ruin. I Hemmelighed arbejdede den antinazistiske Agitation, og paa Gader, i Restauranter og i Butikker hørtes nedsættende Udtalelser om Føreren og hans Mænd, uden at nogen skred ind, medens Hitler-Portrætterne i Stilhed forsvandt fra Vægge og Vinduer. Tyskerne købte danske Pengesedler til høj Kurs samt — pr. Straamand — danske Obligationer, Aktier, Ejendomme m. m. Der regnedes her og i Sverige med en Sandsynlighed paa 50 % for Tysklands Sammenbrud inden Udgangen af 1943.

Alt dette vakte Optimisme med Hensyn til Krigens snarlige Afslutning og Tysklands Tilbagevisning bag sine egne Grænser. Den svenske Forsvarsminister Sköld udtalte i Stockholm allerede saa tidligt som den 28. Marts, at der var Grund til at tro, at Krigen nærmede sig sin Afgørelse, og at Udsigten til, at Sverige kunde slippe for at blive inddraget i den, var forøget. Ved en Afskedsparade for de hjemsendelsesberettigede Gardere paa Rosenborg Eksercerplads den 28. April udtalte Kronprins Frederik: „Det er mørke Tider, vi er inde i, men vi skal glæde os over, at det nu gaar mod lysere Tider, og altid huske paa, at ovenover Skyerne er Himlen altid blaa“. Fra England og U. S. A. advarede man dog mod for stor Optimisme. Tyskland kunde kæmpe baade i 1944 og 1945!

I al Fald følte man sig sikker paa, at Rigskansler Hitler ikke vandt Sejren denne Gang. Selv Statsminister Scavenius, som jo nu sad for Bordenden i Ministrenes Raad og havde Ansvaret, sagdes at være drevet gennem Haabet om „fifty-fifty“ helt ned i den samme Mening om Udfaldet, som alle andre. Dette

gav mere Ligevægt i Regeringen, bedre Forhandling og maaske ogsaa mindre Føjelighed overfor Okkupationsmagtens Bud, sagdes der fra Rigsdagen.

Dog — Krigens sidste Fase kunde blive tungest for os, enten det nu blev med eller uden engelsk Invasion her i Landet. Blev der Kaos i Tyskland, kunde der ogsaa blive det her, takket være tysk Desperation og Terror! Alle herværende, civile Tyskere var blevet bevæbnet af den tyske Værnemagt med Revolvere og forsynet med hvide Armbind — officielt for det Tilfælde, at Englænderne skulde forsøge at gaa i Land et eller andet Sted i Danmark. Men, mente nogle, Revolverne kunde ogsaa bruges i Selvforsvar, hvis vi vilde prøve at drive dem ud, hvad der særligt blandt Ungdommen var svært Mod til, naar Lejligheden kom. Forsvarsminister Brorsen udtalte i et Interview, at det maatte forudses, at Politiet ikke altid alene vilde være i Stand til at hævde Respekten for de lovlige Myndigheder. *Hvis Danmark ikke ved Krigsophøret havde en handlekraftig Regering med Folkets Tillid, maatte vi befrygte Kaos.*

Til Stadighed lurede ogsaa Ængstelsen for Rusland og Kommunismen, stærkt næret og overdrevet af den tyske Propaganda, og Faren kunde vel heller ikke ubetinget afvises. Reaktionen mod Nazismen havde fremkaldt stigende Kommunisme i hele Vesteuropa. Endvidere havde Sovjet baaret sit store Læs af Krigens Ofre og maatte have Krav paa en god Bid af Byttet, i al Fald lige til Ruslands gamle historiske og strategiske Vestgrænse, men hertil hørte ganske vist Finland, de baltiske Lande og Polen! Nogle frygtede ogsaa for „den skandinaviske Hat“, som de senere, russiske Selvherskere altid havde haft Opmærksomheden rettet mod. Alligevel — selv om Stalin endnu afslog enhver Indblanding fra sine Allieredes Side i Sovjets Geopolitik, mon det saa alligevel ikke vilde lykkes U. S. A. og England tilsidst at redde Finlands Selvstændighed? Moskva havde dog, som tidligere nævnt, tilsluttet sig Atlanterhavsdeklarationen, hvor der netop sagdes, at ingen af de deltagende Parter ønskede territoriale Udvidelser!

Samtidig med at Tysklands Stjerne dalede, svandt ogsaa DNSAP betydeligt i Medlemstal. I et Interview den 18. Juli i „Fædrelandet“ udtalte Frits Clausen, at Øjeblikkets vigtigste Maal var Adolf Hitlers Sejr. Af denne afgang alt. Paa et „Sysseling“ i Varde i Juni 1943 sagde han: „Vi har Førere nok indenfor DNSAP. De utilfredse kan jo lave et Konkurrenceparti — det ser jeg gerne“. Mange af de hidtil mest fremtrædende Medlemmer slog til og udmeldte sig, undertiden ved en Skrivelse, som blottede Ledelsen af Partiet i en saadan Grad, at han lukkede for yderligere Tilgang af Medlemmer til Partiet for at hindre Uro! Thi en Ideologi, hvor Førerprincippet er det bærende, taaler daarligt, at Føreren udsættes alt for stærkt for Kritik. Hr. Frits Clausen havde heller ikke mere Tyskernes Bevaagenhed. Som nævnt, havde de i Foraaret berøvet ham de rundelige Understøttelser, og hen paa Efteraaret fratoges han ogsaa „Fædrelandet“, som under

en ny Redaktion gik over til et tysk „Aktieselskab af 30. November 1938“. Samtidig blev de hidtidige Parti-Initialer, Hagekors, Vikingeskib og Paaskriften: „Danmarks Ære, Frihed og Ret“, paa tysk Foranledning slettet paa Bladets Hoved. Noget lignende skete iøvrigt ogsaa med „Nordschleswigsche Zeitung“. Den frygtede Samfundsomstyrter fra 1940–41 var med andre Ord reduceret til en almindelig politisk Mindretalsfører og egentlig til en humoristisk Person, som Pressen frit kunde skyde paa, naar den blot ikke sigtede paa Nationalsocialismen. Den illegale Presse beskyldte ham for kriminelle Forbrydelser, og sidst i September kundgjorde han, at han havde meldt sig til Fronttjeneste i Waffen SS. De af Partiet, som ikke kunde følge ham, havde at melde sig ved „Schalburg-korpset“, som samtidig propagerede for Tilgang med det Formaal at gaa i Kamp mod den hjemlige Sabotage. Hermed var det hidtidige DNSAP praktisk talt ophævet, men først den 5. Maj 1944 kundgjorde Frits Clausen gennem Ritzaus Bureau, at han havde stillet sit Mandat som Fører til Raadighed og fritaget alle Ledere og Medlemmer for det til ham givne Troskabsløfte. Ledelsen gik derefter over til et Førerraad.

Hans korte, politiske Liv havde saa vist ikke været nogen Triumf. Kort efter hans Tilbagetræden i 1943 gentog Propagandaminister Goebbels atter Hitlers Ord om, at Nationalsocialismen ikke var nogen Eksportvare. Selv i Sønderjylland indstilledes den nazistiske Nidkærlighed, og det var mere for at bøde paa tabt Prestige, at „Volksgruppenführer“ i Nordslesvig i Februar 1944 overdrog „Schleswigsche Kameradschaften“ at danne et „Selbstschutz der Volksgruppe“. Det fik dog ikke Politimyndighed og tænktes nærmest anvendt som Sabotagevagt.

I Juli (1943) ankom Dele af Frikorps Danmark til Landet — ikke som sidst i samlet Trop med Brask og Bram, men stiltfærdigt i smaa Hold paa 6 Mand ad Gangen pr. Dag. Derimod havde Frikorpsfolkene endnu ikke lært at dæmpe deres anmassende og provokerende Optræden, men truede med Revolvere og Bajonetter ved den mindste Anledning. Paa Raadhuspladsen søgte de at tvinge en Restauratør til paa Trods af Regeringsforbudet at servere Kød paa den kødløse Dag, og paa Gader og offentlige Steder overfaldt de enhver, som bar Royal air force-Farver i Knaphullet, eller unge, danske Piger med de dengang saa almindeligt brugte, strikkede Huer i rødt-hvidt-blaa. Det danske Politi forbød derfor at bære disse Farver. Store og alvorlige Slagsmaal med Døde og Saarede udkæmpedes baade i København og i de større Provinsbyer, og det tyske Gestapo tog altid Parti for Frikorpsfolkene. Vort eget Politi stod magtesløst, fordi det var dem forbudt at skride ind mod alle, som stod under de tyske Myndigheders Varetægt. Tilmed blev det undertiden selv beskudt af de tyske Soldater. Dr. Best indsaa dog efterhaanden, at den største Skyld for Uroen ikke laa hos de danske. Regierungsrat og SS-Brigadeführer Kannstein skal saaledes paa Raadhuspladsen selv have været Vidne til et Frikorps-Overfald paa en af hans egne,

civillklædte Folk, som umuligt kunde have provokeret. Han gav derfor Frikorpsfolkene i København personlig en kraftig Omgang ude paa Alsgades Kommuneskole, hvor de var indkvarteret, og vort Politi fik Ret til fremtidig at anholde og afvæbne dem.

Stemningen i Landet var i Sommeren noget mere trykket, men hvor længe vilde det vare? Det var klart, at Statsministerens og Dr. Best's Forsoningspolitik før eller senere maatte strande paa det stigende Tyskerhad i Befolkningen. Overalt blussede Sabotagebaalene vildere end nogensinde. Saa satte Tyskerne militære Vagter ved Skibsværfterne, for Eks. i København og Odense, men Arbejderne nægtede at arbejde under tysk Beskyttelse, og Vagterne maatte fjernes. Der virkedes overalt med stor Dristighed. Skrækken for de tyske Soldater havde sat sig, og Slappelsen i Tyskland og Italien virkede opmuntrende. I August forlangte Dr. Best, at paagrebne Sabotører ikke blot skulde afhøres af tysk Ret, men ogsaa dømmes, og Straffen skulde afsones i tysk Fængsel. Regeringen svarede for en Gangs Skyld med et enstemmigt Nej — ogsaa Udenrigsministeren. Da denne meddelte Afslaget, foreslog han samtidig Dannelsen af et nyt, parlamentarisk Ministerium, men det, sagde Dr. Best, ønskede Tyskland ikke. Til Gengæld stillede denne Sabotørspørgsmaalet i Bero.

Derimod tog General Hanneken Affære. For at undertrykke den stærkt voksende Sabotage paabød han Undtagelsestilstande i forskellige Provinsbyer og lod sine Soldater fare ganske unødigt brutalt og provokerende frem mod de ubevæbnede Borgere, hensynsløst sekunderet af Gestapo. Øjeblikkelig rejste der sig en Modstandsbølge, som skyllede Grunden bort under al Eftergivenhedspolitik. Det gik flere Steder blodigt til. Arbejderne svarede med Strejker, men desværre ødelagdes Billedet noget derved, at disse hist og her kædedes sammen med stigende Lønfordringer og — for Skibsværftsarbejdernes og for Sømændenes Vedkommende — med Krav om „Faretillæg“. I Esbjerg opstod der Uroligheder sidst i Juli, og Lørdag den 7. August forlangte den tyske Militærkommandant indført Undtagelsestilstand. Det skete, men da Befolkningen alligevel gik paa Gaderne, syngende nationale Sange, skærpedes Udgangsforbudet en Time, hvad imidlertid blot gav Anledning til nye Demonstrationer. Mandag den 9. strejkede Arbejderne paa Maskinfabrikerne, og to Dage efter udvidedes Strejken til alle Virksomheder. Butikker, Banker og Restauranter lukkede, og Postvæsenet standsede. Det lykkedes dog at gennemføre den planmæssige Toggang, men uden at Godsvognene blev læsede eller lossede. Iøvrigt holdt de Strejkende sig i fuldstændig Ro, og der forefaldt ingen Demonstrationer eller Uroligheder af nogen Art. Efter gentagne Forhandlinger mellem Arbejderne, de danske og tyske Myndigheder ophævedes omsider Undtagelsestilstanden den 12. August, hvorefter Arbejderne genoptog Arbejdet Dagen efter. Resultatet opfattedes som et Nederlag for Tyskerne og fik Indflydelse paa Udviklingen i andre Byer.

Den 16. August opstod der en Del Slagsmaal mellem danske og tyske Soldater i Odense, og Gæringen i Byen voksede stærkt. Politiet stod magtesløst, og Tyskerne fortsatte med provokerende Overfald paa sagesløse Borgere. Den 18. begyndte en Strejke paa Thriges Fabriker, og herfra bredte Strejkebevægelsen sig med Lynets Hast til andre Virksomheder. Tyske Soldater kørte om i Lastbiler og skød med Geværer eller kastede Haandgranater mod Forbipasserende. Mange dræbtes eller saaredes, og Tilstanden blev næsten revolutionær. I sandt Raseri kastede Folk sig til Gengæld over kendte, nazistiske Personer, brød ind i deres Hjem, ødelagde Indbo eller kastede Møblerne ud af Vinduerne ned paa Gaderne, hvor de blev stukket i Brand. Ruder knustes i de Forretninger, som handlede med Tyskerne, og disses danske Tøse, kaldet „Feltmadrasser“, fik en ilde Medfart. Tilsidst forbød Politiet al Færdsel i Gaderne.

Et Opraab fra Odense Byraad til Borgerne om at vise rolig og besindig Holdning hjalp intet. Uroligheder og Strejker fortsattes. Det kneb med at skaffe Mad, da Butikkerne var lukkede, men selv det kunde ikke dæmpe Gemytterne. Paa Trods af Udgangsforbudet gik enkelte Demonstrationer gennem Gaderne, syngende Nationalsange, og blev derfor splittet af Politiet eller af Tyskerne. Store Mængder af dansk Politi og Gestapo blev sendt til Forstærkning, og Lørdag den 21. ankom Brigadeführer Kannstein samt Arbejdsminister Kjærbøl. Uafbrudt førtes der Forhandlinger. Søndag Aften udsendtes en Bekendtgørelse fra Borgmesteren om, at der gennem Forhandling med de tyske Myndigheder nu var naaet en Ordning, hvorefter de tyske Soldater vilde blive holdt tilbage i deres Kvarterer til den 25., mod at Befolkningen faldt til Ro. Bekendtgørelsen ledsagedes af en Udtalelse af Arbejdsminister Kjærbøl, hvori der sagdes, at tysk Feltgendarmeri vilde overtage Ordenstjenesten for den tyske Værnemagts Vedkommende, medens det danske Politi havde den tilsvarende Opgave med Hensyn til danske Statsborgere. Ophidselsen var imidlertid saa stor, at den ikke kunde lægge sig lige straks, og først den 24. geoptoges Arbejdet.

I Aalborg skulde en dræbt Sabotør begraves den 23. August, men uden Hensyn til det offentliggjorte Tidspunkt for Begravelsen lod Tyskerne denne foregaa i Nærværelse blot af den nærmeste Familie Kl. 8 om Morgenen for at undgaa Demonstrationer. Til det averterede Tidspunkt gik imidlertid Strømme af Mennesker ud til Kirkegaarden. Kl. 13,45 faldt et Par Skud og en tysk Flyver strøg lavt hen over Mængden. Et Øjeblik efter var det hele et sydende Hav. Rundt om i Byen blev der skudt af det tyske Militær. Flere Danske blev dræbt og mange bragtes saarede til Sygehuset. I de følgende Dage fortsattes Urolighederne, og alt Arbejde hvilede. Som en Løbeild bredte Strejkerne sig til de andre jyske Byer, og flere Steder, for Eks. i Aarhus, Frederikshavn og Skagen opstod der lignende Uro som i Aalborg. Ogsaa paa Sjælland var der Strejker og Uroligheder, for Eks. i Korsør og i Helsingør.

Det var mærkelige Tilstande i vort fredelige Land, og det var vanskeligt at finde vort ellers saa rolige, danske Folk. Det var tirret saa længe, at Nerverne nu var naaet Bristepunktet. Trods Mundkurven paa vore Dagblade var alle efterhaanden blevet klar over de stadige Indgreb og Overgreb paa alle Omraader, Ruiningen af Landet, Beslaglæggelsen af alle vore smaa Forraad, navnlig Metaller, Vanskeligheden ved at faa Mad, Censuren, Frikorps Danmark-Affærerne o. s. v., og Folk blev ligefrem rasende over at se Gestapo og tyske Soldater optræde som Ordensmagt med hensynsløs Brug af Vaaben.

I Begyndelsen af August blev der afsagt en Del strenge Domme ved de tyske Krigsretter — enkelte op til 14 Aars Tugthus. Tyskerne krævede dem offentliggjort med en Tilføjelse om, at alle Straffe over 8 Aar skulde afsones i Tyskland. Videre forlangte Tyskerne, at herefter skulde alle Sabotagesager paadømmes af tysk Ret lige til Dødsstraf. Dette modsatte Regeringen sig. Scavenius udtalte overfor Dr. Best Ønsket om at trække sig tilbage, da han indsaa, at han alligevel ikke var i Stand til at gennemføre sin Politik overfor Tyskland. Folkestemningen var ham for stærk. Anmodningen blev imidlertid afvist, og iøvrigt, fortsatte Dr. Best, vilde Ministeriet Scavenius blive den sidste, danske parlamentariske Regering.

Paa Christiansborg sad Ministrene og de samarbejdende Partier og drøftede Alvoren. Forhandlingerne trak ud. Der var ringe Stemning for en Henvendelse til Landets Befolkning, fordi en saadan ansaas for unyttig og derfor kun tjente til at svække Rigsdagens Autoritet. Omsider efter et Døgns Arbejde „fødte Bjerget en Mus“ den 21. Kl. 4 om Morgen — et uhyre svagt Opraab, som kun vedtoges, fordi Statsministeren — og dermed hele Regeringen — erklærede at ville betragte det som et Mistillidsvotum, hvis det forkastedes. Kun en halv Snes Konservative stemte imod. Opraabet forelagdes samme Dag i et Statsraad for Kongen og udsendtes derefter til Radio og Presse. Det lød:

„Under den tyske Besættelse, der nu varer paa fjerde Aar, har det været uundgaeligt, at der af og til er opstaaet visse Gnidninger. Selve Besættelsens Langvarighed fremkalder en større Modtagelighed overfor formodede Fornærmelser og stigende Utaalmodighed og Irritation i Befolkningen.

I den sidste Tid er der indtraadt Begivenheder af faretruende Karakter. Sabotage er øvet i stigende Omfang, Demonstrationer er forekommet forskellige Steder, og der er gjort Forsøg paa at bringe Jernbaner og offentlige Værker til Standsning. En Fortsættelse af saadanne Tilstande vil være af ødelæggende Virkning for danske Samfundsforhold. Tilførsler af Levnedsmidler og Brændsel vil blive hæmmet, og der vil opstaa alvorlige Forstyrrelser af den ordnede Produktion til Skade for hele Befolkningen.

For den danske Regering har det stedse været Opgaven at fjerne opstaaede

Vanskeligheder og paa det bedste varetage den danske Befolknings Interesser over for de tyske Myndigheder. Dette vil ogsaa blive Tilfældet over for de senest indtrufne Begivenheder.

Skal det lykkes at føre dansk Folkestyre og Samfundsliv frelst gennem Krigens Ulykker og Farer, er Befolkningens Medvirken hertil nødvendig.

Med denne dybt alvorlige Situation for Øje retter Regeringen og Samarbejdsudvalget med Tilslutning af de samarbejdende Partiers Rigsdagsgrupper en indtrængende Opfordring til den danske Befolkning om ikke paa nogen Maade at udæske eller lade sig udæske til uoverlagte Handlinger, men bevare Ro, Besindighed og Sammenhold. Enhver, der ønsker, at dansk Styre i Landet skal bevares, maa føle det som sin Pligt i alle Forhold at bidrage til, at lovordnede Tilstande fortsat kan opretholdes. Ingen maa tage sig selv til Rette. Det er de lovlige Myndigheder og de ansvarlige Ledere, der maa foretage de Skridt, som er nødvendige til Beskyttelse af danske Interesser“.

Opraab fulgte paa Opraab, fra Arbejdernes Fællesorganisationer og de Erhvervsdrivende, fra Jernbanernes Forbundsledelse, fra Erhvervenes Hovedorganisationer o. s. v. Der begyndte ogsaa saa smaat at falde lidt Ro i Landet, selv om Dønningerne fra Provinsen den 25. og 26. August naaede København og foranledigede et Par Afteners grove Optøjer paa Vesterbro, hvor tysk Politi og Militær atter ukaldet greb ind med Revolvere og Maskingeværer.

Den 24. August kom Dr. Best op i Udenrigsministeriet og forlangte Loven om Sabotage strengt overholdt samt Ro og Orden i Landet. Det, svarede Udenrigsminister Scavenius, var Regeringen ogsaa absolut villig til at skaffe med alle til Raadighed staaende Midler, bl. a. stærkere Brug af Politiets Revolvere, men saa maatte de tyske Soldater ogsaa afholde sig fra at udæske. Dagen efter kaldtes Dr. Best til Tyskland. I Spænding ventede man hans Hjemkomst. Hvilke nye, skæbnesvangre Krav kunde han mon have med hjem i Mappen. Den 26. drøftede Ministrene, hvad man skulde svare, hvis der forlangtes altfor meget af os. Kunde man i al Fald blot faa lidt Betænkningstid! En Check paa 10,000 Kr., som den danske Regering efter Dr. Best's Raad havde tilsendt det tyske Røde Kors, var tilbagesendt! Endelig Fredag Aften den 27. August vendte han tilbage og forklarede Lørdag Morgen i Udenrigsministeriet, at man (Rigspoliti- og Rigsindenrigsminister Himmler?) havde behandlet ham meget haardt i Tyskland for hans Mildhed heroppe. Hans Politik var forfejlet, og han var fremtidig en død Mand i tysk Politik. Han havde nu kun at aflevere en Skrivelse og at modtage Svaret.

Skrivelsen var et Ultimatum og begyndte: *Rigsregeringen kræver*. Kravet var øjeblikkelig Undtagelsestilstand med Forbud mod, at mere end 5 Personer samledes paa Gaderne, Forbud mod Strejker, Udgangsforbud fra Kl. 20,30 til Kl. 5,30 i hele Landet, Vaabenaflevering, tysk Presse- og Radiocensur, Beskyt-

Tysk Politi og Militær foretager Angreb i København.

telse af danske Statsborgere, som arbejdede sammen med Tyskland, Oprettelse af Hurtigdomstole (Særdomstole), Indførelse af Dødsstraf for Forbrydelser mod den offentlige Orden (Sabotage). Særlig for Odense forlangtes skarpere Færdselsforbud, 1 Mill. Kr. i Bøde til Byen samt Fængsling af 10 Gidsler, udtaget af den tyske Militærforvaltning, til den saarede tyske Officers Attentatmænd var paagrebet.

Lørdag Morgen drøftedes Ultimatum'et af Regeringen og Nimandsudvalget samt alle de Rigsdagsmænd fra København og Omegn, som man i en Fart kunde samle.

Kravene om Indførelse af Dødsstraf for Sabotage og Afvæbningen var de springende Punkter, men Udenrigsminister Scavenius var villig til at sige ja til dem begge. Handelsminister Halfdan Hendriksen spurgte ham, hvad han vilde raade til, og Svaret lød, at han fra et rent objektivt Synspunkt, og hvis det var muligt at enes om det, vilde tilraade at acceptere for at skaane den danske Befolkning. Han indrømmede imidlertid, at en Akceptering maaske vilde være saa kompromitterende for Regeringen, at det i alle Tilfælde ikke vilde tjene noget Formaal, og at det derfor var umuligt at acceptere. For de andre Ministre var Billedet klart. Danmark skulde under tysk Styre og dens Regering være en tysk

Lydregering. Da det var et Ultimatum, kunde der ikke forhandles om Enkelt-heder, og alle enedes tilsidst om, at det store, afgørende Nej nu maatte siges.

Frygtløs stillede Kong Christian sig straks ved sin Regerings Side uden Hensyn til, hvad Følgerne kunde blive. Landets Værdighed krævede dette Af-slag, og hans faste Tilslutning bidrog ikke lidt til at stive de vaklende af. Inden Statsraadet Kl. 14,30 modtog han Partiførerne i Havesalen paa Amalienborg. Det blev et gribende Møde. Majestæten sad i en Stol med det syge Ben hvilende paa en Skammel og dækket med et Tæppe. Han var meget bevæget, trykkede hver enkelt inderligt i Haanden og sagde: „Statsministeren har lige meddelt mig den Beslutning, De har taget. *Vi maa staa samlet over for det, der kan komme, og jeg tror, at det er af den største Betydning baade indadtil og udadtil, at vi er enige.* Maaske kan vi haabe, at den korteste Tid er tilbage“. Videre takkede Kongen dem for alt det, der var gjort, bad dem om at viderebringe hans Tak til Rigs-dagen og sluttede med endnu en Gang at understrege Betydningen af, at de alle stod sammen. Forhv. Statsminister Buhl udtrykte overfor Majestæten den Tak-nemmelighed, som alle følte overfor ham, for de Ord, han nu havde udtalt og for, at han stod sammen med Rigsdagen. Det vilde blive forstaaet i vide Dele af vort Folk. Til denne Tak sluttede alle de andre Partiførere sig. Derefter sattes Statsraadet, hvor Kong Christian erklærede sig fuldt enig med Regering og Rigsdag i Svarets Ordlyd. Til forlangt Tid, Kl. 16, sendtes det derefter til Dr. Best med en af Udenrigsministeriets Sekretærer. Det lød: „Ved den Ord-ning, der blev truffet den 9. April 1940, etableredes en Tilstand, hvis Hovedfor-maal var at sikre Opretholdelse af Ro og Orden i Landet. Regeringen har i hele den forløbne Tid haft dette Formaal for Øje, og indtil den sidste Tids Begiven-heder er det i det store og hele lykkedes at gennemføre de Bestræbelser, som i saa Henseende paa forskellig Maade er blevet udfoldet. — Regering og Rigsdag har gjort deres bedste for at holde Befolkningen i Ro. Senest er der den 21. Au-gust 1943 med Hans Majestæt Kongens Billigelse af Regeringen og Rigsdagens Samarbejdsudvalg med Tilslutning af de samarbejdende Partiers Rigsdagsgrupper blevet udsendt et Opraab, hvori Befolkningen paa indtrængende Maade opfor-dres til at undgaa uoverlagte Handlinger og bevare Ro og Besindighed. Dette Opraab har fundet Genklang i alle Kredse af Befolkningen, og saavel Arbejds-organisationerne som de store Erhvervsorganisationer har ved Erklæringer offen-tliggjort den 24. og 26. August 1943 givet Regeringen og Rigsdagens Opraab deres Tilslutning. — Det kan allerede nu fastslaas, at disse Aktioner har haft Virkning. Der er tydeligt indtraadt en Afspænding, og Regeringen nærer be-grundet Haab om, at det vil lykkes at bekæmpe den igangværende Strejkebevægelse, saaledes at Arbejdsforholdene igen vil falde til Ro her i Landet. — Rege-ringen er, som udtalt i Statsministerens Note af 26. August 1943, rede til at træffe alle til Opretholdelse af Ro og Orden og til Gennemførelse af gældende

Love fornødne Foranstaltninger under Anvendelse af alle Statens til Raadighed staaende Magtmidler i Overensstemmelse med de herom gældende almindelige Bestemmelser, derunder Reglerne for Politiets Anvendelse af Vaaben. — En Iværksættelse af de fra tysk Side krævede Foranstaltninger vilde tilintetgøre Regeringens Muligheder for at holde Befolkningen i Ro, og Regeringen beklager derfor, at den ikke kan finde det rigtigt at medvirke til disse Foranstaltningers Gennemførelse“.

Efter tre lange Aars Føjelighed havde vi endelig sagt Stop til de voksende tyske Fordringer og Indblandinger og givet et Svar, som det danske Folk kan være bekendt i Historien, selv om man var fuldt ud klar over, at dette vilde blive udnyttet af det tredie Rige. Man vidste, at der allerede Fredag Aften havde staaet en lang Kolonne Gestapo med Panservogne paa Roskildevej lige udenfor Frederiksberg Bakke, og at der om Lørdagen var ankommet 5 Skibe med ca. 10,000 Mand til Frihavnen. Det var et saakaldt „Overfaldskommando“, d. v. s. Tropper, som var særligt uddannede til propert Arbejde i de undertvungne Lande og bestaaende af ryggesløse, unge Soldater, der ikke kendte til Hemninger af nogen Art, naar det gjaldt om at bruge Haandgranater og Maskingeværer mod ubevæbnede Borgere. Efter eget Udsagn kom de fra Østpolen dels over Danzig, hvor de var indskibede allerede om Tirsdagen (den 24.) og dels over Fredericia, hvor de havde ligget i 2 Døgn, før de var sejlet videre.

Handels- og Landbrugsministrene tog Afsked med deres Personale, og en trykket Stemning lagde sig over Christiansborg, medens usikre Rygter løb gennem Hovedstaden og videre ud i Omegnen. Dr. Best havde imidlertid ikke faaet nogen Forholdsordre for det Tilfælde, at han fik et Nej, og Regeringens Svar maatte derfor videresendes til Berlin. De fleste regnede derfor med en rolig Nat.

Pludseligt ved 4-Tiden vækkedes Hovedstaden imidlertid ved Drøn paa Drøn og heftig Skydning. Hvad var sket — engelsk Invasion?

Den danske Hær og Flaade havde nok i Løbet af det sidste Aar anet Planer om deres Ophævelse. Der var talt om det, og den 3. Maj havde Generalkommandoen og Flaadeledelsen sendt deres undergivne Afdelinger en ret uklar Instruction, som i Hovedsagen gik ud paa, *at der ikke skulde kæmpes, hvis ordnede, tyske Styrker trængte ind paa dansk, militært Omraade*. I saa Fald skulde der blot forhandles og protesteres. Blev vore Kaserner derimod overfaldet af uordnede Bander eller Frikorpsstyrker, skulde de forsvares til det yderste. Hær og Flaade maatte ikke udsætte sig for en Køpenickiade! Instructionen var udgaaet fra Forsvarsministeriet og vedtaget paa et Ministermøde. I Statsraadet om Lørdagen Kl. 14 bekræftede Forsvarsminister Bronsen, at Hær og Flaade ikke skulde sætte sig til Modværge.

I Ugen op til den 29. August havde Garnisonerne om Natten været i en

Slags Alarmtilstand, men kun fordi man paa Grund af den almindelige Uro og navnlig efter Vaabenrovet i Underlægeskolen fandt det rigtigst at sikre vore Kaserne og militære Depoter. Vagterne var forstærkede, og flere Steder blev der foretaget omfattende Sikringsforanstaltninger med Pigtraad.

Lørdagens alvorlige, men ubekræftede Rygter naaede vel ogsaa ud til vore Afdelingschefer, i al Fald i København, men *Forsvarsministeriet fandt sig ikke foranlediget til at give nogen som helst Orientering om Situationen. Heller ikke fik Afdelingerne nogen Ordre om forstærket Beredskab.* Kun udsendte Generalkommandoen og Flaadeledelsen Lørdag Eftermiddag Ordre om, at Mandskabet skulde være hjemme fra Kl. 20, og at der om Natten skulde være en Stabsofficer paa Kaserne.

Som nævnt, mente man paa autoritative Steder, at en mulig tysk Aktion efter Regeringens Afslag i al Fald først vilde komme om Søndagen, efter at det Lørdag Eftermiddag havde vist sig, at Regeringens Svar skulde til Berlin. Kunde man desuden vente, at den tyske Værnemagt med sin af Rigskansler Hitler saa højt priste Vaabenære og ridderlige Krigsførelse vilde foretage sig noget saa lumpent som uden paavisselig Grund ved Nattetid at overfalde den sidste Rest af vor Hær og Flaade for at erobre Landet, som de allerede havde afvæbnet for tre Aar siden?

Det kom faktisk som en Overraskelse, at Tyskernes overmægtige Troppstyrker den samme Nat sneg sig frem til Kaserne, Lejre og Vagter og gik til Angreb uden forudgaaende Forhandling. Det var bælgmørkt med stærk Blæst og piskende Regn, og de tyske Tropper havde let ved at liste sig ind paa Livet af Vagterne og overmande dem. Paa Kaserne vaagnede Soldaterne i deres Senge, ved at Gevær- og Kanonprojektiler slog gennem Vinduerne. Portene sprængtes, saa Vinduerne i de omliggende, tæt bebyggede Kvarterer splintredes i Smaaskaar og Sprængstykkerne faldt som Hagl paa Gaderne — alt uden Hensyn til at Kaserne og de omliggende Huse ikke var evakueret for Kvinder og Børn. De fleste Steder kæmpede Soldaterne tappert, til de fik Ordre om at strække Gevær. Haarde Kampe blev kæmpet paa Fyn ved Ringe og Nyborg og paa Sjælland i København og ved Næstved.

Kongen og Dronningen boede paa Sorgenfri, hvor Vagten kun bestod af 1 Kornet og 15 Gardere. Majestæterne anede lige saa lidt om de tyske Hensigter som Regeringen. Lidt over Midnat kørte en Automobil frem og tilbage foran Slottet. En Mand steg ud, præsenterede sig for den ved Slottet posthavende Politibetjent som Kriminalbetjent og viste sit Politiskilt. Snart efter kom en anden Automobil, og de to Automobilister hilste kendt paa hinanden. Politiet blev mistænsomt, og ved Forespørgsel i København fik det oplyst, at det første Automobils Nummer ikke længere eksisterede i Brug. Overbetjenten i

Lyngby bestemte sig nu for at køre derud, men inden hans Ankomst havde de to Automobiler fjernet sig. Kongen, som stadig var Patient, var gaaet til Ro, men iøvrigt blev alle paa Slottet oppe, selv Dronningen. Man havde det Indtryk, at der var noget i Gære. Kl. ca. 2,30 meldte en Forbipasserende, at en stor, tysk Kolonne bestaaende af motoriserede Enheder stod paa Kongevejen udfør Høveltegaard. Den passerede ogsaa Sorgenfri ved 3-Tiden. Posterne om Slottet var forstærket, og tilbage i Vagtstuen sad kun Kornetten, to Gardere og de to posthavende Politibetjente. Kl. 3,50 gik disse en lille Runde og saa pludselig i Skæret af deres Lygter en Mængde tyske Soldater staa opmarcheret lige udenfor den lukkede Indkørselsport. I samme Øjeblik sprang disse over Hegnet i et Antal af ca. 4-500 og angreb Garderne i Vagtstuen, assisteret af en dansk Frikorpsmand. Kornetten brugte sin Maskinpistol, men Tyskerne svarede med Haandgranater og Geværer og overmandede hurtigt den lille Styrke. Nervøse og opidsede stormede de videre opad Rampen til Slottet, beskydt af de foran dette staaende Poster, medens de bag i Haven ikke vovede at komme deres Kammerater til Hjælp af Frygt for et muligt Angreb ogsaa fra denne Side. Foran Glasverandaen stod den vagthavende Kaptajn, Arendrup, og tre af Kongens Adjudanter. Efter indhentet Ordre fra Majestæten, som endnu befandt sig i sit Soveværelse paa 1. Sal, gav Kaptajnen sine Folk Befaling til at standse Ilden og gik frem mod Tyskerne, som da kun var ca. 20 Meter fra Slottet. De forlangte Overgivelse. Kaptajnen svarede paa Tysk, at det vilde han ikke, men at Kongen havde befalet Skydningens Ophør. Endnu en Gang forlangte Tyskerne Overgivelse og fik samme Svar. Da den tyske Løjtnant kom med et Par harmfulde Ord om det meningsløse i, at to germanske Racer bekrigede hinanden, sagde Kaptajn Arendrup frygtløst, at vi ikke var af samme Race som de, og at enhver, som angreb en dansk Vagt, maatte risikere at blive beskydt. Det var et Under, at han ikke selv blev dræbt. En Automobil kom kørende, og ud steg Flyver-General v. Schleicher, der havde været her i Landet i de sidste to Aar.

Kongen havde imidlertid klædt sig paa og blev baaret nedad Trapperne til sin Stue af Kammertjeneren og et Par Adjudanter. Han var ganske rolig og udtalte sin Forundring over, at den tyske Værnemagt, efter at have afvæbnet os i 1940, nu foretog et saa lumpent Overfald. 2 Projektiler var gaaet gennem Vinduerne i Majestæten Arbejdsværelse, den ene lige over hans Skrivebordsstol. Havde Kongen siddet her, var han blevet ramt. Projektilerne borede sig ind i Værelsets modsatte Væg og i en Maleriramme, hvor de efter Kongens Bestemmelse sidder den Dag i Dag som et Minde om tysk Taktløshed. Et halvt Hundrede Vinduer i Slot og Staldbygning var splintret.

Medens Oberleutnanten og to bevæbnede tyske Soldater ventede i Glasverandaen udenfor Kongens Dør, gik Generalen ind og modtoges af Majestæten med: „Guten Morgen, mein tapferer General“. Denne afleverede et Brev fra

General Hanneken, hvori der uden et eneste beklagende eller undskyldende Ord henstilledes til Majestæten ikke at lægge den tyske Værnemagt Hindringer i Vejen. Han kunde frit opholde sig paa Sorgenfri, men Vagten skulde overtages af tyske Soldater. Videre indeholdt Skrivelsen det samme, som senere offentliggjordes i General Hannekens Bekendtgørelse. Kongen var modig og myndig og udtalte til den tyske General sin Forbavselse over Overfaldet paa denne Tid af Døgnet. Var Tyskerne kommet anstændigt om Dagen, maatte Majestæten alligevel have overgivet sig, da de jo havde Magten. Generalen gik. Om Eftermiddagen ankom en tysk Oberleutnant, som skulde være „Forbindelsesofficer“ paa Slottet under hele Undtagelsestilstanden. Han hed Zimmermann og havde siden 1938 været Leder af de tyske Rigsbaners Rejsebureau paa Østergade i København.

Dronningen havde været ganske rolig under hele den uhyggelige Affære, og bagefter var hun utrættelig i sin betænksomme Omsorg for alle de danske. Bl. a. sendte hun Morgenmad ned til de i Vagtstuen siddende, fangne Gardere, og da det trak ud med deres Afsendelse til Fangelejren paa Jægersborg, tillige Frokost. Da Morgenens kom, havde tyske Soldater besat Slotsvagten. Det var et knugende Syn, som fortalte, at vort elskede Kongepar nu var Fanger. Tyske Skildvagter vandrede frem og tilbage foran Slottet lige uden for Majestæstens Vinduer, hvor indtil for faa Timer siden hans egne, trofaste, danske Gardere havde staaet Post. Ingen kunde være i Tvivl om hans Følelser.

Kronprinsen og Kronprinsessen boede paa Amalienborg. Ved 4-Tiden kom en tysk Oberst ind til den vagthavende Løjtnant og forlangte Foretræde hos Kronprins Frederik. Vagten skulde samtidig overtages af tyske Soldater, men disse var ved en Fejltagelse endnu ikke ankommet. Obersten gik derpaa over til Kronprinsen, og kort efter gav denne Ordre til, at der ikke skulde skydes. Efter at de tyske Soldater havde overtaget Vagten rykkede ved 6-Tiden en anden tysk Kolonne mod Amalienborg fra Frederikspladsen. Den saa Soldater paa Amalienborg, troede at det var danske og gav Ild. Nogle Tanks kom fra Bredgade og drejede ned mod Amalienborg. Først da opdagedes Fejltagelsen.

Ogsaa Søværnet havde modtaget Ordren om ikke at kæmpe. Skibene i København laa i Flaadehavnen, delvis bemandede og udrustede.

Noget før Kl. 4 blæstes der Alarm over hele Holmen. Tyskerne besatte hurtigt Orlogsværftet, men da de kom til Nyholmen, fandt de Broen trukket op. De søgte derfor bagom ad den dækkede Vej, som var spærret med spanske Ryttere og forsvarede en kort Tid med udmærket Tapperhed. Viceadmiral Vedel havde, som før nævnt, allerede tidligere givet Skibscheferne Instruktion om i paa-kommende Tilfælde at sænke Skibene eller søge til svensk Havn. Det sidste viste sig imidlertid nu umuligt, thi dels var Havneløbet spærret af tyske Krigs-

skibe og dels stod der opstillet Kanoner paa Toldboden og Langelinie. Der kunde heller ikke være Tale om Kamp, fordi vore Skibe siden 9. April havde haft tysk Forbud mod at have Ammunition ombord til de svære Kanoner. Kl. 3,50 gav derfor Viceadmiralen Ordre til at sænke Flaaden, og ti Minutter efter sprængtes Kystforsvarsskibet Peder Skram. Det sank efterfulgt af 26 andre, større og mindre Orlogsmænd. Drøn lød paa Drøn over hele Byen, medens Ilden fra det brændende Værkstedsskib „Henrik Gerner“ lyste uhyggeligt rødt over hele Ødelæggelsen. Derefter overgav Befalingsmænd og Menige sig. Der var vild Forvirring blandt de tyske Soldater, og i Mørket beskød de hinanden kraftigt. De var øjensynligt meget nervøse og optraadte yderst ubehersket overfor vore fangne Marinefolk, som endog efter Overgivelsen blev udsat for Beskydning fra tyske Fartøjer ude i Havnen.

Ogsaa adskillige af vore Krigsskibe i Provinsen og i vore Farvande blev sænket, og der var blandt Marinens Mænd mange Eksempler paa modigt og resolut Sømandskab. Inspektionsskibet „Ingolf“ laa i Storebælt med en Del Kadetter ombord. Tyske Orlogsskibe beordrede det at stoppe, hvad det gjorde, men samtidig aabnede det Bundventilen. Tyskerne gik ombord, og en tysk Søofficer stillede ti Kadetter foran et Maskingevær og truede med at skyde dem, hvis Bundventilen ikke øjeblikkelig blev lukket. Chefen vovede ikke at udsætte Kadetternes Liv. Ogsaa Inspektionsskibet „Hvidbjørnen“ laa i Storebælt med Kadetter ombord. Det bordedes af Tyskerne, som hejste det tyske Flag. Kort efter eksploderede den anbragte Sprængladning. Besætningen sprang overbord, men et Par raske Kadetter svømmede tilbage, halede det tyske Flag ned og satte det danske igen, og med Dannebrog vajende sank Skibet i Havet. En Torpedobaad sammesteds blev sat paa Grund og sprængt efter at have ødelagt sin Forfølger med en Torpedo. I Issefjorden laa Krydseren „Niels Juel“. Efter en ærefuld Kamp mod et stort Antal tyske Flyvere, hvoraf 4-5 blev skudt ned, sattes den paa Grund. Inden Dannebrog blev strøget, var alt Krigsmateriel ødelagt eller kastet udenbords. En Torpedobaad, 3 Minestrygere og nogle faa Kystbevogtningsfartøjer (lejede Kuttere) naede velbeholdne svensk Havn.

Tabene var vel ikke store — i Hæren Landet over 18 Døde og henved 50 Saarede, i Marinen 7 Døde og 11 Saarede — men i den mørke Nat havde al Skydning været som i Blinde.

Siden April 1940 havde Hær og Flaade maattet eksistere videre under ydmygende Kaar og bestandig Kontrol. Vi maatte kun have et Par Tusinde Mand under Vaaben, og de til Raadighed staaende Ammunitions-mængder var smaa. Der kunde absolut ikke være Tale om at mobilisere, bl. a. fordi Tyskerne beherskede alle Trafikmidler og havde besat Jernbaneknudepunkterne. I den taktisk fortvivlede Situation, vore spredte og isolerede Smaastyrker befandt sig, var ethvert virkningsfuldt Forsvar over for den saa mange Gange overlegne

Fjende en Umulighed, og der var i denne Situation mindre Grund til at ofre flere unge Soldaters Blod end i April 1940.

Hvorfor var vore militære Depoter ikke blevet ødelagt? Saadan lød et af Spørgsmaalene. Depoter lader sig dog ikke tilintetgøre paa faa Timer uden ved at brænde hele Bygningen af, og mindst af alt havde man tænkt sig, at Overfaldet slet og ret var et Røveri. Videre spurgtes der, hvorfor vore Soldater var kommanderede i Seng, naar man dog havde selv en mindste Anelse om, at Fjenden lurede udenfor, og hvorfor skulde de give op, inden Kræfterne var lagt i? De var dog alle parate til at kæmpe og falde for Nationens Ære, saaledes som det saa tit var forklaret dem om Pligtens Bud.

Ansvaret var Regeringens og dens alene. Den 9. April havde gentaget sig. For 2. Gang i denne Krig blev Danmarks Forsvar og dansk Forsvarsvilje desavoueret af Regeringen selv. Der havde dog atter været Lejlighed til at føje et smukt Blad til vort Folks Historie. Selv om kun en heroisk Gestus, saa havde den dog bidraget til at løfte og styrke Nationen. Hær og Flaade var imidlertid regeringstro Organer, og havde de trodset Regeringsordren, havde det været et Brud paa deres Lydighedspligt af uberegnelige, militær-politiske Følger ud i Fremtiden. Det var ogsaa det, som blev det afgørende for de ansvarshavende Officerer trods deres egen og deres Undergivnes brændende Lyst til at gøre Modstand til sidste Patron mod det banditagtige Overfald. Situationen var iøvrigt uoverskuelig i den bælgmørke Nat og yderst vanskelig. Var det Schalburgfolk eller regulære tyske Soldater, man havde overfor sig? Der var kun Minutter til at træffe sin Afgørelse. En Kompagnichef paa Livgardens Kaserne skriver, at da han gav sine Folk Ordre til ikke at skyde mere, var det frygteligt at se „Raseriet og Bitterheden i deres Øjne“, samtidig med at han selv „ikke ønskede andet end at faa Ram paa de Slyngler, der saa raat og fejgt uden Varsel havde overfaldet os, men der var intet Valg. En Fortsættelse af Kampen havde maaske udsat Afgørelsen 5-10 Minutter og kostet endnu mere unødigt Blod — og vor Ordre var jo given! — Tyskerne var ganske ude af sig selv af Ophidselse, maaske ogsaa fordi deres Kommandør, en Oberleutnant, var bleven dræbt lige uden for Kasernen, antagelig skudt ned fra et af Vinduerne. Den paafølgende Time med Afvæbning, Samling af Befalingsmænd og Gardere og Afsøgning af Kasernen var meget pinagtig. Aldrig skal jeg glemme vore Gardere, der med Taarer i Øjnene i Raseri kylede deres Geværer i Bunke, saa Bajonetter og Skæfter knækkede“. Saadan var Stemningen overalt blandt vore Soldater, men Regeringens Bud blev adlydt, og dybt skuffede vandrede de afsted til Fangelejrene.

Paany satte de danske Nationalsocialister en Skamplet paa vor Nation ved i tyske Uniformer at optræde i Overfaldsafdelingernes Rækker som Hjælpere og Tolke. Ved Overfaldet paa Gardehusarkasernen i Næstved var et Par Kanoner sat i Stilling i Udkanten af Kalby Ris, hvorfra den skød Chefsboligen sønder

og sammen. Efter Kampens Ophør kom Overfaldskommandoets Chef, en ridderlig Major von Oestern, hen til den danske Chef og udtalte, at han skammede sig over at være kommet som Gangster. De danske var faldet ved Forræderi, idet han af en dansk Mand i Næstved havde faaet Tegninger over, hvor hver enkelt Officer boede. Majoren sluttede, at han dog endnu havde en Regning at opgøre med denne Mand, fordi han havde undladt at opgive, at Kasernen ikke var evakueret for Kvinder og Børn.

Vore Soldater blev efter Overgivelsen flere Steder behandlet usømmeligt og ofte ligefrem brutalt — som var de Polakker eller Russere! I det hele taget optraadte disse unge „Overfaldstroppe“ som ren Pøbel, brugte Geværkolberne paa Maa og Faa og skød efter Folk af sand Hjertensfryd. Ubegribeligt at der ikke dræbtes mere end en Snes Stykker og saaredes mere end et Par Hundrede. Kom de ind paa Kontorer eller i Privathjem — for at afhente Civile eller Militære til Internering — stjal de som Ravne alle Værdisager, Ure, Penge, Tobak eller Undertøj, og ude i Byen aftvang de Folk deres Cykler.

I alle Politikredse blev Politiet afvæbnet, og Politigaarden i København besattes. Rigspolitichefen og Politidirektøren erklærede derefter overfor General Hanneken, at Politiet vilde ophøre at fungere, da det kun havde at modtage Ordre af en lovlig dansk Regering. Saa gav Generalen Ordre til at rømme Politigaarden, men kort efter kom en ny Overfaldsgruppe, ledsaget af en dansk Nazist. Den skød mod Politigaardens Porte og mod Vinduerne til Lokalerne, hvor Vagtmandskabet opholdt sig, saaledes at dette maatte redde sig ved at kaste sig tæt ind under Muren. Hele Dagen den 29. saas ikke en dansk Politibetjent paa Københavns Gader. I Provinsen herskede den største Forvirring med Hensyn til Politiets Beføjelser og Optræden, men efterhaanden lykkedes det dog Rigspolitichefen atter at faa Orden til Veje.

Der var tidligere naaet en Del Danske til Sverige efter en æventyrlig Overfart, hvor de stadig var udsat for at blive paagrebet. Det var mest politiske Flygtninge eller unge Mænd, som brændte af Lyst til at melde sig i engelsk Tjeneste. Efter den 29. August ophørte den danske Bevogtning i Sundet af sig selv, og da Tyskerne ikke med kort Varsel kunde skaffe nok Kystpoliti til en effektiv Afpatrouillering af Farvandet, benyttede flere Hundrede af de ikke fangede Officerer sig af Lejligheden til at tage Vejen over til vort Broderland. Det viste sig imidlertid vanskeligt at komme videre til England, men snart fandt man paa at anvende dem til Uddannelse af de mange andre, danske Flygtninge, officielt politimæssigt til Opretholdelse af Ro og Orden i Danmark efter Freden, men ogsaa militært for at kunne være med til at kaste Tyskerne ud, naar Dagen kom. Yderligere befalede Krigsministeriet enkelte højerestaaende Officerer derover i al Hemmelighed for at overtage Administrationen og Ledelsen af de danske Styrker.

I Sverige modtoges alle Danske gæstfrit. Ved privat Indsamling blandt det svenske Folk skaffedes saa rigeligt med Penge, at der kunde gives dem et godt Underhold. Ogsaa en Del Politifolk tog herover, især fra det hemmelige Politi, efter forinden at have gemt alle Kartoteker over udenlandske Flygtninge i Danmark og alle Oplysninger om den illegale Virksomhed. Ligeledes lod Kriminalpolitiet en Del arresterede Sabotører forsvinde, og af de i den ene Horserød-Lejr internerede Kommuniste flygtede 97 samme Vej.

Hver Gang Tyskerne tidligere havde gjort et Fremstød overfor os, var der i de Kredse, som stod uforstaaende overfor Tanken om en frygtløs, fast Modstandspolitik, sagtmødig udtalt, at vi havde sikkert selv været Skyld i det. Saadan blev der ogsaa talt denne Gang. Regeringens Bestræbelser var gaaet ud paa ved Eftergivenhed at skaane Befolkningen for de Lidelser og Prøvelser, som en kraftigere Politik uundgaaeligt vilde medføre, og det havde været dens Haab at kunne fortsætte hermed til Krigens Afslutning. Imidlertid var disse Bestræbelser blevet kuldkastet ved Udenlandsdanskernes Agitation i den engelske Radio og ved den Mentalitet, som den illegale Virksomhed havde skabt i Befolkningen. Det var det, som havde ført til den 29. August.

Dog, nej og atter bestemt nej. Det var denne Gang General Hanneken, som maaltbevidst gennemtrumfede en længe i Forvejen lagt Plan — den samme, som han prøvede at gennemføre i November 1942. Den lille danske Hær og Flaade skulde uskadelliggøres, men han maatte have en plausibel Grund til det². Det var hidtil ikke lykkedes ham at paapege nogen Ukorrekthed i deres Forhold til Værnemagten. Pligtro og taalmodigt havde de passet deres Tjeneste, hovedsagelig Depot- og Vagttjeneste samt Minestrykning i de danske Sejlløb. Ikke engang da han jagede de jyske Regimenter ud af deres Garnisoner, havde han mærket nogen Trods, selv om han da havde benyttet Lejligheden til at fordele dem i Smaagrupper paa alle Øerne — for lettere at kunne overfalde dem!

Først da han i Maj 1943 led Nederlag i Forsøget paa at tvinge vore Officerer til i tyske Uniformer at kæmpe med i Tysklands Kamp paa Østfronten, fandt han et Anklagepunkt. Siden da havde vor Hærledelse maaske ogsaa visse Anelser, thi i al Fald stammer den forannævnte Ordre fra Regeringen til Hær og Flaade om ikke at indlade sig i Kamp mod ordnede, tyske Styrker fra dette Tidspunkt. Vore Officerer var altsaa kontrære, og det var farligt at lade dem beholde Vaabnene af Hensyn til en mulig engelsk Invasion — eller under en mulig tysk Rømning af Landet! Ydermere kunde vore militære Beholdninger og Vaaben være til Gavn for Værnemagten, nu deres egen Krigsproduktion formindskedes.

Den officielle Grund overfor den tyske og danske Offentlighed var altsaa den af England provokerede Sabotage — den „indirekte engelske Strategi“, som den tyske Redaktør Karl Megerle sagde i et Interview til det finske Blad „Huf-

vudstadsbladet“. Fra London ophidsedes ogsaa til Strejkerne og til den — af Tyskerne selv med Hensigt fremkaldte — Uro. Mellem Linierne lod de tyske Blade imidlertid forstaa, at det vigtigste var vor militære og strategiske Betydning. I en Korrespondance fra Tyskland udtaltes saaledes rent ud, at de tyske Troppers Sikkerhed havde gjort Indførelsen af Undtagelsestilstanden nødvendig. Men hvorfor saa foretage Aktionen paa en saa unødvendig og uværdig Maade? De havde jo Magten i Landet og var mere end 30 Gange overlegne i militær Styrke!

Folk var som lammede over det brutale Overfald, men stolte over Soldaternes Kamp og Flaadens Sænkning. Hele Søndagen vandrede Folk forbi de Steder, hvor knuste Ruder vidnede om en haard Kamp, eller de stod paa Langelinie og stirrede over mod Flaadens Leje. Overalt saas tyske Soldater, som med Geværet parat og Haandgranater i Livremmen vandrede truende op og ned om de offentlige Bygninger, i København om Christiansborg, Generalkommandoen, Raadhuset, Nationalbanken, Mønten, Ministerierne o. s. v. Amalienborg var helt afspærret. Hist og her stod Maskingeværer med Mundingen pegende nedad Gaden.

For første Gang stilledes vi overfor vældige Tigertanks med den lange Kanon ragende ud af Taarnet. De rullede tungt paa deres massive Larvefødder over Asfalt og Stenbro, saa der længe sad Mærker af dem, eller de stilledes op i truende Ventestillinger paa Kongens Nytorv og Raadhuspladsen, her Side om Side med de smaa Træ-Sommerhuse til Bortlodning. En Bydreng gik forbi og spurgte: „Hvor faar man Lodsedler til en saadan en?“ Den københavnske Humor var ikke slaaet ned ved hele dette Opbud af Kanoner, Tanks, Maskingeværer og Overfaldstroppe med Geværer og Haandgranater, som General Hanneken havde arrangeret for at jage Skræk i os. Han tog fejl. Vi blev nok mere stille, men rankere som Nation og mere styrket som en national Enhed. Tyskland var for Alvor blevet Danmarks erklærede Fjende, og endnu skarpere stilledes Folket overfor det nationale Enten-Eller.

Ude paa Bispebjerg Kirkegaard blev de faldne, københavnske Soldater begravet i en Fællesgrav. Tyskerne forbød Familierne selv at begrave dem, og kun to af hvers nærmeste Paarørende maatte være til Stede ved Højtideligheden. Men i den følgende Tid blev deres Grav et Valfartssted for Hovedstadens Borgere. Stille stod de omkring den, og i Kærlighed dækkedes den med et Blomsterflor, frisk hver eneste Dag. Den blev et lønligt Kildespring, som talte sit tavse Sprog om Offervillighed og Pligt overfor Konge og Fædreland og om, at vi dog havde Æren i Behold.

Samtidig med Overfaldets Begyndelse udsendte General Hanneken Kl. 4,10 følgende Bekendtgørelse:

BEKENDTGØRELSE

FRA DEN ØVERSTKOMMANDERENDE FOR DE TYSKE TROPPER I DANMARK

De sidste Begivenheder har vist, at den danske Regering ikke mere er i Stand til at opretholde Ro og Orden i Danmark. De af fjendtlige Agenter fremkaldte Uroligheder retter sig umiddelbart mod den tyske Værnemagt. Jeg proklamerer derfor i Henhold til Artiklerne 42-56 i Haager-Landkrigsordningen *den militære Undtagelsestilstand i hele Danmark*.

Med øjeblikkelig Varsel anordner jeg følgende:

1. Embedsmænd og Funktionærer ved de offentlige Myndigheder og Institutioner skal loyalt fortsætte med at opfylde deres Embedspligter. De skal efterkomme de Anvisninger, som bliver givet af de indsatte tyske Myndigheder.
2. Sammenstimlinger og Ansamlinger af mere end 5 Personer paa Gaden og paa offentlige Steder er forbudt, ligesom alle Forsamlinger, ogsaa de ikke-offentlige, er forbudt.
3. Lukketiden fastsættes til Mørkets Frembrud. Fra dette Tidspunkt er ogsaa enhver Trafik paa Gaden forbudt.
4. Enhver Afbenyttelse af Post, Telegraf og Telefon er indtil videre forbudt.
5. Enhver Strejke er forbudt. Opfordring til Strejke til Skade for den tyske Værnemagt fremmer Fjenden og straffes i Reglen med Døden.

Overtrædelse af ovenstaaende Bestemmelser vil blive straffet ved de tyske Standretter.

Mod Voldshandlinger, Sammenstimlinger o. s. v. vil der hensynsløst blive gjort Brug af Vaaben.

Enhver Borger i Danmark, som efterkommer denne paa folkeretslig Grundlag hvilende Krigslov, tilsikres Personens og Ejendommens Beskyttelse i Henhold til Lovene.

Den Øverstbefalende for de tyske Tropper
i Danmark.

Disse Bestemmelser suppleredes med Forbud mod al ikke livs- eller krigsvigtig Persontrafik med Automobiles, Jernbaner og Ruteskibe, og mod alle Sportskampe, hvortil der var Tilskuere. Lyst- og Robaade samt Kajakker skulde for Vinteren anbringes paa Samlingspladser, der var godkendt af Politiet. Post-, Telegraf- og Telefonforbindelserne lukkedes, men aabnedes atter for Indlandets Vedkommende den 29. August, til det neutrale Udland i Forretningssager den 11. September. Samme Dag kom ogsaa Persontrafikken med Automobiles og Jernbaner i Gang igen og 4 Dage efter tillige Dampskibsforbindelsen med Bornholm.

Tidligt Søndag Morgen gik tre tyske Soldater op paa Taget af Residenspalæet paa Amalienborg og halede Kongeflaget ned. Samtidig forbødes det Ministrene at betræde deres Ministerier. De traadte imidlertid ikke tilbage, fordi Undtagelsestilstanden ikke tvang dem dertil, men det var dog klart, at de før eller senere maatte gøre det, især da Dr. Best udtalte til Statsminister Scavenius, at Tyskland ønskede det. Forinden denne Samtale modtog Statsministeren gennem Kabinetssekretæren en Skrivelse fra Kong Christian, som bad Ministeriet om at forblive, i al Fald for at kunne være Kongens Raadgivere. Som Følge af Dr. Best's Udtalelse var dette dog ikke muligt, og Ministeriet ønskede det heller ikke selv. Man traf da den Aftale med Majestæten, at Ministeriet den 30. indgav sin Demissionsbegæring, som derefter blev afslaaet, saaledes at Ministrene stadig kunde staa til Raadighed som raadgivende, men uden at fungere. Derved bibeholdtes Muligheden for en hurtig Genoprettelse af de konstitutionelle Tilstande, naar Øjeblikket kom. Fra Mandag den 30. viste Ministrene sig ikke mere i deres Ministerier, og flere af dem rejste bort. Der var selvfølgelig heller ikke Tale om, at Rigsdagsvirksomheden kunde fortsættes, bl. a. fordi Størstedelen af det konservative Parti var interneret.

Forinden sin Tilbagetræden havde Regeringen udfærdiget en Bekendtgørelse, der var bifaldet af Kongen, om at Administrationen i Ministerierne og Generaldirektoraterne indtil videre skulde ledes af vedkommende Departementschef, Generaldirektør eller Direktør. Bekendtgørelsen ledsagedes af en ligeledes af Kongen bifaldet Opfordring, der dog først offentliggjordes i Bladene den 31. August. Den lød: „I denne for vort Land saa alvorlige Time ønsker vi paany at opfordre til at udvise Ro og Besindighed. Særligt er det os magtpaaliggende at udtale, at vi forventer, at alle Statens Tjenestemænd i den forhaabentlig korte Tid, Undtagelsestilstanden vil vare, forbliver paa deres Post og under deres Ansvar som Tjenestemænd fortsætter deres Gerning til bedste for Land og Folk, saaledes at det søges undgaaet, at der opstaar Gnidninger mellem Statens Organer og de tyske Autoriteter, der i Kraft af Krigens Love og den erklærede Undtagelsestilstand midlertidig har en særlig Myndighed at udøve“.

Al Kørsel paa Landeveje kontrolleredes, og Vogne undersøgtes. Tidligt om Morgenen kørte tyske Automobiles med Gestapo og Militær, bistaet af danske SS-Folk, om i Byerne for at arrestere dels de Befalingsmænd af Hær og Flaade, som ikke allerede var taget til Fange, og dels en Mængde — ca. 200 — af Landets fremragende civile Borgere, Professorer, Læger, Præster, Jurister, Erhvervsledere, Politikere, Lærere o. s. v., hovedsagelig omfattende:

1) Konservative Politikere, som havde stemt mod Regeringsopraabet af 21. August (mod Sabotagen), 2) Pressens Ledere indenfor Organisationer samt ansvarshavende for Bladenes Artikeloverskrifter (som særlig havde vakt Tyskernes

Utilfredshed) og enkelte andre, 3) Bestyrelsen for Dansk Ungdomssamvirke, 4) Sønderjyske Førere, 5) Kommunistisk indstillede Intelligente, 6) Prominente Jøder, 7) Gejstlige, som havde talt for stærkt dansk, 8) Bestyrelsen af Dansk Samling samt 9) Studenterforeningens tidligere ledende Senior.

Derimod arresteredes kun en eneste Fagforeningsleder, nemlig Formanden for Typografforbundet, der var kommunistisk indstillet. Tyskerne vogtede sig for at irritere Arbejderne for stærkt og derved risikere Strejker. Alle de arresterede samledes for Københavns Vedkommende under yderst primitive Forhold i en Kommuneskole og overførtes først efter nogle Dages Forløb til Lejrene i Horserød, hvor de fik det nogenlunde. Den tyske Lejrkommandant tilbød dem de tidligere arresterede danske Kommuniste til at vaske og feje i Barakkerne og i Lejren, hvad naturligvis blev besvaret med et Nej, og de Internerede overtog selv al Rengøring under et selvvalgt Førerskab. Lidt over Halvdelen af de Internerede frigaves efter godt 14 Dages Forløb, adskillige uden at have været forhørt, og nogle af dem maatte underskrive Erklæringer med Løfte om ikke at modarbejde Stortysklands eller den tyske Værnemagts Interesser, idet Erklæringerne dog ikke var stridende mod Underskrivernes Pligter og Rettigheder som danske Statsborgere. Det aarlige Studentermøde paa Gjerlev Højskole var netop sluttet, men Deltagerne fik den 29. Ordre til at blive paa Skolen. Først nogle Dage efter blev de frigivne.

Interneringen var et eklatant Brud paa dansk Statsborgerret. Hensigten med den var at stække al Opposition mod Militærdiktaturet, og Tyskerne forfægtede ivrigt, at de Arresterede ikke var Gidsler, hvad de dog sikkert kunde være blevet i det Øjeblik, det havde passet General Hanneken. Gidsler udtoges derimod de følgende Dage i forskellige Provinsbyer, selv om Generalen udtalte, at det var sket uden hans Vidende og Vilje.

De øverste danske Officerer holdtes den første Tid fangne paa Hotel d'Angleterre, heriblandt ogsaa de af Kongehusets Prinser, som var Officerer i Hær og Flaade, dog ikke Kronprinsen. Den 29. holdt General Hanneken følgende Tale til dem: „Mine Herrer. Da den danske Regering ikke har været i Stand til o. s. v., har jeg maattet foretage dette Skridt. Den danske Industri og dermed de tyske Interesser i Industrien var paa Grund af Sabotage truet med Ødelæggelse, ja man kan sige, at alle de Mennesker, der arbejdede ved Industrien, var udsat for Farer, der kunde koste dem Livet. Endvidere har jeg faaet Oplysninger om, at der indenfor de yngre Militærkredse har dannet sig Sammensværgelser mod den tyske Værnemagt. Jeg kan meddele Dem, at overalt, hvor Tyskerne er trængt ind i Kaserne, har der været Modstand, og at der er baade Døde og Saarede paa begge Sider, og overalt kan man sige, *at de danske Soldater har kæmpet ret godt*. Jeg er haard nok til at sige, at jeg trods dette er glad for det skete,

som var en Nødvendighed. Om den danske Hærs Øverstbefalende, den danske Konge, kan jeg meddele, at han ligesom Kronprinsen befinder sig vel. De danske Vagtposter paa Sorgenfri og Amalienborg er blevet afløst af tyske. Kongen og Kronprinsen kan færdes frit overalt, men de skal meddele, hvor de begiver sig hen og skal først have Tilladelse til at tage ud. Kongen har bedt om at faa danske Politibetjente i Stedet for tyske Soldater, men dette er der ikke taget Stilling til endnu. Iøvrigt kan jeg meddele Dem, at Deres Skæbne ligger i den tyske Førers Haand“.

Efterhaanden blev de mange Befalingsmænd og Menige samlet i Lejre og i Hoteller under taalelige Forhold. Heller ikke de var Gidsler, men fra kompetent tysk, militær Side udtaltes dog gentagne Gange, at det ikke faldt de tyske Instanser let at tage deres Frigivelse op til Overvejelse, naar Befolkningen stadig ydede Sabotørerne Beskyttelse! Kampen mod vor Hjemmefront skærpedes. Pressen sattes under endnu strengere Censur og Radioavisen under direkte tysk Ledelse af den herværende tyske Radioattaché. Begge Steder maatte der ikke længere tales om et frit Danmark og ikke om den nordiske Sag. Endog Statsradiofoniens Program blev tyskpræget med tyske Foredrag og megen tysk Musik. Den engelske Undervisning ophævedes, og det forbødes Bladene at opgive Tiderne for svensk Radio. Holmens Provst, kgl. Konfessionarius, Dr. theol. Neiiendam fik en Reprimande for i en Radiogudstjeneste, som saa ofte før, at have benyttet den gamle Ricard'ske Kirkebøn: „Lad dit Ord ikke dø af Danmark eller Danmark slettes af Rigernes Tal“. Der lagdes an paa en stærkere tysk Paavirkning af det danske Folk dels ved Propagandaforedrag af danske Overløbere og dels ved de saakaldte „Kommentarer“ til Radioavisen. I Februar 1944 søgte adskillige af Statsradiofoniens Embedsmænd deres Afsked, men Regeringen vovede ikke at bevilge den af Hensyn til Konsekvenserne.

Det foreskrevs Dagbladene nøje, hvad de skulde meddele i deres Spalter, og hvad de absolut ikke maatte fortælle. De blev tvunget til at bringe agitatoriske Artikler, oversat fra Tysk eller skrevet af Danske, hvor man søgte at give de tyske Gerninger Legalitetens Skær og at paavise, at Tyskland kun vilde vort Bedste i Modsætning til „det jødiske England, det pengegriske U.S.A. og det bolsjevistiske Rusland“, der alle blot vilde udnytte os!

En af Hovedforudsætningerne for den danske Regerings Tiltræden af „Overenskomsten“ af 9. April 1940 var, at dansk Ret, bestridt af danske Statsorganer, vedblivende skulde være gældende i Landet, og det var paa det Omraade, hvor Regeringen i Aarene 1940–43 havde forsvaret sig stærkest mod tyske Indgreb. Nu fejede General Hanneken alle Løfter til Side og indsatte tysk Myndighed, hvis Anvisninger det danske Folk havde at efterkomme. Den 6. September fastsattes Dødsstraf eller haard Frihedsstraf for en Række Forseelser mod den tyske Værnemagt eller blot for at have Kendskab til saadanne uden at have givet de

tyske Myndigheder Underretning derom. Samtidig udlovedes store Belønninger for Angivelse af en Sabotør. En saadan blev grebet i Jylland, dømt til Døden og skudt. Forskellige danske Borgere idømtes 1–2 Aars tysk Fængsel for Fornærmelse mod den tyske Værnemagt. I Provinsbyerne udvidedes de tyske Krigsretters Beføjelser til ogsaa at idømme Fængsel for Overtrædelse af Udgangsforbudet samt for andre Forseelser. En Lærerinde i Jylland, der underviste i Engelsk, fik 6 Maaneders tysk Fængsel eller 6000 Kr. i Bøde for at have ladet sine Elever synge den engelske Kongesang den Dag, Italien brød sammen.

Den 4. September krævede General Hanneken alle Skydevaaben (Jagtbøsser undtaget) i privat Besiddelse afleveret til det danske Politi, som senere blev tvunget til at overlade Tyskerne dem. Som i 1940 ramte Vaabenaflleveringen fortrinsvis de solide og lovlydige Kredse af Befolkningen, idet for Eks. Nazisterne beholdt deres Revolvere med tysk Tilladelse for at kunne forsvare sig mod „den rasende Folkemængde“. Hæren var opløst og afvæbnet, Flaaden „sichergestellt“, som det sagdes i de tyske Beretninger. Tilbage havde vi endnu ca. 10.000 Politimænd, hvoraf dog en stor Del vaabenuøvede, til at værges Samfundet mod den Uro af forskellig Slags, som kunde ventes ved Krigens Afslutning.

Flere Gange blev alle Folk, som i Sporvogne, paa Cykle eller gaaende passerede de stærkest trafikerede Gadekryds i København, kropsundersøgt, om de havde Vaaben eller illegale Aviser paa sig. Den 20. September blev en tysk Underofficer skudt paa Vesterbro i København af en Ægtemand, med hvis Hustru Tyskeren havde været Kæreste. Det kostede strenge Undtagelsesbestemmelser og Byen en Bod paa 1 Mill. Kr. Et Par Dage efter saaredes en Frikorpsmand i Byens Udkant. Boden blev denne Gang $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. og en Times Skærping af Udgangsforbudet suppleret med Forbud mod at servere Spiritus (undt. Øl og Vin) mellem Kl. 17 og 10. Samtidig forbødes det at have sine Vinduer aabne ud til Gaden fra Kl. 20–5 og i samme Tid at opholde sig paa Altaner, paa Tage eller i Forhaver. Da tre Danske først i Oktober blev skudt i Odense, nedlagde Arbejderne Arbejdet i et Døgn.

Undtagelsesbestemmelserne skærpedes og lettedes saaledes efter Generalens Forgodtbefindende — alt efter som vi havde været artige eller ikke! Den 9. September udgav Generalen en Forordning om Ret for Værnemagten til — mod Erstatning! — at beslaglægge Bygninger og Grundstykker til sit Brug. Herefter blev adskillige store Bygningskomplekser rekvireret uden Hensyn til den allerede herskende Bolignød eller til, om de var i Brug af betydende Virksomheder i København, for Eks. Dagmarhus, Vesterport og Vægtergaarden i København. Den 10. September forordnedes, at ethvert dansk Firma var forpligtet til paa Forlangende og mod Godtgørelse at udføre Bestillinger til den tyske Værnemagt baade her i Landet og i Tyskland.

Frimurerlogen i København blev besat og gjort til Hovedkvarter for det i

Februar 1943 oprettede, tysk bevæbnede, tysk uniformerede og organiserede „Schalburg-Korps“, rekrutteret blandt Resterne af DNSAP og andre af vore nationalsocialistiske Smaapartier, samt blandt Landets Bærme. Den 18. Oktober afholdt det en Mindefest i Frimurerlogen for de ved Østfronten faldne dansk-tyske Soldater, og Chefen, Obersturmbannführer Martinsen — tidligere Chef for Frikorps Danmark — udtalte, at Korpsets Opgave var „Kamp mod Jøderne, Frimureri og Kapitalisme som et nødvendigt Led i det europæiske Kontinents Frigørelseskamp mod Bolsjevismen“. Det var delt i to Afdelinger, en militær paa nogle faa Hundrede Mand under Obersturmbannführeren selv, og „et Organ for den politiske ideologiske Bevægelse“, hvorfra der efterhaanden skulde udvikles et „Folkeværn“ samt en Kvinde- og en Ungdomsorganisation. Den første Afdeling, „SS Pansergrenaderregiment Danmark“, udtalte Obersturmbannführeren, legemliggjorde efter den sidste Udvikling i Danmark (29. August) alene „de danske militære Traditioner!“ Kort efter ikklædtes Korpsset de fra den danske Hær røvede Feltuniformer, endog med *danske* Kokarder i Huer og *danske* Rigsvaaben paa Ærmer, men med tyske SS-Mærker paa Kraver og tyske Gradstegn paa Skulderstropper.

Netop samme Dag, som Schalburg-Korpsets Mindefest blev afholdt, udtalte Ministerpræsident Quisling i Oslo til sin Hird, at der øjensynlig kun var en Ting, som kunde tvinge Modstanderne til Sandheds Erkendelse, og det var den at lade dem føle den totalitære Krig paa deres eget Skind. Han sluttede: „De, som ikke vil lade vor Sag trives og vokse, skal ikke blot bringes til Tavshed, men fuldstændig tilintetgøres — om ikke gennem Overbevisning, saa med den Stærkeres Ret!“

Forordningerne kom Slag i Slag efter den gamle kendte, tyske Recept: „Und bist du nicht willig, so brauch ich Gewalt“. Tyskerne erkendte, at Danmark vel ikke var noget *erobret* Land, men at vi nu var i Krig med hinanden. Dog — sagde den tyske Legationssekretær: „Kan vi ikke en Gang imellem hejse et lille hvidt Flag paa begge Sider og forhandle lidt om Sagerne!“ Generalen udfærdigede sin første Bekendtgørelse „i Henhold til Haager-Landkrigsordningens“ Artikler §§ 42–56, skønt disse tydeligt udtalte, at de slet ikke tillod alt det, han forordnede. Da han blev gjort opmærksom herpaa, trak han blot paa Skulderen og vendte Ryggen til. Hans senere Forordninger lød derfor ikke „i Henhold til“, men „i Analogi“ med Haagerartiklerne, hvad selvsagt ikke gjorde dem mere lovmedholdelige.

Ret pludselig var Befolkningen kastet ud i en Dødsens Alvor og stillet overfor en Barskhed, hvor endnu flere tilvante Livsvaner og Livsglæder maatte kvitteres. Situationen toges dog med godt Humør. Borgerne fandt sig roligt i at skulle være hjemme Kl. 21 eller 20 og hyggede sig bedst muligt bag Mørkelægningsgardinerne. Der sporedes ingen Pjalteri, hvor meget end Rygterne havde travlt

med Varsler om Protektorat og strenge Tider. Man saa Fremtiden forhaabningsfuldt i Øjnene, og Optimismen havde trods alt Overtaget. Overfaldet paa os den 29. August var Tysklands eneste „Sejr“ i dette Efteraar, og alle var fuldstændig overtudet om, at dets endelige Nederlag nu kun var et Spørgsmaal om Tid — de fleste mente endog inden Nytaar! Et talende Udtryk for Stemningen blev Ophævelsen af de dansk-tyske Foreninger, baade i København og i Aarhus — „fordi Forudsætningerne for dem var bristet“.

Vel tav Arbejderne nu stille med deres Strejketrusler, men Sabotagen og den illegale, „underjordiske“ Bladvirksomhed fortsattes uformindsket.

De første Dage gik fredeligt. Tyskerne havde nok at gøre med at fordøje deres Bytte. Alle de danske, militære Etablissementer besattes og raseredes. Hele Danmarks militære Udrustning førtes Syd paa, heriblandt Uniformer, islandske Trøjer, Vanter, Støvler, Kontormøbler, Gulvtæpper, Lagener, Haandklæder, Lazaret- og Ambulancesager og saa naturligvis alle Vaaben, Kanoner o. s. v. Intet blev levnet — end ikke elektriske Ledninger, Skillerum, Hylde m. m. paa Depoterne, fordi der var Brug for alt den Slags i Tyskland. Mange vigtige Skrivelser, Kopibøger, Stambøger o. s. v. blev brændt, inden det lykkedes at faa udleveret Arkivsagerne. Af de sænkede Orlogsmænd havde Tyskerne særlig Brug for vore Ministrygere, men iøvrigt hævdede man efterhaanden alle de sænkede Skibe for at tage det ud af dem, som kunde bruges. Selv „Peder Skram“ og „Niels Juel“ blev hævet, tætnet og bugseret til Kiel. Kun fik Marineministeriet Lov til at beholde Kongeskibet „Dannebrog“, som derfor lagdes ned i Københavns Sydhavn.

Danmarks lille Baad drev i den oprørte Sø med knust Ror og Rig, men endnu vajede Dannebrog agter. I Stævnen stod Skipperen og spejdede fremad, medens gode, danske Mænd endnu havde Tag i Aarerne. Tyskerne her i Landet var øjensynlig nervøse — det var iøvrigt hele det tyske Folk efterhaanden blevet — og skuffede over, at vi ikke havde ydmyget os under Generalens drabelige Næveslag.

Den 29. August Kl. 12 var samtlige Departementschefer, Generalauditøren, Rigspolitichefen og de øverste Politiembedsmænd tilsagte til Møde hos General Hanneken i hans Hovedkvarter i Kommuneskolen i Nyboder. Generalen redegjorde her for Grunden til Militærdiktaturet. Det var de mange Sabotagehandlinger, som havde gjort Udslaget. *Ligeledes var man kommet under Vejr med, at den danske Hær og Flaade forberedte sig paa at tilslutte sig mulige Invasionstropper!* Derfor havde det været nødvendigt at afvæbne Hær og Flaade og sikre sig Office-rerne. Besættelsesmagten ønskede ikke at gøre noget Indgreb i den civile Administration, saafremt Ro og Orden blev opretholdt, men efter Begivenhederne

paa Københavns Raadhusplads Søndag Eftermiddag. (den 24. Sept.) skønnede Generalen ikke, at Politiet mere formaaede at løse sin Opgave.

Mod denne Udtalelse protesterede Københavns Politidirektør. Politiet, sagde han, havde til enhver Tid haft fuld Kontrol over Befolkningen, men at det havde gjort Opgaven uløselig, at det tyske Militær var sat ind, og at der tilmed var blevet skudt paa Politiet. Han vilde paatage sig Opretholdelsen af Ro og Orden paa den Betingelse, at de tyske Tropper blev trukket bort fra Gaderne. Dette gik Generalen ind paa, dog saaledes at de vilde staa rede til øjeblikkelig Indsats, saafremt det ikke lykkedes Politiet at skaffe den lovede Ro. Sluttelig paalagde han alle Embedsmændene at fortsætte deres Virksomhed, saaledes at Administrationen kunde fortsættes uforstyrret.

Umiddelbart herefter holdt Generalen Møde med en Del Erhvervsrepræsentanter, saaledes Formændene for Industri- og Landbrugsraadet, Arbejdsgiverforeningen og de Samvirkende samt Københavns Overborgmester og Frederiksbjergs Borgmester. Han udtalte i en mere venlig Tone, at Ansvar for det skete hvilede paa enkelte Personer, men det var blot en midlertidig Tilstand af *faa Dages Varighed. Saa skulde Konge og Regering atter overtage Styret. Det var ikke Tysklands Opgave at styre Danmark.* Dets Interesser var Opretholdelsen af Produktionen, og han henstillede til Industriens Folk at sørge for, at dette skete. Dette var den eneste Maade, hvorpaa Situationen kunde afvikles, og Brigadeführer Kannstein havde faaet Myndighed til at udstede alle nødvendige Ordre til at sikre Produktionens Gennemførelse.

Departementscheferne var naturligvis underrettet om Ministeriets Stilling, men paa et Møde paa Christiansborg Kl. 16 enedes de om at blive paa deres Poster i Henhold til den af Kongen bifaldede Opfordring, saa længe det kunde ske paa Grundlag af dansk Lov og Ret. Adskillige af de yngre Embedsmænd var imod det, og navnlig indenfor Udenrigsministeriets Pressebureau vakte det en Del Røre, at det nu skulde under direkte tysk Kontrol, men ogsaa her faldt man til Føje efter at være gjort bekendt med Opfordringen.

Undtagelsestilstanden medførte, at den øverste Myndighed i Landet gled over til General Hanneken, og Dr. Best maatte derfor saa længe finde sig i at være mere passiv. Ude paa Lille Amalienborg sad Generalen stor og mægtig, og noget af det første, han forlangte, var Toldfrihed til at importere store Mængder af fine Vine og Tobakker! Nu skulde der repræsenteres!

Søndag den 29. „befalede“ Dr. Best de københavnske Chefredaktører til Møde paa Dagmarhus Kl. 16. Han mindede her om de mange Gange, han havde haft Anledning til at beklage sig over Bladenes fjendtlige Tendens. Der var ikke taget Hensyn til hans Advarsler, og det var derfor ogsaa Pressen, som for en stor Del var ansvarlig for Landets Situation. Den havde i sine Overskrifter og Opsætning tilkendegivet, at Tyskerne var svage. Der var lagt

Gift for dem, og Bladene havde søgt at faa Befolkningen til at tro, at *Tyskland ikke kunde tumle et saa „lächerlich Ländchen“ som Danmark* (alene i Ländchen“ ligger paa Tysk noget foragteligt). Kvittring havde de nu faaet i denne Nat. Pressen vilde fremtidig komme under skarp Censur, og Overtrædelser vilde blive straffet i Henhold til de nu gældende Straffebestemmelser. De Anordninger, som den fremtidig modtog fra Udenrigsministeriets Pressebureau, var Befalinger, og der maatte kun benyttes Materiale, tilsendt fra Ritzaus Bureau, S. T. B. og Metro Press. Enhver Medarbejder var fra nu af *med sit Hoved* ansvarlig for hver Linie, han skrev, og det navnlig hvad Overskrifterne angik.

Vi havde hele Tiden holdt vore Løfter af 9. April 1940 og søgt at faa alt til at glide roligt, men Eftergivenheden var ikke slaaet til. Det Best-Scavenius'ske Samarbejde strandede den 29. August. Det var dog en Tilfredsstillelse for alle gode Danske — herunder ogsaa Kongen — at Tyskerne selv havde bragt os ud af den uværdige Tilstand og trukket Linierne klart op.

Kong Christian udtalte, at de var kørt ind paa et Fejlspor, men det tilkom ikke ham at bringe dem tilbage. De maatte selv fri sig ud af General Hannekens Dumheder, som — efter hvad der blev sagt — heller ikke havde vundet udelt Billigelse i Berlin. Han skulde have overtraadt sin Kompetence, og Aktionen var blevet gennemført med unødigt Voldsomhed. For Eks. havde det slet ikke været Meningen, at Kongens Stilling som Regent skulde være desavoueret — i al Fald ikke udadtil, og da de fik at vide, at Kongeflaget paa Amalienborg var Symbolet paa, at Kongen regerede, skal de have ærgret sig over, at de selv havde halet det ned.

I et Interview, som det svenske Tidningernes Telegrambureau (Hufvudstadsbladet 9. Sept. 1943) fik med Dr. Best, udtalte denne, at han havde gjort sig Umage for et godt Forhold til Danmark, men at Kongen og Regeringen ikke beherskede Situationen, som var under engelsk Paavirkning. Nu ventede man fra tysk Side et dansk Initiativ. Varigheden af den nuværende Undtagelsestilstand afhang af Befolkningens Optræden. Den vilde ophøre, saa snart der var Ro i Landet og en stabil Forvaltning, skabt gennem en dansk Regering, der var villig til Samarbejde med Tyskland. Han fortsatte, at Kongen og Kronprinsen var under Bevogtning af en „Hædersvagt“. Forholdet mellem de danske og tyske Myndigheder havde siden den 29. August været meget korrekt, men det tidligere kollegiale Samarbejde var dog afløst af en mere imperativ Udtryksmaade fra Okkupationsmagtens Side.

„Völkischer Beobachter“ skrev, at et langt Kapitel af dansk Politik nu var afsluttet med en Fiasko. Tyskland kunde ikke nøjes med en afventende Holdning, *men maatte forlange en Nyorientering af den danske Befolknings politiske Vilje*. Den skulde opgive Tanken om, at England i Fremtiden fik nogen Indflydelse i Europa, og den maatte forstaa, at vandt Tyskland ikke Krigen, vilde

Bolsjevismen blive Sejrherre. Det skulde nu afgøres, om den „nationale Liga“ i Landet, der var Udtryk for den endnu begrænsede Minoritet, som efter tysk Mening viste Danmark den rette Vej, var stærk nok til, at „denne afgørende Stund skulde afføde nye politiske Livsformer“ i Danmark.

Hvilken Triumf for Tyskerne, hvis de havde kunnet finde det mindste Gran af Bevis for, at der havde været Aftaler af militær Art mellem Danmark og England — at vi, som Generalen nævnede til Embedsmændene, var *forberedte* paa at tilslutte os Englænderne, naar de kom hertil! Eller blot, som han sagde til Stabsofficererne paa Hotel d'Angleterre den 29., at der indenfor yngre Militærkredse havde dannet sig Sammensværgelser mod den tyske Værnemagt! Krigsministeriet og Generalstaben blev gennemrodet uden Resultat. To af den militære Efterretningssektions Officerer var flygtet til Sverige, men den tredie, en Ritmester, fik de grebet, da han vendte hjem fra en Tjenesterejse til Jylland. Han sattes i den tyske Afdeling af Vestre Fængsel og blev herfra pr. Flyvemaskine ført til Berlin. Vor Gesandt hernede gjorde alt for at udfinde, hvad han anklagedes for, men umuligt. Vor Landsmand var i tysk Vold, maaske i et haardt Forhør for at presse blot den mindste Oplysning ud af ham. Det lykkedes ikke, for der var intet at bekende.

Den første Tanke efter Regeringens og Rigsdagens Vægring ved at fortsætte var Dannelsen af et Administrationsraad bestaaende af nogle Departementschefer og eventuelt en Repræsentant for Højesteret. Det blev dog forkastet, fordi det blot vilde være et Organ, som Tyskerne alt for let vilde kunne manøvrere med. Saa foretrak man langt, at Departementscheferne administrerede hver for sig uden nogen Instans over sig og blot samledes nu og da til Forhandling uden noget Præsidium. Et Tilbud fra Hr. Frits Clausen om at danne Regering blev afvist af Tyskerne.

Mandag den 13. September henvendte Dr. Best sig til Udenrigsministeriets Direktør, Nils Svenningsen, for at orientere sig om Muligheden for Dannelse af et nyt, dansk Ministerium. Direktøren lovede at undersøge, hvorledes vore Politikere saa paa Spørgsmaalet, og spurgte samtidig om Tyskernes Syn paa Sagen? Hertil svarede Dr. Best som sin personlige Opfattelse, at der kun kunde være Tale om to Løsninger, nemlig en Fortsættelse af det danske Styre eller Opretelse af et tysk, administrativt Apparat.

Hvad det første angik, kunde man tænke sig et Fagministerium, der nok skulde styre efter Direktiver fra Rigsdagen, men denne maatte iøvrigt mere være en Formalitet end en reel Myndighed. Naar den havde vedtaget Finansloven og en generel Bemyndigelseslov, skulde dens praktiske Virksomhed indstilles. Tanken om et saadant Fagministerium var vistnok oprindeligt opstaaet blandt

de fast herboende „Gammeltyskere“, som gerne saa en rolig Udvikling, og Spørgsmaalet havde i al Fald været drøftet ganske uofficielt indenfor disse Kredse og enkelte, tilsluttede Danske.

Videre sagde Dr. Best, at Tyskland stadig vilde øve absolut Kontrol over Presse og Radio og stadig sidde paa Retsvæsenet, idet det danske Politi blot skulde assistere. Kun de almindelige Politisager som Beruselse, Tyveri o. s. v. kunde fortsat paadømmes af danske Domstole. Foretrak vi imidlertid civil, tysk Administration, skulde Embedsmændene dog forblive i Funktion, men under tysk Ledelse. Dette gjaldt ogsaa i Kommunalforvaltningerne.

Direktør Svenningsen lod disse Dr. Best's Synspunkter gaa videre til Partiudvalget (Nimandsudvalget var officielt ophævet), som Dagen efter meddelte, at ingen Regering kunde dannes paa dette Grundlag. Direktøren lod ikke Svaret gaa videre til Tyskerne, idet han overfor disses Trusel om mulig Overtagelse af Administrationen fandt Partiernes Stilling betænkelig og uholdbar. Paa et Møde Onsdag den 15. September hos Dr. phil. P. Munch præciserede forhv. Statsminister Buhl imidlertid endnu en Gang Partiernes urokkelige Standpunkt og kritiserede, at Direktør Svenningsen forsøgte at drive sin egen Politik.

I Forstaaelse med et Par danske, nazistiske Jurister og Dr. Best skrev Højesteretspræsident Troels G. Jørgensen den 15. til Kronprinsen om det grundlovstridige i, at Landet ikke havde nogen Regering. Højesterets øvrige Medlemmer protesterede i en Skrivelse mod denne deres Præsidents politiske Optræden, som ikke maatte opfattes som sket paa Rettens Vegne. Kongen kaldte som Følge heraf Statsminister Scavenius til sig paa Sorgenfri Fredag den 17. om Formiddagen, og Statsministeren raadede her til Udnævnelse af et Ministerium, som han senere forklarede som et Embedsmandsministerium. Samme Dag modtog Majestæten — ligeledes efter Tilsigelse — Repræsentanter for de samarbejdende Partier, der imidlertid fraaadede en Regeringsdannelse, idet dog Retsstatspartiet stod noget vaklende, og Dr. phil. P. Munch erklærede sig paa de Radikales Vegne for Dannelsen af et Ministerium, hvis det var gørligt, selv om han var klar over, at det vilde komme til at staa uden Autoritet overfor Befolkningen, og at der kunde risikeres Tilstande, der var værre end de, der raadede op til den 29. August. De tre andre Partiførere stod imidlertid fast, og Kong Christian sluttede derefter Mødet med at gentage sit Løfte af 28. August om, at han kun vilde handle i Overensstemmelse med Rigsdagen. Dette lod Kongen meddele til Direktør Svenningsen, som derpaa bad Partiudvalget, tilsluttet enkelte andre, om at koncipere et Svar til Tyskerne. Det lød: *„Da man ikke er klar over, under hvilke Betingelser et Ministerium vilde komme til at arbejde, mener man ikke at kunne fremkomme med noget Forslag. Opretholdes Foranstaltninger af mere eller mindre lignende Karakter, som de nuværende, ved Undtagelsestilstandens Ophævelse, er der ikke Mulighed for at danne et grundlovsmæssigt Ministerium. Et Ministerium*

under disse Forhold vilde savne væsentlige Dele af de forfatningsmæssige Beføjelser“. Svaret afleveredes samtidig baade til General Hanneken og Dr. Best, og sidstnævnte svarede roligt, men dog ikke uden truende Ord.

Paa det samme Møde gav Partiførerne — under Henvisning til Nødsretsgrundsaetningen — Departementscheferne Bemyndigelse til baade at forlænge Love og til indenfor svævre Omraader at udstede nye, dog under Iagttagelse af Hensynet til dansk Retssædvane og dansk Retsbevidsthed, og uden, at der heri laa nogen Forhaandsgodkendelse. Samtlige i København værende Retspraesidenter erklærede som deres Opfattelse, at Departementscheferne midlertidig godt kunde foretage Afskedigelser og Ansættelser.

Rigsdagen skulde traditionsmaessig indkaldes den første Tirsdag i Oktober, men Praesidierne nægtede at gøre det, saa meget des mere som Dr. Best havde udtalt, at det vilde være Overtrædelse af Mødeforbudet. Prof., Dr. jur. Knud Berlin erklærede som sin Opfattelse, at de af Rigsdagen valgte Tillidsmænd, Praesidier og staaende Udvalg kunde fungere videre under Nødstilstanden.

Kongens og Rigsdagens faste Holdning satte en Bøm for al fortsat Eftergivenhed, selv om denne fremdeles forsøgtes fremmet ad uofficiel Vej af politiske eller erhvervsmaessige Grunde. Der var sagt Stop overfor alt, hvad det tredje Rige mente at kunne byde os, og nu gjaldt det om at staa endnu mere enige og sammensluttede — ske, hvad der saa ske vilde. Der taaltes ingen Vaklen, og enhver maatte tage sit Parti for eller imod Tyskerne. Det var der ogsaa Vilje til indenfor Folkets Flertal. Der var en renere Luft over Danmark, og kunde vor stille, danske Trods vel ikke beskytte vort Samfunds- og Erhvervsliv mod yderligere Overgreb, kunde vi i al Fald redde Resterne af Nationens Værdighed. Den svenske Rigsdagsmand Österström skrev i „Stockholms Tidning“ i Oktober: „Det er ikke lykkedes for Tyskerne at oprette en ny Regering i Danmark. Kongen spiller antagelig en vigtig Rolle i denne Modstand. Han staar fast som en Klippe, som Okkupationsmagten ikke kan styrte eller styre udenom. Det er Kongens Opfattelse, at det er bedre at lade Tingene udvikle sig af sig selv til Trods for Risikoen ved et fuldstændigt tysk Herredømme som i de andre besatte Lande, end at kompromittere Landet ved Indrømmelser, som kun vilde svække Nationen og anrette alvorlig Fortræd“.

Departementscheferne, Generaldirektørerne og Direktørerne administrerede saaledes selvstændigt, hver indenfor sit Omraade, men bagved stod— uofficielt — Partiudvalget og enkelte af Ministrene. Der kunde ikke foretages kgl. Udnævnelser, og man maatte hjælpe sig ved Konstitueringer. Lovene forlængedes uden Vanskelighed ved Anordninger. Vore Gesandter i Udlandet, som altsaa ikke længere havde nogen regerende Konge eller nogen Regering at repræsentere, meldte sig „fritstillede“, hvor det af Hensyn til Aksemagterne lod sig gøre. De vedblev dog loyalt at fortsætte deres Gerning i Samarbejde med Udenrigsministeriet,

saa vidt det var muligt under den Kontrol, som Tyskerne havde indført med vore diplomatiske Forbindelser med Udlandet.

Paa Kong Christians 73 Aars Fødselsdag den 26. September var det silende Regn fra Morgenstunden. Det passede godt ind i Situationen med de tyske Soldater foran Slottet og Kongens Ønske om at tilbringe Dagen i Stilhed. Amalienborg var afspærret og al Færdsel forbi Sorgenfri forbudt for at undgaa Demonstrationer, der kunde tirre Tyskerne. Men Folkets hjerteligste Tanker var hos Kong Christian. Den tyske Øverstbefalende havde allernaadigst tilladt sædvanlig Flagning og Pyntning af Vinduer, og der var heller ikke en eneste dansk Flagstang, hvor ikke Dannebrog hang regntungt som i dyb Sorg. Derimod var der ingen Kongeudsendelse i Radioen. Over 35,000 Breve indløb til Sorgenfri, i Titusindvis af Telegrammer og et Væld af Blomster, som aldrig nogensinde før. Det viste, i hvor høj Grad Konge og Folk havde hinanden i disse triste Dage. Det var Søndag, og i Kirkerne holdtes en højtidelig Kongegudstjeneste med Bøn for Konge og Land, efterfulgt af „Kongernes Konge“.

For nogen Tid siden var det bebudet, at vore fangne Soldater vilde blive frigivet i den sidste Uge af September. Omkring den 27. fik Forsvarsministeriet imidlertid Meddelelse om, at det var udsat — officielt paa Grund af omfattende Sabotage mod de jyske Jernbaner i Dagene 25.–26. September. Hvem tænkte paa, at vore Soldaters Frigivelse paa den mest usmagelige Maade skulde knyttes sammen med Jødespørgsmaalet?

Dette havde hidtil ikke været berørt fra tysk Side, omend enkelte tyske Jødeflygtninge var paagrebet og sendt Syd paa. Antallet af danske Heljøder regnedes til ca. 6000, og hertil kom ca. 1000 tyske Emigranter. Fredag den 17. September bemægtigede Gestapo sig imidlertid det mosaiske Trossamfunds Medlemskartotek. Da Sjællands Biskop, Fuglsang Damgaard, forespurgte gennem Udenrigsministeriet, hvad Hensigten var, fik han det Svar fra General Hanneken, at der paatænkte intet mod Jøderne.

Alligevel voksede Bekymringen blandt disse Dag for Dag, nu de ikke længere havde en dansk Regering til at støtte sig. Paany henvendte Biskoppen sig i Udenrigsministeriet, og denne Gang lød Svaret, at der nu var Grund til Ængstelse. Paa Forespørgslen udtalte Dr. Best den 29. September, at han hverken vilde afkræfte eller bekræfte. Et Par Dage forud var der ankommet tre store, tyske Dampere til Langeliniemolen i København, og i Frihavnen var der samlet en Lastautomobilpark.

Som en Løbeild forplantede Rædselsbudskabet sig ud i vore Jødekredse, og Flugten til Sverige tog Fart som aldrig før. Det gik ret glat for de mest beslutsomme, men jo flere Dage, der gik, jo større blev Vanskelighederne. Enkelte blev hjulpet til Pas af den svenske Gesandt, men Hovedparten maatte prøve

Lykken ved det tilfældige. Blandt dem, som de første Dage naaede velbeholdne over Sundet, var vor verdensberømte Videnskabsmand, Professor Niels Bohr, og hans Broder, Professor Harald Bohr, begge med Familier. En højtstaaende tysk Embedsmand havde advaret dem. Endvidere Professorerne Brandstrup, Hurwitz og Fridericia.

Fredag Aften den 1. Oktober blev Telefonerne afbrudt Kl. 19 til den næste Morgen. Aviserne den 2. bragte følgende officielle Meddelelse: „Efter at Jøderne, som ved deres tysk fjendtlige Ophidselsesvirksomhed og deres moralske og materielle Støtte til Terror- og Sabotagehandling, hvilket i væsentlig Grad har bidraget til Skærpelsen af Situationen i Danmark, ved de fra tysk Side trufne Forholdsregler er blevet udskilt af det offentlige Liv og hindret i fortsat at forgifte Atmosfæren, vil der som Opfyldelse af det Ønske, der næres i videre Kredse af den danske Befolkning i de nærmeste Dage blive paabegyndt Løsladelse af internerede danske Soldater, og Løsladelsen vil finde Sted i det Tempo, der bestemmes af de tekniske Muligheder“.

Med Forfærdelse forstod man, at nu var det sket, og at Glæden over vore Soldaters Frigivelse skulde aflede Opmærksomheden fra en ny, sørgelig Voldshandling, som var ganske uden Betydning for Tysklands Krig. Hele Natten havde tyske Lastautomobiler med tysk Militær og Politi og *danske*, uniformerede eller civile Nationalsocialister været i Virksomhed i de som Følge af Udgangsforbudet tomme Gader for under raa og brutale Tilraab at paagribe Jøderne uden Hensyn til Køn og Alder. Om det saa var de svagelige og i flere Tilfælde lamme Mennesker i det mosaiske Alderdomshjem blev de taget ud af deres Senge og kun iført Nattøj skubbet nedad Trapperne. Et Sted blev en 102-aarig Enkefrue afhentet, et andet Sted en Mor med et 2 Maaneder gammelt Barn. En ældre Dame af god Familie, som havde ligget syg i Sengen i tre Aar, blev kuret ned ad Trapperne paa en Madras. Hendes Sygeplejerske fik Lov til at følge med til Skibet, men saa ikke længere. Ude paa Langeliniekajen tømtes Vognenes Indhold under Spark og Slag som Kvæg ud i det ene store Skib, der bar Navnet „Vaterland“, en tidligere Amerikabaad. Danske Søfolk, som laa derude i Nærheden, fortalte om grædende Børn, der klyngede sig til Forældrene, om Sorg og Fortvivlelse, der ganske prellede af paa Tyskernes stenhaarde Ansigter, og om umenneskelige Forhold ombord. Nogle Ikke-Jøder, som ved en Fejltagelse var kommet med ombord, blev frigivet, men anmodet om ikke at fortælle, hvad de havde set. Fra Horserød-Lejrene hentedes tre Jøder, deriblandt Ovrerrabbiner Friediger. „Vaterland“ fyldtes med ialt ca. 1000 danske og tyske Jøder og et Halvandet hundred danske Kommuniste fra Horserød-Lejrene og Vestre Fængsel — de sidste et nyt Brud paa et givet Løfte (ved Kommunistlovene af August 1941). Saa sejlede Skibet Syd paa med sin Last af menneskelig Elendighed, medens de to andre Dampere kastede Anker lidt ude i Sundet for

her at afvente nærmere. De følgende Dage fortsattes Eftersøgningerne over hele Landet, og overalt deltog Nationalsocialisterne med Liv og Lyst i Jagten. Ansete Læger, Sagførere, Embedsmænd og endog en Dommer fra Fyn maatte med. De opfordredes til at medføre Proviant for 7 Dage — hvem havde saa meget hjemme i disse Rationeringstider? — samt deres Tæpper, Penge og Smykker. De sidste afleveredes ombord i Skibet i en stor Kasse, medens Tæpperne stabledes op inde paa Kajen, hvor de efterlodtes, da Skibet sejlede. Synagogen i København blev plyndret for sine Kostbarheder, og i mange Hjem var der stjaalet Værdisager. De i Jylland paagrebne Jøder sendtes til Tyskland pr. Jernbane i Kreaturvogne.

Langt ind i Oktober strejfede Jøder i Hundredevis omkring paa Sjælland i dødelig Angst for at blive grebne. Gode Folk gav dem Mad og Husly, og hvor det rygtedes, at der laa en Baad klar til Sverige, gik Strømmen der til. Kongen, Institutioner og Privatfolk skænkede rigeligt med Penge, og behjertede Mænd dannede Organisationer, som arrangerede Overfarterne i al Hemmelighed, assisteret af danske Politimænd, Søfolk og Fiskere. Mange Gestapo var til at bestikke, og adskillige i den tyske Hær og Flaade hjalp til eller lukkede Øjnene, fordi de var imod Aktionen. Næsten hver Dag kunde der saaledes afgaa en Transport. Saa forbød de tyske Myndigheder al Adgang til Havnene fra Hundested til Dragør og besatte dem med Kystpoliti, men ufortrødent fortsattes længere Syd paa fra Havn, Badebro eller aaben Kyst, hvor Jøderne vadede ud til Fartøjet i Vand til midt paa Livet. Overalt lurede Faren for at blive opdaget, mest fra danske og tyske SS-Folk. To danske, nazistiske Gaardejere ved Rødvig meldte saaledes en Dag Gestapo, at en Transport var ved at løbe ud af Havnen. Tyskerne kom heldigvis for sent, og Skibet naaede velbeholdent over, men Egnens gode danske Befolkning husker de to Navne, som nær havde bragt et Hundrede danske Jøder i Fare.

Af Flygtningene blev ca. 2–300 paagrebet, for Størstedelen ved danske Nazisters Hjælp. Omtrent 7000 Jøder naaede over til Sverige foruden en Del andre, som fandt det klogest at forsvinde. De modtoges af Svenskerne med den største Gæstfrihed, og Danske i Amerika sendte store Beløb til Hjælp. Ved Nytaarstid var Antallet af de i Sverige værende Danske oppe paa ca. 9000.

En Del Jøder begik Selvmord, og andre skjulte sig hos Slægt og Venner i By eller paa Land — de „gik under Jorden“, som man sagde, naar de af Tyskerne efterstræbte forsvandt fra deres Hjem. Det danske Politi gjorde intet for at finde dem, men overlod det helt til Tyskerne selv med Assistance af deres danske Lejetjenere.

Dr. Best skrev paa Forespørgsel den 5. til Udenrigsministeriet, at der kun toges Heljøder og ikke engang dem, som var gift med Arier. Det var den Hoved-

regel, som man var gaaet efter i Tyskland og i de andre besatte Lande! Den holdt imidlertid ikke helt Stik heroppe, thi det gik ofte tilfældigt til, hvem de tog, og en Snes Halvjøder og Heljøder, gift med Ikke-Jøder, kom alligevel med i Transporterne Syd paa. De danske Jøder anbragtes i Theresienstadt i Bøhmen i et Antal af ca. 350, hvoraf ca. 50 døde inden Udgangen af 1944. De danske Kommuniste interneredes i Arbejdslejren Stutthof ved Danzig.

Som sædvanlig maatte vore Aviser og Radio tie bomstille med, hvad der var sket, men Rygterne sivede hurtigt ud og fortalte uhyggelige Enkeltheder. Naturligvis havde ogsaa vi en Del Antisemitisme herhjemme, og med adskillige Undtagelser, særlig blandt de gamle, danske Slægter, var Jøderne ikke absolut populære. Alligevel rantes Landet af Sorg over, at slikt kunde ske. De var dog danske Statsborgere, underkastet dansk Lov og Ret og ofte lige saa gode Danske, som vi andre. Det skete var et nyt, voldeligt Indgreb i et indre dansk Anliggende, middelalderligt i al sin Grusomhed, og alligevel udført af en Nation, som talte højt om sit Forsvar af Europas Civilisation mod den asiatiske Bolsjevisme. Yderligere virkede den raa Sammenkædning af Soldaternes Frigivelse og Jøderædslerne modsat af, hvad Tyskerne havde tænkt sig. Overalt mødtes den med harmfuld Fordømmelse og gjorde Kløften mellem tysk og dansk endnu skarpere. Fra deres Fangenskab protesterede den kommanderende General og den kommanderende Admiral imod, at Hær og Flaade gaves Lettelser paa Bekostning af andre Statsborgere.

Næsten til Raseri blussede Hadet mod de danske Nazister, som nu for 3. Gang paa en saa demonstrativ Maade havde vist deres udanske Sindelag. Den 9. April 1940, den 29. August og den 1.-3. Oktober skulde blive husket den Dag, da Regnskabet blev gjort op. Studenterne nægtede ved Forelæsninger eller Manuduktionstimer at sidde i Stue med nazistiske Kolleger, og til Dels paa Studenterraadets Indstilling lukkede Universitetet som Protest i 6 Dage. De andre højere Lærestalter, Seminarier og Gymnasier fulgte Eksemplet. Kongen protesterede den 1. Oktober overfor Dr. Best, og ligeledes indsendte Biskop Fuglsang Damgaard Kirkens Protest. Den var forinden vedtaget paa et Bispeskollegium og udsendtes om Lørdagen pr. Bud fra Stiftsbyerne til samtlige Præster, saaledes at den kunde oplæses i Landets Kirker Søndag den 3. Oktober. I Protesten sagdes, at Forfølgelsen mod Jøderne stred mod den Menneskeopfattelse og Næstekærlighed, som var en Følge af Kirkens Budskab. Videre stred den imod den Retsbevidsthed, som raadede i det danske Folk, nedfældet i vor dansk-kristne Kultur gennem Aarhundreder. I Henhold hertil havde alle danske Statsborgere efter Grundlovens Ord lige Ret og Ansvar for Loven og Religionsfrihed tilsikret. Den danske Kirke havde en klar Forstaaelse af Forpligtelsen til at være lovlydige Borgere, der ikke utidig satte sig op mod dem, der øvede Myndighed,

men den var samtidig i sin Samvittighed bunden til at hævde Retten og protestere mod enhver Retskrænkelse. Den vedkendte sig utvetydigt Ordet om, at vi skulde lyde Gud mere end Mennesker.

Kirkens Protest og Oplæsningen i Kirkerne var et dristigt Skridt, og der var dem, som frygtede, at den kunde give Anledning til en Kirkekamp som i Norge. Det skete imidlertid ikke, men den fik heller ikke større Betydning lige saa lidt som det Væld af Protester, som indsendtes efter den 2. Oktober, saaledes fra Universitetet, Studenterforeningen, Erhvervsorganisationerne, de fem samarbejdende Partier paa Rigsdagen, de forenede Kvindeorganisationer, Departementscheferne, de samvirkende Fagforbund o. s. v. Danske Embedsmænds Samraad udtalte i sin Protest af 5. Oktober, at Begivenheden gjorde det nødvendigt for Embedsmændene at overveje, om det herefter kunde være i Overensstemmelse med deres Samvittighed at fortsætte Arbejdet. Der var adskillige indenfor deres Rækker, som mente, at Danmarks Nej nu maatte videreføres til Centraladministration og Politi, saaledes at disse ikke blev tvunget til at gaa Tyskernes Ærinde. Det var krænkende for den nationale Anstændighedsfølelse at medvirke som Led i Besættelsesmagtens Magtudøvelse, men ogsaa vanskeligt at skelne imellem, hvad der var dansk og hvad tysk Handling. Derfor sejrede det moderate Standpunkt, at man vilde fortsætte foreløbigt og saa længe som muligt, for at afbøde Angreb paa danske Institutioner og skaane danske Enkeltpersoner.

Det nydannede *Danmarks Frihedsraad* traadte for første Gang frem for Offentligheden med en Proklamation. Det havde nu overtaget hele Ledelsen af den danske Frihedsbevægelse i nøje Samarbejde med det danske Raad i London, altsaa ikke blot den hjemlige, militære Modstandsbevægelse, Sabotagen og den illegale Presse, men ogsaa de danske, militære Styrker, der var under Uddannelse i Sverige. Naturligvis maatte det føre en yderst forsigtig og hemmelighedsfuld Tilværelse. Dets Medlemmer havde alle Dæknavne, og først efter Freden fik man at vide deres rigtige Navne. Det viste sig at være Mænd af den bedste danske Støbning, Redaktør Aage Schoch, Professor, Dr. med. Mogens Fog, Folketingsmand Arne Sørensen af Dansk Samling, cand. mag. Frode Jacobsen, Civilingeniør Erling Foss og Forfatteren Børge Houmann. Da en Del af dem efterhaanden arresteredes, traadte i Stedet for følgende til: Professor, Dr. med. Ole Chiewitz, Professor, Dr. phil. C. A. Bodelsen, Professor, Dr. med. Erik Husfeldt, Biskop Øllgaard og den kommunistiske Folketingsmand Alfred Jensen.

Direktøren for Udenrigsministeriet var en Dag ude hos Dr. Best og forklarede ham, hvor dybt et Indtryk Jødeforfølgelserne havde gjort paa det danske Folk, og at det næppe kunde undgaas, at de ogsaa vilde faa fremtidige Følger for Forholdet mellem den danske og tyske Nation. Dr. Best's Svar var kold Tavshed. Han vidste kun alt for godt, hvor uforstaaende og ligegyldigt man i Berchtesgaten var overfor den Slags Hensyn. En Del af dem, som havde hjulpet Jøderne

til Flugt, blev opsporet og paagrebet af Tyskerne. Det var dog ikke af nogen tysk Myndighed forbudt at huse Jøder, og det stred hverken mod dansk eller tysk Ret at hjælpe sine Medmennesker. Det var heller ikke ulovligt at flygte til Udlandet, naar det gjaldt Livet. For at undgaa tyske Domme idømte dog dansk Ret enkelte af de paagrebne Hæftestraffe, og dermed erklærede Tyskerne sig foreløbigt tilfredse.

Hvad Dr. Best har udvirket i Berlin med Hensyn til Jødeforfølgelserne, vides naturligvis ikke, men man lod forstaa fra prominent tysk Side, at Ordren hertil var udgaaet direkte fra Rigskansler Hitler. Baade General Hanneken og Dr. Best skulde være imod den, og dette er maaske rigtigt. Den svenske Regering havde protesteret den 28. September og erklæret sig villig til at gøre Sverige til et Fristed for de danske Jøder — i Lighed med hvad den tidligere havde tilbudt ved de norske Jødeforfølgelser. Tyskland søgte først ved Tavshed at komme udenom den svenske Henvendelse, men paa et fornyet Tilbud svarede kategorisk nej. Sveriges Indskriden, mener Statsminister Albin Hansson, fik dog den Virkning, at der hengik tre Dage, inden Forfølgelserne sattes i Gang, saaledes at Rygterne om, hvad der kunde ventes, fik uhindret Lov til at sive ud. Derved lykkedes det saa mange Jøder at bringe sig i Sikkerhed. Fra tyskvenlige Kredse her i Landet udspreddes, at Jødeforfølgelserne var Straffen for, at vi ikke havde villet danne en Regering — sikkert ganske urigtigt. Jødernes Udryddelse var en ligefrem fiks Ide, som beherskede Adolf Hitler og hans Tilhængere fanatisk, og der ligger en vis Oplysning deri, at der netop samtidig begyndte lignende Forfølgelser i det nu af Tyskerne besatte Norditalien.

Med Sikkerhed ved man i al Fald, at SS-Brigadeführer Kannstein var imod dette „Jutensveinerei“. Han havde for nogen Tid siden tillige med sin Virksomhed heroppe faaet en betydelig Stilling i Braunschweig, og midt i September var han paa Rejse i Tyskland. Efter sin Hjemkomst sidst paa Maaneden udtalte han til en højtstaaende dansk Embedsmand: „Jeg bliver her saa længe, jeg kan gøre Nytte. Naar jeg gaar, er det, fordi der sker noget, som jeg ikke vil være med til“. Han rejste kort efter.

Finland talte djærvt mod denne tyske Udaad. For Eks. skrev „Helsingin Sanomat“, at Tyskland selv havde erklæret, at det kun havde foretaget Okkupationen af Danmark, saa længe Krigen varede. Det var derfor ejendommeligt, at den blandede sig i Folkets sociale Liv. De svenske Blade erklærede, at Udaaden havde gjort et alvorligt Indtryk i Landet, og at den skilte Tyskland og Norden dybt fra hinanden, samtidig med at den nærmede de nordiske Lande til hinanden. Der gik ogsaa Rygter om, at Sverige var parat til at afbryde den diplomatiske Forbindelse med Wilhelmsstrasse, men det skete ikke. Man forsøgte i Berlin at give Jødeaktionen Udseende af et udelukkende krigsmæssigt Sikkerhedsspørgsmaal og ikke af et politisk Program (Hufvudstadsbladet 6. Oktober 1943).

Siden den 9. April 1940 havde Tyskerne drejet Skruen haardere og haardere om os, og Hadet og Mistroen steg, men mest i Byerne. Paa Landet var Luften noget anderledes. Man yndede her — heldigvis langt fra overalt — men mange Steder at udlægge Hadet mellem Tyskerne og Nationalsocialisterne paa den ene Side og disses Modstandere paa den anden Side blot som politisk Uoverensstemmelse mellem Antikommunister og dem, som var Kommunisterne følgende, eller mellem tysksindede og engelsksindede! Man forstod ligesom ikke den danske Opvaagnen efter Besættelsen, var af Hjertet ikke med i den nationale Sag og hyggede sig endog med de tyske Funktionærer og Soldater i Haabet om en tysk Sejr. Der tjentes jo gode Penge herude i disse Aar, og det havde man ikke gjort længe. I Almindelighed var Landboerne heller ikke saa direkte generede af Tyskerne og stod Oplysninger, Begivenheder og Stemninger fjernere end „de ophidsede“ Byboere. De tysk betalte Kommentarer i Radio, den tyske Propaganda og de mange tvangsindlagte Artikler kunde derfor øve deres Indflydelse. Især indenfor de religiøse Kredse gav dog Jødeforfølgelserne et første Stød til en noget ændret Stilling. Hvor meget end Tyskerne søgte at paastaa, at Jøderne stod bag den illegale Bevægelse, saa var den onde Behandling dog noget, som forargede.

Vort Politi var under Urolighederne i August stillet overfor store Vanskeligheder og uden Direktiver med Hensyn til Forholdet mellem det tyske Militær og de danske Borgere. Der var vel fra Justitsministeriet udgaaet et Cirkulære om, at det danske Politi skulde holde sig passiv overalt, hvor det tyske Militær greb ind, men dette Cirkulære var ikke alle Steder omformet i en Dagsbefaling til Personalet. Man skulde „lempe“ sig igennem! Den 29. August forelagde Tyskerne forskellige Politimestre Loyalitetserklæringer efter norsk Mønster, men kun ganske enkelte lod sig skræmme til at underskrive dem. Imidlertid rørte Poltiorganisationerne og en Del Politimestre paa sig. De erklærede sig overfor Rigspolitichefen rede til at fortsætte deres Arbejde i Henhold til Haagerkonventionens Bestemmelse, men dog under visse Betingelser, bl. a. at enhver Politimand havde Ret til at træde tilbage, dersom der stillede Krav, som stred mod Ære og Samvittighed. De vilde heller ikke beordres til at deltage i Arrestationer af danske Statsborgere, der skulde dømmes efter tysk Ret og afsone Straf i Tyskland, og de trak sig tilbage fra Gaderne, dersom Værnemagten eller Gestapo greb ind overfor Befolkningen. Endelig den 2. Oktober indprentede Rigspolitichefen alle Politimestre, at i det Omfang, Politimyndigheden udøvedes af det tyske Politi, skulde det danske trække sig tilbage. I Følge Haagerkonventionens Art. 45 kunde ingen i et besat Land tvinges til at aflægge Ed eller underskrive Loyalitetserklæringer til den fjendtlige Stat, og Politiet var derfor ikke heller pligtig til at gøre det. Hvor Tyskerne forlangte det, skulde det uophødelig indberettes til Rigspolitichefen.

Vi havde her i Landet tre af hinanden uafhængige Magter, nemlig SS med Gestapo, det tyske Riges Befuldmægtigede og Værnemagten, altsaa f. T. General Pancke, Dr. Best og General Hanneken. Den første stod direkte under den tyske Rigspolitiminister Himmler og lystrede blindt hans Ordre ganske uanset, hvad der var lovet eller bestemt af de andre to Magter. Det saas for Eks. tydeligt ved Jødeforfølgelserne. Derfor frygtede man ogsaa, at disse kunde genoptages naar som helst. Onsdag den 6. Oktober ophævedes imidlertid Undtagelsestilstanden, og de tyske Poster forsvandt fra de offentlige Bygninger og de kgl. Slotte, hvor de erstattedes af dansk Politi med Hjelme og Karabiner. Det var en Glæde for Kong Christian atter at have danske Mænd som Vagt om sig. I tyske Blade karakteriseredes Forholdene i Danmark dermed som „normaliserede“, og der næredes det Haab, at det nu vilde være Slut med Sabotagen. De stadig i Kraft værende tyske Forordninger bevirkede dog, at Undtagelsestilstandens Ophævelse kun tillagdes formel Betydning. Den kunde genindføres naar som helst og af hvilken som helst Grund. Vi følte os fuldstændig underkastet tysk Vilkaarlighed. Konge, Regering og Rigsdag fungerede fortsat ikke, og efter Jødeforfølgelserne var Udsigten til en Ordning blevet endnu mindre. „Alligevel“, udtalte den finske Finansminister Väinö Tanner efter et Besøg i København til „Hufvudstadsbladet“ (19. Oktober), „var Forholdene (i Danmark) til en vis Grad klare. Udadtil indvirkede den herskende Tilstand ikke paa Danskernes Liv, hvilket turde komme deraf, at de i Almindelighed ikke er saa nøjeregnende, naar det gælder et ordnet System. Det, som andetsteds er umuligt, det gaar nogenlunde i Danmark . . . Naturligvis kan man se, at Situationen er ekceptionel, men Danskerne tager Sagen med kendt Humør. Deres Tro paa en bedre Fremtid er klippefast“.

Mandskabet af Hær og Flaade blev hjemsendt i Begyndelsen af Oktober. De internerede, faste Befalingsmænd fik omtrent samtidig en Skrivelse om, at hvis Forholdene her i Landet skærpedes, kunde de regne med at blive sendt til en Fangelejr i Tyskland. Sidst i Oktober blev imidlertid ogsaa de frigivet efter forinden at have maattet underskrive en kollektiv Erklæring om, at de var vidende om, at de paany vilde blive interneret og sandsynligvis i Tyskland, saafremt de selv eller en anden af Hærens Personale forholdt sig fjendtlig overfor Tyskland eller en af dets Allierede, begunstigede eller deltog i fjendtlige Handlinger. Forgæves protesterede den kommanderende General mod dette Kollektiv, og indenfor Officerernes Kreds regnedes ret sikkert med ny Internering. Især voksede Frygten, efter at Oberstl. Ørum under et Ophold paa Militærhospitalet (fra sit Fangenskab i Vridsløse) var befriet af Sabotører og flygtet til Sverige. En Del af de frigivne Officerer gik samme Vej, men Flertallet blev dog her i Landet — efter Ordre fra den kommanderende General — for at kunne være til Raadighed for Hjemmestyrkerne. Mange af dem følte iøvrigt selv, at det, som Oberst Rist

skriver i „En Rekrut fra 64“, dog vilde være meget værre ikke at være her. De ældre Officerer fik Besked om at holde sig i Ro for ikke at give Tyskerne Indtryk af noget hemmeligt, men autoritativt organiseret. Det vilde blot kunne resultere i en Massedeportation af alle vore tilbageværende Officerer, som det var gaaet de norske. Derimod meldte saa godt som alle de yngre sig til de under „Danmarks Frihedsraad“ organiserede Militærgrupper for at tage Del i Ledelsen af disse. Der kom herefter ret hurtigt betydelig større Fasthed over vor illegale Hær.

Nervøsiteten og Utrygheden bredte sig til Halvjøder, Frimurere og Pressens Folk. Ingen følte sig sikker, og Flertallet fandt det klogest ikke at være i Hjemmene. I Dagene om den 24. Oktober var der bogstavelig Panik blandt Studenterne paa Grund af Rygter om Udskrivning til tvungen Arbejdstjeneste som i Norge. Regensen, Kollegierne og Studenterhyblerne rundt i Byen var tømte om Natten. Man saa ogsaa enkelte tyske Kommandoer ude paa natlig Jagt, men vistnok kun efter dem, som mistænktes for at deltage i den vel instruerede, illegale „Studenternes Efterretningstjeneste“. Nogle Dage efter dementerede Dr. Best, at der næredes Planer om tvungen Arbejdstjeneste o. l., men hvem havde mere Tillid til tyske Løfter, og Paniken fortsatte endnu i nogen Tid.

NÆSTE TYSKE FREMSTØD, INVASIONSTRUSEL, STRENGE TIDER, LOVLØSHED ·

Efter den 29. August stod Tyskerne som de almægtige her i Landet, og de brugte hensynsløst deres Magt med samme Brutalitet som i de andre besatte Lande. Den 8. September fældede en tysk Krigsret den første Dødsdom over en dansk Statsborger, en Sabotør fra Aalborg, men snart fulgte flere efter. Gestapo understøttedes i sin Virksomhed kraftigt af Medlemmer af de danske SS-Organisationer, Schalburgkorpset og det med dette sammenhørende Sommer'ske Korps, efterhaanden de eneste fungerende Institutioner indenfor den danske Nazisme.

De ledende, tyske Politiembedsmænd var grebet af den fanatiske, raa Parti-aand. De var tyranniske og vilkaarlige, arrogante og hjerteløse, gennemgaaende Opkomlinge uden Storsind og større Kultur. Man følte, at de var rigtigt i deres Es ved at kunne udfolde sig med hele den brutale, nazistiske Retsudøvelse overfor vort lille, afmægtige Folk, og som Herrerne, saa var ogsaa mange af deres Svende. Fra Fængsler, Kaserner og Lejre fortæltes om djævelsk Ondskab og Raahed. Paa Middelaldervis — som i Norge og i andre besatte Lande — blev der afholdt Forhør under Anvendelse af legemlig Tortur, selv om det i Begyndelsen var vanskeligt at konstatere, da Paarørende og andre Danske ikke fik Lov til at besøge de under Tortur værende Arresteranter. Heller ikke blev Ligene

udleveret efter Henrettelse eller efter Død i Fængslerne. Først efter de engelske Bombninger af Gestapos Hovedkvarterer i Aarhus og København, hvor en Del arresterede undslap, fik man grupovækkende Beviser i Hænde (for Eks. Pastor Sandbæk). Ligeledes anvendtes mental Tortur af enhver Art, saaledes truende Revolvermundinger, brøsig Behandling, skarp Belysning lige i Øjnene efter Ophold i mørke Arrester, formummede Trusler, uafbrudte, døgnlange Forhør uden at de Anklagede fik hverken Mad eller Drikke o. s. v. Dertil kom, at Arresteranterne som Regel fik utilstrækkelig Kost og holdtes i pinlig Uvished om deres Skæbne. Det tog stærkt paa Nerverne, og intet Under, at selv de uskyldige, som slap helskindet ud, kunde se ret medtagne ud.

I de mørke Efteraarsaftener tog Sabotagen til, udført med utrolig Snille. I Oktober (1943) fandt endog alvorlige Sprængninger Sted i Ortskommendanturerne i Aalborg, Viborg og Ringsted, i tyske Militærbarakker, tyske Depoter, tyske Jernbanevogne samt tyske Automobileer eller i de Værksteder, hvor disse blev repareret. I Jylland begyndte ogsaa Ødelæggelsen af Jernbanelinier, Telefonnet og Stærkstrømsledninger.

Længe havde Befolkningen staaet fremmed eller vaklende overfor Sabotagen, fordi den ogsaa ramte danske Værdier og dansk Beskæftigelse. I enkelte, nationalt lidet ranke Kredse, hvor den tyske eller nationalsocialistiske Agitation stadig øvede sin Paavirkning, ansaas vor illegale Virksomhed endog nærmest som noget i Retning af kommunistiske Optøjer, og de, som var med i dem, maatte selv tage Risikoen. Man kunde virkelig ikke føle noget for dem, som af den Grund blev skudt eller sat i Fængsel! Til Dels takket være vor illegale Presse blev Flertallets Indstilling efter den 29. August gennemgaaende en helt anden. Frie danske Mænd og Kvinder kunde ikke lade sig byde alt. Man indsaa, at Danmark selv maatte være med til at generhverve sin Frihed, og hertil var Ord og Følelser ikke nok. Der skulde Handling til, og illegal Virksomhed var det eneste Kampmiddel, vi havde tilbage. De „frie“ Bladfolk og de bevæbnede Militær- og Sabotørgrupper blev vore Soldater i Frihedskrigen, „Patrioter“ eller „Frihedskæmpere“, som de kaldtes. De bestod af Mænd af alle Samfundsklasser og alle Partier og arbejdede med et sandt Heltomod vel vidende, at blev de grebne, ventede der dem Tortur, haardt Fængsel eller Død.

Stærkere og stærkere voksede Sympatien for den nationale Aktivisme. Det kostede nok vort Land nogle faa Hundrede Millioner Kr. med al den Sabotage, men Krig koster nu engang dyrt, og det blev alligevel kun til en Brøkdel af Besættelsens Milliardudgifter. Det var tilmed humanere og billigere, end om Englænderne i Stedet for havde foretaget Ødelæggelserne med Bomber fra Luften. Thi at disse ellers havde set sig nødsaget til at angribe de for Tyskland krigsvigtige Virksomheder her i Landet, er en given Sag. I al Fald blev der sagt i den engelske Radio ved en enkelt større Sabotage, at de danske Sabotører der-

med havde fritaget Royal Air Force for at tage sig af denne Opgave. Hele Efter-aaret og Vinteren saas heller intet til engelske Flyvere over Landet.

Vi havde i Modsætning til de andre besatte Lande ingen lovlig udnævnt *fri* Regering i England, men nok en Del frie Danske. Derfor kunde vi ikke blive Allierede. Den hjemlige Trods repræsenterede vor eneste aktive Front, men uden den, skrev Gesandt Kauffmann i en Rundskrivelse til sine Kolleger, vilde Danmarks Navn i de demokratiske Lande heller ikke være ret meget værd, og uden den vilde alle Danskes Stilling i den frie Verden forlængst være blevet uholdbar. Den engelske Udenrigsminister hyldede i en Tale i Danish Society i London i Februar 1944 den frie danske Bevægelse og vor hjemlige Sabotage, og særlig takkede han for den danske Handelsflaadens Mod og Udholdenhed. *Havde „Overenskomsten“ af 9. April 1940 svækket vor Position udadtil, var den paany styrket ved vor indre Front, som især efter den 29. August tog til i Styrke og Fasthed.*

Sabotørernes værste Fjender var de overalt virkende Stikkere, og desværre var det ikke svært for Tyskerne mod høj Betaling at friste et for vort Land beskæmmende stort Antal samvittighedsløse Mennesker til dette utiltalende Arbejde. Alt for ofte sattes disse ind paa nye Spor ved den danske Aabenmundethed og Godtroenhed, og ethvert letsindigt Ord blev skaanselsløst bragt videre til det tyske Politi eller til Schalburgkorpset. Forstaaeligt, at der fra Modstandsbevægelsen førtes en skaanselsløs Kamp mod dette Udskud.

Det var mærkelige Tider, hvor man vænnede sig til Sirenehyl, Bombedrøn, Luftværnsskytsets Bulder og Revolvernes Knalden. De lovløse Tilstande tilskyndede vore Forbrydere til forøget Virksomhed. Vaaben fik de bl. a. ved at afvæbne Fabriksvagterne. Fredelige Borgere kunde om Aftenen paa Gader, Trappengange eller endog i deres Hjem blive presset en Revolver i Siden med Anmodning om at aflevere deres Tegneböger. Overfald og Tyverier florerede, og Røverbander trængte ind paa Post-, Jernbane- og Skattekontorer og „holdt“ Personalet op, medens de tømte Pengekasserne. Havde Forbryderne sikret sig tysk Beskyttelse ved enten at gaa ind i det saakaldte „Wehrmachtsgefolge“, d. v. s. i Organisation Todt, Marinevægterkorpset o. s. v. eller direkte i SS, i Schalburgkorpset eller det tyske Sikkerhedspoliti, kunde de i mange Tilfælde ikke rammes af dansk Ret, selv naar det drejede sig om ganske upolitiske Forbrydelser, men maatte udleveres til de tyske Myndigheder. Ganske vist blev enkelte straffede Personer udvist af SS og Schalburgkorpset, naar deres Meriter var alt for graverende, og efter en Del grove Optøjer i København forviste Tyskerne Dele af Korpset først til Nordsjælland og senere til Ringsted Kaserne. I Marts 1944 kom det igen paa Besøg i København og marcherede gennem Hovedgaderne i danske Uniformer med Musik og det danske Flag Side om Side med deres egen sorte „Solfane“. Bagest gik inde paa Fortovene en Snes civilklædte Schalburg-

folk for at aflytte, hvad Folk sagde. Faldt der Bemærkninger, som ikke passede dem, røg Revolverne op af Frakkelommerne, og Vedkommende arresteredes og førtes bort i en Vogn, medens uniformerede Schalburgsoldater holdt det øvrige Publikum i Ave med Maskinpistoler. Vort Politi kunde intet udrette. Schalburgmændene tillod sig paa den mest uforskammede Maade at beordre dem bort og truede i enkelte Tilfælde Politiet med deres Maskinpistoler til at blive i Politi-automobilerne. En Politibetjent og et Par andre Tilskuere blev slaet i Jorden, fordi de ikke gjorde Hønnør for deres Faner. Overalt vakte den uhørte Provokation det mest indædte Raseri. Næverne knyttedes, selv om de foreløbig maatte blive i Lommerne. Andre raa Schalburgoptøjer fandt Sted i Korsør, Ringsted og en Del jyske Provinsbyer, og alle Steder brugtes Volds- og Terrormetoder, som de dog selv maatte vide langt fra var den Maade, hvorpaa den danske Befolkning kunde vindes. Anholdt vort Politi en Schalburgmand, kom omgaaende en Flok Kammerater med Maskinpistoler og forlangte ham udleveret. Klager til Dr. Best var til ingen Nytte, fordi — blev der sagt — Himmler i Tyskland af en eller anden Grund holdt sin Haand over Korpset. Paa Landet anede man kun lidt om alt dette, fordi det ikke maatte omtales i Radio eller Presse.

Det var en uhyggelig, hjemlig Nervekrig. Forgæves blev der fra flere Sider talt Alvorsord mod den stigende Kriminalitet, som endog bredte sig ned i de yngste Aldersklasser, i nogen Grad tilskyndet ved den udbredte Læsning af den laveste Gangster- og Smudslitteratur, som netop florerede i disse Aar. Kunde man ikke ved Arbejde skaffe sig tilstrækkeligt til Fornøjelseslivet, laa det ligesom i Luften at prøve paa de samme Pengeafpresninger, Tyverier, Røverier, sorte Børs-Handeler o. s. v., hvormed de læste i deres Litteratur, og som deres ældre og mere rutinerede Ligesindede med Held praktiserede.

Vort Politi havde travle Dage, men til Trods for, at dets Personale var fordoblet, formaaede det ikke at beskytte Borgerskabet effektivt. En Overgang maatte det endog selv finde sig i, at dets intetanende Patrouiller i Mørketiden blev „holdt op“ af saadanne Bander og afvæbnet. Selv paa Sorgenfri, hvor Kongeparret boede hele Vinteren, fandt Politiet det nødvendigt at forstærke Vagterne. En uhyggelig Gangstertid var inde, som vi aldrig havde kendt til før, ganske svarende til, hvad man kunde læse om fra de fremmede Storbyers Underverdener. Revolveren var Magtmidlet, og overfor den kom den lovlydige Del af Befolkningen til kort, fordi den havde adlydt Ordren om Vaabenaflevering og dermed afvæbnet sig selv. Medens den store og gode Del af vor Ungdom staalsattes i Viljekraft og Fædrelandssind, blev den usolide Del et Bytte for Tidens moralske Opløsning.

I Oktober rejste en Del Gestapo Syd paa, fordi der var Uro i Tyskland og navnlig i Østrig. De tyske Myndigheder søgte derfor at faa det danske Politi til at genoptage Kampen mod Sabotagen og den illegale Virksomhed, men mødte

Modstand i Henhold til det tidligere indtagne Standpunkt om ikke at gribe ind, hvor det danske Politi ikke havde Retsmyndighed. Det blev antydnet, at Tyskerne til Gengæld kunde tænke sig helt at afvæbne og afskaffe vort Politi — vort sidste Værn overfor det Kaos, som uundgaeligt maatte følge i Krigens Køl vand. Man frygtede for, at Schalburgkorpset i saa Fald skulde faa tillagt Politimyndighed. Ganske vist erklærede en tysk Embedsmand den 14. Oktober, at det ikke vilde ske, men otte Dage efter gav de den alligevel til enkelte særligt udvalgte indenfor Korpset „af Mangel paa Mandskab“.

Imidlertid overgik Behandlingen af Sagen paa dansk Side til Justitsministeriet, som faa Dage efter holdt et Møde med de øverste Politiembedsmænd. Departementscheftsraadet og Partiudvalget vedtog den 22. Oktober at søge tilvejebragt det ønskede Samarbejde mellem det danske og tyske Politi, og paa Grundlag heraf udarbejdede Justitsministeriet et Memorandum, som sendtes til Berlin. Det gik ud paa, at det danske Politi gik ind for Jagten paa Sabotører, men saaledes, at de, som det selv paagreb, ogsaa skulde afhøres og dømmes ved dansk Ret. De tidligere af vort Politi paagrebne Sabotører, som hensad i tyske Fængsler, men hvis Sag endnu ikke var paadømt, skulde afleveres til danske Myndigheder. Endelig skulde de til Tyskland deporterede danske Kommuniste føres tilbage her til Landet i Henhold til Løftet af 1941. Sagen trak ud, og først ind i Januar blev det meddelt, at Tyskerne havde afslaaet de danske Betingelser. En Overgang frygtede man alvorlige Følger, for Eks. at Politiet vilde blive opløst ligesom Hær og Flaade. Samtidig meddeltes det, at 3–5 tyske Politibatailloner vilde blive sendt herop til Forstærkning af det herværende Gestapo. Der kom ogsaa en Del tysk Politi, navnlig til Jylland, men der skete foreløbig intet Skridt overfor vort Politi.

Den 4. November (1943) sprængte Sabotørerne to Storebæltsfærger — nogle mente, fordi de kort efter skulde overleveres til Tyskland til militært Brug, men de tyske Myndigheder saa heri et engelsk Forsøg paa at lamme Storebælts-overfarten af Hensyn til de tyske Transporter. Allerede tidligere havde man sporet Planer om en Ødelæggelse af Færgelejerne i Korsør! Hang det sammen med Planer om en engelsk Landgang i Jylland? Churchill bebudede ganske vist først en blodig og voldsom Krig i 1944, men allerede nu opfordredes den engelske Offentlighed til at tie stille med militære Oplysninger om de Allieredes Troppeskydninger, og tyske Telegrammer meldte om Troppe- og Skibskoncentrationer i det sydøstlige England. Man vidste ogsaa, at en dansk Flyverløjtnant, som efter den 9. April (1940) var gaaet Tyskerne til Haande ved Fæstningsarbejder i Jylland, kort før 1. November var fløjet til England i sin private Maskine medhavende Fotografier og Tegninger af de tyske Befæstninger i Danmark.

Utvivlsomt var de tyske Efterretninger om engelsk Invasion denne Gang ikke helt forkerte, omend forhastede. Vor Modstandsbevægelse fik saaledes først i Januar Ordre fra London om at holde sig rede til Marts, et Tidspunkt, som unægtelig ogsaa bedre passede til et Foretagende over Nordsøen.

Imidlertid begyndte Tyskerne i November at tage deres Forholdsregler. General Hanneken forlagde omkring den 10. sit Hovedkvarter til Silkeborg, og tyske Tropper flyttedes fra Jyllands Vestkyst til Østkysten. Syd fra ankom Forstærkninger, saaledes at den jyske Besættelsesstyrke kom op paa ca. 80–90.000 Mand, Luftstyrkerne excl. De indkvarteredes dels privat hos Befolkningen og dels i store, nybyggede Barakleje, Hoteller, Skoler, Højskoler, Rekonvalescent-hjem o. s. v. Ydermere skulde der skaffes Plads til forøgede Politistyrker, og, efterhaanden som Ødelæggelsen af de tyske Byer skred frem, tillige til flere Administrationskontorer, Rekonvalescenthjem, Beboelser m. m. Hele Jylland med Anholt og Læsø inddroges under Sikringsområdet, og alle, der færdedes her, skulde have Identitetskort.

Det blev altsammen dyrt for vort Land. De daglige Krigsudgifter, vi havde at betale — Clearingen incl. — løb op til 6–9 Millioner Kr. daglig, og i Marts 1944 oversteg vore Tilgodehavender i Tyskland 5 Milliarder Kr. Hertil kom Røverierne af vor Forsvarsudrustning, vore Krigs- og Handelsskibe, Materialer af alle Slags samt de omfattende Ødelæggelser i Landet.

Navnlig efter at Feltmarskal Rommel i Efteraaret 1943 havde været heroppe paa Inspektion og fundet Befæstningerne utilstrækkelige, tog Arbejdet paa disse Fart. Ved Kysterne og udenom de større Byer gravedes milelange Tankspærringer, beskyttet ved Bunkers og Artilleristillinger. Byer som Hjørring, Viborg, Silkeborg, Skanderborg, Herning og Esbjerg indrettedes til kraftige Støttepunkter, og ved Hansted anlagdes et Nordens Gibraltar med langtrækkende, svære Kanoner til Bestrygning af Skagerak paa det smalleste Sted over til Norge. Ved Karup indrettedes en mægtig Flyveplads med Startbaner paa op til fire Kilometers Længde. Her byggedes ogsaa Gedhus Kommandocentral for det tyske Flyveforsvar, en bombe- og gassikker Bygning af Størrelse som Dagmarhus i København — vist det største Anlæg i sin Art i Nordeuropa. Tæt ved opførtes en Kaserne for de ca. 200 Telefondamer og ca. 500 Befalingsmænd og Menige, som gjorde Tjeneste ved Centralen og Flyvepladsen.

Ogsaa i Havnebyerne anlagdes Tankspærringer, fortrinsvis i de Gader, som førte til Havnene, og de smalle, nødvendige Gennemkørsler forberedtes til Spærring ved Pigtraad og spanske Ryttere. Havnekajer forberedtes til Sprængning, og Minebælterne forøgedes. I Klitterne ud til Vesterhavet byggedes Bunkers og Maskingeværstandpladser. Herved fjernedes Marehalmen, saaledes at det løse Sand føg ind over de magre Jorde, som det havde kostet Menneskealdre at faa opdyrket. Størst Skade gjorde navnlig Sandstormen den 22–24. April

(1944), selv om den heldigvis tilsidst blev standset af Regn. Fra Jammerbugten og ned til Hjerting gravedes en Tankgrav 6–9 m bred og ca. 5 m dyb, og lidt længere tilbage endnu en anden, lidt svagere Spærrelinie. Det gik for lange Tider ud over Landets Jord, men mange vestjyske Bønder tjente store Penge ved at leje Hestespand ud til Tyskerne for 50–70 Kr. pr. Dag. Overalt gravedes Jordhuler og Bunkers for Beboerne til Beskyttelse under Invasionen. Fanø befæstedes og forsynedes med Masser af nedgravede Landminer. I Diget mellem Ribe Kammersluse og Darum indbyggedes Kanonstillinger, hvilket svækkede det saa meget, at man paa Egnen var nervøs for, at Søen under en Vestenstorm skulde bryde igennem og oversvømme det bagved liggende Land som i sin Tid ved Rejsby. Limfjorden befæstedes, og tværs over Jylland over Skanderborg indrettedes en 2. Modstandslinie.

Andre Flyvepladser anlagdes, for Eks. i Jylland ved Vojens, Herning, Aarhus, Grenaa, Viborg, Kolding og Randers og paa Fyn ved Landsbyen Beldringe, Nordvest for Odense. For at skaffe Plads hertil blev Landsbyer tvangsevakueret, smukke, historiske Gaarde og Huse nedrevet, og store Arealer af Danmarks bedste Jord dækkedes med Cement. Ammunitionsmagasiner og lign. anbragtes ofte i Nærheden af Kirker og Sygehuse, fordi Tyskerne her mente sig sikre mod Luftangreb. Ligeledes beslaglagdes i København en Del Ejendomme tæt op til Amalienborg, for at de kunde leve i Fred „i Nærhed af Tronen“, idet de gik ud fra, at Englænderne i al Fald ikke vilde bombe Kvarteret heromkring af Hensyn til Kongefamilien. I April 1944 var der i hele Landet ialt beslaglagt ca. 3000 Ejendomme i By og paa Land, deraf ca. 300 Landbedrifter.

De tyske Tropper laa i højeste Alarmberedskab, og det meddeltes Befolkningen, at den kunde vente Belejringstilstand indført naar som helst. Den 1. December publicerede Statens civile Luftværn Regler for, hvorledes Folk bedst havde at forholde sig, hvis Krigen rykkede dem tæt ind paa Livet. I Januar (1944) ankom et Par Tusinde tyske Jernbanefolk for at sætte sig ind i vort Jernbanevæsen med den Mulighed for Øje, at de under en Invasion skulde overtage det.

Til de nye Befæstningsanlæg krævedes Titusinder af danske Arbejdere, og Tyskerne truede med Tvangsudskrivning, hvis de ikke fik dem. Departementschefsraadet og Partiudvalget søgte at undgaa dette og henviste til Arbejdsanvisningskontorerne. Tyskerne lokkede med store Arbejds lønninger op til 2–300 Kr. pr. Uge (6 Kr. pr. Time) for almindeligt Jordarbejde. Det var jo dem ligegyldigt, hvad det kostede, for den danske Stat havde at betale. Der strømmede ogsaa Mængder af Arbejdere til dette nye Klondyke, og dette i Forbindelse med Tørveindustrien bevirkede, at der snart savnedes Arbejds kraft andre Steder, særlig indenfor Landbruget. Forgæves søgte Ministeriet at forbyde Entreprenørerne at antage Karle, som ulovligt var løbet af Plads.

Undervisningsministeriet maatte i Perioder fritage for Skolepligt og Fabriks-tilsynet dispensere fra Loven om Børns Deltagelse i Arbejde.

Hist og her sporedes Betænkelighed ved denne fortsatte Eftergivenhed overfor tyske Krav. De høje Lønninger var ikke blot arbejdsmæssigt ødelæggende for vort Land, men ogsaa moralsk. Havde det saa ikke været sundere med den tyske Tvangsudskrivning? Paa den anden Side havde adskillige Entreprenører og Erhvervsfolk, ogsaa indenfor Landbruget, vist Vejen og selv tjent store Penge paa Tyskerne, og hvorfor saa hindre Arbejderne i at gøre det samme? Indkvarteringen af disse Mængder af Arbejdere — ikke alle af bedste Slags — skete paa den Maade, at Beboerne opfordredes til mod god Betaling at give Husly og Kost under Trusel om ellers at faa tyske Soldater i Stedet for.

Fra dansk Side havde der længe været forberedt Planer for det Tilfælde, at Forbindelsen mellem Landsdelene blev afbrudt. Nu sattes de delvist i Kraft. Stiftamtmand Herschend i Vejle fik saaledes Fuldmagt som Guvernør over Jylland og Fyn med en særlig udpeget øverste Politichef og en Stab af Embedsmænd fra Ministerierne i København. Vore vigtigste Forraad af Levnedsmidler og Brændsel fordeltes mellem Landsdelene m. m.

Den 18. November sprængtes de tre Jernbanebroer over Gudenaå ved Langaa og den elektriske Sporskiftestation i Aarhus. Dermed var den østjyske Jernbanetrafik lammet for en Tid. Dagen efter afbrødes Forbindelsen mellem Aarhus Hovedbanestation og Østbanegaard, og Jernbanelinien over Ryomgaard sprængtes 4-5 Steder.

For General Hanneken var Danmark kun et Lilleputland, som maatte være glad til, om det overhovedet blev taalt af Stortyskland. Nu befalede han sit militære Feltgendarmeri i Virksomhed, og samtidig lod Mesteren for Jødeforfølgelserne, Politigeneral, SS-Obersturmbannführer, Dr. Pancke — efter hans egen, senere Udtalelse efter Ordre fra Hitler af 30. December 1943 — sit Politi fare skaanselsløst frem med Mord og Brand. Al Sabotage, Udbredelse af illegale Blade, at huse Sabotører eller forulykkede engelske Flyvere straffedes haardt, for ikke at tale om Spionage, Vaabenindkøb, Fornærmelse af den tyske Værnemagt o. s. v. En Dame fik to Aars Tugthus for at have huset sin egen Mand, der var efterlyst for illegal Virksomhed. I alle Byer iværksattes Razzia'er efter Modstandsbevægelsens Folk.

Adskillige af de Tyskere, som var mest aggressive, havde selv været med til ganske lignende Virksomhed under den franske Besættelse af Ruhrdistriktet i 1919, og da de Allierede i Sommeren 1944 i Øst og Vest stod ved Stortysklands Grænser, krævede Hitler selv ubønhørlig Sabotage og anden Partisanvirksomhed af alle Tyskere, naar Fjenderne fortsatte ind i deres Land. Men naturligvis —

her i Danmark var de Herrer, og efter Forgodtbefindende gjorde de praktisk taget enhver national Bekendelse til en grim Forbrydelse. Overfor vore Myndigheder brugte de ofte Betegnelsen „det nationale Modstandsparti“ for de Illegale.

I København og i Provinsbyerne standsedes nu og da Færdselen af det tyske Politi, som visiterede alle Passerende til Fods, paa Cykle eller i Sporvogne for Vaaben og illegale Blade. Paa samme Maade undersøgtes Huskarreer, Fabriker, Restauranter og Caféer. Angivere var paa Færde overalt, og mange Hundreder af gode, danske Borgere af alle Samfundsklasser forsvandt i de tyske Fængsler, uden at de Paarørende fik noget som helst at vide om Anklage eller videre Skæbne. Undertiden gaves der endog slet ikke Underretning om, at de var arresterede. Husundersøgelserne foretoges oftest midt om Natten, hvor Tyskerne vidste, at Paagældende var hjemme. Mange arresteredes paa det løseste Grundlag, blot for en ubetænsom Udtalelse eller kun paa Mistanke. De kunde da sidde maanedsvi i Fængsler eller i Horserød, i adskillige Tilfælde underkastet en Behandling som den laveste Forbryder. Adskillige Steder maatte de for Eks. om Natten ligge paa det bare Gulv uden Madrasser, Hovedpøller og Tæpper. Kom omsider Dagen, hvor de slap fri, fordi der intet var at anklage dem for, løslodes de uden en Undskyldning og kun mod et bestemt Løfte om ikke at udtale sig om, hvad de havde oplevet!

En Del af dem, som følte Jorden brænde under sig, foretrak at gaa „under Jorden“ forsynet med falske Legitimationskort. Efter at tysk Kystpoliti i Marts 1944 havde besat alle Havne og etableret tætte Kæder af Patrouillefartøjer i Farvandene om Sjælland var Flugten til Sverige blevet vanskeligere. Det lykkedes dog vor Modstandsbevægelse at skaffe adskillige over Sundet og at opretholde en daglig illegal Postforbindelse med vort Naboland. Efter svensk Opgivelse naaede Antallet af danske Flygtninge i Sverige inden Kapitulationen i 1945 op til ca. 18,000.

Kunde Tyskerne ikke faa fat i Manden, hændte det, at de i Stedet for tog Hustru eller Forlovede som Gidsel — ganske stridende mod al Folkeret. Et Sted arresteredes saaledes en Mor til 4 Børn mellem $\frac{1}{2}$ og 6 Aar. Det vil imidlertid føre for vidt at komme ind paa hele den Terrorjustice, som i denne Tid udfoldedes fra tysk Side. Det kræver sin egen Bog, og her tilsigtes kun et Helhedsbillede.

Ved højlys Dag gik Jagten gennem Byerne. Nogle Sabotører blev skudt paa Stedet, andre dømt af Krigsretterne til Tugthus i Tyskland eller til Døden. Den 22. November publiceredes Fuldbyrdselsen af to Dødsdomme og den 2. December af fem. Højtstillede Embedsmænd havde søgt Foretræde hos General Hanneken i Silkeborg for at bede om Benaadning, men de var blevet modtaget af ham med en Tordentale paa tre Kvarter. Tyskerne, sagde han, havde hidtil været langmodige. De kunde vel ikke komme de engelsktalende eller

Kropsvisitation paa Strøget i København.

engelskbetalte til Livs, men nu skulde det i al Fald være Slut med de øvrige. Ved Dødsdomme skulde der jages Befolkningen Skræk i Livet. Stortyskland vilde sejre, men hvis det paa Grund af Sabotagen skulde lykkes at svække Værnemagten saa meget, at en Invasion i Jylland blev muliggjort, kunde han forsikre dem om, at de tyske Tropper alligevel vilde optage Kampen, og saa vilde der ikke blive Sten paa Sten tilbage af de jyske Byer. Den eneste Chance, Danskerne havde til at se deres smukke Land gaa uskadt ud af Krigen, var, at den tyske Værnemagt forblev stærk nok til at forhindre en Invasion.

Af de sidste fem Dødsdømte var de tre fra Randers. Da de blev begravet i Dølgemaal af Værnemagten, flagedes der overalt i Byen paa halv Stang, ogsaa fra de offentlige Bygninger. Tyskerne forlangte Flagene fjernet, men det lykkedes Amtmanden og Politimesteren at overtønde de tyske Myndigheder om, at det

skulde de afstaa fra. Samtidig opfordrede de til Ro og Orden og henstillede til Arbejderne ikke at protestere ved at strejke. Det vilde blot skabe meningsløse Følger. Som Straf for Flagningen krævede de tyske Myndigheder Politimesteren fjernet.

Blev en Tysker skudt, kostede det paagældende By 1 Million Kr. i Bøde, ganske stridende mod Folkeretten. Den 4. December blev København endog idømt en Bod paa 2 Millioner Kr. for Mordet paa en tysk Soldat. Blev en Dansker aflivet af en Tysker, var det derimod gratis. Københavnerne tog disse Bøder med Humør. Vi havde jo alligevel saa mange Milliarder til Gode i Tyskland, at disse Bøde-Millioner intet betød. En Aften sprang en tysk Soldat op paa en overfyldt Sporvogn. En Passager raabte til Vognstyrelsen: „Kør forsigtigt, vi har en Million paa Trinbrættet!“ Da to tyske Officerer i Februar 1944 blev saaret i København, idømtes — ikke Byen — men Centraladministrationen en Bod paa 2 Mill. Kr., som betaltes under Protest i Udenrigsministeriet. Sagen skulde dog holdes hemmelig, og Bøden maatte ikke omtales i Pressen. Den 24. November meddelte de tyske Myndigheder, at 31 unge Mennesker — uden Døm — skulde føres til Konzentrationslejr i Tyskland for kommunistisk Virksomhed eller fjendtlige Handlinger mod den tyske Værnemagt. Af de 31 var de fire Kvinder — som Gidsler, fordi man ikke kunde finde Mændene! De blev dog i sidste Øjeblik tilbageholdt og frigivne. Den 19. December førtes yderligere 60 til tysk Konzentrationslejr.

Udgangsforbud fra Kl. 20 indførtes periodevis i saa godt som alle større Byer, i Aalborg endda en Overgang skærpet saaledes, at al Musik og Forlystelse forbødes hele Dagen. Grunden hertil var Overfald paa en højtstaaende tysk Officer. Det tjente alt sammen blot til at øge Forbitrelsen, og Sabotagen fortsattes. Bl. a. sprængtes flere Transformatorer, hvorved Dele af Landet — eller Dele af Storkøbenhavn — berøvedes Drivkraft til Fabrikerne. Paa Kastrup Lufthavn brændtes en af Tyskerne vel bevogtet Hangar med ca. 30 tidligere danske Vandflyvemaskiner, som Tyskerne netop skulde til at sætte i Stand til eget Brug. Tæt udenfor Orlogsværftet brændte en lige saa vel bevogtet Depotbygning indeholdende dansk Marinemateriel, røvet fra Orlogsværftet. Iøvrigt blev Orlogsværftet den 1. December overtaget af det tyske Howaldtwerke i Hamburg, men da Flertallet af de danske Marineingeniører og Skibsværftsarbejdere nægtede at være behjælpelige med at gøre danske Marinefartøjer i Stand til tysk Brug, kom Arbejdet paa dette Værft ikke i Gang.

Om alt dette holdtes vi kun underrettet af den svenske Radio og de danske, illegale Blade, som tilsendtes pr. Post i lukket Konvolut. Under tysk Trusel om helt at inddrage Radioapparater forbødes Salget af Rammeantenner for derved at vanskeliggøre Aflytningen af den udenlandske Radio. I Begyndelsen af November beklagede Tyskerne sig i Justitsministeriet over, at vort Politi var

for inaktivt overfor den illegale Virksomhed. De forlangte, at det skulde foretage Razzia'er og gaa hensynsløst frem mod alle, som havde illegale Blade paa sig eller Vaaben. Det blev afslaet med den Motivering, at det stred mod dansk Ret.

Forholdet mellem Lærere og Studenter ved Oslo Universitet paa den ene Side og Tyskerne og Quislingerne paa den anden Side havde længe været spændt. I Efteraaret 1942 var det kommen til aaben Konflikt, da en stærk Opinion havde modsat sig en Nyordning under Ledelse af den af Quisling indsatte Rektor. I Oktober 1943 arresteredes 11 Lærere og ca. 100 Studenter i Anledning af Modstand mod, at Tilslutning til „National Samling“ (Nazistpartiet) skulde være afgørende for Optagelse paa Universitetet. Sidst i November lukkedes Universitetet helt, og Professorer og Studenter indfangedes og interneredes i en Lejr udenfor Oslo for senere Deportation til en Lejr i Tyskland.

Overalt i Norden — og i Schweiz — følte dette som en uhørt Vold mod den akademiske Aandsfrihed. Rektorerne for Københavns og Aarhus Universiteter, de to teologiske Professorer Dr. theol. J. S. Nørregaard og Dr. theol. Johs. Munck vovede en dristig Protest, som sluttede: *„Skulde man skride til kollektivt at føre norske Studenter eller Universitetslærere i Internering borte fra deres Hjemland, vil dette for lange Tider vanskeliggøre, ja umuliggøre de danske Forbindelser med tyske Universiteter“*. I Sverige lød lignende, harmdirrende Protester fra alle akademiske Kredse og enkelte Erhvervsorganisationer. Det skete var blot „en Følge af Tyskernes Nederlag overfor det intellektuelle Norge“, og de svenske Studenter følte „det som et Slag rettet mod os alle“. Højskolen i Gøteborg — dog ikke fulgt af de to andre Universiteter i Lund og Upsala — gjorde Ord til Handling og afbrød al Forbindelse med de tyske Universiteter. Den svenske Regering intervenerede i Berlin, som paa en ret uforskammet Maade afviste enhver Indblanding i de tysk-norske Forhold. Rigsudenrigsminister Ribbentrop udtalte, at den tyske Rigsregerings Forundring var saa meget desto større, som Sverige aldrig havde fremkommet med Forestillinger overfor amerikanske eller engelske Krænkelser af skandinaviske Interesser, og det havde ladet det finske Broderfolk i Stikken!

Forholdet mellem Sverige og Tyskland var i den sidste Tid kølnet noget, bl. a. paa Grund af tyske Krigsskibes Beskydning af svenske Fiskerbaade og de danske Jødeforfølgelser. Overgrebet mod Oslo Universitet tilspidsede for en Stund yderligere Forholdet, men Sverige tog dog Situationen roligt. Dets militære Forsvar var nu saa stærkt, at det paa Krigens nuværende Stade ikke behøvede at frygte et tysk Overfald, og den fornærmende Udtalelse om at have svigtet Finland kunde det for saa vidt tage sig let, som Finlands Presse og Universitet fuldt ud delte Harmen over Begivenheden i Oslo. Midt i December svarede den svenske Rigsudenrigsminister Hr. Ribbentrop, at Udviklingen i de nordiske Nabo-

lande, med hvilke Sverige var forenet med utallige Baand, ikke kunde være Sveriges Regering og Folk uvedkommende. Skæbnesvangre Begivenheder, som ramte Nabofolkene, havde i Sverige altid fremkaldt en stærk Reaktion, og Overgrebet mod Oslos Universitet kunde ikke undgaa at paavirke den fortsatte svensk-tyske Forbindelse.

Det svenske „TT“s herværende Korrespondent interviewede sidst i November Dr. Best, som udtalte, at der ikke vilde blive foretaget nogen samlet Aktion mod de danske Studenter. Mange af dem var vel blevet anholdt for Sabotage paa samme Maade som Kommunisterne og andre, men de arresterede skulde behandles og dømmes fra Tilfælde til Tilfælde. Kun de virkelige Forbrydelser vilde blive straffet, men det jo haardere, jo længere Sabotagehandlingerne vedvarede. Sabotørerne maatte regne med at blive skudt lige saa vel, som Tyskerne var klar over, at de risikerede Livet i Kampen. Der vilde nu blive skredet ind med al Skarphed. En krigsførende Magt, som nøjedes med at afværge Angreb paa sig med halve Midler, kunde lige saa godt give op paa Forhaand. Danskerne maatte gøre sig klart, at Krigen vilde vare meget længe endnu.

Videre sagde Best, at Spærretiden i Byerne skulde ophøre, saa snart der indtraf roligere Forhold. De tyske Myndigheder sad imidlertid inde med Beviser for, at Sabotører om Natten ad hemmelige Veje tog over Øresund fra Sverige for efter endt Sabotage i Danmark at vende tilbage ad samme Vej. Mod den Slags Sabotage var Spærretiden en god Beskyttelse i Forbindelse med den noget forbedrede Belysning af Gader og Fabriker. Derfor var Indførelse af Spærretid ikke alene en Straffeforanstaltning.

Om Situationen iøvrigt udtalte han, at Danmarks diplomatiske Forbindelse med fremmede Lande fungerede paa samme Maade som i de senere Aar. Kongen kunde bevæge sig frit og fungere uden Indgreb i det Omfang, han ønskede det (?). Det samme var Tilfældet med Rigsdagen (?). De højeste tyske Myndigheder var parate til at medvirke og prøve ethvert Forslag til Regeringsdannelse, som maatte fremkomme, men Regeringsspørgsmaalet var politisk et indre Anliggende, hvor Initiativet ikke burde ligge paa tysk Side. Den nuværende regeringsløse Tilstand kunde imidlertid godt bevares, da den teknisk set gik ret godt. Ligeledes var de danske Myndigheders Samarbejde med Tyskerne tilfredsstillende.

Tyskerne skred heller ikke til nogen kollektiv Internering af danske Studenter, men de foretog forskellige Razzia'er, bl. a. paa Regensen, hvor de arresterede et Par Studenter, der havde illegale Blade hos sig. Samtidig besatte de Instituttet for teoretisk Fysik (Niels Bohr) ude paa Blegdamsvej for at benytte de derværende, af U. S. A. i sin Tid skænkede meget kostbare, videnskabelige Maskiner til Atomsprængninger. Der spøjte noget i Adolf Hitlers Hjerne om en frygtelig Uranbombe, som kunde afbrænde det meste af London paa een Gang, og denne gigantiske Opgave skulde nu løses paa det danske Institut, inden de

Allierede kom ham i Forkøbet. Professor Niels Bohr var imidlertid, som nævnt, over alle Bjerge med sine dyrebare Beregninger og Forsøgsresultater, og en af hans tidligere Elever og Medarbejdere, en tysk Professor, fik sine Landsmænd overtydet om Unytten af Institutet uden Mesteren selv. Det blev derfor tilbagegivet Universitetet i Februar 1944.

Udsigten til engelsk Invasion i Danmark hen paa Foraaret satte efter Nytaar (1944) vor Modstandsbevægelse i forøget Aktivitet. Sabotagerne blev hyppigere og virkningsfuldere, og de illegale Blades Antal voksede til over 100 i hele Landet. Til Gengæld tog ogsaa Utrygheden til, og mange følte sig truet. Alle, som paa nogen Maade, direkte eller indirekte, havde noget med Frihedsbevægelsen at gøre, eller endog blot Folk, som paa Grund af deres Stilling havde Grund til at føle sig efterstræbt, holdt sig borte fra deres Hjem om Natten og boede hos Venner og Bekendte. De færreste vovede efter Mørkets Frembrud at lukke sin Gadedør op, uden at den Besøgende først telefonisk havde anmeldt sig.

Hverken Bøder til Byerne, Trusler eller Indførelse af Undtagelsestilstande havde vist sig probat overfor Sabotagen, men nu prøvede Tyskerne en ny Terrormetode, som „Fædrelandet“ kaldte for „Modsabotage“, vi andre for „Schalburgtage“, fordi det tyske Politi herved blev understøttet kraftigt af Schalburgkorpset ud fra dettes Parole, at Terror skulde besvares med Modterror. Til at begynde med gjaldt det om at ødelægge Virksomheder af Betydning for den danske Befolkning, men senere ogsaa Forlystelseetablissementer m. m. Det var i Almindelighed ikke svært at skelne mellem, hvad der var Sabotage og hvad Schalburgtage, selv om ogsaa det sidste blev tvangspubliceret som hørende under Sabotørernes „forbryderiske“ Virksomhed. Først i Maj sprængtes Glasværket i Korsør, det eneste i Danmark, som fremstiller Vinduesglas. I Tilslutning hertil sprængtes de følgende Nætter Vinduer og Glasmontrer i vore store Magasiner. Skaden beløb sig til Millioner. Det var iagttaget, at bevæbnede Schalburgfolk havde staaet Vagt i Gaderne, medens Bomberne blev lagt. Det maatte dog ikke omtales i Bladene. En Overgang gik det ud over Studenterne. Bomber hærgede store Dele af Studenterforeningen og Studenternes Roklub, medens deres Weekend-Hytte ved Sjælsø blev afbrændt. Universitetets Rektor fik Underretning om, at man endog nærede onde Planer mod selve Universitetet, hvorfor det ryddedes for sine kostbare Malerier og sattes under Politibevogtning. Ogsaa Sorgenfri Slot maatte have forstærket Politivagt, fordi man frygtede for Attentat imod Kongen. Endog noget saa upolitisk som Roklubber udsattes for Ødelæggelse af bare Hævn, for Eks. Silkeborg Roklub, Damernes Roklub i Hellerup og de københavnske Roklubbers Lokaler og Baade i Lystbaadehavnen (en tysk Søofficer undskyldte det sidste med, at det dog var Overklasseforeninger!). I Marts-April udbrød Filmskrigen. Filmsselskaberne havde nægtet at indspille nogle

Anti-Sabotagefilm og straffedes med Ødelæggelse. Samtidig inddrog Tyskerne, hvad vi havde af engelske og amerikanske Film. En tysk Film blev stjaalet fra en Biograf, og Svaret blev Sprængningen af to københavnske Biografer, nemlig Platanbio og Kinopalæet. Kort efter afbrændte Sabotører „Ufa“s Lager af tyske Film. En Aften trængte Sabotører ind i flere Biografteatre i København, afbrød Forestillingen og tvang Operatørerne til at vise nogle Tegnefilm med Karrikaturer af Rigskansler Hitler. Hvor der var spillet tyske Film, blev disse samtidig kastet ud paa Gaden. Omgaaende lukkede Tyskerne samtlige københavnske Biografteatre, og den 26. April sprængte og afbrændte de „Palladium“s Hus paa Vestre Boulevard, hvor Kontorer og store Lagre af danske Film blev fuldkommen ødelagt.

Det var umuligt for vort Politi at komme til Bunds i Opklaringen af Forbrydelserne i de Tilfælde, hvor Gerningsmændene skulde søges i SS-Organisationerne, i Schalburgkorpset eller blandt de danske Arbejdere indenfor Organisation Todt. Saa snart man var naaet det spændende Punkt, gik et Jerntæppe ned for videre Undersøgelser.

Antallet af Stikkerdrab og Clearingmord nærmede sig de 100, hvoraf $\frac{2}{3}$ var foretaget af Patrioter og Resten af Tyskere eller Danske i tysk Tjeneste. En Del af vore kendte Borgere, som følte sig truet, fik af Politiet til deres Forsvar Tilladelse til at have en Revolver, eller de lod sig for en Tid sætte under dansk Politibevogtning — hvilket sidste dog ikke hjalp ret meget, naar det var det tyske Politi, som kom. Enkelte Embedsmænd, som ikke havde været medgørlige nok, fandt det klogest at forsvinde til Sverige.

Nytaarsdag (1944) gik Digteren, Pastor Kaj Munk op i Koret i sin Kirke i Vedersø uden Ornat og erklærede, at han ikke længere kunde være Sognets Præst. Han bebrejdede ikke de fattige Arbejdere, som havde Kone og Børn at forsørge, at de tog tysk Arbejde, men det var ham en Sorg, at Sognets velhavende Gaardejere nu var blevet saa ivrige efter at tjene Penge, at de endog arbejdede for Tyskerne om Søndagen og sjakrede med dem om Betalingen. Den 4. Januar blev han afhentet i sit Hjem af fire Gestapo og Schalburgmænd, og den følgende Dag fandtes hans Lig i Hørrelunds Bakker Syd for Silkeborg. Hans Nabopræst og Provst, der samme Dag i sin Kirke havde sagt noget tilsvarende, flygtede efter Mordet til Sverige.

Paa den skønneste og varmeste Maade var Gudstro og Fædrelandskærlighed knyttet sammen i Kaj Munks Sind. Det var bedre for Danmark, sagde han engang, at opretholde en god Forbindelse med Kristus end med Tyskland. Modigt og idealistisk havde han engageret sig forrest i den nationale Kamp for Danmarks Frihed og i sin vitale og sprudlende litterære Produktion under hele Okkupationen indtaget en ærlig og klar Stilling mod den nazistiske Lære og de

tyske Overgreb. Ikke mindst havde han ud fra sin kristne Livsindstilling bekæmpet Jødeforfølgelserne og nægtet at tie om den norske Kirkestrid. Han elskede sit Fædreland og hele Norden, og hans Maal var en Lutring af Folkesindet.

Nu kræver Danmark af os, vi er stærke,
tro mod den Røst, der er vort danske Kalds.

I oprigtig, dybt følt Forargelse var han traadt op mod slet national Moral, hvor han mødte den. Som dansk, nordisk Kristen pinte det ham at se national Raaddenskab, og i Kampen mod dette gav han sit Liv. Han vidste, at det maatte ske, men modigt gik han i Døden.

Mester med den tunge Tornekrone,
hvo sit Liv vil bjerge, naar det ej.
Hjælp mig da trods Præstegaard og Kone,
ja selv Drengene, at følge dig.

Mordet vakte almindelig Ophidselse. De fem samvirkende Partier udsendte en Fordømmelse af denne Art Kampmetoder, og selv den nationalsocialistiske Rigsdagsgruppe sluttede sig hertil. „Dansk Frihedsraad“ afviste i den illegale Presse enhver Beskyldning for, at Frihedsbevægelsen nogensinde havde anvendt den Slags Midler overfor politiske Modstandere. Man skød blot Stikkere for at uskadeliggøre dem.

Efter hele den Maade, hvorpaa Tyskerne tog Sagen, viste de aabenlyst, at de stod bag Affæren. Samtidig var nemlig en Stikker, en Fiskehandler i Slagelse, blevet skudt, og de tyske Myndigheder forlangte nu af Dagbladene, at bragte de en Nekrolog over Kaj Munk, skulde de ogsaa bringe en om Fiskehandleren, lige saa stor, i samme Udstyr og paa samme Side. Tusindvis af danske Mænd og Kvinder mødte op til hans Begravelse i Vedersø, men atter forbødes det Pressen at bringe mere end ganske korte Referater. Derimod vistest der større Tolerance overfor Kirken. Tyskerne havde i Norge faaet nok af en Kirkekamp og ønskede den ikke gentaget hernede. Under Gudstjenesterne Landet over den følgende Søndag taltes der smukke Mindeord om Kaj Munk, og i Præsteforeningens Blad skrev Redaktøren, at dette Snigmord paa en Gejstlig var det første siden Mordet paa Børglumbispen 1260. I et Hyrdebrev i Marts talte Københavns Biskop om Lovløsheden i vort Land og om Sorgen over de gode, danske Mænd — og heriblandt en af Kirkens bedste Sønner, Kaj Munk — der faldt som Offer for onde Kræfter, der var sluppet løs iblandt os.

Han blev vor nationale Martyr, og, blev der skrevet: „Kan være, at hans dyrebare Blod bliver den gode Udsæd for en ny og sund Aand i vort Land“.

Den 27. Januar mildnedes Spærretiden i København et Par Timer, og op-hævedes helt den 9. Februar, saaledes at der vendtes tilbage til de tidligere af de danske Myndigheder fastsatte Lukketider for Teatre og Restauranter. Tyskerne sagde, at det var, fordi de nu havde faaet Bugt med Sabotagen. Vore Sabotører smilte. De havde nemlig blot faaet Ordre til at holde lidt inde for at kunne holde sig intakte til det store Øjeblik! Man ansaa Tyskernes virkelige Grund at være den, at deres egen Bevægelsesfrihed hemmedes for ubehageligt ved Spærretiden!

Nazisternes og Tyskernes Taktik gik ud paa i Radio og ved flere og flere tvangsindlagte Artikler i Bladene at beskyldte Modstanderne for alle Mord og andre Skændigheder, og især gjaldt det om at lægge Kommunisterne for Had. Det var dem, udtalte den nationalsocialistiske Rigsdagsgruppe den 3. Februar gennem Ritzaus Bureau, som paa denne Maade bekæmpede de Kredse af vort Lands Befolkning, som ønskede at værne om vort Samfunds Interesser, og hvad vi oplevede nu, var kun en Prøve paa det vældige Opgør, Kommunisterne havde under Forberedelse. Disse svarede med at beskyldte Nazisterne for falskeligt at have udgivet nogle særligt kommunistisk ophidsende Blade med de eksisterende, illegale Kommunistblades Navne og underskrevet dem med „Danmarks kommunistiske Parti“ — saaledes bl. a. det illegale „Land og Folk“. Videre erklærede Kommunisterne, at de netop frivilligt var gaaet ind i „Danmarks Frihedsraad“ og havde tilsluttet sig dettes absolut ikke revolutionære Synspunkter.

Propagandaen spillede paa alle Strengene for at slaa Befolkningen med Rædsel for den „truende“ bolsjevistiske Stormflod og derigennem vinde Sympati for Tyskerne og Schalburgfolkene. Der offentliggjordes falske Proklamationer og endog falske Proskriptionslister med Navne paa dem, hvis Henrettelse var besluttet af Kommunisterne! De angaves fundne ved Husundersøgelser i kommunistiske Celler, hvorfra alle Mord og al Ondskab uden Undtagelse havde sin Udgang. Ved at appellere til „det dansk Folks Fornuft“ søgte man at faa dette gjort medgørligt overfor Tysklands Sag. I en Publikation i alle Blade den 14. April truedes Landmændene med det fuldstændige Ophør af al Baceksport til Storbritannien efter Krigen. Tyskland vilde derimod som deres sande Ven kun en Fortsættelse af den Sanering af Landbruget, som var begyndt den 9. April 1940! Torsdag Morgen den 27. April hørtes Flyveralarm og Skydning i København. Kort efter regnede det ned med Flyveblade, udkastede fra en Flyvemaskine. Folk var som vilde af Henrykkelse over „disse Breve fra England“, men hurtigt studsede man over Indholdet. Endnu medens Bøgen var lysegrøn, stod der, skulde Danmark gaa sin Befrielse i Møde. En allieret Hær vilde gaa i Land, men i den ogsaa mange Negere og Russere! Bladet bad Befolkningen tage godt imod disse sidste, som kom fra Sult og Nød, og man skulde bære over med deres Opførsel! Nu forstod vi, at Flyvebladene var en tysk „Aprilsspøg“! Med Negrene og Russerne skulde „die dumme Dänen“ forskrækkes.

Københavnnerhumoren fornægtede sig dog heller ikke ved denne Lejlighed. Man hørte i de følgende Dage for Eks.: „Nu er Invasionen begyndt, for jeg har mødt en Neger paa Østergade“. En Aften var der lagt et Neg paa Raadhuspladsen. Først var Folk lidt bange for, at det dækkede over en Bombe, men da man kom nærmere, stod der paa en Seddel i Neget: „Straa til Negrene til at bygge Hytter af!“ I Hundredevis blev Flyvebladene returneret til Dagmarhus med „Tak for Laan“!

Blandt den tænksomme og mere underrettede Del af Befolkningen fik denne Bolsjevkrædsel-Propaganda heller ingen større Magt over Sindene. De lidt ældre huskede den forrige Efterkrigstids vilde Parti- og Klassehad, der paa samme Maade havde malet Kommunismens røde Spøgelse paa Væggene. Bedst Jordbund havde Agitationen i de Kredse, som gik i en bestandig nervøs Bekymring for det af den illegale Presse bebudede Opgør med alle dem, som nationalt havde svigtet under Besættelsen eller som havde draget personlige, økonomiske eller andre Fordele af den.

Hele Sommeren 1944 fortsattes Propagandaen i Radio og Blade, og man bød paa de rene Uhyrligheder med Hensyn til Moskvas skandinaviske Planer. Snart spaaede man russiske Krav om Bornholm og Støttesteder ved Bælterne, og snart hele Landets Besættelse af Stalins røde Horder. Kun Tysklands Sejr var Danmarks Redning! Samtidig fo'r Tyskerne lige hensynsløst frem med Arrestationer, Husundersøgelser og Razzia'er, for Eks. hos Boghandlerne efter illegale Bøger og i Hjemmene efter illegale Blade og Vaaben. De herværende tyske Fængsler overfyldtes og maatte udvides ved Inddragning af yderligere danske Fængselslokaliteter eller ved Beslaglæggelse af Ejendomme, som kunde bruges hertil. Fængselsvæsenet kom derved til at mangle fornøden Plads til vore egne Forbrydere, som enten slap helt fri for Afsoning af deres Straffe eller fik Afsoningen udsat. I Maj 1944 ventede saaledes ca. 3500 Personer i København paa at blive indsat i Arresterne. Den 17. Februar arresteredes 7 Politimænd fra Aabenraa, anklagede for Efterladenhed ved en Sabotageaffære. Efter de gældende Regler havde imidlertid det danske Politi intet med den Slags at gøre, og her forelaa altsaa et tysk Overgreb af principiel Natur. De danske Myndigheder greb ogsaa Sagen an med al Energi, og det lykkedes efter nogen Tid at faa Politimændene fri.

Efter den milde Vinter nærmede Foraaret (1944) sig, og dette i Forbindelse med Troen paa den kommende Invasion i Europa holdt Optimismen oppe. Skulde ogsaa Danmark blive Krigsskueplads?

„Hufvudstadsbladet“ skrev den 7. April: „Livet i Dagens København opviser unægtelig en utryg Stemning. Det mærkes maaske ikke saa meget under Dagens lyse Timer, hvor Menneskene er optagne af deres Arbejde. Trafiken

pulserer paa Gaderne, og Tanker og Sind er indstillet paa allehaande større eller mindre Opgaver. Men hjemme om Aftenen, naar Mørkelægningsgardinerne er trukket for, og man atter kan sidde indenfor sine fire Vægge, saa kredser Tankerne og Samtalerne om Dagens Hændelser i Danmark og ude i Verden, og det gemytlige danske Smil ændres ofte til en alvorlig Mine“.

Den 9. April bragte Bladene en anonym, tysk Artikel under Overskriften: Aabenhjertige Ord om Danmarks Stilling. Snart fik man at vide, at Forfatteren var Dr. Best. Han begyndte med at sige, at enhver, som kendte Verdenskrigshistorie, ogsaa vidste, at med en saadan Krig fulgte en egen Nødvendighedens Lov, som ingen kunde unddrage sig, hverken ved egen Klogskab eller egen Vilje. Kun ud fra dette Synspunkt kunde man rigtig forstaa Danmarks Skæbne i den nuværende Krig.

Efter nogle militærpolitiske Betragtninger angaaende Nødvendigheden af Danmarks Besættelse fortsatte han, at Krigens Krav — *forstærket ved en Overanstrengelse af Nerver og Kræfter* — desværre kunde nødvendiggøre mange Forholdsregler, som ogsaa kunde komme til at gaa ud over uskyldige. Alligevel maatte man stadig sige til sig selv, at *Formaalet med de Forholdsregler, der var truffet, ikke var at skade saadanne uskyldige Borgere, men at styrke Forsvaret*, som blandt andet ogsaa havde den Opgave at beskytte Danmark mod at blive Slagmark mellem de Krigsførende. Det var dog umuligt offentligt at drøfte Problemerne til Bunds, men Tyskland bedømte den nuværende Situation saaledes, at Danmark paa Grund af sin geopolitiske og strategiske Beliggenhed — uden dansk eller tysk Skyld — kun havde to Muligheder, nemlig enten at blive en Del af den tyske Forsvarsfront eller at blive Slagmark i en frygtelig Kamp. Da hverken Danmark eller Tyskland havde Interesse i det sidste, maatte begge Parter indse Nødvendigheden af en effektiv Forsvarsfront. *Derfor maatte man altid huske paa, at hver Gang danske Interesser blev traadt for nær, skete det ikke for at skade Danmark, men fordi det var nødvendigt i Styrkelse af Forsvaret.* Han sluttede med, at man maatte være objektiv nok til at erkende, at Danmarks politiske og statslige Fremtid trods alle Vanskeligheder . . . paa *ingen Maade var blevet præjudiceret.*

Denne Artikel, skrevet i en rolig Tone, har bl. a. sin Interesse derved, at den foruden at give en Slags Begrundelse for en Del af de tyske Foreteelser heroppe — altsaa set fra tysk Side — tillige indeholder en Tilstaaelse af, at Nerverne spillede med — af Invasionsfeber?

Hans Tanker gjaldt formodentlig navnlig General Hanneken, som efter Sigende skulde være en ret uintelligent og nervøs Herre, let til Ophidselse og Forløbelse og i høj Grad vaklende i sine Afgørelser. Som nævnt, var Forholdet mellem ham og Dr. Best ikke godt, og dennes ovenstaaende „Aabne Breve“ bragte Generalen i Harnisk, fordi de kunde udlægges som Tegn paa Svaghed

Afspærring i Bredgade i København.

overfor Danmark! Øjeblikkelig gik der en Klage til Berlin, og i Dagene omkring den 17. April holdtes der en Sammenkomst paa Dagmarhus i København mellem Dr. Best, General Hanneken, Politigeneral Pancke og Udsendinge fra det tyske Udenrigsministerium. Dr. Best's „rolige Udviklings“ Politik blev her nedstemt og nye Planer smedet. Som en Slags Trøst blev baade han og Dr. Pancke udnævnt til Obergruppenführer, der er en af de højeste Rangstillinger i det tredje Rige.

Det varede heller ikke længe, før vi mærkede, at der var noget i Gære. Den 20. tog Schalburgtagene og Hævmordene til og det i en Grad, at man maatte faa det Indtryk, at der *skulde* fremkaldes Uro i en eller anden Hensigt. Den 24. April kaldte Dr. Best atter den danske Presses Chefredaktører sammen paa Dagmarhus, hvor han holdt en Tale til dem om „den hemningsløse Underverden“ og „Blodorgierne“ paa Danske. Tyskerne beklagede dem. De havde haabet paa, at den offentlige Mening vilde have reageret derimod og *tvunget de nølende Sikkerhedsorganer til Opfyldelse af deres Pligt*. Naar Underverdenens Elementer nu — enten paa udenlandsk Ordre eller af politisk Spekulation — i de sidste Dage paany var begyndt at angribe *tyske* Interesser, skulde de og den danske Offentlighed vide, at heroverfor vilde der blive reageret hurtigt og skarpt fra tysk Side. Han bebudede flere Henrettelser og flere Deportationer til de

tyske Fangelejre samt en frygtelig Opvaagnen, naar Regnskabet engang skulde gøres op. „*Maa ikke nødvendigvis alle Personer og Institutioner, som har været passive Tilskuere til Ødelæggelsen af enhvermæssige Værdier og til Mord og Rov, betragtes som uegnede og uværdige til fremtidig at lede dette Folk, der i Sandhed har fortjent en bedre Ledelse!*“ Han haabede endnu paa, at det danske Folks sunde Realisme vilde vinde Overhaand og rettidig ved egen Kraft stabilisere Forholdene til Gavn nu og i Fremtiden for Danmark. Men indtil da vilde ethvert Forsøg paa at angribe *tyske* Interesser og styrte Landet ud i Kaos fra tysk Side blive slaæet ned med haarde Forholdsregler.

Tonen var altsaa blevet en anden end for fjorten Dage siden. Dr. Best skjulte ikke, at det for ham gjaldt om at værne de tyske Interesser mod Sabotage, og han truede haardt — hvad vilde der ske? Samtidig forbødes al Forbindelse med Sverige, og selv svenske Diplomater kunde i nogle Dage ikke komme over Sundet. Det varede dog ikke længe, før den censurerede Postforbindelse genoptoges, men ikke Telegramforbindelsen, og Rejsetrafiken kun med yderlig skærpet Kontrol. „Hufvudstadsbladet“ for 29. April skrev, at den ekstraordinære Situation med Afspærringen fra Sverige i Følge Meddelelse fra London skyldtes, at der i de seneste Døgn var landsat en Del engelske Faldskærmsfolk i Danmark. Den tyske Aktion maatte derfor ses paa Baggrund af den voksende tyske Nervøsitet overfor den forestaaende Invasion, idet det gjaldt om for Tyskland at slaæ al underjordisk Virksomhed ned i hele Europa.

General Pancke greb ind med sin haarde Haand, og i de følgende Dage blev der skudt en arresteret Sabotør for hvert nyt Sabotage tilfælde, som ikke Schalburgfolkene havde Skylden for — de saakaldte „Gidselhenrettelser“, ganske mod al Folkeret. I Aviserne meddeltes gerne først Sabotagen og saa Henrettelsen, hver for sig staaende lige over hinanden, saaledes at der ikke var Tvivl mulig om Sammenhængen. Et karakteristisk Eksempel paa denne Retsshaandhævelse var en Bekendtgørelse i Dagbladene den 14. Maj om, at fire Personer var dømt til Døden for Begunstigelse af Fjenden, deriblandt en dansk gift, men engelsk født Kvinde. I Bekendtgørelsen tilføjedes: „*Det afhænger alene af, hvorledes de illegale Elementer og de for den offentlige Orden og Sikkerhed ansvarlige Institutioner i den kommende Tid forholder sig, om Dødsdommene skal fuldbyrdes, eller om Forholdene i Landet gør det muligt at benaade de Dødsdømte*“. Noget forinden var en ung Student, Søn af Arkivaren i Udenrigsministeriet, dømt for Angreb paa en tysk Soldat, men de tyske Myndigheder havde lovet, at Dommen ikke vilde blive eksekveret, før Udenrigsministeriet var underrettet. Torsdag den 27. April blev der endog stillet Benaadning i Udsigt. Søndag Aften overbragtes der imidlertid Udenrigsministeriets Pressebureau en Bekendtgørelse, som forlangtes indrykket i Bladene Mandag Morgen. Heri meddeltes, at Studenten var henrettet. Bureauets Chef svarede, at Meddelelsen ikke kunde bringes i Bladene

før Tirsdag og i en anden Form. Man skyldte dog Faderen at sige ham det først. Tyskerne fastholdt alligevel, at det skulde ske Mandag i den forlangte Form! Hvis ikke, vilde Pressebureauets Chef blive arresteret! Saa maatte man bøje sig, og efter Midnat tog et Par af Ministeriets Embedsmænd ud til Faderen med det sørgelige Budskab. I Odense havde Sabotører midt i Maj brændt 19 tyske Last-automobiler i en Autopark og skudt en Stikker. Omgaaende blev to arresterede Sabotører skudt. Samtidig virkede den daadløse Modsabotage. „Fædrelandet“ havde i flere Artikler paastaet, at det Christmas Møller'ske konservative, velstillede Borgerskab stod bag Sabotagen, og altsaa gjaldt det navnlig om at ramme det. En Dag ankom 27 Schalburgfolk til Odense og sprængte et Par Ejendomme, som beboedes af velhavende Folk, samt Fyns Stiftstidendes Trykkeri. Ikke nok hermed dræbte de ogsaa to sagesløse, tilfældige Borgere. Den 26. Maj satte General Hanneken alle vore store Broer under Kontrol og forbød al Færdsel over dem om Natten efter Mørkelægningstid.

De officielle Angreb paa vort Politi blev fortsat og ivrigt sekunderet af „Fædrelandet“. Man blev klar over, at der kunde ventes en ny Aktion. Den kom ogsaa omgaaende, og det var denne Gang Dr. Best, som vilde det — man sagde for at vise sin raison d'être! Medens han tidligere var regnet for nogenlunde velvillig stemt overfor os, kastede han nu Masken og forlangte i Maj det danske Politis Overtagelse af Sabotagevagterne i 57–58 af de for Tyskland vigtige Virksomheder, da de organiserede, civile Sabotagevagter ikke havde vist sig duelige. Sagde vi nej, skulde Politiet nedskæres til en Trediedel af Fredsstyrken. I saa Fald vilde han give Schalburgkorpset og en Del SS-Folk Politimyndighed og kalde et Par Tusind norske Hirdmænd hened. Det tyske Politi skulde overtage al Kystbevogtning, saaledes at vort eget Kystpoliti kunde være til Raadighed som Sabotagevagter. De Sabotører, som vort Politi paagreb, skulde vel tiltales for dansk Ret og afsone Straffe i danske Fængsler, men Tyskerne kunde kræve dem udleveret til Forhør for at opklare sammenhørende Handlinger — et Krav, som vi alt for godt vidste, hvad det vilde føre til. Senere lod Dr. Best falde Ord om at fordoble Antallet af de Virksomheder, som skulde bevogtes, under Trusel om ellers helt at ophæve vort Politi.

Indenfor dettes Rækker var Harmen stor, og uanset, hvad der kunde risikeres, ønskede ingen retsindig Politimand at blive slaaet sammen med Schalburg- og Sommerfolk til Beskyttelse af den tyske Krigsproduktion. Politioorganisationerne erklærede derfor ogsaa, at de ikke kunde gaa med til den Slags Arbejde. Det var militære og ikke politimæssige Opgaver. De havde heller ingen Tillid til de tyske Modløfter og ansaa det hele for en Etape til det danske Politis fuldstændige Underkastelse. Det havde iøvrigt hverken tilstrækkeligt Personale eller de fornødne Vaaben til Bestridelse af Sabotagevagter, og Tyskerne vilde jo ikke overlade dem mere Ammunition og flere Revolvere og Maskinpistoler.

Midt under Forhandlingerne kom den uhørte Fængsling af de danske Embedsmænd i Jylland. Den skete paa General Hannekens Forlangende. Den 26. Maj tidlig om Morgenen arresteredes Amtmand K. Refslund Thomsen i Aabenraa, Chefen for den fynsk-jyske Politikommando, Politimester Agersted, Politimestrene i Tønder, Aabenraa, Haderslev og Aarhus, flere andre højtstaaende Politimænd og Officerer m. fl., ialt 21, sigtede for illegal militær Efterretningsvirksomhed. Chefen for Grænsegendarmeriet, Oberst Paludan-Müller, skulde ogsaa have været arresteret, men nægtede at overgive sig. Et halvt Hundred tyske Feltgendarmer omringede hans Bolig i Graasten. Han tog Afsked med sin Familie og sendte den og de to vagthavende Gendarmer bort. Kl. var da ca. 3. Alene kæmpede han derefter i 2 $\frac{1}{2}$ Time mod Overmagten, som brugte Flammekastere, Maskinpistoler, Haandgranater og Brandbomber. Politimesteren fik Præsten til at intervenere. Han fik ogsaa Lov til at gaa ind til Paludan-Müller, men kom tilbage med den Besked, at Obersten „vilde dø som en kristen Soldat. Min danske Soldaterære forbyder mig at overgive mig til Tyskere“.

Huset brændte over Hovedet paa ham, og han maatte forlade 1. Sal for at fortsætte Kampen nede i Stueetagen. Frygtløs og sikkert brugte han sit Maskingevær, og to Feltgendarmer dræbtes og en saaredes. Først Kl. 5 $\frac{1}{2}$ holdt han op med at besvare Tyskernes Ild, og da disse ved 8-Tiden kunde trænge ind i Brandtomten fandt de hans forkullede Lig med tydelige Mærker af at være dræbt af en Haandgranat. Et heltemodigt Drama var udspillet. Oberst Paludan-Müller var en ideelt tænkende Officer, mandig og djærv, højt respekteret i Hæren og i Grænsegendarmeriet. Ved sin Uforfærdethed sluttede han op i Rækken af de raske, danske Soldater, som i disse Aar gav deres Liv for Danmarks Ære. Tyskerne forsøgte at forbyde Borgerne i Graasten at hejse deres Flag paa halv Stang, men fandt det tilsidst klogest ikke at forhindre det.

Direktøren i Udenrigsministeriet rettede en Protest til Dr. Best mod Arresteringen af de danske Embedsmænd, men denne afviste den med, at han havde faaet gode Beviser mod dem.

Naturligvis gjorde dette Overgreb ikke Politiet mere medgørligt i Forhandlingerne og heller ikke, at der netop i disse Dage faldt den ene meningsløst haarde Dødsdom eller Tugthusstraf efter den anden over vore Patrioter. En Del af Departementscheferne og Politikerne var dog villige til et Kompromis, blandt de sidste forhv. Udenrigsminister, Dr. P. Munch.

De danske Politikere i Partiudvalget stod delt overfor det tyske Krav, saaledes at Halvdelen, bestaaende bl. a. af de Konservative og de to forhenværende Ministre Buhl og Knud Kristensen. var stemt for Afslag. Politioorganisationernes faste Holdning gjorde Udslaget. Svaret afgaves den 5. Juni. Man tilbød heri at bevogte forskellige livsvigtige Virksomheder som Gas-, Vand- og Elektricitetsværker samt visse Transformatorer. Det var overkommeligt og foreneligt med

Politiets Opgaver. Man var klar over, at en Afvisning af de tyske Krav vel kunde bringe det danske Samfund de sværeste Vanskeligheder, som denne Krig endnu havde medført, og faa uoverskuelige Følger. Paa den anden Side vilde et Ja fra Politiets Side ikke medføre mindre Vanskeligheder i Øjeblikket indadtil og kunde maaske senere udadtil skabe Følger af stor Rækkevidde. Man fremhævede, at det danske Politis Tjenestemænd var udgaaet af Folkets Midte og indstillet som dette. Det vilde derfor heller ikke have større Muligheder for at gennemføre en mere effektiv Sabotagebevogtning end Arbejderne selv, og Resultatet heraf vilde blive, at Politiet kunde kompromittere sig ved at paatage sig en Bevogtning, som det i givet Fald ikke vilde kunne gennemføre.

Svaret var rene Ord for Pengene. Dr. Best modtog det med en Bemærkning om, at det i Realiteten var et Afslag. Heldigvis for os var de tyske Myndigheder atter bunduenige, og især fik Intrigespillet mellem General Hanneken og Dr. Best ny Næring. Førstnævnte protesterede i Berlin, maaske nok sat op til det af den tyske Kommandant i København, Oberst Mauff, der kunde se, at Schalburgfolk, SS-Mænd og norske Quislinge som Ordensmagt paa Gaderne blot vilde føre til forøget Uro.

Sagen stilledes derefter i Bero, idet Tyskerne erklærede sig tilfreds med Løftet om et *vist* Polititilsyn med Sabotagevagterne og hurtigere Udrykning til Assistance, naar der blev alarmeret. Tillige skulde CB-Politiet fra den 15. September indskrænkes til det nødvendige for den civile Luftbeskyttelse.

Den 1. Juni bragte „Nordschleswigsche Zeitung“ et Interview med Dr. Best, hvori denne fordømte den engelske secret service, som stod bag Sabotagen og Terroraktionerne, og som derfor ogsaa havde Skylden for den 29. August! Han sluttede med at henvise til, at de danske politiske og statslige Organisationer havde et stort Ansvar overfor disse Forhold. De havde den moralske Pligt til at opretholde Ro og Orden i Landet og forhindre enhver Form for Terror. Det var farligt at forsømme denne Pligt, og saa længe der vistes Passivitet fra dansk Side, maatte der tages Forholdsregler fra tysk Side til Beskyttelse saavel af tyske Interesser som af den danske Befolkning mod Følgerne af de engelske Agenteres Virksomhed.

I Løbet af Juli frigaves Amtmand Refslund-Thomsen og et Par af de arresterede Politiembedsmænd, som derefter atter overtog deres Embeder. Det havde vist sig, at der intet var at bebrejde dem.

FOLKESTREJKE — URO

Den 3. Juni (1944) ødelagde Schalburgfolk den københavnske Maskinfabrik Smith, Mygind & Hüttemeier, der udelukkende arbejdede dansk. Samme Dag, som Invasionen i Frankrig begyndte, tog ogsaa Sabotagen fat med forøget Fart.

Adskillige af de for Tyskerne allervigtigste og derfor ogsaa bedst bevogtede Virksomheder blev totalt ødelagt. I Svendborg beskadigedes saaledes Skibsværftet, og fire der liggende tyske Skibe sænkedes. I København sprængtes bl. a. Industrisyndikatet i Frihavnen og Fabriken Nordwerk, i Glostrup Fabriken Globus, der bevogtedes af SS-Mænd, o. s.v. I denne sidste Affære blev 2 SS-Folk og 1 Sabotør skudt, og Tyskerne lod som Straf to tidligere arresterede Sabotører henrette. I fuldstændig Desperation øvede Schalburgkorpset Gengæld mod noget saa neutralt og i denne Forbindelse saa ligegyldigt som Kongelig Dansk Yachtklubs Pavillon paa Langelinie med den derværende Restaurant og Golfklubbens Hus paa Eremitagesletten. Medens vore Sabotører altid gjorde deres yderste for at skaane Menneskeliv og advarede alle mulige, nærboende Folk i Tide, tog Schalburgkorpset ikke den Slags Hensyn. Da en Stikker, en ung Læge, blev skudt paa aaben Gade, hævnede 8 Schalburgfolk ham ved Natten til den 18. Juni at sprænge og afbrænde det smukke Danneskioldske Palæ i Amaliegade i København fra Midten af 1700-Tallet. Det ejedes nu af Dansk Lægeforening, og dennes Lokaler, Kontorer, Arkiv og Medicinsk Selskabs uerstattelige, videnskabelige Bibliotek gik op i Luer. I den øverste Etage var Hotel, hvor der i Øjeblikket boede 8 Gæster og 4 Hotelpiger. Schalburgmændene blev gjort opmærksom herpaa af Portneren, men de afslog at lade dem advare. De vækkedes først ved Eksplosionen og maatte redde sig i sidste Øjeblik i Nattøj ad en Bagtrappe. Af de 8 Schalburgfolk blev de tre senere genkendt i Politiets Forbryderalbum. Samme Aften sprængte andre Schalburgere Københavns Boldklubs store Bygningskompleks, KB-Hallen, og senere CB-Skolen i Rosenvænget, Borgernes Hus i Rosenborggade og Studentergaarden paa Tagensvej. Her kom 3-4 Studenter til Skade, men heldigvis var de fleste af Beboerne rejst paa Ferie, og 10 var arresteret af Gestapo under en Razzia i Huset faa Dage forud.

Den 24. om Aftenen havde vore Sabotører en lille Sct. Hans Aften Spøg med at afbrænde et Fyrværkeri i Stedet for det, som Tivoli plejede af afholde denne Aften. Futtende Rakter røg op mod Himlen og kastede sine Stjerner ud over Raadhuspladsen. Schalburgfolkene lovede ogsaa at komme med et Fyrværkeri, og den paafølgende Nat afbrændte de store Dele af Tivoli, medens SS-Mænd holdt Vagt paa Vesterbrogade. Føreren for de Forbrydere, som udførte Ugerningen, fortalte efter sin Paagribelse i 1945, at han havde haabet paa ved at ramme denne populære Forlystelsesinstitution at kunne ophidse den illegale Hær til at komme frem.

Samtidig med alt dette øgedes Gestapos Arrestationer og Husundersøgelser, hvorunder der ikke sjældent blev ødelagt en Del Indbo eller stjaalet Tøj, Penge, Kostbarheder m. m. Ingen vidste sig sikker, hverken skyldige eller uskyldige, thi de færreste kunde vel sige sig fri for at have læst et illegalt Blad og maaske sendt det videre eller for at være kommen med en behjertet Udtalelse et eller

Danske Fanger i Vestre Fængsel i København bevogtes af Tyskerne.

andet Sted, hvor en Stikker kunde have opsnappet den. Og kom man først i Tyskernes Klør, var det oftest ganske ligeegyldigt, om man aldrig saa meget kunde bevise sin Uskyld.

Mest udsat for det tyske Søgelys var Hærens og Flaadens Befalingsmænd, Medlemmer af Dansk Samling, Garderforeninger, KU, Skytteforeninger, Akademisk Skytteforening, FDF og Terrænsportsforeninger. Mange af disses Medlemmer maatte sidde indespærrede paa ubestemt Tid uden Dom i Vestre Fængsel, i Horserød eller senere i Frøslevlejren i en Slags Varetægtsarrest blot for „Zugehörigkeit zu einer Organisation Reichsfeindlichkeit“ eller for „statsfeindliches Verhaltens“. Det var i lang Tid ikke muligt at faa Navnene paa de Arresterede at vide, fordi Forbindelsen mellem det danske Politi og de tyske Myndigheder var afbrudt under de førnævnte Politiforhandlinger. I Hundredevis førtes Arresterede videre til Tyskland, uden at deres Paarørende fik noget at vide om hvorhen eller til hvilken Skæbne.

I Maj 1944 var Tallet paa alle, som sad eller havde siddet i de tyske Fængsler siden 9. April 1940, oppe paa ca. 4000, men nu steg det uhyggeligt stærkt. Midt i Juni sattes en Snes af vore ansete Læger fast, heriblandt Kongens Livlæge. Det vakte meget stor Opsigt, og da det viste sig at være en Fejltagelse, blev de

alle paa nær to løsladt efter seks Dages Forløb, men uden et eneste Ord til Undskyldning. Dr. Best udtalte den 1. Juni (1944), at der til da var fældet 36 Dødsdomme, hvoraf 17 dømte var benaadede med Tugthus. Maanedsdagen efter var Tallet oppe paa 65 Dødsdomme, hvoraf 39 fuldbyrdede. I samme Grad var Tugthusstraffene og Deportationerne steget. Den 24. Juni indførtes Standretter for hele det sjællandske Omraade, hvorved Paadømmelsen af Straffene kunde fremskyndes. De kom dog ikke i Gang og var vist nærmest tænkt som en Trusel. Den 30. Juni forlangte Tyskerne indført Legitimationskort for alle Danske fra 1. August, saaledes som det hidtil kun havde været krævet for Jyder og dem, som rejste i Jylland. En skønne Dag røvede Sabotørerne 25,000 Legitimationskort, og dermed var disses Betydning forringet.

Siden Frits Clausen den 6. Maj havde nedlagt sit Førerskab for DNSAP og fritaget alle dets Ledere og Medlemmer for det til ham afgivne Troskabsløfte, var Resten af Partiet styret af et Førerraad. Snart endte det hele i det mest voldsomme Opgør. En Gruppe beskyldte Schalburgkorpset og de omkring dette staaende Medlemmer for at anvende Metoder, som kun tjente til at nedsætte Partiet i det danske Folks Agtelse! Paa et stort Møde i Fredericia skiltes Vennerne. En Del ønskede at fortsætte som Parti, ekskluderede Oppositionen og forbød Tilhængerne at tjene i Schalburgkorpset. For at vinde Sympati kastede nogle Stykker af dem et Par Haandgranater mod Schalburg-Skildvagterne udenfor Frimurerlogen. Paa et Øjeblik rasede hele Myretuen i det vildeste Kampmod. De formastelige havde straks fjernet sig i et Lastautomobil, men saa skød Schalburgerne vildt om sig fra Vinduer og Tag paa tilfældig Spadserende. Andre gjorde Udfald ud ad Blegdamsvejen og tilstødende Gader for at jage Folk bort. Til sidst maatte deres Allierede, Gestapo, gribe ind, og der blev Ro nogle Timer. Hele Natten var dog Krigerne i Oprør, og endnu paa Morgenstunden fik de et nyt Anfald af Bersærkerang og beskød en Sporvogn. Adskillige blev dræbt eller saaret.

Dr. Best stod usikker over for al denne Uro. Han kunde ikke skride ind overfor Schalburgkorpset og Schalburgtagen, der udførtes under Himmlersk Velsignelse, og han prøvede derfor kun paa at dæmme op for Sabotagen med det ene Forbud efter det andet. Først kom den 9. Juni Forbud mod al Bildroskekørsel i Storkøbenhavn, undtagen hvor det gjaldt Transporter til Hospital eller Klinik. Den 23. forbødes al Kørsel med Lastautomobiler og Varevogne mellem Kl. 16 og 5. Dermed vanskeliggjordes den i Forvejen besværlige Godsafhentning fra Statsbanerne, idet man af Hensyn til de faa Jernbanevogne, der efterhaanden var til Raadighed, maatte kræve disse aflæssede samme Dag, de var ankomne til Byen. Dagen efter beordredes Spærretid fra Kl. 20 til 5 samt Forbud mod Møder og al Sammenstimlen af mere end 5 Personer. Københavnerne skulde

Baal i Adelgade i København under Folkestrejken.

saaledes sidde inden Døre i de faa Sommeraftener, vi har. Arbejderne reagerede hurtigt med at forlade Fabrikerne Kl. 12. Det var ikke Strejke, sagde de, og altsaa ingen Overskriden af Strejkeforbudet, men de maatte i disse levnedsmiddelfattige Tider passe deres Kartofler og Grøntsager i Kolonihaverne! Bevægelsen kaldtes „tidligt fri“ og bredte sig til Kontorer og andre Arbejdspladser.

Det tyske Politi var imidlertid alt for faatalligt til at kunne være til Stede overalt. I Yderdistrikterne gik Livet i det store og hele sin sædvanlige Gang uden Hensyn til Kl. 20, og vort Politi afholdt sig fra at gaa Tyskernes Ærinde. Derimod susede det tyske Politi i Lastbiler, paa Motorcykler og Cykler gennem den indre By og paa Broerne, skydende vildt paa alle, som viste sig efter Spærre-

tid. I flere Gader opførtes Barrikader for at hindre de tyske Politivogne i at komme igennem, og i samme Hensigt tændtes Rækker af „Frihedsbaal“ midt ude paa Kørebanerne. Til Brændsel brugte man Bøger, Aviser, gammelt Skrammel og hvad man kunde faa fat paa, endog Inventar fra Nazisters eller Tyskervenners Butikker og Lejligheder. Arbejdet hermed var langt fra farefrit, og Mængder af Dræbte og Saarede kørtes til Hospitalerne. Den første Aften naaede Gestapo op paa et Resultat af 7 dræbte, 55 haardtsaarede og 23 letsaarede.

Adskillige af de herværende tyske Embedsmænd var imod den tidlige Spærretid, saaledes ogsaa General Hanneken, som jo principielt var imod alt, hvad Dr. Best bestemte. Under Trykket heraf og vel ogsaa paa Grund af den omsiggribende „tidligt fri“-Bevægelse, der nedsatte Produktionen til Tyskland betydeligt, ændrede Dr. Best Spærretiden fra Kl. 20 til Kl. 23. Arbejderne saa heri et Tegn paa Svaghed og krævede nu Spærretiden helt ophævet og Schalburgkorpset fjernet fra Byen. Uroen fortsattes usvækket, og samme Aften gav ung Pøbel sig til at vælte Sporvogne i Istedgade og paa Vesterbro. Vort Politis Indgriben forhindrede ved Gestapos Indblanding og Skydning. Sporvognsfolk, Funktionærer i Jernbanernes Nærtrafik, Telefondamer m. m. forlangte Arbejdets Ophør saa tidligt, at de kunde naa hjem uden at risikere Overlast eller at blive udsat for de tyske Projektiler.

Den 30. om Morgenen fortsattes Spøgen med at genere Sporvognene ude paa Remisen paa Enghaveplads. Her laa nogle fyldte Cementsække, og disse kastedes ind under Sporvognene for at standse dem. Der var absolut ingen dybere Plan i dette, ingen Tanke om at fremkalde Strejker, men blot at provokere til flere Forstyrrelser. Gestapo kom ogsaa til Stede og skød blindt om sig. Sporvognsfunktionærerne søgte i Læ og nægtede at køre under disse Forhold.

Alle de mange Mennesker ude i Forstæderne, hvis Cykledæk efterhaanden helt var slidt op, og som derfor var henvist til Sporvognene, kunde saaledes ikke komme ind til deres Arbejde. Rygter om Arbejdsstandsninger bredte sig som en Løbeild over hele Byen, hvor Bladene netop havde bragt Meddelelsen om 8 nye Henrettelser. Der var Mentalitet til noget desperat. Fire Aars opstemmet Had sprængte alle Hemninger, og i Løbet af Formiddagstimerne var Generalstrejken en Kendsgerning — for første Gang i Storkøbenhavn. Den var ikke erklæret og havde ingen Ledelse. Den kom spontant og ganske af sig selv uden om Fagforeninger, Frihedsraad o. s. v., uforberedt, uigennemtænkt og uorganiseret. Alle var med, Statens og Kommunernes Kontorer, Jernbanerne, Post, Telegraf, Sporvogne, Butiker, Banker, Fabriker, Direktører, Kontorpersonale og Arbejdere.

Mange ansaa den nok for noget ravgalt, men nu, den var begyndt, maatte der sluttes op, og ingen kunde svigte. Det blev en national *Folkestrejke*. Kun lykkedes det om Formiddagen at faa ganske enkelte Damptog afsted med Land-

Fra Uroen i Odense i August 1943.

liggere, som var kommen hertil i de tidlige Morgentimer. Alle andre, som boede i Yderdistrikterne, maatte bruge Cykle eller Benene. S-Togene var standsede.

Tyskerne stod forbavsede. Et saa voldsomt og enigt Udslag havde de ikke ventet. Strejkens Bekæmpelse overdroges Militæret, og snart meddelte røde Opslag, at den Kommanderende paa Sjælland, Generalløjtnant Richter, efter Anmodning af Rigsbefuldmægtigede, Dr. Best, og med Bemyndigelse af General Hanneken erklærede Storkøbenhavn i Undtagelsestilstand. Spærretiden fra Kl. 23 opretholdtes, og al Sammenstimlen af over 5 Mennesker forbødes.

Der laa paa Sjælland ca. 7–8000 tyske Soldater, hvoraf 2–3000 i København (foruden Marinesoldater). Nu fordobledes dette Antal i Hovedstaden med ungt Mandskab fra de sjællandske Provinsbyer, samtidig med at en Del ældre Aargange sendtes bort som mindre egnede — og vel ogsaa mindre paalidelige — til det Arbejde, som forestod. Ialt i København kunde den tyske General saaledes raade over 5–6000 Mand foruden Schalburgkorpset og Gestapo. Hovedbane-gaarden, Godsbanegaarden, Hovedpostgaarden, Broerne over Havnen m. m. besattes. Togene fra Provinsen til København standsede i Roskilde eller Gløstrup, og de Rejsende maatte saa klare sig, som de kunde. Paa Torve og aabne

Pladser indrettedes Støttesteder ganske som den 9. April og 29. August. For Eks. blev de paabegyndte Udgravninger til nye Tilflugtsrum i „Muslingeskallen“ paa Raadhuspladsen spækket med Maskingeværer, og oppe foran Hovedindgangen til Raadhuset var anbragt en Kanon.

København skulde sultes og tørstes til Eftergivenhed. Saadan, sagde en Tysker, brugte man at gøre i Tyskland for at straffe uartige Byer. Fredag Eftermiddag standsede Tyskerne Gas-, Vand- og Elektricitetsværkerne, og Lørdag Eftermiddag spærredes alle Byens Tilførselsveje med Kanoner og Maskingeværer. Der maatte ingen Tilførsler finde Sted, og ingen maatte hverken passere ud eller ind, uanset om Vedkommende tilfældigt befandt sig paa den anden Side af Spærringen, end hvor hans Hjem var. Ogsaa Havnen spærredes for al Ind- og Udsejling. Elektricitetsforsyningens Standsning bevirkede, at de fleste af Byens Ure gik i Staa, at Luftværnssirenerne ikke kunde bruges, at al Belysning ophørte, samt at alle Radio'er blev tavse, hvilket sidste foraarsagede vilde Rygter om Begivenheder i Udlandet til Gunst for os. Paa Serumintitutet standsede al elektrisk Opvarmning til Fremstilling af Vacciner og Serum, og Tyskerne blev gjort opmærksom paa, at dermed vilde ogsaa vor Serumeksport til Tyskland standse! Det vakte jo Betænkelighed hos Dr. Best! Nogle havde anet, hvad der kunde ske, og havde i Tide fyldt Spande, Gryder, Badekar m. m. med Vand, men mange stod foruden og var henvist til at hente det i Søerne eller andre Steder.

Tyskerne beslaglagde private og offentlige Lastautomobiler og Motorcykler og tømte adskillige Beholdere for vore sidste, smaa Rester af Benzin. En Del af disse Vogne skulde bruges til at hente Mad til de tyske Soldater, de tyske Familier og Schalburgkorpset — men ikke til de danske Fanger i Vestre Fængsel! De fik i disse Dage kun Vand og lidt Rugbrød! Andre Køretøjer forsynedes med et Maskingevær til Brug for de tyske Patrouiller. Kommunale Vogne rekvi- reredes til Vandafhentning til de tyske Kaserne.

Hver Dag hele Døgnet rundt og navnlig henimod og efter Spærretidens Begyndelse rasede Vildskaben mod vor vaabenløse Befolkning, som ligesom de foregaaende Aftener indskrænkede sig til at arrangere Barrikader og „Frihedsbaal“. Stærke Militærprouiller kørte eller gik gennem Gaderne og lod Maskingeværer og Maskinpistoler feje foran sig og til Siderne. Der brugtes ogsaa Fodfolkskanoner, medens Flyvere strøg lavt hen over Tagene og tømte deres Maskingeværers Magasiner paa Maa og Faa. Med Karabiner beskødes Altaner og Vinduer, og hist og her sprang Soldaterne af Vognene for at forfølge Folk ind i Opgange og opad Trapper med deres Ild. Uden Varsel pøb Projektilerne om Ørerne paa Grupper, der talte mere end de fem tilladte Personer, endog naar de blot stod og læste de tyske Opslag paa Murene eller ventede i Kø i Gaardene for at købe lidt Mad gennem Købmandens Bagdør. Schalburgfolkene opererede strejfvist i Yderdistrikterne og søgte at overbyde deres tyske Kammerater.

Mange tilfældige ramtes, endog gennem Vinduerne inde i deres Stuer, og efter Spærretid hændte det, at Folk med Tilladelse til at færdes ude blev skudt ned, fordi Tyskerne ikke gav sig Tid til at standse og læse deres Legitimation. Bl. a. dræbtes et Par SS-Mænd, som rolig var blevet staaende i Tillid til, at de var beskyttet ved deres „Ausweis“! Kanonerne tordnede, Maskingeværerne skrattede, Ruder klirrede og Mursten splintredes, medens Røgen fra Frihedsbaalene og de brændte Butikker drev gennem Gaderne. Tyskerne raabte og kommanderede, men Københavnerne forholdt sig dødsensstavse. Det var livsfarligt at færdes ude, selv om Dagen og selv for Politi, Brandmænd og Ambulancer. Efter at et Par Udrykningsvogne var blevet gennemhullet af Projektiler holdt de førstnævnte sig helt væk fra de Kvarterer, hvor det gik hedest til, fordi de alligevel ikke var til nogen Nytte. Ogsaa de fleste Privatfolk foretrak at holde sig hjemme og gik kun ud, naar det var absolut nødvendigt. Dog løb naturligvis adskillige Unge til, hvor der var „Ballade“, men en Del af dem maatte bøde for deres Nysgerrighed med Livet eller et Hospitalsophold.

Blodigst gik det til i den indre By og paa Broerne. Hvor der fra dansk Side faldt et Revolverskud, blev de tyske, krigsvante Soldater mærkelig forsigtige. Saasnt disse imidlertid atter var borte, aabnedes Vinduerne igen og Mænd og Kvinder strømmede ud af Dørene for at fortsætte Arbejdet med Baal og Barrikader. Der vistest Mod og Uforknythed, men desværre skæmmedes Demonstrationen ikke lidt baade ved en Del kommunistisk Aktivitet og ved, at Storbyens Bærme ret uhindret udfoldede sig som i Efteraaret 1943 i Odense. Mange Butikker, navnlig med Levnedsmidler, og adskillige Lejligheder blev plyndret og ødelagt og det ikke altid kun, hvor Indehaveren havde vist nazistisk eller tysk Sindelag. Der blev desværre ikke holdt den fornødne Disciplin i Rækkerne, som det havde været ønskeligt for at vise Aktionens udelukkende nationale Karakter.

Lørdag Formiddag (den 1. Juli) overrakte Direktøren i Udenrigsministeriet Dr. Best en Erklæring om Arbejdets Genoptagelse, vedtaget af Arbejdsgivere og Fagforbund. I Erklæringen var en Sætning om, at man beklagede de tyske Forholdsregler. Herover blev Dr. Best ude af sig selv og truede med at kræve Departementschefen i Justitsministeriet og Rigspolitichefen samt Formanden for De samvirkende Fagforbund fjernet, og at Arbejderne ved Overarbejde skulde indhente den Arbejdstid, som var gaaet tabt ved „tidligt fri“-Bevægelsen og Folkestrejken. Heldigvis var Lederen af Tysklands Handelsforhandlinger i Nord-europa, Dr. Walther, kommen hertil den 26. Juni. Han var en mægtig Mand med Venner i den tyske Rigsregering, og hans Ord havde Vægt. Denne fornuftige Mand greb nu ind i Udviklingen og tog Ledelsen af Forhandlingerne fra tysk Side. Straks fra Begyndelsen havde han kaldt Dr. Best's Optræden for „wahn-sinnig“, især den tidlige Spærretid. Den var jo nærmest rettet mod Arbejderne og afgjort stridende mod den arbejdsvenlige Politik, som førtes fra Berlin!

Dr. Walther frafaldt øjeblikkelig Dr. Best's Trusler mod vore højtstillede Embedsmænd og lovede Gas, Vand og Elektricitet igen samt Afspærringen af Byen hævet, hvis man fra dansk Side vilde udsende en Beroligelseserklæring uden den famøse Beklagelse, samt hvis Politiet energisk vilde skride ind mod Plyndring af Butikkerne. Paa dette Grundlag begyndte en Række Forhandlinger.

Lørdag Aften fortsatte de tyske Patrouiller endnu voldsommere i Byens Gader og gjorde denne Dag til den blodigste af dem alle med ca. 50 Døde og godt et Par Hundrede saarede. Ambulancerne var ustandselig i Virksomhed, og Hospitalerne maatte tilsidst nægte at modtage andre end haardtsaarede. Samtidig udskreves alle de Patienter, som kunde vente med videre Behandling.

Søndagen begyndte rolig. Hele Morgenen var Gaderne tomme, fordi Folk holdt sig hjemme, men det herlige Sommergejr kaldte dog over Middag flere og flere ud for at faa lidt frisk Luft. Oppe paa Christiansborg var der travlt. Hen paa Eftermiddagen udsendtes en Erklæring i Radio, paa Opslag i Byen og gennem Politiets Højttalervogne. Den var underskrevet af Københavns Overborgmester, Nabokommunernes Borgmestre, Formændene for Borgerrepræsentationen, for Arbejdernes Erhvervsraad og Arbejdsgiverforeningen samt De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg. Erklæringen var i Overensstemmelse med det af Dr. Walther ønskede og lød: „I Forstaaelse med Cheferne for Centralorganisationerne og Repræsentanter for De samvirkende politiske Partier ønsker vi undertegnede Repræsentanter for Hovedstadskommunerne samt danske Arbejds- og Erhvervsorganisationer at rette følgende Henvendelse til Befolkningen i Anledning af den Situation, som er opstaaet som Følge af den sidste Tids Begivenheder. — Arbejdsnedlæggelsen i København har bragt Hovedstadens Befolkning i en skæbnsvanger Situation. Konsekvenserne af en fortsat Strejkebevægelse er uoverskuelige. Tilførslerne af Levnedsmidler og andre Livsfornødenheder til Hovedstaden svigter allerede og vil i Løbet af korteste Tid gaa helt i Staa. Faren for Indgreb med Virkninger af uoprettelig Karakter er overhængende. Genoprettelsen af Byens normale Liv er en nødvendig Forudsætning for at truende Ulykker skal kunne undgaas. Alle og enhver opfordres derfor indtrængende til straks at genoptage deres daglige Gerning“. Samtidig aabnede Tyskerne for Gas, Vand og Elektricitet, og Byens Afspærring lovedes ophævet Mandag Morgen.

Oppe i Centraladministrationen mente men hermed Situationen i Orden, men samme Aften fortsatte de tyske Patrouiller deres Terror endnu vildere og skød hensynsløst mod enkelte, fredeligt Spadserende og mod Altaner og Vinduer. Mærkelig nok blev Resultatet kun 7–8 Døde og 18 Saarede, og sandsynligt har derfor de fleste af Skuddene været affyret i Luften. Det har moret de unge Soldater at skræmme Folk. Ydermere indeholdt Erklæringen ingen som helst Løfter fra tysk Side. Den ansaas derfor for at være fremtvunget, og Rygterne gik, at flere

Fagforeningsledere var arresteret. Vort Frihedsraad omdelte Sedler med Opfordring til at fortsætte Strejken. Det stillede følgende 4 Betingelser for dens Afblæsning: 1) Schalburgkorpsets Udvisning af Landet, 2) Ophævelse af Undtagelsestilstanden, 3) Aabning for Tilførslerne af Gas, Vand og Elektricitet samt 4) Ingen Repressalier.

Det var heller ikke mange, som mødte til Arbejde Mandag Morgen, og hvor der viste sig Arbejdsvillige, var Opviglere straks paa Færde for at faa dem til at gaa hjem igen. Dog kom Telefon og Jernbaner i Gang, de sidste fordi de fire Jernbaneorganisationer udsendte en Opfordring til deres Medlemmer hele Landet over om at genoptage Arbejdet. Sporvognene prøvede efter Ordre fra Kommunen paa at køre ud, men blev beskudt og vendte tilbage til Remiserne. Det blev senere konstateret, at ogsaa SS-Mænd havde provokeret til fortsat Strejke. Kontorer, Banker og Butikker skyndte sig at lukke igen, og snart henlaa Byen som de foregaaende Dage.

Ordren om Arbejdets Genoptagelse blev saaledes ikke efterkommet, og det store Flertal af Arbejdere desavouerede saaledes den af dem selv valgte, øverste, faglige Myndighed. Det syntes, som Sammenholdet i Folket var i Fare. Timerne var kritiske — de mest kritiske under hele Aktionen.

Dr. Best og General Pancke rasede og truede med at give København en Forskrækkelse, som den aldrig skulde glemme. Denne skulde bestaa i Fortsættelse af Udsultningen, til Arbejderne stod paa Arbejdspladserne. Paa et givet Tidspunkt skulde alle paa Gaden med et Minuts Varsel og under hensynsløs Skydning tvinges ind i det nærmeste Hus for at blive der indtil videre. Gas og Vand skulde ogsaa lukkes igen.

Pludselig skete der et Omslag efter Ordre fra Wilhelmsstrasse, sikkert paa Foranledning af Dr. Walther. Paa dette Tidspunkt havde nemlig Bevægelsen forplantet sig til det øvrige Land. I Esbjerg og Næstved var Folkestrejken fuldstændig og i mange andre Provinsbyer var der yderst alvorlige Tilløb til det samme. Tyskerne var baade ængstelige for en Standsning af Leverancerne til Tyskland, navnlig Smørekporten, og for, at Uroen skulde smitte Hamborg og andre nordtyske Storbyer. Dertil kom de militære Grunde, at det vilde være nødvendigt at overflytte Tropper fra Jylland til Øerne, hvis Folkestrejken yderligere greb om sig.

Dr. Best maatte altsaa frafalde alle sine Trusler og anslaa blidere Streng. Han stillede i Udsigt, at Schalburgkorpset skulde blive fjernet fra Hovedstaden, og lovede at ophøre med Skydningen mod de vaabenløse Borgere samt snarest at ophæve Spærretiden og fjerne Tropperne. Om Eftermiddagen holdt fem kendte Mænd i Radio Taler, som gentoges hver hele Time. Forhv. Statsminister Buhl lagde for og pegede paa de ulykkelige Konsekvenser, som Arbejdsstandsningen vilde faa, hvis den ikke bragtes til Ophør. Det var Sammenholdet i det

danske Folk, der havde været den Grundvold, hvorpaa vi i disse tunge Aar havde bygget Værnet om vort Lands Livsinteresser, og dette Sammenhold havde hvilet paa en lykkelig Forening af dyb national Følelse og en besindig og rolig Vurdering af den reelle Tilstand, hvori Landet nu befandt sig. Tyskerne havde tilkendegivet, at Tropperne vilde blive fjernet, saa snart Tilstanden atter var normal. I samme Aand talte Folketingsmand Ole Bjørn Kraft, Overborgmester Christensen og Formændene for Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende Fagforbunds Forretningsudvalg. Sidstnævnte dementerede, at nogen af Fagforeningslederne var arresteret eller udsat for Overlast. Alle opfordrede indtrængende til Arbejdets Genoptagelse.

Overfor denne alvorlige, danske Henstilling var det ikke længere muligt at fortsætte, og vi havde dog nu hørt om et positivt Løfte, nemlig at de tyske Tropper skulde blive fjernet. Ogsaa Frihedsraadet fandt det klogt at følge Trop.

Om Tirsdagen begyndte endelig Livet i Storkøbenhavn at glide i Lave igen, selv om forskellige Vanskeligheder, bl. a. med Hensyn til Levnedsmiddelforsyningen, bevirkede, at Genoptagelsen af Arbejdet i fuld Udstrækning først kunde finde Sted om Onsdagen. I de følgende Dage forsvandt efterhaanden de tyske Kanoner og Maskingeværer fra Byens Gader, og alt faldt i Ro. Den 5. Juli ophævedes Forbudet mod Sammenstimlen af mere end fem Personer, Lastbilkørselen tillodes til Kl. 20, den 6. forkortedes Spærretiden til Kl. 4 og den 8. ophævedes den helt. Samtidig afsluttedes den militære Undtagelsestilstand, og de militære Støttepunkter rømmedes. Endelig den 16. Juli ophævedes Forbudet mod Lastbilkørsel mellem Kl. 20 og 4 og Forbudet mod Personautomobilkørsel.

Ogsaa Sabotagen indstilledes foreløbig i København, men fortsattes navnlig i Jylland mod Jernbaner og tyske Militærtog. Den 4. Juli rystedes Aarhus af en voldsom Eksplosion. 30–40 Danske dræbtes og flere Hundrede saaredes, medens mange Bygninger, deriblandt Domkirken, blev stærkt beskadiget. Det viste sig dog hurtigt, at det for en Gangs Skyld ikke drejede sig om Sabotage eller Schalburgtage, men om en Ulykke, idet en tysk Ammunitionspram i Havnen var sprunget i Luften paa Grund af Uforsigtighed. Som Hævn for Sabotage mod tyske Militærtog paa den sjællandske Nordbane sprængte Schalburgfolk den 28. Juli om Aftenen Bomber i et Persontog ved Lillerød. Et Par Vogne ødelagdes, 2 Personer dræbtes og 17 saaredes.

En Generalstrejke er altid et tveægget Sværd, som rammer de fattigst stillede haardest. Den var i dette Tilfælde rettet mod Besættelsesmagten, som imidlertid ikke generedes synderligt. Saa uforberedt, som den var begyndt, tilmed paa et Tidspunkt, hvor Tyskerne endnu raadede over en betydelig, disciplineret Hærstyrke, maatte den paa Forhaand synes dømt til et Nederlag med alvorlige

Barrikader paa Nørrebrogade i København under Folkestrejken.

Konsekvenser for os. Naar det ikke kom til at gaa saa galt, skyldtes det, at der tilfældigt var en tysk Embedsmand i Byen med Autoritet nok til at bremse Dr. Best. Han greb dog først rigtig ind, efter at Generalstrejken havde virket et Par Dage og kostet os ca. 100 Døde og 7 Gange saa mange Saarede. Tyskerne skal selv have haft 8 Dræbte, men de fleste, fordi de i Vildskaben og Mørket kom til at beskyde hinanden. De Danske havde kun 2-3 af dem paa Samvittigheden. Havde Dr. Best frit kunnet udføre sin tilsigtede Afstrafning af Byen, havde det sikkert kostet os uberegneligt af Menneskeliv. Der var blandt de unge tyske Soldater absolut ikke Mangel paa Lyst til at myrde væk.

Endelig var mange Smaahjem allerede ved at komme i en kritisk Situation

med Hensyn til Vand og Mad, mest kritisk naturligtvis, hvor der var Gamle og Børn. Heldigtvis havde Sammenholdet ogsaa nu vist sig paa den smukkeste Maade, idet der blev lagt den største Hjælpsomhed for Dagen fra alle Sider, Hospitaler, Røde Kors, mere velforsynede Borgere, Folkekøkkener, Handlende, Landboere i Byens Omegn o. s. v. Ude paa Sorgenfri havde Kongeparret brugt deres Reserver om Søndagen, men saa kom to unge CB'er med en Vogn fuld af Grøntsager. Dronningen gik selv ned og takkede dem hjerteligt. Hun vilde gerne betale det, men det ønskede CB'erne ikke. Det var en Gave.

Som det nu kom til at gaa, at Tyskerne altsaa gav efter af Frygt for en Standsning af vor Produktion og af Hensyn til deres egne, indre Forhold, blev den korte Generalstrejke en vellykket, national Demonstration. Dr. Best fik lært, at der var Grænser for, hvad han kunde byde vort Folk, og vore Nazister fik en Forsmag paa, hvad der ventede dem. Adskillige af Schalburgfolkene havde kørt deres Paarørende bort fra Byen og ud til deres Gaarde i Nordsjælland, Høveltegaard og Kassemose, fordi de ikke vovede at beholde dem i Byen. Københavnerne havde ikke ladet sig kue. Der var ikke givet efter for de tyske Trusler, men kun for indtrængende dansk Tale.

Hovedparten af den i København værende Del af Schalburgkorpset førtes de følgende Dage ned til det øvrige Korps paa Kasernen i Ringsted. Tilbage blev dog et Vagthold i Frimurerlogen og Mængder af civile Schalburgfolk, bl. a. til Assistance for det tyske Sikkerhedspoliti — nok til at være en fortsat Kilde til Uro.

Paa Frihedsraadets Opfordring mindedes de i Strejkedagene dræbte ved 2 Minutters Stilhed Kl. 12 den 12. Juli. Det gennemførtes næsten overalt i Byen. Paa Raadhuspladsen blev fire Fotografer arresteret af Tyskerne, fordi de vilde tage et Billede af Stilheden med de standsede Sporvogne og Folk, der stod med Hatten i Haanden. Flere Steder forsøgte man at nedlægge Kranse paa de Steder, hvor de Dræbte var faldet, men det tyske Politi forhindrede det.

Medens de tyske Blade udbasunerede Folkestrejkenes hurtige Nedkæmpning som en straalende Sejr, gjorde Affæren et dybt Indtryk i de Allieredes Lejr. Den viste, hvor vi stod, og deres Presse hilste det danske Folks Mod og Rankhed. Et svensk Blad skrev, at Strejken havde været en klar Tilkendegivelse af, hvor langt fra de tyske Drømmerier om en nyeuropæisk Orientering var fra at gaa i Opfyldelse.

Paa dette Tidspunkt meddeltes det, at det danske Raad i London havde sendt Biblioteksdirektør Døssing til Moskva som dets Repræsentant for den danske Frihedsbevægelse paa samme Maade, som Christmas Møller var det i London. Biblioteksdirektøren var venstresocialistisk orienteret og derfor i sin Tid flygtet til Sverige, hvorfra han var naaet til London. Ogsaa denne Handling blev bifaldet i den allierede Presse, bl. a. fordi den tjente til at mildne Afbry-

delsen af den diplomatiske Forbindelse med Sovjet i 1941 ved vor Tilslutning til Anti-Kominternpagten. I Anledning af en Forespørgsel udtalte Udenrigsminister Eden den 12. Juli i en Tale i det engelske Underhus sin Tilfredshed med denne Sendelse til Moskva. Han tilføjede, at det var det britiske Riges Politik at støtte alle dem, som hjalp med i Kampen mod Fjenden. Danmark var et fjendebesat Land. Dets Konge betragtede sig som Tyskernes Fange, og dets Regering var ophørt at fungere i August ifjor. Det var derfor i Øjeblikket ikke muligt for Danmark at blive krigsførende Magt og at tilslutte sig de Allierede, men det skulde staa klart, at det danske Folk som Helhed var besjælet af de forenede Nationers Idealer. Mange Danske kæmpede aktivt i de forenede Nationers Rækker for deres Lands Befrielse, og i selve Danmark bidrog stadig voksende Modstand til den fælles Kamp mod Fjenden. Han sluttede med en smuk Anerkendelse af det danske Raad i London.

Straks ved Folkestrejken Afslutning kom der Ordre fra Berlin, at en Del af de dømte Danske skulde overføres til Fængsler i Tyskland. Man gættede paa, at de skulde være Gidsler for paakommende Tilfælde? Ca. 50 Dømte sendtes Syd paa. Samtidig rømmede Tyskerne i August Horserød Lejren og sendte de derværende ca. 1000 Arresterede til den nye Lejr ved Padborg, beliggende i Frøslev Plantage ca. 3 km fra Grænsen. Den var bygget til Brug for danske Fanger under det bestemte Tilsagn, at disse herefter ikke skulde føres til tyske Lejre, hvor Forholdene og Kosten var saa uhyre ringere. Endog de, som allerede var ført derned, skulde bringes tilbage hertil. Trods Løftet skulde det dog alt for snart vise sig, at Meningen alligevel var herfra at transportere de danske Fanger let og ubemærket Syd paa til Arbejdslejrene i Tyskland — for at kunne anvendes som Arbejdskraft eller som Gidsler!

Folkestrejken havde aabenbaret, hvilken overordentlig Betydning vor Produktion — baade Krigsproduktionen og Landbrugsproduktionen — havde for Tyskland. Hvad sidstnævnte angik, ansloges den tilstrækkelig til Mad for en Sjettedel af den tyske Befolkning. Endvidere røbede Strejken endnu en Gang det forbavsende ringe Samarbejde mellem de tyske Myndigheder her i Landet.

Dagene derefter kom imidlertid langt fra til at forløbe i Ro, og det var snart ikke muligt at skelne mellem, hvad der var Clearingmord, private Mord eller indre politisk Opgør indenfor de nazistiske og tyske Kredse. Som Straf for at nægte at bringe en Nekrolog over en dræbt, dansk Nazist fik Bladene Forbud mod for en Tid overhovedet at komme med Nekrologer. Ligeledes fortsattes Arrestationerne, men det danske Humør trivedes godt, fordi man syntes at se Tyskernes Nederlag nærmere og nærmere. Folkestrejken Sej, de Allieredes vældige Offensiv i Normandiet, Paris's Befrielse og Rumæniens Kapitulation

var umiskendelige Tegn paa, at det gik den rigtige Vej. I den største Spænding fulgte vi alt gennem den svenske og engelske Radio, hvor ivrigt end Tyskerne forsøgte at overdøve Udsendelserne med deres Støjsendere.

Først i August blev et Par tyske Gestapofolk og Soldater skudt ned paa aaben Gade og heriblandt en tidligere Politibetjent, som efter at være afskediget paa graat Papir af dansk Tjeneste havde meldt sig til det tyske Sikkerhedspoliti, hvor han i Kraft af sit Lokalkendskab og sin Politiuddannelse blev en paaskønnet Hjælper mod sine Landsmænd. Tyskerne havde mærkelig nok forladt Bødesystemet overfor Byerne eller Staten og hævnede sig i Stedet for ved at lade 11 arresterede Danske, mest Medlemmer af KU og de fleste uden noget større Synderegister, henrette i Kælderen til det tyske Politikommandatur i Shell-Huset i København. Det rygtedes hurtigt i Byen, og den svenske Radio, underrettet af vort illegale Efterretningsvæsen, bragte Meddelelsen videre. Politigeneralen, Dr. Pancke, skulde have handlet egenmægtigt, og i hvert Fald lod Dr. Best, som om han intet vidste og dementerede overfor Udenrigsministeriet den svenske Radio's Meddelelse som savnende ethvert Grundlag. Han tilføjede, at der aldrig i Danmark var taget eller henrettet Gidsler! Da Sagen imidlertid ikke kunde skjules, fandt Tyskerne paa ved en officiel Erklæring den 15. August at indrømme de 11 Danskes Død, men som Følge af et mislykket Flugtforsøg under en Transport ad Roskildevej paa Vej til tyske Interneringslejre! Løgneren var alt for gennemskuelig, og Dagen efter — den 16. August — nedlagde Arbejderne i København Arbejdet som Protest mod Mordene. Arbejdsnedlæggelsen omfattede dog denne Gang ikke statslige og kommunale Tjenestemænd, efter at Tyskerne havde erklæret, at de fremtidig vilde betragte enhver Strejke fra disses Side som Sabotage. Fra Middagstid laa Hovedstaden søndagsstille hen, og om Aftenen lukkede Restauranter, Biografer og Teatre. Frihedsraadet udsendte hurtigt en Meddelelse, der begrænsede Strejken til 24 Timer, og Tyskerne vogtede sig vel for Provokationer. Der kørte nok Patrouiller gennem Gaderne, men de nøjedes med nu og da at skyde Skræmmeskud i Luften. De følgende Dage fulgte de fleste Provinsbyer efter med 24 Timers Strejke i værdig Ro. I Aarhus ledsagedes den af Sabotage mod et Par store Bilværksteder, som arbejdede for Tyskerne. Som Hævn baade herfor og fordi Sporvognsfolkene i Aarhus havde deltaget i Proteststrejken, sprængte Schalburgfolk Natten til den 22. August den derværende Sporvognsremise og ødelagde alle der staaende Sporvogne, saaledes at Aarhus for lang Tid maatte undvære sin Sporvognskørsel.

Rygtet gik, at Aarsdagen for det voldelige tyske Overgreb den 29. August Aaret forud skulde mindes ved Strejker og Uro, og man vidste, at Gestapochefen forberedte sig paa at svare med skaanselsløse Nedskydninger og omfattende „Fladebrande“ i Hovedstaden. Den Fornøjelse undte man ikke Tyskerne og Hipo, og baade Frihedsraadet og det danske Raad i London gød derfor

koldt Vand i Blodet. Det gjaldt om at skaane Kræfterne til det afgørende Tag, og det vilde snart komme.

Alligevel spredtes der Opraab ud blandt Tjenestemændene og Arbejderne om at strejke den 28. og 29. August samtidig med, at der ankom store Politiforstærkninger til Danmark. Natten til den 26. August blev der saaledes rundt om i Byen opklæbet Plakater med Opfordring til Kamp mod Tyranniet som Protest mod Undertrykkernes uhørte Overgreb forrige Aar! Der lokkedes med, at Arbejdsgiverne var indforstaaet med Strejken og vilde udbetale fuld Løn begge Dage. Plakaten var undertegnet: Centralkomiteén for Danmarks kommunistiske Parti og Forretningsudvalget for De samvirkende Fagforbund med alle Navne (undtagen et paa et netop indvalgt Medlem). Kommunisterne var afskaaret fra at protestere officielt, men forhv. Statsminister Buhl krævede Ret for Fagforbundene til at dementere, og dette maatte Tyskerne tillade, naar de ikke aabenlyst vilde stille sig bag Opraabet. Omgaaende erklærede derefter baade Arbejdsgiverforeningen og De samvirkende dette for falsk. Desuden lykkedes det Politiet samme Nat ved et enestaaende Kup at anholde 16 Opklæbere af disse Plakater, en tysk Gestapomand og Resten Schalburgfolk. De afleveredes til det tyske Politi. Dermed var Falskneriet konstateret — et ualmindeligt utiltalende Provokationsforsøg under tysk Beskyttelse. Var det udført paa tysk Initiativ? Man anede det. Der skete i al Fald ikke Schalburgfolkene noget i den Anledning, og de tyske Myndigheder tog ikke Afstand fra Provokationen. Det mentes, at Gestapo i Skuffelse over, at der intet skulde ske, havde besluttet selv at provokere til Uro for at lokke den organiserede, underjordiske Modstandsbevægelse til Aktion og tilføje den et Nederlag, medens Tid var.

Affæren vakte Harme over hele Landet — noget saa gement havde man dog ikke tænkt sig Muligheden af. Ledende Mænd i Landet manede til at afslaa Provokationen ved Ro og fortsat Arbejde, og Frihedsraadet opfordrede til blot at mindes Dagen den 29. August ved to Minutters Stilhed Kl. 12. Dette skete i alle Landets Byer med imponerende Folkedisciplin. Der var mønsterværdig Ro begge Dage den 28. og 29., men paa sidstnævnte Dag, da Sirenerne meldte Kl. 12, stod alt stille, Sporvogne, Køretøjer, Cyklende og Spadserende, alle Mænd med Hatten i Haanden. Den svenske Radio meldte om Begivenheden Verden over, og det storslaaede Billede af det danske Folks smukke, tavse Værdighed vakte Opmærksomhed og Anerkendelse overalt. De Faldne mindedes ved Højtideligheden paa Kirkegaardene, og Gravene dækkedes med Masser af Kranse og Blomster. I England og Sverige højtideligholdt de Danske Dagen ved Møder, hvor man i Nærværelse af Repræsentanter for de allierede Nationer hyldede Kong Christian og den danske Modstandsbevægelse.

RIGSPOLITIETS OPLØSNING – DESPERATION

De allieredes Stormfremskridt i Europa og de engelske og amerikanske Generalers haabfyldte Udtalelser gav en klippefast Tro paa, at nu kom det store Opløb. Invasionen kunde ventes naar som helst, hver Dag. Sindene var i den voldsomste Spænding. Den 4. September sagde den danske Stemme fra London, at vi ikke maatte være saa naive at tro, at vi vedblivende kunde holde os udenfor Krigen. Tyskerne skulde slaas ned, hvor de var, og vi maatte belave os paa at sidde i Tilflugtsrummene i Ugevis! Ængstelige Sjæle flyttede allerede i Sikkerhed paa Landet og forsynlige Husmødre hamstrede Mad.

Statens civile Luftværn manede til at fremskynde alle Forberedelser vedrørende Evakueringen af Byerne og til at bygge bedre Tilflugtsrum. Alt dette kom ogsaa i Gang. Flere Steder i Jylland gravede Landbefolkningen sig Huler i Jorden, og nye Millionbevillinger satte Byerne i Stand til at paabegynde Bygning af Beskyttelsesrum af Beton, de saakaldte „Negerhytter“. Statuer dækkedes med Mur- eller Træbeskyttelser, og Biblioteker, Arkiver og Museer bragte deres kostbare Skatte i Sikkerhed, for saa vidt det ikke allerede var gjort.

Tyskerne vidste, at en engelsk Invasion uvægerlig vilde blive sekunderet af en dansk, national Rejsning, og de havde fra de andre Lande de uhyggeligste Erfaringer for, hvad en saadan med alt opsparet Had kunde betyde for dem. Den 1. September kom Dr. Best yderst nedtrykt hjem fra en Rejsø til Berlin og gav Ordre til uopholdelig at indrette sig paa et hurtigt Opbrud og paa større Sikring mod dansk Oprør. I Kontorerne i Dagmarhus og i Shellhuset brændtes en Mængde Papirer, og alle herværende Tyskere fik Besked om at sende deres Familier og Indbo Syd paa inden den 15. September. De maatte af Privatsager kun beholde saa meget, som kunde rummes i en Haandkuffert. Indkvarteringen omordnedes i mere sammentrængte Beboelser, der var lettere at forsvare og evakuere. Alle Kaserne, Kontorkarreer og Beboelseshuse omgaves med Pigtraad og cementerede Dækværn for Vagtposterne. Adskillige danske Nazister søgte Beskyttelse i Horserød- og Frøslevlejrene.

Det tyske Militær satte Tempoet op med Bygning af nye Befæstninger paa Øerne, hvor der gravedes Bunkers og Skyttegrave samt anlagdes Bælter af Pigtraad og Landminer om de vigtigste Kystbyer, for Eks. om Korsør og Vordingborg til Beskyttelse af Overfarterne. I Jylland blev Lillebæltsbroen gjort klar til Sprængning og Esbjerg Havn undermineredes. En ny Befæstningslinie, kaldet „Nordvolden“, anlagdes mellem Kolding og Esbjerg og over Toftlund, og længere Syd paa over Flensborg gravedes andre Befæstninger og brede Tankspærringer. En Del af Fredericias gamle Fæstningsvold blev sløjfet. Da de danske Myndigheder protesterede herimod, var Svaret, at historiske Hensyn maatte vige for den militære Nødvendighed. Paa Pladsen skulde der bygges Barakker! Til at

udføre Arbejdet krævedes dansk Arbejdskraft, men Departementscheferne nægtede at hjælpe hertil, da alle disse Befæstninger jo daarligt kunde siges at tjene til Danmarks Forsvar, og det var jo det, Tyskerne efter egne Udtalelser var her for! De udskrev derfor de her i Landet boende tyske Statsborgere, baade Mænd og Kvinder og uden Hensyn til anden Beskæftigelse, til Møde den 9. September medhavende Spader og Skovle. De indkvarteredes ved Tyskernes Foranstaltning, da Sognefogederne ikke mente sig forpligtede til at medvirke. Det skulde være en skøn, national Indsats, som dog hurtigt blev opgivet.

Tyskerne og vor hemmelige Modstandsbevægelse var i Beredskab, og Spændingen øgedes ved den stigende indre Uro og de bestandige allierede Overflyvninger. Den 14. September bekendtgjorde de tyske Myndigheder, at den Maade, paa hvilken de politiske Mord i den senere Tid havde taget Overhaand, havde gjort det umuligt for den højere SS og Politifører i Danmark længere at taale, at det danske Politi ikke med al Energi modarbejdede den forbryderiske Underverdens Gangstermetoder. Der var under Forhandling med Departementschef Eivind Larsen blevet stillet den Fordring til det danske Politi, at det nu skulde skride ind med alle til Raadighed staaende Midler. Dette stred altsaa mod den efter den 29. August truffne Overenskomst, i Følge hvilken det danske Politi ikke skulde foretage Arrestationer, hvor der var Sikkerhed for, at de arresterede skulde overgives til tysk Retsfølgning. Ligeledes var det danske Politi afskaaret fra at kunne ramme Gerningsmændene til de mange Hævnmod, fordi disse var i tysk Tjeneste. Samtidig arresterede Tyskerne et Par Hundrede Officerer, Sportsfolk m. fl.

Den 16. September førte Tyskerne en første Transport bestaaende af ca. 200 Fanger fra Frøslevlejren Syd paa — først til Koncentrationslejren Neuengamme ved Hamborg, hvorfra de fordeltes til forskellige Arbejdslejre. Det var atter et Løftebrud, som besvaredes med en skarp Protest fra Departementscheferne og med Generalstrejke i Sønderjylland, idet dog Jernbanerne ret hurtig maatte i Gang igen paa Grund af frygtelige, tyske Trusler om Repressalier. Frihedsraadet deklarerede Strejke i København fra Lørdag den 16. Kl. 12 til Mandag den 18. Kl. 12, men belært af Erfaringerne skulde Strejken denne Gang ikke omfatte Jernbaner, Brød, Telefon, Gas, Vand og Elektricitet. Tillige opfordrede Frihedsraadet til Ro og Orden og til under ingen Omstændigheder at lade sig paavirke af tyske Provokationer. Strejken gennemførtes ogsaa paa mønsterværdig Maade. De følgende Hverdage strejkedes der i 24 Timer i Provinsbyerne.

Dr. Best havde intet vidst om Deportationen. Da den svenske Radio kundgjorde den, forespurgte Udenrigsministeriet ham om Rigtigheden heraf, men den Rigsbefuldmægtigede dementerede to Gange. Først 3. Gang indrømmede han, at Meddelelsen var rigtig. Det var Politichef Pancke og hans Hjælpere, som havde været Mestre for den.

I Midten af September syntes Invasionsfeberen ved at falde. De engelske og amerikanske Udtalelser tydede paa en Udsættelse af Foretagendet, antagelig fordi England havde faaet mere end nok at gøre i Holland. Christmas Møller sagde i en Tale fra London den 17. September, at Danmark sikkert vilde blive det sidste Land, som befriedes. Paa den anden Side viste det store Frafald fra Aksen, at Afslutningen var nær.

Det havde tidligere været en af Dr. Best's store Planer at indskrænke vort Politi. Af en eller anden Grund var han blevet bremsed i Udførelsen, men under hans Fraværelse paa Inspektionsrejse i Jylland tog General Pancke Initiativet til at gennemføre Planen — naturligvis med Rigsminister Himmlers Tilladelse. Jo mere eneraadende denne blev i Tyskland, jo mere Magtfuldkommenhed tilfaldt der samtidig hans Undergivne i de besatte Lande og det uden Hensyntagen til de andre tyske Myndigheder.

Den 19. September begyndte roligt uden Spor af Udsigt til noget ekstraordinært. Kl. 11 lød Flyvervarsel i København, og Folk gik i Beskyttelsesrummene. En enkelt, tysk Flyvemaskine brummede over Byen. Et Øjeblik efter hørt Skydning. Det var tyske Tropper, som gik til Storm paa Politistationerne. Politiet afvæbnedes og toges til Fange, dog flere Steder ikke uden Kamp. Politigaarden var advaret om Morgenen, men det var den blevet før, og de Overordnede fæstede heller ikke denne Gang Tillid til Advarslen. Ved Førræderi og manglende Kontrol ved Indgangen blev Gaarden derfor et let og hurtigt Bytte for Tyskerne. Departementschef Eivind Larsen, Rigspolitechefen og Direktøren for Københavns Politi var tilsagt til et Møde paa Dagmarhus. Ved Ankomsten hertil blev de arresteret og sat i „Æresarrest“ i det af Tyskerne besatte „Turisthotellet“ sammen med en Del andre, højtstaaende Politifolk. Da en af disse et Par Dage efter flygtede over Taget til en Naboejendom og videre, ikendtes de andre som disciplinær Straf en Uges Fangeophold i Vestre Fængsel. De flyttedes herfra tilbage til et noget mere anstændigt Fangested i et andet beslaglagt Hus nær Shellhuset (Boghandlernes Hus).

Paa Amalienborg var der siden Majestæternes Indflytning den 6. September etableret Politikommissærsvagt bestaaende af 1 Politikommissær, 1 Politiassistent og 50 Politi- og Reservepolitibetjente. De var bevæbnede med 6 Maskinpistoler, et halvt Hundrede Karabiner og lige saa mange Pistoler, men med Ammunition var det yderst smaat — kun til faa Minutters Skydning.

Kort efter Flyvervarslet meldte en civil Cyklist om de tyske Troppers Besættelse af Politistationerne. Flere lignende Meldinger indløb og ved Opringning til Politimyndigheder fik Vagtkommandøren, Politikommissær Nielsen-Ourø, Bekræftigelse paa, hvad der var sket. Han underrettede straks Kongens jourhavende Adjutant, Kaptajn Henningsen. Ingen kunde vide, om Tyskerne ikke

ogsaa vilde til Amalienborg — for maaske tillige at føre Kongehuset bort? Kong Christian befalede, at Palæerne skulde forsvares. Uden Kamp vilde han ikke overgive sig. Palæforvalteren, Kaptajn Schlichtkrull, var straks paa Pletten og gik i Gang med at spærre alle Adgange til Pladsen med pigtraadsforsynede, spanske Ryttere, som var forfærdigede for faa Dage siden og stod klar i Gaardene bag Palæerne. Til Assistance havde han Politiet, Palæforvaltningens Folk, de ved Flyvervarslet mødte CB'ere og mange Frivillige. Alle, lige ned til Bude og Mælkedrenge, vilde være med til at forsvare vor Konge og Dronning. Havnearbejderne paa Larsens Plads fyldte Sække med Sand, Salt og endog med Sukker, kørte dem ind paa Pladsen og anbragte dem til Dækning af Skytterne paa Fortove og i Vindueskarme. Derefter spærrede de selv Ny Toldbodgade med Barrikader af væltede Automobiler, Rutedampernes Landgangsbroer, Sække, Tønder o. s. v. Der blev gjort et fortrinligt Arbejde af de Frivillige.

Den unge, djærve og modige Politikommissær forklarede sine Folk Situationen, og da han tilføjede, at gratis skulde Tyskerne da ikke faa dem, fik han enstemmig Tilslutning. Ogsaa den fungerende Politinspektør, der ringede op til Vagten, bifaldt fuldt ud, at den tog Kampen op.

Kl. 11,50 afblæstes Flyvervarslet, og Kl. 12,10 var alle Mand paa Plads, fortrinnsvis foran, i og bag Kongens og Kronprinsens Palæer, men iøvrigt saaledes, at alle Adgange til Palæerne og Pladsen kunde bestruges. Flere af de civile tilbød at kæmpe, men der var ikke Vaaben nok. Enkelte af dem kom dog senere med og gjorde fortrinlig Nytte.

Ved Flyvervarslet var tillige mødt den til Amalienborg hørende Samaritervagt under Røde Kors bestaaende af Livlæge V. A. Fenger, en halv Snes Damer og fire CB'ere. Skadestuen og Instrumenterne gjordes klar, og af CB'erne og nogle Frivillige dannedes tre Baarehold. Overalt blev der arbejdet med Liv og Lyst.

Kronprinsen havde med Interesse set paa alle Forberedelserne. Lidt før Kl. 12 meddelte han, at Dronningen havde været ude at spille Golf i Rungsted, men var nu paa Vej hjem. Man lod derfor en Aabning staa i Spærringen i Amaliegade, og Kl. 12,10 ankom Hds. Majestæt, hilst med Hurra og Vinken af Politiet og Tilskuerne i Gaden.

Kl. 12,15 lød Raabet: „Nu kommer de“, og i Løbet af faa Sekunder var alle Tilskuerne som blæst bort. Nede fra Toldbodvej kom en Kolonne bestaaende af ca. 50–70 grønne Kystartillerister. I samme Øjeblik fløj en Masse Øl- og Mælkeflasker ud af Vinduerne i de nærmest liggende Huse, navnlig fra et Tuborgdepot. De splintredes mod Stenbroen, og et Spærrebælte af Glasskaar lagde sig foran de spanske Ryttere. Derimod kastedes der vistnok ikke, som Rygterne sagde, Flasker mod de tyske Soldater. Da disse var kommen ca. 75 m fra Spærringen, udfoldede de sig i Gadekampformation med Enkeltkolonner langs Hus-

rækkerne paa hver Side. Palæforvalteren, der var civil, gik frem og raabte: „Halt“, men den tyske Officer svarede: „Zurück“. Heller ikke formaaede Kongens Adjutant i Garderuniform dem til at standse, hvor meget han end raabte. En forreste Patrouille naaede Spærringen og gav sig til at klippe Pigtraaden over og flytte paa de spanske Ryttere. Der var Dødsstilhed. Saa faldt der et Par Skud fra tysk Side, og Adjutanten sagde til Politikommissæren: „Saa maa der skydes“. Denne gav Ordren videre, og en Salve knaldede mod Tyskerne, som i Løbet af faa Sekunder spredtes i Døre, Porte og Kælderhalse efterladende en halv Snes Døde og Saarede paa Gaden. Man hørte Raabene: „Zurück, zurück“, og fra de Saarede: „Hilfe, Hilfe“ — „Mutter“! Det var ganske unge Soldater, som vist for første Gang var i Kamp. Springende fra Hus til Hus søgte de tilbage, nu og da skydende mod Politiet, som ogsaa besvarede Ilden, og adskillige Tyskere faldt. Da de havde faaet Forstærkning, gik de atter frem, og tre Gange maatte Politiet slaa Angreb tilbage.

Saa blev der en kort Pause til denne Side. Tyskerne i Amaliegade fik andet at bestille. De var meget nervøse og troede at se Fjender i alle Husene. En lille Kanon kørte op nede ved Toldbodvej og beskød en Ejendom, hvor der foran laa en Del Døde og Saarede, som Tyskerne mente var skudt herfra. Da de ved Undersøgelse af Huset blev overtydet om, at det var en Fejltagelse, lod de deres Raseri gaa ud over et andet Hus, hvorfra der iøvrigt muligvis nok var faldet Skud. Det blev derfor sprængt og sat i Brand med Spræng- og Brandbomber. Brandvæsenet ankom, men blev nægtet Lov til at slukke, og Ilden bredte sig til Nabohuset. Snart var de begge et vældigt Baal, som truede med at brede sig til de omliggende gamle, smukke Ejendomme, men efter ca. en Times Forløb lykkedes det omsider Brandvæsenet at opnaa Tilladelse til at lægge Brandslanger ind til Baalet, men fra Toldbodvej gennem Vanførehjemmet. I al Fald et Menneske indebrændte.

De tyske Soldater gik langs Husene i Amaliegade og paa Toldbodvej, og saa de Mennesker bag Ruderne, skød de uden videre efter dem. Haandgranater slyngedes ned i Kældere, hvor der var Butikker eller Beboelse, og Fortovene dækkedes med Dynger af Glasskaar. Mange civile Mennesker dræbtes eller saaredes.

Fra Sct. Annæ Plads forsøgte en Lastbil med Soldater at forcere Amaliegade, men et Par velrettede Skud fik den til at vende. Nogle af Soldaterne trængte derpaa til Fods langs Husrækkerne frem mod Amalienborg, men vort Politis Ild tvang dem til at holde sig i beskeden Afstand, især efter at et Par af dem var ramt. En Del tyske Marinesoldater med „Damer“ var krøbet op paa Taget af det af dem besatte Hotel i Frederiksgade — tæt opad Kongens Palæ — for at betragte Skuespillet. Da de spanske Ryttere blev udlagt i denne Del af Frederiksgade, havde tyske Marineofficerer lovet, at der ikke skulde blive angrebet herfra. Alligevel varede det ikke længe, før Marinesoldaterne paa Taget begyndte at

Politiet i Kamp paa Amalienborg den 19. September 1944.

skyde efter Politiet i Baggaardene til Christian X's og Christian VII's Palæer, paa Pladsen og i Kolonaden. Sidstnævnte Sted saaredes saaledes en Politibetjent og en Arbejder. Ilden besvaredes øjeblikkelig, og snart forsvandt Tilskuerne fra Taget, men de fortsatte Skydningen fra Ventilationsaabninger i Gavlen. Det var livsfarligt at færdes over Pladsen.

Ufortrødent fortsatte vore Politifolk Skydningen til alle Sider, men der maatte spares paa Ammunitionen. De var imidlertid alle gamle Soldater, som forstod at bruge et Skydevaaben, og der toges godt og rigligt Sigte. Modigt ledede Kaptajnerne Henningsen og Schlichtkrull samt Politikommissær Nielsen-Ourø Forsvaret. De to Kaptajner havde været med paa Amalienborg den 9. April, og Kaptajn Henningsen tillige paa Sorgenfri den 29. August. Begge var altsaa „krigsvante“. Politiet kæmpede beundringsværdigt med den faste Vilje til at holde ud til det sidste. Efter at de to Politifolk var gjort ukampdygtige, traadte et Par civile til, og endnu et Par andre tog Del i Kampen med Haandgranater

og Pistoler. Kongens Lakajer bragte de kæmpende Øl. Uventet kom der ogsaa en ny Forsyning af Ammunition, baaret gennem Naboejendommenes Gaarde og over Plankeværker af raske Folk af den danske Modstandsbevægelses Soldater.

Lidt over Kl. 14 kom et Par tyske Marinefartøjer sejlene hen mod Larsens Plads, idet de med Maskingeværer og smaa Kanoner beskød de derværende Pakhuse og Bagsiden af Christian IX's Palæ med tilliggende Bygninger. 6-7 Marinesoldater gik i Land og naede frem til Pigtraadsspærringen, da de mødtes af Ilden fra Pavillonon bag Christian IX's Palæ (Hjørnet af Ny Toldbodgade) og fra Portnerlogen ved Køkkenporten i Residenspalæet. Mindst een af dem — vistnok en Søofficer — faldt, medens Resten skyndte sig ombord igen. Et Par Matroser prøvede flere Gange paa at gøre Kanonen paa Fordækket klar, men blev drevet bort af Politiet. Var det lykkedes at bringe den til Skud, kunde det være gaet slemt ud over de gamle, skønne Palæer.

Kongen havde faaet Melding om Marinefartøjet og gav derfor Kl. 14,40 Kaptajn Henningsen Ordre til at standse Kampen. Frygtløs gik Kaptajnen frem mod Tyskerne i Amaliegade og derefter til Larsens Plads for at forhandle og meddele dem Kongens Ordre. Medens han var her, fik han Meddelelse om, at der var telefoneret fra General Panckes Stab, at Angrebet paa Amalienborg var en Fejltagelse, og at det herværende Politi ikke skulde afvæbnes. Med denne Besked fortsatte Kaptajn Henningsen over til Marineofficererne udfør Hotellet i den anden Del af Frederiksgade. De beklagede sig over, at civile Folk havde deltaget i Kampen, men Kaptajnen svarede, at det var Palæforvalteren, og han havde absolut Lov til at bære Vaaben. Denne, der, som nævnt, var civil med Armbind og en hvid Hjelm paa Hovedet, var kort før gaet frem i Amaliegade for at standse Ilden fra Sct. Annæ Plads. Det lykkedes ham at faa den fornødne Aftale med den tyske Befalingsmand, men paa Hjemvejen, ud for det gule Palæ, haardtsaaredes han i Underlivet og førtes til Hospitalet. Det var det sidste Skud, som affyredes mod Amalienborg. Kort efter trak de tyske Tropper sig tilbage, antagelig efter Ordre fra General Pancke.

Det var tredie Gang, at Kongen og Dronningen var angrebet af Tyskerne, men baade de og Kronprinsparret tog det hele med den største Ro. Kong Christian blev næsten ivrig ved Skydningen — „det lyder jo ganske som ved Fægtningsskydeøvelserne ved Frederiksværk i tidligere Dage“, sagde den gamle Soldat.

Heldigvis kostede Kampen kun Politiet to saarede og en Politibetjent, som ramtes af et Chock. Desuden saaredes, som nævnt, Kaptajn Schlichtkrull og en Arbejder. Tyskernes Tab menes at have været ca. 16 Døde og mange Saarede. Godt var der kæmpet, og modigt havde Baareholdene bragt de Saarede over Pladsen til Lægen. Politibetjentene var kede over ikke at faa Lov til at fortsætte, men det var dem en Trøst, at de ikke skulde afvæbnes, men fortsætte som Kongens Vagt. Ildens Standsning fandt utvivlsomt ogsaa Sted paa det rette Tidspunkt.

En Fortsættelse vilde kun have ført til en Katastrofe paa Grund af den ringe Ammunitions-mængde, der var til Raadighed, og efter at Tyskerne var begyndt at bringe deres svære Skyts frem. Som det nu endte, blev det en Sejr for vort Politi. Det havde afslaaet alle Angreb, og ikke en eneste Tysker var naaet ind paa Pladsen. Den 19. September 1944 vil altid staa som et smukt Blad i vort Rigspolitis Historie. Næppe var Kampen standset, og de tyske Tropper trukket bort, før en Mængde af Byens Borgere strømmede ind paa Pladsen og gav de kække Forsvarere Blomster, Cigaretter, og hvad de havde at give. Havde Politiet nok været populære før, saa var det blevet det endnu mere. En Dame trak sit Guldarmaand af Armen og skænkede det til en Betjent med de Ord: „Giv det til Deres Forlovede“. Han svarede: „Tak — min Kone har netop faaet en Dreng igaar, og hun vil blive henrykt“. Om Aftenen blev Politikommissær Nielsen-Ourø kaldt over til Kongen og Dronningen, som bad ham overbringe Politistyrken deres Tak for vel udført Tjeneste. Det, skriver Politikommissæren, var nu alligevel for mig Dagens største Oplevelse.

En Fejltagelse, sagde Politigeneral Pancke, men det var i al Fald ikke nogen Fejltagelse, som efterfulgtes af en Beklagelse og Undskyldning. Det var dog Tyskerne, som havde begyndt Angrebet og skudt det første Skud.

Ude i Provinsen var det gaaet til paa forskellig Maade, enkelte Steder som i København, men i nogle Byer nøjedes Tyskerne med Afvæbning og i andre kom de saa sent, at vort Politi havde faaet Tid til at forsvinde. Grænsegendarmet delte Politiets Skæbne, men ogsaa her lykkedes det mange at skjule sig, og en Del slap med at blive interneret i Frøslevlejren. Under Besættelsen af Politistationerne benyttede de tyske Soldater og Schalburgfolkene sig af Lejligheden til at stjæle, hvad de kunde bruge. Politiets Køretøjer og andet Materiel samt dets Benzin beslaglagdes.

I København blev et tilfældigt Udvalg paa et Par Tusind Politimænd lige fra Overordnede til nylig ansatte Folk samlet i Frihavnen og senere stuvet sammen i et Skib som Dyr, uden Hensyn til Regnen og det kolde Vejr, ganske som de havde siddet paa deres Kontorer, adskillige uden Overtøj. Kun de over 56 Aar blev givet fri. De færreste tænkte sig Muligheden af noget saa raat, som at de skulde sejles Syd paa til Koncentrationslejre, men ved 1-Tiden afgik Skibet med ca. 1700 ombord til Tyskland. Fra Provinsen sendtes Hundreder af Politimænd afsted over Gedser eller over Padborg. Alt i alt deporteredes efterhaanden ca. 2200 til en Lejr „Buchenwalde“ ved Weimar som Repressalier — eller Gidsler, skønt Dr. Best netop havde udtalt, at det toges ikke her i Danmark! Det bekendtgjordes, at der gennem Røde Kors kunde sendes dem Pakker, men iøvrigt fik de Paarørende intet nærmere at vide om deres Skæbne. Paa Politigaarden samledes Statsadvokatens særlige Afdeling og ca. 120 Kriminalpolitimænd, som var

udset til at hjælpe Tyskerne! Ca. $\frac{2}{3}$ af Ordenspolitiet og Halvdelen af Kriminalpolitiet fik Tyskerne dog ikke fat paa.

Politigeneral Pancke lod straks offentliggøre en Del uforskammede og usandfærdige Beskyldninger mod vore Politimyndigheder som Undskyldning for sin Aktion. De skulde have misbrugt deres Embeder til at fremme det illegale Arbejde, og der skulde paa Politigaarden være fundet kompromitterende Skrivelser, tyske Uniformer og Identifikationsmærker, som alt sammen beviste de tyske Beskyldninger. For Eks. bekendtgjordes, at der var fundet en tysk Automobil — til Trods for at vort Politi faa Dage forud havde meddelt Gestapo, at Vognen var fundet herreløs udenfor Byen og af Falcks Redningskorps transporteret til Politigaarden, hvor den henstod til Afhentning. Uniformerne stammede fra tyske Desertører. De var fundet rundt om og indsendt til Politigaarden og skulde lejlighedsvis sendes videre til Værnemagten. Usandhed paa Usandhed blev publiceret, uden at vore Myndigheder havde Mulighed for at dementere. Retsindige Tyskere indrømmede dog privat, at der intet kompromitterende var fundet, og at højst 10 % af det danske Politi var skyldig. At der til Gengæld ogsaa var en Del Nazister indenfor dets Rækker, taltes der ikke om. Trods Deportationer og Interneringer havde Dr. Best den Dristighed i sit Interview den 5. November til „Nordschleswigsche Zeitung“ at udtale, at ingen Politimand, „som ikke selv har gjort sig skyldig i illegal Handling, har Grund til at frygte nogen som helst Indskriden fra tysk Side, fordi han maaske for en Tid er gaaet under Jorden“!

I den danske Befolkning vakte Begivenheden Sorg og Harme. I Anledning af nationalsocialistiske Provokationsforsøg til Strejker offentliggjorde Fagforbundene den 21. en Erklæring om, at Opfordringerne var falske. Frihedsraadet manede til Ro og til ikke at lade sig drive til nogen Yderlighed.

En Bekendtgørelse fra General Pancke meddelte s. D. — den 19. Sept. — at der indførtes *politimæssig* Undtagelsestilstand i Danmark, vist noget helt nyt. Det danske Politi og CB-Organisationerne var opløst med Undtagelse af CBU (Brandudrykningskolonnerne). Indtil en Omorganisation af det danske Politi havde fundet Sted, overtog den tyske Besættelsesmagt Opretholdelsen af Ro og Orden. Ulovlig Besiddelse af Vaaben afgjordes med øjeblikkelig Skydning, og Handlinger mod den offentlige Ro og Sikkerhed vilde blive strengt straffet, i visse Tilfælde med Døden. Indgrebet vilde blive ophævet, saa snart den normale Sikkerhedstilstand var genoprettet i Landet. Tillige forbødes al Automobilkørsel i Byerne udover Bygrænserne og i Landdistrikterne helt med Undtagelse af Lægevogne og Mælketransporter. Et Opraab til Befolkningen lød: „Mord, Sabotage og Forbrydelser har i mere end et Aar været Kendetegnet for det offentlige Liv i Danmark. Det danske Politi ønskede ikke at træde kraftigt op imod denne anarkistiske Udvikling. Ved Hjælp af tvetydige Opraab, som blev for-

staaet paa den rigtige Maade af den politiske Underverden, troede man at kunne tilfredsstille den i Opretholdelse af Ro og Orden interesserede Besættelsesmagt. Endvidere er det fastslaet, at Sabotage og Mord blev understøttet aktivt af det danske Politi. Alt tyder paa en Opløsning af Retstilstandene, og under den drev Danmark frem mod Bolsjevismen. Det lykkedes den forbryderiske Underverden at vinde saa megen Indflydelse i det offentlige Liv, at den med Resultat kunde proklamere Generalstrejke og andre alvorlige Forstyrrelser af den offentlige Orden.

En Besættelsesmagt, som i den alvorligste Time kæmper for sit Liv, kan ikke længere tillade en saadan Udvikling. Dens Interesse ligger i Opretholdelsen af Ro og Orden.

Besættelsesmagten ser sig derfor nødsaget til at foretage en Omorganisation af det danske Politi. Indtil denne Omorganisation er bragt til Ende, indføres der derfor fra i Dag den 19. September 1944 Kl. 12,00 politimæssig Undtagelsestilstand over hele Danmark. Hele det danske Politi sættes indtil videre ud af Funktion.

I Overgangsperioden garanterer den tyske Besættelsesmagt for Ro og Orden. Vi ønsker at yde den velvilligt indstillede Del af Befolkningen enhver tænkelig Beskyttelse mod Forbrydelser. De af Besættelsesmagten gennemførte Forholdsregler er udelukkende af politimæssig Art. Der er derfor ikke forudsat noget Indgreb i den statslige og kommunale Forvaltning.

Alle Handlinger, som tager Sigte paa at forstyrre Gennemførelsen af Ro og Orden, vil blive hensynsløst bekæmpet.

Den 19. September 1944.

Den højere SS- og Politifører i Danmark

PANCKE

SS-Obergruppenführer und General der Polizei.

Radioavisens Personale nægtede at læse dette Opraab op og forsvandt til Sverige. Ogsaa Statsradiofonien Speakere og Ledere forsøgte at unddrage sig deres Virksomhed, og enkelte danske Nazister traadte ind i deres Funktioner, bl. a. som Leder en Bjørn Bjørnsson, Søn af Islands Præsident. Da det viste sig, at de slet ikke magtede Opgaven, tvang Tyskerne en Del af de tidligere Embedsmænd i Funktion igen. Mange danske Foredragsholdere nægtede at tale i Radio'en. Der var delte Meninger om det rigtige heri, fordi det blot betød dens fuldstændige Fortrykning — udover Musikken. Resultatet blev ogsaa flere og flere tyske Udsendelser, især saadanne som tjente til at mane Kommunismens Spøgelse rødest muligt frem for den nervøse Del af Befolkningen. En Tid udsendtes et „illegalt“ Blad, „Corsaren“, og Kl. 21 lod en „illegalt“ Sender sig høre paa Kø-

benhavns Bølgelængde, naar den danske Statsradiofoni sluttede. Begge var forskrækkende kommunistiske, men afsløredes ret hurtigt som tyske Foretagender.

Under alt dette kom Dr. Best tilbage fra Jylland, og harmfuld over, at General Pancke paany havde taget Magten fra ham, protesterede han telefonisk til Berlin med det Resultat, at han selv blev kaldt uopholdelig ned til det tyske Hovedkvarter.

Imedens søgte Politigeneral Pancke over vort Udenrigsministerium at faa Forhandling med vore Departementschefer. Han tilbød den kendte danske Nazist og Schalburgmand, Dr. jur. Popp Madsen som Politichef, et Tilbud, som naturligvis var ganske uantageligt. Videre tilbødes en delvis Nydannelse af Politiet, dog saaledes, at Tyskerne forbeholdt sig Behandlingen af alle Sager, som efter deres Skøn kom ind under det politiske. Hverken Departementschefer eller Politioorganisationer kunde dog gaa med hertil, alene paa Grund af Vilkaarligheden med Hensyn til Afgørelsen af, naar det politiske begyndte. Udenom Politioorganisationerne vilde der heller ikke kunne skaffes kvalificeret og uddannet Personale, men disse nægtede at genoptage Virksomheden, før deres deporterede og internerede Kammerater var sendt hjem og frigivet. Endelig frygtede vore Politimænd med Rette for, at de ved at gaa i Funktion igen uden Garantier blot udsatte sig for en Gentagelse af den 19. September.

Uden om vore Ministerier gav den tyske Politigeneral den 25. September sin Tilladelse til at oprette kommunalt Politi under Ledelse i København af Overborgmesteren, paa Frederiksberg, i Gentofte og Provinsbyerne af Borgmestrene og paa Landet af Sogneraadsformændene. Den 28. September forlangte Tyskerne, at de paa fri Fod værende Politifolk skulde aflevere deres Revolvere. Politioorganisationerne stillede deres Medlemmer frit, og en Del af dem — navnlig de ældre — efterkom derfor Kravet.

Den 29. September kom Dr. Best hjem — der sagdes i godt Humør. Han skulde atter have faaet sin Fuldmagt som Hitlers Repræsentant anerkendt — selv om øjensynlig ikke Fuldmagten over General Pancke! Forhandlinger af større Omfang kom heller ikke i Gang, og man ventede yderligere Overgreb, for Eks. mod vor Centraladministration, Politikerne og Pressen. De Unge gik i Frygt for Arrestationer og undgik at samles for mange af Gangen. Universitetet og Højskolerne vovede dog ikke officielt at lukke, for at det ikke skulde fortolkes som Strejke, men Studenterraadet fraraadede at møde til Forelæsninger. Mange Studenter rejste hjem og andre holdt sig skjult. Kollegierne stod tomme. I September beslaglagde Tyskerne Studenterforeningen, og samtidig lukkedes Studenternes Spiselokaler, kaldet „Kannibalkøkkenet“, officielt paa Grund af Reparationer.

Der var altsaa sket det forfærdelige, at vort Samfund var berøvet sin Rets- og Ordensmagt, og at vor Landegrænse var aabnet for al Trafik. Ingen havde for Alvor tænkt sig Muligheden af noget saa samvittighedsløst fra tysk Side, selv om Politiet siden den 29. August forrige Aar nok havde frygtet visse Indgreb. Forberedelserne til denne af Tyskerne kaldet „Møve-Aktion“ var truffet Maaneder forud. Ogsaa Chefen for det herværende tyske Røde Kors deltog, og i hans Instruktion af 19. September hedder det, at der skulde iagttages den største Forsigtighed, for at intet blev røbet for tidligt. Skete det alligevel, skulde Aktionen dog udføres, men „dieser Einsatz wird dann mit wertvollem Blut bezahlt werden“.

Vi var efterhaanden blevet vænnet til meget, men dette var intet mindre end en djævelsk Forbrydelse og det for os hidtil mest katastrofale Brud paa Folkeret, Moral og soleklare Overenskomster. Dr. Best sagde i et for godtroende Mennesker bestikkende Interview til „Nordschleswigsche Zeitung“ den 5. November, at da han var kommet herop for to Aar siden, havde „der hersket Ro i Danmark og en saa god Forstaaelse mellem Befolkningen og den tyske Besættelsesmagt, som næppe i noget andet Land. Mit Samarbejde med den danske Regering var bygget paa Fornuften og den gode Viljes Grundlag“. Siden da havde den engelske Agitation sat ind og hidset til Dannelsen af den „fejge“, underjordiske Modstandsbevægelse. Efter hans Mening skulde det være alt dette, som havde ført baade til den 29. August og 19. September!

Nogle mente, at det var, fordi de ledende Tyskere heroppe nødigt vilde risikere at blive kaldt tilbage til det hungrende og ødelagte Tyskland og derfor maatte vise Nødvendigheden af deres fortsatte Forbliven i Danmark? Eller det var Hævn, fordi danske Sabotører havde likvideret et Par af de Landsmænd, som betød allermest for Gestapo, uden at vort Politi havde gjort sig synderlig Umage for at finde Morderne — hvad det i Følge Overenskomsten heller ikke skulde?

Hovedgrunden har i al Fald sikkert været Frygten for, at vort Politi, ligesom Politiet i Frankrig og Belgien, skulde gøre fælles Sag med Modstandsbevægelsen den Dag, det gik løs. Langt Hovedmængden af vore Politifolk var jo udvalgte, gode, danske Mænd, som naturligvis stod sammen med Befolkningen i den nationale Strid. General Hanneken havde berøvet Danmark sin Hær og Flaade, og nu havde hans Kollega i Gestapo gjort det samme med vor Ordensmagt og omtrent efter samme Metode. Nu var de altsaa paa Højde med hinanden med Hensyn til Fortjeneste overfor det tyske Nazistyre!

Et Par Tusind Politimænd var altsaa uskadeliggjort, men Hovedmængden sad endnu fri rundt om i Landet og sluttede sig til de Fredløses store Skare som aktive Deltagere i vor Modstandsbevægelse.

Departementscheferne tænkte først paa at trække sig tilbage fra deres Embeder, naar de alligevel ikke havde nogen Ordensmagt bag sig, men efter et

Møde den 23. med Repræsentanter for Politikerne og de Næringsdrivende besluttede de at blive for ikke at slippe den sidste Rest af Landets Administration ud af danske Hænder. De sendte dog Dr. Best en kraftig Protestskrivelse, hvori de udtalte, at de fra nu af betragtede sig som Ekspeditionschefer uden Ansvar og uden samlet Myndighed. Det skete havde sat det hidtil dybeste Skel mellem danske og tyske Myndigheder. Frihedsraadet udsendte et Opraab, hvori det opfordrede Befolkningen til ved sin Færden at bidrage til Opretholdelse af Retsordenen. Politiet skulde afholde sig fra at gaa i tysk Tjeneste og beholde sine Vaaben. Raadet kritiserede, at Departementscheferne ikke havde nægtet at fungere videre, da Grundlaget for hele Departementschefsstyrets Forhold til Besættelsesmagten alligevel var faldet bort.

En Følge af Politiets Ophævelse blev, at Luftmeldetjenesten gik i Staa, indtil den atter ordnedes ved kommunal Foranstaltning under den danske Luftværnskommando. Rundt paa Stationerne sad tysk Politi og Sommerfolk, de sidste enten civile eller i sorte Uniformer og kaldet „Hilfspolizei“, forkortet „Hipo“, efter deres Optræden og Ordforbrug at dømme gennemgaaende rekruteret blandt vort Samfunds ringeste Folk. Deres Antal naaede dog aldrig over 7-800 Mand, hvoraf ca. 300 uniformeret.

Det gik atter fremad for Nazismen, skrev „Fædrelandet“, og Bladet saa i Tryghed Fremtiden i Møde, fordi Tyskland var fuldt ud i Stand til at forsvare sit Landomraade. I Efteraaret 1944 var Frits Clausen ekskluderet af DNSAP paa Grund af et Privatliv, som ikke stemte med Partiets Grundsætninger, og i Foraaret sloges de forskellige nazistiske Grupper i Danmark sammen under DNSAP, som rekonstrueredes, men uden Ændring i sin hidtidige Kurs. „Hipo“ følte sig derfor ogsaa ovenpaa og morede sig kosteligt med at køre i susende Fart om i Landet i vort Politis Automobile, hvoraf flere blev totalt ødelagt. Deres menige, tyske Kolleger foragtede dem nærmest paa Grund af deres politimæssige Uduelighed og deres nationale og moralske Defekt. Adskillige af dem havde jo en broget Fortid, hvad det danske Politis Papirer kunde fortælle Tyskerne om. Paa Politigaarden i København var de derfor ogsaa ivrige efter at finde deres Straffelister for at kunne tilintetgøre dem. En Dag brød de endog ind paa Statsadvokatens Kontor i København i samme Hensigt. Som Regel vovede de sig ikke i Uniform ud paa Gader og Veje uden i Automobile og i Flok og Følge, altid stærkt bevæbnet.

Det tyske Sikkerhedspoliti helligede sig kun det politiske, bistaet af en halv Snes danske Politifolk, som efter den 19. September var skamløse nok til at gaa i dets Tjeneste, bl. a. som Ledere af „Hipo“. Det varede heller ikke længe, før mange mindre befæstede Sjæle lod sig friste til at slaa en Streg over Regeringens Forordninger om Priser, Rationering, Tvangsaflevering af Korn, dansk Raatobak, dansk Uld o. s. v. Den sorte Børs optraadte aabenlyst med deres ofte

stjaalne Varer og fandt desværre utrolig mange Købere baade i Byerne og paa Landet. Adskillige af dem var endog sikret ved tyske „Ausweis“. Heldigvis viste det sig dog, at Moralen var god nok i den store, solide Del af Befolkningen. Adskillige Sorte Børs-Grosserere fik sig en velfortjent Omgang, og der blev taget haandfast paa samvittighedsløse Købmænd, Tyve og Urostifere. Lykkedes det at paagribe en Røver med Revolver, blev han næsten lynchet. I Byerne tog Borgerskabet Færdselsordningerne i sin Haand og skammede alle dem ud, som mente at kunne bryde sig fejl om de gældende Bestemmelser. Den 27. September udsendte Handelsforeningernes Fællesorganisation og De samvirkende Købmandsforeninger et Opraab til sine Medlemmer om loyalt at følge Landets Love og derved være med til at hjælpe vort Samfund gennem en jernhaard og vanskelig Tid. Det modsatte vilde kun medvirke til en Forringelse af den danske Butikshandelstands Anseelse i det almindelige, nationale Omdømme.

Rundt om i Byernes Forstæder og paa Landet dannedes frivillige Vagtkorps, som afpatrouillerede deres Omraader om Natten. Domstolene fungerede fremdeles. Den 14. Oktober ophævede Tyskerne den politimæssige Undtagelsestilstand, og samtidig anbefalede Justitsministeriet almindelig Oprettelse af kommunale Vagtværn. Disse fik dog ingen politimæssig Beføjelse og kunde i Følge det tyske Vaabenforbud ikke bevæbnes med andet end Gummiknipler.

Tilstanden blev derfor snart et rent Eldorado for vor egen lyssky Forbryderverden. Adskillige af dem hørte, som tidligere nævnt, til Tyskernes danske Allierede, og dertil kom tyske Elementer af samme Slags. Mere og mere uhyggeligt vrimlede det med Forbrydelser og Raaheder af enhver Art fra Mord, Overfald, Pengerøverier i Banker og offentlige Kontorer efter de bedste amerikanske Gangstermetoder til almindelige Tyverier og Pengeafpresninger. Byernes Bærme havde frit Spil, oven i Købet nu forsynet med Revolvere. Det hændte, at Folk om Aftenen paa Gaderne maatte aflevere deres Tegnebøger, Overtøj og mere end det. Pulterkamre og Beboelseshuse ryddedes, Vasketøj forsvandt fra Tørrepladser, Overfrakker fra Entreer og Garderobes o. s. v. — det var strengt at miste sine dyrebare Ejendele ikke mindst nu, hvor de var uerstattelige paa Grund af Varemangelen. Det totalt afvæbnede Borgerskab stod værgeløst. Aldrig havde vi anet, at der i vor Nation var saa megen Forbryderiskhed, som hidtil kun var holdt i Ave af Politiet. Forbrydelserne maatte heller ikke alle sammen offentliggøres i Bladene, for at det ikke overfor Omverdenen skulde hedde sig, at det tyske Politi ikke kunde opretholde Orden og Sikkerhed, som det havde lovet. Paagrebes danske SS-Mænd som Forbrydere, afleveredes de til Tyskerne, som oftest frigav dem. Drejede det sig om tyske Soldater, blev der undertiden svaret, at det var der intet at gøre ved. Det var Folk, som var kommen fra Fronterne, og her var de vant til den Slags Friheder! Paa Landet, særlig i Jylland, gjorde tyske civilklædte eller uniformerede Desertører Egnene usikre.

Hvor godt end Vagtværnene arbejdede, saa var de for faatallige og for ubevæbnede til at kunne klare det hele. Nationalbanken raadede Folk til ikke at have for mange kontante Penge paa sig, og offentlige Kontorer, Banker, Sparekasser, Firmaer o. s. v. til ikke at ligge med større Beholdninger. Den yderste Forsigtighed skulde iagttages med Pengesendelser af enhver Art, og Checks burde bruges i videst mulig Udstrækning. I Marts 1945 afsløredes en ualmindelig utiltalende Affære. Det havde længe vakt Forargelse, at adskillige Pakker, bestemt for vore i Tyskland internerede Landsmænd, var forsvundet under Forsendelse til Røde Kors i København. Til Nationens Skam viste det sig at være egne Folk, en halv Snes Kuske og Sortebørs-Grosserere, som havde stjaalet en Del af Pakkerne og solgt dem med stor Fortjeneste.

Den eneste fornøjelige Følge af Politiets Opløsning var, at unge Gadeartister og Gademusikanter — ofte smaa Orkestre — dukkede op i Byernes Strøggader og frit udøvede deres Kunst paa Fortove og aabne Pladser. Det mindede om Sydeuropas Byer og kvikkede op i al Depressionen. Naar Musikken lød, fik man atter det lyse og venlige, danske Smil at se i de alvorlige, lidt haarde Ansigter, som Tiden med al sin Bekymring havde skabt.

Under disse Forhold fejredes Kong Christians 74 Aars Fødselsdag. Naturligvis maatte Demonstrationer undgaas, og Amalienborg Plads var derfor afspærret, men Blomster og Hilsener strømmede ind til Palæet. Kongen fik at mærke, at Danmarks Tanker stadig var hos ham.

Den 2. Oktober afskaffedes Sommertiden, og Normaltiden genindførtes. Det var Efteraar, og Dagene blev kortere og kortere. Vi havde efterhaanden vænnet os til at leve Livet uroligt, og der sporedes ingen Panik overfor, hvad der fortsat kunde hænde. Kun laa en dyster Stemning over Sindene. Al Frihed, Tryghed og Humanitet syntes borte — alt var saa koldt og mørkt og uhyggeligt. Navnlig knugede Bekymringerne de mange, som havde Ægtefælle, Sønner eller Døtre eller maaske begge Dele i tysk Vold. Adskillige Familier var haardt ramt.

Paa Grund af de utrygge Tilstande vovede kun de færreste sig ud i de sene Aftentimer og da helst kun i Automobil eller i Sporvogn. Om Natten laa de mørkelagte Gader saa godt som tomme for Spadserende. Indtil Lukketid var alligevel Restauranter, Kroer, Forsamlingshuse og andre Forlystelsessteder fulde af Folk, og paa Trods af de illegale Blades instændige Forestillinger fyldtes ogsaa de Biografer, hvor der spilledes tyske Film. Det skal dog siges, at der var store Ungdomskredse, maaske navnlig de politiske, der forstod det uværdige og pjattede i at give Livsglæden frit Løb i en Situation, hvor der kæmpedes uforfærdet for Landets Frihed, og hvor mange Tusinder af gode Landsmænd maatte friste de alvorligste Skæbner i de tyske Fængsler og Lejre.

Derimod gik Rejselivet mere og mere i Staa paa Grund af Togindskrænkningerne, de kolde Kupeer og Usikkerheden. En Rejse fra København til Nord-

jylland kunde godt komme til at tage et Par Dage, hvis et Stykke af Banen var bortsprængt eller Storebæltsoverfarten midlertidig indstillet paa Grund af Miner. I Eftersommeren var et Par af vore Isbrydere blevet beslaglagt af Tyskerne, men det var lykkedes dem at undslippe til svensk Havn. Nu i Oktober tog de fire af vore Færger, de fleste fra Storebæltsoverfarten, og i November vor største og mest moderne Færge „Storebælt“. De skulde bruges til Troppetransporter. Til Tyskernes store Ærgrelse og for Øjnene af en ledsagende tysk Ministryger blev dog „Storebælt“ reddet ind til Helsingborg paa Vej fra Korsør til København. Til Gengæld beslaglagdes 3–4 af vore nyeste Passagerskibe.

Bortførelsen af de mange Færger stillede imidlertid Storebæltsoverfarten overfor store Vanskeligheder, naar den tillige skulde besørge de mange tyske Transporter. Ydermere skulde der spares paa Olie og Kul paa Grund af svigtende Tilførsler Syd fra. Den 25. Oktober kundgjordes det derfor, at Togene ikke mere vilde blive opvarmede — i al Fald ikke før det blev Frost — og der vilde heller ikke blive sat ekstra Tog i Gang i Juletiden. Man skulde belave sig paa at blive, hvor man var, ogsaa i Julen. Samtidig fastsattes yderligere Indskrænkninger i Godstrafiken.

Ikke engang vort populæreste Befordringsmiddel, Cyklen, var mere brugelig til Langture, fordi Dækkene var slidt op, og de faa nye, som kunde skaffes, kun var lidet holdbare Erstatningsvarer. Den 26. Oktober tvangsopkøbte endelig Tyskerne alt, hvad der fandtes af nye Cykler og nye Dæk paa Fabriker, Lagre og hos Cyklehandlerne — af tvingende Grunde, meddelte de tyske Myndigheder i Bladene.

Haabet om Krigens Afslutning blev mindre og mindre. Churchill havde sikkert Ret, naar han tog Afstand fra al tidligere Optimisme i saa Henseende og bebudede, at der nok vilde gaa et godt Stykke af 1945 med. I Mørketiden tog Drab, Clearingmord og andre Mord til — ofte 6–7 pr. Dag i hele Landet — og ligesaa Antallet af Arrestationer af gode danske Mænd og Kvinder, ofte de allerbedste, Officerer, Præster, Læger, Kontorfolk og Embedsmænd, Handels- og Industrifolk, Arbejdere og Studenter — Lægerne ofte kun fordi de havde øvet deres Pligt overfor saarede Frihedskæmpere. Menneskejagten var ligefrem blevet en Sport for Gestapo og deres uniformerede eller civile Haandlangere, de sidste ofte purunge Mænd, for hvem det var en sand Hjertens Lyst at vise deres Magt. De behandlede deres Ofre med utrolig Hjerteraahed, kommanderede og hundsede, truede til højre og venstre med deres Maskinpistoler, skød henad Gader og over Pladser, og det morede dem nærmest, naar de ramte tilfældige Mennesker. Den 17. Marts 1945 i København dræbtes for Eks. 2 og saaredes 7 Mænd og Kvinder. Hvor disse den tyske Justits' danske og tyske Ynglinge trængte ind i Privathjem, kunde man være sikker paa, at de stjal, hvad de kunde faa fat

paa af Værdisager, Vin og Tobak, Tyskerne tillige Klæder og Mad til deres Familier hjemme. Adskillige Anholdte blev skudt med det samme — paa Grund af Flugtforsøg, blev det undertiden sagt — og rundt om fandtes disse dræbte Mennesker liggende henslængte og ikke sjældent tillige udplyndrede. Andre forsvandt i de tyske Fængsler og Koncentrationslejre uden en eneste Forklaring! Hvad betød en Menneskeskæbne eller et Menneskelig for Tyskerne? Kun yderst sjældent lykkedes det de Paagældendes ængstelige Familie at modtage lidt Underretning om deres Kære. Sidst i Oktober fik vort Politi i Buchenwalde ved Weimar Lov til at skrive to Brevkort om Maaneden hjem og til at modtage — nationalsocialistiske! — Aviser og Tidsskrifter. Saa fik Familiernes da et Ord fra dem om, at de levede og var beskæftigede ved forskelligt Arbejde hver Dag fra Kl. 7 til 17. End ikke vor Legation i Berlin eller den derværende danske Præst havde kunnet faa Adgang til Lejren, og en Repræsentant fra Røde Kors kun under tysk Ledsagelse og uden at maatte tale med de enkelte. Navnlig steg Bekymringen for vore Landsmænd ved Meddelelser om store, omsiggribende Epidemier. Difteritis var allerede naaet herop, men blev lykkeligvis bremset ved en gennemført Vaccinering af navnlig den unge Del af Befolkningen. Dermed trivedes imidlertid ogsaa andre Epidemier som Tyfus, Blodforgiftning, Dysenteri m. m., og mange Danske døde i de tyske Lejre, alene i Oktober–December et halvt Hundrede indenfor Politiet og Gendarmerne i henholdsvis Buchenwalde og Neuengamme. Tyskerne forbød herefter vore Blade at omtale flere Dødsfald, men det kunde ikke skjules, at Antallet var stærkt stigende. Sidst i November frigaves enkelte Grænsegendarmere fra Frøslevlejren, og det lykkedes Udenrigsministeriet at faa ca. 200 Politifolk fra Buchenwalde og Neuengamme overført til Frøslev, hovedsagelig Syge og en Del unge Jurister, som egentlig ikke hørte til Politiet, men som af en Fejltagelse var kommet med derned. Tyskerne kunde dog paa dette Tidspunkt ikke afse Transportmidler til deres Hjemsendelse, og vi maatte selv sende Rutebiler og Ambulancer efter dem. De naaede tilbage til Krusaa den 11. December. En Del Gendarmere løslodes samtidig fra Neuengamme. De mest syge indlagdes paa Sygehusene i Aabenraa og Sønderborg, og kun ganske faa frigaves helt mod Erklæring om intet at røbe om Forholdene i de tyske Lejre. Tilsidst blev Dødsfaldene saa hyppige i den usunde Buchenwalde, at Tyskerne overførte vore Politifolk til Fangelejren Mühlberg ved Dresden.

Blev en Tysker eller en af deres danske Allierede skudt, var Hævnen hensynsløse Razzia'er, hvor adskillige tilfældige Personer blev dræbt eller saaret. Var Skuddet faldet fra et Hus — eller formodedes at være faldet fra et Hus — blev dette omgaaende sprængt og nedbrændt, uden at Brandvæsenet fik Tilladelse til at slukke. Enkelte Steder indebrændte Mennesker. Efter den 19. September overtog Tyskerne selv Jernbanebevogtningen. Det var det sikreste, blev der

sagt fra Dagmarhus, og Tyskland havde ikke Raad til at spille en eneste Time ved Jernbanesabotage. Det varede dog ikke længe, før Sprængbomberne drøned over hele det jyske Jernbanenet. Paa Odense og Svendborg Skibsværfter sprængtes tyske Dampere, som var til Reparation. Hver eneste Dag i den kommende Tid var de danske Frihedskæmpere i Arbejde, og for at sikre sig mest muligt, ødelagde eller „laante“ de Folkeregistrene i flere Byer, saaledes at Tyskerne ikke kunde faa fat i dem. Dristigere og dristigere og med større og større Opfindsomhed gik de til Værks, og for Eks. udførte de en Dag i November forklædt som Murere det utrolige Vovestykke at køre ind med en Lastbil paa vor Hærs af Tyskerne beslaglagte, udnyttede og bevogtede Geværfabrik i København og bortføre 1000 Maskinpistoler med Ammunition, uden at de tyske Vagtposter fattede Mistanke.

Hævnen udeblev heller ikke. Omfattende og uhyggelige Millionødelæggelser hærgede Aalborg, Vejle, Aarhus, Esbjerg, Odense og Svendborg. Forretninger, Ejendomme og hele Gader lagdes i Ruiner, hvorved adskillige Mennesker mistede Livet eller saaredes. I Esbjerg skød Schalburgfolk saaledes to kendte Borgere, en konservativ Redaktør og en socialdemokratisk Læge, og der iværksattes derfor en 24 Timers Proteststrejke fra den 18. til 19. November. Efter dennes Afslutning satte Tyskerne Byen i Undtagelsestilstand med Spærretid fra Kl. 19 til 7, spærrede alle Udfaldsveje, saaledes at ingen kunde forlade eller komme ind i Byen, standsede Gas-, Vand- og Elektricitetsværker for fire Døgn samt arresterede Borgmesteren, Kommunaldirektøren, Viceborgmesteren og ti Arbejderledere. Elektricitetsværket forsynede imidlertid hele den sydvestre Del af Jylland med Varde, Ringkøbing og Herning. En Mængde Virksomheder, bl. a. Mejerier og Malkemaskiner, gik derfor i Staa, og Tyskerne selv kom til at mangle Lys og elektrisk Kraft, bl. a. paa deres Flyvepladser. Søndag den 19. blev derfor alle Repræssalier ophævet. Det tyske Politi kundgjorde samtidig, at iværksatte Arbejdsnedlæggelser vilde blive mødt omgaaende med Modforanstaltninger. Enhver, som efterkom de underjordiske Kræfters Befaling, ansaas som solidariske med disse og vilde derfor blive behandlet paa samme Maade som illegale Elementer.

Ogsaa andre Steder gik Modsabotagen hensynsløs til Værks mod Fabriker, som ikke arbejdede for Tyskerne, bl. a. vore store Tændstikfabriker, hvilket naturligvis foraarsagede en alvorlig Tændstikmangel. Det var ufatteligt, at danske Mænd i tysk Sold og efter Gestapos Ordre — men paa trods af Dr. Best's Interview! — vilde gaa Tyskernes Ærinde ved at ødelægge deres eget Lands Værdier og myrde egne, sagesløse Landsmænd. Befolkningen stod forfærdet og værgeløs. Da Sabotører med en tidsindstillet Bombe havde bragt et Militærtog i Sønderjylland til at vælte, hvorved 7 tyske Soldater dræbtes og 42 saaredes, lod Tyskerne Dagen efter — den 8. Oktober — Schalburgfolk eller Sommer-

folk sprænge nogle Bomber i et almindeligt dansk Eksprestog Nord for Hobro. 10 danske Passagerer dræbtes og 25 saaredes. For yderligere at forhindre Attentater mod deres Tog lod Tyskerne herefter 10 — lænkede — Danske fra Frøslevlejren køre med i Militærtogenes forreste Kupeer under Trusel om at blive skudt, hvis der skete noget — „Ministrygere“, som disse Gidsler blev kaldt i de danske illegale Aviser. Da en tysk Soldat en Dag blev skudt i en Sporvogn i Istedgade i København, skød tyske Politisoldater samme Aften Salver paa langs hen ad Gaden og dræbte 5–6 tilfældigt spadserende. Mandag Aften den 9. November blev to tyske Politisoldater skudt paa Enghave Plads i København. Det var samme Dag, hvor Bladene bragte Dr. Best's „forsonende“ Interview med „Nordschleswigsche Zeitung“. Politigeneral Pancke lod imidlertid Aftenen efter en Politipatrouille foretage en blodig Hævnrazzia. Det begyndte samme Sted, hvor de to tyske Politisoldater var blevet skudt. Her aabnede de Ilden mod Folk, dræbte 5 og saarede 4. Derefter fortsattes andre Steder paa Vesterbro, og Udbyttet blev ialt 12 Dræbte og 4–5 Saarede. Paa Gader og Veje standsedes Færdselen, Legitimationskortene eftersaas, Tasker og Lommer undersøgtes, undertiden ogsaa Fodtøj og Strømper. Fandtes Vaaben eller illegale Papirer, blev Vedkommende øjeblikkelig arresteret, men blot det, at man havde glemt sit Legitimationskort, var nok til at blive bragt til nærmeste Politistation og udsat for alle mulige Grovheder.

Fra Frøslev sendtes Transport efter Transport til Tvangsarbejde i Tyskland, hvor adskillige bukkede under for haardt Arbejde, utilstrækkelig Kost, Epidemier og usunde Indkvarteringsforhold. Hvor fortræffeligt et Arbejde vort Røde Kors end præsterede for at bringe Hjælp, var Antallet af danske Dødsfald i de tyske Fængsler og Koncentrationslejre i April 1945 steget til ca. 500, hvoraf ca. 70 Politifolk og 31 Gendarmer.

Desperationen var begyndt at gribe Tyskerne. Udviklingen i Europa havde omsider aabnet Øjnene paa selv de mest forhaabningsfulde Partifanatikere, og de følte sig lige saa truede paa Livet her, som de havde gjort det i de andre besatte, men nu befriede Lande. Efter at de selv havde berøvet os baade Militær og Politi kunde de heller ikke haabe paa nogen som helst Beskyttelse af den danske Stat. Paany — den 30. Oktober — forlangte de alle Vaaben afleveret, denne Gang endog Jagtbøsser, lange Knive, Hug- og Stødvaaben, men Bekendtgørelsen var et saadant Hastværksarbejde, at den maatte suppleres og forklares ved to følgende Tilføjelser. Deres Adfærd blev mere og mere aabenlys nervøs. Man kunde frygte alt fra deres Side, endog at de vilde deportere vort Kongehus til Tyskland, som de havde gjort ved det belgiske. At Kong Christian var gammel og syg vilde næppe hindre det. Han var vort Samlingsmærke og derfor et ypperligt Gidsel. Øverst i Gestapos Hovedkvarter i København, Shellhuset, anbragtes en Del prominente, danske Fanger for at sikre det mod at lide samme Bombeskæbne som Hovedkvartererne i Aarhus og Oslo!

Sidst i Oktober lod den tyske Rigsbefuldmægtigede forespørge i vort Udenrigsministerium, om vi vilde skaffe 9000 Mand til Befæstningsarbejderne i Slesvig. Efter Forhandlinger med Arbejdsgiverforeningen og Fagforeningerne blev Svaret et Nej. Den tyske Forhandler blev vred og truede med, at saa skulde de selv vide at skaffe sig den fornødne Arbejdskraft ved Tvangsudskrivning. Rygterne løb over Byen om nye tyske Overgreb, og de støttedes ved at Personalet i Arbejdsministeriet og paa Arbejdsanvisningskontorerne den Dag nedlagde Arbejdet, fordi det ikke vilde være med til Tvangsudskrivning. Dr. Best modtog imidlertid Afslaget roligt, og der hørtes intet videre om Sagen udover, at Frøslevlejrens Internerede skulde bruges som Arbejdsmandskab.

Fra November koncentrerede Gestapo paa sin Virksomhed mod vor taktiske Modstandsbevægelse. Nu skulde den lammes, og desværre lykkedes det Stikkerne at opspore alt for mange af Gruffeførere og Gruppemedlemmer. Overalt i Landet søgtes efter illegale Vaabendepoter i Ejendomme og Skove, og det lykkedes at finde enkelte. Uden Hensyn til Indbo og Menneskeliv sprængtes det ene Hus efter det andet, hvor der enten var fundet Vaaben eller hvor der havde været Samlingssted for illegale Grupper. Nu og da foretoges ogsaa Razzia'er paa Gader og i Kaffebarer efter de saakaldte „asociale Individider“, d. v. s. tidligere straffede Personer samt tyske Desertører, nu iklædt stjaalet Tøj og forsynet med røvede Legitimationskort, samt danske Arbejdere, som før i Tiden havde taget Arbejde i Tyskland, men som nu var flygtet derfra. En Del af de danske „Asociale“ frigaves dog senere, fordi de viste sig at være uarbejdsdygtige og derfor unyttige i de tyske Arbejdslejre.

Op mod Jul blev ca. 150 danske Fanger frigivet fra de tyske Lejre og Fængsler, men samtidig gik nye Sendinger Syd paa uden Hensyn til Epidemierne og de mange Dødsfald dernede. Af de paa Politigaarden internerede Kriminalpolitimænd sendtes med kort Varsel 40 til Frøslevlejren uden anden Motivering end den, at den danske Befolkning ikke havde vist sig taknemmelig over at have beholdt Kriminalpolitiet i København! Rygter fortalte, at Tyskerne var i fuld Gang med at underminere flere af vore store Skibsværfter, for Eks. Burmeister & Wain i København. Den „afsvedne Jords Politik“ skulde altsaa ogsaa anvendes paa os, den Dag de forlod Danmark? Som Straf for en Del Sabotage sprængte Tyskerne den 19. December Østasiatisk Kompagnis Hovedkontor i København — dette stolte Monument for dansk Initiativ og Dygtighed. Det var det mægtige Tysklands Julehilsen til det lille underkuede Danmark!

Stille fejredes den sjette Krigsjul, uden Glæde og Stemning. Efter Jernbanernes indtrængende Opfordring reduceredes Julerejserne til det mindst mulige baade af Hensyn til de omfattende Trafikindskrænkninger og de mange Trafikforstyrrelser. Tungt og trist slæbte Aaret sig til Ende — det endnu haardeste Aar i hele Krigsperioden, fuldt af Rædsel og Uhygge, men Befolkningens Vilje-

kraft havde bestaaet Prøvelsen. Nytaarsaften lukkede Restauranterne i Byerne af Hensyn til Usikkerheden, og Sporvognene kørte ikke længere end sædvanlig, altsaa til Kl. ca. 23¹/₂. Hvem der havde Humør til Festlighed, maatte afholde det i Hjemmene og hele Natten for at undgaa, at Gæsterne skulde spadseres hjem i Mørketiden.

ISLAND, KONG CHRISTIAN, DEN NORDISKE SAG, LANDEGRÆNSEN

I August 1941 udtalte Statsminister Stauning paa Rigsdagen, at der vel efter Krigen maatte optages Forhandlinger med Island. Personlig var han af den Mening, at Danmark ikke burde modsætte sig de islandske Ønsker, fordi de to Landes indbyrdes Forhold vilde blive bedst under en Adskillelse, og fordi Danmark selv krævede Ret til frit at bestemme sin egen Statsform og derfor daarlig kunde nægte Island den samme Frihed.

I Juni Aaret efter nedsatte det islandske Alting en Kommission paa fem Medlemmer til at udarbejde et Forslag til Ændring af Islands Grundlov, og dette Forslag skulde være saa tidligt færdig, at det kunde forelægges Altinget i dets Augustsamling. Imidlertid henstillede U. S. A. gentagne Gange til Island ikke at afbryde Forbindelsen med Danmark, før Forbundspagtens Ordlyd gjorde det muligt og i al Fald ikke før Udgangen af 1943, idet Oprettelsen af Republikken Island paa nærværende Tidspunkt kunde udnyttes mod de Allierede. Til Gengæld garanterede U. S. A. og Storbritannien for Islands Frihed og Selvstændighed, naar Tiden var inde.

Island havde imidlertid ikke Tid til at vente. Det følte sig rig ved alle sine nye Indtægter og stærk under sine magtfulde Beskyttere. Hen paa Efteraaret (1942) førtes over Stockholm Forhandlinger med den danske Regering, men endnu en Gang svarede den danske Statsminister, nu Buhl, den 30. September den islandske Regering i en Skrivelse gennem den herværende islandske Chargés d'Affaires, at den danske Regering fremdeles var villig til en Overenskomst, der kunde imødekomme Islændernes Ønsker, men den havde ikke ændret sin Opfattelse af, at det var det ønskeligste og værdigste, om de to Brødrefolk — som i 1918 — efter god nordisk Skik traadte i Forhandling med hinanden for at komme til gensidig Forstaaelse. Han sluttede med indtrængende at opfordre Island til ikke at handle ensidigt, thi kun i Forstaaelse med Danmark sikredes Opfyldelsen af det af den islandske Statsminister udtrykte Ønske om at skabe de bedste Muligheder for nært og godt Samvirke i Fremtiden. Den 5. Oktober svarede imidlertid Statsminister Olafur Thors i en Radiotale, at hans Lands Forfatning ikke skulde afgøres i „Efterkrigstidens Virvar“.

Alligevel var det med Forbavselse, at den danske Presse gennem Ritzaus Bureau den 27. April 1943 modtog Meddelelse om, at den islandske Altingskommission nu havde afgivet Betænkning og Forslag om, at Island skulde være Republik fra den 17. Juni 1944. Baade danske og svenske Blade udtrykte deres Beklagelse af den mærkelige, islandske Optræden. Kun de islandske Socialdemokrater ønskede en Overgang at afvente Forhandling med Danmark, medens de andre Partier var imod det.

I omtrent 600 Aar havde Island og Danmark haft fælles Konge, og i Forbundsoverenskomsten af 1918 var ogsaa Kongefællesskabet det selvfølgelig Grundlag. Den ensidige Afgørelse, som Island nu var i Færd med at tage, var ikke forelagt Kongen og ikke sanktioneret af denne. Det var i Virkeligheden intet mindre end en revolutionær Handling, i sin Udførelsesmaade utiltalende overfor Majestæten, som altid havde været beredt til at fremme Islands Lykke og altid havde vaaget over dets Stilling som selvstændig Stat indenfor det nordiske Fællesskab.

Kong Christian følte det som sin Pligt i et Budskab til det islandske Folk at klarlægge sit Syn paa det urigtige i for stedse at overskære Baandet mellem ham og Island paa et Tidspunkt, hvor begge Lande var besat af fremmede Magter og saaledes ude af Stand til at forhandle sig til Rette med hinanden. Budskabet var dateret den 2. Maj og lyder: „I Anledning af de fra Island fremkomne Meddelelser om Altingets og Regeringens Beslutning angaaende Forandring af Regeringsformen ønsker vi følgende Budskab kundgjort for Islands Regering og Folk:

„Gennem Vor Regeringstid har det stedse været Vor Stræben at fremme det islandske Folks Vel, og i disse Aar, hvor Krigsbegivenhederne sætter sine dybe Spor i Folkenes Liv, har Vi søgt at følge Udviklingen i Island og nøje overvejet Vort Forhold til det islandske Folk, idet Vi herunder ogsaa har haft for Øje, hvad der maatte tjene til Gavn for Riget som nordisk Stat. Den Lydhørhed overfor Folkets Ønsker, som Islands Alting og Regering stedse har mødt hos Os, vil selvsagt saa meget mere kunne paaregnes i de for Landets Fremtidsskæbne afgørende Spørgsmaal. Vi maa imidlertid paa Vor Side være berettiget til at nære den Forventning, at Beslutningen om den fremtidige Regeringsform, hvorved Baandet mellem det islandske Folk og dets Konge for stedse overskæres, ikke føres ud i Livet, saa længe saavel Island som Danmark er besat af fremmede Magter. Og vi nærer den faste Overbevisning, at det vilde være lidet lykkeligt for det gode Broderskabsforhold mellem disse to nordiske Stater, som ligger Os saa stærkt paa Sinde, dersom dette skete.

Vi ønsker derfor, at det, inden den endelige Afgørelse træffes, tilkendegives Islands Regering og Folk, at Vi ikke, saa længe de nuværende Forhold bestaar, kan anerkende den Forandring af Regeringsformen, som Islands Alting og Regering, uden Forhandling med Os, har besluttet“.

Den islandske Regerings og de fire islandske Partiers korte Svar paa det værdige og vægtige Budskab indløb telegrafisk den 6. Maj. Det var uden Underskrift og lød: „Det er den islandske Nations Ret og kun dens Ret at afgøre sin Styrelsesform. Altinget og Regeringen har opfordret til at gøre Landet til en Republik, hvilket i Aarhundreder har været Islændingenes Maal. Regeringen og de politiske Partier er enige om, at Kongens Budskab paa ingen Maade kan ændre deres Indstilling til Oprettelse af en Republik paa Island, og de opfordrer alle deres Landsmænd til at afgive deres Stemmer for Republikken i en saadan Enighed, at ingen Tvivl kan herske om Islændingenes Vilje“.

Ogsaa de islandske Blade erklærede, at hvor stor Agtelse man end havde for Kong Christian, kunde hans Budskab ikke faa nogen Betydning. Trodsen var rejst i det islandske Folk, og Folkeafstemningen sidst i Maj viste et ganske overvældende Antal Stemmer for Indførelsen af Republikken og for Ophævelse af Unionen med Danmark. Den 17. Juni blev Islands store Dag med Festligheder paa Thingvallasletten. Til Præsident valgtes den hidtilværende Rigsforstander Sveinn Björnsson. De engelske, amerikanske, norske og svenske Gesandter gratulerede. Sidstnævnte udtalte paa sin Regerings Vegne Glæde og Tilfredshed med, at Island vilde bevare Venskabet med de nordiske Lande og over, at det nu var kommet paa Linie med disse. Fra Kong Christian indløb følgende Telegram: „Idet jeg beklager, at Adskillelsen mellem mig og det islandske Folk er blevet gennemført under de raadende Forhold, vil jeg udtale de bedste Ønsker for den islandske Nations Fremtid og Haabet om Styrkelse af de Baand, der binder Island til de øvrige nordiske Lande“.

Telegrammet modtoges med Tilfredshed, og Folkestævnet paa Thingvallasletten kvitterede med Afsyngelse af den danske Nationalsang. Den følgende Aften samledes Altinget og redigerede et Svar til Kongen, hvori man udtrykte det varmeste Ønske for Danmarks Konge og det danske Folks Fremtid. Ogsaa de her i Landet værende islandske Foreninger, Den islandske Forening og Den islandske Studenterforening, sendte Telegrammer til Kongen.

I Danmark boede paa dette Tidspunkt ca. 2000, som var født paa Island. Heraf var ca. 400 „strandede“, d. v. s. de var hernede midlertidig, da Krigen udbrød og maatte følgelig blive her. Det var hovedsagelig Studerende. Imidlertid gjaldt stadig den danske Lov om Islændinges Rettigheder i Danmark, og det samme gjaldt Danske paa Island.

Da Kongen i November 1942 kom tilbage til Amalienborg fra Diakonissestiftelsen efter sit Fald med Hesten var det, som nævnt, som Patient for lang Tid. Det lille Saar under den venstre Fod — saa stort som Hovedet paa en Tændstik — vilde stadig ikke heles, og Lægen forbød Majestæten at støtte paa Benet. Vinter og Sommer gik, og atter en Vinter og en Sommer. Det var triste

Aar for vor ellers saa virksomme Konge, der altid havde haft sine Dage fuldt optagne næsten paa Klokkeslet, men nu maatte sidde Maaned efter Maaned i en Stol uden Regeringsbeskæftigelse og uden at kunne bevæge sig frit omkring.

Lige levende fulgte han dog med i, hvad der skete i Landet. Gennem sine Kabinetssekretærer fik han Besked om Virksomheden i Ministerierne og gennem sine Adjudanter og andre, som tilsagdes til ham, om hvad der rørte sig i Folket. Ogsaa de illegale Blade blev sendt ham, og han læste dem interesseret. Alligevel var det mere og mere, som om der var bristet noget i hans ellers saa glade Sind, og nu og da knugedes han af Sorg og Bekymring for Danmark. Saa søgte Dronningen at opmuntre ham og give ham Troen paa, at Oprejsningens Dag var nær. Han glædede sig til at opleve den, og hans Ord kunde falde skarpt mod Undertrykkerne og mod de Danske, som svigtede. Til Gengæld kunde hans Øjne straae, naar god Danskhed som Solstrejf brød gennem de mørke Skyer, der laa over Landet. Paa Sorgenfri kørte han i Sommeren 1944 i Omegnen i aaben Vogn med Heste for, tit sammen med Dronningen, og han nød atter at komme ud i den danske Natur og at mødes med danske Mænd og Kvinder, Gamle og Børn, som ude paa Vejene hilste ham glædesstraalende som før.

Under Uhyggen i Efteraaret (1944) følte vi os utrygge ved at vide ham derude paa Sorgenfri. Ogsaa Politimyndighederne raadede ham til at tage ind til Amalienborg, og paa deres Henstilling bestemte Majestæten sig den 3. September til at flytte ind. Den 5. September tog Kronprinsparret til deres Palæ fra Egetofte i Vedbæk, hvor de havde tilbragt Sommeren. Dagen efter ankom Kongen og Dronningen til Residenspalæet. Det gav ligesom Lunhed og Tryghed blandt Hovedstadens Befolkning, at den atter havde Kongeparret herinde — saa var vi alle samlede igen!

Efter den 19. September blev Amalienborg bevogtet af dansk Politi, men af Sikkerhedshensyn og for at undgaa Demonstrationer var Pladsen stadig afspærret med Pigtraad og Sandsække. Køreture i Byen kunde der af de samme Grunde heller ikke være Tale om. Kongen sad da Dag ud og Dag ind ved sit Skrivebord ved et af Vinduerne ud til Pladsen, men han savnede at se det sædvanlige Liv derude. Til Gengæld slap Majestæten for at se de tyske Soldater, idet Amalienborg var den eneste Del af Danmark, som ikke var okkuperet! Alt var saa tyst og ensomt. I smukt Samfundssind rettede baade han og Dronningen — som iøvrigt hele Kongefamilien — sig efter de af Regeringen fastsatte Restriktioner. Der sparedes paa Benzinen til Køretøjer, Køkkenet fik Ordre til at holde sig indenfor Rationeringerne, store Dele af Palæet blev lukket af, og kun enkelte Opholdsværelser holdtes opvarmede, Lysforbruget nedsattes til det befalede Minimum o. s. v. Kongens Glæde blev Børn og Børnebørn og hans Søkende. Prinsesse Ingeborg fra Sverige holdt ikke af at sidde hinsides Sundet som Tilskuer til Danmarks Underkuelse. Ikke en eneste Gang siden den 9. April (1940) havde

hun været i Teatret i Stockholm. Saa ofte, hun kunde, tog hun en Afstikker herover, bl. a. under Kongens Sygdom. I Anledning af sin Broder, Prins Gustavs Død i Oktober 1944 rejste hun her til. Det var til stor Opmuntring for Kongen netop nu, hvor han lige havde været udsat for den 19. September. Hendes Ophold varede denne Gang helt ind i December — paa Grund af Skiftet efter Broderen, men, sagde hun, det var nemmere at være her i Landet, naar det gik til, som det gjorde, end sidde i Sverige og høre om det.

Jo haardere Terroren tog til, jo mere furedes og bøjedes Kong Christian over al den Raahed. Han led med de Landsmænd, som døjede ondt under Gestapos Tortur, og sørgede dybt over Henrettelserne, Mordene og over alle dem, som bukkede under for Lidelserne i de tyske Fængsler og Lejre. Hvor længe kunde denne Bestialitet vare? Vilde Sandheden og Retten ikke snart sejre, men vilde det endelige Opgør ikke ogsaa koste Strømme af dansk Blod? Alle disse Spørgsmaal sled paa Kongens Kræfter. Hans Øjne kunde blive vaade og Sukkene dybe. Vi saa, hvorledes han ældedes. I de mange, tunge Timer ønskede han kun at have sine Nærmeste om sig — og saa sin Præst, Holmens Provst, Dr. theol. M. Neiiendam. Efter Kongens Ønske kom han der stadigt. Paa Arbejdsbordet laa Bibel og Salmebog, og i særlig Grad talte denne Salme til ham: „Han, som har hjulpet hidindtil, han hjælper nok herefter“.

Aldrig nærede han Bekymring for sin egen Skæbne, skønt han anede, at Tyskerne en skønne Dag maaske vilde deportere ham og hans Familie Syd paa. Det viste sig ogsaa senere, at der havde været god Grund for denne Frygt som et Led i Terroren mod vort Folk. Tyskerne var utilfredse med, at Amalienborg laa som en lille, fri Enklave i deres Besættelsesomraade — „ein kleines Weimar“, sagde de haanende, og naturligvis var ogsaa Hipo rasende over ikke at have frit Spil her. Omkring 1. December 1944 udtalte tyske Embedsmænd overfor vort Udenrigsministerium, at Politivagten paa Amalienborg var Hjemsted for illegale Elementer! Vi kendte efterhaanden Tyskerne for godt til ikke at vide, hvad en saadan Udtalelse kunde udvikle sig til. Vagten sattes derfor i en Ugestid i højeste Alarmitilstand, og der organiseredes en omfattende Sikkerhedstjeneste, som kunde træde i Funktion med korteste Varsel. Tyskerne skulde i al Fald ikke faa fat i Kongefamilien uden blodig Kamp. En Dansk i Malmø havde skænket en hurtiggaaende Motorbaad, og den laa klar til at kunne føre Kongen, Dronningen og Kronprinsparret til Sverige, hvis de ønskede det. Heldigvis blev der dog ikke Brug for disse Foranstaltninger, maaske fordi Opløsningen i Tyskland nu begyndte at tage Fart.

Juleraften var Kongen, Dronningen, Kronprinsen og Kronprinsessen, Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde ovre i Vagtstuen hos Politiet for at ønske det en glædelig Jul. Hver Mand fik et Sølv-Tændstiketui med Kongeparrets Monogram paa den ene Side og Kronprinsparrets paa den anden, og Kongen

takkede dem alle for pligtro Tjeneste. Atter 1. og 2. Juledag var de Kongelige derovre, saaledes at alle tre Vagtafløsninger fik Majestæternes og Kronprinsparrets personlige Tak med Ønsket om en glædelig Jul.

Ganske vist var Alsangen forstummet, men stærkere og stærkere var det danske Folk efterhaanden kommet til at staa sammen uden Hensyn til sociale Skel eller politiske Linier. Vi var blevet en kæmpende Nation. Det gjaldt ikke alene den aktive Modstandsbevægelse, men ogsaa i det stille blev der gjort et godt, dansk Arbejde. Alle var med, fra de højeste til de laveste, fra Ministerialembedsmanden, der saboterede de tyske Krav, og til Butiksdamen, der gemte sine bedste Varer til sine Landsmænd og lod Tyskerne nøjes med det ringere. Velhavende Folk stillede Pengemidler til Raadighed, og de illegale Blade gik fra Haand til Haand. Det var en fælles Kamp for Ret og Frihed, og her kendtes ingen Kompromis'er. Ufortrødent gik Arbejdet, og trods alle strenge Afspærringer naaede stadig mange Flygtninge over Sundet. Daglig gik illegal Post til Sverige, og fra Stockholm spredtes „Information“s Meddelelser om Begivenheder og Tildragelser i Danmark via den danske Radio i London ud over hele Verden. Feltmarskal Montgomery roste efter Freden vort hemmelige, militære Efterretningsvæsen og erklærede, at det havde været det bedste i alle de af Tyskerne okkuperede Lande.

I store Kredse mindskedes derimod den tidligere saa levende Interesse for den politiske Side af den nordiske Sag — mest fordi det ved en overfladisk Betragtning faldt for Brystet, at det nu saa stærkt oprustede Sverige stadig kun tænkte paa at fortsætte sin smidige Neutralitetspolitik uden en eneste Gang at vise Tegn til en magtfuld Optræden mod det tyske Terrorregimente i Broderlandene. Hvorfor søgte det for Eks. ikke med hele sin Krigsmagt at hindre Udsultningen af det norske Folk eller Rædselseevakueringerne i Nordnorge i Efteraaret 1944? Var dets Politik ikke tydeligvis alt for udelukkende blot svensk-svensk?

Saadan spurgtes der, og Sveriges Position i Norden syntes svækket. Men den norske Regering havde endnu ikke bedt Sverige om Hjælp, og hvad vidste man om, hvilke Forhandlinger der var ført mellem Stockholm og Berlin? Det varede nok længe, før der i Sverige vaagnede nogen Forstaaelse af det danske og norske Folks Trængsler og Kamp, til Dels takket være de tysk censurerede eller tysk inspirerede Pressemeddelelser. Lidt Friktion mellem dansk og svensk foraarsagedes ogsaa af en Del uheldige Elementer blandt vore Flygtninge derovre og saa den usalige, danske Lyst til at kritisere alt, uden Hensyn til, at de blot var Gæster i Landet. Heldigvis tog Svenskerne ikke denne utidige Kritik alt for alvorlig. De kender jo vore Skødesynder. Fællesfølelsen var lige levende, og de svenske Blade udtrykte i stigende Grad deres varme Følelser for Danmark og deres Afsky og Harme over de samvittighedsløse, tyske Metoder. Det var

heller ikke uforstaaeligt, at Regering og Folkeflertal veg tilbage fra at opgive Neutraliteten og at kaste sig ud i Krigens Kaos og Ødelæggelser, men søgte at naa længst muligt frem ad Forhandlingens Vej. Vi havde sikkert ikke selv handlet anderledes, om vi havde været i en lignende Situation. Paa denne Maade, mente iøvrigt den svenske Regering, kunde Sverige bedst tjene Nordens Sag og opspare Kræfter til Genopbygningsarbejdet efter Krigen. Sverige fik afgjort Ret, og dets Neutralitet viste sig at være til den bedste Hjælp baade for Danmark og Norge.

I en Tale den 30. Oktober 1944 i den svenske Rigsdag lod Udenrigsminister Günther forstaa, at Sverige gentagne Gange havde protesteret i Wilhelmsstrasse og meddelt, at Tildragelserne i Norge og Danmark øvede Indflydelse paa dets Politik. Den svenske Presse skrev samtidig, at Stemningen i Landet i stigende Grad var saaledes, at det trods alt kunde ende med, at der blev Tale om at gaa ind i Krigen paa de Allieredes Side, saafremt Tyskerne ikke ændrede deres Fremgangsmaade overfor de nordiske Folk. Wilhelmsstrasse svarede ved i de tyske Blade at forespørge, om det var en klog Realitetspolitik, at Sverige lod sit Forhold til Tyskland bestemme af dettes Holdning overfor Danmark og Norge? Det kunde dog ikke gaa ud fra, at Tyskland tabte Krigen!

I Januar udvidedes det tyske Operationsomraade i Kattegat til stor Gêne for det svenske Fiskeri. Yderligere torpederede en ukendt U-Baad en svensk Damper paa Vej til Øland, og andre svenske Dampere blev udsat for lignende Attentater. Svenskerne anede, at disse mystiske U-Baade var tyske, og Forbitrelsen voksede i Sverige. I Dagene 10–11. Februar blev der i Norge henrettet 34 Mænd — de fleste Gidsler — som Hævn for Drabet paa Chefen for det norske Quisling-Politi. Svenske Blade opfordrede Regeringen til nu at handle og til i al Fald at afbryde den diplomatiske Forbindelse mellem Sverige og Tyskland. Hvad end den svenske Regering bestemte sig til, vilde Folket staa bag den.

En Del svenske Røster fraraadede dog foreløbig Indfald i Norge, da et saadant kunde føre til, at Tyskerne i deres Desperation vilde rase endnu voldsommere med Mord og Ødelæggelse. Onsdag den 20. Februar stillede en socialdemokratisk Politiker i Rigsdagen den Forespørgsel, om Sverige kunde sidde i Tavshed og se paa, at Nordmænd og Danske blev myrdet i Massevis? Den Dag, der lød Raab om Hjælp, maatte Sverige gøre det af med de tyske Myrderier og Brandstiftelser. Dagen efter svarede Udenrigsminister Günther, idet han for første Gang skarpt sagde sin Mening mod Tyskerne og deres Regimente. Han erklærede, at Svenskerne fuldt ud delte Nordmændenes Følelser overfor det tiltagende Voldsregimente, og at man i Berlin og Oslo var vidende om, at en Fortsættelse var af stor Betydning for Sverige. Af let forstaaelige Grunde kunde Ministeren imidlertid ikke sige, hvad Regeringen kunde eller burde foretage sig.

I Anledning af Indkøb af 50 amerikanske Jagermaskiner udtalte Forsvarsminister Skjöld den 14. Marts i den svenske Rigsdag: „Hvis jeg vidste, at vort

Flyvevæsen var stærkt nok til at løse de Opgaver, der vil blive stillet det under Forudsætning af, at vi ikke faar en rolig Sommer, vilde vi ikke foretage dette Indkøb. Vort Beredskab maa imidlertid opretholdes og eventuelt kunde magte Deltagelse i mulige, voldsomme Begivenheder, der maatte kunne opstaa i vore Nabolande“.

Imidlertid bragte den svenske Radio paa dette Tidspunkt en Meddelelse om, at Grev Folke Bernadotte, Souschef i det svenske Røde Kors, var i Forhandling med Rigsminister Himmler om Tilladelse til at paabegynde et Hjælpearbejde for de i de tyske Lejre og Tugthuse værende Danske og Norske. Til at begynde med havde Grevens Tanke kun omfattet de sidste, men paa Initiativ af Præsidenten for det svenske Røde Kors, Prins Carl (Kong Christians Svoger) toges de Danske med i Planen. Man vilde søge dem overført til Sverige, subsidiært til andre Lejre, hvor de var mindre udsat for Krigens Risiko, og hvor de lettere kunde hjælpes. Efter gentagne Rejser til Tyskland og vanskelige Forhandlinger lykkedes det Greven tilsidst at opnaa Tilladelsen, og i første Halvdel af Marts passerede ca. 80 Køretøjer — Personautomobiler, Autobusser, Ambulancer og Motorcykler — med et Personale paa 258 Herrer og Damer, alt af det svenske Røde Kors, gennem Danmark til Tyskland. Om denne Sveriges generøse Virksomhed for at redde Danske og Norske i Tyskland se senere. Nogle svenske Blade udtalte, at saa længe Sverige kunde gavne sine Naboer ved humanitære Foranstaltninger, var der mindre klog Begrundelse for at gribe til Vaaben. Da den fri norske Regering i London i April rettede en Anmodning til Sverige om at gøre sig klar til væbnet Indgriben i Norge, erklærede det svenske udenrigspolitiske Rigsdagsudvalg, at Sverige vilde staa afventende overfor Udviklingen.

Uanset vore Trængsler var vort Forhold til Sverige og det svenske Folk uforandret lige hjerteligt. Vi var taknemmelige for dets hjertelige Gæstfrihed mod vore flygtede Landsmænd og for al den Understøttelse, der blev ydet dem baade økonomisk, beskæftigelsesmæssigt og paa anden Maade. Særlig skal nævnes Tilladelsen og Hjælpen til Organisation, Uddannelse, Bevæbning og Uniformering af de 5–6 Tusinder af vore Unge i militære Politiafdelinger, der stod rede til at komme hjem til Danmark den Dag, det tyske Regimente brød sammen. Heller ikke tvivlede nogen paa en lykkelig Fortsættelse af vort kulturelle, faglige og økonomiske Samarbejde med Sverige i Fremtiden. Det var kun Begejstringen for de nordiske Idéer om Forbundsstat med udenrigspolitisk og militært Fællesskab, som syntes ved at blegne.

Norge havde baaret den haardeste, nordiske Part af Krigen og havde fundet den stærkeste Støtte i Storbritannien. Det havde herovre rakt den danske Modstandsbevægelse en Haand, som ikke vil blive glemmt. Danmark og Norge stod i disse Aar hinanden nærmere end nogensinde før. Trods Sveriges storstilede

Hjælp til det sultende og lidende, norske Folk, havde dog navnlig Nordmændene i Udlandet nu knyttet sig til Vestmagterne. Og Finland? Det var tydeligt, at dets Kapitulation efter den sidste Krig nødvendiggjorde en politisk Orientering henimod Sovjetunionen, og dets Tilslutning til den nordiske Sag maatte her-efter givetvis indskrænkes til det kulturelle.

Efterhaanden som det tredie Riges Nederlag blev mere og mere aabenbart, begyndte der i Danmark derimod at dæmre en lønlig Anelse om, at vi ved Freden kunde blive stillet overfor Tilbudet om en Udvidelse af vort Landomraade med gammel, dansk Folkegrund ned til Dannevirke og Ejderen — hele Sydslesvig med alle dets store Statsejendomme som et Afdrag paa Tysklands Gæld til os. Siden 1920 havde imidlertid Skelbæk-Grænsen i hele det danske Folk ligget som en naturlig og afsluttet historisk Afgørelse paa vor nationale Enhed. De danske Sydslesvigere var vore trofaste og haardt kæmpende Forposter, og vi mindedes Kong Christians rørende Ord til dem i 1920: „I skal ikke blive glemt“. De maatte støttes, men iøvrigt var der en ikke ringe Betænelighed ved at faa det tyske Element indenfor vort Omraade forøget yderligere. Vi havde haft nok Besvær med det lille Mindretal, som vi allerede havde, og som, hvor godt vi end havde behandlet det, dog ikke var vejet tilbage for at falde os i Ryggen, da Tyskerne i 1940 marcherede ind over Grænsen. Bestandig maatte vi høre paa deres Krav om Tilbagetrækning af Grænsen bag Kongeaa, men det skal dog siges, at det officielle Tyskland ikke en eneste Gang stillede sig bag dette Krav, og maaske ligger der heri et Bevis for, at Skelbæk-Grænsen var klogt valgt i 1920. Nu forelaa imidlertid en helt ny Situation, og ligesom i 1919–20 begyndte et Mindretal at tumle med Planer om Danmark til vor gamle, historiske Grænse. Det var en skøn Drøm, der nok kunde stemme dansk Følelse, men ogsaa en Trusel om en Genopblussen af gammel Strid og dermed forøget Fare for fremtidige Konflikter med det tyske Folk. Den skabte ogsaa yderligere Betænelighed i Sverige overfor en nordisk Forsvarsunion, selv om Ejdermændene mente Danmark militært sikret ved at støde op til den internationale Zone, som de Allierede paatænkte dannet paa begge Sider af Kielerkanalen!

I denne Forbindelse blot et Par Ord om, hvad der rørte sig af dansk Liv paa den anden Side af Nordsøen. Vi var ganske vist i hele Krigstiden afskaaret fra nærmere Underretning udover, hvad den danske Udsending i BBC havde at fortælle. Vi vidste dog, at vore Landsmænd i Storbritannien og U. S. A., „de frie Danske“, i bekymret Spænding fulgte Udviklingen i deres Fædreland. Den 9. April 1942 overrakte Danske i England Premierminister Churchill 40,000 Pund til Indkøb af 3 Spitfire-Maskiner. Lidt mere Underretning fik vi gennem et Foredrag, som Redaktør Steen Gudme holdt for de danske Journalister i

Stockholm, og som blev aftrykt i det i Sverige udkommende danske Tidsskrift „Fremtiden“ (Nr. 3 og 4, 1945).

Under Ledelse af Direktør F. M. Krøyer Kielberg og forh. Minister Christmas Møller repræsenterede det danske Raad i London den danske Hjemmefront som Gesandterne det officielle Danmark. Tilsammen øvede de politisk og informatorisk en stor Gerning ved at forsvare og forklare vort Lands Sag og knytte os stærkt til Vestmagterne. En Repræsentant for General Eisenhower erklærede i Maj 1945, at selv om Danmark ikke var Allieret, var det besluttet, at det skulde behandles paa samme Maade som en Allieret, da det danske Folk havde vist god Vilje til at sætte sig til Modværge. Iøvrigt vil Resultaterne af vore Landsmænds Virke i England, U. S. A. og Rusland først kunne fremlægges i al sin Lykke engang senere.

Dr. Best haanede i sit tidligere nævnte Interview den 5. November 1944 i „Nordschleswigsche Zeitung“ den danske Frihedsbevægelse ved at sige, at han aldrig havde hørt, at der ved Fronterne fandtes nogen pro-britisk eller pro-russisk Dansk som Soldat, der aabent og med lige Vaaben kæmpede mod den tyske Værnemagt, saaledes som der fandtes pro-tyske Danske i den tyske Hær mod Bolsjevikkerne. Han kendte kun vore hjemlige „Attentatmænd“! Omtrent det samme sagde han i en Nytaarstale til DNSAP i København den 9. Januar 1945. Attentatmændene blev her kaldt „en fremmed Magts Marionetter“! Dr. Best talte mod bedre Vidende. Ingen af de illegale Blade havde heller omtalt Navne paa Danske i de Allieredes Hære af Frygt for, at Tyskerne skulde hævne sig paa disses herboende Familier. Lige saa smukt som vore Frihedskæmpere her i Landet har skrevet sig ind i Danmarks Historie, lige saa fædrelandssindet og uforfærdet har dog Hundreder af Landsmænd kæmpet i de amerikanske og engelske Rækker for vort Lands Frigørelse.

I Begyndelsen ønskede England ikke at modtage Danske, fordi de tilhørte et neutralt Land, og vore Flygtninge i Sverige kunde derfor ikke komme videre. Det lykkedes dog en Del at komme ind i den norske Hær i England. Takket være det danske Raads Virksomhed slog England dog efterhaanden om, især efter den 29. August 1943, og flere og flere Danske ansattes i britisk Tjeneste — ikke samlet, men i spredte Grupper paa ikke over 20–30 af Hensyn til Risikoen. Dog oprettedes i Maj 1943 en lille, dansk Flaadeafdeling bestaaende af fire Minestrygere, udelukkende med dansk Besætning, og det var Planen i Regiment „The Buffs“, for hvilket Kong Christian er Æresoberst, at samle et større Antal Danske. Dette lykkedes dog ikke, fordi Behovet for dem, der skulde udtages til særlig Tjeneste, oversteg Tilgangen. Her tænkes specielt paa Uddannelsen til Faldskærmstropper, som mange Danske gerne vilde gennemgaa, fordi det aabnede Mulighed for Realisering af deres kæreste Tanke, den at kunne komme til at kæmpe paa dansk Jord.

Talmæssigt kunde de Danske naturligvis ikke gøre sig gældende i de allierede Hære, men hvor de var med, gjorde de deres Pligt — i Afrika, i Italien, Frankrig, Belgien og Tyskland. Mange faldt, og adskillige dekoreredes med Tapperheds-medaller. Danske Søofficerer førte Kommando over Skibe i Middelhavet, danske Flyvere var paa Vingerne overalt, ogsaa i de første Bølger af de 11,000 Maskiner, som hin berømte D-Dag fløj over Kanalen. Af de fem mest fremragende Flyvere i RAF var den ene dansk — i norsk Tjeneste. Han havde Sæde i den britiske Luftflaades Generalstab, og, sagde Steen Gudme, hans Flyveteorier anvendtes ved Undervisning i alle RAF's Uddannelseslejre.

Mange Danske ansattes i de allierede Kommissioner, bl. a. under UNRRA, samt i engelske Udvalg, for Eks. under BBC. Danske Læger virkede i England i civil Lægetjeneste eller ved Fronten, danske Fiskere „forvildede“ sig over Nordsøen til Storbritannien, hvor de enten deltog i den engelske Minestrygning eller fortsatte deres Erhverv for at skaffe Fisk til den engelske Befolkning. En halv Million Tons dansk Tonnage stod i April 1940 til de Allieredes Disposition, og danske Sømænd anvendtes paa de farligste Ruter og i Invasionsforetagenderne. Deres Tab var stort og jævnyrdig med det engelske, hvorfor de ogsaa ligestilledes med de engelske Søfolk ved Tildeling af Udmærkelsestegn. Fra Nytaar 1944 fik de Lov til at sejle under dansk Flag ved Siden af det engelske. Steen Gudme fortæller, at da Antwerpen blev aabnet som allieret Forsyningsbase, var et norsk og to svenske Skibe de første, som forsøgte den farefulde Sejlads ind i Havnen, før den første, store Konvoj løb derind.

KRIGENS SIDSTE MAANEDER

EFTER den 19. September gik Forhandlingerne mellem de danske og tyske Myndigheder trægt, og vor Gesandt kunde i Maaneder ikke faa Foretræde hos Rigsudenrigsminister Ribbentrop. Alle Protester fra vor Side forblev ganske upaaagtede. Nu og da kunde der vel stilles en vis Imødekommenhed i Udsigt, men oftest blev det kun til fortsat Bekræftigelse paa, at tyske Løfter ikke stod til Troende. Dertil kom i stigende Grad den fuldstændige Mangel paa fast Enhed i det tyske Styre her i Landet. Bestemmelser blev taget og forandret, og Gang paa Gang kunde vi konstatere, at den højre Haand intet anede om, hvad den venstre foretog sig. Vore Ministerier arbejdede imidlertid ufortrødent trods de vanskelige Forhold, og i et Nytaarsbudskab sendte Kong Christian Administrationscheferne sin Tak.

Januar bragte Skærpelse paa saa at sige alle Omraader — forøget Retsløshed, uden at det tyske Sikkerhedspoliti greb ind, stigende Varemangel og strammere Rationering af Tobak, spirituøse Drikke (dansk Frugtvin og Øl) og Papir samt trods Prisstoppolitiken saa stigende Priser og faldende Varekvalitet, at Arbejds- og Forligsnævnet den 3. Marts trods de vanskelige Kaar for Erhvervene fandt det begrundet at slække paa Lønstoppet og gaa til yderligere Forhøjelser af Arbejdernes Dyrtidstillæg. Dette havde atter en Forhøjelse af Tjenestemændenes Tillæg til Følge. Den tyske Kontrol over Dagbladene blev mere og mere paa-gaaende smaalig, og skønt disses Sideantal paa Grund af Papirmangelen efterhaanden var betydelig nedsat, forøgedes Mængden af tvangsindlagte Artikler, herunder Meddelelser fra den højere SS-Chef i Danmark, de daglige tyske Hærberejninger, antiallierede Propagandaudgydelser og Goebbels' ugentlige Bravader til det tyske Folk. Ritzaus og Reuters Telegrammer var erstattede med usandfærdige og fordrejede Meddelelser fra det tyske Telegrambureau STB (Skandinaviske Telegram Bureau) og det nationalsocialistiske KE, hvis Leder var den tidligere omtalte Bjørn Bjørnsson fra Island. Om nogen som helst fri Redaktion af aktuelt politisk Stof udover det mere ligegyldige var der ikke Tale. Da et stort københavnsk Dagblad mindedes en Medarbejder, der var flygtet til Sverige, i et Par Linier paa hans 40 Aars Fødselsdag, straffedes det med ikke at maatte bringe Annoncer i otte Dage. Da det kort efter tillod sig at kritisere en tysk Film,

fik det Forbud mod i fire Uger at anmelde Film og Teaterstykker samt at optage Forlystelsesannoncer.

Paa Hjemvejen den 7. Januar fra et Bombetogt i Nordtyskland blev 14-16 amerikanske Flyvere indviklet i en heftig Kamp med tyske Jagere over Sjælland, Fyn og Sønderjylland. Flere Danske ramtes af de to Modstanderes Projektiler. Desuden angreb Amerikanerne nogle Tog, vel sagtens i den Tro at de var tyske. Dagen kostede os 23 dræbte og ca. 50 saarede Mænd, Kvinder og Børn. Det vakte en Del øjeblikkelig Bitterhed, og Tyskerne udnyttede naturligvis den triste Begivenhed i deres Propaganda. I den danske Radio fra London opfordredes vi til ikke at rejse uden Nødvendighed, og til at være forberedte paa flere Attentater af samme Slags, jo nærmere Krigen kom Danmarks Grænse.

Vi var efterhaanden ogsaa klar over, at Danmark og Norge utvivlsomt blev de sidste Lande, som kunde befries, og at Tyskland ikke frivilligt opgav sit Tag i os. Vi var et for værdifuldt Reservoir for det, og efter at de tyske Østersøhavne var truet, havde den tyske Marine kun de norske Fjorde tilbage som Baser, men Vejen derop gik stadig over Danmark og gennem de danske Farvande. Der taltes endog om, at Danmark og Norge skulde blive den tyske Nazismes sidste „Pindsvinestillinger“! I al Fald tog de tyske Tropper paany fat paa at bygge Befæstninger paa Øerne. I Odsherred opgav de ret hurtigt, men saa fortsattes med en Spærring tværs over Nordsjælland og med at grave Skyttehuller langs Hovedvejene. Danmarks Frihedsraad udsendte den ene Opfordring efter den anden til alle Danske om at sabotere disse Arbejder.

For alle, som havde ventet Begivenhedernes Afslutning ved Juletid, blev de tyske Fremstød i Belgien og Alsace en dyb Skuffelse. Over hele Horizonten var ikke et eneste Fredstegn at se, og man rystede paa Hovedet over de Allieredes mange Løfter om Tysklands snarlige Kapitulation og deres ivrige Deling af Pelsen, før Bjørnen var skudt. Det lød ikke helt ubegrundet, naar den tyske Rigspresseschef, Dr. Dietrich, i sin Nytaarstale til den i Berlin værende udenlandske Presse haanede de engelske og amerikanske Generaler for deres letsindige Ord om Fred inden Udgangen af 1944. Nytaarsdag holdt Churchill en Tale i Radio til Danmark og sagde: „Jeg kan ikke ved Begyndelsen af det nye Aar love Dem, at Afslutningen er nær, men jeg kan sige, at det nazistiske Bestie er trængt op i en Krog, og at dets Udslættelse er uundgaelig. De Slag, der er tilføjet det af de Allieredes Magt, er dødelige, og naar vi i Storbritannien taler om den store Alliance, mener vi ikke alene de forenede Nationers Hære, Flaader og Luftstyrker, men vi mener ogsaa Modstandsbevægelsen i hele Europa, hvis Medlemmer har staaet saa tappert i den totale Krig mod en brutal og samvittighedsløs Fjende. Til jer i den danske Modstandsbevægelse under Frihedsraadets modige Ledelse siger jeg dette: Vi ved, hvilken Pris I har betalt og betaler, idet I nægter

at lade jer friste af Nazisternes Lokketoner eller lade jer kue af Nazisternes Trusler. Vi kender en Del af det, I har opnaaet ved at ødelægge den tyske Krigsmaskine, som rullede ind over jeres forsvarsløse Grænser for næsten fem Aar siden. Vi beundrer jeres Standhaftighed og jeres Dygtighed. *Jeres Modstand er et værdifuldt Bidrag baade til de Allieredes Sag og til et frit Danmarks fremtidige Lykke.* Nu da Fjenden er nær ved Nederlaget og bliver stadig mere rasende, maa vi alle staa fast. Vi maa styrke vort Greb for at fremskynde Afslutningen. Lad os med koldt Hoved og modigt Hjerte marchere fremad mod Sejren, som vil genskabe det danske Folks Frihed“.

Heller ikke kunde Kong Gustav i sin Trontale i Rigsdagen den 11. Januar give noget Haab om en snarlig Indfrielse af de Lidendes Haab om Krigens snarlige Afslutning. Med disse Ord gik Majestætens Tanker ogsaa til Danmark. Dr. Best holdt den 7. Januar en Tale i DNSAP i København, hvori han sagde, at det tyske Politi ogsaa i Danmark havde fulgt den Grundsætning, at de Idéer, Tyskland kæmpede for, var et sikrere og frugtbarere Grundlag for Folkenes fremtidige Samliv end Angelsaksernes liberale Teorier. Indenfor Krigsnødvendighedernes Ramme havde Tyskland bestræbt sig paa at respektere det danske Folks Egenart, og dette var særlig kommen til Udtryk under Ministeriet Scavenius! De Angreb, der var foretaget af Fjendens illegale Redskaber paa tyske Interesser, og som var taalt af det danske Folk og den danske Stat, havde imidlertid tvunget til Modforholdsregler. Den afgørende Skyld for Udviklingen i Danmark siden 1943 laa hos det danske Politi, fordi det ikke havde opretholdt Ro og Orden!

Endnu kæmpedes der med den største Heftighed i Buda-Pest's Ruiner, og Tyskerne reddede sig ud af „Lommerne“ i Belgien og Alsace, ganske vist ikke uden store Ofre, men det var dog lykkedes dem at forsinke den engelsk-amerikanske Fremrykning og at tilføje navnlig Amerikanerne betydelige Tab af Personel og Materiel. Krigen syntes at trække ud.

Præsident Roosevelt sagde i sin Nytaarstale, at de tyske Fremstød hverken vilde forlænge eller forkorte Krigen — den Energiudfoldelse, som Tyskerne havde præsteret, skulde jo alligevel bekæmpes. Til Trods for at England og U. S. A. allerede havde befriet Frankrig, det meste af Belgien og store Dele af Italien og Holland gik det os alligevel ikke hurtigt nok, og Utaalmodigheden skabte en Overgang atter en vis Mistillid til Vestmagternes militære Dygtighed — udover Bombningerne. Stadig mærkedes ogsaa Uenigheden mellem de Allierede. Sovjet stillede sig lige uinteresseret og afventende overfor alle økonomiske Forhandlinger og syntes ikke at ønske nogen engelsk-amerikansk Indblanding i Østeuropa. Det sidste fik et demonstrativt Udtryk den 6. Januar ved Ruslands Anerkendelse af den polske Lublin-Regering uden Hensyn til, at England og U. S. A. stadig holdt paa den polske Eksilregering i London.

Den russiske Vinteroffensiv midt i Januar forandrede imidlertid pludselig Krigssituationen igen. Som en mægtig Flodbølge væltede Marskal Stalins Hære frem over hele Fronten fra Ungarn til Østersøen. Den 17. blev Warschava stormet, og videre gik „Super-Offensiven“ ind i Østpreussen, Brandenburg og Schlesien, imponerende ved sin Fart og Kraft. Den tyske Østvold knustes og store Byer erobredes eller indringedes. 17 Dage efter Begyndelsen var Floden Oder naaet, kun et halvt Hundrede Kilometer fra Berlin. Vældige Kul- og Industriomraader var faldet uskadt i Russernes Hænder, og Tyskland var berøvet store Arealer af sin bedste Agerjord.

Befolkningen i Østtyskland grebes af Rædsel for Bolsjevikkerne, og midt i Vinterens Kulde begyndte en uordnet Folkevandring mod Vest af Millioner af forskræmte Flygtninge, gamle Mænd, Kvinder og Børn, ofte uden Mad, Klæder og Fodtøj. Det drejede sig ikke blot om de i det østlige Tyskland fastboende, men ogsaa om dem, som i sin Tid var evakueret dertil fra det vestlige Tyskland paa Grund af Vestmagternes Bombninger. Den tyske Regering stilledes overfor mægtige Forsyningsproblemer, og som saa ofte før appellerede den til „Folkeofret“. Tysklands Befolkning fik nu selv at prøve, hvad det vilde sige at faa Landet besat. Med Jubel havde den for faa Aar siden hilst deres sejrige Hære, naar de rykkede hærgende, brændende og terroriserende frem i Øst og Vest, drivende uoverskuelige Flygtningeskarer foran sig. Mod al Folkeret havde de sendt Millioner af de underkuede Folk tilbage til tyske Arbejdslejre som Slaver eller naadesløst myrdet andre Millioner af Jøder, Russere og Polakker (for Eks. de berygtede Gaskamre i Maidenek og Konzentrationslejrene i Buchenwalde, Stuthoff m. fl.), Tusinder af Grækere, Franskmand, Belgiere og Hollændere og Hundreder af Danske og Nordmænd. Nu var Gengældelsen naaet dem selv, og det var svært at have Medlidenhed.

Tankerne gik til vore egne deporterede Landsmænd — vilde de blive befriede eller vilde det blive endnu vanskeligere at faa dem transporteret hjem? Det lykkedes Udenrigsministeriet at faa et halvt Hundrede syge Politifolk, Grænsegendarmer og Civile over Grænsen med Hjælp af Røde Kors, men Resten vilde de tyske Myndigheder ikke af med, fordi de havde Brug for deres Arbejdskraft. I Løbet af Februar førtes endog flere nye Sendinger fra Frøslevlejren Syd paa, nu til en Lejr, Dachau ved München.

Tyskland trak Forstærkninger til sig, og trods den danske og norske Jernbanesabotage og engelske Flyvere over Skagerak og Kattegat lykkedes det at føre en Del Divisioner hjem fra Norge. Ogsaa Besættelsesstyrken her i Landet reduceredes for kampduelige Soldater, ikke altid uden Knurren i de Afdelinger, som skulde sendes afsted. Nu og da sporedes ligefrem Mytteri. Som Erstatning sendtes dels tyske Tropper af ringere Sortering herop, dels ungarsk, østrigsk, jugoslavisk, fransk og polsk Mandskab, der frivilligt eller ufrivilligt var gaaet i

tysk Sold, men som ikke regnedes for paalidelige nok til Fronttjeneste. Det var et mærkeligt Syn at se Soldater i ungarske Uniformer paa Vagt langs de danske Jernbaner! Forholdet mellem disse fremmede Kontingenter og deres tyske Kammerater var heller langt fra fredsommeligt, og ikke sjældent kom det paa Kaserne til veritable Kampe, hvor Skuddene knaldede hele Natten. Næste Morgen kunde man da se Troppe af afvæbnede Soldater under skarp Bevogtning blive ført afsted — hvorhen vidste man ikke. Søndag Morgen den 22. April ved 7-Tiden stod en Afdeling Ungarer opmarcheret paa Rosenborg Eksercerplads i København. Mandskabet fik at vide, at de skulde afsted til Østfronten, og Officererne opfordrede dem til at kæmpe til sidste Mand mod den fælles Fjende. I samme Øjeblik løb alle Soldaterne afsted. Den tyske Vagt kaldtes til og beskød med Fodfolkskanoner, Geværer og Maskingeværer de flygtende Ungarer, som svarede igen, saa godt de kunde med de Vaaben, de havde. I 2-3 Timer hvinede Projektilerne gennem Gaderne, slog mod Husene, reformert Kirke og Rosenborg Slot. Folk søgte forskræmte Dækning i Porte, Kældre og Tilflugtsrum, men som sædvanlig tog Tyskerne ringe Hensyn. 8 Danske dræbtes og henved en Snes saaredes, hvoraf flere haardt. Modigt færdedes Brandvæsenets Ambulancefolk midt i Kuglereggen for at bringe Hjælp. Først Kl. 11 kunde Gaderne atter befærdes. Da var Ungarerne spredt ud i Byen, hvor de holdt sig skjult. Hvor stort deres og Tyskernes Tab var, anede ingen.

Ialt skønnedes den kampdygtige Besætningsstyrke i hele Landet til ca. 200,000 Mand. Artilleri og Luftværnsskyts var forlængst indskrænket mest muligt, fordi der var Brug for det andetsteds, og i Perioder saas heller ingen Flyvemaskiner paa Sjælland. I København fandtes tilsidst kun en forældet Skolemaskine. Den holdt til ude paa Luftmarinestationen paa Amager, og naar den nu og da støjende som en gammel Rundsav var paa Vingerne, morede man sig over denne eneste, der var tilbage — „Anders And“ eller „Enken fra Kastrop“ — kaldte Københavnerne den!

Omkring 1. Februar blev General Hanneken afløst af Generaloberst Lindemann som Øverstbefalende i Danmark. Om Grunden til dette Chefsskifte blev der gisnet meget. Han skulde tilhøre den i Unaade værende Gøringske Fløj af Partiet og regnedes kun for en Kontorgeneral uden Forstand paa Hærføring. Snart meddeltes det, at der havde været den frygteligste Korrupsion i hans Stab, og han selv havde modtaget Returkommissioner i stor Stil. Paa sine Kommandostationer først i København og senere paa Silkeborg Bad havde han ført et saa kostbart og luksuriøst Liv, at det selv var faldet Tyskerne for Brystet. Efter Tilbagekomsten til Berlin dømte en Krigsret ham til 8 Aars Tugthus. Den nye General var en meget streng Mand, frygtet i sin egen Stab, men en krigstrænet Soldat, der var kendt som Belejrer af Petrograd og som „Ekspert i Tilbagetog“!

De mange Troppetransporter gennem Landet gav baade Værnemagten og vor Modstandsbevægelse fuldt op at gøre, den første med at bevogte Jernbanerne, den sidste med at sabotere dem. Besættelsesmagten maatte svækkes, inden den sidste Hovedkamp skulde finde Sted, og trods Bevogtningen og Besværlighederne ved Partisanekrig i vort flade Land lykkedes Offensiven i imponerende Grad. I de mørke Efteraars- og Vinternætter fandt der 3-400 Sabotagehandlinger Sted hver Maaned, i April endog 471. Drejeskiver, Vandkraner, Tusinder af Skinner og Hundreder af Skiftetunger og Krydsninger sprængtes, og Statsbanerne „skyndte“ sig kun meget langsomt med at reparere dem. Alle var enige om at sabotere de tyske Troppe- og Materieltog, som derved forsinkedes i Dagevis. Ogsaa de tyske Lastvogne paa Gader og Veje maatte køre under Bevogtning af Soldater. Det bandt alt sammen store Troppestykker, og hele det tyske Transportsystem desorganiseredes. Ligeledes sprængtes fortsat en Mængde Benzin- og Olietanke — for at Tyskerne ikke skulde bruge Indholdet — Automobilværksteder, Fabriker til Fremstilling af Dele til V₁, Radiomateriel (for Eks. den 28. Marts Always store, vel bevogtede Fabrik), U-Baade o. s. v. Ofte gav det Anledning til alvorlige Kampe mellem Frihedskæmperne og Gestapo med Hipo. I et Kommuniké den 5. Marts 1945 udtalte den allierede Overkommando sin Anerkendelse af den danske Modstandsbevægelse, som havde været et virkningsfuldt Bidrag til de løbende Operationer paa Øst- og Vestfronten — den var „second to none“, som Feltmarskal Montgomery senere sagde. Fra England kom stadig Flyvere med Mængder af Vaaben, Ammunition og Sprængstof, og fra Sverige indkøbte Staten en halv Snes Tusind Maskinpistoler, Geværer o. s. v. dels til den danske Brigade derovre og dels til vor hjemlige Frihedshær. Til den sidste bragtes Vaabnene her til Landet ad hemmelige Veje.

Til Gengæld rasede Tyskerne voldsommere end nogensinde med Blod og Brand. Til stor Gêne for Brandvæsenet beslaglagdes alle dets Sender- og Modtagerapparater, saaledes at dette var afskaaret fra at kunne have Forbindelse mellem Stationerne og Sprøjterne, naar disse var i Funktion.

De tyske Myndigheder var omsider trætte af Schalburgkorpset og opløste det. Frimurerlogen i København blev til tysk Sygehus, og Kasernen i Ringsted besattes af tyske Soldater. Korpsets Medlemmer fik Valget mellem Afsked, Indtræden i de tyske SS-Afdelinger eller i „det danske Hjælpepoliti“, som Hilfspolizei (Hipo) efterhaanden blev kaldt i de tyske Bekendtgørelser. Kort efter ophævedes ogsaa Sommerkorpset paa lignende Betingelser, og Tyskerne havde herefter den direkte Kommando over alle aktive, danske Nazister.

Nogen Lettelse kom dette dog ikke til at betyde for den danske Befolkning. Gestapo og især Hipo fortsatte deres blodige Terror med uformindsket Hen-

synsløshed, og Skydning i Gaderne, navnlig om Aftenen, blev efterhaanden noget dagligdags. De tyske Myndigheder forlangte og fik under Udenrigsministeriets Protest udleveret 14 danske Statsborgere, der sad til Afsoning for forskellige større Forbrydelser i danske Fængsler, fordi de havde Brug for dem som Stikkere eller lignende. Det laa ikke under Gestapos Ære at gøre Brug af det danske Bundfald, naar det tjente tyske Interesser. I Fængslerne tog Torturen uhyggeligt til, Razzia'er blev hyppigere, ligesaa Fængslinger, og Fangerne maatte sidde stuvet sammen 3-4 i Celler, som ellers kun var beregnet til 1. Jævnlig saas tyske Politipatrouiller gennem Byerne, som Regel 4-6 Mand fordelt paa begge Fortove med Karabiner og Maskinpistoler truende i Færdigstilling. De var paa „Harejagt“, sagde Københavnerne. Man færdedes efterhaanden ude paa eget Ansvar, udsat for at blive Vidne til alt muligt eller for selv at blive ramt af vildfarende Projektiler. Vore Vagtværn maatte finde sig i alskens Uforskammetheder og Grovheder af de bevæbnede Hipofolk. Deres Vagtstationer udsattes for Eftersøgninger, Vægtene arresteredes for kortere eller længere Tid, og hvor de var kaldt til Assistance, maatte de forsvinde, naar Tyskerne eller Hipo indfandt sig. Som Hævn for Nedskydning af Stikkere blev stadig flere sagesløse Borgere dræbt, i København saaledes den konservative Folketingsmand, Grosserer Prieme og Forsikringsdirektør H. C. Hansen (Baltica), Forstander Gille fra Københavns Maskinistskole og Lærer, cand. mag. Hjortø, alle ansete og populære Mænd. Dette er kun Eksempler. Modsabotagen ramte adskillige store Virksomheder i Provinsen og i København, sidstnævnte Sted for Eks. i Januar Tuborgs Fabriker og Carl Allers Etablissement (Familie-Journalen). Midt i Februar forsøgte Frihedskæmpere et Attentat mod en tysk Krydser i Københavns Frihavn (Kajen ødelagt), og Straffen blev den 16. om Aftenen Nedskydning af Københavns Havnedirektør Laub i hans Hjem. Efter dette Tilfælde forbødes det Bladene fremtidig at bringe Nekrologer over dem, som blev skudt — atter en tydelig Indrømmelse af, hvem der var Bagmænd for Morderne! En under Likvideringen af en berygtet Stikker saaret Frihedskæmper var søgt ind paa Odense Sygehus. Da han her blev afhentet af sine Kammerater, gik den 19. Februar nogle maskerede, danske og tyske, nazistiske Banditter ind i Sygehusets Lægebygning og skød uden videre fire, unge Læger, som tilfældigt var hjemme. Ude i Byen dræbte de to kendte Borgere.

Det var Indledningen til en ny, voldsom Terrorbølge — ganske som i Norge og man mente efter Ordre fra General Lindemann paa Grund af Jernbane-sabotagerne — saa ubeskrivelig raa, som var det den Onde selv i egen høje Person, som ledede den. Efter Mordene blev Odense for 3. eller 4. Gang udsat for en Sprængkatastrofe, og denne Gang den største, der hidtil var overgaaet den. En Mængde Bygninger i dens Centrum blev fuldstændig lagt øde af 15 Bomber, bl. a. flere store Forretninger samt Redaktionslokaler og Trykkerier til de tre

Efter Branden i Carl Allers Etablissement A/S, Valby.

store, fynske Blade: Fyns Stiftstidende, Fyns Tidende og Fyns Venstreblad. Skaden vurderedes til seks Millioner Kr. Som ved et Vidunder kom ingen Mennesker alvorligt til Skade. Dagen efter beordrede den tyske Kommandant Spærretid i Byen fra Kl. 21 til 5 paa Grund af „de stadigt stigende Tilfælde af politiske Mord og Sabotage og for at forhindre yderligere Forbrydelser af denne Art“! Spærretiden opretholdtes i en Uge.

En jysk Terrorbande kastede ved 1-Tiden Natten til den 22. Spræng- og Fosforbomber i Aarhus. Paa et Øjeblik rasede en mægtig Fladebrand. 16-17 Ejendomme lagdes i Ruiner, 40-50 Familier stod husvilde, berøvet alt deres Indbo, og kun Brandvæsenets energiske Indgriben forhindrede Ilden i at brede sig yderligere. Det lykkedes i sidste Øjeblik at redde de fleste Beboere i Husene ned ad de brændende Trapper, men fire dræbtes og mange Saarede bragtes til Hospitalerne. Den følgende Nat sprængtes Teatret i Randers, Haandværkerforeningen i Silkeborg og en Række Huse i Grenaa Hovedgade. Atter Natten til den 24. Februar udsattes Aarhus og Randers for nye Millionødelæggelser, men den følgende Nat mødte Banditterne deres Skæbne. Da de om Natten kørte til Aalborg i Automobile, blev de standset midt i Rold Skov af Frihedskæmpere,

„Fyens Tidende“s Brand den 22. Februar 1945.

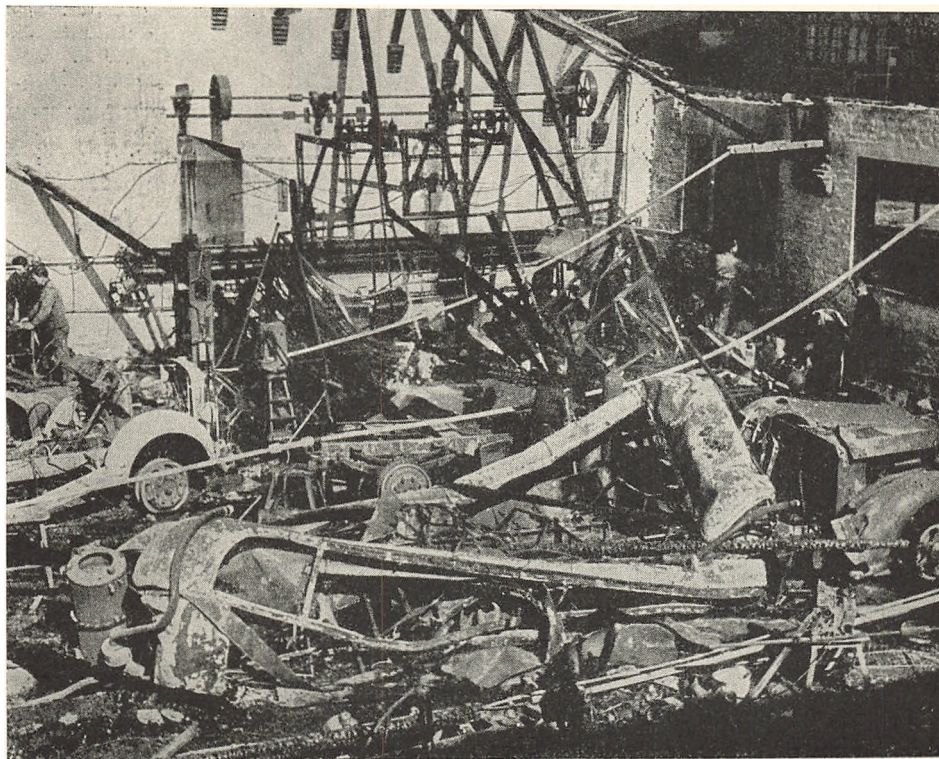
som skød dem alle, 14 Mand, danske og tyske. Atter midt i Marts fandt en Del Sprængninger Sted, saaledes Raadhuset i Aarhus og Socialdemokratens Bygning og Trykkeri i Randers. Det gik særlig haardt ud over de jyske Byer i disse Aar.

Natten mellem den 22. og 23. Februar fandt mellem Holstebro og Struer et Attentat Sted mod General Lindemanns Tog. Et Par Vogne løb af Sporet, men ingen kom til Skade. Generalen lod i Raseri og uden Grund en nærliggende Gaard brænde af, men det egentlige Svar kom den 24. ved 23-Tiden, idet en Bombe sprang i det nordgaaende Eksprestog lidt Nord for Hobro. Det var 3. Gang, Tyskerne arrangerede en saadan Bombeulykke mod den civile Trafik paa den østlige, jyske Længdebane. 10 Mennesker dræbtes og 36 saaredes, deriblandt flere haardt. Den 27. Februar sprængtes 8 Ejendomme paa Fyn, hvis Ejere skulde have skjult Vaaben. Samme Dag henrettedes efter Krigsretsdom 10 Sabotører i København og den 3. Marts 5, men Dommene publiceredes først den 11. og 12. Marts i Dagbladene. Kun Udenrigsministeriet fik Underretning et Par Dage efter Dommenes Fuldbyrkelse, saaledes at det kunde lade det triste Budskab gaa videre til den nærmeste Familie. Da Speakeren i den svenske Radioavis den 11. meddelte den første tyske Bekendtgørelse om de

10 Henrettelser, tilføjede han, at dermed havde de tyske Myndigheder vedkendt sig „Mordene“. Dertil kom en halv Snes uofficielle Henrettelser — af Fængslede, som de ikke havde kunnet overbevise om noget, eller hvis Forseelser var saa ringe, at de ikke i nogen Maade kunde motivere en nok saa streng Straf. De kørtes om Natten ud paa Veje og Gader, aflivedes med et Skud i Nakken og efterlodes paa Stedet til Skræk og Advarsel, berøvet alle Identifikationspapirer. Man bogstavelig travede hver Dag i en halv Snes Mord eller Mordforsøg, men for hver tysk eller tysk dirigeret Skændselsgerning bredte Hadet mod Undertrykkerne sig dybere og dybere, nu endog omsider ind i de Kredse paa Landet og i Byerne, som hidtil havde staaet uforstaaende.

Den svenske Regering havde nægtet at forny sine tyske Handelsaftaler, og til Gengæld forbød Tyskland vor sædvanlige Eksport til Sverige. Følgelig gik ogsaa vor Import derfra i Staa. Den tyske Handelsdelegation krævede omtrent alt, hvad vi producerede udover det Minimum, som var levnet os selv. Vi havde det for godt, mente den, skønt vore Husmødre efterhaanden havde store Vanskeligheder med at skaffe den daglige Mad, selv om vi ikke ligefrem sultede som i Norge og Holland. Der var for Eks. saa rigeligt med Flødeskum hos Konditorer og Bagere, at de tyske Soldater kaldte Danmark for „Flødeskumsfronten“. Delegationen henstillede derfor, at Mælkens Fedtprocent sættes ned, og at Flødeproduktionen formindskedes til Gavn for Smørproduktionen til Eksport — et ganske umuligt Krav. Især vakte det Harme, at Tyskerne ogsaa forlangte store Mængder Kartoffler, skønt vi efter den daarlige Høst langt fra havde nok til os selv. Efter Forhandling med Landboforeningerne udstedtes Opfødringsforbud for Kartoffler og Maksimalpriser. Det hjalp noget paa Kartoffelmangelen i Byerne, selv om Transportvanskelighederne lagde stigende Hindringer i Vejen for Forsendelserne. For at spare mest muligt paalagdes det Restaurationerne at koge Kartofflerne uskrællede.

Samtidig standsede vor Import Syd fra af de mest livsvigtige Sager som Raavarer af enhver Art, Kemikalier og Medicinalvarer. Salt og Benzol maatte rationeres. Allerværst var, at Russernes Erobring af Schlesien og de tyske Jernbaners Sammenbrud satte en Stopper for vor Forsyning med Kul og Koks. Den havde været betænkelig aftagende i Efteraaret, da de Allieredes Bombninger satte ind mod de tyske Forbindelseslinier, men nu blev Situationen kritisk. Kun med den yderste Sparsommelighed kunde vore Beredskabslagre paa ca. 600,000 Tons strække til tre Maaneder. Gassen fortyndedes og Forbruget reduceredes med 30 %, Elektriciteten i Hjemmene med 50 %, Varmegraderne i Kontorer, Fabriker, Forsamlingslokaler o. s. v. skulde nedsættes og alle Centralfyr standses i private Huse fra Kl. 20. Forlystelsesetablissemeter, Restauranter, Teatre m. m. maatte lukke Kl. 21, de sidste Sporvogne i Køben-

Efter Branden paa Skandinavisk Motor Co.

havn køre fra Byens Centrum Kl. 21,20, sidste Tog til Omegnen Kl. 21,15. Telefonen kunde efter Kl. 21 kun benyttes til livsvigtige Samtaler, og Butikker skulde lukkes de fem Dage i Ugen Kl. 17, Bagere og Konfektudsalg dog Kl. 18. Damptogene indstilledes helt om Søndagene og indskrænkedes alvorligt om Hverdagene. For Eks. bibeholdtes der kun en Jyllandsforbindelse med Person-tog tre Gange ugentlig, altsaa hver anden Dag. Skoleundervisningen havde i flere Byer længe lidt under de stadige Beslaglæggelser af Skolebygningerne, men nu blev Forholdene yderlig katastrofale paa Grund af Brændselsmangelen. Adskillige Kirker lukkede frivilligt, for at Befolkningen kunde faa Brændselet, og man nøjedes saa med Menighedshuse og Kapeller.

Industrien kom til at lide baade under Elektricitets- og Brændselsrestrik-tionerne samt Mangel paa Raastoffer — naturligvis med Undtagelse af de Virk-somheder, som arbejdede for Tyskerne. Her taaltes ingen Indskrænkninger. Grosserersocietetet, Arbejdsgiverforeningen og Industriraadet opfordrede sine Medlemmer til at vise størst mulig Hensynsfuldhed ved Personalereduktioner

for ikke at forøge Arbejdsløsheden. Transportvæsenet hemmedes af Mangel paa Gummi og Smøreolie, samt nu ved Udeblivelsen af de saakaldte Svidkoks, et Biprodukt ved Udvingningen af syntetisk Benzin, der var det mest brugte Brændstof til de generatordrevne Automobiles. Yderlig kritisk blev Situationen, fordi Tyskerne rekvirerede Mængder af Tog til Transport af deres Tropper, Flygtninge og Gods, Bunkers til deres Krigs- og Handelsskibe og derudover 80–90,000 Tons Kul af vore smaa Beredskabslagre til Brug for dem selv her i Landet, i Norge og i de nordtyske Byer. Vore Myndigheder maatte skride til flere og flere Restriktioner for Jernbaner, Radio og Sporvogne. De sidste begyndte for Eks. fra den 11. Marts om Søndagen først at køre fra Kl. 9 og sluttede af Kl. 20,20. Restauranterne skulde lukke Kl. 20, altsaa en Time tidligere end om Hverdagen. Fra den 20. April standsede de tyske Myndigheder al regelmæssig Persontrafik paa Jernbanerne i Jylland–Fyn for at sikre sig Kul og Jernbanemateriel til deres eget Brug. Kun gaves der Tilladelse til at afsende faa Godstog, hvori der kunde indsættes enkelte Personvogne, og Færgerne over Storebælt sejlede blot efter Behov. Den vigtige Forbindelse mellem Jylland og Sjælland var dermed praktisk taget helt ophævet for al dansk Persontrafik.

Krigen greb saaledes stærkere og stærkere ind i vort Dagligliv, og værst af alt truede den Opretholdelsen af vore Erhverv. Med Udsigt til endnu haardere Kaar i Løbet af et Par Maaneder tog Befolkningen dog alle Indskrænkninger uden Knurren. Der sparedes paa Lys og Brændsel til det yderste, Radioapparaterne stod tavse det meste af Dagen, og overalt blev der sat de svageste Lyspærer i Lamperne. Man indrettede sig bedst muligt, nøjedes med enkelte varme Retter om Dagen, og da ogsaa den populære Kaffeerstatning rationeredes — for at kunne strække de kommende Maaneders Produktion længst muligt — blev Middags- og Aftenkaffen strøget. Løsenet blev: tidligt op og tidligt i Seng. Haabet stod til den lyse Tid, Foraaret og Tysklands Sammenbrud.

Først i Februar forlangte de tyske Myndigheder, at vi frivilligt skulde give Plads for Flygtninge og saarede Soldater fra Østpreussen, foreløbig tilsammen ca. 30,000 Mennesker, et Tal, som dog hurtigt steg til det dobbelte. Den 20. Februar sendte Udenrigsministeriet den tyske Befuldmægtigede en skarp Note om, at det danske Folk var oprørt og rystet over de sidste Deportationer, der tilmed fandt Sted paa et Tidspunkt, hvor der gik en stadig stigende Strøm af tyske Flygtninge og saarede Soldater op til alle Dele af Danmark. Under Henvisning til Haager-Konventionens Bestemmelser afviste de danske Myndigheder samtidig principielt Kravet om at modtage de tyske Flygtninge, men erklærede, at man lettere havde kunnet bære den paatvungne Evakuering, saafremt vore deporterede Landsmænd var vendt tilbage. Noten sluttede derfor med en Opfordring til Dr. Best om uopholdelig at foretage Skridt til at føre de Danske hjem fra de tyske Lejre. Det vilde tilmed give bedre Plads for deres egne.

Alt var forgæves, og tværtimod førtes nye Transporter derned, heriblandt den 63-aarige Politiinspektør Mellerup. Det tyske Mindretal i Sønderjylland opfordrede sine Medlemmer til at vise sig gæstfri overfor Flygtningene, hvad dog langt fra blev mødt med udelt Glæde af Frygt for de medfølgende, epidemiske Sygdomme. Ogsaa ganske enkelte Privathjem i det øvrige Land modtog Flygtninge af kristelige og humanitære Grunde, men Resten fordeltes til Skoler af enhver Slags, Sanatorier, Hoteller, Kollegier, Pensionater m. m., som i meget stor Udstrækning rekvireredes rundt om i Landet, samt i de danske, militære Lejre i Nordsjælland. De saarede Soldater førtes til de herværende tyske Sygehuse samt til Horsørødljrene. De kom herop til Fods i Smaaflokke eller mere organiseret pr. Jernbane over Landegrænsen, i Fiskerbaade til Bornholm samt i en Del store, tyske Dampere — deriblandt et Par af vore tidligere Jyllandsbaade — til København. Med Dags Varsel beslaglagdes flere og flere private og kommunale Skoler, Fregatten Jylland o. s. v. som midlertidigt Opholdssted, indtil de pr. Jernbane eller Motorlastvogne kunde fordeles ud over Landet.

Mange Flygtninge var syge, saarede eller lemlæstede ved Flyverangrebene paa Byerne, forsultne, slet klædte, snavsede og fulde af Lus efter Maaneders Ophold i Tilflugtsrum og Kældre. I Hundredevis døde de kort efter Ankomsten og begravedes i store Fællesgrave. De kom hertil belæssede med Kufferter og Pakker — som der blev skrevet i et illegalt Blad: Herrefolkets sidste March med deres sidste Ejendele og de bristede Stordrømme i samme Vadsæk. Snart fyldte de Gader, Butikker og Restauranter. Overfor deres egne var de veldisciplinerede, men i al deres Elendighed endnu stortalende og ubeskedne overfor os. De forlangte at købe alt muligt uden Hensyn til Rationeringen. Det var kun vor Pligt, sagde de, at vise Gæstfrihed, naar Tyskland havde „beskyttet“ Danmark i over fem Aar — eller de syntes det mærkeligt, at vi endnu ikke forstod deres Sprog, skønt vort Land nu havde „tilhørt“ Stortyskland saa længe! Føreren havde givet dem Danmark at bo i. Saadan havde de lært dernede, og ved Synet af deres eget Militær og Politi som Herrer her i Landet blussede deres Storhedsfølelse op. De forstod slet ikke, at deres Nation ved sin ryggesløse Adfærd overfor vort Folk selv havde sat sig udenfor al Ret til Hjælp, og at det vilde være at trække alt for store Veksler paa vor Godmodighed at kræve Medlidenhed, saa længe der blev faret frem mod os med Mord og Terror, og saa længe vore Landsmænd holdtes fængslede eller internerede under ubeskriveligt forfærdende Forhold i deres Tugthuse og Lejre. Hvor dette tidligere saa højt priste Kulturfolk kom frem i Danmark, paa Jernbanestationer, i Havne eller paa Færger, præsterede de det frygteligste, mest smittefarlige Svineri af den værste Art. I Københavns Frihavn nægtede danske Arbejdere at gøre rent efter dem, og der sattes saa russiske Krigsfanger til dette Arbejde. Frihedsraadet udsendte Opfordringer om at vise Flygtningene en kold Skulder, men til ikke at bruge Vold

mod dem. Det var uværdigt for det danske Folk at anvende tyske Metoder overfor Kvinder og Børn.

De haardtsaarede Soldater bragtes fra Skibene i Baarer over i Lazarettog eller Ambulancer, de lettere saarede gik selv og fik af og til endog Lov til at gaa en Tur op i Byen. Man saa dem da slentre i Grupper om i Gaderne, med indbundne Hoveder, Arme i Bind, haltende eller støttende sig til en Stok, ældre Mænd og Dreng, usoinerede og snavsede, uden Vaaben og i Uniformer, som i høj Grad bar Præget af Aaringers Ophold i Skyttegrave og Bunkers. Ikke faa bar civile Klædningsstykker, gamle Lammeskindspelse med Hætter, stammende fra Vinterfelttoget i Rusland, eller kamouflerede Overtræksbluser o. s. v. — et sørgeligt Syn af Soldaterskravl, slagne Rester af Hitlers fordums saa stolte og sejrssikre Ruslandshær.

Gennem Radioen forsøgte Tyskerne en skamløs Medlidenhedskampagne for, trods al Terror, at vække Interesse for deres ulykkeligt stillede Folkefæller. Det lykkedes dog ikke, og da en Del Handlende ikke kunde modstaa Fristelsen for at tjene Penge ved at sælge væk til dem af vore smaa Beholdninger, advarede de alvorligt af Frihedsraadet. Tillige anmodede de tyske Myndigheder vore Læger om at tage sig af dem. Mange af disse var stemt for at nægte enhver Forhandling, men Alm. dansk Lægeforening gik dog ind paa indtil den 25. Marts at yde en Slags Nødhjælp, for Eks. ved Fødsler og højakute Sygdomstilfælde, der ikke taalte videre Transport til tyske Lazaretter. For af Hensyn til egen Befolkning at kunne holde de epidemiske Sygdomme under Kontrol indvilgede den ogsaa indtil samme Dato i at medvirke ved Karantænetilsynet, dog alt sammen paa Betingelse af, at der til Gengæld blev ydet de danske Internerede og Fanger i Tyskland væsentlige Lettelser — altsaa i Tilslutning til det svenske Røde Kors's tidligere omtalte Virksomhed. Koncentrationslejren Neuengamme ved Hamburg skulde indrettes til en skandinavisk Fangelejr under gode hygiejniske Forhold for de ca. 14,000 Danske og Norske i Tyskland, der hidtil havde ligget spredt i de forskellige tyske Arbejdslejre og Tugthuse. Det lægelige Tilsyn overdroges det svenske Røde Kors med Bistand af danske og svenske Læger og Sygeplejersker, og Overflytningen til Lejren, der, som nævnt, allerede var i fuld Gang paa Initiativ og Foranstaltning af det svenske Røde Kors, skulde være endt den 25. Marts.

Fra Neuengamme førtes kort efter det meste af vort Politi til Frøslevlejren. Saa var det dog omsider igen paa dansk Grund. Omtrent 85 danske Kommuner i Lejren Stutthof ved Danzig blev reddet af Russerne. En stor Procent af vore Landsmænd viste sig at være saa syge eller saa alvorligt svækkede af Sygdom og Underernæring, at de havde faaet et Knæk for Livet.

En Del maatte dog efterlades, enten fordi de var ført til fjerne, ukendte Arbejdslejre, eller fordi de var for syge til at kunne flyttes. Fortsat indløb ogsaa

Telegrammer om danske Dødsfald dernede. Vore sidste Grænsegendarmer og et Par Hundrede syge og ældre Politifolk løslodes helt, nogle for at indlægges paa Sygehus. Ligeledes opnaaede Grev Folke Bernadotte Tilladelse til at hente de danske Jøder fra Theresienstadt samt at evakuere et godt Tusind fangne, danske og norske Kvinder og syge danske og norske Mænd til Sverige, deraf en Trediedel danske, hovedsagelig saadanne, som stod overfor et langt Sygeleje. Under Transporterne gennem Danmark vaagede Tyskerne strengt over, at ingen af vore Landsmænd kom til at hilse paa deres Familie, men de enkelte, som det alligevel lykkedes at faa et Blik af en Mand, en Søn eller en Kæreste at se, forfærdedes over Synet af disse næsten til Ukendelighed radmagre og hulkindede Mennesker. Der sagdes, at de i flere Lejre havde maattet udføre 12 Timers haardt Arbejde hver Dag paa en Kost bestaaende af nogle Skiver Rugbrød og en Skaal tynd Kødsuppe eller Roesuppe med Kartoffelskrælinger. Kartofflerne havde Tyskerne selv spist. Og saa skulde Skandinaverne endda have haft det betydeligt bedre end andre Folk! De allerfleste havde kun oprettholdt Livet takket være de Levnedsmiddelpakker, som det danske Røde Kors havde sendt dem hver Maaned. Ved Ankomsten hertil var de lykkelige over igen at faa et Stykke Franskbrød og nogle Kartoffler!

Sidst i Marts var Grev Bernadotte i København og hyldedes hjerteligt af alle. Han modtoges i Audiens af Kongen og skriver herom: „Audiensen hos Kong Christian greb mig. *Det havde ikke været svært for mig at overbevise mig om, at han betød lige saa meget for den danske Frihedsbevægelse som nogensinde tidligere; for det danske Folk stod han som det faste Punkt og som Modstandsbevægelsens højeste Leder.* Nu sad han der — han havde endnu ikke overvundet Følgerne efter sit Fald fra Hesteryggen for nogle Aar siden — og lyttede til, hvad jeg havde at berette. Han var rørt til Taarer. Krigen led mod Enden. Danmark skulde vel snart blive frit igen. Han udtrykte sin Glæde over de Resultater, som vi hidtil havde opnaaet, og jeg forsikrede ham, at vi ikke skulde give op, før det endelige Maal var naaet: Alle Danske og Nordmænd i tyske Koncentrationslejre skulde overføres til Sverige“.

Da Krigshandlingerne nærmede sig Hamburg, maatte Neuengamme rømmes, og Grev Bernadotte opnaaede Tilladelse til med 168 danske og svenske Automobiles at føre de sidste 1500 Danske og 3000 Norske hertil i Dagene omkring den 20. April. Med Jubel modtoges de ved Grænsen af Sønderjyderne. Det kneb med at skaffe Plads til dem, og Tyskerne beslaglagde en Overgang Statsungdomslejren ved Horsens hertil. Endelig fik Grev Bernadotte Bemyndigelse af Himmler til at udføre sin store Evakueringsplan, omfattende 7500–8000 Danske og Norske og ca. 7000 Kvinder af alle Nationer, som havde været interneret i Tyskland. Blandt de Danske var ca. 930 Politifolk. Det svenske og danske Røde Kors fik travle Dage, og deres Automobiles, suppleret med ad-

skillige danske og svenske Ruteautomobiler, bragte sidst i April og først i Maj de mange Mennesker fra Jylland til København og Helsingør, hvorfra de overførtes til Sverige. Grev Bernadotte havde hermed ydet en smuk Indsats for Danmark og Norge og for hele Europa.

For det stolte Albion var Krigen en Kamp for Livet, men det vandt takket være sin Sejhed og sin Flaade og takket være, at Sovjet og U. S. A. kom til Hjælp med deres Massehære og U. S. A. tillige med sin kolossale Teknik. I alle tre Lande stod jernenergiske, geniale og myndige Mænd ved Styret med den faste Vilje at redde Europa ud af Hitlerismens Voldsregimente. Samarbejdet mellem disse tre store foregik for Strategiens og Storpolitikens Vedkommende i Moskva eller nær den russiske Grænse, f. Eks. Teheran, medens de mere detaillerede Efterkrigsproblemer behandledes i Bretton Woods og Dumbarton Oaks i U. S. A. I Dagene 1–8. Februar mødtes Præsident Roosevelt, Premierminister Churchill og Marskal Stalin ved Sortehavet. Stedet holdtes hemmeligt, men det viste sig senere at være Jalta paa Krim. Herfra udsendtes et Budskab, at de tre Stormagter som aldrig før var naaet til fuld Overensstemmelse om Afslutning paa Systemet med ensidige Handlinger. Al Bekymring — eller Haab — om Splittelse mellem de Allierede var dermed forbi. Tyskland skulde tvinges til Kapitulation uden Betingelser. For at naa dette hurtigst muligt enedes man om en Koordinering af de to Magtgruppers militære Operationer i Luften og paa Jorden. Det tyske Folk skulde ikke berøves alle sine Eksistensmuligheder, men for Verdensfredens Skyld maatte dets stærkeste, offensive Kræfter, Militarismen og Nazismen, udryddes.

Den Fred, som skulde bygges op, erklærede Præsident Roosevelt i Radioen, maatte hvile paa Principperne i Atlantic-charta. Til den 25. April indbødes alle ikke neutrale Stater til en "Sikkerhedskonference" i San Francisko. Den skulde i Realiteten være en præliminær Fredskonference som en Fortsættelse af Forarbejderne i Dumbarton Oaks. Frankrig frabad sig dog Æren af at være Medindbyder paa Grund af Uenighed med Rusland, men det erklærede sig rede til at deltage. Af de nordiske Stater indbødes Norge, men ikke Sverige, der var neutralt, og af formelle Grunde foreløbig heller ikke Danmark. Stormagterne beklagede ikke at kunne gøre det, fordi vort Land endnu ikke havde nogen fri, fungerende Regering og følgelig ikke var i Stand til at undertegne den Erklæring om Formaal og Principper, hvorved et Land kvalificeredes til at blive henregnet blandt De forenede Nationer. Det kunde heller ikke udnævne en behørigt bemyndiget og fuldt ud repræsentativ Delegation til Mødet. Efter Vaabenstilstanden og efter at vi atter havde faaet en lovlig Regering, blev Danmark imidlertid anerkendt som allieret Nation. Paa Forslag af Norge indbødes vi

den 5. Juni til at deltage i Konferencen i San Francisco, og til vor Repræsentant valgtes Gesandt H. Kauffmann.

Foreløbig blev Koordineringen af de militære Operationer det vigtigste. Den traadte straks i Gang. 4000 Tons Bomber kastedes daglig over Tyskland, lagde Industrierne i Ruiner og lammede Jernbane- og Transportvæsenet i Øst og Vest. Tusindvis af Lokomotiver og Jernbanevogne ødelagdes. I de maaneklare Nætter fløj Tusinder af Flyvere hen over Danmark mod de nordtyske Havne, og den engelske Radio meddelte, at Østersøen og de danske Farvande nu var fyldt med over 40,000 Miner. Flere af vore Smaafartøjer i indenrigs Fart minesprængtes. I 1940 havde Tyskland truet med at lægge England i Grus og Aske, men nu blev det omvendte Tilfældet. Aldrig nogensinde før var saa vældige Kræfter taget i Brug for at knuse en Modstander, og under det fantastiske Tryk af Verdens højst udviklede Krigsteknik dreves de tyske Hære over i en haabløs Defensiv. Det bar øjensynlig mod et Ragnarok for Tyskland, men paa Heltemindedagen den 12. Marts opfordrede Rigskansler Hitler til med „sammenbidt Beslutsomhed“ at yde Modstand, indtil Fjenderne var udmattede og brudt sammen! „Med Fanatisme“ skulde Defaitisterne paagribes og tilintetgøres. Det tyske Folk var dog øjensynlig omsider ved at køre træt. Der var virkelig Grund for os til at være optimistiske, selv om ikke saa vidt som Fred til Paaske eller i Løbet af et Par Maaneder! Churchill sagde Sommerens Slutning eller mulig før!

Russerne konsoliderede foreløbig den højre Fløj af deres Oderstilling ved at trænge frem til Østersøen og splitte de derstaaende store, tyske Styrker i flere Omraader. Königsberg og Danzig indringedes og Stettin blev angrebet. Kampene var nu kommet Danmark saa nær, at man paa Bornholm tydeligt hørte Drønene fra de store Kanoner. Samtidig gik Englændere, Kanadiere og Amerikanere til Angreb i Vest. I de første Dage af Marts naaede de Rhinen paa lange Strækninger, og Tysklands trediestørste By, Köln, erobredes. Generalfeltmarskal Rundstedt kastedes over Rhinen med et Tab af henimod $\frac{1}{3}$ af sine 70 Divisioner. De Allierede havde overvundet store Vanskeligheder, saaledes den oversvømmede Roerflod, den 200 m brede Maase og den „uindtagelige“ Siegfriedlinies Minebælter, betonstærke Bastioner og Bunkers. Derefter stod de overfor den vældige Opgave at skulle passere den 3–500 m brede Rhin.

I Dagene 12.–20. Marts henrettedes 21 unge Danske, 7 ad Gangen. Mægtige Razzia'er sagdes at være under Forberedelse. Saa kom Englænderne til Hjælp.

Den 21. Marts Kl. 11,17 strøg 30 Jagere og Mosquitos i tre Bølger og i susende Fart ganske lavt hen over Københavns Tage — fuldkommen overraskende for Tyskerne, hvis københavnske Luftmeldetjeneste havde svigtet totalt. For Eks. var der givet Luftalarm en Snes Minutter før i Roskilde. I sidste

Øjeblik, men efter at de første Bomber var faldet, gav de danske Luftværnsmyndigheder Flyveralarm paa eget Initiativ.

Folk paa Gaderne saa det imponerende Syn af de engelske Maskiner og raabte begejstret: „Det er Englænderne — det er Englænderne!“ Angrebet gjaldt Gestapos Hovedkvarter, Shellhuset, som paa et Øjeblik var knust og sat i Brand. En Snes 250 Punds Bomber blev kastet præcis ind paa Facaden og altsaa ikke ned paa Taget af Hensyn til de danske Fanger, som sad i den øverste Etage. Til dels takket være en fangen, dansk Overbetjents Mod og Konduite lykkedes det ogsaa de fleste at komme ud af Cellerne og at flygte, og kun enkelte mistede Livet. Derimod dræbtes og saaredes Hundreder af Tyskere og Danske i tysk Tjeneste — Antallet kendes ikke, men det var netop paa det Tidspunkt, hvor Stikkere og Gestapofolk plejede at møde til Instruktion. Tyskerne forbød Københavns Brandvæsen at komme ind i Shellhuset den første Dag — de vilde selv slukke!

I den stærke Vestenvind bredte Ilden sig til Nabohuset, det af Tyskerne beslaglagte Ingeniørernes Hus, som ligeledes nedbrændte. Andre Bygninger led større eller mindre Skader af Ilden, saaledes Akademisk Kursus, Dansk Arbejdsmandsforbunds Hus og Boghandlernes Hus. En Bombe faldt i Teknologisk Institut. Hovedsagen var, at hele den stærke Politifæstning med sine Bunkers, Flankeringsanlæg, Pigtraadsspærringer og Garager blev lagt i Grus. Dermed var det frygtelige Gestapoapparat lammet for en Tid, og det hovedsagelig af danske Stikkere skabte omfattende Materiale mod vor Modstandsbevægelse tilintetgjort. Af vore højtstaaende Politifolk, som paa 6. Maaned sad som Gidsler i Boghandlernes Hus, lykkedes det de tre at undslippe, medens de andre tre atter blev paagrebne. De havde siddet paa Æresord, og de tre førstnævnte meldte sig derfor igen for ikke at risikere Repræsalier mod deres atter arresterede Kolleger. Det lykkedes dog ved Udenrigsministeriets Mellemløst et Par Dage efter at faa dem alle frigivne. Da vort Brandvæsen Dagen efter blev tilkaldt for at slukke Ilden i Grunden, saa Brandmændene enorme Lagre af Kartoffler, Konserver, Øl, Vin m. m. samlet i Kældrene — for Tilfælde af Belejring?

En tysk Flyvemaskine var tilfældigt paa Vingerne, da Englænderne kom. Den forsøgte ikke Kamp, men skød planløst omkring og ramte bl. a. Frue Kirkes Taarn og Rundetaarn. Fra de tyske Skibe i Havnen var Antiluftskytset i kraftig Virksomhed, og det lykkedes dem at skyde to engelske Maskiner ned, den ene i Fæledparken og den anden i Sundet. Mange Sprængstykker og usprængte Projektiler faldt over Byen.

Samtidig med Angrebet stod de i Forvejen averterede Frihedskæmpere parat til at komme deres Kammerater i Shellhuset til Hjælp. Saasnart Tyskerne saa dem, begyndte en fuldkommen desperat Skydning rundt om i de tilstødende Gader. Den varede i et Par Timer og længe efter, at Flyveralarmen var afblæst. Adskillige Spadserende paa Gaderne blev derfor ramt.

Desværre maatte den britiske Hjælp betales forfærdende dyrt. En af de første Maskiner, vistnok en Førermaskine, var en Ulykkesfugl. Da den i rasende Fart kom ind over Godsbaneterrænet, kolliderede den med en høj Lysmast, hvorved den mistede sin ene Vinge og fik Understellet beskadiget. Maskinen var herefter ude af sin Førers Kontrol. Samtidig løsnede ogsaa dens Bombelast sig, og under den videre Flugt faldt denne ulykkeligvis ned i en Del Ejendomme, som ødelagdes, hvorved mange Mennesker dræbtes eller saaredes. Formodentlig har Føreren villet forsøge at sætte Maskinen ned i Frederiksberg Have, men den styrtede ned et kort Stykke derfra og kom i Brand. Et Par lidt efter kommende Maskiner saa Ildebranden, og formodentlig i den Tro, at her var Bombemaalet, kastede de nogle Bomber ned i den tæt ved liggende franske, katolske Skole og en Række Beboelseshuse paa Maglekildevej. Luftalarmen var kommen saa sent, at langt fra alle var naaet ned i Beskyttelsesrummene, og alene i Skolen dræbtes 13 Voksne og 86 Børn.

Hvor meget end Tyskernes Terror efterhaanden havde hærdet os overfor Ulykker og Død, greb dette frygtelige Tab af de mange Børn dog saa dybt i alle, at Sorgen ganske fik al Glæde over Ødelæggelsen af den forhadte Gestapo-central til at forstumme. Af Hensyn til Englænderne, og for ikke at give den straks iværksatte tyske Propaganda Anledning til Medynk, blev Sorgen dog baaret værdigt og stille. Der var ikke Tale om Landesorg med almindelig Flagning paa halv Stang, og Bladenes Omtale af Ulykken var uden Beklagelser og Bebrejdelser. Meget dyrebart var gaaet tabt — utrøsteligt for mangan Far og Mor — men det var en trist Hændelse i en barsk Krig under Udførelse af en Daad, som reddede Hundreder af unge, danske Mænd fra Fængsel, Tortur og Død. Det fortælles, at Dagen efter kom en Vogn med tyske Flygtninge forbi den franske Skole. De truede ad den omkringstaaende, dybt bevægede Mængde af Danske og raabte: „Det har I godt af — nu kan I prøve lidt af, hvad vi har gennemgaaet!“ Fra England udtaltes officielt en Beklagelse over Ulykken, og den 22. Maj kom en Del af de britiske Flyvere, som havde deltaget i Angrebet, hertil med deres Fører, Viceluftmarskal Basil Embry, i Spidsen. Ved en Højtidelighed ude paa Skolens Ruiner udtalte den herværende engelske Chargé d’Affaires Englands Sorg over det, som var sket, og Luftmarskallen lagde en Blomsterdekoration i Royal Air Forces Farver paa Ruinerne.

Det samlede Tab af Danske ved Flyverangrebet var ca. 140 Dræbte og ca. 300 Saarede, heriblandt dog medregnet Ofrene ved den tyske Skydning og Luftværnsilden samt en stor Del af de Danske, som havde haft Ansættelse i Shellhuset. 225 Familier stod husvilde. Søndag den 1. Juli gav engelske, kanadiske, amerikanske og new-zeelandske Flyvere en stor Opvisning paa Kastrop Flyveplads til Fordel for de bomberamte.

Dagen efter Flyverangrebet — den 22. Marts — opdagede Gestapo og Hipo en Vaabentransport og nogle Frihedskæmpere i Vendersgade i København. Øjeblikkelig aabnedes Skydning i de omliggende Gader. Af Spadserende bragtes 6 Dræbte og 12 Saarede til Hospitalerne.

Tyskerne valgte sig et nyt Gestapokvarter i det nye Sct. Annæ Palæ paa Hjørnet af Dronningens Tværgade og Borgergade, midt i et af Byens folkerigeste Kvarterer. I Løbet af faa Timer skulde det rømmes, og de derværende Forretninger og Kontorer, bl. a. et Posthus og Fiskeridirektoratet, maatte ikke medtage deres Kontorinventar.

Flygtningestrømmen tog stadig til, og til Supplering af egne Transportmidler beslaglagde de tyske Myndigheder en Mængde Rute- og Lastmotorvogne, Cykler og en Snes Skibe af vor allerede stærkt reducerede Handelsflaade. Det forlød, at Rigsminister Himmler nu havde forlangt Plads til 300,000, og dette Tal blev omtrent naaet midt i April, heraf ca. 90,000 saarede Soldater. De fleste kom hertil over København, kun omtrent 50,000 over Padborg og en Del med Smaafartøjer til Bornholm. Yderligere blev Mængder af Lokaliteter taget, saaledes Herregaardsbygninger, Oringe Sindssygehospital, Badehoteller, Idrætshuse, tekniske Skoler, Forsamlingsbygninger, Epileptikerhjem, Højskoler o. s. v. Endog Kronprinsparrets Sommerslot Graasten beslaglagdes til Sygehus, men Deres Kongelige Højheder fik dog Lov til at bjerge deres Indbo. Skole efter Skole maatte tømmes, i København og Frederiksberg over 70 og i flere Provinsbyer dem alle sammen. Mange Steder maatte derfor Undervisningen suspenderes eller indskrænkes betydeligt, men man søgte at hjælpe hinanden bedst muligt. Alle Flygtninge fik Kvarter, Kost og Lommepenge. Tyskerne skaltede og valtede med dansk Ejendom og ruttede med danske Penge, som de vilde. Vaccinationen af vor Befolkning mod Tyfus, Dysenteri m. m. begyndte. Jernbanerne havde travlt med at klare Trafiken, og vor egen Godstrafik maatte indskrænkes betydeligt. Afmægtige stod vi overfor alt dette. Den 30. April var Antallet af Flygtninge og saarede Soldater alene til Københavns Havn naaet op til 361,000. Dermed ophørte den organiserede Flygtningestrøm, men efterhaanden som Russerne kom længere og længere frem langs Østersøkysten, flygtede Tusinder af Tyskere over til de danske, sydlige Kyster i alle Slags Fartøjer. Ialt i hele Landet naaede Antallet op nær de 400,000, heriblandt nogle faa Hundrede af andre Nationaliteter, dels saarede russiske Soldater og dels Mænd, Kvinder og Børn, som Tyskerne havde deporteret.

Uformindsket fortsattes Myrderier og Terror efter Ordre fra det stortyske Riges herværende Gestapoledere. Flere uhyggelige Bander stod til deres Raadighed bestaaende baade af tyske og danske Bøddler. Den 26. Marts blev en Præst i Esbjerg skudt, fordi han havde holdt en smuk Tale over en dræbt Sabotør, og to Overlæger ved Vejle Amtssygehus, fordi Frihedskæmpere var trængt ind

Ved Gravene i Ryparken efter Kapitulationen. Frihedskæmpere paa Vagt.

paa Sygehuset og havde dræbt en der liggende Stikker. Samme Dag ramte Kontrasabotagen to nordjyske Blade, Vendsysseltidende i Hjørring og Frederikshavns Avis, hvis Trykkeri og Redaktionslokaler ødelagdes.

Den 28. og 29. Marts henrettedes atter officielt 9, og den 3. og 4. April officielt 4 unge Danske, disse Gange med Begrundelser, som forekom i høj Grad søgte og slet ikke tilstrækkelige til en saa streng Straf som Henrettelse. Det var Gestapos Paaskehilsen til det danske Folk. Dertil kom fortsat en Del uofficielle Henrettelser samt enkelte, strenge Tugthusstraffe, bl. a. for at have støttet Frihedskampen med Penge. En københavnsk Sognepræst blev afhentet i sit Hjem af nogle Hipofolk og skudt, fordi han ved Begravelsen af den enes Moder, der var likvideret som Stikker, havde holdt en Tale, som Hipo ikke var tilfreds med.

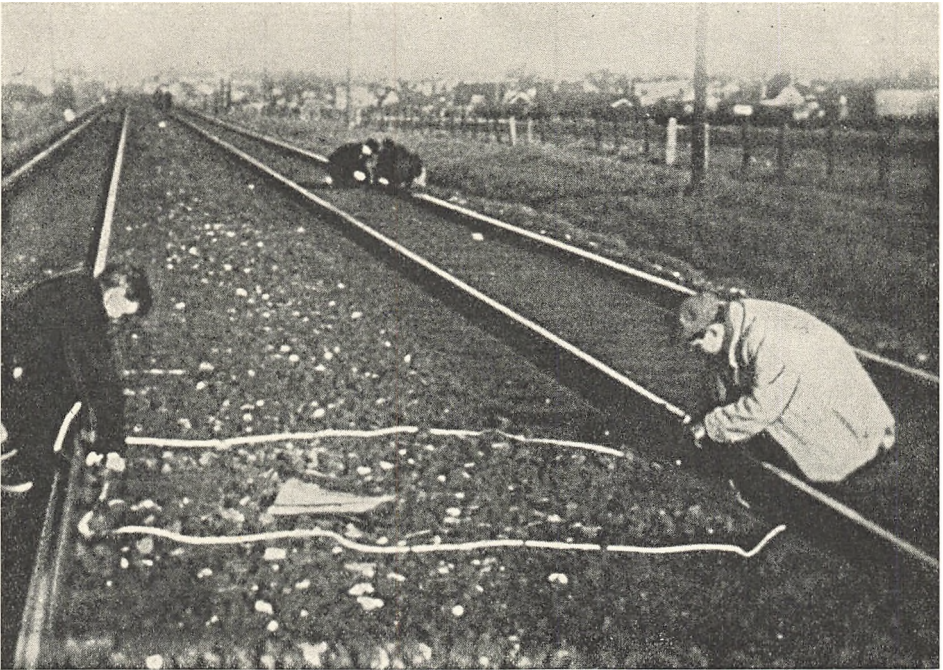
Uanfægtet fortsatte Modstandsbevægelsen sin stedse dristigere Kamp, udført af varmhjertede, danske Mænd under viljestærke Ledere med Dødsforagt og Nerver af Staal. Modigt og pligtopfyldende gik de alle til deres Gerning under Salmen: „Kæmp for alt, hvad du har kært“. Danmark krævede det af dem. Nat efter Nat laa de tavse og ventede paa Øjeblikket, hvor en engelsk Flyver kom med Vaaben og Sprængstof eller hvor der skulde gaas til Aktion mod en Jernbane eller en Fabrik. Større og større blev Bedrifterne, imponerende sikkert udført, men med Opgavernes Vanskelighed steg ogsaa Ofrenes Antal. De fleste

officielt eller uofficielt henrettede samt de Faldne begravedes paa tyske Begravelsespladser, i København i et Hjørne af Ryparken, altid uden forudgaaende Meddelelse til Familierne. Adskillige nedgravedes ogsaa uden for Byerne i Grøfter eller Skovkanter, hvor man senere tilfældigt har fundet deres Lig med mindst mulig Jord over. De saarede Frihedskæmpere bragtes altid til de tyske Lazaretter, hvor mange døde af Infektion eller Forblødning paa Grund af de tyske Lægers uforsvarlige og hensynsløse Behandling.

Trods skarp Bevogtning af tyske Soldater lykkedes det Sabotører den 27. Marts i København at sprænge Langebros Maskinanlæg, saaledes at Broen ikke kunde aabnes. Derved spærredes en Mængde oplagte, danske Skibe, deriblandt flere beslaglagte, inde i Københavns Sydhavn, saaledes at Tyskerne ikke kunde faa dem ud. Ligeledes vanskeliggjordes Borttransporten af vore der-værende Kulbeholdninger. Sabotagen vakte derfor stor Tilfredshed i danske Kredse, selv om den trods al Hensyntagen overfor Landsmænd havde kostet 4 saarede af Brobetjeningen. Derudover dræbtes to Danske og saaredes fem ved Tyskernes og Hipos paafølgende, ganske vilde Skydning. Det lykkedes alle Frihedskæmperne at slippe uskadt bort efter Eksplosionen, inden de tyske Soldater var kommen sig af Forskrækkelsen. En halv Snes Dage efter frigav Tyskerne derpaa de beslaglagte Skibe i Sydhavnen. Det lykkedes dog tyske Ingeniører at faa Broklappen hævet saa meget, at de kunde faa et Par lastede tyske Skibe ud. Saa spærrede Frihedskæmpere det indre Havneløb udfør Nyhavn ved den 20. April at sænke et Vrag og en lille Tankdamper tværs i det.

Den 11. April trængte Frihedskæmperne ind i selve den tyske Værnemagtskommandantur i Esbjerg og lagde det i Grus, hvorved 5–6 dræbtes og ca. 20 saaredes, alle Tyskere eller Danske i tysk Tjeneste, bl. a. selve Kommandanten i Esbjerg. Tyskerne befalede straks Spærretid i Byen fra Kl. 20–6 og kørte hele Dagen om i Gaderne, skydende til højre og venstre. To Forretningsbygninger sprængtes i Luften.

Rømningen af de nordtyske Havne havde bevirket, at Københavns Havn var blevet Basis for en Mængde store, tyske Handels- og Orlogsskibe. De danske Søfolk i Havnen blev omsider trætte af at skulle bistaa med Baksningen af disse tyske Skibe og de mange Flygtningedampere, og i Fællesskab med Frihedskæmperne arrangeredes en yderst fornøjelig Bjergningsaffære. En Damper med Kul til Tyskerne i Jylland laa klar til Afgang i Havnen. Nogle Frihedskæmpere gik ombord og gemte sig, saa at Tyskerne ved det obligate Eftersyn inden Afsejlingen ikke opdagede dem. Ude i Sundet kom de frem og fik Skibsføreren til at sætte Skibet paa Grund paa Hven. Der telegraferedes efter kraftig og rigelig Bjergningshjælp. Alt var forberedt, og der kom i Løbet af Natten en Snes Bjergningsskibe, de største og nyeste Bugserbaade og Bjergningspramme, ialt en Snes Skibe, som derpaa ganske roligt fortsatte til Sverige med den paa Grund

Jernbanesabotage.

satte Dampær, som hurtigt var slæbt fri! Tyskerne forbød straks al Udsejling af Københavns Havn. Det varede vel kun et Par Dage, men derimod beslaglagde de alle tilbageværende Bugserbaade her og i Provinsen, de smaa Havneisbrydere og vore to Redningsdampere paa Jyllands Vestkyst. Tillige satte de tyske Myndigheder tysk Vagtmandskab i alle danske Skibe over 50 Bruttotons — et Par Dage efter forhøjet til 100. Skippere og Besætninger nægtede derefter at sejle, og alle Rutebaade, Paketter m. fl. lagdes op i Havnene til stor Gêne for Byernes Forsyninger, men ingen fortænkte vore Søfolk i, at de ikke vilde finde sig i tysk Vagt ombord. Den 22. April kaprede Frihedskæmpere i aaben Sø Statens to Fyrinspektionsskibe og førte dem til Sverige. Samme Dag gik ogsaa de fleste Lodser fra København, Helsingør og Dragør under Jorden, og Resten over Sundet med deres Lodsbaade. Ligeledes søgte mange Fiskerbaade til svenske Havne, og Frihedskæmpere tvang de faa Ruteskibe, vi endnu havde i Fart, for Eks. Bornholmerbaadene, til at sejle samme Vej, skønt de havde tysk Vagt ombord.

Rhinen og Oder dannede altsaa nu Grænserne for Tysklands sidste Forsvarssystem, og bag dem, erklærede Propagandaminister Goebbels, vilde de forsvare sig med urokkelig Vilje til ikke at kapitulere. Rygterne gik om forskel-

lige tyske Fredsfølere, men den tyske Regering dementerede. Man var dog efterhaanden naet til ikke at tage politiske Dementier alvorligt.

Medens Tusinder af engelske og amerikanske Flyvere fortsatte deres Lammelsestaktik i Tyskland, arbejdede Vestmagterne energisk paa Forberedelserne til den store Rhinovergang. Amerikanerne havde det uhørte Held den 7. Marts at finde Ludendorffbroen ved Remagen usprængt, og Chancen udnyttedes øjeblikkelig. Tyskerne var rasende, og de Officerer, som havde Ansvaret for Skandalen, blev omgaaende henrettet. Let og smertefrit fik Amerikanerne saaledes et første Brohoved paa den østre Rhinbred.

Der var sagt for længe siden af begge Parter, at Krigens Afgørelse vilde falde Vest for Rhinen — „knockout“-Slaget, som General Eisenhower kaldte det. Det viste sig at blive rigtigt. Efter hvad Amerikanerne og Englænderne hidtil havde præsteret, kunde Passagen over Rhinen heller ikke blive nogen særlig vanskelig Opgave, og det saa meget mindre, som Tyskerne var stærkt udmattede. I en maaneklar Aften den 25. Marts Klokken lidt over 20 gik Feltmarskal Montgomery med sine Briter og Kanadiere over den nedre Rhin mellem den hollandske Grænse og Ruhrdistriktet. Det skete under Udnyttelse af kunstig Taage, vældige Flyvermasser, Hundreder af Kanoner, Flaader af Transport- og Kanonfartøjer, Faldskærmstropper i Ryggen paa Forsvarerne — et imponerende teknisk Opbud af enhver Art.

Fra nu af gik det strygende for de Allierede. Offensiven bredte sig Syd paa, og i Løbet af faa Dage fik de yderligere syv andre Brohoveder paa Rhinens østlige Bred helt ned til Karlsruhe. Uventet hurtigt brød det tyske Vestforsvar sammen, og stærke engelske og amerikanske Panserspidsler efterfulgt af tunge, motoriserede Kolonner kunde fortsætte med en Fart af 20–30 Kilometer i Døgnet ind i Westfalen, Hessen og Pfalz. Tyskerne flygtede eller overgav sig i Tusindvis. Der var slet ikke Tale om at lystre Hitlers Ordre om at forsvare hvert Hus som en Fæstning. By efter By blev opgivet uden Kamp. Kun holdt de tyske Tropper endnu Stand ved Oderen overfor Russerne. Naar det kom til Stykket, vilde Tyskerne øjensynlig hellere se Amerikanerne og Englænderne besætte deres Land!

De allierede Vestmagters første Maal var Indringning af Tysklands industrielle Hjerter, Ruhrdistriktet, men samtidig strøg Englands mekaniserede Divisioner henover Oldenburgs og Hannovers Sletter. Forbindelsen mellem Tyskland og Danmark skulde overskæres, og de tyske Havne ved Østersø og Nordsø besættes.

Overfor den hastige Fremrykning lykkedes det ikke Tyskerne at danne nogen ny, sammenhængende Front. I Begyndelsen af April havde Kanadierne afskaaret de tyske Tropper i Vestholland og erobret Nordholland, Englænderne var rykket Emden nær og havde overskredet Weser, medens Amerikanerne paa bred Front var naet Elben lige overfor Berlin og længere mod Syd et godt Stykke ind i Bayern. Russerne var i fuld Gang med at erobre Bratislava og Wien.

9. April 1945. To Minutters Stilhed paa Raadhuspladsen.

Det gik stærkt, men i al sin Desperation tænkte Rigskansler Hitler endnu ikke paa at opgive en vanvittig Kamp, som blot betød fortsatte, unyttige Blodsudgydelser og Ødelæggelser. Personlig havde han og hans Mænd vel heller intet at tabe ved en Fortsættelse, fordi de vidste, at de Allierede agtede at kræve alle tyske Krigsforbrydere til Regnskab efter Krigen. Propagandaminister Goebbels ugentlige Taler var derfor lige germansk højtravende, selvom de mindre og mindre formaede at dække over en Underbund af Mismod. Det tyske Folks Forbillede skulde være „der alte Fritz“ — Frederik den Store, som for 200 Aar siden fortsatte en tilsyneladende haabløs Kamp, medens Landet hærgedes. Han vandt alligevel, fordi Fjenderne tilsidst røg i Haarene paa hinanden. Tyske Fredsfølere over Stockholm og Vatikanet blev afvist.

Stille gik Paasken — den mest stille i Mands Minde. Folk rettede sig efter Statsbanernes Opfordring og blev hjemme. Ydermere var Vejret regnfuldt og surt. Efter Frihedsraadets Ordre mindedes den 9. April ved 2 Minutters Stilhed Kl. 12, fulgt over hele Landet paa en smuk og værdig Maade, som viste det danske Folks Sammenhold og Karakter. Netop som de to Minutter var forbi, kom

Hipofolk og tysk Politi kørende gennem København og gav sig til at skyde omkring sig. Folk søgte Dækning i Porte og i Bunkers, men 3–4 saaredes dog paa Raadhuspladsen og i St. Kongensgade. Mange gik ud til de faldne Soldaters Grave og pyntede dem med Blomster. I Sverige og i det øvrige Udland mindedes Dagen ved Højtideligheder. Frankrigs Præsident, General de Gaulle, og Præsident Roosevelt hyldede det danske Folk i smukke Taler. I det danske Blad i London skrev Udenrigsminister Eden et Budskab til Danmark, hvori han priste vore Søfolk og vore Frihedskæmpere. Han lovede, at vor største Time var nær og sluttede: „Jeg kan trygt udtale mig paa hele det britiske Folks Vegne, naar jeg erklærer, at vi i den kommende store Kamp for at opbygge en varig Fred ikke kan ønske os en mere trofast Allieret end det danske Folk“. I Londons historiske Domkirke, Westminster Abbey, holdtes en engelsk Gudstjeneste, hvor det danske og norske Flag førtes ind foran Højalteret. Til Stede var Repræsentanter for den engelske Konge og for Churchill, den norske Konge og Kronprins, Prinsesse Margrethe af Danmark, den danske Legation og det danske Raad samt de fleste allierede Nationers Gesandter. Den engelske Biskop bad for Danmark og Norge, hvorefter den norske Biskop Fjellbu og den danske Pastor Sandbæk talte. Førstnævnte sagde bl. a., at Danmark og Norge stod sammen i fælles Skæbne, og aldrig havde de været Broderfolk som nu. Tilsidst spillede Orgelet den danske og norske Nationalsang.

Den 13. April rystedes den allierede Verden ved Budskabet om, at Præsident Roosevelt pludselig var død Dagen før i sit Hus i Warm Springs i Staten Georgia. Tabet var stort. Han var den geniale Personlighed med en uvurderlig Autoritet i Samarbejdet med de andre Store. For alle stod han som den førende Mand i Verdenspolitikken og som den Statsmand, som til Held for Europa havde evnet at rive U. S. A. ud af Isolationismen. Alt var dog nu tilrettelagt, og Krigen saa nær sin Afgørelse, at hans Død ikke kom til at betyde noget for dens videre Forløb. Hans Efterfølger, tidligere Vicepræsident Harry Truman, erklærede, at Krigsoperationerne skulde fortsættes uforandret baade i Øst og Vest.

Sommertid indførtes atter fra 3. April. Iøvrigt bød Foraaret paa yderligere Reduktioner af vore smaa Lys- og Gasrationer, den sidste nu kun akkurat nok til Morgenkaffen og et Maaltid varm Mad om Dagen. Videre skærpedes Salt- og Vaskemiddelrationer, og med de mange tyske Flygtninge og Soldater i Landet og de stigende Transportvanskeligheder blev Levnedsmiddelforsyningen mere og mere prekær. Alligevel og trods Tyskernes Ondskab var Humøret dog højt, fordi Øjeblikket for Danmarks Befrielse nu syntes nær. Det gjaldt ogsaa Kong Christian, og det var, som Forventningens lyse Kræfter gav ham fornyet Styrke.

Dog følte vi os som paa gyngende Grund, fordi ingen vidste, hvor uhyggelig Slutsituationen kunde blive. Vilde Tyskerne fortsætte deres Kamp videre paa dansk Omraade og udsætte Landet for Krigens Ødelæggelser — maaske anvende „den afsvedne Jords Politik“ paa det? Man kunde i saa Henseende vente sig alt af dem.

Vel sagtens kunde der næppe længere være Tale om nogen isoleret, allieret Landgang i Jylland eller paa Øerne, fordi der ikke var tilstrækkeligt med Tropper tilovers til et saa perifert Foretagende. Derimod kunde de Syd fra rykke op i Jylland for at befri os, maaske i Forbindelse med Landsætning af Tropper fra Luften. Englænderne stod allerede i Hamburg og bombede kraftigt alle militære Maal i Holsten og Sydslesvig. Ogsaa Jernbanerne i Nordslesvig, navnlig Tinglev Station, fik sig undertiden en Bombe eller en Salve fra et Maskingevær, og ofte var der heftige Luftkampe over Jylland, hvor det gjaldt om at tage sig i Vare for vildfarende Projektiler. General Lindemann bekendtgjorde for sine Tropper midt i April: „I Overensstemmelse med den Opgave, Føreren har givet mig, vil jeg forsvare det danske Rum mod ethvert Angreb, fra hvilken Side det end maatte komme, indtil sidste Patron og til sidste Aandedrag“. Samtidig ankom 7–800 Tanks til Jylland, herimellem dog mange saakaldte „døde Tanks“, d. v. s. Tanks, som ikke mere kunde køre, men kun gøre Tjeneste nedgravede som drejelige Kanontaarne. Samtidig foretoges visse Tropicforskydninger til Sønderjylland og vore sydlige Øer. Der skulde altsaa ogsaa dannes en Sydfront, og adskillige Byer befæstedes. Kajerne i Københavns og de store Provinsbyers Havne gjordes klar til Sprængning. Man spurgte hinanden, om mon de tyske Tropper var paalidelige mere? Naturligvis var her en Kerne af fanatiske SS- og Hitlerjugendfolk, men i det store og hele skønnedes Stemningen blandt Soldaterne at være som i November 1918.

I Kolding begyndte man allerede midt i April at evakuere Gamle og Syge til de østlige Sogne. Overalt i Nord og Syd toges der atter fat paa at grave Flyvepladser, Tankgrave, Bunkers o. s. v., og som tidligere strømmede det skamløst til med dansk Arbejdskraft. Frihedsraadet opfordrede derfor Entreprenører, Landmænd, Haandværkere, Vognmænd og Arbejdere til at holde sig borte fra disse Arbejder, som kun tilsigtede at ødelægge Danmark endnu mere og gøre det til Nazismens sidste Fæstning. Hvor Opfordringen ikke frugtede, skred Frihedskæmperne til Sprængning af Arbejdsmaskiner og Sabotage mod de Trafikmidler, som bragte Arbejderne og Materialerne ud til Arbejdsstederne. Heste bortførtes, Lastautomobiler skrælledes for Dæk eller sprængtes, Jernbanetog afsporedes o. s. v.

Naar saa endelig Krigen var forbi, stod vi selvfølgelig endda ikke med et Spring inde i vort gamle Paradis. Der var endnu et Stykke Vej ud af Krigens Kaos — Evakuering af alle tyske Flygtninge og Soldater, Forholdsregler mod

alle Overløbere og Samarbejdsmand, Opgør mellem gammel- og nypolitisk Indstilling og politiske Modsætninger indenfor Hjemmefronten selv. Frihedsraadet lovede dog, at det absolut ikke vilde komme til Yderligheder her som i Belgien og Grækenland, og at Modstandsbevægelsen i al Fald var stærk nok til at forhindre „de lange Knives Nat“. Kun forlangte det, at de, som havde vovet Livet i Kampen for Danmarks Befrielse, skulde have halv Repræsentation i den kommende Regering. Dertil kom Udrensningen for udanske Personer og Landets Genopbygning. Der forestod med andre Ord en lang og vanskelig Tid, før vi ogsaa „havde vundet Freden“.

Den 11. April henrettedes officielt 4 Danske, medens 1 idømtes livsvarigt Tugthus. Hertil kom 6 uofficielle Henrettelser. Tirsdag den 17. April drønedes 6 Mosquitos og en Del Jagere i to Bølger ind over Odense. Den første Bølge kredsede 3–4 Gange over Gestapohovedkvarteret i Husmandsskolen i Tarup i Byens nordvestre Udkant for at advare omboende Folk, men derefter faldt en halv Snes Bomber, som sprængte Bygningen og satte Resterne i Brand. De tyske Tab kendes ikke, men der plejede at færdes 3–400 Tyskere eller Danske i tysk Tjeneste i Hovedkvarteret. Det var uundgaaeligt, at en Del omliggende Villaer ødelagdes eller beskadigedes, men desværre dræbtes ogsaa 8 Danske og saaredes 18, heriblandt en Del, som trods Flyveralarmen ikke var gaaet i Tilflugtsrum, men som havde staaet paa Altaner og Veje for at betragte Skuespillet og det, skønt Angrebet efter Bombningen af Gestapohovedkvarteret i Aarhus og København absolut ikke kunde komme uventet. Det var en ny engelsk Haandsrækning til den danske Frihedsbevægelse.

Hitlers Fødselsdag den 20. April fejredes af Hipofolkene ved Natten før at sprænge Forlystelsesetablissementerne Lorry paa Frederiksberg og Hollænderbyen paa Amager. Desuden kørte de om i Hovedstaden og kastede Bomber og Haandgranater ind i en Snes tilfældige Restauranter og Butikker. Som Clearing for Likvidering af nogle Stikkere, særlig af en prominent Hipomand, en tidligere dansk Politibetjent, myrdedes i Nætterne 20.–22. April en Række sagesløse Borgere, bl. a. Overingeniør Robert A. Christensen, Byretsdommer Myrdahl og Landsretssagfører Schiørring-Thyssen med Hustru. Arbejderne paa Burmeister & Wain, hvor Overingeniøren var Afdelingschef, udtrykte deres Afsky for Mordet ved at nedlægge Arbejdet fra Kl. 12. Nogle andre Attentater mislykkedes. Saaledes slap Operasanger Marius Jacobsen med at blive saaret. Den 18. April henrettedes officielt 9 Danske, medens 1 idømtes livsvarigt Tugthus. Dermed var ialt 110 Danske henrettet officielt, deraf 62 i de sidste to Maaneder. Flere af de sidst henrettede var fra Fredericia og Omegn, og da Dommene offentliggjordes den 24. April nedlagdes alt Arbejde i Fredericia fra Middagstid, ogsaa ved Statsbanerne, saaledes at selv de tyske Militærtog ikke kunde føres igennem. Generalstrejken varede til den næste Dag Kl. 12. I Ugen 15. April–22. April,

begge Dage incl., dræbtes her i Landet ialt 54 danske Statsborgere og 7 Tyskere samt saaredes 30 Danske og 2 Tyskere (Ungarer-Mytteriet medregnet, men ikke de tyske Tab herfra). Af de dræbte var 13 Stikkere. Arrestationerne fortsattes til det sidste.

Endnu den 17. April nægtede Hitler at acceptere Kendsgerningerne og erklærede, at Berlin vilde forblive tysk. Han sluttede: „Paa et Tidspunkt, da Skæbnen har taget alle Tidens største Krigsforbryder (Roosevelt) bort fra denne Jord, vil denne Krigs Vendepunkt afgøres“.

Konferencen i San Francisco begyndte den 25. April, og Dagen efter rakte Russerne og Amerikanerne hinanden Haanden i Torgau ved Elben, ca. 50 km Nordvest for Leipzig. Tyskland var dermed splittet i to Dele, og Præsident Truman, Churchill og Stalin højtideligholdt Mødet ved store Taler. Elben var Hovedskillelinie mellem de to store Besættelsesomraader i Øst og Vest. I Nord erobrede Englænderne Bremen og fortsatte mod Hamburg, medens Amerikanerne og Franskmandene bredte sig over hele Sydtyskland. De tyske Tropper overgav sig i Tusindvis, og den ene store By efter den anden faldt uden større Kamp. Russerne rykkede ind i Mecklenburg, og tyske Kolonner, som søgte op i Holsten, bombedes af de Allieredes Flyvere. Den 29. April overskred Englænderne Elben Syd for Hamburg for at omgaa denne og besætte Rummet over til Østersøen. Dermed var Forbindelsen mellem Danmark og Nordtyskland afbrudt. I Italien overskred Amerikanerne og Englænderne Po-floden, og paa Ordre af den engelske General Alexander rejste de norditalienske Partisaner sig den 24. April. Sammen med de allierede Tropper befriede de Milano og andre norditalienske Byer. Mussolini fangedes ved Comosøen.

Befrielsesdagen nærmede sig Danmark. Frihedsraadet opfordrede i et Opraab sine Folk til at optræde værdigt som en regulær Hær, naar de kaldtes til Aktion. Det advarede de tyske Soldater mod at fortsætte en vanvittig Kamp paa dansk Jord med Ødelæggelse af Byer, Havne o. s. v. I saa Fald vilde det ikke være muligt at dæmme op for Hadet, og det kunde komme til at gaa ud over de her-værende, tyske Flygtninge. De var med andre Ord vort Pant paa en menneskelig Optræden fra den tyske Værnemagts og Gestapos Side. Kapitulerede de tyske Tropper, skulde de behandles som Krigsfanger. Gestapo, Hipo, Stikkere og andre, som havde været langt ude, skulde derimod interneres, til deres Sag kunde blive behandlet efter dansk Vis, d. v. s. efter Lov og Dom.

Natten til den 29. April meddeltes fra Washington, at Hitler var døende samt at Tyskland havde kapituleret overfor U. S. A. og England efter forud-gaaende, storpolitisk Forhandling mellem Himmler og Grev Folke Bernadotte og med denne som Mellemand. Herom skriver Greven i sin interessante Redegørelse: „Slutet“, at Hitler i Foraaret var psykisk og fysisk nedbrudt, uden positiv Initiativ og kun beskæftiget med at ødelægge alle Beslutninger. Han var en Ræd-

sel for sine Hjælpere, fordi han glat væk udstedte Henrettelsesordre mod enhver, som mishagede ham. Den 23. April var Chefen for det tyske Efterretningsvæsen, Generalmajor Schellenberg, kommen til ham fra Himmler og meddelt, at Hitler kun kunde leve faa Dage endnu. Himmler bad Grev Bernadotte om at sætte sig i Forbindelse med General Eisenhower, idet han vilde lade de tyske Tropper paa Vestfronten kapitulere. Natten mellem den 23. og 24. April mødtes derpaa Himmler og Grev Bernadotte i Lübeck, og Rigsministeren sagde: „Jeg erkender, at Tyskland er besejret“. Greven nægtede dog at bringe Kapitulationsforslaget videre — over det svenske Udenrigsministerium — med mindre det ogsaa omfattede Danmark og Norge. Navnlig det sidstnævnte var Himmler og de øvrige utilbøjelige til at opgive, fordi Generaloberst Bøhme her strategisk havde en meget stærk Position. I al Fald vilde de tyske Tropper kun strække Gevær for England og U. S. A. Grev Bernadotte forlangte tillige, at Henrettelserne skulde ophøre i Danmark. Med Løfte herom afrejste han til Sverige og satte Udenrigsminister Günther ind i Sagen. Den svenske Regering afslog dog at være Mellemand, fordi det var haabløst, naar Kapitulationen ikke ogsaa gjaldt Sovjet. Den underrettede imidlertid de britiske og amerikanske Gesandter i Stockholm.

Radiomeddelelsen var saaledes noget forhastet, og Præsident Truman dementerede den omgaaende. England og U. S. A. benyttede Lejligheden til endnu en Gang at understrege deres Loyalitet overfor Sovjetunionen ved at erklære, at de ikke kunde modtage et Kapitulationstilbud, som ikke ogsaa var rettet til den. Fra Moskva krævede Stalin et Totalnederlag. Tyskland maatte ikke senere kunne have nogen som helst Grund til at hævde, at det ikke var militært besejret.

Det vakte stor Glæde blandt os, at Englænderne rykkede ind i Holsten, fordi det sikkert betød, at ogsaa Danmark skulde høre ind under engelsk Besættelsesomraade. En uforglemmelig, næsten verdenshistorisk Stemning lagde sig over København, og en Syndflod af Rygter svirrede, bl. a. om nye Forhandlinger om Kapitulation. Den tyske Krigsret havde netop udfærdiget nye Dødsdomme for 17 Patrioter, men Eksekutionen udsattes, som krævet af Grev Bernadotte. En Del Arresterede løslodes, og Tyskerne afvæbnede „Heimwehr“ i Sønderjylland — efter Sigende, fordi det ikke var paalideligt, men snarere drejede det sig kun om en Manøvre. Der var Stilhed blandt vore hjemlige Nazister, og mange tidligere Tyskervenner søgte at bedyre deres danske Sindelag eller endog — „de sidste Dages Hellige“ — at bjerge sig over i Frihedskampens Rækker.

BEFRIElsen

Skøn Valborgs Dag — den 1. Maj — oprandt raa og kold med piskende Regn. Efter Regeringens Bestemmelse ophørte al Centralvarmefyring i alle Huse, og Folk sad frysende i Hjem og paa Kontorer, indhyllet i Frakker og

Tæpper. Humøret stod nærmest paa usikkert. Det var endnu ikke blevet til noget med Kapitulationen, og Churchill mente, at det vilde vare nogle Dage endnu.

Paa den anden Side var der Tegn paa Forberedelser til tysk Opbrud. Tyske Embedsmænd og Officerer pakkede Kufferter til Afrejse, og fra alle Egne af Landet indløb der Meldinger om Beslaglæggelser af Automobiles, Cykler, Korn og endog om tyske Soldaters Tyverier i Huse for at faa Beklædningsgenstande, Linned, Sølvtoj m. m. Hipo toges under Beskyttelse af Værnemagten. En Del af dem trak i tyske Polituniformer og andre deserterede. En halv Snes civile Hipoer blev fundet og skudt af Frihedskæmpere.

Modstandsbevægelsens Folk holdtes i højeste Alarmberedskab. Om Aftenen meddelte den tyske Radio, at Hitler var død i Berlin efter forinden at have udnævnt Storadmiral Dönitz til sin Efterfølger. Over London kom Budskab om, at Mussolini og 17 af hans Ministre og Sekretærer var blevet henrettet i Milano den 29. April. Samme Aften fik man saaledes at vide, at Europas to Tyranner var aflivede. Begge havde ladet Millioner af ulykkelige Mennesker behandle værre end Dyr, ladet dem pine og dræbe med satanisk Grusomhed. Nu var der Udsigt til en skønnere og bedre Verden. Rigskansler Dönitz var ganske vist en af Hitlers Yndlinge, men han tog straks til Udenrigsminister en Mand af den gamle Skole, Grev Schwerin von Krosigh. Han proklamerede vel Krigens Fortsættelse, men kun for at redde de flest mulige Flygtninge fra Bolsjevismens Klør. Man forstod, at hans Opgave i Virkeligheden var at bringe Tyskland Fred.

Et Ragnaroks Skær laa over det tredie Rige, og Udviklingen paa alle Fronter gik dramatisk mod sin Klimax og saa hurtigt, at det var umuligt at forudsige, hvad der vilde ske fra Dag til Dag.

Den 2. Maj forløb roligt. Forhv. Statsminister Buhl gik efter Kong Christians Opfordring i Gang med at danne et Samlingsministerium i Overensstemmelse med baade de politiske Partiers og Frihedsraadets Ønsker. Opgaven var ikke let, og Forhandlingerne trak ud. Opløsningen i de tyske Rækker skred fremad, og i enkelte Provinsbyer forhandlede mellem Borgmesteren og de tyske Militærmyndigheder om den kommende Evakuering. I Horsens saas endog danske Politibetjente i Funktion igen. Saa skred Frihedsraadet ind, krævede Ro, Orden og Disciplin, forbød enhver Optræden paa egen Haand og Politiets Genoptagelse af sin Tjeneste uden Ordre fra kompetent Myndighed. Om Aftenen kundgjordes i den engelske Radio, at de tyske Divisioner i Norditalien og en Del af Østrig havde kapituleret. Russerne var naaet Rostock og Englænderne Lübeck. Hamburg var erklæret for aaben By, og den derværende Garnison havde kapituleret.

Dagen efter — den 3. Maj — gik Englænderne uden Kamp over Kielerkanalen og naaede Kl. 20 et Stykke Syd for Slesvig By. Der taltes om afgørende Forhandlinger mellem den tyske Udenrigsminister og de øverste tyske, civile

og militære Myndigheder fra Danmark og Norge i Marinestationen Mørvig ved Flensborg. I flere danske Byer var der alvorlige Kampe mellem de tyske Besættelsesstyrker, saaledes i Aarhus mellem Tyskere og Østrigere. Ved denne Lejlighed blev ogsaa adskillige danske Borgere dræbt eller saaret. Det tyske Telegrambureau STB i København blev ødelagt af Frihedskæmpere, og det offentliggjorde derefter, at det indstillede sin Virksomhed. Om Aftenen holdt den tyske Minister Speer en Tale til det tyske Folk i Københavns Radio — den eneste, Tyskerne endnu havde Raadighed over. „Tyske Folkefæller“, sagde han, „aldrig før er et Kulturfolk ramt saa haardt, aldrig før har Ødelæggelserne været saa store. Jeres Tro har forvandlet sig til Fortvivlelse. De Ødelæggelser, denne Krig har bragt Tyskland, kan kun sammenlignes med Trediveaarskrigen“.

Englænderne blev staaende Syd for Slesvig By til den 4. Kiel og Flensborg var erklæret for aabne Byer, og den tyske Flaade forsøgte at forsvinde Nord paa, men blev i Storebælt virkningsfuldt angrebet af de Allieredes Flyvere. I Spænding fulgtes den udenlandske Radio fra Time til Time. Stod vi mon overfor den skæbnesvangre Stund, hvor Tyskerne vilde fortsætte Krigen ud over al Fornuft og som et sidste Desperationens Udslag ødelægge vore Byer, sprænge vore Havne o. s. v.? Om Morgenen ankom et Hold danske Politifolk paa 600 Mand til Københavns Frihavn fra Frøslev. De skulde videre til Sverige, men frigaves. Endnu en Gang lød Flyveralarmen, men ikke ret mange tog større Notits af den — var det mon blot et tysk Trick? Marskal Stalin meddelte om Eftermiddagen, at Berlin var faldet. Den var saa fuldstændigt ødelagt som Carthago i Aaret 146 f. C.

Den danske Aftenradioudsendelse fra London — Fredag den 4. Maj — begyndte som sædvanlig med de sidste Nyheder fra Krigsskuepladsen. Pludselig tav Speakeren — en vigtig Nyhed — *de tyske Tropper i Danmark, Nordvest-tyskland og Holland havde overgivet sig fra den næste Morgen Kl. 8!* Meddelelsen var overvældende og forplantede sig som en Løbeild over hele Landet. Det store, tyske Rige var trods sit jernhaarde Styre og sin stærke Hær omsider brudt sammen. Fra sin svimlende March paa Magtens Tinde i afsindig Selvforblindelse var Faldet kommen saa overraskende hurtigt og voldsomt, at al Tanke om videre Modstand her i Landet og dermed Anvendelse af „den afsvedne Jords Politik“ blev opgivet. Opløsningen var komplet.

I den lyse Majaften strømmede Københavnerne ud paa Gaderne, som paa et Øjeblik var sorte af Mennesker. Man jubede og græd af Glæde, trykkede hinandens Hænder og sang vore gamle Fædrelandssange. Det var, som om der var kommen nye Sandheder i dem. Luften dirrede af Jubel. „Alt, hvad Fædrene har kæmpet, Mødrene har grædt . . .“. Forbi var Ondskaben, Myrderierne, Terroren og Torturen. Friheden var vendt tilbage. Nu skulde vi ikke længere trampes under tyske Støvlehæle. Men Norge! — Det var et Skaar i Glæden,

I København om Aftenen den 4. Maj 1945.

at det ikke var med. Saa sang man: „Ja vi elsker dette Landet“. Trods det sene Tidspunkt paa Dagen hejstes mange Flag, og i flere Huse illumineredes med Lys i Vinduerne. De tyske Soldater paa Gaderne saa forbavset til. De havde jo endnu ikke faaet Nyheden at vide.

Tusinder søgte ned til Amalienborg for at hylde Kongen og Dronningen, men Pladsen var stadig lukket med Pigtraad. Adjutanter og Politi fik travlt med at forklare, at Kongen var gaaet til Ro, og af Hensyn til de tyske Tropper og Hipo vovede man heller ikke endnu at aabne Adgangen. Frihedsraadet udsendte følgende Opraab: „Til det danske Folk, Landsmænd. Tyskland har kapitulert. Den tyske Nazisme er knust. Vort Land er atter frit. Med Amerikas, Englands og Sovjetunionens Hære i Spidsen har Verdens frihedselskende Nationer knækket det Voldsregimente, som gennem 12 Aar har truet og terroriseret alle demokratiske Lande. I fem Aar følte det danske Folk paa sin Krop, hvad nazistisk Styre betyder. Død, Vold, Ødelæggelse og Udplyndring har hærget vort Land. Tusinder af gode, danske Mænd gav deres Liv i den ulige Kamp. Titusinder har henslæbt Maaneder og Aar i Koncentrationslejre og Tugthuse. Men Danmark lod sig ikke knægte. Det er vor Stolthed og Lykke i Dag paa Befrielsens Dag. Oprejst kan vi møde de allierede Hære, som nu staar i vort

Om Aftenen den 4. Maj 1945.

Land, De bringer os Friheden, men ikke som Gave. Vi er deres Medkæmpere som de vore. Vi er en uadskillelig Del af den Frihedens vældige Armé, som har besejret Menneskehedens nedrigste Fjende, Nazismen. Danmarks Befrielse er ogsaa det danske Folks Værk“. Det sluttede: „Vi har kæmpet for et frit, et nyt, et bedre Danmark, lad os i Fællesskab fortsætte denne Kamp. Leve Danmark“.

Hele vor Frihedsarmé, omtrent 40,000 Mand, var øjeblikkelig mobiliseret, og Soldaterne vrimlede frem overalt i Landet i alle mulige Paaklædninger, civile i Overalls, Politibetjente, Befalingsmænd og Menige af Hær og Flaade, alle kendelige paa et blaat Armbind, hvori der midt over gik et rødt-hvidt Baand. Mange af dem hørte til Frihedskampens Veteraner og havde været med i mangan Tørn, men Flertallet havde roligt passet deres daglige Dont og i deres Fritid øvet sig i Skydning, ventende paa, naar Frihedsraadet kaldte. Nu var Øjeblikket kommet, hvor de skulde være med til at kaste Tyskerne ud af Landet. Begejstret gav de Møde, udstyret med Hjelme og bevæbnet med Karabiner, Maskinpistoler og Revolvere fra de talrige, skjulte Depoter, som Tyskerne trods al Eftersøgning dog ikke havde opdaget. Straks besattes alle Færdselscentre i Byerne samt — af

Frygt for tysk Ødelæggelse — offentlige Værker og Hospitaler m. m. I København afspærredes Kvarteret om Christiansborg og Ministerialbygningerne. Jagende Automobilpatrouiller strøg gennem Gaderne efter Hipo'er og Stikkere, og mange Steder kom det til alvorlige Kampe med Døde og Saarede. Nazistbladet „Fædrelandet“s Redaktions- og Trykkerilokaler i København besattes.

Lørdag den 5. Maj fejredes Befrielsesdagen — Danmarks V-Dag — i det herligste Solskinsvejr med tidligt udsprungne Bøge og blomstrende Kastanier, en straalende Dag med hele Foraarets friske Skønhed som Baggrund. Kong Christian var lykkelig, og Folket var lykkeligt. København havde pyntet sig med Dannebrog og Blomster. Fra tidlig Morgen var glade Borgere paa Benene, pyntet med smaa danske og allierede Flag paa Frakker og Kjoler. København havde ret sin fulde, indtagende Charme igen. Kl. 8 hejstes Kongeflaget paa Amalienborg som Tegn paa, at Kong Christian atter havde overtaget Kommandoen. Politivagten gjorde Honnør og Kirkeklokkerne ringede Fred over Land og By.

Ventetiden havde været lang og Spændingen ulidelig, men nu var det store sket — Befrielsen fra fem Aars Tyranni og Undertrykkelse. Kongen udnævnte det nye, nationale Samlingsministerium med Statsminister Buhl i Spidsen og bestaaende af 9 valgte af de politiske Partier og 9 af Frihedsraadet. Ingen tidligere Minister, som ikke havde staaet i national Opposition til Scavenius, var taget med. Ministeriet bestod af følgende:

Valgte af Partierne (foruden Statsministeren):

Tidl. Indenrigsminister, Knud Kristensen, Venstre, Indenrigsminister.
Folketingsmand, H. Hedtoft-Hansen, Socialdemokrat, Social- og Arbejdsminister.
Folketingsmand Ole Bjørn Kraft, Konservativ, Forsvarsminister.
Tidl. Kirkeminister V. Fibiger, Konservativ, Handelsminister.
Folketingsmand A. M. Hansen, Radikal, Undervisningsminister.
Folketingsmand Carl Petersen, Socialdemokrat, Minister for off. Arbejder.
Folketingsmand Erik Eriksen, Venstre, Landbrugsminister.
Folketingsmand H. C. Hansen, Socialdemokrat, Finansminister.

Valgte af Frihedsraadet:

Forhv. Handelsminister Christmas Møller, Udenrigsminister.
Overretssagfører N. Busch-Jensen, Justitsminister.
Folketingsmand Alfred Jensen, Kommunist, Trafikminister.
Folketingsmand Arne Sørensen, Dansk Samling, Kirkeminister.
Professor, Dr. med. Mogens Fog, Minister for særlige Anliggender.
Gesandt Kauffmann, Minister u. P.
Folketingsmand Aksel Larsen, Kommunist, Minister u. P.
cand. mag. Frode Jacobsen, Minister u. P.
Sogneraadformand Kr. Juel Christensen, Dansk Samling, Minister u. P.

Tyskerne paa Vej hjem.

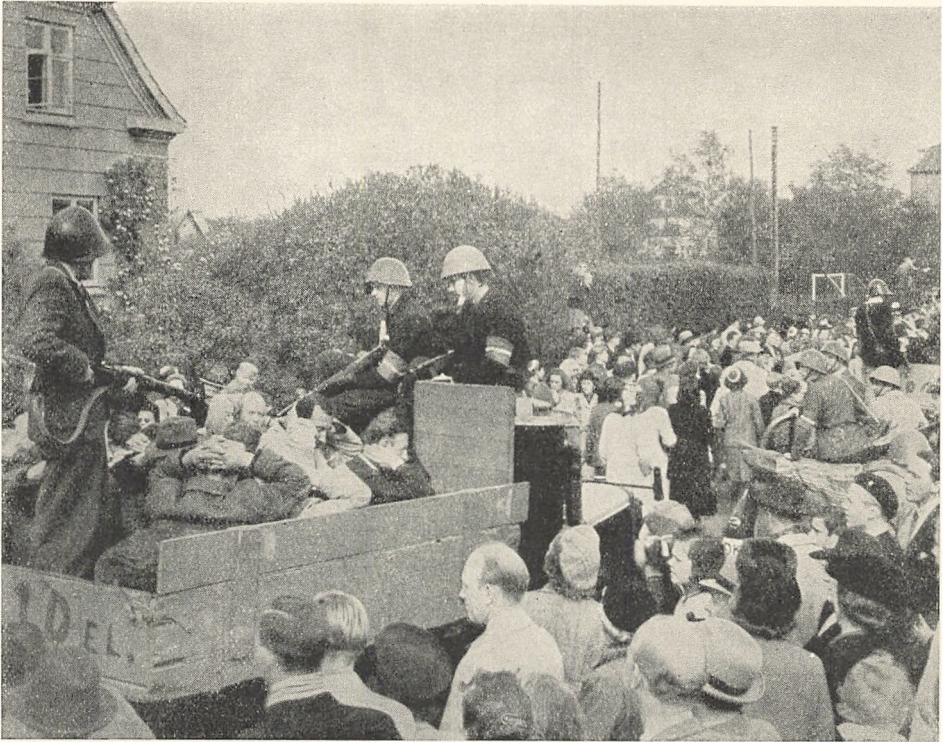
Ved provisoriske Love ophævedes øjeblikkeligt Forbudet mod Kommunistpartiet og genoprettedes Hær, Flaade og Rigspoliti.

Kl. 12 lød Kongens Stemme i Radioen, nok lidt ældet, men alligevel kraftig og med den gamle, paa en Gang venlige og myndige Klang, saaledes som vi kendte den og holdt af den. Man mærkede, at Majestætens Hjerter bankede ved atter at kunne tale til sit Folk, og dybt grebne hørte vi hvert eneste Ord i den lange Tale. Den lød: „Danske Mænd og Kvinder. Den tyske Besættelses tunge Aar er hævet, og med dyb Taknemmelighed og Glæde hilser vi i Dag vore Befriere, de allierede Magter. Vi kan nu atter frit hejse vort gamle Flag og selv tage Vare paa vore egne Forhold. Det danske Folk har i disse Aar holdt ubrydeligt sammen. Og jeg vil derfor paa denne Dag udtale en varm Tak for dette Sammenhold, der har givet os Styrke til at komme gennem alle Trængslerne. — En særlig Tak ønsker jeg at udtale til Frihedsbevægelsens Ledelse saavel som til alle i de Meniges Rækker for uforfærdet Indsats i den fælles Kamp, der har skabt Danmarks Stilling i Dag. — Jeg vil her mindes alle dem, der i disse Aar gav deres Liv for Danmarks Frihed. Deres Minde vil stedse blive holdt i Ære i vort Folk. Jeg mindes ogsaa med dyb Sorg de mange, der faldt som Ofre for de Ulykker, Krigs-

Englændernes Indtog i København.

førelsen medførte indenfor vore Grænser, og for den Terror, der fulgte i Besættelsens Spor. Ogsaa under Udførelsen af deres Gerning har mange Danske sat Livet til som Følge af Krigsforholdene. Jeg tænker her ikke mindst paa vore Søfolk, der har gjort vort Land Ære ude i det Fremmede, og jeg tænker med Deltagelse paa alle dem, der i Dag savner deres Slægtninge. — Mine Tanker gaar i Dag til alle de Landsmænd, hvem Besættelsen har skilt os fra i den lange Tid, til Befolkningen paa Færøerne og paa Grønland og til vore Landsmænd i fremmede Lande. Har Adskillelsen i Krigsaarene været tung at bære, vil Gensynsglæden nu blive saa meget større. — De kommende Maaneder vil bringe mange Vanskeligheder og vil kræve Offervilje og Afsavn. Lad os i Enighed løfte de Byrder, som Tiden lægger paa os. Jeg opfordrer alle Landsmænd til at staa sammen og til at give det af mig i Dag udnævnte Ministerium den Tillid, som er nødvendig for Løsningen af de kommende Opgaver. — Det har i disse tunge Aar været min inderlige Bøn, at vi sammen maatte opleve Befrielsens Time, og dette er blevet os forundt. Jeg beder i Dag til, at vi maa vise os værdige til den Naade, Gud har skænket vort Fædreland, og at vi i Fællesskab ved fortsat Sammenhold gennem den kommende Tid maa kunne lægge Grunden til et frit og betrygget Danmark. Gud velsigne vort gamle Fædreland“.

Stikkere føres gennem København.

Derefter talte Statsminister Buhl. Efter en Tak til de Allierede, hyldede han Kong Christian, idet han sagde: „Den dybe Samfølelse, hvormed Kong Christian omfatter Land og Folk, den ranke og frygtløse Holdning, hvormed han har baaret Tidens Tilskikkelser, vil staa som et lysende Tegn i denne mørke Tids Historie“. Videre takkede han Frihedsraadet, Frihedskæmperne, Sverige, Grønland, Færøerne og sluttede: „Foraaret har naaet vort Land, Friheden er fulgt efter. I Naturen folder Livet sig ud i et Brus af Lys og Grønt — ogsaa i vore Sind føler vi dette Foraar. Den ulige Kamp har vi ærligt kæmpet for Danmarks og det danske Folks Frihed. Nu skal Kræfterne samles om paa den genvundne Friheds dyrebare Grund at bygge op til Ære og Værn om vort ældgamle Fædreland og til Lykke for vort Folk“. Endelig rettede Minister, Professor Mogens Fog paa Frihedsraadets Vegne en Hyldest til alle, som havde bidraget til Nazismens Nederlag.

Baade i København og i Provinsen fortsattes Eftersøgningen efter Stikkere, Hipo'er, Værnemagere og andre Overløbere hele Dagen — maaske til Tider

Stikkere afhøres.

lovlig ivrigt. Frihedskæmperne havde jo Blod paa Tanden. Midt som Borgerne spadserede jublende henover en Plads eller gennem en Gade, smeldede Maskingeværknald pludselig mod Husrækkerne. Det var altsaa en Hipo-Jagt. Saa gjaldt det om at komme væk i en Fart. Kvarteret afspærredes, og Kampen kunde vare flere Timer. Naar saa Maskinpistolerne omsider tav, kom Ambulancerne for at føre Ofrene bort. Stadig gik man i Fare for Hipo-Snigskytter paa Tagene eller for vildfarne Projektiler. Fangerne transporteredes bort paa aabne Lastvogne, og her stod de med Hænderne foldede sammen i Nakken, medens Tilskuernes dybeste Foragt og Had regnede ned over dem i alle mulige Udtryk. Politigaarden og det tyske Gestapohovedkvarter erobredes. Mærkelige Dage, præget paa en Gang af Lykkerus og Opgørets Forbitrelse. Især tog Skydningen til den 5. efter Kongens Tale. Hvad var Indledningen — umuligt at sige — maaske et Angreb af Frihedskæmpere mod et af deres Vaabendepoter i Frihavnen, som Hipo havde bemærget sig. I al Fald var Kampen snart levende langs hele Havnen fra Knippelsbro til Nordhavnen, og Hipo'erne blev herunder kraftig sekunderet af desperate, tyske Matroser og Politifolk. I 4-5 Timer rasede Ilden fra Maskinpistoler, tyske Granatkastere og Kanoner. En Overgang gik det heftigst til omkring Amalienborg. Tre Granater faldt i dets Nærhed, den ene i Kronprinsens

Frihedskæmpere i Stilling paa Godsbanegaarden
i København.

Have, men heldigvis uden at springe. Geværkugler slog mod Palæets Bagside eller gennem dets Ruder. Samtidig fortsattes Glædesdemonstrationerne i den øvrige By, ogsaa her nu og da afbrudt af skrattende Maskinpistolild. En svensk Korrespondent skrev hjem: „Just naar jeg skriver dette, smelder atter Maskinpistolerne fra Nærheden om Raadhuspladsen, medens Københavnernes Jubel høres som en bizar Baggrund. Et halvt Dusin fuldtlastede Patriotbiler med Maskingeværer monterede paa Tagene er kørt op mod Raadhuspladsen — det er tydelig en Aktion mod Gestapohovedkvarteret i Dagmarhus, som sætter ind. Og saa sættes Bulderet i Gang, medens Menneskemasserne paa Raadhuspladsen i Pannik styrter ind mod Husene for at søge Dækning. En Vinduesrude slaas i Stykker af en Kugle

for Enden af Gaden og falder klirrende ned paa Fortovet . . . saaledes har det set ud de sidste fem Timer i København. Masser af Mennesker var paa Gader og Torve for med jublende Hurra'er at følge Frihedskæmpernes Aktionen. De Scener, som udspliledes i Optakten til Kampen, var fuldstændig utrolige. Blomsterprydede og flagsmykkede næsten til Ukendelighed fyldte Københavnerne Gaderne, uden at de i deres Entusiasme syntes at tænke saa særskilt meget paa Faren. Man raabte Hurra og viftede opmuntrende til Frihedskæmperne, medens Skudsalverne bragede for fuldt — — — Frihedskæmpere i trenchcoat, Hjelm og Maskinpistoler. Det var noget af det reneste vilde Vesten“.

Den tyske Boghandel paa Strøget raseredes, og alt Indholdet væltedes ud paa Gaden, ligesaa de Restauranter, hvor Tyskerne og deres Piger fortrinsvis havde holdt til. Paa samme voldsomme Maade gik det til i flere af vore store Provinsbyer, navnlig i Odense og Aarhus.

Stat og Kommune gav alle de Tjenestemænd, som havde haft med DNSAP

Danske Fanger forlader Frøslevlejren.

at gøre, Orlov, indtil deres Sag var undersøgt. Adskillige private Virksomheder fulgte efter og gjorde det samme med deres Funktionærer. Overalt aabnedes Fængslerne for vore arresterede Landsmænd. I Stedet for fyldtes de med Hipo'er, Stikkere og Samarbejdsmand. Rollerne byttedes om. Især bemærkede man blandt de førstnævnte en Del, som havde adskillige Mord paa Samvittigheden. Ogsaa prominente, danske, aktive Nationalsocialister og Værnemagere toges i Forvaring, saaledes Læge Frits Clausen. Tilsammen løb Antallet af Anholdte i hele Landet alene de første Par Dage op imod en halv Snes Tusinde, hvoraf dog en Fjerdedel ret hurtigt løslodes. Enkelte af de tyske Gestapoledere tog Livet af sig, andre krøb i tyske Soldateruniformer for at snige sig ud af Landet sammen med de militære Afdelinger. Dr. Best stillede sig under Frihedsraadets Beskyttelse, men arresteredes senere af Englænderne. Den tidligere Presseattaché Meisner blev fundet blandt de herværende tyske Flygtninge. General Pancke arresteredes i Juni i Flensborg af Englænderne.

Pressecensuren var ophævet øjeblikkeligt, og alle Blade kunde derfor udkomme i store Udgaver med frie Nyheder og frie Beretninger om alt det, som

Den danske Brigade ankommer til København.

var hændt i Danmark i de fem Aar. Kl. 18,32 ankom tyve Flyvemaskiner med de britiske General Dewing og Admiral Holt samt ca. 100 af Marskal Montgomerys „Ørkenrotter“. De hylledes med ubeskrivelig Jubel. Kort forinden, nemlig Kl. 18,02, overskred andre britiske Styrker den danske Grænse og modtoges med endeløs Begejstring af Sønderjyderne. Blandt de britiske Officerer var flere Danske.

Den 6. Maj var Søndag, og i alle Kirker afholdtes Takkeguds-tjenester. I det herlige Vejr summede Byen af Folk, som næsten alle bar danske og allierede Flag. Overalt blev Briterne hyldet. Nu og da saas enkelte tyske Soldater langs Husrækkerne, men ingen agtede paa dem.

Englænderne havde nu overtaget Magten i Landet og dermed Kommandoen over vor egen Frihedsarmé under Gene-

ralløjtnant E. Gørtz. General Dewing meddelte, at de tyske Tropper snarest skulde begynde at forlade Landet. Da vi ikke havde ret mange Kul, maatte de marchere, og det vilde tage nogle Uger. Om Natten skulde de bivakere langs Marchvejene. Det svære Krigsmateriel efterlod, men det lettere medførtes til Grænsen, hvor det inddrog af britiske Tropper. Deres Ejendele medførtes i hestetrukne Køretøjer eller Trækvogne. Naturligvis skulde ogsaa de saarede Soldater og Flygtningene bort, men det maatte ske efterhaanden i Løbet af Sommeren.

Da vore Frihedskæmpere kom under Vejr med, at Tyskerne prøvede paa at bortføre Vaaben, Madvarer og adskilligt af det, de havde røvet og stjaalet, blev der øjeblikkelig sat en Stopper for den Trafik. Køretøjer undersøgtes nøje. Det viste sig, at de endog havde fyldt deres Røde Kors Vogne med Vaaben og Madvarer. Handelsministeriet udstedte Forbud mod at sælge eller udlevere Varer til den tyske Værnemagt, de tyske Organisationer eller disses Medlemmer

enkeltvis, samt til Flygtninge, der ikke havde Opholdstilladelse. Derimod skulde disses Levnedsmiddelforsyning ske gennem de sædvanlige Leverandører i bestemte Rationer. Ved 15-Tiden var General Dewing og Admiral Holt i Audiens hos Kongen for at redegøre for de engelske Opgaver her i Landet og de militære Problemer i Forbindelse hermed. Admiral Holt udtalte efter Audiensen: „Vi fik en meget hjertelig Modtagelse af Kong Christian. Det var tydeligt, at Hans Majestæt var meget glad for at se os. Kongen lod os forstaa, at han havde ventet længe paa, at vi skulde komme til Danmark“.

Skydningen rundt om i Byen fortsatte ogsaa denne Dag, men hovedsagelig kun hidrørende fra mindre Hipo-Fægtninger. Vore militært organiserede og uddannede, vel bevæbnede Landsmænd fra Sverige forlod den 5. Helsingborg, hilst med overstrømmende Jubel af Svenskerne. I en mærkelig Flaade bestaaende af alle de Orlogsskibe, Færger, Bjergningsskibe, Bugserbaade og Fiskerfartøjer, som i det sidste Aar var flygtet til svensk Havn, naede de over til Helsingør. De talte ialt ca. 4500 Soldater, formerede i 5 Batailloner under „Den danske Brigade“, af Englænderne kaldet „Danforce“. Om Eftermiddagen den 6. naede Hovedstyrken Hellerup, medens en mindre Del fortsatte til København. Under Gennemmarchen her blev de beskudt fra Tagene af desperate Hipofolk, „Werwolfe“, og dette gav straks Anledning til nye Fægtninger, særlig i Kvartererne om Farimagsgade og Raadhuspladsen. Atter blev mange dræbt og saaret. Alene i København kom i Dagene 5.–21. Maj Tallene op paa 135 Døde og 830 Saarede, hvoraf dog Halvdelen kunde sendes hjem efter at være forbundet paa Hospitaler og Skadestuer. Af de Døde var 26 Frihedskæmpere og 3 Brigaderer, af de Saarede 149 Frihedskæmpere og 29 Brigaderer.

Grunden til det forholdsviis store Tab er dels Mængder af Vaadeskud og dels Letsindighed. Det mærkedes tydeligt, at en Del af Frihedskæmperne var purunge, og at alt for mange af dem aldrig havde været Soldater og derfor heller ikke havde Forstand paa de farlige automatiske Skydevaaben. Havde den tyske Værnemagt optaget Kampen, kunde vore Tab være blevet meget alvorlige.

Dette maa absolut ikke forringe Hovedindtrykket af, at Frihedskæmperne modigt og ansvarsbevidst tog deres smukke Opgave op. Den Anerkendelse og Sympati, de vandt i disse Dage, var fuldt berettiget. Hvor en Frihedskæmper faldt, dækkede behjertede Mennesker det blodige Sted med Flag og Blomster. Saadanne „Begravelser“ fandtes overalt i Byerne, og Forbipasserende standsede de første Dage op og stod et Øjeblik som i stille Andagt med blottet Hoved ved dem. Selv Dronning Alexandrine gik ned i Amaliegade og lagde Blomster paa derværende „Grave“.

Søndag den 6. ønskede Dronningen at overvære Gudstjenesten i Lukasstiftelsens Kirke. Paa Grund af de urolige Forhold i Byen kørte Majestæten ud og hjem i en af Brandvæsenets Ambulancer, eskorteret af en Vogn med bevæbnede

Frihedskæmpere. Om Natten — Mandag den 7. Maj — Kl. 2,21 meldte Radioen Verden over, at Tyskland havde kapituleret betingelsesløst paa alle Fronter. Dermed var ogsaa Norges Frihedstide slaet.

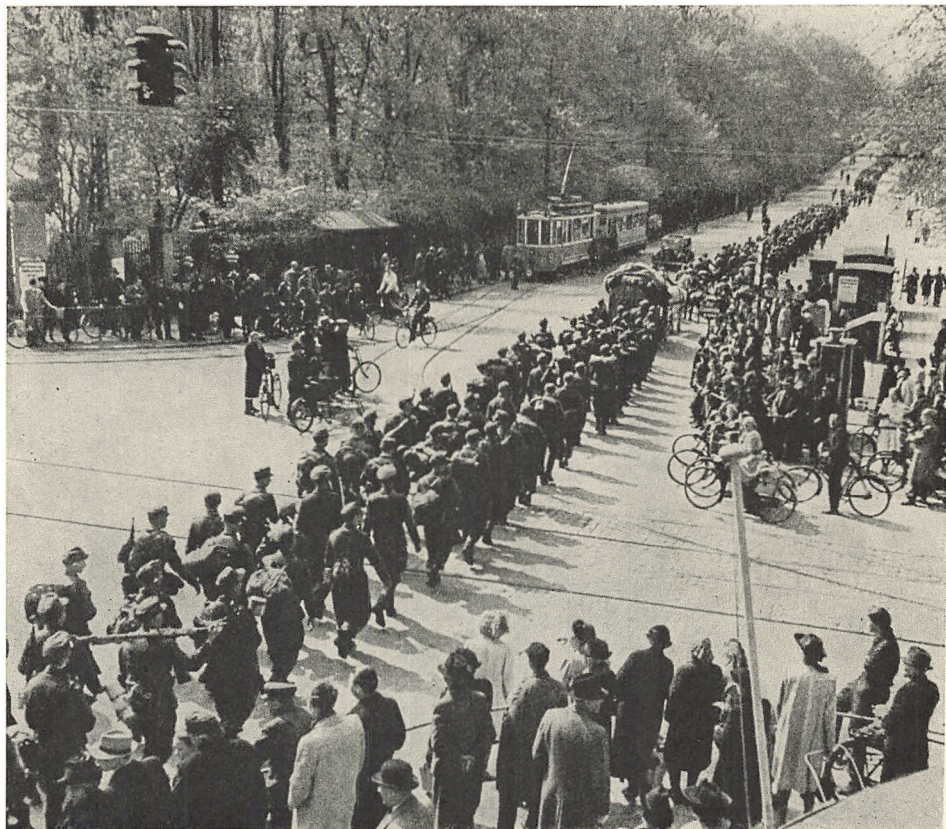
Alvorligst kom Begivenhederne til at udvikle sig paa Bornholm, i nogle Dage saa alvorligt, at det blev en bitter Malurt i Glædesbægret. Mandag Morgen — den 7. — fløj russiske Rekognosceringsmaskiner henover Øen, og i Desperation gav en fanatisk tysk Kommandant sig — under Protest fra Øens Amtmand — til at beskyde dem. Ved 13-Tiden kom Russerne igen, og denne Gang med Bombemaskiner, som lod deres uhyggelige Last falde ned over Rønne By med det Resultat, at flere danske og tyske Skibe i Havnen og mange Huse i Byen beskadigedes. 9 Borgere dræbtes og flere saaredes. Om Aftenen viste der sig atter et Par russiske Flyvere, som nedkastede Flyveblade med Opfordring til Tyskerne om at kapitulere. Underhandlere skulde møde den næste Morgen Kl. 10 i Kolberg. Disse blev imidlertid ikke afsendt, og af berettiget Frygt for, hvad der nu kunde ske, beordrede Bornholms Luftværn straks Totalevakuering af baade Rønne og Nexø. Dette skete omgaaende. Onsdag Morgen ved 9-Tiden kom ogsaa fem Bølger af 15 russiske Bombere ind over Rønne. Ved 16-Tiden kom paany store russiske Bombeeskadrer ind over Øen, og denne Gang nærmest over Nexø og Omegn. Ved begge de to Angreb blev omtrent to Trediedele af de to Byers Huse ødelagt eller beskadiget, og i Havnene sænkedes en halv Snes danske og tyske Skibe, blandt de danske flere af de bornholmske Rutebaade. Takket være Luftværnets Omsorg blev der denne Gang ikke dræbt nogen Dansk. Om Aftenen kom en halv Snes russiske Hurtigbaade til Rønne, og en russisk Oberst gik straks op til den tyske General og fik hans Underskrift paa Kapitulationen. Snart efter ankom 2-3 Tusind russiske Soldater, som sammen med Øens Frihedskæmpere skulde afvæbne den tyske Garnison samt evakuere baade den, en Snes Tusind tyske Soldaterflygtninge, som strejfedes omkring paa Bornholm, samt de civile Flygtninge. De danske Myndigheder modtog Russerne med stor Venlighed, men snart svirrede der Rygter om, at det var Marskal Stalins Hensigt at okkupere Øen paa Grund af dens vigtige, strategiske Beliggenhed. Bornholm var altsaa et af de vigtige Stridspunkter, som nu ved den tyske Vaabennedlæggelse skulde formørke Europas Fredshimmel, og som før eller senere kunde faa Krigen til at blusse op igen. Der fortaltes, at Russerne havde ført svære Kanoner derover og anlagde Fæstningsværker. Det var alt sammen urigtigt. Derimod afbrød de Telefon- og Telegrafforbindelsen med København og forbød al Trafik til og fra Øen. Det varede dog kun et Par Dage, før disse Restriktioner atter ophævedes, og den russiske Kommandant erklærede, at han og hans Folk vilde forlade Øen sammen med de sidste Tyskere. Russerne var ikke kommet som Okkupanter. Amtmanden fik Lov til at tage til København for at afgive Rapport, og den

Russerne paa Bornholm.

19. Maj fløj Udenrigsminister Christmas Møller med et Par andre Ministre, deriblandt Aksel Larsen, derover. Udenrigsministeren hyldede de tapre russiske Soldater og takkede, fordi de var kommet som Befriere. Kommandanten afgav fornyet Forsikring om, at de snart vilde forlade Øen. Dermed faldt Sindene i Ro, og vi kunde atter nyde Freden. Efter Indbydelse af Regeringen ankom den russiske General Korotkov, Obersten og en Repræsentation af Officers- og Underofficerskorpset til København i Dagene den 1. og 2. Juni. Der festedes for dem, og Kongen modtog Generalen og Obersten i Audiens. Ved Afskeden udtalte Generalen til Pressen: „I de Beretninger, jeg har modtaget, staar intet om, at Rusland vil anlægge Havne og Flyvepladser paa Bornholm efter Krigen. De russiske Tropper bliver paa Øen, saa længe som Marskal Stalin, Præsident Truman og Churchill finder det nødvendigt. De alene kan afgøre det“. Den 18. Juni besøgte Kronprinsparret Bornholm og hyldedes ogsaa af de russiske Tropper.

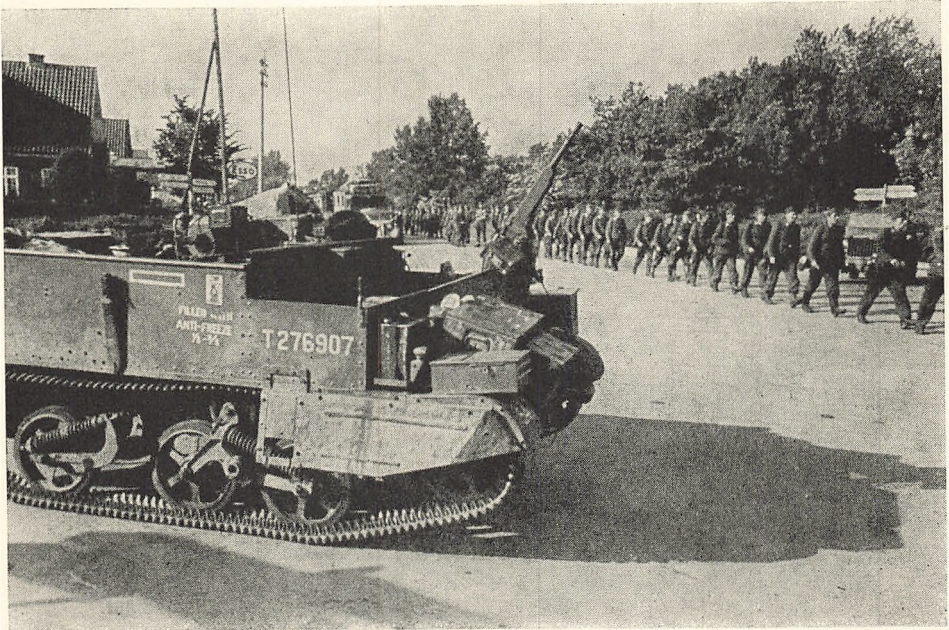
Den 7. ankom flere engelske Tropper til København fra Jylland. Englændernes samlede Antal Soldater paa vort Territorium — Marinen fraregnet — oversteg dog paa intet Tidspunkt et Par Tusind Mand. De vilde ikke yderligere

Tyskerne forlader København.

besvære Landet med en stor Belæggelse. Vi havde nok i Tyskerne, og deres lille Styrke i Forbindelse med „Danforce“ og vore Frihedskæmpere viste sig tilstrækkeligt. Overalt optraadte de med en velgørende Kultur og Ro, og Tyskerne føjede sig som Lam. Den 9. lagde en engelsk Flaadeafdeling til ved Lange-linie. Jubelen for vore Allierede steg og steg. Der bogstavelig kæledes for de britiske Soldater og Matroser, og det blev til en hel Sport for unge Damer og Børn at faa de flest mulige Briter og Amerikanere til at skrive deres Navne i deres Autografbøger. Briterne nød vor Mad. De sagde, at de i hele Krigen ikke havde været i noget Land, som i den Grad flød med Mælk og Honning! Vor danske Snaps fik Navnet V₃ — det farligste, de endnu havde været ude for!

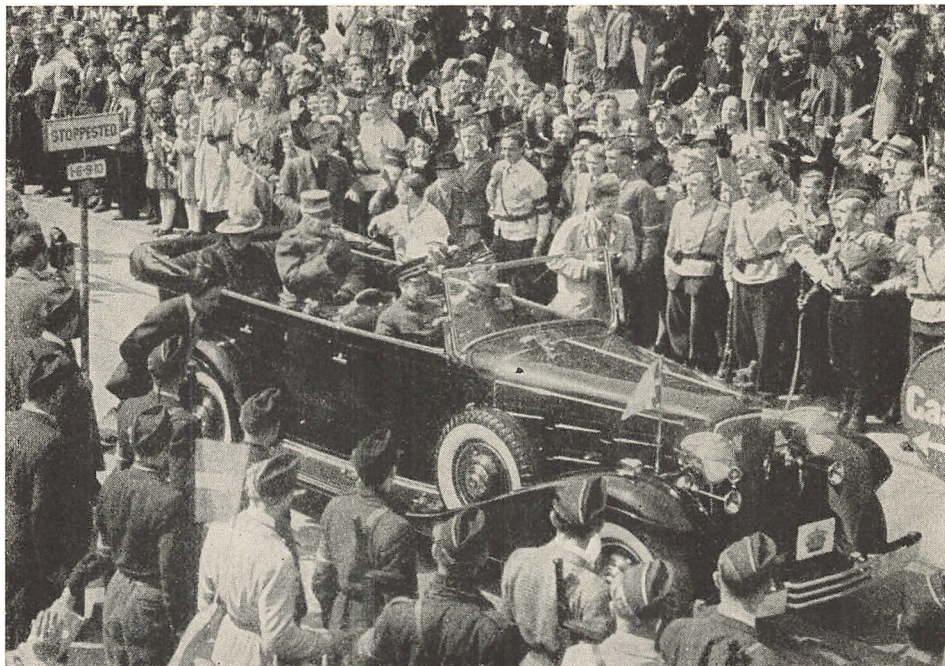
Den 5. Maj blev den mest gribende Dag i Mands Minde, mere gribende end Genforeningen i 1920, fordi det nu gjaldt hele vort Lands Befrielse. Begivenheden var saa overvældende, at det kneb for mange at gøre sig fortrolig med

Tyskerne forlader Landet ved Grænsen.

den paa een Gang. Det maatte komme lidt efter lidt. Dag for Dag blev vi mere og mere Herre i vort eget Hus. I stille Fryd gik vi om og saa den ene Bygning efter den anden blive revet ud af tysk Besiddelse, og med Hurra hilstes Dannebrog, da det atter hejstes paa Dagmarhus, Politigaarden, Havnevæsenets Bygning o. s. v. Overalt, hvor Frihedskæmperne trængte ind, fik de Syn for, under hvilket Regimente vi havde levet — hensynsløse Ødelæggelser, grænseløst Svieneri og utrolige Rædsler i Torturkamre og Forhørslokaler. I den Grad havde Hitlerismen forsimplet og forraaet det tidligere Kulturfolk. Ved Siden af saas i de Rum, hvor de Overordnede havde levet, det flotteste Udstyr af Tæpper, Kontorudstyr, Møbler m. m., imponerende Lagre af Fødevarer, Vin, Tobak o. s. v., og sine Steder ogsaa store Summer af danske Penge i Sedler eller endog i Guldbarrer. Alt dette havde den danske Stat maattet betale, og hvor meget var det saa ikke allerede lykkedes dem at føre ud af Landet? Paa samme Maade gik det med de beslaglagte danske Skibe. Mange af dem, som var tilbage — og altsaa ikke sænkede — var komplet plyndrede for alt af Værdi i det indre, især vore Passagerskibe.

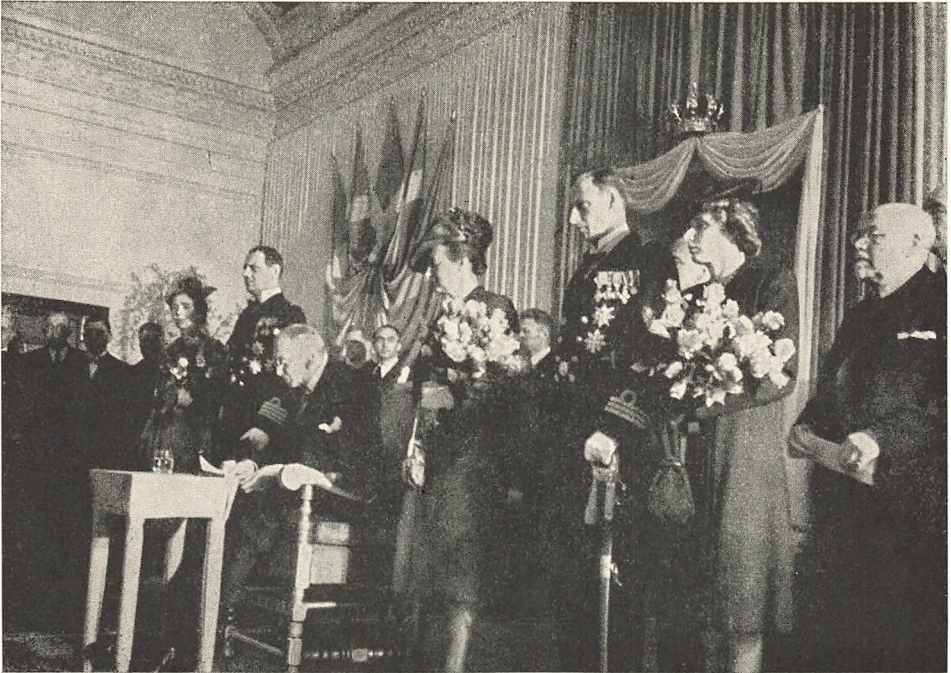
Men nu marcherede Tyskerne altsaa afsted mod Grænsen, store og smaa Afdelinger af modløse og nedbrudte Mennesker, med deres sidste Ejendele læssede paa Hestekøretøjer eller Trækvogne. Det var en Ynk at se denne Menne-

Kongen og Dronningen kører fra Rigsdagen.

skevandring, der stod i saa talende Modsætning til den stolte, sejrssikre Armé, som kom den 9. April 1940. Siden da var de bedste skudt, og Resten var blevet til Skravl. Havde de været hovmodige dengang, var de nu ynkelige Tabere, der ydmygt fandt sig i, at vore unge Frihedskæmpere standsede deres Køretøjer for at undersøge Indholdet eller tog Pistolerne fra Officerer paa Gaderne. Lysten til at ødelægge gik dog ikke af dem. Deres Marchveje gennem Landet var fyldte med brændte Automobiler og ituslaede Cykler m. m. Det foretrak de for Aflevering. Kun nogle faa Tusind Mand blev tilbage som Forplejningsfolk for Flygtningene, Sygepassere for de Syge og Saarede samt Folk til Oprydning i Lejre og Kaserner og til Optagning af deres henimod to Millioner Landminer, som var nedgravet spredt over Landet, et farligt Arbejde, som kostede adskillige af dem Liv eller Førlighed.

Den 9. skulde den første, frie Rigsdag efter Besættelsen aabnes af Kong Christian. Majestæten havde trods sin Sygdom besluttet sig til selv at komme til Stede. „Det var“, skrev et Blad, „en af de Inspirationer, som ved saa mange Lejligheder har kendetegnet hans lykkelige Evne til at gribe Situationen og

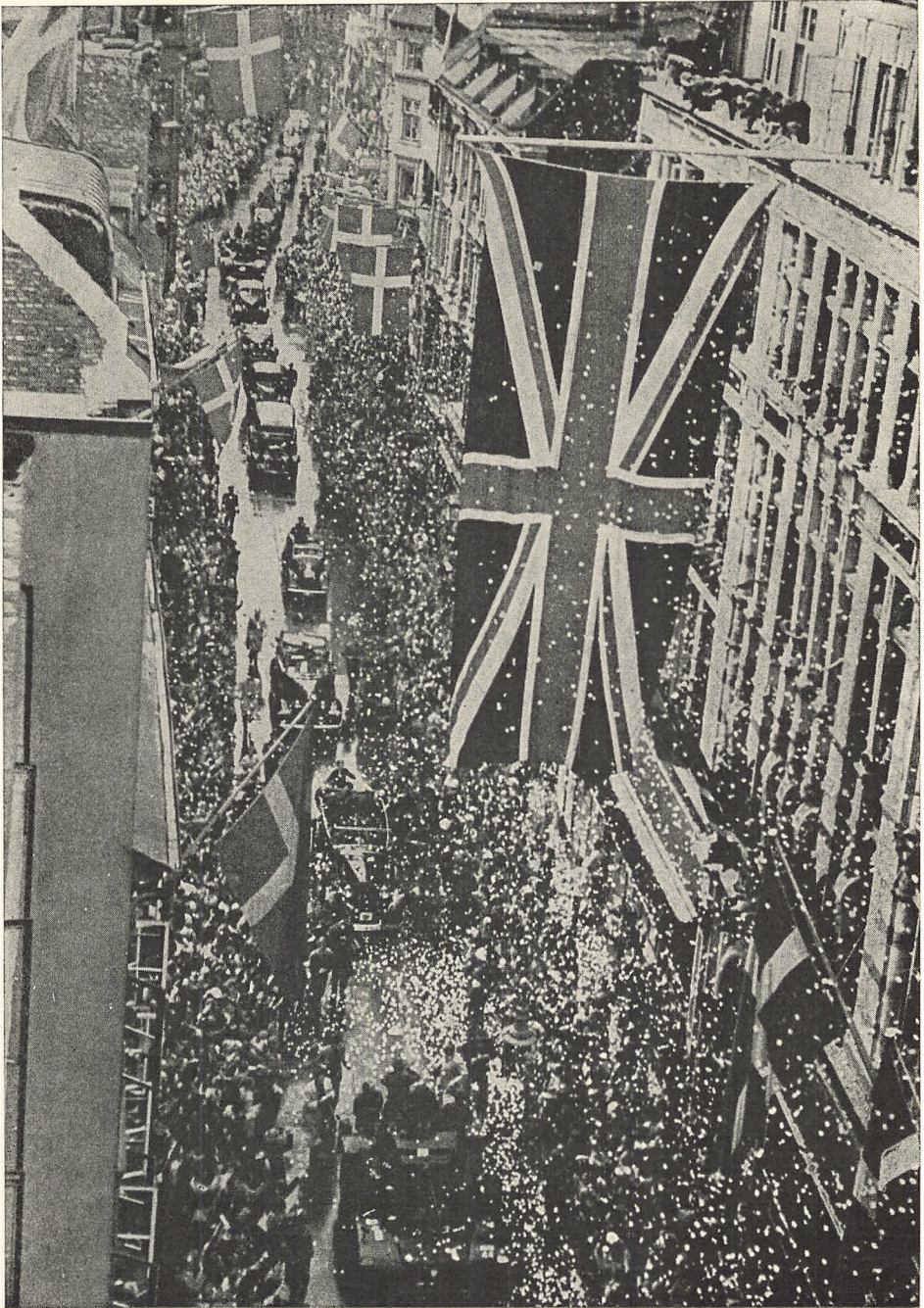

Kongen aabner Rigsdagen.

give den Udløsning i en baade enkel og menneskelig, men ogsaa symbolsk Handling“. Og Begivenheden blev saa historisk som aldrig før.

Alle Ministre og Rigsdagsmænd var forsamlede, og tillige var indbudt General Dewing med et Par af hans øverste engelske og amerikanske Officerer. En vældig Folkevandring havde hele Morgenen bølget frem mod den Rute, som Kongefamilien vilde følge.

Langs Fortovene tog Hundredetusinder Opstilling mange Timer i Forvejen for at være sikre paa at faa Plads, alle med Flag i Haanden og Øjnene straalende af Lykke. Man vilde se vort elskede Kongepar igen efter den lange triste Tid — vilde hylde dem, juble dem i Møde og vise dem, at de ikke var glemte. Hele Vejen var kantet af Politi, Frihedskæmpere og Brigaderer af den danske Brigade. Kl. 11,30 kørte Kronprinsparret til Christiansborg, hilst hjerteligt af Folk. Der smiledes og vinkedes, medens Smaapiger sprang frem og kastede Blomster ind til dem. Derefter fulgte Prins Knud og Prinsesse Caroline-Mathilde. Begge Prinserne var i Søofficersuniform. Kl. 11,45 sloges Portene til Residenspalæet op, og ud kørte Kong Christian og Dronning Alexandrine i aaben Automobil, eskorteret af 6 Frihedskæmpere paa Motorcykler. Kongen var i graa Feltuniform. Han var dybt bevæget ved igen at skulle staa Ansigt til Ansigt med sit Folk,

Feltmarskal Montgomerys Indtog.

Feltmarskal Montgomery.

og næppe var Vognen naaet udenfor „Fæstningen“ Amalienborg, før endeløs Begejstring bruste op mod ham og Dronningen. Der viftedes med Flag og Bøgegrene, raabtes Hurra'er. Folk var vilde af Glæde. Langsomt kørtes der fremad. Saadan havde Kongen villet det. Det skulde ikke blot være noget flygtigt Møde, dette Gensyn mellem ham og hans Folk.

Dagen hører til de største i Rigsdagens Historie, sagde Statsministeren i sin Tale, og det var ikke for stærkt sagt. Paa Slaget 12 kom Majestæterne, deres Børn og Svigerbørn ind i Rigsdagssalen. Med høj, klar og fast Stemme udtalte Kongen: „Landets Repræsentanter. Det er en stor Glæde for mig at staa over for Rigsdagen efter disse fem Aar, vi i Fællesskab har gennemlevet. Tak for den Tillid, der er vist mig. Mange personlige Afsavn og Liv har disse Aar krævet, og vi samles i det gamle Ord: Guds Fred med vore Døde i Danmarks Rosengård, Guds Fred med dem, som bløde af dybe Hjerteskaar. Store Opgaver foreligger og kræver et samdrægtigt Arbejde for at genopbygge, hvad disse Aar har søndret. Til dette Arbejde ønsker jeg Guds Velsignelse og beder Dem forene Dem med mig i et trefoldigt Hurra for vort gamle Fædreland. Danmark Leve!“

Da Hurra'erne var forbi, dirigeret af Kronprinsen, udtalte Kongen: „Hermed

Frihedskæmpere ved Grænsen.

erklærer jeg denne ordentlige Rigsdagssamling for aabnet“. Formanden for Rigsdagens Præsidium, Hans Rasmussen, traadte derefter frem og bød Majestæterne og de Kongelige Velkommen i Rigsdagens Borg. Han fortsatte: „Det er ved sin jævne Holdning og mandige Færd, Kong Christian har vundet det danske Folks dybe Hengivenhed og Højagtelse. Alle synes at kende Kongen ganske nøje og føler Stolthed over, at han er Danmarks Konge. I Fredstidens travle Arbejdsdage har Kongen været et Eksempel for sit Folk, i Nationens festlige Stunder blev han dens selvfølgelige Samlingsmærke. Og i trange og tunge Tider som dem, vi nu har gennemlevet, fik Folket Haab og Fortrøstning ved at se hen til Kongens rolige, faste og tillidsfulde Holdning“.

Efter at ni Hurra'er havde beseglet denne Hyldest, kaldte Kongen de engelske og amerikanske Officerer hen til sig, trykkede deres Haand og sagde: „Gud velsigne dem, for hvad de har gjort“.

Saa kørte Kongeparret bort. Atter gentog sig den samme straalende Hilsen fra Befolkningen. Imedens holdt Statsministeren sin Tale i Rigsdagen.

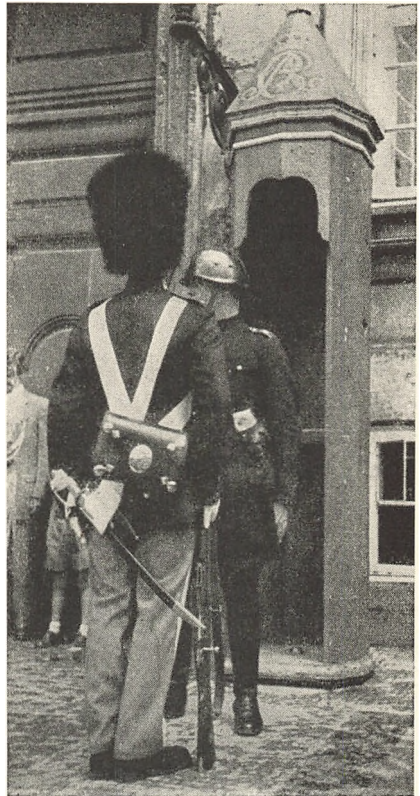
For første Gang efter alle Trængslerne var Kong Christian og Dronning

Alexandrine altsaa atter blandt deres Folk. Det var, som netop dette betød Danmarks genvundne Frihed, og Dagen blev en af de skønneste af de mange dejlige Træk i Samlingen mellem Konge og Folk i Kong Christians Tid.

Fra Udlandet indløb Mængder af Hilsener og Lykønskninger, fra Grønland, Færøerne og maaske allerhjerterligst fra Sverige og Norge. Den 12. ankom Feltmarskal Montgomery flyvende hertil — den store Sejrherr og Danmarks Befrier. Staaende op i et aabent Automobil kørte han gennem Hovedstaden, tiljublet og tilvinket, et enestaaende Triumftog. Paa Amalienborg modtoges han af Kongen, som skrev sit Navn i Feltmarskallens Autografbog.

Kongen var atter i fuld Funktion, holdt Statsraad, modtog Referater fra Kabinetssekretæren og Adjudantstabscheferne, gav Audiens for de fremmede Officerer m. fl., var i Teatret flere Aftener i Træk til Festforestillinger, saaledes den 3. Juni for Frihedskæmperne. Majestæterne modtoges med Nationalsangen. Efter Forestillingen gik en Ordfører for Frihedskæmperne op paa Scenen og takkede Teaterchefen, idet han samtidig bukkede først for Kongen, saa for sine Kammerater i Salen og derefter for Teaterpersonalet. En Stemme fra Balkonens udraabte et Leve for Kongen og Dronningen, som besvaredes med et Stormvejr af Begejstring. Saa talte Kong Christian: „*Tak allesammen — Tak for Deres Indsats. De stod Vagt om vort elskede Land for de Generationer, som skal komme efter os. Lad os sammen raabe et trefoldigt Danmark leve!*“

Den 8. Juni modtog Kong Christian Frihedsraadet paa Amalienborg. Han takkede det for den betydelige Indsats, det havde øvet, og Raadets Ordfører overrakte Majestæten Frihedskæmpernes Armbind. Under stormende Jubel fra Københavnernes Side trak Livgardens Vagtparade Søndag den 10. Juni op for første Gang efter Besættelsen i sine historiske, blaa Uniformer med Bjørneskindshuer. Dermed havde København faaet et af sine populære Bybilleder igen. Rigspolitiet skulde afløses og frigøres. Kong Christian overleverede denne Gang

Livgarden afløser Politiet paa Amalienborg den 10. Juni 1945.

personlig Fanen til Vagten og modtog ogsaa personlig baade Politiofficerernes Framelding og Garderofficerernes Tilmelding. Forinden havde Kongen givet Audiens i Haven bag Residenspalæet for samtlige de ca. 200 Politifolk, som havde gjort Vagt for ham i det sidste halvandet Aar, for at takke dem for god og trofast Tjeneste. Led for Led begyndte alt saa smaat at trække sig i Lave igen; selv om der var langt til normale Forhold.

Til sidst et lille Uddrag i Svenska Dagbladet (for 14. Juni) af et Københavnerbillede efter Befrielsen, skrevet af Bladets svenske Korrespondent: „Den danske Hovedstad er ikke saa uordentlig og forfalden som Oslo, men Krigen har dog efterladt tydelige Spor, og Ruinerne efter Sabotager, Schalburgtager og Flyvebomber er talrige. Paafaldende er det at se det ringe Antal Cyklende, i det mindste efter danske Førkrigsforhold. Forklaringen er den, at Tyskerne har taget mange Cykler, og de, som endnu har en i Behold, mangler Dæk. Biltrafikken er heller ikke livlig, men man overraskes dog over, at København har Drosker — et ukendt Begreb i Oslo. Endnu mærkeligere er det at se Hestedrosker, forspændt med smukt Halvblod.

I Butikkerne er det smaat med Varer, især Klæder. Mangelen paa Brændsel er saa stor, at Butikkerne maa lukke, naar det bliver mørkt, og Forlystelseslivet er slut Kl. 21. Saa er der tyst og stille i København som i en lille By. Biograferne har Højkonjunkturer om Eftermiddagen, hvor der staar lange Køer og venter paa at se de amerikanske og engelske Film.

Ikke heller paa Levnedsmiddelfronten raader normale Forhold, men her er der paradoksalt nok Spørgsmaal om Overflod i Stedet for Mangel. Leverancerne til Tyskerne er ophævet, og Eksporten til England er endnu ikke kommet i Gang. Af Mangel paa Transportmuligheder ved Danmark ikke, hvad det skal gøre med al den Mad, som dets højt udviklede Landbrug producerer. Det er naturligvis et temporært Problem, thi der er andre Lande, som har et skrigende Behov for alt, hvad Danmark kan afse, blot Transporterne kan ordnes. Man kan købe saa mange Æg, saa meget Smør (?) og Kød (?), man vil!“

AFSLUTNING

Vort Aarhundredes Storkrig, som begyndte i 1914, er forhaabentlig nu afsluttet. Dens 1. Del havde ikke formaaet at ruske vort Folk op af sin Sorgløshed — tværtimod. En lang og trang Periode med opløsende Liberalisme og national Slaphed fulgte paa. Først da vi den 9. April 1940 selv blev tvunget ind i Krigens 2. Del, vaagnede vi til dyster Alvor. Illusionerne var bristet. Vi var ikke det lille udvalgte Fredens Folk, som ingen nænnede at forulempe. Alt det, som vi hidtil havde fæstet Lid til, var pludselig kuldkastet paa den brutaleste Maade.

I store Kredse af Befolkningen vaagnede Forstaaelsen af, at vi havde levet Livet for let i Danmark. Friheden var misbrugt, og den glade, danske Blaaøjethed havde ført til Skibbrud.

Det gik som under Napoleonskrigene, at Stormagterne gjorde op med hinanden uden større Hensyn til Smaastaterne. Denne Gang laa vi indenfor Tysklands militære Interessesfære. Vort ringe Forsvarsberedskab kunde ikke skabe Tillid til nogen effektiv Neutralitetshævdelse, og vi laa paa den alfare Vej ud til den store Verden som et let Bytte for den, som kom først.

Trods en nylig afsluttet Ikke-Angrebspagt tog derfor Tyskland ikke i Betænkning at hvirvle os med ind i den gigantiske Kamp. Den i vort Folk gennem Generationer udviklede Selvpogivelsesaaend førte til blank Opgivelse overfor det lumpne Overfald den 9. April. Det nedsatte Nationens Anseelse i den store Verdens Øjne, uden at vi derfor slap for en lignende Behandling, som blev de andre undertvungne Smaastater til Del. Ogsaa vi kom til at mærke den Bestialitet, som i disse Aar red Europa med en Djævelskhed, som aldrig før i Historien. Vi lærte, at en tysk Besættelse betød Tilsidesættelse af al kristelig, kulturel og folkeretlig Sømmelighed, og vi fik set ind i en Verden af Ondskab og Hæslighed. Danmarks Territorium lagdes under tysk Befæstningsomraade, vor Industri og Levnedsmiddelproduktion, vore Trafikmidler og Lokalteter toges i dets Krigstjeneste, Skrive- og Talefrihed blev os berøvet, og Arrestationer og Fængslinger kom til at høre til Dagens Orden. Vi stod overfor en Fjende, der ganske manglede Forstaaelse af dansk Egenart, og som var besjælet af en Ideologi, hvis dybeste Drivkraft var Brutalitet og Menneskeforagt. Tyskland havde dog selv efter den 9. April haft gode Kort paa Haanden til at vinde den danske Nation ved stor-sindet og gentlemansmæssig Optræden. Det modsatte blev Tilfældet.

Vi stolede paa det højtidelige, tyske Tilsagn den 9. April om at ville respektere Danmarks Suverænitet, selv om den Slags Løfter ogsaa var givet Østrig, Czekoslovakiet og Polen. Til at begynde med syntes det ogsaa, som det gjaldt for den tyske Regering at vise, hvorledes en tysk Mønster-Besættelse gik for sig. Vi blev „Rovmorderens lille Kanariefugl“, sagdes der i London. Snart begyndte det politiske Tyskland dog aabenlyst at lægge sine Ønsker for Dagen om en fuldstændig Omstilling af vort Folk i nazistisk Retning og det hurtigst muligt. Vi skulde tvangsindordnes under deres politiske Synspunkter, og vore egne Nationalsocialister vejrede god Medbør. Under tyske Bajonetter skulde de naa deres Maal. Det varede imidlertid ikke længe, før Tyskerne opdagede, at deres danske Venner ikke havde Førere, som karaktermæssigt og intellektuelt havde fornødne Betingelser for at vinde det danske Folks Tillid. Og overfor det stærke Sammenhold mellem Konge og Folk veg de tilbage for med Magt at gennemtrumfe deres Planer.

Vor Regering valgte i Begyndelsen Indrømmelsernes Taktik for at skaane Landet mest muligt for yderligere Ulykker. Det virkede saa vist ikke til Gavn for Folkekarakteren, at det tværtom for svage Sjæle blev en Motivering til at bære Kappen paa begge Skuldre og for entreprenante Fidusmagere til i fuldt Maal at tilfredsstille tyske Krav om Leverancer og Arbejde. Det var tilmed klogt, sagdes der, fordi Danmark derved opnaaede en gunstig økonomisk Tilknytning til det nye Europas Markeder!

Det manglede dog ikke paa Advarsler om det farlige heri og om, at Eftergivenhed alligevel i det lange Løb ikke vilde slaa til overfor Hitler-Tyskland. Advarslerne fik Ret. Der kom det Øjeblik, hvor Tyskerne i Alliance med DNSAP og andre Medløbere langsomt forstærkede Grebet om os. Ved Eftergivenheden vandt vi kun en Tidsfrist, intet andet.

Jo haardere Aaget kom til at tynde, jo inderligere voksede Sammenholdet om vor gamle, dybt prøvede Konge, der var blevet blandt os for at tage sin Del af Byrderne. En begejstret varm, folkelig Tillid bølgede op om hans Trone. I lang Tid formaaede ogsaa hans fyrstelige Autoritet og Myndighed at aftvinge selv vore Fjender Respekt. Uden ham var Udviklingen fra Starten sikkert blevet en anden. Disse første Krigsaar er rige paa Skønhed i Forholdet mellem Konge og Folk. Mange talte og skrevne Ord vil ud i Fremtiden bære Vidnesbyrd om god Danskhed under hans Scepter.

I 1942 begyndte en ny Vind at blæse over Landet. Rigskansler Hitler sendte nye Partifolk herop af en grovere Støbning, og en General, som ikke formaaede at gøre sig gældende overfor den Rigsbefuldmægtigede og Gestapochefen. Ethvert Hensyn sattes til Side i en saadan Grad, at Nationens Ære krævede, at der til sidst maatte siges Stop med Eftergivenheden. I en historisk Stund blev der handlet historisk, er der sagt. For alle dem, hvis Tanker ikke blot kredsede om eget Velvære, blev Kongens og Regeringens Nej den 28. August 1943 og Overfaldet den følgende Dag en Oprejsning, fordi vi syntes, at vi herefter igen kunde se de andre Nationer i Øjnene.

Vel fulgte en tragisk Tid, men alligevel ikke uden en vis Storhed. Kong Christian havde stillet sig fuldt ud bag sin Regering. Frygt har han aldrig kendt til, og han har altid været parat til at dele ondt som godt med os. Hvor det har gjaldt Landets Ære og Værdighed, er han aldrig gaaet paa Akkord. Vort Fædrelands Skæbne fylder hele hans Hjerter, og han led med sit Folk.

Og selv nu, hvor han efter Faldet med Hesten sad syg som Fange i sit eget Land, var det, som hans Haand alligevel stadig laa over Danmark. Med ham forenedes alle gode Kræfter, og med ham bares alt Haab til Fremtiden oppe. Det var, som vi i disse mørke Aar ligesom blev rigere med ham.

Et Hjørne af Kongens Arbejdsværelse paa Sorgenfri. Den Dag i Dag ses Hullerne i Vinduet efter de tyske Projektiler den 29. August 1944, det ene i nederste Rude og det andet i den øverste (jvfn. Side 313).

Heller aldrig vil vi glemme Dronning Alexandrines trofaste Gerning ved hans Side. I alle disse trange Aar blev hun vort Lands gode Dronning.

9-Tallet var vort Ulykkestal — 9. April, 19. Oktober, 29. August og 19. September. Da vort Rets- og Ordensvæsen den sidstnævnte Dag blev opløst, stod vi ganske værgeløse overfor den bevæbnede og hensynsløse Fjende, der end ikke tog i Betænkning at bruge Tortur og at bevæbne vore Forbrydere for at anvende dem mod os.

Til at begynde med nøjedes vort Folk med passiv Modstand. Uforfærdet hævdede imidlertid vor illegale Presse det frie Ord og foreholdt os, at dette ikke var nok. Vi maatte selv tage et Tag med i Kampen for Danmarks Befrielse. Modstandsbevægelsen begyndte, og Dagene strengedes. Frihedskampen maatte betales med stigende Terror og Mord eller umenneskelige Deportationer, hvor Landsmænd i Hundredevis bukkede under i de tyske Tugthuse og Arbejdslejre af Overanstrengelse, Sygdom og Underernæring. Tyskerne beslaglagde, hvad de vilde, af vor Ejendom og ruinerede vort Land. Et Pres af Utryghed og Ufrihed lagde sig over os alle. Der blev skrevet, at vi levede i en sjælelig og aandelig mørkelagt Tid, men Fællesskabet i alle Prøvelserne bragte ogsaa meget godt frem. Vi gik ind i en Strid paa Liv og Død, hvor Kampmodet steg, jo

vildere Terroren tog til. Under Kampen udviskedes alle Skel. Vi kom til at staa sammen og til at lære hinanden at kende. Det eneste, den tyske Nation fik ud af deres onde Metoder, var et grænseløst Had, som vil vare i Generationer. Naziterroren er ikke blot en ond Drøm, som man har let ved at ryste af sig.

Vort Folk var i Smeltediglen. Adskillige havde vel i Trediverne sluttet sig til den tyske Nazisme af Idealisme, men den 9. April burde det have været forbi. Fra da af gjaldt det om at være dansk.

Desværre viste det sig imidlertid, at i en stor Del af Befolkningen var det smaat med Fædrelandssind, Retsind og Kultur. Grimme Slagger af alt muligt utiltalende sugedes op paa Overfladen allerede straks efter Besættelsen. Den 9. April havde ikke ramt haardere, end at Pengebegæret straks meldte sig. Senere tog det til. For gode Penge var mange af vort Lands Borgere rede til at sælge deres Troskab til Danmark — Arbejdsgivere, Arbejdere, Handlende o. s. v. Konjunkturryttere drev deres Spil uden Hensyn til Samfundet, og det store Antal Landsforrædere af Stikkere, Over- eller Medløbere satte en Plet paa vor Nation.

Heroverfor staa heldigvis vor Frihedsbevægelse som et straalende Bevis paa, at det frie, danske Folks Flertal ikke lod sig kue af Uret og Tvang. Det varede vel noget, inden det fik sig samlet til Trods, men fra 29. August 1943 blev vi et enigt, kæmpende Folk, tæt sluttet Skulder ved Skulder mod Landets Fjende. Maaske — blev der sagt — var der nok en Portion Æventyrlyst i vor Modstandsbevægelse, og Frihedskæmperne var ikke lutter „gode Drengene“. Men uforfærdet og uselvsk blev der kæmpet, og modigt opretholdtes ad hemmelige Veje uafbrudt Forbindelsen med det danske Raad i London og med Sverige. Fra Slutningen af 1943 fik „Rovmorderens lille Kanariefugl“ Næb og Klør. Vel organiseret og fast ledet under et dygtigt og maalbevidst Førerskab kom vor aktive Hjemmefront til at betyde den Indsats i Krigen, som atter rejste Respekten for Danmarks Navn ude i Verden.

Omtrent 5300 Danske deporteredes til tyske Fangelejre og Tugthuse, og af dem bukkede ca. 10 % under. Ialt kom ca. 14,000 i tysk Fangenskab. Omtrent 200 blev henrettet, andre 200 blev skudt ved Clearingmord og ca. 300 dræbtes i direkte Kamp. Et lignende Antal mistede Livet paa Gaderne ved tilfældig Skydning, og inklusive 9. April, 29. August, Bombardementerne, Sabotagen og Befrielsesdagene kostede Frihedskampen omtrent 2000 Danske Livet. Dertil kommer et stort Antal Saarede og Syge, som aldrig helt vil forvinde Besættelsens ilde Medfart.

I Forholdet til vort Land kan i disse Aar den ene Stand eller Klasse ikke sige den anden noget paa. Var det Mænd og Kvinder af alle Stænder eller Klasser, som svigtede, var det ogsaa Mænd og Kvinder af alle Stænder eller Klasser, som fyldte de tyske Fængsler og Koncentrationslejre eller satte Livet til for Dan-

Kronprinsen og Kronprinsessen med Prinsesse Margrethe i Helsingør 1945 efter Kapitulationen.

marks Frihed. Umenneskelig grusomt satte den tyske Forfølgelse ind. Den danske Humors stille Lune slog ikke længere til. Alvoren lagde sig over Sindene, og vi blev haardere i Trækkene. Men Modgangen bragte ogsaa Styrke og

Lutring og gjorde Nationen til en anden, end den havde været før Krigen. Lige frejdigt lød den danske Sang paa Læberne, og lige hjertevarmt stod vi sammen om Kongen og Dronningen. Kun fik det ikke længere de samme begejstrede Udtryk som i Begyndelsen af Krigen, fordi Kong Christian ikke længere kunde komme ud til sit Folk.

Adolf Hitler naaede ikke at underlægge sig Europa. Han havde haft større Muligheder derfor og langt stærkere militære Kræfter end i sin Tid Napoleon, men han havde slet ikke dennes Hærføreruddannelse og Genialitet. Begge tabte rent militært. Hitlers Desperation førte imidlertid ikke blot det tyske Rige ud i det mest knusende Nederlag, nogen Stormagt nogensinde har lidt, men Hitlerismens grænseløse Menneskeforagt og sataniske Bestialitet satte tillige for lange Tider en dyb Afgrund mellem den tyske Nation og de omboende Folk. Storgermaniens korte Periode er forbi, og Danmark blev ikke denne Gang til et tysk Protektorat. Det har genvundet sin urgamle Frihed, men ikke uden Prøvelser.

Mange Hundreder af vore Landsmænd er myrdet eller har mistet Livet i de tyske Fængsler og Lejre, Tusinder har fristet umenneskelige Kaar. Vort Tilgodehavende i Tyskland er steget til $8\frac{1}{2}$ Milliard foruden, hvad der er røvet af Militær- og Politimateriel og meget andet. Hertil kommer Krigsskader paa Jord og Ejendom paa ca. 300 Mill. Kr. Vort Folk har dog ernæringsmæssigt ikke lidt noget Knæk, selv om det har været svært for de smaa Indtægter at skaffe Mad, og vort Produktionsapparat er intakt. Takket være den sidste Udviklings Lynfart slap vort Land lykkeligvis for at blive et Bytte for „den af-svedne Jords Politik“. I Forhold til, hvad andre Smaastater har gennemgaaet, er vi sluppet billigere end frygtet.

Bladet i Bogen sig vendte,
vendte sig tit,
naar det gik Danmark ilde,
vendte sig blidt.

(Grundtvig)

Som frie, danske Mænd og Kvinder har vi hævdet os i Ydmygelsens fem tunge Aar, upaavirket af Forfølgelser og ensidig tysk, nazistisk Propaganda. I sejt Taalmodighed og i Trofasthed mod vor danske Arv har vi vist os som Landsmænd til Sønderjyderne, der ukuede holdt ud under tysk Herredømme i 56 Aar uden at segne. Den 11. Juli i Aar — 25 Aarsdagen for Genforeningen — udtalte Kongen til den sønderjyske Deputation: „Vi har lært noget heroppe i denne svære Tid af, hvad Sønderjyderne maatte føle den Gang. Det har hjulpet

os til at holde sammen“. Og nu staar vi ved Krigens Afslutning i et dansk Folkefællesskab saa dybt og bredt, som vi aldrig før har troet det muligt. Lad os haabe, at det ikke blot er en kort Lykkedrøm, men at det maa blive fortsat Virkelighed langt ind i de kommende Hverdage i den Nytid, som allerede er i fuld Gang.

I Fællesskabet om vort Fædreland og Kong Christian er en sund, rank, dansk Ungdom vokset op med nye Idealer og Grundsætninger, modnet under Prøvelser. Handlekraftig og uden for mange Ord har den i disse Aar været med til at skabe Forudsætninger for et stærkt og frit Danmark. Nu staar den beredt til paa de gamle, nationale Grundpiller at bygge vor Fremtid op, kulturelt, økonomisk og politisk. I dette Arbejde er der ikke Plads for dem, som svigtede, og som ikke fortjener Navn af Danske.

Hvad vi pløjer, hvad vi bygger, Fædreland, det er jo dit.
Over det maa Flaget vaje, højt og levende og frit.
Ellers dør vi — Kald da paa os! som igennem tusind Aar
til at lyde staar beredte dine Sønner i din Gaard.

(Kaj Munk)

NOTER OG HENVISNINGER

Forkortelser: B. Berlingske Tidende. — N. Nationaltidende. — P. Politiken.
S. Social-Demokraten.

INDLEDNING

REGERINGSJUBILÆET 1937

(Side 13).

1. S. $28/8$ 1937. — 2. P. $28/8$ 1937.

UDENRIGSPOLITISK OVERSIGT

(Side 23).

1. F. Eks. Hamburger Nachrichten $13/1$ 1934, Reichspost $23/1$ 1936, Pressedienst $9/8$ 1935. — 2. Völkischer Beobachter $18/8$ 1935. — 3. Jvnf. Udenrigsm. Undén i Dagens Nyheter $21/3$ 1937. — 4. N. $9/3$ 1937. — 5. N. $16/10$ 1941. — 6. B. $20/3$ 1938.

INDRE FORHOLD

(Side 36).

1. Børsen $27/6$ 1937. — 2. P. $18/8$ 1941. — 3. Göteborg Handels- og Sjöfartstidning $8/1$ 1937, jvnf. Børsen $27/2$ 1937. — 4. Svenska Dagbladet $11/2$ 1937, jvnf. Dagens Nyheter $13/8$ 1937 og B. Aften $13/8$ 1937. — 5. P. $18/8$ 1941. — 6. Jvnf. S. $10/6$ 1937. — 7. N. $28/6$ 1937. — 8. B. $5/12$ 1937. — 9. P. Munch i Det nye Aarhundrede, November 1909, S. 932. — 10. S. $24/1$ 1938. — 11. Socialdemokratisk Presse $12/1$ 1938. — 12. B. $23/10$ 1938. — 13. Stauning i S. $1/1$ 1940. — 14. Jvnf. Harald Nielsen, Kronik i N. $28/2$ 1942, jvnf. N. $14/8$ 1942. — 15. Kalundborg Dagblad $10/2$ 1938.

1940–41

DEN 2. VERDENSKRIGS BEGYNDELSE

(Side 51).

1. Jvnf. P. Munch i Europäische Revue $29/7$ 1939. — 2. Diskussion i Folketinget $9/8$ 1939, jvnf. N. $7/8$ 1939. — 3. Chr. Houmark-Interview, B. Aften $29/8$ 1941. — 4. F. Eks. B. $29/8$ 1942 og Børsen $20/7$ 1942. — 5. Kronik i S. $14/2$ 1942. — 6. N. $4/11$ 1939.

DEN 9. APRIL

(Side 64).

1. Tale i den tyske Rigsdag $9/10$ 1939. — 2. Ribbentrop i Danzig $24/10$ 1939. — 3. B. $9/1$ 1940. I N. $12/7$ 1945 dementerer General With, der var sammen med Viceadmiral

Rechnitzer til Hitlers 50 Aars Fødselsdag (S. 65), Viceadmiralens Udtalelser om Hitlers Forsikringer. — 4. F. Eks. K. Bøgholm i N. $\frac{4}{1}$ 1940 og Leo Svane i N. $\frac{5}{1}$ 1940. — 5. B. $\frac{12}{1}$ 1940. — 6. P. $\frac{2}{2}$ 1940. — 7. B. $\frac{18}{1}$ 1940. — 8. B. Aften $\frac{18}{1}$ 1940. — 9. Militär Wochenblatt Nr. 40, $\frac{4}{4}$ 1941. — 10. Nauticus; Jahrbuch für Deutschlands Seeinteressen, Berlin 1942, pag. 62: Der Einsatz der Kriegsmarine bei der Besetzung Dänemarks und Norwegen im Frühjahr 1940. — 11. N. $\frac{7}{4}$ 1940. — 12. Iagttaget af en i København bosiddende, tidligere tysk Officer. — 13. Viceadmiral Rechnitzer havde den sidste Tid hver Nat sovet i Marineministeriet. Det skal være paa hans Foranledning, at Forsvarsministeren den Nat blev i Ministeriet. — 14. Der laa ved Langelinie kajen et Par tomme Kuldampere. Der fortaltes, at ogsaa de var kommen med tyske Soldater, men dette er urigtigt. — 15. N. $\frac{12}{4}$ 1940. — 16. Militär Wochenblatt $\frac{9}{5}$ 1941. — 17. Nordschleswigsche Zeitung $\frac{14}{4}$ 1942. Saa interesseret var den tyske Regering i Afgørelsen i Danmark, at der kun 20 Minutter efter Mødets Begyndelse paa Amalienborg den 9. April blev forespurgt telefonisk fra Berlin til den herværende tyske Legation, hvad Kongen havde besluttet. — 18. Jvnf. Die Seestrategie des Weltkrieges (1929). — 19. N. $\frac{10}{4}$ 1940. — 20. Her genlivet efter Dansk Politik $\frac{27}{4}$ 1940. — 21. P. $\frac{21}{6}$ 1940. — 22. Sorø Amtstidende $\frac{21}{6}$ 1940.

DE FØRSTE DAGE EFTER BESÆTTELSEN

(Side 100).

1. I Anledning af, at P. i en Artikel $\frac{1}{10}$ 1940 havde spurgt efter Ansvar for „det sovende Kastel“ den 9. April, tog Generalløjtnant Prior Ordet i N. $\frac{4}{10}$ 1940 og skrev, at Udviklingen af Begivenhederne i København den 9. April „var en naturlig Konsekvens af de Bestemmelser med Hensyn til Forsvarets Styrke, Fordeling og Beredskab, som Regeringen under sit Ansvar havde truffet i hele den forudgaaende Periode indtil den 8. April indbefattet“. Hertil svarede Forsvarsminister Alsing Andersen smstds, at „jeg finder det nødvendigt at fremhæve, at denne (Priors) Skildring paa ingen Maade er fyldestgørende med Hensyn til Fordeling af Ansvar mellem Regeringen og Hærledelsen, som Generalen søger at opstille. Jeg minder blot Generalen om det Synspunkt, som Hærledelsen mere end een Gang har hævdet overfor mig med Hensyn til Vagttjenesten i Havne og andre Steder“. Ved dette sidste sigtede Forsvarsministeren til Generalkommandoens Bestemmelse om, at der ikke af Sikringsstyrken i Efteraaret 1939 blev udstillet Poster ved Havne, Jernbaneviadukter, Jernbanestationer o. s. v., fordi det under forrige Krig havde vist sig, at denne Tjeneste blot tjente til at demoralisere Mandskabet, da der aldrig hændte noget. — 2. I dansk Udenrigspolitik i de sidste 20 Aar var de militære Magtmidler aldrig indgaaet i vor Udenrigspolitik som nogen betydende Faktor. Selv nu, da Krigen stod for Døren, havde Krigsministeriet af udenrigspolitiske Hensyn forbeholdt sig Afgørelsen angaaende alle Tropheforskydninger og militære Forberedelser, saaledes at den kommanderende General var berøvet ethvert præventivt Initiativ. — 3. K. E. Larsen: Vort Grænseland, S. 5. — 4. J. H. Hambro: Dette saa jeg hænde i Norge, S. 114 og 116. — 5. H. Koht: Norway neutral and invaded (Anmeldelse i Svenska Dagbladet $\frac{5}{11}$ 1941). — 6. W. Brandt: Krigen i Norge, S. 11. — 7. Den norske Ministerpræsident Quisling udtalte paa et Møde i Oslo, at den norske Regering (Nygaardsvold) mobiliserede hverken den 5., 7. eller 8. April til Trods for, at Legationen i Berlin havde underrettet om, at der samledes tyske Transporter i Østersøhavnene. — 8. S. $\frac{22}{4}$ 1940 (Udhævelserne er Bladets). — 9. Om Krag se I. S. Vanggaard: Oplevelser, Mennesker, Synspunkter, S. 211. — 10. N. $\frac{20}{5}$ 1940 og $\frac{28}{10}$ 1940. — 11. Rygter om, at Udenrigsministeren havde handlet samvittighedsløst, fik ny Næring, da han i Efteraaret 1940

forlod Landet for en Tid. — 12. Sydsvenska Dagbladet $7/6$ 1942. — 13. Uusii Suomi, her efter P. $28/7$ 1942. — 14. Kristeligt Dagblad $18/4$ 1940. — 15. N. $7/5$ 1940. — 16. Aalborg Stiftstid., her efter P. $3/10$ 1941. — 17. B. $25/4$ 1940. — 18. Udtalelser af Politimesteren i Randers, jvnf. Skildringer af den tyske Indrykning i Aalborg i Aalborg Amtstidende, her efter Kristeligt Dagblad $13/4$ 1940. — 19. Kristeligt Dagblad $13/4$ 1940. — 20. B. $17/10$ 1941. — 21. Bent Holstein: Demokratiets Vildfarelser, S. 83. — 22. Finanstidende $20/6$ 1942 skrev: „En usædvanlig smudsig Retssag fandt sin Afgørelse den 15. ds., da Kamptegnet Redaktion idømtes store Bøder og Frihedsstraffe for grundløse Sigtelser mod Grosserer P. M. Daell og dennes kvindelige Sekretær. Hovedpersonen i det berygtede Bladforetagendes pornografiske Kampagne, Fru Olga Eggers, oppebærer paa Finansloven en Forfattergage paa 700 Kr. aarlig“. Kamptegnet blev ligesom Fædrelandet understøttet af Tyskerne med Penge fra den danske Nationalbank. — 23. Fædrelandet $11/10$ 1940.

SAMLINGSREGERING

(Side 128).

1. B. Aften $21/6$ 1940. — 2. B. $8/6$ 1940. — 3. B. Aften $5/7$ 1940. — 4. Efter N. $9/7$ 1940 (Frenhævelserne er Bladets). — 5. N. $9/7$ 1940. — 6. N. $12/12$ 1940. — 7. Referat af to jyske Blade i Børsen $22/8$ 1940. — 8. B. $11/10$ 1940. — 9. Her efter B. $10/10$ 1940. — 10. Her efter Jyllandsposten $14/10$ 1940. — 11. Dagbladene $11/10$ 1940. — 12. Den tyske Gesandt Renthe-Fink var rejst til Berlin, og man anede, at der var noget i Gære mod Christmas Møller og det saa meget mere, som Fædrelandet havde angrebet ham stærkt i den sidste Tid. Udenrigsministeriet fik kort efter en Underhaandsmeddelelse om et Krav om Christmas Møllers Fjernelse som Handelsminister. Statsministeren raadede ham derfor til hellere at gaa frivilligt i Tide. Dette gjorde Christmas Møller, officielt for at faa mere Tid til sit politiske Arbejde. — 13. Prof. Hal Koch i Kristeligt Dagblad $21/3$ 1943. — 14. A.P. Møllers Foredrag, Kronik i N. $9/2$ 1942, jvnf. Minister Nils Høst: Kronik i P. $3/3$ 1942. — 15. Forhv. Statsminister Madsen-Mygdal nedlagde i 1941 sit Formandskab i Venstre. I Folketinget $20/10$ 1941 udtalte Bondepartiets Folketingsmand Vald. Thomsen, at naar Madsen-Mygdal var gaaet af som Venstres Formand, skal Grunden være den, at han havde samme Mening som Bondepartiet med Hensyn til en Mindretalsregering. — 16. Den tyske Gesandt skal bl. a. have foreslaaet forhv. Justitsminister K. K. Steincke til Justitsminister. Denne havde omkring $1/12$ 1940 udtalt, at det danske Folk altid havde lært af det nye, som kom frem i Verden. Heller ikke i den nuværende Situation kunde Danmark spørre sig ude fra Verden. Ogsaa nu maatte vi se' det nye an, pille det ud, som vi har Brug for, og indpasse det i en Form, som svarer til dansk Folkesind og dansk Folkestyre (Jyllandsposten $10/12$ 1940). — 17. B. $11/12$ 1940. Her ogsaa Hedtoft Hansens Svar.

EUROPAS NYORDNING

(Side 140).

1. Herman Rauschnig: Hitler m'a dit, S. 146. — 2. Tidsskriftet „Kieler Blätter“ (Flensborg Avis $20/4$ 1940), en Fjerdingaarsoversigt „Blik mod Nord“ af Docent Waschnitius. — 3. Her efter B. $16/8$ 1940. — 4. Nordische Gesellschafts Tidsskrift, her efter N. $19/1$ 1941. — 5. N. $20/1$ 1941. — 6. Dagbladene $9/3$ 1941. — 7. F. Eks. i Aarhus $3/11$ 1940, N. $21/10$ 1941. — 8. N. $25/6$ 1941, jvnf. Minister Gunnar Larsens Tale i Radio, B. $25/2$ 1942, National Zeitung $3/12$ 1940 m. fl. — 9. P. $10/12$ 1942. — 10. Svenska Dagbladet $26/10$ 1941. — 11. I sit Skrift, Det nordiske Samarbejde og Danmarks Sydgrænse, søger

den norske Quisling, Dr. Smedal, at kæde det norske Grønlandskrav sammen med det tyske Krav om Grænserevision overfor Danmark. — 12. Jvnf. Udenrigsminister Dr. Munchs Udtalelse til Bladet Folkung $25/8$ 1939. — 13. Gesandt Kauffmann havde allerede den 8. April meddelt Udenrigsministeriet, at han ikke længere følte sig bunden af dets Direktiver, da Regeringen ikke længere var fri i sine Beslutninger. — 14. Jvnf. Statsminister Staunings Udtalelse i Folketinget $30/10$ 1941 i Anledning af, at de norske Quislinger havde erklæret, at de havde Ret til Grønland. — 15. Dagbladene $13-15/4$ 1941. — 16. Officiel Meddelelse fra Berlin $25/3$ 1941. — 17. N. $25/8$ 1941. — 18. Overstatholder Nothins Tale i Stockholm, se B. $25/2$ 1942. — 19. Sydsvenska Dagbladet $21/8$ 1941. Jvnf. Udtalelser i den svenske Presse paa Toaarsdagen for 8. April 1940. — 20. Aftonbladet $17/8$ 1941. — 21. I en Korrespondance til Hamburger Fremdenblatt hævdes, at den nye Skandinavisme var Ventil for en Politik, der i Virkeligheden var rettet mod Tyskland og de nye europæiske Idéer. Se Børsen $16-17/6$ 1942. — 22. Svenska Dagbladet $24/3$ 1941. — 23. Stockholms Tidning $19/2$ 1942. — 24. Kun Resterne af Lappobevægelens lille nazistiske Mindretal var storfinsk og antinordisk, se B. $11/6$ 1942 og P. $13/8$ 1942. — 25. Stockholms Tidning $22/7$ og $24/7$ 1942, Svenska Dagbladet $23/7$ og $24/7$ 1942. — 26. Her efter P. $28/7$ 1942. Jvnf. den svenske Social-Demokraten (B. $13/10$ 1941), Åbo Underrättelsen (B. $11/8$ 1941), Svenska Dagbladet $14/8$ 1942, Stockholms Tidning $20/2$ 1942. — 27. Hedtoft-Hansen f. Eks. i Maj 1943 i et Interview i Det frie Nord, Buhl i en Radiotale paa Grundlovsdagen 1943 og Alsing Andersen paa et socialdemokratisk Møde i Aarhus $1/3$ 1943. — 28. Stockholms Tidning $20/2$ 1942. — 29. Børsen $20/3$ 1942. — 30. F. Eks. Referater fra Mødet paa Sigtuna Højskole, P. $5/8$ 1942 og de svenske Blade hele Sommeren.

DANSK SAMLING

(Side 171).

1. N. $4/8$ 1941. — 2. N. $27/7$ 1941. — 3. P. $28/8$ 1940. — 4. S. $9/2$ 1941, jvnf. N. $10/8$ 1941. — 5. Stockholms Tidningen $11/12$ 1941. — 6. N. $12/2$ 1941. — 7. Kristeligt Dagblad $7/8$ 1941, jvnf. N. $15/8$ 1941. — 8. Dansk Politik $11/10$ 1941. — 9. Dansk Politik $21/2$ 1942. — 10. N. $26/8$ 1941. — 11. Her efter Dansk Politik $7/2$ 1942. I Efteraaret 1940 var Ministeriet delt i to Grupper, Scavenius og Gunnar Larsen paa den ene Side og de andre Ministre paa den anden. — 12. N. $16/8$ 1941. — 13. N. $19/8$ 1941. — 14. N. $3/7$ 1941. — B. Aften $26/8$ 1941.

LIDT INDENRIGSPOLITIK

(Side 190).

1. Jvnf. Indenrigsminister Knud Kristensen, Jyllandsposten $3/1$ 1941. — 2. F. Eks. Ingeniør Rud Christiani, B. $30/8$ 1941. — 3. B. $10/11$ 1940. — 4. F. Eks. Aalborg Stiftstidende $28/7$ 1941, Frederiksborg Amtsavis $28/7$ 1941, Jyllandsposten $3/8$ 1941. — 5. P. $27/10$ 1941. — 6. Henvendelse til Handelsministeren fra Grosserer-Societetets Komité og Provinshandelskammeret $7/8$ 1940. — 7. S. $30/8$ 1941. — 8. Jvnf. Professor, Dr. polit. Axel Nielsen, B. $20/7$ 1941 og P. $21/7$ 1941. — 9. Finanstidende $10/12$ 1941. — 10. Stockholms Tidning $29/7$ 1942. — 11. I Februar 1942 søgte Fiskere og Fiskegrosserere atter at skabe Maksimalprisordningen alle de Vanskeligheder, de kunde, navnlig med Hensyn til Silde-tilførslerne til København. Se bl. a. Referatet fra Generalforsamlingen i Fiskernes Centralforening, B. $1/3$ 1942. — 12. Se Bladet Vestkysten, omtalt i B. $22/7$ 1942. — 13. Læs Udenrigsministerens Redegørelse for Danmarks Handelsaftaler i Folketinget $15/11$ 1940.

— 14. Professor Axel Nielsen i Børsen $\frac{4}{8}$ 1942. — 15. Børsen $\frac{23}{1}$ 1942. — 16. S. $\frac{12}{3}$ 1942, Børsen $\frac{14}{3}$ 1942, N. $\frac{18}{3}$ 1942. — 17. N. $\frac{25}{6}$ 1941. — 18. C. V. Bramsnæs, Kronik i S. $\frac{12}{5}$ 1942. — 19. Finanstidende $\frac{20}{5}$ 1942.

DANSK OG TYSK GNIDNING

(Side 203).

1. Kai Larsen: Vort Grænseland 1941, S. 5–6. — 2. do., S. 61–68. — 3. N. $\frac{24}{8}$ 1941, jvnf. $\frac{25}{8}$ 1941. — 4. Nordschleswigsche Zeitung $\frac{4}{11}$ 1941. — 5. Valdemar Rørdam. 1. Digt: Saa kom den Dag . . . i Informationsdienst, Pressedienst Nord $\frac{1}{8}$ 1941, 2. Digt: Til Danmark i B. $\frac{9}{10}$ 1941. — 6. Fædrelandet $\frac{12}{9}$ 1941. — 7. Børsen $\frac{12}{5}$ 1941. — 8. F. Eks. den tyske Redaktør Karl Megerle i Tysk-dansk Forening den $\frac{13}{10}$ 1941 og Professor Gudmund Hatt i Nordische Verbindungsstelle i Berlin samme Efteraar. — 9. N. $\frac{3}{10}$ 1941. — 10. Justitsminister Thune Jacobsens Redegørelse for Pressen N. $\frac{2}{6}$ 1941. — 11. Her efter N. $\frac{21}{11}$ 1941. — 11b. B. $\frac{9}{7}$ 1941. — 12. Her efter B. $\frac{24}{11}$ 1941.

1942–44

KRIGEN

(Side 219).

1. B. $\frac{3}{8}$ 1944. — 2. Hufvudstadsbladet $\frac{1}{9}$ 1944. — 3. B.s Korrespondent i Berlin skrev hjem (B. Aften $\frac{4}{8}$ 1944), at de tyske Blade forberedte Befolkningen paa, at Krigen kunde komme til at rase paa tysk Jord, men samtidig gaves der Udtryk for den Overbevisning, at det vilde lykkes at afværge Modstandernes Generalangreb.

RETSTILSTAND, FRIKORPS DANMARK M. M.

(Side 240).

1. Stockholms Tidning $\frac{18}{2}$ 1942. — 2. Stockholms Tidning $\frac{8}{2}$ 1942. — 3. B. $\frac{25}{2}$ 1942. — 4. Stockholms Tidning $\frac{6}{3}$ 1942. — 5. B. $\frac{25}{2}$ 1942. — 6. Svenska Dagbladet $\frac{23}{7}$ 1942. — 7. Talen offentliggjort i svenske Blade.

PERSONREGISTER

- Agersted, Aage, Politimester, Kaptajn 362
- Ahnlund, Nils, svensk Professor 168
- Alexander, Sir Harold R. L. G., engelsk Feltmarskal 231, 439
- Alexandrine, Dronning af Danmark
13, 14, 16, 19, 20, 21, 25, 53, 55, 111,
174, 175, 179, 180, 182, 184, 185,
206, 260, 261, 270, 294, 301, 312,
313, 374, 383, 387, 403, 404, 443,
453, 459
- Andersen, Alsing, Finans- og Forsvars-
minister 28, 73, 75, 76, 79, 81, 168,
187, 261, 262, 273
- Andersen Nexø, Martin, Forfatter . . . 208
- Andersen, Poul, Professor, Dr. jur. . . . 45
- Andersen, Vilhelm, Professor, Dr. phil. 162
- Arendrup, A. V., Kaptajn 313
- Attlee, Clement Richard, engelsk Lord-
seglbevarer og Premierminister . . . 166
- Axel, Prins til Danmark 60
- Bach, Knud, Gaardejer 50, 118, 119,
129, 205
- Badoglio, Pietro, italiensk Feltmarskal
og Premierminister 229
- Bagge, Gösta, svensk Professor og Kul-
tusminister 27
- Berlin, Knud, Professor, Dr. jur. 45,
133, 213, 331
- Bernadotte, Folke, Greve, Souschef i
det svenske Røde Kors 407, 425,
426, 439, 440
- Best, Werner, tysk Dr. og Rigsbefuld-
mægtiget i Danmark 271, 272, 275,
276, 277, 279, 284, 293, 294, 295,
296, 297, 300, 305, 307, 308, 310,
321, 327, 328, 329, 330, 331, 332,
334, 335, 336, 337, 339, 343, 352,
358, 359, 362, 363, 366, 368, 369,
371, 372, 373, 374, 378, 380, 381,
382, 388, 390, 391, 392, 409, 422, 451
- Bjørnsson, Bjørn, islandsk Redaktør
389, 411
- Bjørnsson, Sveinn, islandsk Rigsfor-
stander og Præsident 158, 402
- Bloch, C. E., Professor, Dr. med.,
Universitetets Rektor 183, 207
- Blædel, Nic., Redaktør 122, 124
- Bodelsen, C. A., Professor, Dr. phil. . . 336
- Bohr, Harald, Professor, Dr. phil. . . . 333
- Bohr, Niels, Professor, Dr. phil. 333,
352, 353
- Bolander, Knud, Dr. phil., svensk Kor-
respondent 94
- Bording, Kristen, Landbrugsminister
42, 59, 138, 274, 282
- Bramsnæs C. V., Nationalbankdirektør
38, 39, 60, 144, 168, 169, 202, 272
- Brandes, Georg, Professor, Dr. phil. 151
- Brandstrup, E., Professor, Dr. med.
Overaccouchør 333
- Brandt, Willy, norsk Forfatter 104
- Brilioth, Yngve, svensk Biskop 162
- Brorsen, Søren, Forsvarsminister 99,
130, 274, 280, 303, 311
- Bräuer, Kurt, tysk Dr. og Gesandt i
Norge 104
- Buhl, Vilhelm, Statsminister 29, 49,
138, 168, 245, 247, 255, 261, 262,
268, 273, 275, 310, 330, 362, 373,
441, 445, 448, 462
- Burrough, Sir Harald Martin, engelsk
Viceadmiral 236
- Busch-Jensen, N., Justitsminister . . . 445
- Böhme, tysk Generaloberst 440
- Böök, Fredrik, svensk Professor 172

- Carl, Prins af Sverige 14, 407
- Caroline-Mathilde, Prinsesse af Danmark 16, 20, 179, 188, 404, 459
- Cassel, Gustav, svensk Professor og Nationaløkonom 40
- Chamberlain, Neville, britisk Premierminister 31, 32, 66, 94
- Chiewitz, Ole, Professor, Dr. med. 277, 336
- Christensen, A. C. Højberg, Undervisningsminister, Undervisningsinspektør 274
- Christensen, Hans Jepsen, Gaardejer, Landstingsmand 183
- Christensen, I. C., Konseilspræsident . 247
- Christensen, Kr. Juel, Minister 445
- Christensen, Robert, Overingeniør . . . 438
- Christensen, Viggo, Overborgmester 182, 373
- Churchill, Winston, britisk Premierminister 68, 93, 94, 125, 150, 152, 167, 218, 222, 227, 228, 231, 232, 237, 238, 239, 252, 344, 412, 426, 427, 441, 455
- Clausen, Frits, Læge, Folketingsmand 35, 58, 117, 118, 129, 205, 210, 212, 244, 248, 249, 250, 256, 257, 264, 268, 269, 280, 295, 303, 304, 329, 366, 392, 398, 399, 451
- Clausen, Svend, Dr. jur., Forfatter . . 169
- Cohen, Holger, Direktør 245
- Cohn, Einar, Departementschef 37
- la Cour, Asbjørg, Frue 241
- la Cour, Vilh., Dr. phil., Lektor 124, 127, 187, 241, 242, 254, 294
- Cripps, Sir Richard Stafford, engelsk Lordseglbevarer og Handelsminister 250, 251, 252
- Dahlggaard, Bertel, Indenrigsminister 29, 56, 80, 132
- Darré, Walter, tysk Rigslandbrugsminister 119, 123
- Dewing, R. H., engelsk General 452, 453, 459
- Dietrich, tysk Dr. og Rigspressechef 412
- Draeger, Hans, tysk Dr., Ministerialraad og Præsident for Nordische Verbindungsstelle 146
- Dumreicher, Carl, Bibliotekar, Digter 19
- Dönitz, Karl, tysk Storadmiral og Rigsfører 229, 441
- Døssing, Th., Biblioteksdirektør, Gesandt 376
- Eden, Anthony, engelsk Udenrigsminister 227, 238, 252, 376, 436
- Eigtved, Cai, cand. jur., Fuldmægtig 133
- Eisenhower, Dwight, amerikansk General og Øverstbefalende i Europa 235, 236, 409, 434, 440
- Ekelöf, Per Olof, svensk Professor . . . 169
- Elgaard, Niels, Trafikminister . . 273, 282
- Eriksen, Erik, Landbrugsminister . . . 445
- Estrup, Jacob, Konseilspræsident . . . 247
- Ewald, Carl, Forfatter 212
- Fagerholm, Karl August, finsk Socialminister 164
- Fenger, V. A., Hofmedicus 365, 383
- Fibiger, Vilh., Kirke- og Handelsminister 99, 130, 138, 253, 273, 282, 445
- Fisker, N. P., Minister for off. Arb . . . 56
- Fjellbu, Arne, norsk Biskop 436
- Flor, Christian, Professor, Dr. phil . . . 171
- Fog, Mogens, Professor, Dr. med., Minister 336, 445, 448
- Foss, Erling, Civilingeniør 336
- Frank, Hans, tysk Rigsminister og Generalguvernør i Polen 148
- Frederik, Kronprins 16, 20, 50, 81, 179, 188, 247, 260, 264, 268, 273, 294, 295, 302, 314, 330, 383, 403, 404, 430, 459, 461, 467
- Frederiksen, Niels, Direktør, Folketingsmand 202
- Freeman, Douglas, amerikansk Redaktør 150
- Fridericia, L. S., Professor, Dr. med. 333
- Friediger, M., Overrabbiner 333
- Frisch, Hartvig, Professor, Dr. phil., Folketingsmand 32, 48, 68, 139
- Fuglsang Damgaard, Hans, Biskop, Dr. theol. 16, 184, 232
- Funk, Walter, tysk Rigsøkonomiminister og Rigsbankchef 141, 146

- Gadow, tysk Admiral 233
- Gamberg, Leif, Højesteretssagfører . . 133
- de Gaulle, Charles, fransk General . . 436
- Gersted, Otto, Digter 101
- Gieling, Alf, Oberst 67
- Gille, Heinrich, Forstander 417
- Glein, tysk Major 77, 79
- Goebbels, Joseph, tysk Rigspropaganda-
minister 149, 150, 226, 228, 233,
251, 265, 411, 435
- Grundtvig, N. F. S., Biskop, Digter
187, 470
- Gudme, Steen, Redaktør 408—410
- Gustav V, Konge af Sverige 14, 19,
105, 152, 153, 232, 265, 413
- Gustav, Prins 404
- Göring, Hermann, tysk Rigsluftfart-
minister og Rigmarskal 30, 31, 71, 229
- Gørtz, Ebbe, Generaløjntant. 73, 74,
269, 452
- Günther, Christian Ernst, svensk
Udenrigsminister 159, 237, 406
- Haakon VII, Konge af Norge 14, 19, 105, 237
- Halder, Franz, tysk Generaloberst . . 94
- Halfred, tysk Dr. og Redaktør 296
- Hallesby, O., norsk Professor 295
- Hambro, C. J., norsk Stortingspræ-
sident 103
- Hanneken, Hermann von, tysk Ge-
neral 266, 278, 279, 280, 293, 305,
314, 318, 319, 320, 322, 323, 324,
328, 331, 332, 337, 339, 345, 347,
358, 359, 361, 362, 369, 391, 415
- Hansen, A. M., Undervisningsminister 445
- Hansen, H. C., Finansminister 445
- Hansen, H. C., Forsikringsdirektør . . 417
- Hansen, H. P., Finansminister 49
- Hansen, Julius, Borgmester 21
- Hansen, Laurits, Socialminister 198,
256, 274
- Hanssen, H. P., sønderjysk Fører og
Minister 124, 150
- Hansson, Per Albin, svensk Statsmi-
nister 32, 68, 170, 337
- Harald, Prins til Danmark 206
- Hauch, Henrik, Minister, Landstings-
mand 58, 59, 60, 99, 272
- Hasle, Henning, Højesteretssagfører,
Minister 99
- Hassing-Jørgensen, Jens, Handelsmi-
nister 27
- Hatt, Gudmund, Professor, Dr. phil. . 161
- Hauge, C. N., Handelsminister 25
- Hedtoft-Hansen, Hans, Direktør, Fol-
ketingsmand, Socialminister 32, 101,
106, 122, 139, 168, 445
- Hegermann-Lindencrone, Fr., Gene-
ralmajor, Kammerherre 16
- de Hemmer Gudme, Peter, Redaktør 255
- Hendriksen, Halfdan, Handelsminister
135, 274, 309
- Henningsen, P., Kaptajn, Adjutant
hos Kongen 382, 384, 385, 386
- Herschend, P., Stiftamtmand 347
- Heydrich, Reinhard, Gestapochef og
fungerende Rigsprotektor i Böhmen-
Mähren 271
- Himmeler, Heinrich, tysk Rigsinden-
rigsminister og Politichef 123, 205,
229, 238, 339, 343, 382, 439, 440
- Hitler, Adolf, tysk Rigskansler og Rigs-
fører 23, 28, 31, 32, 33, 34, 47, 53,
61, 64, 66, 72, 93, 94, 95, 96, 105,
114, 115, 119, 137, 140, 141, 164,
178, 188, 205, 223, 224, 225, 226,
227, 228, 232, 236, 239, 248, 251,
263, 264, 268, 302, 303, 337, 347,
353, 427, 435, 438, 439, 441, 469
- Hjermind, Poul, Landsretssagfører,
Folketingsmand 187
- Hjortø, K., cand. mag. 417
- Hoffmann, tysk Dr., Oberregierungs-
rat og Gestapoleder i Danmark . . 205
- Hoffmann, Erik, Oberstløjtnant 92
- Holbøll, Valdemar, Kirkeminister . . 274
- Holmquist, Ivar, svensk Generalløjtn-
nant, Chef for Armén 227
- Holt, Reginald, engelsk Admiral 452, 453
- Hore-Belisha, Leslie, britisk Krigsmi-
nister 66
- Houmann, Børge, Forfatter 336
- Hull, Cordell, amerikansk Udenrigs-
minister 225
- Hurwitz, S., Professor, Dr. jur. 333
- Husfeldt, Professor, Dr. med. 336

- Höpker, Wolfgang, tysk Dr. og Redaktør 116
- Ibsen, Henrik, norsk Digter 141
- Ingeborg, Prinsesse af Sverige 14, 403, 404
- Ingrid, Kronprinsesse 16, 20, 50, 53, 179, 188, 260, 314, 403, 404, 430, 459, 467
- Jacobsen, Frode, cand. mag., Minister 336, 445
- Jacobsen, Marius, Operasanger 438
- Jensen, Alfred, Trafikminister .. 336, 445
- Jessen, Franz von, Redaktør 122
- Johannsen, tysk Dr., Kriegsgerichtsrat 241, 277, 295
- Jonsson, Jonas, islandsk Minister ... 157
- Juncker, Thorkild, Direktør 206
- Jørgensen, Johannes, Digter 185
- Jørgensen, Jørgen, Indenrigs- og Undervisningsminister 207, 273
- Jørgensen, Troels G., Højesteretspræsident, Dr. jur. 213, 330
- Kampmann, Per, Ingeniør 29
- Kamphøven, Morten, Redaktør ... 124
- Kannstein, Paul, tysk SS-Brigadefører og Regierungspræsident 269, 272, 277, 304, 306, 337
- Kauffmann, Henrik, Gesandt og Minister 155, 156, 164, 216, 217, 342, 427, 445
- Kauffmann, Karl, tysk Rigsstatholder og Gauleiter 207
- Kaupisch, Leonard von, tysk General 74, 89, 90, 91, 95, 102, 110, 111, 122
- Keitel, Wilhelm, tysk Generalfeltmarskal 229
- Kielberg, F. M. Krøyer, Direktør .. 409
- King, Mackenzie, kanadisk Premierminister 231
- Kirk, Hans, Forfatter 208
- Kjærbo, Johs., Arbejdsminister 38, 39, 274, 306
- Kjølsten, Frits H., Kommandør, Marineattaché 69
- Kleen, Willy, svensk Oberst og Militærforfatter 168
- Knud, Prins til Danmark 16, 20, 179, 188, 247, 404, 459
- Knuth-Knuthenborg, F., Lensgreve.. 138
- Knutzen, Peter, Generaldirektør 206
- Koch, Hal, Professor, Dr. theol. 136, 186, 298
- Kofoed, K. H., Finansminister 274
- Koht, Halvdan, Professor, Dr. phil., norsk Udenrigsminister .. 94, 103, 104
- Korotkov, russisk General 455
- Korsgaard, P., Civilingeniør, Folketingsmand 190
- Korst, Knud, Generaldirektør 144
- Krabbe, Jon, islandsk Chargé d'Affaires 157, 183
- Kraft, Ole Bjørn, Forsvarsminister 373, 445
- Krag, Oluf, Indenrigsminister, Dr. phil. 28, 38, 45, 76, 99, 106, 186, 210
- Krenchel, Einar, Overretssagfører ... 68
- Kreuger, Torsten, svensk Direktør og Bladejer 160
- Kristensen, Knud, Gaardejer, Indenrigsminister 130, 138, 168, 188, 193, 202, 267, 273, 362, 445
- Kronika, Jacob, Redaktør ... 72, 73, 137
- Kryssing, C. P., dansk Oberstløjtnant, tysk Generalmajor 210
- Landfried, Friedrich Walter, tysk Dr. og Statssekretær 148
- Larsen, Aksel, Minister u. P. 213, 277, 445
- Larsen, E. C., Præst 55
- Larsen, Gunnar, Ingeniør, Minister for offentlige Arbejder 130, 144, 145, 147, 148, 213, 219, 220, 274
- Laub, F. W. H., Havnedirektør, Kommandørkaptajn 417
- Leopold III, Konge af Belgien 51
- Lie, Trygve, norsk Udenrigsminister 164, 165
- Lindemann, Georg, tysk General 415, 417, 419, 437
- Lüdke, F., tysk Generalløjtnant 129, 178, 256, 257, 263
- Madsen-Mygdal, Thomas, Statsminister 43, 137
- Mannerheim, Carl Gustav, finsk Feltmarskal og Præsident 232
- Marcher, tysk Major 91

- Martinsen, K. B., Kaptajnløjtnant, tysk Obersturmbannführer 325
- Megerle, Karl, tysk Dr. og Redaktør 126, 148
- Meissner, Gustav, tysk Presseattaché 123, 124, 125, 138, 211, 248, 256, 260, 294, 295, 451
- Mellerup, Einer, Politinspektør 423
- Mohr, O. C., Gesandt, Direktør i Udenrigsministeriet . . 78, 81, 143, 263
- Molotov, Vjatjeslav, russisk Premier- og Udenrigsminister 153, 224, 232, 251
- Montgomery, Sir Bernhard, engelsk Feltmarskal 225, 229, 434, 452, 460, 461, 463
- Munch, Peter, Dr. phil., Udenrigsminister 24, 25, 27, 30, 35, 36, 61, 64, 65, 72, 73, 75, 76, 78, 79, 81, 90, 103, 106, 107, 130, 132, 145, 210, 272, 279, 330, 362
- Munck, Johs., Professor, Dr. theol. . . 351
- Munk, Kaj, Præst, Digter 108, 124, 133, 171, 186, 354, 355, 470
- Mussolini, Benito, italiensk Premierminister 31, 34, 47, 299, 441
- Møller, A. P., Skibsreder 29, 34, 136, 298
- Møller, John Christmas, cand. jur., Handelsminister og Udenrigsminister 40, 43, 44, 45, 81, 99, 130, 135, 139, 145, 198, 252, 253, 254, 262, 298, 382, 409, 445, 455
- Møller, Jens, Overdyrlæge, Folketingsmand 120, 203
- Myrdahl, Th., Byretsdommer 438
- Neiiendam, M., Dr. theol., Provst, kgl. Konfessionarius 323, 404
- Niclasen, Poul, færøsk Landstingsmand 154
- Nielsen, Karl, Præst, Forfatter 207
- Nielsen-Ouø, M., Politikommissær 382, 383, 385, 387
- Nothin, Torsten, svensk Justitsminister og Overstatholder i Stockholm . . . 249
- Nygaardsvold, Johan, norsk Statsminister 43
- Nørlund, Poul, Dr. phil., Direktør for Nationalmusæet 50
- Nørregaard, J. S., Professor, Dr. theol. 351
- Oestern, von, tysk Major 317
- Ohlin, Bertil, svensk Professor, Nationaløkonom og Handelsminister . . 169
- Ording, Arne, norsk Dr. og Forfatter 165
- Paludan-Müller, S. B., Oberst, Chef for Grænsegendarmeriet 362
- Pancke, Günther, tysk Obergruppenführer og Politigeneral 339, 347, 359, 360, 372, 378, 381, 382, 386, 387, 388, 389, 390, 451
- Patursson, Jóannes, Kongsbonde, Folketings- og Landstingsmand . . 42, 154
- Paulsen, Meta, gift Meisner 124
- Peschcke Køedt, Andreas, Grosserer, Politiker 168
- Petersen, Carl, Minister for off. Arbejder 445
- Petersen, Harald, Justitsminister, Dommer 130, 138, 208
- Petersen-Dalum, Johs., Forstander . . 198
- Popp-Madsen, Carl, Dr. jur., Ekspeditionsskretær 390
- Predöhl, Andreas, tysk Professor . . . 148
- Prieme, William, Grosserer 417
- Prior, W. W., Generalløjtnant 54, 65, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 81, 82
- Pürschel, Victor, Generalauditor . . . 135
- Quisling, Vidkun, norsk Major og »Ministerpræsident« 102, 161, 205, 248, 249, 250, 325
- Raeder, Erich, tysk Storadmiral 72, 90, 95, 96
- Rasmussen, Hans, Redaktør, Folketingets Formand 16, 97, 98, 462
- Rauschnig, Hermann, tysk Forfatter, Senatspræsident i Danzig . 33, 36, 140
- Rechnitzer, Hjalmar, Viceadmiral 64, 65, 72, 75, 79, 81
- Reesen, Emil, Komponist 178
- Renthe-Fink, Cecil von, tysk Gesandt 71, 75, 76, 79, 110, 111, 135, 137, 138, 139, 149, 204, 213, 214, 219, 248, 263, 271
- Reventlow, Eduard, Greve, Kammerherre, Gesandt 216, 217, 218

- Ribbentrop, Joachim von, tysk Rigsudenrigsminister 35, 64, 89, 93, 137, 214, 249, 263, 271, 273, 351
- Richter, tysk Generalløjtnant 369
- Ritter, K. von, tysk Ambassadør 143, 146
- Rommel, Erwin, tysk Generalfeltmarskal 223, 275, 345
- Roosevelt, Franklin D., Præsident for U. S. A. 33, 34, 50, 218, 222, 252, 413, 426, 436, 439
- Rosenberg, Alfred, tysk Dr. og Rigsminister 123, 141, 226
- Rundstedt, Gerd, tysk Generalfeltmarskal 239, 240, 427
- Ryti, Risto, finsk Præsident 163, 167
- Saalwächter, Alfred, tysk Generaladmiral 234
- Sandbæk, H., Præst 341, 436
- Sander, Poul Martin, Læge 174
- Sandler, Rikard, svensk Udenrigsminister og Landshøvding 30, 36, 68, 186
- Scavenius, Erik, Stats- og Udenrigsminister 72, 130, 131, 135, 137, 138, 143, 144, 145, 146, 204, 206, 210, 213, 214, 215, 217, 243, 244, 245, 253, 257, 258, 262, 264, 266, 267, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 279, 280, 294, 300, 302, 307, 309, 321, 330
- Schacht, Hjalmar, tysk Dr. og Rigsøkonomiminister og Rigsbankchef 25
- Schalburg, C. F., dansk Kaptajn, tysk SS-Obersturmbannführer 211, 244, 245
- Schellenberg, tysk General 440
- Schleicher, tysk General 313
- Schlichtkrull, C. O., Kaptajn, Palæforvalter 383, 384, 385, 386
- Schmidt, Johannes, Præst, Folketingsmand 22
- Schmidt, Paul, tysk Dr. og Gesandt 148, 296
- Schoch, Aage, Redaktør 205, 336
- Schwerin von Krosigh, tysk Greve og Udenrigsminister 441
- Seedorff Pedersen, Hans Hartvig, Digter 112, 128
- Shaw Desmond, irsk Forfatter 212
- Sindballe, Kristian, Professor, Dr. jur. 199
- Skibsted, Ove de Fine, Oberst 29
- Sköld, Per Edvin, svensk Forsvars- og Landbrugsminister 170, 228, 406
- Sonne, H. Chr., Bankier 155
- Speer, Albert, tysk Rigsminister 442
- Stalin, Josif, russisk Marskal og Premierminister 222, 224, 227, 230, 232, 239, 251, 252, 303, 426, 440, 442, 454, 455
- Stamm, Ivan, Politidirektør 117, 327
- Stauning, Thorvald, Statsminister 19, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 57, 58, 61, 67, 73, 81, 82, 97, 98, 106, 130, 131, 135, 137, 138, 146, 147, 151, 160, 161, 176, 185, 205, 212, 213, 245—47, 400
- Stavnstrup, P., Redaktør 13
- Stein, Hendrik, Redaktør, Landstingsmand 126, 130, 258
- Steincke, K. K., Justitsminister 46, 56, 213
- Steenberg, Karl, svensk Direktør 163
- Stemmann, J. D., Generalmajor, Direktør i Krigsministeriet 75, 79
- Strodtmann, Adolf, tysk Digter 141
- Ström, Fredrik, svensk Rigsdagsmand og Form. f. Stockholms Borgerrep. 68
- Styhr, Knud, Direktør 144
- Stærmosé, Robert, Højskoleforstander, Folketingsmand 187
- Sveinbjörnsson, Erling, Kontorchef 144
- Sveinbjörnsson, J. H., islandsk Kabinetssekretær 145
- Svenningsen, Nils, Direktør i Udenrigsministeriet 330, 336, 362, 371
- Sørensen, Arne, Kirkeminister 127, 187, 336, 445
- Sørensen, Axel J., Borgmester, Minister f. off. Arbejder 56
- Sündermann, Helmuth, tysk Dr. og Rigsvicepressechef 236
- Tanner, Vainö, finsk Udenrigs- og Handelsminister 43, 339
- Thomsen, K. Refslund, Amtmand 362, 363
- Thors, Olafur, islandsk Statsminister 400
- Thune Jacobsen, Eigil, Justitsminister, Rigspolitichef 208, 212, 241, 248, 273, 275, 277

Thörnell, Olof, svensk General og Øverstbefalende	227	Wirtanen, Atos, finsk Forfatter	164, 167
Thyssen, P. Schiørring, Landsretssag- fører	438	With, Erik, Generallojtnant	168
Trebst, Max, tysk Dr. og Sekretær..	213	Vogt, Johan, norsk Redaktør og For- fatter	25
Truman, Harry, Præsident i U. S. A. 436, 455	436, 455	Wassard, Matthias, Afdelingschef i Udenrigsministeriet	144
Twardowski, tysk Gesandt	206	Zahle, Herluf, Kammerherre, Gesandt 69, 70, 71	69, 70, 71
Tvedegaard, Jacob, Gaardejer	195	Zeppelin, Karl, tysk Flyvemaskineeks- pert	235
Undén, Östen, svensk Professor og Udenrigsminister	160, 167	Zierke, Fritz, tysk Dr. og Redaktør..	149
Unmack Larsen, S., Civildommer, Justitsminister	56	Zimmermann, tysk Oberleutnant . . .	314
Walther, tysk Dr. og Diplomat..	371, 373	Ødum, Hilmar, Direktør, Dr. phil. . .	187
Waschnitius, Viktor, tysk Dr. phil. og dansk Lektor	207	Øllgaard, Hans, Biskop	336
Vedel, A. H., Viceadmiral	315	Ørne, Anders, svensk Generalpost- direktør	27, 39
Vinding Kruse, Frederik, Professor, Dr. jur.	134	Ørum, Torben, Oberstløjtnant..	240, 339
Westman, Karl Gustav, svensk Profes- sor og Justitsminister	162	Österling, Anders, svensk Digter . . .	162
Victor Emanuel III, Konge af Italien	229	Österström, Ivar, svensk Rigsdagsmand og Redaktør	159
Winther, Christian, Provst	183	Østrup, Johannes, Professor, Dr. phil.	29
		Överland, Arnulf, norsk Digter	105, 128